بسم الله الرحمن الرحيم

د سرورِ کائنات ﷺ ژوند

تالیف

الحاج ملا عنایت الله علمي ابن مولانا محمد انور رحمه الله

المکتبة النعمانیة

کانسي روډ کوټه

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

حنفی کفایت دینی کتب خانہ شافعی

کفایت اللہ ابن صدیق

واٹس ایپ گروپ ٹیلی گرام چینل

اس گروپ میں کتابیں اہل السنة والجماعت، حنفی، شافعی، مالکی، حنبلی، دیوبند ، علماء حق کے عقائد کے مطابق ہوں گی مختلف زبانوں میں اسلامی کتابیں پشتو عربی اردو فارسی جیسے تفسیریں، فتاویٰ درسی کتب خارجی کتب وغیرہ۔

کفایت اللہ ابن صدیق

easypaisa

مالکی

+923052488551
+923247442395

حنبلی

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

لا اله الا الله محمد رسول الله

د سرور کائنات صلی الله علیه وسلم ژوند

لومړۍ ټوک

اصلاح سوې نسخه

تألیف:

الحاج ملا عنایت الله "عِلمي" ابن مولانا محمد انور رحمة الله علیه

المکتبة الغفاریة ارګ بازار کندهار افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټول حقوق د لیکوال سره خوندي دي

د کتاب پیژندنه:

د کتاب نوم	::	د سرور کائنات صلی الله علیه وسلم ژوند
تألیف	::	الحاج ملا عنایت الله "علمي" ابن مولانا محمّد انور رحمة الله علیه
خپروونکی	::	پخپله مؤلف.
کمپوزر	::	پخپله مؤلف.
اتم چاپ		۱۳۹۵

دغه کتاب او د لیکونکي نور کتابونه په پاکستان کي په لاندي ځایو کي تر لاسه کیږي:

- مکتبهٔ رشیدیه: سرکي روډ کویټه.
- مکتبهٔ محمّدیه: شاپ نمبر ۱۴ گرو مندر بنوري ټاون کراچي.
- مکتبة القرآن والسّنة: محله جنگي پشاور.
-

المکتبةُ الغفّاریةُ ارګ بازار کندهار افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

د لومړي ټوک فهرست

شمېر	سرلیک	مخ
۱	په پښتو کې د (ي) تلفظ........	۱
۲	د دوهمې طبعې یا دوهم چاپ مقدمه........	۳
۳	د اولې طبعې یا اول چاپ مقدمه........	۱۱
۴	د سرور کائنات ﷺ ژوند........	۱۵
۵	یهودیت او نصرانیت جزیرة العرب ته څنګه داخل سوه...	۳۱
٦	د اول وار دپاره د کعبې شریفې پوښول........	۳۴
۷	نصرانیت او د حبشې حکم څنګه ویمن ته داخل سوه؟.......	۴۱
۸	د فیل کال او د اصحاب الفیل قصه........	۵۰
۹	یمن ته د فارس یا فارسیانو داخلېدل........	۵٦
۱۰	اسلام ته د یمن د خلقو داخلېدل........	٦۱
۱۱	د مکې مکرمې څخه د خزاعه ایستل او د قریشو تسلط.....	٦۳
۱۲	د عبدالمطلب په واسطه د زمزم د څا کندل........	٦۸
۱۳	د عبدالله واده او د محمد ﷺ مبارک میلاد........	۷۷
۱۴	د رسول الله ﷺ نسب او کورنی........	۸۱
۱۵	د رسول الله ﷺ رضاعت او پرورښت........	۸۲
۱٦	د رسول الله ﷺ د مور وفات........	۸۹
۱۷	د رسول الله ﷺ اقتصادي حالت........	۹۱
۱۸	د ابو طالب سره د رسول الله ﷺ تربیه........	۹۳
۱۹	د رسول الله ﷺ واده یا زواج........	۱۰۹
۲۰	د کعبې شریفې بیا جوړېدل........	۱۱۴
۲۱	د کعبې شریفې په نوې بناء کې د حجر اسود ایښوول.....	۱۱۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

٢٢	د رسول الله ﷺ خلوت او تنهایي خوښېدل..........	١٢٦
٢٣	د وحیو نازلېدل..........	١٢٨
٢٤	د رسول الله ﷺ رسالت او په دعوت مکلفېدل..........	١٤٥
٢٥	د مکي دورې اوله مرحله، یا د سري دعوت درې کلونه...	١٤٩
٢٦	د مکي دورې دوهمه مرحله، یا په ښکاره سره دعوت......	١٥٦
٢٧	د دعوت د اورېدلو څخه د حاجیانو منعه کول..........	١٦٢
٢٨	د دعوت د چپولو د پاره د قریشو قسم قسم طریقې..........	١٦٣
٢٩	د مشرکانو له طرفه د آزارو شروع کېدل..........	١٦٦
٣٠	د رسول الله ﷺ او اصحاب کرامو آزارول..........	١٦٧
٣١	د ارقم بن ابي الأرقم کور..........	١٩٣
٣٢	حبشې ته د مسلمانانو اول هجرت..........	١٩٤
٣٣	د حبشې مهاجرو مسلمانانو ته د قریشو چم او حیله..........	٢٠٢
٣٤	ابو طالب ته د قریشو دوهم وار ورتګ..........	٢١٠
٣٥	ابو طالب ته د قریشو درېیم وار ورتګ..........	٢١٢
٣٦	د رسول الله ﷺ د وژلو د پاره د یاغي قریشو مشوره..........	٢١٣
٣٧	د حمزه بن عبد المطلب اسلام..........	٢٢٠
٣٨	د عمر بن الخطاب اسلام..........	٢٢٢
٣٩	رسول الله ﷺ ته د دعوت پرېښوولو وړاندیزونه..........	٢٣٦
٤٠	دوهم وار بیاد رسول الله ﷺ سره د قریشو خبري..........	٢٤٥
٤١	ابو طالب د بني هاشم ټولنه جوړوي..........	٢٥٢
٤٢	د ظلم او عداوت عهد نامه، مقاطعه او بندیز یا اقتصادي ..	٢٥٤
٤٣	درې کاله د ابو طالب په شعب کې..........	٢٥٥
٤٤	د تعهد نامې یا مقاطعې ماتول..........	٢٥٨
٤٥	ابو طالب ته د قریشو آخرنۍ ډله..........	٢٦٣
٤٦	عامُ الحُزن یا د غم کال..........	٢٦٥
٤٧	خاصه خبرتیا. یا تنبیه..........	٢٦٨

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۸	د حضرت خدیجه رضي الله عنها وفات	۲۶۹
۴۹	د اصحاب کرامو د دونه صبر او ثبات سبب څه وو؟	۲۷۲
۵۰	د مکې مکرمې دریمه مرحله، یا تر مکې دباندې دعوت ..	۲۸۳
۵۱	وطائف ته سفر	۲۸۴
۵۲	پر قبائلو او افرادو د اسلام عرضول	۲۹۷
۵۳	هغه قبائل چې اسلام پر عرض سوی دی	۲۹۸
۵۴	هغه کسان چې اهل مکه نه وه او مسلمانان سوي دي	۳۰۱
۵۵	د شق القمر معجزه	۳۱۳
۵۶	د اهلِ یثرِب څخه شپږ پاک روحه	۳۱۶
۵۷	د إسراء او معراج قصه	۳۱۹
۵۸	د عقبې سره اول بیعت	۳۴۳
۵۹	په مدینه منوره کې د اسلام اول سفیر	۳۴۵
۶۰	د عقبې سره د اهلِ یثرِب دوهم بیعت	۳۴۹
۶۱	دوولس نفره نقیبان	۳۵۷
۶۲	شیطان په دغه بیعت او معاهده خبرېږي	۳۵۸
۶۳	د هجرت شروع	۳۶۲
۶۴	په دار الندوه کې د قریشو پارلماني شورٰی	۳۶۷
۶۵	د رسول الله ﷺ هجرت	۳۷۱
۶۶	د کور څخه تر غار ثور پورې	۳۷۷
۶۷	د غار ثور واقعې	۳۷۸
۶۸	د هجرت د لارې واقعات	۳۸۳
۶۹	مدینې منورې ته د رسول الله ﷺ رسېدل	۳۹۶
۷۰	د رسول الله ﷺ د هجرت مهمې او ښکاره نقطې	۴۰۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷۱	د مدینې منورې د ژوند اوله مرحله...........................	۴۱۷
۷۲	د نوي ټولنې جوړول...........................	۴۳۰
۷۳	د مسلمانانو په مابین کې ورور ګلوي...........................	۴۳۳
۷۴	اولنۍ اسلامي قانون...........................	۴۳٦
۷۵	په ټولنه کې د اسلامي قانون اثر او تاثیر...........................	۴۳۹
۷٦	د مدینې منورې د یهودو سره معاهده...........................	۴۴۴
۷۷	تر هجرت وروسته د قریشو دسیسې...........................	۴۴٦
۷۸	کافر قریش، مهاجر مسلمانان تهدیدوي...........................	۴۴۷
۷۹	په جنګ او قتال سره الهي اجازه...........................	۴۴۹
۸۰	هغه غزاوي او سریې چې تر بدر د مخه پیښې سوي دي...	۴۵۰

د دوهم ټوک فهرست

۸۱	د بدر لویه او عظیمه غزاء...........................	۴۷۰
۸۲	اسلامي لښکر د بدر پر طرف حرکت کوي...........................	۴۷۴
۸۳	د مکې مکرمې مشرکان د جنګ دپاره تیاریږي...........................	۴۷٦
۸۴	د رسول الله ﷺ مشورتي مجلس...........................	۴۸۱
۸۵	د مبارزې شروع کېدل...........................	۴۹٦
۸٦	ابلیس علیه لعنه د جنګ له میدانه وزي...........................	۵۰۵
۸۷	د ابو جهل وژل کېدل...........................	۵۰٦
۸۸	په بدر کې د صادقه ایمان خو نمونې...........................	۵۱۲
۸۹	د جنګ بندیان...........................	۲۲۵
۹۰	هغه ځاته د رسول الله ﷺ ورتګ چې د کفارو جسدونه...	۵۲٦
۹۱	پر ابولهب د جنګ د بایللو تاثیر...........................	۵۲۹
۹۲	مدینې منورې ته د مسلمانانو د نصرت خبر رسېدل.......	۵۳۱
۹۳	نبوي لښکر مدینې منورې ته حرکت کوي...........................	۵۳۳
۹۴	قرآن مجید د بدر د جنګ په باره کې بیان کوي...........................	۵۴۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹۵	د بدر او اُحُد په منځ کې عسکري حرکتونه...........	۵۴۵
۹۶	په کُدر کې د بني سُلیم غزاء...........	۵۴۷
۹۷	د رسول الله ﷺ د وژلو دسیسه...........	۵۴۷
۹۸	د بني قَینُقاع غزاء او سبب...........	۵۵۰
۹۹	د السویق غزاء...........	۵۵۹
۱۰۰	د ذي اَمَر غزاء...........	۵۶۰
۱۰۱	د کعب بن الاشرف یهودي وژل...........	۵۶۲
۱۰۲	د فُرُع یا بحران غزاء...........	۵۶۸
۱۰۳	د زید بن حارثه رضی الله عنه سریه یا تولی...........	۵۶۹
۱۰۴	د اُحُد غزاء یا د یوه نیستي کوونکي جنګ دپاره...........	۵۷۱
۱۰۵	د مشرکانو د لښکر جوړېدل...........	۵۷۴
۱۰۶	د دفاع دپاره د مسلمانانو مشورتي غونډه...........	۵۷۶
۱۰۷	اسلامي لښکر جوړول او د جنګ میدان ته وتل...........	۵۷۸
۱۰۸	د جنګ او دفاع دپاره نقشه...........	۵۸۶
۱۰۹	د مشرکانو د لښکر تیاري...........	۵۹۲
۱۱۰	د قریشو له طرفه سیاسي هلې ځلې...........	۵۹۲
۱۱۱	د مشرکانو د لښکر د احساساتو د لوړولو دپاره...........	۵۹۵
۱۱۲	د جنګ اور بلېدل...........	۵۹۶
۱۱۳	د اسد الله حمزه بن عبد المطلب رضی الله عنه شهادت...........	۶۰۳
۱۱۴	په جنګ کې د غشي ویشتونکو کامیابه برخه...........	۶۰۵
۱۱۵	د غشي ویشتونکو رسوا کوونکې غلطي...........	۶۰۷
۱۱۶	د رسول الله ﷺ پر شا وخوا شدید جنګ...........	۶۱۴
۱۱۷	پر رسول الله ﷺ د مشرکانو د فشار ډېرېدل...........	۶۲۳
۱۱۸	د اُحُد د ورځې عجیبه او نادره قهرماني...........	۶۲۴
۱۱۹	د رسول الله ﷺ د وژل کېدلو آوازه...........	۶۲۶
۱۲۰	د اُبي بن خلف کافر وژل کېدل...........	۶۲۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

١٢١	د شهیدانو د پزو او غوږو پرېکول........	٦٣٢
١٢٢	تر جنګ وروسته د عمر فاروق ﷺ او ابو سفیان خبري......	٦٣٤
١٢٣	د شهیدانو را ټولول او ښخول........	٦٣٩
١٢٤	مدیني منورې ته رجوع، د حب او قرباني نادره حالات.	٦٤٣
١٢٥	د اُحُد په جنګ کي د دواړو طرفو وژل سوي کسان.......	٦٤٥
١٢٦	د حمراءُ الاسد غزاء........	٦٤٦
١٢٧	د اُحُد پر غزاء الٰهي تبصره........	٦٥٤
١٢٨	د ابو سلمه ﷺ سریه........	٦٦٥
١٢٩	د خالد بن سفیان د وژلو د پاره دَ عبد الله لېږل...........	٦٦٦
١٣٠	د عمرو بن العاص اسلام........	٦٦٩
١٣١	د رجیع د اوبو غمجنه واقعه........	٦٧١
١٣٢	د بئر معونه فاجعه........	٦٧٧
١٣٣	د بني النضیر د یهودو سره غزاء........	٦٨٣
١٣٤	د ذاتُ الرِّقاع غزاء........	٦٩١
١٣٥	د بدر دوهمه غزاء........	٦٩٥
١٣٦	د دومة الجندل غزاء........	٦٩٧
١٣٧	د خندق یا احزابو غزاء........	٦٩٩
١٣٨	د بني قُریظه د یهودو سره غزاء........	٧٤٤
١٣٩	د سلام بن ابي الحُقیق یهودي وژل........	٧٦٢
١٤٠	د محمد بن مسلمه ﷺ سریه یا ټولی........	٧٦٥
١٤١	د بنو لحیان غزاء........	٧٦٩
١٤٢	د عُکاشه ﷺ سریه........	٧٧٢
١٤٣	د محمد بن مسلمه ﷺ سریه........	٧٧٣
١٤٤	د ابو عبیده عامر بن الجراح ﷺ سریه........	٧٧٥
١٤٥	جموم ته د زید بن الحارثه ﷺ سریه........	٧٧٥
١٤٦	عیص ته د زید بن الحارثه ﷺ سریه........	٧٧٦

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴۷	د بني مصطلق غزاء........................	۷۷۸
۱۴۸	د بني مصطلق تر غزاء د مخه او په غزاء کي منافقان.......	۷۸۲
۱۴۹	د إفک يا لويو درواغو حادثه........................	۷۹۴
۱۵۰	د عبد الرحمن بن عوف رضي الله عنه سريه........................	۸۱۰
۱۵۱	د علي بن ابي طالب رضي الله عنه سريه........................	۸۱۰
۱۵۲	د ابوبکر الصديق رضي الله عنه سريه........................	۸۱۱
۱۵۳	د کرز بن جابر الفهري رضي الله عنه سريه........................	۸۱۲
۱۵۴	د حديبيې پېښه او صلحه........................	۸۱۳
۱۵۵	مکې مکرمې ته د عثمان بن عفان رضي الله عنه لېږل........................	۸۳۱
۱۵۶	د مسلمانو ښځو هجرت........................	۸۴۳
۱۵۷	د حديبيې پر صلحه تبصره........................	۸۴۴
۱۵۸	د مدينې منورې د ژوند دوهمه مرحله او نوې دوره.......	۸۶۱
۱۵۹	د حديبيې تر صلحي وروسته عسکري حرکتونه...........	۸۶۲
۱۶۰	د خيبر د غزاء سبب........................	۸۶۸
۱۶۱	خيبر ته وتل........................	۸۶۹
۱۶۲	د خيبر دلاړې واقعات........................	۸۸۵
۱۶۳	د صعب بن معاذ د قلا محاصره او فتحه کېدل...........	۹۰۶
۱۶۴	د زبير د قلا فتحه کېدل........................	۹۱۲
۱۶۵	د اُبی د قلا فتحه کېدل........................	۹۱۴
۱۶۶	د نزار د قلا فتحه کېدل........................	۹۱۵

د دريم ټوک فهرست

۱۶۷	د خيبر د دوهمې حصې فتحه کېدل........................	۹۲۱
۱۶۸	د ابي الحُقيق يهودي د دوو زامنو وژل........................	۹۲۷
۱۶۹	په زهرو لړل سوی پُسه........................	۹۲۸
۱۷۰	د فدک د يهودو سره صلحه........................	۹۳۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۷۱	د واديُ القرٰی فتحه کېدل..........	۹۳۲
۱۷۲	د تیماء د یهودو سره پر جزیه صلحه..........	۹۳۳
۱۷۳	د جزیرةُ العرب څخه د یهودو ایستل..........	۹۳۴
۱۷۴	د هجرت په اووم کال کي د ځینو تولیو لېږل..........	۹۳۸
۱۷۵	عمرة القضاء..........	۹۴۸
۱۷٦	پاچهانو او آمرانو ته د رسول الله ﷺ رسالې..........	۹۵٦
۱۷۷	د روم پاچا قیصر ته لیک..........	۹۵۷
۱۷۸	د دمشق آمر حارث بن ابي شمر ته لیک..........	۹۷۲
۱۷۹	د بُصرٰی آمر ته لیک..........	۹۷۳
۱۸۰	د مصر پاچا مقوقس ته لیک..........	۹۷۳
۱۸۱	د حبشې پاچا نجاشي ته لیک..........	۹۷٦
۱۸۲	د فارس پاچا کسرٰی ته لیک..........	۹۸۰
۱۸۳	د بحرین پاچا (منذر بن ساوي) ته لیک..........	۹۸۳
۱۸۴	د یمن پاچا حارث الحَمیَري ته لیک..........	۹۸۴
۱۸۵	د یمامې رئیس هوذه بن علي ته لیک..........	۹۸۵
۱۸٦	د عُمان پاچا ته لیک..........	۹۸٦
۱۸۷	د ځینو سریو لېږل..........	۹۹۱
۱۸۸	د مؤته جنګ..........	۹۹۳
۱۸۹	د مؤته د جنګ انتهاء..........	۱۰۰۸
۱۹۰	د مؤته د جنګ اثر او نتیجه..........	۱۰۱۴
۱۹۱	د ذاتُ السلاسل سریه..........	۱۰۱۷
۱۹۲	د خبَط سریه..........	۱۰۲۴
۱۹۳	د مکې مکرمې د فتحې غزاء..........	۱۰۲۷
۱۹۴	اسلامي لښکر د مکې مکرمې پر طرف حرکت کوي..........	۱۰۴۹
۱۹۵	د ابو قحافه رضی الله عنه مسلمانېدل..........	۱۰٦٦
۱۹٦	رسول الله ﷺ مسجد الحرام ته داخلېږي..........	۱۰۷۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

١٩٧	حضرت بلال ﷺ پر کعبه شریفه آذان کوي........	١٠٧٦
١٩٨	د بتانو ماتول........	١٠٧٧
١٩٩	د بیعت اخیستل........	١٠٨٤
٢٠٠	د عبد الله بن سعد بن ابي سرح اسلام........	١٠٨٧
٢٠١	د عِکرمه بن ابي جهل اسلام........	١٠٨٩
٢٠٢	د صفوان بن امیه اسلام........	١٠٩١
٢٠٣	د مکې مکرمې څخه د سریو یا ټولیانو لېږل........	١٠٩٣
٢٠٤	د مدینې منورې د ژوند درېیمه مرحله........	١١٠٦
٢٠٥	د حُنین غزاء........	١١٠٧
٢٠٦	دُرید بن الصِمّه........	١١٠٩
٢٠٧	د مکې مکرمې څخه د حُنین پر طرف حرکت........	١١١٢
٢٠٨	د حنین د غزاء غنیمتونه........	١١٢٨
٢٠٩	د رسول الله ﷺ رضعي خور شیما بنت الحارث........	١١٢٩
٢١٠	سُراقه بن مالک........	١١٣٠
٢١١	د طائف محاصره........	١١٣١
٢١٢	په جُعرانه کې د غنیمتو وېشل........	١١٤٠
٢١٣	د انصارو په زړو کې نا اُمیدي........	١١٤٤
٢١٤	د هوازن یوه ډله........	١١٤٧
٢١٥	د مالک بن عوف اسلام........	١١٥١
٢١٦	د جُعرانې څخه عمره........	١١٥٢
٢١٧	د عُروه بن مسعود الثقفي اسلام........	١١٥٩
٢١٨	اهلِ طائف و اسلام ته داخلېږي........	١١٦١
٢١٩	د هجرت نهم کال........	١١٦٥
٢٢٠	د تبوک د غزاء سبب........	١١٦٩
٢٢١	ابو عامر الفاسق........	١١٧٣
٢٢٢	د مسجد ضِرار نزول........	١١٧٧

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۲۳	مسلمانان د روم د غزاء دپاره ځانونه تیاروي..........	۱۱۸۰
۲۲۴	په تبوک کې د اسلامي لښکر اړول..........	۱۲۰۱
۲۲۵	د دومة الجندل فتحه کېدل..........	۱۲۰۳
۲۲۶	د هرقل له طرفه قاصد..........	۱۲۰۶
۲۲۷	د تبوک څخه مدینې منورې ته رجوع..........	۱۲۱۰
۲۲۸	د تبوک د غزاء اثر او نتیجه..........	۱۲۲۹
۲۲۹	د مدینې منورې د منافقانو سره ښکاره مقابله..........	۱۲۴۱
۲۳۰	د رسول الله ﷺ د لور اُم کلثوم وفات..........	۱۲۴۷
۲۳۱	د ابو بکر الصدیق رضی الله عنه حج..........	۱۲۴۸
۲۳۲	خلق د الله جل جلاله دین ته په ډلو ډلو داخلیږي..........	۱۲۵۴
۲۳۳	د بنو تمیم وفد یا ډله..........	۱۲۵۴
۲۳۴	د بني عامر وفد یا ډله..........	۱۲۵۷
۲۳۵	د بني عبد القیس وفد یا ډله..........	۱۲۶۳
۲۳۶	د بنو حنیفه وفد یا ډله..........	۱۲۶۴
۲۳۷	د طَی د قبیلې وفد یا ډله..........	۱۲۷۰
۲۳۸	د بنو سعد بنو بکر وفد یا ډله..........	۱۲۷۷
۲۳۹	د دوو کوڅیو خاوند..........	۱۲۷۸
۲۴۰	د نجران وفد یا ډله..........	۱۲۷۹
۲۴۱	د فَروه بن عمرو الجُذامي قاصد..........	۱۲۸۴
۲۴۲	د حَمیَر وفد یا ډله..........	۱۲۸۵
۲۴۳	د بنو بُجیله وفد یا ډله..........	۱۲۸۵
۲۴۴	د بنو حارث بن کعب وفد یا ډله..........	۱۲۸۷
۲۴۵	هغه کسان چې د اسلام ښوولو دپاره لېږل سوي دي......	۱۲۹۰
۲۴۶	تبصره او خلاصه..........	۱۲۹۳
۲۴۷	د مسلمانانو د شمېر او عدد محاسبه..........	۱۲۹۵
۲۴۸	حجة الوداع..........	۱۲۹۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۴۹	د رسول الله ﷺ آخرنۍ سریه........	۱۳۲۲
۲۵۰	رفیق اعلی ته رحلت........	۱۳۲۵
۲۵۱	د رسول الله ﷺ د ناروغۍ شروع........	۱۳۲۷
۲۵۲	د رسول الله ﷺ د ناروغۍ آخره هفته........	۱۳۳۰
۲۵۳	د چارشنبې ورځ تر رحلت پنځه ورځې د مخه........	۱۳۳۱
۲۵۴	تر رحلت څلور ورځې د مخه........	۱۳۳٦
۲۵۵	تر رحلت یوه یا دوې ورځې د مخه........	۱۳۴۱
۲۵٦	تر رحلت یوه ورځ د مخه........	۱۳۴۱
۲۵۷	د رسول الله ﷺ د ژوند آخرنۍ ورځ........	۱۳۴۲
۲۵۸	د احتضار یا زکندن وخت........	۱۳۴۹
۲۵۹	د رسول الله ﷺ د خلیفه د انتخابولو دپاره بحث........	۱۳۵۸
۲٦۰	د رسول الله ﷺ د مبارک جسد تجهیز........	۱۳٦۴
۲٦۱	د رسول الله ﷺ دپاره قبر کندل........	۱۳٦۵
۲٦۲	د سیرة النبي ﷺ خلاصه........	۱۳۷۳
۲٦۳	د کتاب آخرنۍ صفحه........	۱۳۸٦
۲٦۴	د کتاب مراجع او مأخذونه........	۱۳۸۷

پای

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پښتو کې د (ي) ليکل او تلفظ

د دغه کتاب د صحي ويلو دپاره بايدّ د (ي) تلفظ د خپلي ليکني د حاله سره سم وسي هغه دا سي: په پښتو کي (ي) يا د (ي) تلفظ او آواز پر پنځه قسمه دی، نو لکه څرنګه چي (ي) په تلفظ او آواز کي فرق لري دغه رنګه په خپل شکل او ليکنه کي هم فرق لري، خو متأسفانه نن ورځ ډير ليکونکي په خپلو ليکونو کي د دغه فرق مراعت نه کوي، نو ځکه و لوستونکي ته په ويلو کي تکليف پېښيږي، تر څو چي يوه جمله دوه درې واره تکرار نه کړي تر هغو يې صحي نه سي ويلای، خو په دغه کتاب کي د (ي) د تلفظ يا آواز سره سم د (ي) د صحي شکل د ليکلو مراعت سوی دی، که د لوستونکو له طرفه د کتاب د لوستلو په وخت کي د (ی) د خپل ليکل سوي شکل او حاله سره سم د تلفظ مراعت وسي، لوستونکي ته د کتاب د ويلو په وخت کي هيڅ تکليف او مشکل نه پيښيږي او د هري جملې په مقصد ډير ژر پوهېدلای سي.

اوس به د (ی) پنځه اقسام په تفصيل سره درونبوول سي:

لکه څرنګه چي مخ کي وويل سوه: په پښتو کي (ی) پر پنځه قسمه ليکل کيږي او د هر قسم آواز له هغه بله قسمه څخه فرق لري، هغه داسي:

اول قسم (ي) دوه ټکي پر څنګ لري.

دوهم قسم (ې) دوه ټکي سر پر سر لري.

دريم قسم (ئ) ټکي نه لري خو همزه پر سر لري.

څلورم قسم (ۍ) نه ټکي لري نه همزه خو په آخر کي لکۍ لري.

پنځم قسم (ی) نه ټکي لري نه همزه لري او نه لکۍ لري.

او د دغو مختلفو (ي) ګانو مختلف او يو د بل څخه جلا آوازونه دي چي تفصيل يې په لاندي ډول سره دی.

اول: هغه (ي) چي دوه ټکي پر څنګ لري تلفظ يا آواز يې داسي دی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

غوړي، کالي، غوايي، سړي، کوچي، بنګړي، او داسي نور.

دوهم: هغه (ې) چي دوه ټکي سرپر سر لري تلفظ يې داسي دی:

شيدې، مستې، پښې، خوږې، اوږدې، پايڅې، ګُلمې او داسي نور.

دریيم: هغه (ئ) چي ټکي نه لري خو پر سر همزه لري تلفظ يې داسي دی:

سړئ، منګئ، لرګئ. سوتئ او داسي نور، دغه (ئ) د مذکر دپاره ده.

څلورم: هغه (ۍ) چي نه ټکي لري نه همزه خو په آخر کي لکۍ لري تلفظ يې داسي دی، هګۍ، هېلۍ، غالۍ، خولۍ، شړۍ، لکۍ، نرۍ، او داسي نور، دغه (ۍ) د مؤنث دپاره ده.

پنځم: هغه (ی) چي نه ټکي لري، نه همزه لري، نه لکۍ لري تلفظ يې داسي دی: هغه سپين دی، دا ترموس دی، دا رنګ ژړ دی، سهار دی او داسي نور، دغه (ی) د حکم کولو يا امر کولو دپاره هم ده.

که تاسي د دغه کتاب په ويلو او لوستلو کي د (ی) د دغسي تلفظ مراعت وکړی نو د کتاب ويل او فهمول به ډير درته آسانه سي، ما خو د کتاب په ليکلو کي ستاسي د آسانتيا دپاره د (ی) د صحي ليکلو ډير مراعت کړی دی چي البته دغه کار زما دپاره د ستړيا څخه خالي نه ؤ خو ستاسي دپاره هوسايي ده او زما مقصد هم ستاسي خوشالي او هوسايي ده. په درنښت.

که څه هم د (ي) په ليکلو کي د پښتو د ليکوالانو او اديبانو اختلاف سته او ما ته را معلوم هم دی خو د (ي) په باره کي زما شخصي نظر دغه دی او خپلي ليکني تر دغه بيان سوي قانون لاندي ليکم.

والسلام عليکم و رحمة الله و برکاته

عنايت الله 'علمي'

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

أعوذ بالله من الشّيطٰن الرّجيم

بسم الله الرحمن الرحيم

إنّ الحمدَ لله تعالى، نحمده و نستعينه و نستغفره و نستهديه، من يهده الله فلا مُضلَّ لَه، ومَن يُضلل فَلَن تَجِدَ له ولياً مرشِداً، و صلواةُ الله و سَلامُه على سيّدِ المرسلين، رحمةً لّلعالمين، محمّدٍ و آله و أصحابه وأهلِ بيته أجمعين. أمَّا بعدُ:

ورونو! موږ مسلمانان حضرت محمّد صلی الله علیه وسلم ته سرور کائنات او سرور عالم وايو چي په ساده او ښکاره ژبه سره د دغه القابو مقصد او مطلب، مفهوم او معنیٰ: د ټولي دنيا سردار دی، خو اصلاً د سرور کائنات او سرور عالم ترجمه د ټولي دنيا قائد، رهبر او لار ښوونکی ده چي په انګريزي کي (لیډر اف د ورلډ) ورته ويل کيږي، په ظاهره دا لوی لقب او لوی خطاب دی.

مګر کوم چا ته چي دغه لقب ورکول سوی دی د هغه کار نامې واقعاً هم داسي دي چي د هغه دپاره دغه لقب مبالغه نه بلکه عينِ حقيقت دی.

تاسي ښه متوجه سی: و يو چا ته د ټولي دنيا د قائد او رهبر د لقب ورکولو دپاره څلور شرطه په کار دي، که د دغو څلورو شرطو څخه يو شرط نه وي موجود نو هغه چا ته هيڅکله سرور کائنات يا سرور عالم نه سي ويل کېدلای.

تر ټولو اول او لومړئ شرط دا دی: چي هغه چا به د کوم خاص قوم، خاص نسل يا کومي خاصي طبقې د آرامۍ او سکون دپاره کار نه وي کړی، بلکه د تمامي دنيا د انسانانو د خوشبختۍ او آرامۍ دپاره به يې زحمت ايستلی وي.

هو! د يوه وطن پرسته يا قوم پرسته قائد او رهبر په دې سبب او حيثيت سره چي د خپل قوم يا خپل وطن دپاره يې ډير لوی خدمتونه کړي دي څومره چي دي زړه غواړي قدر او عزت يې وکړه، مګر که ته د هغه د قوم يا د هغه د وطن څخه نه يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو هغه ستا دپاره په هيڅ حال کي قائد، لېډر، او رهبر نه سي کېدلای.

هر هغه څوک چي د هغه خدمت، محبت، خير خواهي او کار نامې د چين دپاره وي، نو د يوه هندوستاني يا يوه مصري د هغه سره څه تعلق او رابطه سته؟ چي هغه دي د ځان قائد او رهنما وبولي، ځکه د ده دپاره يې هيڅ نه دي کړي.

بلکه که هغه قائد د خپل قوم د لوړ والي او ښه معيشت دپاره يو بل قوم خوار کړی او ذليله کړی وي نو معلومه خبره ده چي دغه نور قومونه د هغه څخه نفرت هم کوي او په بده سترګه ور ته ګوري، د ټولو قومو انسانان هغه وخت يو شخص د خپل قائد، رهبر او سردار په صفت سره مني چي د دغه شخص په نظر ټول قومونه او ملتونه، ټول انسانان او وطنونه يو ډول وي او دئ د ټولو دپاره يو قسم خير غوښتونکی وي او په دغه خپله خير خواهي او خدمت کي يوه ته تر بل هيڅ قسم ترجيح او فضيلت ور نه کړي.

د ټولي دنيا د سردار او رهنما کېدلو دپاره دوهم شرط دا دی: چي هغه لېډر داسي اُصول او قوانين منځ ته را وړي چي د ټولي دنيا د انسانانو رهنمايي او رهبري کوي او په هغه کي به د انساني ژوند د ټولو مهمو مسئلو حل موجود وي، د قائد او لېډر معنٰی: رهنما او لار ښوونکی ده، و قائد او رهبر ته د دې دپاره ضرورت سته چي دئ و خلکو ته د کاميابۍ او بهترۍ لار ور وښيي، نو ځکه د ټولي دنيا قائد هغه څوک کېدلای سي: چي د ټولي دنيا و انسانانو ته داسي لاري چاري ور وښيي چي په هغه کي د ټولو انسانانو دپاره کاميابي او بهتري موجوده وي.

د ټولي دنيا د قائد او رهبر کېدلو دپاره دريېم حتمي او لازمي شرط دا دی: چي د هغه لار ښووني به د يوه خاص وخت او خاصي زمانې دپاره نه وي بلکه په هر عصر او هره زمانه کي به يو قسم فايده مني او ګټوري وي او په هر وخت کي به صحي، د متابعت او پيروۍ وړ او لايقي وي.

که د کوم رهبر، قائد او لېډر لار ښووني په يوه وخت کي ګټوري وي خو په بل وخت او زمانه کي بېکاره او بې فايدې وي، بيا هم و هغه ته د دنيا قائد او رهبر نه سي ويل کېدلای، د دنيا قائد او رهبر هغه څوک کېدلای سي: تر کومه وخته چي دنيا قائمه او موجوده وي د هغه قائد او رهبر لار ښووني به فايده مني او ګټوري وي.

بیا هم د ټولي دنیا د رهبر او قائد کېدلو دپاره څلورم مهم شرط دا دی: چي دغه قائد به یوازي د اصولو او قوانینو پر وړاندي کولو اکتفاء نه وي کړې بلکه هغه وړاندي کړي قوانین به یې د خلکو په ژوند کي عملاً جاري کړي هم وي او د هغه خپلو قوانینو پر اساس به یې یوه ویښه او کامیابه جامعه او ټولنه په وجود را وړې وي.

هغه څوک چي یوازي اصول او قوانین وړاندي کوي او د عمل جامه نه په واغوندي هغه ته فقط یو مفکّر ویلای سو، هغه هیڅکله قائد او رهبر نه سي کېدلای.

د قائد او رهبر کېدلو دپاره دا حتمي او ضروري ده: چي هغه خپلو وړاندي کړو اصولو او قوانینو ته به عملي جامه ور اغوندي او دنیا ته به یې ښکاره کوي، یا په بل عبارت: خپل قوانین به د صحي نتیجې سره په عملي شکل ښکاره کوي.

اوس نو راسی چي موږ او تاسي وګورو چي دغه څلور شرطه په هغه ذات کي تر کومه حده موجود وه او موجود دي چي موږ و هغه ته سرور کائنات یا سرور عالم ﷺ وایو.

اول هغه اولنۍ شرط را واخله، تاسي د محمّد مصطفی ﷺ ژوند او سیرت مطالعه او تر نظر وباسي، په یوه نظر به دا درته معلومه سي چي د رسول الله ﷺ ژوند د یوه قوم پرست، یا محبِ وطن ژوند نه دی، بلکه د یوه محبِّ انسانیت، د یوې جهاني نظریې او د یوه جهاني قانون ایښوونکي انسان ژوند دی.

د رسول الله ﷺ په نظر ټول انسانان یو قسم وه، د کوم خاندان، کومي طبقې، کوم قوم، کوم نسل یا د کوم خاص مَلک یا وطن سره د هغه ﷺ دلچسپي یا د زړه اړیکي نه وه موجود، امیر او غریب، لوړ او کښته، تور او سپین، عرب او عجم، شرقي او غربي، سامي او آرین، دغه ټولو ته یې په یوه داسي نظر او حیثیت سره کتل چي دغه ټول د انساني نسل افراد دي، د رسول الله ﷺ د ژبي څخه په ټول عمر یو داسي لفظ، یا یوه داسي جمله نه ده را وتلې او نه یې په ټول عمر داسي یو کار کړی دی چي د هغې وینا، یا د هغه کار څخه دي داسي یوه شُبهه پیدا سي چي ده ﷺ د یوې خاصي انساني طبقې د ګټي او مصلحت سره ډېره علاقه درلودل، نو په همدې سبب د رسول الله ﷺ په ژوند کي حبشۍ او ایرانۍ، رومي او مصري، حتّی یهودي او نصراني په داسي ډول د ده ﷺ د کار او دعوت ملګري سوه لکه عرب چي یې ملګري وه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د ده ﷺ تر رحلت وروسته د مځکي په هر کونج کي د هر نسل او هر قوم انسانانو رسول الله ﷺ د خپلو ځانو دپاره پر هغه قسم قائد او رهبر وباله لکه د ده ﷺ قوم چي دئ خپل قائد او خپل لیډر باله، دا د هغه خالص انسانیت اثر او کرشمه ده چي نن ورځ د یوه هندوستاني یا افغاني څخه نه بلکه د هر قوم او هر ملت د اشخاصو څخه د هغه مبارک ذات تعریف او توصیف اورو چي په سلهاوو کلونه پخوا په یوه عربي ملک کي پیدا سوی ؤ.

اوس د قیادت او رهبرۍ د مهمو شرطو څخه دوهم او دریم شرط یو ځای سره را واخله او د رسول الله ﷺ په ژوند کي وګوره، و به وینې چي رسول الله ﷺ د خاصو قومو او خاصو ملکو د وقتي او مقامي، د زمان او مکان، د مسائلو د حلولو پر بحث کولو خپل وخت نه دی ضائع کړی، بلکه خپل ټول قوت یې د انسانیت او بشریت د هغي لويي مسئلې د حلولو دپاره مصرف کړی دی چي د هغې مسئلې د حلولو په واسطه د ټولو انسانانو ټول کوچني کوچني مسائل په خپله حلیږي.

اوس به تاسي پوښتنه کوی چي هغه لویه مسئله څه شي ده؟ چي رسول الله ﷺ د هغې د حلولو دپاره خپل ټول عمر او قوت مصرف کړی دی؟ او د هغې یوې مسئلې په حلولو سره د ژوندانه نور ټول مسائل حلیږي؟

ښه متوجه سه: هغه لویه او مهمه مسئله دا ده:

څرنګه چي د ټول کون او کائناتو نظام په حقیقت او واقعیت کي پر کومو اُصولو او قوانینو قائم دی، د بشریت او انسانانو نظام هم باید پر هغو اصولو موافق او برابر وي، ځکه چي انسان د دغه کائناتو څخه یو جزء دی او که د جزء حرکت د کُل د حرکت څخه مخالف وي دا د خرابۍ او بربادۍ سبب او موجب ګرځي، که تاسي په دغه خبره صحي پوهېدل غواړی؟ د هغه آسانه شکل او صورت دا دی:

یو څه کوښښ وکړه: خپل لیدل او کتل د زمان او مکان د قید څخه آزاد کړه او د مځکي پر ټوله کوره داسي نظر واچوه چي د دنیا د شروع څخه تر نن ورځي پوري او د آینده تر غیر محدود وخته پوري ټول انسانان په یوه وخت کي ستا په حضور کي موجود او ولاړ دي، بیا نو وګوره چي د دغو ټولو انسانانو په ژوند کي د فساد او خرابیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځومره شکلونه او صورتونه پیدا دي، یا ممکن پیدا سي، د هغو ټولو خرابیو ریښه څه شي ده؟ یا څه شي یې ریښه کېدلای سي؟

پر دغه پوښتنه چي ته هرځومره غور وکړې، هرځومره پلټنه او تحقیق وکړې په نتیجه کي به دې جواب ته ورسېږې: چي (د الله جل جلاله څخه د انسان سرکښي او بغاوت د ټولو خرابیو ریښه او اساس دی) دا ولي؟ ځکه د الله جل جلاله څخه باغي او سرکښه انسان خامخا د دغو دوو حالتو څخه یو حال اختیاروي:

یا به هغه انسان خپل ځان خود مختاره او غیر مسئول بولي، هر څه چي یې زړه غواړي هغه به کوي، چي دغه کار د هغه انسان څخه ظالم او بې پروا انسان جوړوي.

یا به دغه سرکښه انسان بېله الله جل جلاله د بل چا و حکم ته سر کښته کوي او د بل چا تابع به وي، چي د دې شکله څخه هم په دنیا کي د فساد بېحسابه قسمونه او شکلونه پیدا کېږي.

اوس دا خبره د فکر وړ ده او دا پوښتنه پیدا کېږي: چي د الله جل جلاله څخه د بغاوت او سرکښۍ په نتیجه کي ولي دغه خرابۍ او بربادۍ په وجود راځي؟

د دې پوښتني صاف او روښانه جواب دا دی:

دغه سرکښي ځرنګه چي د کائناتو له حقیقته خلاف او مخالفه کار دی نو خامخا نتیجه یې هم بده او مخالفه را وزي، ښه متوجه سه:

په حقیقت کي دغه ټول کون او کائنات د الله عزوجل ملک او سلطنت دی، مځکه او آسمانونه، لمر او سپوږمۍ، هوا او اوبه، نُور او روښنایي دغه ټول د الله جل جلاله مِلک دي او انسان په دغه سلطنت کي د پیدایښي بنده یا خلق سوي مریي حیثیت لري، دغه ټول سلطنت چي پر کوم معین نظام چلېږي که انسان سره د دې چي د دغه کون او سلطنت یو جزء دی او بیا د دغه کون او سلطنت څخه مخالفه رویه او عمل اختیار کړي نو خامخا د انسان دغه مخالفه رویه بربادوونکي او خرابوونکي نتیجې په وجود را وړي.

د انسان دغه سوچ او فکر چي تر ما بل لوړ او مقتدر نسته چي د هغه په حضور کي دي زه د خپل عمل جواب و وایم، دا د حقیقت او واقعیته څخه مخالف کار دی، کوم وخت چي انسان خپل ځان خود مختاره او آزاد و بولي نو خود داسي کارونه کوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې په هیڅ کار کې خپل ځان مسئوله نه بولي، نو بې مسئولیته ژوند او بې مسئولیته طریقه د ځان دپاره اختیار کړي او د خپل ژوند قانون په خپله جوړوي، نو خود بېله شکه او خامخا د دغې خود سرۍ نتیجه بده را وزي، ظلم او تجاوز، وژل او ترټل، د بل حق خوړل، دغه ټول کارونه بې مسئولیته انسان ته روا او جائز وي.

همدا رنګه که یو څوک بېله الله عزوجل بل څوک د اقتدار او اختیار خاوند وبولي او د هغه ښخه وبېرېږي او د هغه د باداری و اوامرو ته سر کښته کړي، دا هم د حقیقت ښخه مخالف کار دی، ځکه په حقیقت کې په ټول کون او کائناتو کې بېله الله جل جلاله بل هیڅوک دغه حیثیت او مقام نه لري چې سر دې ور ته کښته سي، نو ځکه د دغه کار نتیجه هم بده را وزي.

د صحي نتیجې د را ایستلو او سالم ژوند کولو دپاره بېله دې ښخه بل هیڅ شکل او صورت نسته چې په مځکه او آسمان کې چې کوم حقیقي او واقعي حکومت دی انسان باید و هغه حکومت ته تسلیم سي او د هغه حکومت و اوامرو ته سر کښته کړي، خپله آزادي او خود سري د هغه په حضور تسلیم کړي، خپل اطاعت او بندګي د مځکې او آسمانو و سلطان ته خاص کړي او د خپل ژوند قانون د دې پر ځای چې په خپله یې جوړ کړي یا یې د بل چا ښخه واخلي، د هغه الله جل جلاله ښخه یې واخلي چې د کون او کائناتو سلطان دی، دا د هغه اساسي اصلاح لار ښوونه ده چې محمّد ﷺ د انساني ژوند دپاره وړاندې کړې ده، دغه اصلاح د شرق او غرب، د زمان او مکان له قیده آزاده ده، د مځکې پر مخ چې هر چیرې انسانان موجود وي او موجود وه، د هغو ټولو د ژوند د اصلاح کولو او سمبالولو دپاره دغه یو اصلاحي پېشنهاد یا وړاندیز کافي دی او د هغو ټولو ویران ژوند ور اصلاح کوي او دغه اصلاحي تجویز د ماضي او مستقبل له قیده هم آزاد دی، یو نیم زر کاله د مخه چې دغه قانون څومره صحي او مفید ؤ نن هم په هغه اندازه سره صحي او ګټور دی، بلکه لس زره کاله وروسته به هم په هغه اندازه سره صحي او ګټور وي.

اوس هغه آخري یا څلورم شرط پاته سو چې هغه دا سي ؤ:

د ټولې نړۍ او دنیا قائد به یوازې د اُصولو او قوانینو پر جوړولو یا وړاندې کولو

(c) Kitabtoon.com: The Digital Library

اکتفاء نه وي کړې، بلکه خپلو وړاندي کړو اصولو او قوانينو ته به يې عملي جامه هم ور اغوستې وي، هغه خپل وړاندي کړي اُصول به يې د انسانانو په ژوند کي جاري کړي وي او د هغو اصولو پر بنياد او اساس به يې يوه ويښه او کامیابه، سالمه او خوشاله ټولنه هم په وجود را وړې وي.

او دا هم ټولو ته معلوم تاريخي حقيقت دی چي محمّد ﷺ يوازي فکري او خيالي اصول او قوانين نه دي وړاندي کړي، د هغه خپلو وړاندي کړو اُصولو او قوانينو مطابق يې يوه ژوندۍ او سالمه ټولنه هم تربيه کړې او په وجود را وړې ده.

رسول الله ﷺ د درويشت کلو په لنډه او کو تاه موده کي په لکو انسانان الٰهي حکومت ته په سر کښته کولو او اطاعت کولو تيار او آماده کړل، د هغو څخه يې ځان پرستي او ځان ځاني ايسته کړل او بېله الله جلّ جلاله بل د هر شي له بندګيه يې خلاص کړل او بيا يې دغه په لکو انسانان سره يو ځای کړل، يوازي د الله جلّ جلاله په بندګي کي يې د هغو دپاره نوی اخلاقي نظام، د نوي تمدن نظام، د نوي معيشت نظام، د نوي حکومت نظام جوړ کړی او د ټولي دنيا په حضور کي يې د دغه خبري عملي اظهار وکړی، يا په بل عبارت: ټولي دنيا ته يې دا عملي ور ښکاره کړه: کوم اصول او قوانين چي ما راوړي دي پر هغو اصولو يا د هغو اصولو مطابق څنګه آرامه او هوسا، کامیابه او بختوره ټولنه جوړېږي او جوړېدلای سي او د نورو قوانينو د عملي کولو د ژوند په مقابل کي دغه زما د قانون سره مطابق ژوند څومره ښه، څومره هوسا او څومره صالح ژوند دی.

نو دا هغه کارنامې دي چي د هغو پر بناء د محمّد ﷺ څخه د ټولي دنيا قائد او رهبر، زعيم او لارښود جوړوي او موږ هغه ته بېله شکه سرور کائنات او سرور عالم وايو، د رسول الله ﷺ دغه کار د يوه خاص قوم دپاره نه ؤ بلکه د ټولو انسانانو دپاره ؤ، د ده ﷺ اصول او قوانين د انسانيت مشترک ميراث دی چي په هغه کي د يو چا حق د بل چا تر حق لږ يا زيات نه دی او هر څوک چي وغواړي د دغه ميراث څخه کافي فايده اخيستلای سي، خو زه نه پوهېږم چي د دغو اصولو او قوانينو سره تعصب درلودل او د هغو څخه د مخالفت کولو دپاره څه شي سبب کېدلای سي؟

او د دغه مخالفت دپاره څه دليل موجود دی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول اللهﷺ فرمايي: زما او ستاسي مثال داسي دی: لکه يوه سړي چي اور بل کړی وي، نو پتنګان او بورا ګاني و هغه اور ته ځانونه وراچوي او دغه سړئ يې د هغه اوره څخه را ګرځوي او دوی بيا هم ځانونه د ده څخه خطا کوي او اور ته ورلوېږي، زه هم تاسي له اوره را ګرځوم او تاسي زما د لاسه څخه ځانونه خلاصوی يا ښويوی او اور ته لوېږی.

تاسي پوهېږی چي رسول اللهﷺ آسمان ته نه بلکه لوړ تر آسمانو وختی او تر سِدرةُ المُنتهٰی پوري ولاړی، و اُفُقِ أعلٰی ته وختی، په دغه سفر کي د کون تر انتهاء او آخر هم تېر سو، د قاب قوسين درجې ته ورسېدی او د خپل رب د ربوبيت او الوهيت لويي لويي علامې يې وليدلې، هلته يې د الله جل جلاله سره بېله واسطې خبري وکړې، هلته د الله جل جلاله له طرفه دا وروښوول سوه چي يو انسان د لمانځه په واسطه د خپل رب او خالق سره صِله او ارتباط پيدا کولای سي او له هغه ځايه بيرته سراج منير، بشير او نذير، رؤف او رحيم، هادي او مهدي مځکي ته را کښته سو، چي دلته د خپل رب دين نشر کړي او د اسلام لاري ته خلک دعوت کړي.

يو د صالحينو څخه وايي: سرور کائنات رسول اللهﷺ آسمان ته وختی او بيرته مځکي ته راغلی، نو وايي: زه په الله سره قسم يادوم که زه آسمان ته وخېژول سم، بيا به هيڅ په دې فکر کي نه سم چي بيرته دي مځکي ته ولاړ سم.

مګر سرور کائنات رسول اللهﷺ بيرته مځکي ته زما او ستا د لار ښوونې دپاره راغلی چي ما او تا د دوږخ له اوره خلاص کړي، خو افسوس، زر افسوس چي ځيني بد بخته انسانان دغه حق لار ښوونې نه قبلوي، د شيطان متابعت د رسول اللهﷺ تر متابعت خوښوي او د دوږخ پر اور په رڼو سترګو ور ځغلي.

الٰهي! زما او د ټولو ويونکو او اورېدونکو ستا د مبارک رسولﷺ محبت او متابعت په نصيب کړې، إلٰهي! توفيق را کړې چي ستا د دين د نشرولو او تبليغولو دپاره په ځان او مال سره کوښښ وکړو، آمين يا رب العالمين!

وصلّى الله تعالىٰ علىٰ خير خلقه محمّد وآله وأصحابه أجمعين.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اولي طبعي يا اول چاپ مقدمه:

أعوذ بالله من الشيطن الرّجيم

بسم الله الرحمن الرحيم

إن الحمدَ لله، نحمدُهُ ونستعينُهُ ونستغفرُهُ ونتوبُ اليه، ونعوذُ بالله من شرورِ أنفسنا، ومن سيّئات أعمالنا، مَن يهده اللهُ فلا مضلّ لهُ، ومن يُضلل فلا هاديَ لهُ، وأشهدُ أن لا إله إلاّ الله وحده لا شريکَ له، وأشهد أن محمّداً عبدُهُ ورسولُهُ، صلى الله عليه وآله واصحابه وسلّم تسليمًا كثيرًا. امّا بعد:

څرنګه چې د رسول الله ﷺ مبارک سیرت د دنیا په هره ژبه سره موجود ؤ او موجود دی، هر عالِم د دغه مبارک تاریخ څخه ترخپله وسه یو څه لیکلي دي خو موږ پښتنو په پښتو ژبه سره داسي جامع کتاب نه درلودی چې په هغه کي دي د رسول الله ﷺ د ژوندحوادث او واقعات د تاریخ سره موافق او په پرله پسې ډول لیکل سوي وي، حال دا چې د رسول الله ﷺ پیژند ګلوي او د هغه ﷺ په ژوند خبرېدل زموږ دیني مسؤلیت دی، ځکه که د رسول الله ﷺ په ژوند خبر نه سو متابعت یې څنګه وکړو؟ اوکه رسول الله ﷺ و نه پیژنو، ایمان څنګه پر راوړو؟

خو د نن څخه تقریبًا لس کاله د مخه ما د سیرت النبي ﷺ په نامه سره د ټیپ د فیتو په واسطه یو مضمون ثبت او نشر کړی، البته هغه وخت د ځوانۍ آخري وختونه وه آواز او د خبرو کولو توان او طاقت یوه اندازه د ځوانۍ پر قسم وه او اوس مي د دوهم وار دپاره د رسول الله ﷺ د ژوند حالات د سپین ږیرتیا او ضعف په حالت کي (د سرور کائنات ﷺ ژوند) په نامه سره ولیکل چې هم مي د ټیپ په فیتو کي ثبت کړی او هم غواړم چي د کتاب په شکل سره یې وګرانو وطنوالو ته تقدیم کړم، خو دا وار نه هغه د ځوانۍ آواز سته او نه د خبرو کولو توان او قدرت، مګر د هغه آواز او طاقت په عوض او بدل کي په دغه اوسني لیکل سوي مضمون کي معلومات زیات سوي او ډیر سوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اول وار ثبتولو کي ما د خپل ځان و ناقص استعداد ته کتل، نو دا مي نه په خيال او نه تصور کي را ګرځېدل چي دغه نشر سوې سلسله دي دومره جهاني شهرت پيدا کړي لکه پيدا چي يې کړه او د خلکو به په دغه اندازه سره خوښه سي، لکه خوښه چي يې سول.

خو په حقيقت کي زه نه پوهېدم چي دغه بيان زما د ناقص استعداد سره تعلق نه لري بلکه دغه بيان د يوه کامل انسان د ژوندانه بيان دی، دا د رسول اللهﷺ د ژوند بيان دی، ځرنګه چي رسول اللهﷺ و ټولو مسلمانانو ته محترم او مکرم، مرغوب او محبوب دی، نو خود د هغه محبوبﷺ سيرة هم محبوب وګرځېدی او د مسلمان وروڼو له طرفه يې تود هرکلی وسو، د اورېدونکو په زړو کي يې ځای ونيوی او بايد ويې نيسي ځکه اللهﷻ خپل رسول ته ډېره عظيمه درجه او لوړ مقام ورکړي دي، د دهﷺ محبت يې په الٰهي قدرت د مسلمانانو په زړو کي ښخ کړی دی.

او اللهﷻ د رسول اللهﷺ متابعت د اللهﷻ سره محبت بللی دی.

اللهﷻ د سورت آل عمران په (۳۱) نمبرآيات کي فرمايي:

﴿ قُلْ إِن كُنتُمْ تُحِبُّونَ ٱللَّهَ فَٱتَّبِعُونِى يُحْبِبْكُمُ ٱللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ۗ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ۝٣١ ﴾. [آل عمران:۳۱]

يعني: اې محمّده!ﷺ دوی ته و وايه: که چيري تاسي د اللهﷻ سره محبت لری او محبت کوی نو زما متابعت وکړی چي اللهﷻ به ستاسي سره محبت وکړي، تاسي به خوښ ولري او تاسي ته به ستاسي ګنهونه دروبخښي.

چي هم دغه الٰهي تنبيه او خبرتيا يو د هغو سببو څخه وګرځېدل چي مسلمانانو د رسول اللهﷺ و محبت ته په خپلو زړو کي په پوره شوق او ذوق سره ډېر پراخه ځای ورکړی دی او مسلمانان په داسي لارو چارو پسي ګرځي چي د دوی او د رسول اللهﷺ په منځ کي محبت زياتوي.

د اسلام د شروع څخه تر اوسه پوري علماء کرام د رسول اللهﷺ د سيرت او ښو خويو په بيانولو کي په مسابقه کي دي خو د هيڅ بشر په وسه نه ده پوره چي د هغه أکمل البشر، أعظم البشر، مکرم او مشرف ذات اخلاق او اوصاف لکه ځرنګه چي ښايي

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغسې بیان کړي، هغه ذات چې الله عزوجل د هغه په باره کې فرمایي:

﴿وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ ﴿٤﴾﴾. [القلم: ۴]

یعني: اې محمّده! ﷺ بېشکه چې ته پر ډېرو لویو او عظیمو خویو یې، ستا افعال او اقوال، ستا اخلاق او معاملې ټول عظیم او کریم دي.

د اُم المؤمنین حضرتِ عائشې رضي الله عنها څخه پوښتنه وسوه: چې د رسول الله ﷺ اخلاق او عادات څنګه وه؟ دې رضي الله عنها وویل: «كَانَ خُلُقُهُ القرآن»

یعني: د ده ﷺ خویونه او اخلاق ټول د قرآن سره موافق او مطابق وه.

سبحان الله! هر هغه څوک چې دغسې وي، هغه تر ټولو خلکو او مخلوقاتو افضل او اکمل دی او د دې حقداره دی چې ټول مخلوقات محبت ور سره ولري، مګر زه او زما ناقص علم، زما ناقص فهم، زما ناقصه ژبه د دې څخه ډېر عاجزه دي چې د سید الأولین و الآخرین ﷺ ژوند او اخلاق، افعال او اقوال دې داسې بیان کړي لکه څرنګه چې ښایي.

ندانم کدامین سخن گویمت — که والاتری زانکه من گویمت
ترا عز لولاک تمکین بس است — ثنای تو طٰه ویٰس بس است
چه وصفت کند سعدیِ ناتمام — علیک الصلوٰة ای نبی والسلام

خو فقط زه د ځان دپاره دا سعادت او کامیابي بولم چې د رسول الله ﷺ د مبارک نور څخه دومره روښنایي حاصله کړم چې خپل ژوند په روښانه کړم او د جهل په تاریکو کندو او شېلو کې هلاک نه سم.

غواړم چې په ژوند کې د رسول الله ﷺ د اُمت څخه یم او په داسې حال کې مړ سم چې بیا هم د ده ﷺ د اُمت څخه یم، او الله جل جلاله د ده ﷺ په شفاعت ګنهونه را معاف کړي او د ده ﷺ د مبارک لاس څخه د حوض کوثر اوبه وڅښم.

نو ځکه بیا مې د دوهم وار دپاره د سیرت النبی ﷺ په لیکلو شروع وکړه او په دې وار کې مې ځینې تبصرې او نور ګټور معلومات هم پر زیات کړل او هم مې د اولې لیکنې ځینې روایتونه په قوي روایتو بدل کړه، په اول ځل لیکنه کې زما اعتماد فقط پر یوه منبع وُ، هو! د موضوع د صحت او موجودیت دپاره مې د سیرت او تفسیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

مختلف کتابونه ورسره کتل خود موضوع پر جزئیاتو مي ډیر تاکید نه کاوه.

مګر څرنګه چي دا وار د ځینو مسلمان ورونو په خواهش او غوښتنه سره غواړم چي دغه بحث او مضمون و خپلو پښتو ژبو مسلمان ورونو ته د کتاب پر قسم هم تقدیم کړم، ځکه د ټیپ فیتې ډیر ژر استهلاکیږي، شکیږي او ورکیږي مګر کتاب! که څه هم ویل یا مطالعه کول یې د وخت د نیستي والي یا د نورو عذرو په سبب د فیتو تر اوریدلو سخت او مشکل دي خو د کتاب عمر زیات دی.

نو په دغه امید غواړم چي د دغه لیکني په سبب د دغه علمي خرمن د وږو ټولوونکو څخه سم او دا هم د یادوني وړ ده چي د سیرت النبي ﷺ په دا ځل لیکنه کي مي تر هغه اول وار چي د فیتو په واسطه نشرسوی ؤ ډیر زیاتوب کړی دی، ځکه د مختلفو کتابو څخه مي ډیر مفید او ګټور مضامین را نقل کړي دي او په د مخني نشر سوي سیرت کي چي کوم مضامین په اختصار سره لیکل سوي وه، دا وار په صحي شکل او پوره تفصیل سره لیکل سوي دي او په کومو ځایو کي چي د تقدیم او تأخیر په لحاظ د جملو د ترکیب سهوه پیښه سوې وه هغه هم د بشري توان او قدرت پر اندازه اصلاح سوې ده.

څرنګه چي دا وار د دې بحث څخه د کتاب جوړولو إراده لرم نو مي ځان ډیر ستړی کړی د جملو ترکیب مي ترخپله وسه اصلاح کړی د واقعاتو تاریخ مي تر یوې اندازې روښانه کړی، ځیني هغه روایتونه چي د ضعیفه ګومان پر کېدی په قوي روایتو بدل کړل سوه، د مکرمو آیاتو ترجمې بیان سوې، هیله ده چي د ویونکو او اوریدونکو د فایدې او خوښۍ سبب وګرځي.

سُبۡحَـٰنَ رَبِّكَ رَبِّ ٱلۡعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٨٠﴾ وَسَلَـٰمٌ عَلَى ٱلۡمُرۡسَلِينَ ﴿١٨١﴾

وَٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلۡعَـٰلَمِينَ ﴿١٨٢﴾

وآخرُ دعوانا ان الحمد لله رب العالمین، وصلی الله تعالی علی خیر خلقه محمّد وآله واصحابه اجمعین.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سرور کائنات ﷺ ژوند

الحمد لله موفّقِ المؤمنين، و ناصرِالموحّدين، و مرسِل خيرخلقه الى العالمين، اصطفاه من خَلقِه ورَزَقَهُ خيرَ خِصال و أتم الصفات من الحكمةِ، و الشّجاعة، و المروئة، و جامعِ الصفات القيادة فى امورالدّين و الدّنيا، والصّلوة و السّلام على سيدنا محمّد بنِ عبدِالله خاتَمِ الأنبياءِ والمرسلين، و قائد الغُرِّالميامين، النبي الكريم، الهادي، الأمين، الصّادق، المربِّي، القائد، فافضل الصلوةِ و السّلامِ عليه، و على آله و اصحابه، و ازواجه، وذرِّيّته، و مَن سار على نهجه الى يوم الدين. امّا بعد:

دغه کتاب چې (د سرورکائنات ﷺ ژوند) په نامه سره یادیږي د محمّد ﷺ د سیرت یعني: ژوند او اخلاقو، اقوالو او اعمالو په باره کې بیان کوي، دغه کتاب د سیّد البشر خاتَم الرُسل ﷺ د عظیم او مبارک ژوند تاریخ بیانوي، د دې بیان څخه یوازې دا نه دی مقصد چې مسلمانان د خپل پیغمبر محمّد مصطفیٰ ﷺ په مبارک حیات خبر سي بلکه په دې خبرتیا کې نوري ډیري مهمې فایدې هم سته چې په ښکاره سره چا ته نه معلومیږي.

د رسول الله ﷺ د سیرت د بیانولو او لیکلو، اوریدلو او زده کولو څخه دا غرض او مقصد نه دی چې د تېر تاریخ معلومات راته وسي یا دا چې عجیبې او غریبې قصې یا نادره معلومات بیان سي، نو ځکه موږ مسلمانانو ته دا نه ښایي چې د سیرت اوریدل او زده کول د تاریخ پر قسم واورو یا ځان په خبر کړو او سیرت ته هم په داسې سترګه وکتل سي لکه د یوه خلیفه ژوند یا د یوه پاچا تاریخ یا د تیرې سوې زمانې معلومات، بلکه د سیرت د بیانولو، لیکلو، اوریدلو او زده کولو څخه مقصد او غرض دا دی چې یو مسلمان د اسلام د حقیقت تصور وکړي، هغه اسلام چې د رسول الله ﷺ د ژوند څخه یې مبادي او احکام، قواعد او اساس را وتلي او استنباط سوي دي.

زه به دلته د رسول الله ﷺ د سیرت د پوهېدلو او زده کولو لږ څه فایدې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختصار سره درته بیان کړم.

اول: د رسول اللهﷺ نبوي شخصیت پېژندل، که څوک د رسول اللهﷺ د ژوند په هغو کیفیتو او حالاتو خبر سي چي پر رسول اللهﷺ تېر بېدل دا به یې یقین سي چي رسول اللهﷺ یوازي عبقري یا نابغه نه ؤ چي د دهﷺ نبوغ، دئﷺ په خپل قوم کي لوړ او دغه مقام ته ورساوه، بلکه تر نبوغ او عبقریت د مخه د الله ﷻ رسول دی چي الله ﷯ یې په وحیو سره تائید او تاکید کاوه او الٰهي توفیق ور سره ملګری ؤ، نو مور محمّدﷺ د رسولُ اللهﷺ په صفت سره پېژنو او ایمان پر لرو.

دوهم: د سیرة د پوهېدلو دوهمه فایده دا ده: چي انسان په خپل حضور کي د کامیابه ژوند د ټولو امورو دپاره، بلکه د شرافت د ژوند دپاره یو اعلٰی مثال وویني، چي د هغهﷺ ژوند د خپل ځان دپاره قانون او تګ لاره وګرځوي، په هغه پوري لاس ونیسي او په هغه پسي اقتداء وکړي، په دې کي هیڅ شک نسته که یو انسان هر څومره په یوه مَثَلِ أعلٰی پسي وګرځي، په یوه داسي رهنما او لار ښوونکي پسي وګرځي چي د ژوند په ټولو چارو کي دي کامل او مثلِ أعلٰی وي،

بېله شکه دغه پوره والی او کمال د رسول اللهﷺ په ژوند کي پیدا کولای سي، ځکه الله ﷻ د ټولو هغو انسانانو دپاره چي د الله ﷻ د رحمت او د آخرت د ورځي د کامیابۍ امید لري قُدوه او لار ښوونکی بللی دی، الله ﷯ فرمایي:

﴿لَّقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا ﴿٢١﴾﴾ [الاحزاب/٢١]

دریيم: د رسول اللهﷺ د سیرت د خبرېدلو او زده کولو په واسطه انسان د کتاب الله په مفاهمو او مقاصدو پوهېدلای سي، ځکه د قرآن مجید د ډېرو آیاتو ترجمه په هغو واقعاتو او حوادثو سره معلومېږي کوم چي دغه آیاتونه د هغو واقعو او حادثو په وخت او باره کي نازل سوي دي، نو ترڅو چي چا ته د هغو واقعاتو حالات نه وي معلوم د قرآن مجید په معنٰی او مقصد هم نه سي پوهېدلای، ځکه د قرآن کریم ډېر آیاتونه د یوې خاصي واقعې یا خاص بیان دپاره چي په هغه وخت پوري تعلق لري نازل سوي دي، نو ځکه ترجمه یې هم تر هغو نه سي معلومېدلای چي وخت د نزول

او سبب د نزول يې معلوم نه سي او د آياتو د نزول سببونه تر هغو نه سي معلومېدلای تر څو چي د محمّد مصطفٰی ﷺ ژوند او سيرت را معلوم نه سي.

څلورم: د سيرت په معلوماتو سره مسلمان د اسلامي صحي ثقافت او معرفت ډېره حصه يو ځای کولای سي، په دې کي هيڅ شک نسته چي د اسلام د مباديو د پوهېدلو دپاره که دين دی که عقيده، که احکام دي که اخلاق د رسول الله ﷺ ژوند يو روښانه مجسد تصوير دی.

پنځم: د رسول الله ﷺ په سيرت پوهېدل د يوه اسلامي معلّم او واعظ دپاره د تعليم او تربيې په باره کي يوه ژوندی نمونه او لارښوونه ده، ځکه رسول الله ﷺ يو فاضله معلّم، صادقه ناصح او مهربانه مرّبي ؤ، د دعوت په مختلفو مرحلو کي يې د تعليم او تربيې وړ او مناسب طريقې استعمالولې.

پر دې ټولو سربېره د رسول الله ﷺ په ژوند کي د انسانيت ټول اړخونه که اجتماعي دي که فردي داخل او شامل دي، يو انسان په هر حالت کي که يو مستقل فرد وي يا د ټولني يوه فعاله عضوه وي د خپلي پوره کاميابۍ دپاره د رسول الله ﷺ و متابعت ته اړ او محتاجه دی، ځکه د رسول الله ﷺ ژوند موږ ته د يوه مستقيم يا پر لاربرابر ځوان د سلوک او اخلاقو بېمثاله نمونې راښيي چي د خپل قوم او ملګرو سره څومره امين او څومره صادق ؤ.

د رسول الله ﷺ ژوند د يوه واعظ په صفت يوه بېمثاله نمونه دی چي خلک يې د الله جل جلاله لاري ته په حکمت او موعظۀ حسنه سره ور بلل او خپل ټول طاقت يې د رسالت د رسولو په لار کي مصرفاوه.

د رسول الله ﷺ ژوند د يوه دولت د رئيس او حاکم دپاره ښه لارښوونکی دی چي په څومره هوښياري او حکمت سره يې کارونه مخ ته بېول، د رسول الله ﷺ ژوند د يوه مثالي او حق پرسته مېړه دپاره لارښوونکی دی چي د خپلي ښځي سره بايد څنګه ژوند او ګذاره وکړي، د رسول الله ﷺ ژوند د يوه پلار دپاره په عاطفه او مهرباني کي لارښوونکی دی، رسول الله ﷺ د زوجاتو او اولادو په حقوقو او واجباتو کي دقيق عدل کاوه د هرچا حق يې د هغه د حاله سره سم او پوره ورکاوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رسول الله ﷺ ژوند د يوه حربي قومندان او صادقه آمر دپاره لار ښوونکی دی.

د رسول الله ﷺ ژوند د يوه جامع مسلمان دپاره هغه چي په خپل ژوند کي صحي تقسيم اوقات او په معاملو کي عدل ولري لار ښوونکی دی چي څومره د خپل رب عبادت وکړي او په عين وخت کي د خپلي کورنۍ او ملګرو سره لطيف او د ښه طبيعت خاوند هم وي.

داسي نور ډير مثالونه سته، که غواړې چي بختور او کاميابه ژوند ولرې نو خامخا د رسول الله ﷺ په ژوند ځان خبر کړه او متابعت يې وکړه، ځکه د رسول الله ﷺ په ژوند خبرېدل بل څه نه دي بېله دغه انساني اخلاقو ښکاره کول، چي دغه ټول اخلاق په هغه بېمثله نمونه او کامل بشر کي سره يو ځای سوي وه او موږ يې خامخا و متابعت ته ضرورت لرو، که غواړې چي په دنيا او آخرت کي کاميابه او بختور ژوند ولرې د رسول الله ﷺ متابعت کوه.

اوس نو کېدلای سي چي دغه پاک تاريخ د محمّد مصطفیٰ ﷺ د پيدايښت څخه را شروع کړو مګر ما دا ښه و بلل چي تر دغه پاک ميلاد له دمخه را شروع سي دپاره د دې چي دا را معلومه سي چي د دغه لار ښوونکي نور تر را تګ د مخه د عربو ژوند او تاريخ څنګه او څه ډول ؤ او بيا د وحيو په راتګ سره څنګه سو؟ هغه تغير چي د رسول الله ﷺ د رسالت په واسطه يوازي په جزيرةُ العرب کي نه بلکه په ټول عالَم کي راغلی دی لوی او مهم تغير دی، خو انسان ته دا فرق تر هغو نه سي معلومېدلای ترڅو د دغه پاک سيرت معلومات ورته و نه سي.

او شروع هم ډيره سخته ده نه پوهېږم چي د کوم ځای څخه يې را شروع کړم ځکه تر اسلام د مخه د عربو تاريخ ډير اورد او لوی تاريخ دی، خو ما دا ښه وبلل چي د هغه ځای څخه شروع وکړم کوم چي الله عزّوجلّ خپل معزز پيغمبر ابراهيم عليه السلام امر کړی چي خپله ښځه هاجر رضي الله عنها او د دې هغه کوچنۍ د تي رودلو زوی اسماعيل عليه السلام بوزه او په مکه مکرمه کي يې پرېږده چي هغه وخت دغه مکه بېله اوبو او بېله زراعته د تورو او لويو غرو په منځ کي يوه خالي ډبرينه شېله وه او هغه وخت کعبه شريفه هم نه وه جوړه سوې، ځکه کعبه شريفه بيا په وروسته کي ابراهيم عليه السلام او د ده زوی اسماعيل عليه السلام جوړه کړل.

(c) Ketabton.com: The Digital Library

نو دغه شېله چې نوم یې مکّه یا بکّه دی یوه خالي شېله وه چې نه هلته انسانان وه او نه د انسانانو د ژوند کولو شرائط موجود وه، هلته نه اوبه وې نه زراعت. نه کلي ؤ نه کور فقط غرونه او ډبري دي، نو د الله جل جلاله په امر ابراهیم علیه السلام د خپلي ښځي او کوچني زوی سره د فلسطین څخه مکې مکرمې ته راغلی او هلته یې د بیتُ الله الحرام د مځکي سره خپله زوجه هاجَر او خپل کوچنئ زوی اسماعیل علیه السلام پر وچ دښت پرېښوول او دئ علیه السلام رهي سو، هاجر رضي الله عنها په تعجب کي سوه چې مورږ څنګه دلته پرېږدي؟ دلته خو نه اوبه سته نه خورک، نه انسانان سته نه زراعت، نه کلی سته نه کور او زما سره دغه کوچنئ د تي هلک هم را سره دی، نو یې پسي ورږغ کړل: مورږ څنګه دلته پرېږدې؟ ابراهیم علیه السلام هیڅ ږغ و نه کړی، دې بیا پوښتنه ځني وکړه او ده علیه السلام ږغ نه کاوه، خو په آخر کي دې پوښتنه ځني وکړه: آیا الله جل جلاله امر کړی یې چې مورږ دلته پرېږده؟ ابراهیم علیه السلام و ویل: هو، دلته نو هاجر علیها السلام د هغه واقعي مسلماني پر قِسم چې اعتماد او توکل یې یوازي پر الله جل جلاله وي په پوره یقین سره و ویل: الله مو نه ضایع کوي، څرنګه چې دا د الله جل جلاله امر دی او الله عزوجل پر خپلو بندګانو رؤف او رحیم دی نو بېله تشویشه او شکایته کښېنستل او ابراهیم علیه السلام رهي سو.

تاسي ته خو هغه مشهوره قصه در معلومه ده کله چې د هاجر علیها السلام سره هغه موجودي اوبه کومي چې ابراهیم علیه السلام ورپرې ایښي وې خلاصي سوې نو دا د اوبو د پیدا کولو دپاره ولاړه سوه چې یا به دلته اوبه پیدا کړم یا به یو څوک و وینم او خپل زوی یې د دغه اوسني زَمزَم د څاه د منطقې سره پرېښاوه چې البته هغه وخت نه څاه ؤ نه اوبه، خو دا د صفا غونډۍ ته وختل او بیا د مروا غونډۍ ته ولاړل، دغه د اوبو په طلب کي یې اووه واره د صفا او مروا په منځ کي تګ او را تګ وکړی.

دغه د دې تګ او را تګ زمورږ په دین کي د حج کونکو او عمره کونکو دپاره دیني شعار وګرځېدی او دا د دغي مومني ښځي یاد دی، اسلام و مومني ښځي ته دغه اندازه شرف ورکړی دی چې د قیامت تر ورځي به نه هېرېږي، بي بي هاجر علیها السلام په دغه تګ او راتګ مشغوله وه چې هلته جبریل علیه السلام د اسماعیل علیه السلام د پښو سره د الله عزوجل په امر دغه مځکه چې اوس هلته د زَمزَم څاه دی په خپل وزرو وهل

(c) ketabton.com: The Digital Library

مځکه وچاودل او اوبه ځني را ووتې.

دا د زَمزَم د ښکاره کېدلو شروع او ابتداء ده او دلته په دغو غرو کي د اول وار دپاره اوبه پیداسوې، خو دغه واقعه هغه وخت پېښه سوه چي په دغه وخت کي هلته په یمن کي د اوبو یو ډېر لوی بند چي (سدِّ مآرب) ورته ویل کیده نړېدلی ؤ.

تاسي ته معلومه ده چي انسانان همیشه په هغو ځایو کي اوسېږي کوم چي هلته اوبه وي او دغه سدِ مآرب، یا د اوبو بند په یمن کي ډېر لوی او عظیم بند ؤ او د دغه بند پر شا و خوا ډېر انسانان اوسېدل چي دغه انسانان هم ټول عرب وه، ځکه د عربو اصلي وطن او ځای یوازي او یوازي یمن دی بیله هغه کوچي عربو څخه چي یوې او بلي خوا ته به تلل نور نو ټول عرب یوازي په یمن کي وه بل ځای نه اوسېدل، نو ځکه د اصلي عربو اصلي وطن یوازي یمن دی.

او بیا د هغه ځای څخه د دغه بند د نړېدلو په سبب چي اوبه ورکي او نېستي سوې عربو یوې او بلي خوا ته کوچ وکړی او سره وپاشل سوه.

کله چي (سدِّ مآرب) ونړېدی عرب د رزق د پیدا کولو دپاره یوه او بل طرف ته ولاړل او هري قبیلې د ځان د اوسېدلو دپاره یوه منطقه اختیار کړل، د مثال پر ډول د ثقیف قبیله طائف ته ولاړل او طائف یې د ځان وطن وګرځاوه، د غسانسه قبیله د شام و شا وخوا ته ولاړل او د مناذره قبیله د عراق شا وخوا ته ورسېدل، دغه رنګه ټول عرب د لوږي او د رزق د پیدا کولو په سبب د خپل اصلي وطن څخه چي یمن دی یوې او بلي خوا ته و وېشل سوه.

اوس چي جبریل علیه السلام مځکه په وزر و وهل او د زَمزَم اوبه پیدا سوې نو بي بي هاجَر علیها السلام دلته د دغو اوبو سره اوسېږي، عادت داسي دی چیري چي اوبه وي هلته مرغان هم د دغو اوبو په سبب پیدا کیږي او را ټولیږي، نو د زَمزَم د اوبو په سبب په دغه منطقه کي مرغان هم په هوا ګرځېدل.

په دغه وخت کي د عربو یوه قبیله چي د جُرهُم قبیله نومېدل د یمن څخه کوچ کړی دی او رهي دي چي چیري چي به اوبه پیدا کړي او هلته و اوسیږي، دغه قبیله نژدې و دغي شېلې ته چي مکه نومېده تېرېدل، وې لیدل چي په هوا مرغان ګرځي

(c) Ketabton.com: The Digital Library

ویل دا مرغان له کومه دلته راغلي دي؟ دلته خو هيڅ وخت اوبه نه وې، نو يې نفر ولېږل چې ولاړ سی شا وخوا وګوري ښايي دلته اوبه پيدا سوي وي، نفر چې ولاړل اوبه يې و ليدلې او د قبيلې مشرانو ته يې خبر را وړی چې هو دلته اوبه سته، د قبيلې مشران اوبو ته ورغله هلته د اوبو سره يې بي بي هاجَر او اسماعيل عليهما السلام وليدل چې فقط يوه ښځه او يو کوچنئ هلک دي او نور هيڅوک نسته، څرنګه چې دغه خلک د همت او مړاني خاوندان وه نو يې د زَمزَم اوبه د هغې څخه په زور قبضه نه کړې بلکه اجازه يې څني وغوښتل چې موږ به دلته اوسيږو، اوبه خو ستا دي او موږ به ستا سره د دغو اوبو په عوض او بدل کي نوره مرسته کوو، د هاجَر رضي الله عنها هم خوښه سوه او دوی ته يې د اوسېدلو اجازه ورکړل.

د الله عزوجل قدرت ته وګوره اوبه يې ورته پيدا کړې او د نور رزق سبب هم پيدا سو، څکه د معيشت نور ضروريات يې هغه د جُرهم قبيلې پر ذمه ؤاخيستل، اوس نو دغه عربي قبيله چې د جُرهم قبيله نومېدل په مکه مکرمه کي يې سکونت شروع کړی او دغه ځای يې د ځان وطن وګرځاوه او د زَمزَم د اوبو دپاره يې يو حوض جوړ کړی، تر دغه وخته کعبه شريفه نه ده جوړه سوې او اسماعيل عليه السلام خو عرب نه دی او عربي ژبه يې هم نه ده زده څکه ابراهيم عليه السلام دوی د فلسطين څخه دلته مکې مکرمې ته را وستلي وه نو عربي ژبه يې دغه د جُرهُم د قبيلې څخه زده کړل.

کله چې اسماعيل عليه السلام لوی سو ښځه يې هم د دغي عربي قبيلې څخه وغوښتل نو څکه د اسماعيل عليه السلام اولادې ته عربِ مستعرَب ويل کيږي، يعني اصلاً عرب نه وه او بيا عرب سول، همدارنګه زموږ پاک پيغمبر محمّد مصطفٰی ﷺ د اسماعيل عليه السلام د اولادې څخه دی.

ابراهيم عليه السلام به کله نا کله څه موده تر منځ دلته را تلی د خپل زوی او خپلي ښځي بي بي هاجَر عليها السلام خبر به يې اخيستی او بيرته به ولاړی، تر څو چې د اسماعيل عليه السلام عمر (۱٦) کلو ته ورسېدی د الله عزوجل له طرفه ابراهيم عليه السلام ته د کعبې شريفي د جوړولو امر وسو چي ته او ستا زوی اسماعيل عليه السلام کعبه شريفه جوړه کړی او دوی هم کعبه شريفه جوړه کړل، خو کله چې الله جل جلاله ابراهيم عليه السلام ته د کعبې شريفي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جوړولو امر کاوه ورته و ويل سوه چې د آدم عليه السلام پربناء يې جوړه کړه، الله عزوجل د سورة آل عمران په (۹۶) نمبرآيات کې فرمايي:

﴿إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِّلْعَالَمِينَ ﴿٩٦﴾﴾

يعني: خامخا د الله جل جلاله هغه اول کور چې د خلکو دپاره ايښوول سوی دی! هغه: هغه کور دی چې په بَکه کې واقع دی.

په يوه روايت کې راغلي دي چې اصلاً کعبه شريفه د آدم عليه السلام يا شيث بن آدم عليه السلام په زمانه کې جوړه سوې ده او بيا د نوح عليه السلام په طوفان کې ونړېدل.

ځرنګه چې کعبه شريفه د الله جل جلاله اولنئ کور دی نو خود د خلکو د عبادت دپاره د الله عزوجل اول کور بلل کيږي، کله چې ابراهيم عليه السلام د کعبې شريفي اساس، بنسټ يا تاداو کَندی په مځکه کې يې هغه د آدم عليه السلام اساس پيدا کړی او پر هغه اساس يې جوړه کړل، دا د کعبې شريفي د جوړولو ابتداء او شروع وه.

خو د جوړولو په وخت کې چې ابراهيم عليه السلام يو دېوال آخر ته ورساوه او اوس هغه بل دېوال جوړوي دلته خو کُنج پيدا کيږي، چې د دغه کُنج ځخه د بِناء او جوړولو اصل او اساس، نقشه او رَجه اخيستل کيږي او نوره بِناء له دغه کُنجه ځخه سمه او صحي جوړېدلای سي نو ابراهيم عليه السلام غوښتل چې په دغه کُنج کې يوه لويه، قوي او مناسبه ډبره کښېږدي، نو يې اسماعيل عليه السلام ولېږی چې ولاړ سه شا وخوا وګوره چې د دغه کُنج دپاره يوه مناسبه ډبره پيدا کړې، اسماعيل عليه السلام ولاړی په غرو کې ګرځي خو د دغه ځای دپاره يې د دوی د غوښتني سره سمه، وړ او مناسبه ډبره نه کړل پيدا او بيرته راغلی خو دلته يې وليدل چې د پلار سره يې يوه ډېره مناسبه او هغه قسم ډبره چې دوی غوښتل پرته ده، اسماعيل عليه السلام وويل: دا ډبره دي د کومه کړل؟ ابراهيم عليه السلام وويل: دا د الله عزوجل له طرفه راغله.

ورونو! دغه ډبره هغه حجرِاسود دی چې د جنت ځخه راغلی دی او د جنت د ډبرو ځخه يوه ډبره ده چې د کعبې شريفي په بِناء کې کار سوې ده، کعبه شريفه د دغې ډبري ځخه په صحي بِناء سره جوړه سوه، ابراهيم عليه السلام چې به څه دېوال جوړ کړی نو به شا ته ولاړ او د څه ليري فاصلې ځخه به يې دغه جوړ سوي دېواله ته کتل

(c) Kitabtoh.com: The Digital Library

چې آیا دېوال سم دی کوږ خو به نه وي؟ او دلته به د فکر کولو دپاره بنه وخت ولاړ ؤ نو ځکه دغه ځای ته مَقام ابراهیم ویل کیږي، الله ﷻ په سورةُ البقره کې فرمایي:

﴿وَٱتَّخِذُواْ مِن مَّقَامِ إِبْرَٰهِـۧمَ مُصَلًّى﴾ [البقره: ۱۲۵]

یعني: اې مؤمنانو! د ابراهیم علیه السلام د دریدلو ځای د لمانځه، طواف او دعاء ځای وګرځوی.

دغه ځای د کعبې شریفې د صحې جوړولو دپاره د ابراهیم علیه السلام د فکر کولو ځای دی، څرنګه چې د لیرې څخه د دېوال برابرې اوکوږ والی معلومیږي نو ځکه دغه مَقام د کعبې شریفې څخه څه لیرې واقع دی.

همدارنګه مقام ابراهیم هغې ډبرې ته ویل کیږي: کومه چې د کعبې شریفې د جوړولو په وخت کې به ابراهیم علیه السلام پر دریدی، په دغه ډبره کې د ابراهیم علیه السلام د پښو نخښې او علامې هم سته او دغه ډبره هم د جنت څخه را وړل سوې ده.

کله چې کعبه شریفه جوړه سوه دا خو د ډېرو یوه خونه ده چې یوه انسان جوړه کړل نو خلک دلته د عبادت کولو دپاره ولې او څنګه ورته راسي؟

دلته بیا ابراهیم علیه السلام ته الٰهي امر وسو چې خلک بیت الله الحرام ته په حج کولو سره خبر کړه الله ﷻ د سورةُالحج په (۲۷) نمبر آیات کې فرمایي:

﴿وَأَذِّن فِي ٱلنَّاسِ بِٱلْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا﴾ [الحج: ۲۷]

یعني: په خلکو کې د حج د آداء کولو دپاره بږغ وکړه چې تا ته به له هره ځایه څخه پیاده او پر پښو حاجیان راسي.

ابراهیم علیه السلام و ویل: الٰهي! زه څنګه کولای سم چې ټول خلک خبر کړم؟ زما آواز به ټولو خلکو ته څنګه ورسیږي؟ د الله ﷻ له طرفه ورته و ویل سوه:

یا ابراهیم! پر تا ناره کول دي او تر خلکو پورې رسول یې پر ما دي، ته فقط بږغ وکړه دا چې خلکو ته څنګه رسیږي دا زما کار دی ته فقط په آواز کولو سره امر یې.

نو ابراهیم علیه السلام د عرفات غره ته ولاړی او لوړ غره ته وختی او ناري یې کړل:

اې خلکو! د بیت الله شریفې حج پر تاسې لازم دی او دلته به د حج کولو دپاره راځی، نو له دې سببه عرفات د حج په شعائرو کې راغلی دی او د حج د ارکانو څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مهم رکن دی ځکه عرفات د خلکو د حج کولو دپاره د اعلان او خبرتیا ځای دی.

په یوه بل روایت کي ویل کیږي چي ابراهیم علیه السلام د مَقام ابراهیم پر ډبره ودریدی او دغه ږغ یې وکړی.

کله چي ابراهیم علیه السلام په حج کولو سره ږغ او اعلان وکړی الله عزوجل دغه د ده آواز تر مشرقه او مغربه و رساوه، دا د الله جل جلاله له طرفه یوه معجزه وه چي ټولو خلکو د ده آواز واوریدی، همدارنګه الله جل جلاله د ټولو انسانانو په زړو کي د کعبې شریفي حُب او محبت، تعظیم او تکریم ور واچاوه.

بیانو د دنیا له هره ځایه څخه د کعبې شریفي د عزت او حج کولو دپاره خلک راتله خاصتاً د جزیرةُ العرب څخه په ډلو ډلو خلک همېشه ورته را تلل، حج او د الله جل جلاله عبادت به یې کاوه هر کال حج کېدی د کعبې شریفي تعظیم او احترام کېدی.

دا د الله جل جلاله قدرت او معجزه ده که نه د هیڅ انسان په وسه نه ده پوره چي د ډبرو خوني ته دومره عزت او اعتبار ورکړي، اوس نو کعبه شریفه معززه سوه او د ابراهیم علیه السلام دین نشر سو، توحید او د یوه الله عزوجل عبادت په خلکو کي شروع سو، ټول عرب د ابراهیم علیه السلام پر دین وه او د ټولو عربو عقیده د توحید او وحدانیت عقیده وه یوازي او یوازي د الله جل جلاله عبادت کېدی په ټوله جزیرةُ العرب کی هیڅ کافر او مشرک نه ؤ موجود خو عُمر دی تېریږي، څه وخت او زمانه پر دغه حال تېر سوه تر څو چي د خُزاعه په قبیله کي د (عَمرو بن لُحی) په نامه سره یو نفر پیدا سو.

خُزاعه د عربو یوه بله قبیله ده او دغه عَمرو د دغي قبیلې رئیس او سردار ؤ، دغه عَمرو بن لُحی د جُرهم د قبیلې سره هغه چي پر مکه مکرمه آمران وه جنګونه شروع کړل غواړي چي د کعبې شریفي تصرف او د مکې مکرمې آمریت ځني واخلي او د دغو دوو قبیلو په منځ کي ډیر لوی جنګ پیښ سو څو په آخر کي د جُرهُم قبیلې شکست او ماته وخوړل او د مکې مکرمې تصرف او آمریت د خُزاعه د قبیلې لاس ته ورغلل، د دغو جنګو او ماتي په نتیجه کي د جُرهُم د قبیلې ډیر کسان د مکې مکرمې څخه دباندي و وتل او ځیني یې په مکه مکرمه کي پاته سول او دالته یې استوګنه کول مګر کارونه او آمریت ټول د خُزاعه د قبیلې په لاس کي وه، خو کله چي د جنګ په

وخت کي د جُرهم قبیله په خپله ماته او شکست پوه سوه نو يې غوښتل چي د خزاعه قبیلې ته په مکه مکرمه کي تکلیف او مشکلات جوړ کړي او د دغي قبیلې ژوند ور تریخ کړي، غواړي چي دغه تکلیف او زحمت د اوبو د نه درلودلو په سبب ورته پیدا کړي.

هو د مکې مکرمې د ښار عزت او عظمت، لويي او حُرمت په کعبه شريفه سره دي خو د خلکو ژوند يې د زَمزَم په اوبو سره ؤ، که اوبه نه وي هلته بیا ژوند تریخ دی، نو د جُرهم قبیلې د خزاعه د قبیلې د ژوند تریخولو دپاره د جنگ په وخت کي د زَمزَم څاه پټ کړی او هغه په کعبه شريفه کي پرتې خزانې يې هم ټوله دغه څاه ته ور واچولې چي یوه د سرو زرو اوسی هم پکښې وه او د څاه يې هيڅ نخښه او علامه نه پرېښودل، کله چي د خزاعه قبیلې د مکې مکرمې تصرف او آمریت په لاس کي واخیستی د زَمزَم د اوبو يې هيڅ اثر نه کړی پیدا نو مجبوره سوه اوبه به يې د مکې مکرمې د دباندي څخه راوړلې، د خُزاعه قبیلې د مکې مکرمې آمریت لاس ته را وړی خو زَمزَم نه سو ور پاته ځکه هغه پټ او ښخ کړل سو، زَمزَم تر هغه وخته ورک او پټ ؤ چي دوهم وار بیا زموږ د پاک پیغمبر سرور کائنات أشرف المخلوقات محمّد مصطفٰی ﷺ نیکه عبدالمطلب وکندی.

دا د زَمزَم د څاه د پټېدلو قصه وه چي پر مکه مکرمه د خزاعه د قبیلې د تسلط په سبب د جُرهُم د قبیلې له طرفه پټ کړل سو.

پر مکه مکرمه د خزاعه د قبیلې تسلط تر (۳۰۰) یا په بل روایت تر (۵۰۰) کلو پوري دوام کړی دی خو په شروع کي د خزاعه د قبیلې مشر او رئیس چي عَمرو بن لُحی نومېدۍ د مکې مکرمې حاکمِ مطلق او عمومي رئیس وګرځېدی او د ده له امره هیچا سرکښي او نا فرماني نه کول، دغه عَمرو ډېر مالداره او سخي سړۍ ؤ د حاجیانو خواړه یوازي ده له خپله ماله ورکول او د حاجیانو دپاره اوبه هم یوازي ده په خپل مصرف برابرولې.

او دا هم تاسي ته معلومه ده چي د زَمزَم د څاه د پټېدلو په سبب اوبه د مکې مکرمې د دباندي او د لیري ځایو څخه را وړل کېدې، خو دغه کارونه ده پر خپله غاړه اخیستي وه او دغه عَمرو بن لُحی دومره معتبره ؤ چي هر امر يې د خزاعه قبیلې، د مکې مکرمې اوسېدونکو او د مکې مکرمې حاجیانو داسي قبلاوه لکه دیني او شرعي

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوامر، هیڅا د ده له امره نا فرماني او سرکښي نه کول.
۞ یو وخت دغه عَمرو بن لُحی شام ته په سفر ولاړی او هلته د شام په حدودو کي یوه قبیله اوسېدل چي د عمالیق قبیله ورته ویل کېده او دغه قبیله بُت پرسته وه د بتانو عبادت یې کاوه، خو تر دغه وخته عربو نه بتان پېژندل او نه یې د بتانو عبادت کړی ؤ بلکه ټول عرب موحدین او د حضرتِ ابراهیم علیه السلام پر دین وه، دغه عَمرو بن لُحَی د عمالیق د قبیلې څخه پوښتنه وکړل چي دا څه شي دي؟ هغو ورته و ویل: دا آلهه او خدایان دي، کله چي پرموږ لوږه او کاختي راسي ډوډی را کوي، کله چي یو قوم پر موږ حمله وکړي او جنګ را سره کوي دوی زموږ مرسته کوي، بارانونه راباندي اوروي او بالآخره الله جل جلاله ته مو نژدې کوي، عَمرو بن لُحی ډیر په تعجب کي سو او دا خبري یې پر دماغ ښه ولګېدې ځکه دوی په مکه مکرمه کي اوبو ته ډېر ضرورت درلودی، نو ویل: ما ته هم یو بت را کړی ښایي چي زموږ مرسته هم وکړي موږ په مکه مکرمه کي اوبو ته ډېرضرورت لرو، د عمالیق د قبیلې بت پرستانو چي د ځان ملګري پیدا کړل ویل ښه دی، نو یې په ډیره خوشالي سره ده ته یو بت ورکړی چي (هُبل) نومېدی، دا هغه اول بت دی چي جزیرةُ العرب ته راوړل سو.
عَمرو بن لُحی دغه بت مکې مکرمې ته را وړی او په کعبه شریفه کي یې کېښناوه خلک یې د دغه بت په عبادت کولو سره امر کړل، خلکو هم دغه د ده امر و مانه.
اوس نو عَمرو بن لُحی د شیطان په لار ښوونه نوي امرونه صادروي چي هغه امرونه یې د توحید او د ابراهیم علیه السلام له دینه مخالف وه او بیا عَمرو بن لُحی نور بتان هم جزیرةُ العرب ته را وړل چي دغه بتان یې آلهه او خدایان بلل.
عَمرو بن لُحی د عربو هره قبیله امر کړل چي د ځان دپاره به یو بت اختیاروي او په کعبه شریفه کي به د هغه بت عبادت کوي، بیا یې بل امر صادر کړی ویل: تاسي خو په خپلو کُلو او کورو کي هم عبادت کوی خو دا نه ده صحي چي بیله بتانو څخه د مکې مکرمې د بل شي عبادت وکړی، نو پر هر چا دا لازمه ده چي د مکې مکرمې د ډبرو څخه یوه ډبره ور سره واخلي او هلته په خپل کور او کلي کي به د هغې ډبري عبادت کوي، عربو هم دا امر و مانه او هر یوه د مکې مکرمې څخه یوه ډبره ور سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

واخیستل، هلته په خپل کور کې به یې هغې ډبرې ته عبادت کاوه حتّٰی د هغې ډبرې عبادت به یې کاوه چې دغه کار په عربو کې د توحید پرځای د بتانو د عبادت شروع او ابتداء وه.

د عَمرو بن لحی په امر سره په جزیرةُ العرب کې بت پرستي شروع سوه، رسول الله ﷺ د دغه عَمرو بن لحی په باره کې فرمايي:

« رَأَيْتُ عَمْرَو بْنَ عَامِرِ بْنِ لُحَيْ اَلخُزاعِي يَجُرُّ قُصْبَهُ فِى النَّارِ»

یعني: عَمرو بن عامر بن لُحی الخُزاعي مې ولیدی چې خپلې کُلمې په اور کې کشوي.

دا ولې؟ ځکه دئ هغه څوک دی چې د عربو دین ته یې تغیر ورکړی، تر دغه د مخه ټول عرب پر توحید او د ابراهیم علیه السلام پر دین وه خو اول سړئ چې د دوی دین یې په شرک او بت پرستي ورواړاوه هغه دغه عَمرو بن لُحی خبیث ؤ.

او بیا یې د حج او عُمرې تلبیې ته تغیر ورکړی، تر دغه د مخه عربو تلبیه داسې ویل:

«لَبَّيْکَ اللّٰهُمَّ لَبَّيْکَ، لَبَّيْکَ لاَشَرِيْکَ لَکَ لَبَّيْکَ، إِنَّ الحَمْدَ والنِّعْمَةَ لَکَ وَالْمُلْک، لاَشَرِيْکَ لَکَ»

چې دا د اسلام او توحید تلبیه ده، خو عَمرو بن لُحی خبیث په آخر کې دغه جمله پر زیاته کړل چې (لاَشَرِيْکَ لَکَ اِلاَّ شَرِيْکاً هُوَ لَکَ، تَمْلکُهُ وَمَا مَلَکَ) دا د شرک جمله ده، خو ده دغه د شرک جمله د توحید پر تلبیې زیاته کړل.

او بیا یې د حیواناتو په باره کې پر عربو نور نوي امرونه جاري کړل، هغه دا چې ځینو حیواناتو ته باید د احترام په سترګه وکتل سي او مقدس وبلل سي، د هغو څخه باید کار وانه خستل سي او د ځینو غوښې هم باید و نه خوړل سي او د ځینو غوښې نارینه انسان خوړلای سي خو ښځو ته یې خوړل حرام دي او د ځینو حیواناتو غوښې یاشیدې بیله مېلمه بل چا ته حرامي دي.

چې د دغو حیواناتو د جملې څخه یوه ته (بَحِیره) ویل کېده، بل ته (حامي) ویل کېده، بل ته (سائبه) ویل کېده او بل ته (وصیله) ویل کېده او داسې نور نومونه یې ورته کښېښوول، مثلاً (سائبه) هغه اوښه وه چې لس لونې یا جونګیانې یې پرله پسې زېږولې وای او په منځ کې یې نارینه جونګئ نه وای نو پر دغه اوښه نه څوک سپرېدل،

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه يې بار پر وړی، نه د هغې وړی شکول کېدې او نه د دغې اوښې شيدې بېله ميلمه ځخه بل چا څښلې او که به يې تر لسمې جونګۍ وروسته بله يوولسمه جونګۍ وزېږول هغې ته (بحيره) ويل کېدل، د هغې غوږ به يې ور چاک کړی او د خپلې مور سره به يې ايله کړل پر هغې هم نه څوک سپرېدل نه يې د وړيو څخه کار اخيستی او نه يې بيله مېلمه بل چا شيدې څښلې، دا هم داسې وه لکه د دې مور چې دې ته (بحيره) ويل کېدل او د (سائبې) لور وه او (وصيله) هغه مېږ وه چې پنځه واره به پرله پسې غبرګه لنګه سول او د هر وار دواړه بچيان به يې ښځې وُری وې، په پنځه سره واره کې به يې نارينه وُرئ نه ؤ زېږولی نو دوی به ويل: دا ورسېدل.

که به دغه (وصيلې) تر دغه وروسته بل بچئ و زېږاوه د هغه د غوښو خوړل د مشرکانو نارينه ته روا وه خو ښځو ته يې خوړل نه وه روا او که به بيا مردار سو يعني: په خپله به مړسو نو ښځو ته يې هم خوړل روا وه او (حامي) هغه ځوان نر اوښ ؤ چې د ده د ختلو په واسطه به پرله پسې لس ښځې جونګياني و زېږېدلې نو د ده شا د بار او سپرېدلو څخه وساتل سوه او نه يې د وړيو څخه کار اخيستل کېدی، فقط په اوښانو کې به د ختلو دپاره ايله ؤ، الله ﷻ د مشرکانو د دغه کار په باره کې فرمايي:

﴿ مَا جَعَلَ ٱللَّهُ مِنۢ بَحِيرَةٍ وَلَا سَآئِبَةٍ وَلَا وَصِيلَةٍ وَلَا حَامٍ وَلَٰكِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ يَفْتَرُونَ عَلَى ٱللَّهِ ٱلْكَذِبَ وَأَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٠٣﴾ ﴾ [المائده: ۱۰۳]

يعني: الله جل جلاله هيڅ يو د بَحيرې، د سائبې، د وصيلې او د حام څخه نه دي ګرځولي يا روا کړي، مګر هغه کسان چې کافران سوي دي پر الله افتراء کوي، له ځانه باطلې خبرې پورې ترې يا جوړوي او ډېر د دوی په حق او باطل نه پوهيږي.

عَمرو بن لُحی داسې نور ډېر شيان دوی ته د دين او شريعت پر قسم کښېښوول او په دوی کې يې رواج کړل حتّی نور بتان يې هم کعبې شريفې ته د آلهه په نامه سره را وړل او نور لوی لوی بتان چې کعبې شريفې ته را وړل سوه په دغو نومو سره يادېدل:

لومړی: (وَد) چې د بني کلب د قبيلې دپاره ؤ او هغوی يې عبادت کاوه.

دوهم: (سُواع) چې د هُذيل د قبيلې دپاره ؤ او هغوی يې عبادت کاوه.

دریم: (یغوث) چي د طئ د قبیلې او اهل جرش دپاره ؤ او هغوی یې عبادت کاوه.
څلورم: (یعوق) چي د همدان د قبیلې دپاره ؤ او هغوی یې عبادت کاوه.
پنځم: (نسر) چي د یمن دپاره ؤ او هغوی یې عبادت کاوه.
الله جل جلاله د سورة نوح په (۲۳) نمبرآیات کي فرمایي:
﴿وَقَالُوا لَا تَذَرُنَّ ءَالِهَتَكُمْ وَلَا تَذَرُنَّ وَدًّا وَلَا سُوَاعًا وَلَا يَغُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْرًا ﴿٢٣﴾﴾
اصلاً دا د نوح علیه السلام د قوم د بتانو نومونه دي او مشرکانو هر بت د یوه خاص مقصد دپاره خاص کړی ؤ، خو دغه پخواني بتان بیا په عربو کي رواج او جوړ سول، *همدا رنګه په هندوستان کي د هنوانو دپاره د (بشنو) (برهما) (اندر) (شیو) (هنومان) او په نورو نومو سره مشهوره بتان سته.*
دا چي د دغو بتانو څخه هر یو د عربو په یوه قبیله پوري خاص سو دا کار هم د عَمرو بن لحی په امر سره وسو، مګر (هُبل) هغه بت چي اول را وړل سوی ؤ هغه د قریشو دپاره ؤ او هغه عجیب ترین د دغه آلهه یا خدایانو (د دوی په قول) إساف او نائله دي چي د دغو دوو بتانو قصه پخوا پېښه سوې وه هغه دا سي:
إساف د یوه سړي نوم ؤ او نائله د یوې پیغلي نوم ؤ چي دوی دواړه د یمن اوسېدونکي وه، دوی دواړو یو د بل سره مینه او محبت درلودی، إساف د نائلې د پلار څخه نائله وغوښتل خو د نائلې پلار دغه د ده غوښتنه نه کړه قبوله.
نو دوی دواړو د را تلونکي حج په موسم کي د ملاقات وعده سره وکړه چي حج ته به ځو او هلته به سره وینو، د وعدې سره سم دوی د حج په موسم کي سره یو ځای سوه او په یوه فارغه وخت کي یې د کعبې شریفي په شا وخوا کي زنا وکړه، اولاً خو زنا د لویو ګنهو څخه ده او بیا کعبې شریفي ته نژدې؟ نو الله عزوجل دوی دواړه په خپل قدرت ډبري وګرځول چي د ډبرو انسانان پاته سول او دې ته هم بت ویل کیږي.
د هغه وخت د مکې مکرمې حاکمانو دغه دوه بتان د خلکو د عبرت دپاره پر صفا او مروا کښېښوول، إساف یې پر صفا او نائله یې پر مروا کښېښوول او قصه یې هر چا ته معلومه وه عبرت به یې په اخیستی چي دغو دوو نفرو کعبې شریفي ته نژدې فحشاء کړې ده او ډبره سول، خو پر دې قصه ډیر وخت تېرسوی ؤ هر څوک د دغو دوو ډبرو

(c) ketabton.com: The Digital Library

یا بتانو په تاریخ نه وه خبر، د عَمرو بن لُحی په امر دغه دوه بتان: إساف او نائله د صفا او مروا څخه کعبې شریفې ته نژدې یووړل سوه او خلک د هغو په عبادت کولو امر کړل سوه، چې دغه دوه بتان هم د عَمرو بن لُحی په امر د آلهه یا خدایانو جملې ته ور داخل کړل سوه.

دا د عربو پخوانئ ژوند ؤ او دا د دغو مشرکانو آلهه او خدایان وه، د عربو تر جاهلیت پورې یوه قصه ده: حضرتِ عمرﷺ به د خپل خلافت په وختو کې په مجلس کې ناست ؤ او ځیني وخت به یې بیله سببه وخندل، خو یو وخت یو چا پوښتنه ځني وکړه، ویل: یا امیرَالمؤمنین! وینو دې چې کله کله بېله سببه خاندې دا ولې؟ سیدنا حضرتِ عمرﷺ و ویل: د جاهلیت په وختو کې عادت دا ؤ: کله چې به څوک د مکې مکرمې څخه دباندې وتی نو به یې د مکې مکرمې څخه یوه ډبره ور سره واخیستل او په سفر کې به یې د هغې ډبرې عبادت کاوه، خو زه هم یو وخت په سفر ولاړم او ډبره مې هیره سوه نه مې را سره واخیستل، کله چې د عبادت کولو وخت راغلی زما سره خو د مکې مکرمې ډبره نه وه را سره نو اوس څنګه عبادت وکړم؟ و مې کتل د مکې مکرمې خرما یا کجور را سره وه، د دغې خرما څخه مې بت جوړ کړی او دغه د خرما د بت عبادت مې کاوه، کله چې هغه نوره خرما را سره خلاصه سوه او د خوړلو دپاره شئ نه سو را پاته وړی سوم نو مې دغه خپل معبود او د خرما څخه هغه جوړ سوی إله وخوړی چې لږ مخکې یې ما عبادت کاوه، نو پر هغه خپل پخواني جاهلیت او نا پوهي خندا راسي چې دا څنګه آلِهه او دا څنګه دین ؤ؟

دغه د جاهلیت د ژوند لږ حالات چې دغه اوس درته بیان سوه یا په وروسته کې بیانیږي د دغو ټولو حالاتو د بیانولو څخه مقصد دا دی چې موږ ته دا را معلومه سي او په دې پوه سو چې د اسلام دین په ټول عالَم خاصتاً په جزیرةُالعرب کې څومره فرق او تغیر راوستی. *دا خوبت پرستي وه چې په دغه ډول سره جزیرةُ العرب ته راغله.*

(c) ketabton.com: The Digital Library

يهوديت او نصرانيت وجزيرة العرب ته څنګه داخل سوه؟

اوس به هغه بيان درته وسي چي يهوديت او نصرانيت کله او څنګه جزيرةُ العرب ته داخل سوه؟ او بيا د فارس د مجوسيانو يا فارسيانو حکومت څنګه يمن ته راغلی؟
تاسي ته معلومه ده کله چي سرورکائنات محمّد مصطفٰی ﷺ په رسالت سره مبعوث کړل سو هغه وخت فارسيانو پر يمن حکومت کاوه او د نجران خلک نصارا وه، د يمن ځيني حصې يهوديان او ځيني حصې يې نصارا وه، دغه مختلف أديان جزيرةُ العرب ته څنګه داخل سوه؟ په عربو کي خو دغه شيان نه وه موجود په پخوا کي ټول عرب مُوَحّدِين او د ابراهيم عليه السلام پر دين وه، نو دغه نور اديان څنګه دلته راغله؟
هغه داسي: چي د شام څخه ځيني يهود د يوه ظالم پاچا د ظلم په سبب يثرِب ته (چي په وروسته کي يې نوم مدينه منوره سو) او خيبر ته را مهاجر سول او دغه ځايونه يې د ځان وطن وګرځول، دا خو يثرِب او خيبر ته د يهودو راتګ سو مګر هلته په يمن کي هم ډير يهود موجود وه نو دغه يهود کله او څنګه دلته يمن ته راغله؟
قصه ډيره اوږده ده مګر ډېر تاريخ پوهان يې د ربيع ابن نصر په قصه سره شروع کوي هغه داسي: ربيع ابن نصر چي د يمن پاچا ؤ ده يو خوب وليدی چي دغه بيان او قصه د تاريخ ټولو علماوو لکه (طبري) (ابن كثير) (ابن الأثير) او تقريباً ټولو مؤرخينو ذکر کړې ده، کله چي پاچا خوب وليدی *(څرنګه چي په هغه وختو کي نجوم ګران، جادوګران او کاهنان پر خلکو او د خلکو پر عقايدو او عباداتو مسلط وه، دا ولي مسلط وه؟ ځکه کوم وخت چي شرک او کفر په عالَم کي نشر سول او الهي دين پټ او ورک سو نو خيالات او اوهام په خلکو کي نشر سوه، په دغه سبب جادو او جادوګران، منجمين او کوډګران د اعتبار خاوندان سوه او د خلکو د رجوع ځای دوی وګرځېدل)*
کله چي د يمن پاچا خوب وليدی، نو يې د خوب د ترجمې دپاره جادو ګرانو او منجمينو ته رجوع وکړه او د هغو څخه يې مرسته و غوښتل، قصه ډيره اوږده ده مقصد دا چي هغو ورته و ويل: ستا د خوب معنٰی دا ده: چي د حبشيانو حکومت به يمن ونيسي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاچا وويل: دا به څه وخت پېښه سي؟ دوی ويل: شپېته يا اويا کاله وروسته.

پاچا د دغه خوب په ليدلو او د هغه په ترجمه پر خپلو اولادو او لمسيانو وبېرېدی چي توله اولاده به مي د حبشيانو په لاس وژل کيږي؟ نو يې إراده وکړه چي خپله کورنۍ او اولاده د يمن څخه عراق ته نقل کړي او په عراق کي يې (حِيره) چي د نجف او کوفې په منځ کي د يوې منطقې او ښار نوم دی د خپلي اولادې او کورنۍ د سکونت دپاره اختيار کړل او دئ بيا هم په يمن کی د يمن پاچا پاته دی.

(نعمان بن منذر د هغه وختو د عراق مشهوره پاچا د دغه ربيع ابن نصر د اولادې څخه دی، ځکه ربيع بن نصر خپله کورنۍ هلته نقل کړه او بيا د ده د اولادې پاچهي تر ډېره وخته هلته پاته وه، دغه نعمان بن منذر بيا په وروسته کي زموږ په قصه کي ذکر کيږي په ياد يې ولری).

څه موده وروسته دغه ربيع بن نصر پاچا مړ سو او د ده زوی د ده پرځای کښېنستی او د يمن پاچهي د ده په اولاده کي پاته سوه ترڅو د ده په اولاده کي يو نفر د تَبان بن اسعد په نامه سره پاچا سو او تُبّع ورته ويل کېدل.

اصلاً تُبّع د يمن د پاچهانو لقب ؤ يعني: په تيرو وختو کي د يمن هر پاچا ته تُبّع ويل کېده، د روم هر پاچا ته قيصر ويل کېده، د فارس هر پاچا ته کسرٰی ويل کېده، د حبشې و هر پاچا ته نجاشي ويل کېده او د مصر و هر پاچا ته فرعون ويل کېده، نو د هر ځای پاچا خاص لقب درلودی.

دغه د يمن پاچا تَبّانِ اسعد چي لقب يې تُبّع ؤ د يمن د مشهورو پاچهانو څخه دی ډېر لویْ شان او شوکت يې درلود ټول يمن د ده تر لاس لاندي ؤ، غني او سخي سړئ ؤ ده به همېشه سفرونه کول د يوه ځای څخه به بل ځای ته د سياحت او تجارت دپاره تلی، يو وخت د يمن څخه شام ته رهي سو په لار کي يې خپل زوی په يثرِب کي (چي اوس مدينه منوره ورته ويل کيږي) د تجارت د ځينو کارو دپاره پرېښاوه او دئ شام ته ولاړی، خو دلته د تُبّع د زوی او اهلِ يثرِب په منځ کي داسي اختلاف پېښ سو چي تر جنګه سره ورسېدل او په دغه جنګ کي د تُبّع زوی و وژل سو، کله چي تُبّع ته دا خبر ورسېدی د شام څخه بيرته را وګرځېدی غواړي چي يوازي د خپل

(c) ketabton.com: The Digital Library

زوی قاتلانو ته نه بلکه ټول اهل یثرب ته جزاء ورکړي.

دلته نو د اهلِ یمن او اهلِ یثرب په منځ کې جنګ شروع سو او دغه جنګ ډېره موده دوام وکړی، مګر تُبّع په دې جنګ کې یو ډېر عجیب کار ولیدی، هغه دا چې د یثرِب خلکو به د ورځې د دوی سره جنګ کاوه خو کله چې به ماښام سو او دوه لښکره به سره لیري او جلا سوه د یثرِب خلکو به دوی ته خواړه او سترخانونه را لیږل او د میلمنو پر ډول به یې د دوی عزت کاوه، تُبّع ډېر په تعجب کې ؤ چې دا څنګه خلک دي؟ د خپلو دښمنانو عزت کوي او خواړه ورکوي څوک دومره سخا او کرم لري؟ مګر بیا هم تُبّع نیت کړی ؤ چې د خپل زوی بدله او انتقام واخلي.

جنګ دغسې دوام درلود ترڅو چې د یثرِب د یهودو د علماوو څخه دوه نفره تُبّع ته ورغلل او غوښتل یې چې د ده سره خبري وکړي، ده هم اجازه ورکړه او سره کښېنستل، یهودو ورته وویل: ته څه إراده لرې چې دومره جنګ کوې؟ تُبّع وویل: غواړم چې دغه یثرِب خراب کړم، دوی ویل: دا کار نه سې کولای قسم په الله چې الله جل جلاله به د مخه تر دې چې ته یثرِب خراب کړې تا هلاک کړي، تُبّع وویل: دا څنګه درته معلومه سوه؟ دوی وویل: دا وطن د نبي د هجرت ځای دی دغه ځای ته به را تلونکی نبي هجرت را کوي دا ښار نه خرابېږي او نه یې خرابولای سې، تُبّع پوښتنه وکړه چې تاسې په دې حال څه خبر یاست؟ د یهودو عالمانو وویل: دا زموږ په تورات کې راغلي دي.

دا دي تاسې ته معلومه وي چې د رسول الله ﷺ یوه علامه نه بلکه ډېري علامې د یهودو سره په تورات کې لیکلي او موجودي وې او د رسول الله ﷺ د وخت ټول یهود پوهېدل چې دا هغه وعده سوی نبي دی مګر د عناد او عداوت، حسد او غرور، ځاني ګټو او نفسي غوښتنو په سبب یې ایمان نه راوړی.

کله چې دغه د یهودو عالمانو تُبّع ته دغه خالات بیان کړل او تُبّع تر اوسه تورات نه پېژني نو یې د تورات په باره کې پوښتني ځني شروع کړې، یهودو هم د خپل دین، توحید او تورات په باره کې پوره معلومات ورکړل او ټول شیان یې په تفصیل سره ورته بیان کړل، دغه دیني او کتابي خبري د تُبّع پر طبیعت ښې او برابري ولګېدې ځکه یهودیت الٰهي او آسماني دین ؤ، تُبّع هم د یهودیت دین اختیار کړی او

(c) ketabton.com: The Digital Library

یهودي سو، د یثرِب خرابول یې پرېښودل او مخ پر یمن رهي سو.

د اول وار دپاره د کعبې شریفي پوښول

تُبّع رهي سو خو د ده په لار کي مکې مکرمې ته نژدې یوه قبیله وه چي د هُذَیل قبیله نومېدل د دغي قبیلې او د قریشو په منځ کي پخوانۍ دښمني پرته وه څو واره یې جنګونه سره کړي وه او دغه رنګه د دغي قبیلې د یمن خلک هم نه وه خوښ، دغه د هُذیل قبیلې فکر وکړی چي داسي یوه حیله او چم جوړ کړي چي دواړو هغو قومو ته چي د دوی نه ده ور سره جوړه ضرر او تاوان و رسوي او په جنګ یې سره اخته کړي، نو د هذیل د قبیلې مشران تُبّع ته ورغلل او ورته ویې ویل: غواړې چي د جواهِراتو، سرو او سپینو زرو او خزانو خاوند سې؟ تُبّع ویل: هو، څوک دی چي جواهرات او خزانې یې نه وي خوښ؟ دوی و ویل: په دغه کلي کي یوه خونه ده چي خلک یې احترام او عزت کوي او دغه خونه په جواهراتو او سرو زرو ډکه ده.

حقیقتاً هم په کعبه شریفه کي هرڅه پراته وه خلکو د کعبې شریفي د احترام په سبب خزانې پکښې ښخولې، د تُبّع هم طمعه پیدا سوه او لښکر یې د جنګ دپاره تیار کړی غواړي چي پر مکه مکرمه حمله وکړي کعبه شریفه ونړوي او خزانې یې واخلي، هغه دوه نفره د یثرِب د یهودو عالمان هم په دې سفر کي د تُبّع ملګري وه ځکه ده ورته ویلي وه چي تاسي زما سره یمن ته ولاړ سی او زما قوم ته یهودیت او د یهودیت احکام ور وښوی، دغو عالمانو چي د جنګ دپاره د لښکر تیاري ولیدل تُبّع ته ورغله او ویل: څه کوې؟ او د څه إراده دي کړې ده؟ تُبّع و ویل: غواړم چي پر دغه کلي حمله وکړم او هغه شیان چي په دغه خونه کي پراته دي هغه واخلم دوی ورته و ویل: په والله د هذیل د قبیلې بل غرض او مقصد نسته بېله ستا د مرګ او هلاکت څخه تُبّع و ویل: څنګه؟ عالمانو ورته و ویل: دا بیت الله دی د ټولي مځکي پر مخ د الله جل جلاله بل کور او حرم نسته بیله دغه کوره، دغه قبیلې چم درته جوړ کړی دی او غواړي چي تا و وژني، تُبّع و ویل: څنګه وکړم؟ عالمانو و ویل: عزت یې وکړه او طواف پر وکړه، تُبّع ویل: تاسي یې ولي عزت نه کوی؟ او ولي طواف نه پر کوی؟ دوی و ویل: موږ یې عزت کوو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

طواف به مو هم پر کړی وای خو دغه د مکې خلکو کعبه شریفه په بتانو ډکه کړې ده خرنګه چې مورږ موحّدین او عالمان یو موږ ته دا نه ښایي چې پربتانو طواف وکړو. تُبّع د دوی خبره ومنل او مکې مکرمې ته ورغلی د کعبې شریفي عزت او احترام یې وکړی طواف یې پر وکړی بیا نو هلته بیده سو خوب یې ولیدی چې په کعبه شریفه پوښ اغوندي، تر دغه وخته کعبه شریفه لڅه وه چا پوښ نه ؤ په اغوستی تُبّع چې را ویښ سو امر یې وکړی چې د کعبې شریفي دپاره د یوه ښه پشمي ټوکره څخه پوښ جوړ کړی، پوښ جوړ کړل سو او په کعبه شریفه وانغوستل سو خو تُبّع بیا بل خوب ولیدی چې کعبې شریفي ته تر هغه اول پوښ بل ښه او بهتر پوښ ورکوي نو یې امر وکړی چې د ملائل د ټوکره څخه پوښ ور جوړ کړی چې دغه (ملائل) د هغه وخت د ټوکرانو هغه تر ټولو ښه او نازک ټوکر ؤ، دا نو د کعبې شریفي هغه اول پوښ ؤ او تُبّع اول سړئ دی چې په کعبه شریفه یې پوښ اغوستی دئ چې د دغه تُبّع نوم تَبّان بن اسعد دی او د یمن پاچا ؤ.

بیا نو عربو هرکال کعبې شریفي ته پوښ ورکاوه او نوی پوښ به یې پر هغه زاړه پوښ سر بېره په اغوستی او دغه طریقه چې پوښ سر بیره پر پوښ د عبدالمطلب تر زمانې پورې پاته وه، کله چې عربو ته دا فکر او احساس پیدا سو چې ښایي د کعبې شریفي بناء د دغو پوښو د دروند والي په سبب ونړېږي نو یې زاړه پوښونه ټول ځني ایسته کړل او هرکال زوړ پوښ ځني کاږي نوی پوښ په اغوندي.

دا د کعبې شریفي د پوښ په باره کې معلومات وه چې څنګه او ولې شروع سو او د اول وار دپاره چا شروع کړی.

کله چې تَبان ابن اسعد بیرته یمن ته ورسېدی خپل قوم یې یهودیت ته دعوت کړی، هغو د یهودیت څخه انکار وکړی ویل: خپل دین څنګه پرېږدو؟

هغه وخت د یمن خلکو او د تُبّع قوم مستقل دین نه درلودی د نورو عبادتو تر څنګ یې د اور عبادت هم کاوه، او ور یې مقدس باله د اور یې عزت او احترام کاوه، حتّی اور د دوی قاضي هم ؤ، څنګه یې قاضي ؤ؟ هغه داسې: چې دوی د اور یوه خونه درلودل چې په هغه خونه کې به همېشه اور بل ؤ، که به یو وخت د دوی په منځ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي دعوه، اختلاف او خصومت پيښ سو نو به مدعي او مدعي عليه يعني: د دعوې دواړه طرفه دغه د اور خوني ته ورغلل او د خوني دروازې ته به ودرېدل، مخکي خو به دروازه بنده وه خو هغه د اور مؤظف مامور يا خادم به د اور دروازه په يوه وار پر را خلاصه کړه اور به له خپله زوره په يوه وار دباندي را و وتی او اول چي به د هر چا پر طرف ورغلی هغه ظالم ؤ او حق د هغه دوهم نفر پرطرف ؤ، دغه طريقه کاهنانو او جادوګرانو دوی ته اېښې وه.

اوس چي د پاچا او د ده د قوم په منځ کي د دين په سبب اختلاف پيدا سو نو يې و ويل: په اور سره به فيصله وکړو، د دغي فيصلې دپاره د يهودو عالمان چي د دعوې يو طرف بلل کېدل تورات په لاس کي ونيوی او وايي يې، د يمن کاهنان او نجوم ګران چي د دعوې بل طرف وه ټول د اور د خوني دروازې ته ودرېدل، د اور خادم دروازه پر را خلاصه کړه، اور د کاهنانو پر طرف ورغلی او دوی ځني وځغستل يا وتښتېدل، قوم يې ورته و ويل: ولي تښتی؟ دا حکم او قانون دی بايد ودرېږی کاهنان هم مجبوره سوه بيرته راغله، د اور خادم بيا دروازه پر خلاصه کړه دوهم وار بيا د اور لمبه د کاهنانو پر طرف ورغله کاهنانو دا وار ځانونه ټينګ کړه او ورته ودرېدل مګر اور د چا مراعت نه کوي کاهنان يې پاک وسوځل، د اهلِ يمن يا د يمن د خلکو په دين او عقېده کي دا معلومه سوه چي يهوديان پر حق دي، نو دغه د اور په فيصله د يمن خلکو يهوديت قبول کړی او ټول يهوديان سوه.

دا هغه معلومات وه چي يمن ته يهوديت څنګه داخل سو.

خير وختونه دي تېرېږي څو تُبّع د يمن پاچا تبّان بن اسعد مړ سو او پسله ده څخه د ده زوی حَسّان پاچا سو، حسّان خپله پاچهي نوره هم لويه او پراخه کړه، عزت او عظمت يې زيات سو، ډېر زيات غرور او خود خواهي پکښي پيدا سوه نو يې يو ډېر لوی لښکر جوړ کړی او ويل: قسم په الله که عرب يا عجم پرېږدم چي تر خپل حکم لاندي يې را نه ولم د ټولي مځکي پاچهي نيسم (دا ټول غرور ؤ) کله چي کبر او غرور پر انسان مسلط او غالبه سي نو عقل د لاسه ورکړي او هر څه يې هېر سي.

نن ورځ هم په جهان کي د حسّان پر قسِم دغسي مغروره او بې باکه حاکمان سته

(c) ketabton.com: The Digital Library

او پیدا کیږي چي د ټولي مځکي پاچهي او حکمراني غواړي، د خپل بېځایه مقصد د حاصلولو دپاره انسانان وژني او ښارونه په خرابو بدلوي، خو پر دې کار نه څوک کامیابه سوي دي او نه کامیابه کېدلای سي فقط د تاریخ بد نامي یې په نصیب سي.

حَسّان هم د دغي جملې شخه یو نفر ؤ، متکبر او مغروره حَسّان پوښتنه وکړه چي په جهان کي لویه پاچهي د چا ده؟ خلکو ورته وویل: د فارس پاچهي هغه چي کسرٰی یې پاچا دی تر ټولو لویه پاچهي ده، فارس تر ټولو لوی او قوي ملک دی. حَسّان وویل: اول په هغه شروع کوم، لښکر یې ښه منظم او آماده کړی چي د هغه وخت د مځکي پر مخ تر ټولو لویه پاچهي ونیسي.

لښکر یې رهي کړی غواړي چي د هغه وخت د مځکي پر مخ پر هغه لوی دولت چي فارس دی حمله وکړي، خیر اوس پاچا او د ده لښکر د دغه لوی جنګ دپاره رهي دي خو په لار کي د ده له دغه کاره د قومو او قبیلو مشران نا راضه او نا خوښه دي ځکه هغه پوهېدل چي څوک نه سي کولای چي پر فارسیانو حمله وکړي، موږ څوک یو چي پر فارس حمله کوو او نیسو یې؟ مګر د پاچا شخه هم بیربړي څه نه سي ورته ویلای، دوی پوهېدل چي پاچا مغروره دی او د چا خبره هم نه مني.

څرنګه چي حَسّان ته هم د خلکو نه رضائیت ور معلومېدی نو یې ډېر احتیاط کاوه هیڅوک حتّٰی د قومو مشران، وزیران او د لښکر مشران د ده مجلس ته بېله تلاښي کولو نه سي ور تلای، خو یوا ځنۍ نفر چي د پاچا مجلس ته بېله تلاښیه ورځي هغه د پاچا ورور دی چي عَمرو بن تبان نومېدی، د قوم مشرانو سره وویل: په دې باره کي به د عَمرو سره خبري وکړو، د قوم مشران را ټول سوه او عَمرو ته ورغله ویل: یا عَمرو! د حَسّان شخه مو خلاص کړه او تر هغه وروسته ته زموږ پاچا یې، عَمرو هم د پاچهۍ په طمعه سو او د دوی سره یې د خپل ورور د وژلو نقشه جوړه کړه، مګر په دغه مشرانو کي یو نفر چي ذُو رُعَین نومېدی دغه فیصله نه کړه قبوله او عَمرو ته یې وویل: یا عَمرو! داسي څوک نسته چي خپل ورور دي یې وژلی وي او غمجن سوی، پښېمانه سوی دي نه وي نو خپل ورور مه وژنه، مګر عَمرو چي د پاچهۍ په طمعه ؤ د ورور پر وژلو یې ټینګار کاوه، دلته نو ذُو رُعَین یو لیک ولیکی او عَمرو ته ورغلی ویل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه لیک ستا سره د امانت پر قسم کښېږده کله چې ما در څخه وغوښتې بیا یې را وباسه، عَمرو هم دا قبوله کړه او خط یې د ځان سره کښېښاوه، تر دې وروسته عَمرو د خپل ورور حَسّان د وژلو دپاره د حَسّان مجلس ته په داسې حال کې ورغلی چې یو خنجر یې پټ ور سره وړی ؤ او په مناسب وخت کې یې خپل ورور و وژی، که څه هم د عَمرو د نورو مشرانو په ملګرتیا په وسه پوره وه چې حَسّان بیله وژلو د حکمه څخه لیرې کړي مګر د پاچهۍ په طمعه یې ورور و وژی.

د ورور تر وژلو وروسته عَمرو ډېر پښیمانه او ډېر غمجن سو حتّیٰ خوب یې ړنـ سو بیدبدلای نه سې، د دغې پرېشانۍ او بیدارخوابۍ په سبب عَمرو مریض او ناجوړه سو، طبیبان، منجّمین او کوډګران یې ورته راوستل هغو ټولو په اتفاق سره دا ورته و ویل: چې ستا ناروغي ستا د ورور د وژلو په سبب ده هرڅوک چې دغسې کار وکړي دغه حالت ورته پېښېږي، عَمرو و ویل: ښه د دغې مریضۍ او ناروغۍ چاره څه ده؟

طبیبانو او نجوم ګرانو و ویل: ستا د ناروغۍ دپاره بل علاج نسته بیله دې څخه چې ټول هغه کسان و وژنې کوم چې ستا د ورور د وژلو مشوره یې درکړې ده، عَمرو و ویل: دغه کار کوم، نو ټول هغه کسان چې د ورور د وژلو مشوره یې ورکړې وه او په دغه دسیسه کې یې د ده ملګرتیا کړې وه و وژل، اوس د ذو رُعین د وژلو نوبت راغلی ذو رعین و ویل: د مخه تر دې چې ما و وژنې ما ستا سره یو لیک د امانت پر قسم ایښی ؤ هغه را وباسه، عَمرو هم هغه لیک را وایستی، ذو رعین و ویل خلاص یې کړه او و وې وایه، پاچا لیک خلاص کړی چې په هغه کې فقط دغه دوه بیته لیکل سوي وه:

الا مَن يَشتَرِی سَــهَراً بنومِــه   سعيدٌ من يبيــتُ قريــرَ عَينــه

فَامّا حِميَرَ غَــدَرت وخانــت   فَمعذِرةً إلهــي لــذي رُعــينِ

یعني: څوک په خپل خوب سره ویښوالی رانیسي، خوښ او خوشاله، خوشبخته او بختور هغه څوک دی چې شپه یې په رضائیت او اطمینان سره تیریږي، هو اهلِ یمن خو غدر او خیانت در سره وکړی مګر در په یاد یې کړه چې ما درته و ویل: خپل ورور مه وژنه.

یعني: خوشبختي دا نه ده چې پیسې یا لوړه ګرسۍ و لرې، ته یو ډېر لوی پاچا

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې مګر بيدېدلای نه سې بلکه خوشبخته هغه څوک دی چې د هيڅ ظلم او تجاوز مسئوله نه وي، د هيچا آزارول او قتلول يې پرغاړه نه وي پاته. د شپې آرام او په فارغه زړه بيده سي. پاچا وويل: هو صحي ده او ذورُعين ته يې عفوه وکړل نو دغه دوه بيته د ذورعين د خلاصېدلو او ژوندي پاته کېدلو سبب وګرځيدل.

کله چې عَمرو مړ سو د ربيع بن نصر د اولادې پر حکم او پاچهي اختلاف پيدا سو، د دغه اختلاف په سبب د يمن خلک پر ډلو ووېشل سوه او د اهلِ يمن په منځ کي جنګونه او وژني شروع سوي، په دغه سياسي بُحران کي چې ټول يمن يې نيولی ؤ يو سړئ پيدا سو چې نوم يې (لِخُنَيعه) ؤ، دغه لِخُنَيعه لار نيوونکی غل او مجرم ؤ د غلو ډله يې درلودل، د دغه سياسي بحران په حالَت کي يې وکولای سوای چې خپله ډله نوره هم ډېره کړي او ځان ته يې نور ملګري هم پيدا کړل تر داسي اندازې چې د هغو څخه يې پوره لښکر جوړکړی او د يمن پر پايتخت يې حمله وکړه د پاچا قصر يې ونيوی او د يمن حاکم وګرځېدی.

دغه لِخُنَيعه فاجر، خبيث او ظالم سړئ ؤ ټول خلک ځني خپه او ناراضه وه قصه يې اوږده ده خو په مختصر ډول سره د تبان اسعد د زامنو څخه يو نفر چې نوم يې ذونواس ؤ وکولای سوای چې لِخُنَيعه ته ځان ور ورسوي او په خنجر سره يې و وژني، خو د بل وار دپاره د تُبّع تبّان اسعد زوی پر يمن مسلط سو او د يمن پاچهي بيرته د تُبّع اولادې په لاس ورغله، په دغه وختو کي چې ذو نواس د يمن پاچا ؤ په نجران کي يوه کوچنۍ واقعه پېښه سوه مګر دغه کوچنۍ واقعه د نورو ډېرو لويو واقعو چې په وروسته کي يې په جزيرةُ العرب کي پيښي کړې سبب وګرځېدل ، هغه واقعه دا سي وه:

يو نصراني سړئ چې د نصاراوو عابد او راهب ؤ، موحِد او د خالص توحيد عقيده يې درلودل، تاسي پوهېږی چې ترنن ورځي پوري په نصاراوو کي موحِّدين موجود دي او سته؟

د نصارا وو په اقسامو کي يوه ډله ده چې موحِّدين دي، يعني: يوازي الله جل جلاله په الوهيت او ربوبيت سره مني او عيسٰی عليه السلام د الله عزوجل رسول او پيغمبر بولي او دغې ډلې ته (يُونِيتَيرِيَنز) يعني: مُوحِّدِين ويل کيږي او دغه ډله ترنن ورځي پوري سته مګر

(c) ketabton.com: The Digital Library

شمېريې لږدی.

دغه نصراني چې موحِّد، راهب او عابد سړئ ؤ او نوم یې (فِیمیُون) ؤ د شام څخه افریقا ته د توحید د دعوت دپاره تلی، پرلاري د غلو یوه ډله پر پېښه سوه فیمیون یې بندي ونیوی او بیا یې د نجران پر یوه سړي خرڅ کړی، د نجران سړي فِیمیُون د خپل ځان سره جزیرةُ العرب او نجران ته بوتلی، اوس نو فِیمیُون د دغه نجراني سره مریئ دی د ورځې به یې د خپل بادار خدمت کاوه د شپې او په فارغه وختو کي به یې د خپل رب عبادت کاوه، همېشه به په عبادت مشغوله ؤ مقصد دا چې نصراني فِیمیون ډیر عابد او د کرامتو خاوند ؤ.

یوه شپه یې بادار د ده کوټې ته د یوه کار دپاره ورغلی وې لیده چې د مریي پر شا وخوا یې نُور او روښنایي ده، پوښتنه یې ځني وکړه چې ته څوک یې او ستا دین څه شي دی؟ فیمیون هم د نصرانیت دین ورته تشریح کړی، سړئ په شک او تردّد کي سو د خپل مریي سره یې د دین په باره کي بحث او نقاش شروع کړی.

په دغه وختو کي د نجران خلکو د یوې درختي یا وُني عبادت کاوه دغه وَنه یې د ځان إله او رب بلل، دلته نو فیمیون د بحث په جریان کي خپل مالک ته و ویل: که زما رب! ستا رب هلاک کړي ته زما د رب عبادت کوې؟

نجراني و ویل: هو! والله که داسي پیښه سي چې ستا رب! زما رب مغلوبه او هلاک کړي معلومه خبره ده چې زه هم ستا د رب عبادت کوم، فیمیون و ویل: ته د نجران خلک را ټول کړه بیا به و وینې چې زما رب ستا په رب څه کوي، سړي هم د نجران ټول خلک په یوه معینه ورځ و وُني ته را وبلل، خلک هم په هغه ورځ د وُني سره راټول سوه، فیمیون کښېنستی عبادت او دعاء کوي خپل رب ﷻ ته یې ډیره دعاء وکړه ترڅو چې الله ﷻ د ده دعاء قبوله کړه او د آسمان څخه پر دغه ونه (تندره) ټکه یا (صاعقه) را ولوېدل او ونه ټوله وسوځل سوه، د نجران د خلکو رب او إله نیست او نابود سو نو خود د نجران ټول خلک و نصرانیت ته داخل سوه.

دا هغه معلومات وه چې جزیرةُالعرب ته نصرانیت څنګه داخل سو.

په وروسته کي دغه د نجران د نصاراوو څخه یو نفر چې نوم یې عبدالله بن ثامر ؤ

(c) Ketabton.com: The Digital Library

د خپلو څو نفرو ملګرو سره چي ځيني يې راهبان يا عابدان هم وه د نجران ښځه يمن ته هجرت وکړی، هلته په يمن کي اوسېدل او په پټه يې خپل عبادت کاوه، ځکه د يمن د خلکو څخه چي يهود وه بېرېدل.

نصرانيت او د حبشي حکم څنګه يمن ته داخل سوه؟

اوس به هغه حالات درته بيان سي چي نصرانيت او د حبشيانو حکم و يمن ته څنګه راغله، دا خو مي درته وويل چي عبدالله بن ثامر او د ده څو ملګري چي نصارا وه او ځيني يې راهبان هم وه د نجران ښځه يمن ته هجرت وکړی او هلته په يمن کي يې د نصرانيت عبادت په پټه سره کاوه ځکه د يمن د يهودو څخه بېرېدل.

د دغه وخت د يمن پاچا چي ذونواس نومېدی او يهودي ؤ ساحران يې درلودل او د هغو څخه يې د پاچهۍ په کارو کي کار اخيستی، پاچا د هغه مشر ساحر په غوښتنه او مشوره دا قصد وکړی چي يوه ځوان هلک ته سحر ور زده کړي چي لوی ساحر ځني جوړ سي او په وروسته کي د هغه څخه د پاچهۍ په کارو کي کار واخلي، ځکه په سپين ږيرو مرګ پسې دی.

سبحان الله! خلکو ساحران تربيه کول نه يې غوښتل چي دغه دله ورکه سي خو مور علماء ورثة الانبياء وژنو.

خير پاچا يو ډير پوه او هوښيار هلک پيدا کړی او د هغه دپاره يې هغه لوی ساحر چي د ساحرانو مشر ؤ د استاذ په صفت اختيار کړی چي دغه هلک به د هغه استاذ څخه سحر زده کوي، څرنګه چي دغه ساحر د غره په يوه لوړه حصه کي اوسېدی.

[اول خو يمن په خپله لوړ او کښته، غرونه او تپې دی او بل ساحرانو او عابدانو همېشه د خپلي استوګني دپاره غرخونباوه ځکه هلته به دوی د خپل کار يا عبادت دپاره فارغه وه]

نو دغه هلک به هره ورځ و هغه لوی ساحر ته چي په غره کي اوسېدی د سحر د زده کولو دپاره ورتلی خو په دغه غره او د هلک په لار کي د نصاراوو د راهبانو څخه يو راهب هغه چي د نجران ښځه راغلي وه اوسېدی، هلک چي به تېرېدی د دغه راهب

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبادت به یې لیدی د هغه قرائت، تسبیحات او تمتمه به یې اورېدل او خوند یې ورکاوه نو به ورته کښېنستی او غوږ به یې ورته ونیوی ترڅو د راهب شخصه یې د نصرانیت زده کړه او تعلیم شروع کړل، ساحر ته به هم د سحر د زده کولو دپاره ورتلی خو د سحر او الٰهي دین ډېر فرق ؤ د سحر شخصه یې بد راغله او هیڅ یې نه غوښتل چې سحر زده کړي نو سحر او ساحر یې دواړه پرېښوول، و ساحر ته نه ورتلی فقط هغه راهب ته به ورتلی او د مسیحیت دین یې زده کاوه، ساحر و پاچا ذونواس ته خبر ورکړی چې هلک نه راځي، پاچا د هلک شخصه پوښتنه وکړل چې ولي ساحر ته نه ورځې؟ هلک حال ځنې پټ کړی، پاچا چې نور معلومات پسې وکړه معلومه سوه چې هلک راهب ته ورځي، پاچا اول د راهب شخصه را شروع کړه هغه یې مجبوره کړی چې خپل دین نصرانیت پرېږدي مګر راهب انکار وکړی، پاچا راهب و وژی او بیا یې د هلک په موضوع شروع وکړه غوښتل یې چې دغه هلک ساحر سي مګر هلک سحر نه غواړي، پاچا چې هر څه کوښښ وکړی چې هلک د سحر و زده کولو ته تشویق کړي هلک نه منل، وهل، تکلیفونه او عذابونه یې ورکړل بیا هم هلک د سحر زده کول نه غواړي، پاچا امر وکړی چې هلک و وژنی، د پاچا عمله غواړي چې د پاچا په امر هلک په دریاب کي غرق کړي، هلک یې د عسکرو سره په یوه کښتۍ کي کښېناوه او ویل: بو یې زی د دریاب په منځ کي یې غرق کړی، کښتۍ چې یې بنه د دریاب منځ ته ور تېره کړل یو طوفاني باد راغلی او کښتۍ یې واړول، عسکر ټول غرق سوه خو هلک پاته سو.

پاچا امر وکړی چې هلک بوزی د غره شخصه یې را واچوی او ویې وژنی، ټول خلک ورته ګوري اوله واقعه یې هم ولیدل او اوس هم د هلک د وژلو انتظار کوي، هلک یې غره ته وخېژاوه اوس عسکر غواړي چې هلک لاندي وغورځوي په دغه وخت کي یوه ډېره شدیده زلزله وسوه ټول عسکر لاندي ولوېده او مړه سوه مګر هلک د غره پر سر پاته سو، د یمن پاچا چې د هلک د وژلو دپاره هره لار جوړه کړي خو د لوی پاچا رب عزوجل د هلک د وژلو إراده نه وه، ذونواس په هیڅ طریقه سره هلک نه سي وژلای، په آخر کي هلک ورته و ویل: ته ما بېله یوې طریقې په ډول سره نه سې وژلای

(c) kitabtoon.com: The Digital Library

پاچا و ویل: هغه طریقه څنګه ده؟ هلک و ویل: د یمن ټول خلک راټول کړه او ما په یوه ونه پورې وتړه بیا به زما غشی او لینده واخلې او وبه وایې: بسم الله د هلک د رب په إراده او وبه مې وُلې، نو زه وژل کېږم، پاچا خوشاله سو او اوس غواړي چې هلک په دغه طریقه سره و وژني، پاچا د یمن خلک را ټول کړه هلک یې په ونه پورې وتړی او د ده غشی او لینده یې واخیستل ویل: بسم الله د هلک د رب په إراده، غشی پر هلک ومښتی او هلک شهید سو، دلته په خلکو کې غوغا او نارې شروع سوې، ویل په ټولو عسکرو، په ټول قوت او جبروت یې د هلک د رب بې إرادې هلک نه سوای وژلای نو ښکاره چې هلک پر حقه لار او صحي دین دی، په دغه ورځ او د دغې واقعې په لیدلو سره د یمن د خلکو څخه شل زره نفره نصرانیت ته داخل سوه.

تاسې دغه صالح هلک ته وګورئ چې د دین د دعوت دپاره یې خپل ځان قرباني کړی د خلکو د دعوت او بلنې په سبب یې مرګ او شهادت قبول کړه او نتیجه یې هم هغه سوه چې شل زره نفره په یوه وار نصرانیت ته داخل سوه، پاچا ذونواس ته ډیر قهر ورغلی چې څنګه او ولې دغه خلک د ده بې اجازې نصرانیت ته داخلیږي او د ده د امر مخالفت کوي؟ پاچا غوښتل چې یو هلک د نصرانیت څخه منعه کړي او اوس شل زره نفره په یوه وار نصارا سوه! پاچا امر وکړی چې په مځکه کې یو لوی خندق یا کَنده وکِنی د بوټو او لرګو یې ډکه کړی او اور ور واچوی، دا کارونه وسوه، پاچا هغو خلکو ته چې نصرانیت ته اوښتي وه و ویل: یا به دغه د نصرانیت دین پرېږدی یا مو دغه اور ته ور اچوم، خلکو د دین د پرېښوولو څخه انکار وکړی او پاچا هم یو یو اور ته ور اچوي.

دغه قصه مشهوره قصه ده د رسول الله ﷺ په احادیثو کې راغلې ده په بخاري شریف او د احادیثو په نورو کتابو کې موجوده ده خو دلته په اختصار سره بیان سوه.

رسول الله ﷺ فرمایي: په دغو نفرو کې چې اورته اچول کېدل یوه ښځه وه چې یو کوچنئ د تي زوی یې په غیږ کې وُ، ښځه و بېرېدل چې څنګه خپل ځان او دغه کوچنئ زوی په اور کې واچوم؟ نو یې پښه ونیول په تردد کې ده چې آیا ځان او دغه کوچنئ اور ته ور واچوم که یا؟ هغه د غیږي کوچني زوی یې خبري وکړې او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ويل: موري! مه بېرېږه ځان دغه اور ته ورواچوه ته جنت ته رهي يې.

دا د الله جل جلاله د قدرت معجزه وه چي د تي کوچنۍ خبري کوي او مور يې هم ماشوم په غېږ کښي ځان او کوچنۍ اور ته ور وغورځول.

سبحان الله! خلکو د حق دين د اختيارولو دپاره او په آخرت کي د دوږخ له اوره د نجات او خلاصون دپاره په دنيا کي ځانونه او اولادونه اور ته ور غورځول، موږ ته څه ښېښه ده چي د نفساني خواهشاتو د پوره کولو دپاره د څو ورځو فاني ژوند د راحت دپاره يا د موقتي کُرسۍ دپاره حق دين او حق ويل پرېږدو او د دوږخ اور په خپله خوښه اختيار روو؟

دغه لوی مشهد او عظيمه قصه الله جل جلاله په قرآن کريم کي هم ذکر کړې ده او فرمايي:

﴿وَٱلسَّمَآءِ ذَاتِ ٱلۡبُرُوجِ ۝١ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡمَوۡعُودِ ۝٢ وَشَاهِدٖ وَمَشۡهُودٖ ۝٣ قُتِلَ أَصۡحَٰبُ ٱلۡأُخۡدُودِ ۝٤ ٱلنَّارِ ذَاتِ ٱلۡوَقُودِ ۝٥ إِذۡ هُمۡ عَلَيۡهَا قُعُودٞ ۝٦ وَهُمۡ عَلَىٰ مَا يَفۡعَلُونَ بِٱلۡمُؤۡمِنِينَ شُهُودٞ ۝٧ وَمَا نَقَمُواْ مِنۡهُمۡ إِلَّآ أَن يُؤۡمِنُواْ بِٱللَّهِ ٱلۡعَزِيزِ ٱلۡحَمِيدِ ۝٨﴾.

دغه شل زره نفره چي نصرانيت ته داخل سوي وه ټول دغه اور ته واچول سوه فقط يو نفر چي نوم يې (دَوس ذو ثعلبه) وُ په تېښته او ځغستا ځان خلاص کړی، بيا هم د ذونواس لښکر په پسې وُ چي ويې نيسي خو ذو ثعلبه يوې رېګني ځمکي ته ننوتی او لښکر نه سوای کولای چي پسي ور ورسېږي، نو ذو ثعلبه د دوی څخه خلاص سو.

اوس ذوثعلبه ناست دی او د ځان سره فکر وهي چي څه وکړي؟ او څنګه د خپل وژل سوي او سوځل سوي قوم د وژلو بدله واخلي؟

فکر وهي چي څوک کولای سي چي په دغه موضوع کي زما مرسته وکړي؟ په دغه وخت کي يې د روم پاچا قيصر ور په ياد سو چي هغه هم نصراني دی او تر کسرٰی وروسته لوی پاچا او د قدرت خاوند دی نو د روم پر طرف قيصر ته ور رهي سو خو ځان يې قيصر ته ورساوه او د هغه دربار ته ورغلی، قيصر ته يې وويل: زموږ مرسته او کومک وکړه د يمن پاچا ذونواس دغسي ظلم را سره وکړی شل زره نصارا يې په يوه ورځ په اور وسوځل او ووژل.

(c) kitabtoh.com: The Digital Library

قیصر چي متعصب نصراني ؤ په دغه کار ډیر خواشینی او ناراضه سو او ډیر قهر ورغلی مګر یمن ډیر لیري دی، نو یې ذوثعلبه ته وویل: څرنګه چي یمن زموږ څخه ډیر لیري دی نو زه به یو بل حل در پیدا کړم، هغه دا چي زه به د حبشې پر پاچا نجاشي لیک درکړم او نفر به در سره ولېږم چي هغه دي مرسته وکړي ځکه یو خو حبشه و یمن ته نژدې ده او بل نجاشي هم نصراني دی، د ذوثعلبه هم خوښه سوه، نو قیصر د ذوثعلبه په ملګرتیا خط او نفر و نجاشي ته ولېږل چي د ذوثعلبه مرسته وکړه، خط و نجاشي ته ورسېدی نجاشي هم ډیر په قهر سو چي ذونواس د ده د دین خلک وژلي دي.

نجاشي ډیر لوی لښکر چي شمېر یې اویا زرو نفرو ته رسېدی جوړ کړی چي په هغه وختو کي جزیرةُ العرب په دغه اندازه لښکر هیڅ نه ؤ لیدلی، د دې لښکر عمومي مشر او آمر (ارياط) نومېدی خو په لښکر کي یو بل نفر هم سته چي د یوې فرقې مشر دی او نوم یې (أبرَهَه) دی. (زموږ په قصه کي دغه ابرهه مهم سړئ دی په یاد یې لری)

لښکر تیار سو او د کښتیو په واسطه په بحر احمر کي تیر سوه څو یمن ته ورسېدل هلته د اهل یمن او د حبشې د لښکر په منځ کي ډیر لوی جنګ شروع سو.

د یمن د لښکر مشر ذونواس دی او د حبشې د لښکر مشر ارياط دی، د جنګ په آخر کي د یمن پاچا ماته وخوړل مګر تسلیم نه سو او وتښتېدی خو حبشیان په پسې وه نه یې پرېږدي، ذونواس د یوې کښتۍ په واسطه دریاب ته داخل سو خو حبشیان یې هلته هم نه پسي پرېږدي څو ذونواس په خپله ځان و وژی او ویل نه غواړم چي د دښمنانو په لاس ووژل سم، اوس نو حبشیان پر یمن مسلط سوه او د یمن حاکم ارياط دی چي نجاشي ته تابع دی او د هغه نائب بلل کیږي، ارياط ډیر ظالم سړئ ؤ یوازي دا نه چي پر اهل یمن یې ظلم کاوه بلکه پر هغو حبشیانو یې هم ظلم کاوه چي د ده ملګري وه، تر څو خلک د ده له ظلمه ډیر په تنګ او ناراضه سوه.

ابرهه چي د ارياط په لښکر کي یو فرقه مشر ؤ په دې ظلم او ستم نه ؤ راضي نو یې دننه په لښکر کي د ارياط مخالف نفر پیدا کړل او په اتفاق سره یې د ارياط پر ضد د جنګ اعلان وکړی، اوس د حبشې لښکر پر دوو حصو تقسیم سو، د ارياط او ابرهه لښکرو د جنګ دپاره ځانونه تیارکړه او دوه لښکره مخ په مخ د جنګ دپاره تیار

(c) ketabton.com: The Digital Library

او آماده ولاړ دي، په دغه وخت کي ابرهه و ارياط ته نفر ور ولېږی او ويل راسه چي اول زه او ته خبري سره وکړو يو وار به دواړه بيله اسلحې سره کښېنو او بحث به سره وکړو ښايي بېله جنګه بله د حل لار پيدا کړو، ارياط هم دغه بلنه قبوله کړه نو دوی دواړه د خبرو دپاره بېله اسلحې سره کښېنستل، ابرهه ورته و ويل: زموږ لښکر ټول حبشيان دي که دغه خپل لښکر سره و جنګوو حبش مړه کيږي او د يمن حکم بيرته د يمن خلکو ته پاته کيږي او دا جنګ د حبشې په ضرر تماميږي.

ارياط و ويل: مقصد دي څه دی؟ أبرهه و ويل: فقط زه او ته به جنګ سره وکړو هر يو چي غالبه سو حکم د هغه دی او هغه د يمن حاکم پاته کيږي، ارياط و ويل: خوښه مي ده، نو د لښکرو پرځای دوی دوو يو په يو جنګ سره شروع کړی، اوله حمله يا د توري واری ارياط وکړی هغه خطا سو خو فقط د ابرهه پر پزه توره و منبتل او د ابرهه پزه يې ورپرې کړه نو ځکه ابرهه ته (أبرهةِ أشرم) ويل کيږي، ځکه په عربي کي (أشرَم) هغه چا ته ويل کيږي چي پزه يې پرې سوې وي، خو دوهمه حمله يا د توري واری ابرهه وکړی ارياط يې په توره و واهه او ويې وژی، نو د يمن حاکميت ابرهه ته ورپاته سو او ابرهه د يمن پاچا سو، دا خبر د حبشې پاچا نجاشي ته ورسېدی، نجاشي ډير په قهر او غضب سو او ويل: حبشيان څنګه په خپل منځ کي سره جنګيږي او ابرهه څنګه دا جرئت کاوه چي ارياط و وژني؟ نجاشي قسم يادکړی چي د خپله لښکره سره به يمن ته ځم او د يمن خاوره به تر پښو لاندي کوم او د ابرهه سر به ور خروم.

[په هغه وختو کي د سر خرول د ذِلّت علامه وه نو ځکه د مريانو سرونه به يې همېشه ورخرول]

دا خبر ابرهه ته ورسېدی چي نجاشي په قهر سوی دی او زما د ذِلّت دپاره يې قسم ياد کړی دی، څرنګه چي د ابرهه د نجاشي سره هيڅ په وسه نه وه پوره نو يې خپل سر په خپله وخراوه او د يمن څه خاوره يې په يوه کڅوړه کي واچول، دغه خاوره او خپل وريښتان يې د يوه ليک سره د نفر په لاس نجاشي ته ولېږل، په ليک کي يې نجاشي ته ليکلي وه: زه ستا تابع او ستا خادم يم ما چي ارياط و وژی د هغه سبب دا ؤ چي هغه ظالم ؤ ډير ظلم يې کاوه او خلک يې ستا څخه متنفره يا بېزاره کول، ستا د قسم د آداء کولو دپاره ما خپل سر وخراوه دغه زما وريښتان دي او دغه هم د يمن

(c) ketabton.com: The Digital Library

خاوره ده د دې دپاره یې تر پښو لاندي کړه چي ستا قسم آداء سي. نجاشي هم راضي سو او ویل: څرنګه چي دئ زما تابع دی او زما له امره مخالفت نه کوي نو جنګ ولي ورسره کوم، د نجاشي سره خبره پای ته ورسېدل.

مګر ابرهه چي د نجاشي نائب بلل کیږي د هغه په زړه کي بیا هم د نجاشي بیره ورسره وه، د دې دپاره چي خپله وفاء او تابع والی نور هم نجاشي ته وښیي نو یې امر وکړی چي په یمن کي یوه ډېره لویه او ښایسته کنیسه جوړه کړی (کنیسه) د نصاراوو د عبادت ځای دی، څرنګه چي نجاشي نصراني او عابد سړئ ؤ ابرهه ویل په دې کار به نور هم نجاشي خوښ او راضي کړم، کله چي کنیسه جوړه سوه نو یې د (قُلّیس) نوم پر کښېښاوه او نجاشي ته یې حال ولېږی چي په یمن کي مي یوه ډېره لویه کنیسه ستا د عزت او خوشالولو دپاره جوړه کړل او ټول عرب به په دې سره امر او مکلف کړم چي دغي کنیسې ته د عبادت کولو دپاره راځي، بیا یې شا وخوا د عربو قبیلو ته نفر ولېږل چي عرب هم د کنیسې په جوړېدلو خبر او مکلف کړي چي د حج او عبادت دپاره قُلّیس ته راځي.

په دې جمله کي د ده نفر د عربو یوې قبیلې ته ورغله چي هلته (أهلِ نَسِئ) اوسېدل، اهلِ نَسِئ څوک وه؟ اود دې نامه څخه مقصد څه ؤ؟

د نسئ د لفظ ترجمه تاخیر او ځنډول دي، نَسَأَ شَئ، یعني: یو شئ یې وځنډاوه، الله جل جلاله د سورةُ التوبه په (۳۷) نمبر آیات کي فرمایي:

﴿إِنَّمَا ٱلنَّسِيٓءُ زِيَادَةٞ فِي ٱلۡكُفۡرِۖ﴾

یعني: بېشکه چي دغه ځنډول نور هم په کفر کي زیاتوالی دی.

نو دغه اهلِ نسیء څوک وه؟ او څه وظیفه یې درلودل؟ د دغو خلکو پېژندل څه نورو معلوماتو ته ضرورت لري هغه داسي: کله چي الله جل جلاله ټول عرب د ابراهیم علیه السلام پر دین کړل او په ټولو عربو کي بیله د ابراهیم علیه السلام له دینه بل دین نه ؤموجود ټول عرب موحدین وه، خو بیا کرار کرار د دین عالمان کمېدل او د دین صحي او اصلي احکام هم ور سره پټېدل په دین کي نور شیان د دین په نامه داخلېدل، خو بیا هم پر دې سر بیره

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ابراهیم علیه السلام د دین څه آثار پاته وه، لکه حج، عمره او څه نور شیان چې د هغې جملې څخه یو هم د حرامو میاشتو عزت ؤ، الله جل جلاله فرمايي:

﴿إِنَّ عِدَّةَ ٱلشُّهُورِ عِندَ ٱللَّهِ ٱثۡنَا عَشَرَ شَهۡرٗا فِي كِتَٰبِ ٱللَّهِ يَوۡمَ خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَ مِنۡهَآ أَرۡبَعَةٌ حُرُمٞۚ﴾ [التوبه: ٣٦]

يعني: بېشکه چې د الله جل جلاله په نيز په هغه ورځ چې ځمکه او آسمانونه يې پيدا کړي دي د مياشتو شمېر د الله جل جلاله په کتاب کي دوولس مياشتي دې چي د هغو دوولسو مياشتو څخه څلور مياشتي حرامي دي.

الله جل جلاله د خلکو د حساب دپاره دوولس مياشتي پيدا کړي دي چي د هغو مياشتو څخه الله جل جلاله د ابراهيم علیه السلام په دين کي په څلورو مياشتو کي جنګ او تجاوز منعه کړی دی، دغو څلورو مياشتو ته (أَشْهُرِ حُرُم) ويل کيږي، يعني: حرامي مياشتي او هغه څلور حرامي مياشتي دا دي: رجب، ذوالقَعده، ذوالحِجّه او محرم، اوس نو په دغو څلورو مياشتو کي جنګ او تجاوز حرام او ناروا ؤ.

مګر د خپله ځانه څخه دفاع جائزه او روا وه او په عربو کي چي په دغو حرامو مياشتو کي هر جنګ پېښ سوی دی هغه جنګ ته يې (حربُ الفُجار) وايه يعني: د فاجرانو جنګ، ځکه دا کار د الله جل جلاله پر حُرُماتو تجاوز ؤ او دا کار فاجرانو کاوه.

د فُجار جنګونه پنځه دي يعني: عربو په خپل ټول تاريخ کي په دغو حرامو مياشتو کي پنځه واره جنګونه کړي دي او د فُجار په پنځم جنګ کي رسول الله ﷺ هم ګډون يا اشتراک کړی دی، دغه جنګ هغه وخت پېښ سو چي د هوازن قبيلې په حرامو مياشتو کي پر مکه مکرمه حمله وکړه او قريشو د خپل ځان د دفاع دپاره د هغو سره جنګ کاوه او دفاع خو بيا جائزه او روا وه، څرنګه چي دغه جنګ د رسول الله ﷺ تر بعثت او رسالت د مخه ؤ او رسول الله ﷺ هم په عمر کم ؤ نو په دغه جنګ کي يې خپلو اکاګانو ته غشي ورکول په حديث شريف کي را غلي دي چي رسول الله ﷺ فرمايي: ما د فجار په ورځ د هوازن په حمله کي خپلو اکاګانو ته غشي ورکول، نو عربو د ابراهيم علیه السلام د دين سره موافق په دغو څلورو مياشتو کي جنګ او تجاوز نه کاوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو له بله طرفه د عربو ژوند او کاروبار پر جنګو ولاړ ؤ که جنګ نه وای خواړه نه وه، یوې قبیلې به پر بلې قبیلې حمله کول د هغو خوراکي مواد، سامانونه او حیوانات به یې په غنیمت اخیستل او بندیان به یې ځني نیول چي هغه بندیان به یې بیا د مریانو پر قسم خرڅول، دغه جنګونه د دوی ژوند، تجارت او کاروبار ؤ، د ځنګله قانون ؤ، هر زورور به کمزوره خوړی، بیله جنګه د دوی ژوند په لوږه او مسکنت تېرېدی، څرنګه چي په دیني لحاظ په دغو څلورو میاشتو کي پر دوی جنګ منعه ؤ او دوی بېله جنګه ژوند نه سوای کولای، خو بیا هم رجب یوازي یوه میاشت وه دوی د جنګ څخه صبر کولای سوای مګر هغه نوري درې میاشتي ذوالقعده، ذوالحِجّه او محرم سره پسې وې دغه درې میاشتي جنګ نه کول دوی ته سخت تمامېدل، نو یې د دغه مشکل د حل دپاره یوه لاره وسنجول چي هغه د حل لار داسي وه:

عربو یوه قبیله وټاکل او هغې قبیلې ته یې د میاشتو د اړولو واک او اختیار ورکړی.

یعني: دغه قبیله کولای سي چي یوه میاشت په بله میاشت سره واړوي، مثلاً دوی کولای سوای چي د محرم میاشت چي جنګ پکښي حرام دی صفره و بولي نو جنګ جائز او روا سو او بیا د صفري میاشت د محرم میاشت و بولي یعني: حلاله میاشت و حرامي ته واړوي او بیا د هغې پر ځای هغه حلاله میاشت حرامه کړي، خو دغه د میاشتو اړول یوازي (أهل نَسِئ) کولای سوای دا د بل چا کار نه ؤ.

(اوس چي مو اهل نسئ وپېژندل، بیرته به هغه خپلې قصې ته راسو)

کله چي د ابرهه امر دغه د اهل نسئ قبیلې ته ورغلی چي تاسي به د حج او عبادت دپاره (قُلیس) ته راځی، یعني: هغه کنیسې ته چي ابرهه په یمن کي جوړه کړې ده، دغي قبیلې سره و ویل: ابرهه قُلَیس جوړ کړی او غواړي چي دغه قُلَیس د کعبې شریفي په عوض د خلکو د حج او عبادت ځای وګرځوي خو دا کار هیڅ امکان نه لري.

نو د دغه اهل نسئ څخه یو نفر یمن ته ولاړ او قُلَیس ته ور ننوتی په هر قسم سره چي ؤ یو فارغه وخت یې پیدا کړی او په قُلَیس کي یې انساني ضرورت آداء کړی یعني: ګنګي او مرداري یې پکښي وکړه، په هغه مرداري سره یې د قُلَیس ټول دېوالونه ولړل ټوله کنیسه یې مرداره کړه او سړئ وتښتېدی، دا خبر شا وخوا نشر سو او په خپله ابرهه

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغلی دغه ښایسته منظره یې ولیدل، ډیر قهر ورغلی او ویل: دا کاز چا کړی دی؟ خلکو وویل: دا کار د اهل نسئ د قبیلې څخه یوه نفر کړی دی چې دغه قبیله د کعبې شریفې ډیر عزت کوي، ابرهه چې کعبه یې نه پیژندل ویل: کعبه څه شي ده؟ خلکو ویل: کعبه یوه د ډبرو خونه ده چې ټول عرب او نور خلک د حج دپاره ورته راځي، د یمن خلکو د کعبې شریفې په باره کې ابرهه ته نور معلومات هم ورکړل، ابرهه ته دا معلومه سوه چې ترڅو کعبه شریفه موجوده وي د ده قُلَیس ته څوک د حج او عبادت دپاره نه ورځي نو یې د کعبې شریفې د نړولو نیت او إراده وکړه چې باید کعبه و نړوم.

د فیل کال او د اصحابُ الفیل قصه

اوس نو ابرهه د کعبې شریفې د نړولو دپاره د یوه لوی لښکر د جوړولو امر وکړی وایي غواړم چې کعبه ونړوم، لښکر تیار او آماده سو ابرهه د لښکره سره له یمنه د مکې مکرمې پر طرف رهي سو او خپل زوی یې د ځان نایب او د یمن حاکم پرېښاوه، ابرهه په خپل لښکر کې پر نورو فیلانو سربېره یو بل ډیر لوی فیل هم را رهي کړی چې پر دغه فیل یې د محمود نوم ایښی ؤ او دا یې إراده وه چې په دغه فیل سره به کعبه نړوم، په لار کې د عربو قبیلې د ابرهه مخ ته را ووتلې غواړې چې دئ له دغه کاره څخه منعه کړي ځکه د عربو قبیلې د ده تر حکم نه وې لاندي.

د عربو د مشرانو څخه یوه مشر چې نوم یې ذُونَفر ؤ یو لښکر جوړ کړی او د جنګ دپاره د ابرهه مخ ته ور ووتی خو د ذونفر لښکر دومره نه ؤ چې د ابرهه سره وجنګېږي نو خود د ذو نفر قبیلې ماته وخوړل او په خپله ذونفر اسیر ونیول سو نو ابرهه دئ هم د خپله لښکره سره را رهي کړی، بیا په لار کې د خُثْعَم قبیلې ته دا خبر ورسېدی چې ابرهه غواړي کعبه شریفه ونړوي، دوی هُم لښکر جوړ کړی چې مشر یې نُفَیل ابن حبیب ؤ خو تر لږ جنګ وروسته دې قبیلې هم ماته وخوړل او نفیل هم اسیر ونیول سو خیر ابرهه طائف ته ورسیدی، اهلِ طائف چې د ثقیف قبیله وه د ابرهه څخه وبېرېدل چې خلک به مو ووژل سي او طائف به په خرابه بدل کړل سي، نو یې ابرهه ته نفر ور ولېږل چې موږ په دې موضوع کې هیڅ دخل نه لرو که ته کعبه نړوې ویې

نږوه او د دې دپاره چې دا درته ثابته سي چې موږ بې طرفه يو او ستا په کار کار نه لرو يو نفر به هم درسره ملګرى کړو چې تا ته لار در ښيي او کعبې ته دي ورسوي، د طائف د خلکو څخه يو نفر چې نوم يې ذُو رُغال ؤ په خپله خوښه د ابرهه ملګرى سو چې د ده لښکر ته لار وروښيي، *نور عرب کله په دې راضي وه او هيڅوک داسې نه وه چې د کعبې شريفې د نړوونکو سره دې کومک وکړي يا دې لار وروښيي خو دا يو لوى خيانت ؤچې ذو رغال وکړ،* ذو رغال د ابرهه سره ملګرى سو او د مکې مکرمې لار ور ښيي کله چې دوى مکې مکرمې ته نژدې سوه ذو رُغال په لار کې مړ سو او هلته د مکې مکرمې او طائف په منځ کې ښخ کړل سو او د ده قبر د عربو دپاره د ډبرو ويشتلو ځاى وګرځېدى يعني: هر وخت چې به عرب دلته تېرېدل د ده قبر به يې په ډبرو ويشتى او ويل به يې: دا د خپل قوم خائن دى. حتّٰى که عرب تر اوسه پوري د يوه خائن دپاره مثال را وړي نو وايي: فلانئ ذو رغال دى چې خپل قوم ته يې خيانت وکړى او د ښمن ته يې لار ور ښوول.

زه نه پوهېږم چې نن ورځ به په موږ مسلمانانو کې هم د ذُورُغال پر قسم داسې خائنان موجود وي چې د څو پيسو د ګټلو دپاره دې دښمن ته د مسلمانانو د وژلو او نيولو لارې چارې ور ښيي که يا؟ که دغسې کسان پيدا سي يوازې دا نه چې قبر يې بايد په ډبرو ويشتل سي بلکه .... نوره سزاء به يې تاسې ته پرېږدم.

ابرهه د مکې مکرمې اطرافو ته ورسېدى او هلته د مکې مکرمې ساربانانو د قريشو اوښان څارل، د ابرهه لښکر دغه اوښان واخيستل او خپل د لښکر ځاى ته يې بوتله، په دغو اوښانو کې (۲۰۰) اوښان د عبدالمطلب وه چې دغه عبدالمطلب زموږ د پيغمبرحضرت محمّد مصطفٰى ﷺ نيکه دى او په دغه وخت کې عبدالمطلب د مکې مکرمې عمومي مشر او رئيس ؤ.

دغه اخبار مکې مکرمې ته ورسېدل چې ابرهه راغلى دى غواړي چې کعبه شريفه ونړوي او د قريشو اوښان يې هم بوتله، عبدالمطلب ورغلى غواړي چې د ابرهه سره و ويني خو ابرهه انکار وکړى ويل: نه غواړم چې په عربو کې د هيچا سره و وينم، عبدالمطلب و هغه ذو نفر ته ورغلى چې د ابرهه سره بندي ؤ او ويل: کومه داسې لار

(c) ketabton.com: The Digital Library

او طريقه نسته چي زه د دغه پاچا سره و وينم؟ ذو نفر و ويل: لکه څرنګه چي ته مي وينې زه بندي يم خو بيا هم (اَنيس) چي د دغه محمود نومي فيل فيلوان او تربيه کونکی دی او ابرهه ته نژدې دی د هغه سره پيژنم.

هغه وخت فيلوانانو د پاچهانو په حضور دومره قدر او عزت درلود لکه نن ورځ چي د جنګي طيارو د ښه او تکړه پيلوټ قدر سته.

نو ذونفرِ و ويل: زما او د دغه (اَنيس) فيلوان په لار کي څه تعلق او شناخت پيدا سوی دی که دي خوښه وي زه به دغه انيس ته و وايم چي ابرهه ته دي ور ولي، د عبدالمطلب خوښه سوه او ويل: ښه دی ته ورته و وايه، ذو نفر و اُنيس ته و ويل: دغه عبدالمطلب د قريشو د قبيلې لوی سردار او رئيس دی که دي د خبرو دپاره د ابرهه سره مخامخ کړې احسان به دي وي، اُنيس يې واسطه سو او ابرهه هم عبدالمطلب ته د ملاقات اجازه ورکړه، عبدالمطلب چي ډير ښايسته او د دبدبې خاوند ؤ هيبت يې درلود هر چا چي به وليدی بېله اختياره د ده عزت ځني کېدی، نو کله چي دئ د ابرهه مجلس ته ور داخل سو د اولو ليدلو سره د ابرهه په زړه کي د عبدالمطلب عزت او هيبت پيدا سو، لوړ او عزتمن شخص ورته معلوم سو.

ابرهه پر يوه خاص او مخصوص تخت کښېنستی، کله چي يې عبدالمطلب وليدی زړه يې ورته و ويل چي عبدالمطلب هم پر دغه تخت ور سره کښېنوي خو د نورو حبشيانو څخه وشرمېدی نو ابرهه د خپل تخت څخه را کښته سو او د عبدالمطلب د عزت دپاره د ده سره پر مځکه کښېنستی او پوښتنه يې ځني وکړه چي څنګه او څه لره راغلی يې؟ عبدالمطلب و ويل: ستا عسکرو زموږ اوښان بېولي دي او په هغه جمله کي زما هم (۲۰۰) اوښان سته زه راغلم چي دغه زموږ حيوانات بيرته موږ ته راکړې، د دې خبري په اورېدلو سره ابرهه ته ډير قهر ورغلی او ويل: کله چي ما ته وليدې ته مي تر دې لوی او لوړ وبللې، ستا عزت مي وکړی حتّی ستا د عزت دپاره پر مځکه در سره کښېنستم خو تا چي خبري شروع کړې فقط اوښان غواړې، ما دا فکر کاوه چي ته به د کعبې په باره کي زما سره خبري وکړې، هغه کعبه چي ته او ستا قوم يې عبادت کوی او معزه يې بولی د الله جَلّ جَلالُه کور يې بولی، ما فکر کاوه چي ته به

(c) ketabton.com: The Digital Library

و وایې: دغه کعبه مه نړوه مګر ته وایې زموږ اوښان راکړه، عبدالمطلب ورته و ویل: یا ابرهه! زه د اوښانو خاوند یم دغه د دنیا مال دی چې زه حکم پر لرم او تصرف پکښې کوم مګر کعبه! هغه خپل ځان ته مالک لري او خپل مالک یې ساتي، د کعبې په باره کې ته پوه سه اوکار دي که دا د الله جل جلاله کور ۇ هغه الله جل جلاله یې ساتي، ابرهه ته دا خبره عجبه ښکاره سوه او امر یې وکړی چې د قریشو اوښان بیرته ورکړی، بیا یې عبدالمطلب ته و ویل: موږ د دې دپاره نه یو راغلي چې تا او ستا قوم ته آزار درو رسوو زموږ کار د دغې خونې سره دی غواړو چې دغه خونه و نړوو که ته د ځان او ستا د قوم دپاره نجات غواړې نو تاسي د مکې ځخه ووزی چې زموږ له آزاره وساتل سی، کله چې موږ دغه خونه ونړول بیا تاسي بیر ته مکې ته راسی.

خیر عبدالمطلب د ابرهه ځخه رهي سو او مکې مکرمې ته ولاړی، د مکې مکرمې خلک یې امر کړل چې د مکې ځخه ووزي، د مکې مکرمې خلک هم د ښار او خپلو کورو ځخه و وتل او پر هغه نژدې غرو ورته کښېنستل د هغه ځای ځخه ورته ګوري چې څه پیښیږي، د مکې مکرمې ښار د خلکو ځخه خالي پاته سو.

په هغه معینه ورځ چې ابرهه ټاکلې وه د ابرهه په امر د حبشیانو لښکر سره د فیله د کعبې شریفې پر طرف حرکت وکړی غواړي چې کعبه شریفه ونړوي، فیل سره د لښکره د کعبې شریفې طرف ته رهي دي او د مکې مکرمې خلک د غرو ځخه ورته ګوري، کله چې فیل او لښکر تر مزدلفې تیرسوه دلته یوه شېله ده چې (وادي مُحسِّر) ورته ویل کیږي او تر دغه شېلې وروسته منٰی شروع کیږي، یعني: دغه شېله د منٰی او مزدلفې په منځ کې واقع ده، فیل او لښکر چې دغې شېلې ته ورسیدل په دغه وخت کې هغه نُفَیل ابن حبیب چې د ابرهه سره بندي ۇ ځان خلاص کړی او په ځغستا د فیل و طرف ته ورغلی د فیل په غوږ وځړېدی او پر ناري یې کړه: پرېوزه محموده! پرېوزه، دا د الله جل جلاله کور دی، فیل هم زنګون کت کړی او پرېوتی، دلته نو د ابرهه نفر راغله چې فیل ولاړ کې خو فیل چې هر څه ولاړوي نه ولاړیږي، کشوي یې، وهي یې فیل حرکت نه کوي، څو هغه اُنیس فیلوان راغلی د فیل مخ یې بل طرف ته واړاوه فیل ولاړ سو او ځي، فیل چپه او راسته طرف ته، د شا پرطرف، هر طرف ته چې دوی وغواړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځي، خو مخ پر کعبه شریفه هیڅ حرکت نه کوي، خلک په تعجب کې دي دوی په فیل مشغوله دي مخ یې یوه طرف او بل طرف ته اړوي چې هلته لیرې په آسمان کې د مرغانو سېلونه را ښکاره سول چې د آسمان مخ یې ټول نیولی دی، خلک په تعجب کې سوه چې دا څه شي دي؟ کله چې را نژدې سوه معلوم سول چې دا کوچني کوچني مرغان دي، د غه مرغان دومره کوچني وه لکه چوغکې، لوی او غټ مرغان نه دي او د هر مرغه سره درې د ختو څخه جوړې سوې لوټې یا ډبرې ور سره دي دغه ډبرې دومره کوچنۍ کوچنۍ وې لکه د نخودو یا ماشو دانې، هر مرغه یوه ډبره په مشوکه کې نیولې ده او دوې ډبرې یې په پښو کې نیولې دي، کله چې دغه مرغان د ابرهه لښکر ته را ورسېدل نو یې د ډبرو په ویشتلو شروع وکړه، د دغه لښکر څخه چې هر یوه ته ډبره ور ورسېږي سبحان الله! لکه یو میکروبي مرض چې یې بدن ته داخل سي غوښې یې تویېږي، ویلېږي او لوېږي تر څو چې مړ به سو، د ابرهه د لښکر افراد یو په بل پسې وژل کېده، ابرهه چې دا حال ولیدی په ځغستا سو غواړي چې وتښتي مګر د الهي لښکر څخه خلاصیدل نسته الله ﷻ پر ده یو مرض مسلطه کړی چې د هغه په واسطه یې د لاس ګوتې و لوېدې او ډنګرېدی، یمن ته په داسي حال کې ورسېدی چې دومره سوی ؤ لکه یو چیچۍ او هلته مړ او هلاک سو.

دغه واقعه د محرم په میاشت کې پیښه سوه چې د رسول الله ﷺ تر مبارک میلاد پنځوس ورځې د مخه وه، دغه د فیل او ابابیل واقعه الله ﷻ په قرآن کریم کې مو‌ړ ته بیان کړې ده او په سورةُ الفیل کې فرمایي:

﴿أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ ۝١ أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ ۝٢ وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ ۝٣ تَرْمِيهِم بِحِجَارَةٍ مِّن سِجِّيلٍ ۝٤ فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَّأْكُولٍ ۝٥﴾.

دغه واقعه د الله ﷻ د قدرت معجزه وه، د دې واقعې خبر د هغه وخت په متمدینو او لویو مملکتو کې لکه فارس او روم نشر سو ځکه ابرهه د نجاشي له طرفه په یمن کې والي او نائب ؤ او حبشې بیا د روم د حکومت سره ټینګ او نژدې تعلقات درلودل، نو روم د حبشې د لارې په دغه واقعه خبر سو او فارس چې همیشه به یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د روم او د هغه د حلفاوو یا متعاهدینو خبرونه د جاسوسی، د لاري لاس ته را وړل او هغو ته به همیشه په خزه کي ناست وه دا خبر ور و رسېدی او د هغه وخت د مځکي د مخ هغه لوی او پر مخ تللي مملکتونه هم دغه دوه وه، نو دغه واقعې ټول عالَم ځان ته متوجه کړی او عالَم یې د بیت الله په شرف پوه او خبر کړی، عالَم ته دا معلومه سوه چي الله جل جلاله دغه ځای مقدس کړی دی لکه دا چي د دغه ځای شخه د رسول الله ﷺ د راتګ مقدمه وه او عالَم ته یې دا ور ښکاره کړه که د دغه ځای د أهله څخه یو څوک د نبوت دعوه وکړي دا به عیناً هغه شئ وي چي د دغي واقعې تقاضاء او غوښتنه ده او د دغه ځای څخه به د نبي را وتل د دغه پټ حِکمت تفسیر او بیان وي چي الله جل جلاله ولي د مکې مکرمې مشرکان د هغه وخت پر اهل ایمان چي نصارا وه په داسي طریقه کامیابه کړل چي د اسبابو تر قدرت لوړه خبره وه، تاسي پوهېږی چي د ابرهه لښکر څو نفره وُ؟ شپېته زره نفره د ابرهه د لښکر تعداد او شمېر وُ او دغه ټول لښکر په کوچنیو مرغانو هلاک کړل سو، نو خود دغه واقعه د دغه ځای څخه د نبي د را وتلو مقدمه وه.

سبحان الله! الله جل جلاله د کعبې شریفي ظاهري بِناء د ابرهه د لښکره په کوچنیو مرغانو وساتل او د کعبې شریفي باطني او روحاني عظمت یې د رسول الله ﷺ په مبارک میلاد سره ور وساتی چي د بت پرستانو د بتانو څخه یې پاکه او خالي کړه.

د دغي واقعې په لیدلو سره نور هم د عربو په زړو کي د کعبې شریفي عزت زیات سو.

څرنګه چي عربو جنتري نه درلودل نو دوی به د یوې لویې واقعې په پېښېدلو سره خپل تاریخونه پېژندل یا بیانول، مثلاً داسي به ویل کېده: فلانئ کار د حربُ الفُجار د مخه یا وروسته پېښ سو، د غسي یوه لویه واقعه چي به د دوی په ژوند کي پېښه سوې وه په هغه سره به یې نور تاریخونه ښوول، نو دغه د فیل واقعه هم د عربو دپاره تاریخ وګرځېدی، مثلاً داسي به یې ویل: فلانئ کار د فیل تر کال یو کال د مخه وسو، یا فلانئ کار د فیل تر کال دوه کاله وروسته وسو.

اصلاً د دنیا ټول تاریخونه همداسي دي چي په یوه لویه واقعه سره شروع کیږي، مثلاً میلادي تاریخ د حضرت عیسٰی علیه السلام په زېږېدلو سره شروع سوی دی او زموږ مسلمانانو تاریخ هغه چي هجري تاریخ ورته ویل کیږي د رسول الله ﷺ په هجرت

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره شروع سوی دی، زموږ په وطن کې به هم داسې ویل کېدل: فلانئ کار د وباء په کال وسو، یا فلانئ کار د بلوا په کال وسو، د سکاوې په کال یا د ترکې په کال داسې وسوه، مقصد دا چې د فیل کال هم د عربو دپاره تاریخ وګرځېدی او رسول الله ﷺ د فیل په کال او د فیل تر واقعې پنځوس ورځې وروسته دنیا ته تشریف را وړی دی.

یمن ته د فارس یا فارسیانو داخلېدل:

اوس خو ابرهه مړ سو مګر بیا هم د یمن حکم د حبشیانو په لاس کې ؤ ځکه ابرهه خپل زوی چې (یکسوم) نومېدی په یمن کې د خپل ځان پر ځای پاچا ګرځولی ؤ او تر یکسوم وروسته د ابرهه بل زوی چې (مسروق) نومېدی د یمن پاچا سو، د مسروق په وختو کې یو نفر پیدا سو چې عرب او د یمن د اصلي اوسېدونکو شخه ؤ، یوازې دا نه چې عرب ؤ بلکه د ربیعه بن نصر د اولادې شخه هم ؤ، هغه ربیعه چې زموږ په قصه کې د یمن اول پاچا ؤ هغه چې خوب یې لیدلی ؤ، د دغه یمني عرب نوم (سیف بن ذي یزن) ؤ، دغه سیف چې اصلي عرب او د پخواني پاچا ربیعه د کورنۍ شخه هم ؤ همیشه به په فکر کې ؤ چې د یمن د اصلي عربو حکم د حبشیانو په لاس کې دی او دغه تجاوز ګرانو څنګه د عربو مځکه په خپل قدرت کې را وستلې ده او د ده د نیکه ګانو پاچهي یې غصب کړې ده، نو یې نیت وکړی چې داسې یو کار وکړي چې د حبشیانو شخه بیرته پاچهي واخلي مګر د ده په خپله د حبشیانو سره هیڅ په وسه نه وه پوره نو همېشه به په فکر کې ؤ او په چاره پسې ګرځېدی څو دې نتیجې ته ورسیدی چې دئ باید د روم د پاچا قیصر شخه مرسته وغواړي، د دغه مقصد دپاره شام ته ولاړی او د قیصر ملاقات ته ورغلی، قیصر چې د ده غوښتنه واوریدل د ده یې سوړ هر کلئ وکړی او د مرستې وعده یې نه ور سره وکړه، دا ځکه چې قیصر نصراني ؤ او حبشیان هم نصارا وه، قیصر نه غوښتل چې د نصاراوو په مقابل کې د اهل یمن مرسته وکړي، کله چې سیف ولیدل چې د قیصر شخه یې شئ لاس ته نه ورځي نو یې فکر وکړی چې د یوه عرب پاچا شخه مرسته وغواړي، په دغه وخت کې یې نعمان بن منذر چې په عراق کې قدرتمن پاچا ؤ ور په یاد سو او دغه پاچا هم د (ربیع بن نصر)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اولادې څخه ؤ، هغه ربیع بن نصر چي خوب يې ليدلی ؤ او خپله پاچهي او اولاده يې د يمن څخه عراق ته نقل کړي وه، د سيف بن ذي يزن په فکر کي دغه نعمان بن منذر پاچا ور وګرځېدی او د روم څخه مخ پر عراق رهي سو څو نعمان بن منذر پاچا ته ورغلی او هغه ته يې خپل او د يمن حال و وايه، نعمان بن منذر ورته و ويل: د حبشيانو حکومت ډېر قوي دی او زما زور نه په رسيږي خو که ستا خوښه وي د حَل يوه بله لار سته، هغه دا چي زه په کال کي يو وار کسرٰی ته چي د فارس پاچا دی ورځم او د هغه په حضور مشرفه کيږم که ستا خوښه وي ته دلې زما سره و اوسېږه کله چي زما د تګ وخت راغلی ته به هم زما سره د کسرٰی ملاقات ته ولاړ سې او هلته به کسرٰی ته خپله غوښتنه او شکايت بيان کړې، سيف بن ذي يزن چي بله لار او چاره نه درلودل ويل: ښه دی، سيف دلته په حِيره کي د نعمان بن منذر پاچا سره تر هغو پاته سو چي د هغه د تګ وخت راغلی، بيانو نعمان بن منذر سيف هم د ځان ملګری کړی او فارس ته د کسرٰی د ملاقات دپاره ولاړل.

اوس به د کسرٰی د دربار او مجلس شکل او عادت درته بيان سي:

کله چي به خلک هغه صالون ته ور داخل سوه کوم چي د کسرٰی ملاقات پکښي کېدی خلک به په ولاړي ولاړ وه نه به کښېنستل او پر هغه ځای چي کسرٰی کښېنستی د هغه مخ ته پرده وه او هغه ځای نسبت دغه نور صالون ته لوړ ؤ، پر دغه لوړ ځای بيا د کسرٰی تخت چي په رنګارنګ جواهراتو ښايسته سوی ؤ پروت ؤ او پر دغه تخت سر بېره د سرو زرو د پاچهی تاج ځړېدی چي دغه تاج تر اندازې زيات لوی ؤ، ويل کيږي چي د دغه تاج وزن (۹۰) کېلو ؤ او دغه تاج د سرو زرو په ځنځيرانو لوړ په چت پوري تړل سوی ؤ، تر دغه تاج لاندي د کسرٰی تخت او د ناستي ځای ؤ، د ده او د خلکو په منځ کي پرده وه دغه پرده به تر هغو نه ايسته کېدل ترڅو چي کسرٰی به راغلی او پر هغه خپل خاص د جواهراتو پر تخت به کښېنستی هغه تاج چي د دروند والي په سبب ده پر سر نه سوای ايښوولای نو به دئ تر هغه لاندي کښېنستی او هغه به يې پر سر برابر کړی بيا به هغه پرده چي د کسرٰی او د خلکو په منځ کي وه کش کړل سوه خلک خو به په ولاړي ولاړ وه، خو کله چي به خلکو د کسرٰی دغه عجيب او

(c) ketabton.com: The Digital Library

شانداره شکل او منظر وليدی نو به ټولو سجده ورته وکړه (العياذ بالله) حتّی پاچهانو هم سجده ورته کول، دغه نعمان بن منذر هم سجده ورته کول.

اوس نو سيف بن ذي يزن په دغه مجلس کي د کسریٰ د ملاقات په انتظار ولاړ دی څو چي پرده پورته سوه او ټول خلک پرسجده پرېوتل بېله سيف څخه، ده سجده و نه کړه فقط سر يې وښوراوه، کسریٰ ته ډېر قهر ورغلی ويل: دا احمق څوک دی چي ما ته سجده نه کوې؟ سبحان الله! کبر او غرور د انسان څخه هر څه هېروي، که يو څه فکر وکړو آيا هغه څوک چي خواړه خوري او بيا د هغو د ايستلو ضرورت ورته پېښېږي د دې وړ او لايق دی چي عبادت دي يې وسي؟ يا دي هغه رب او إله وبلل سي؟

خير فوراً سيف ورته را وستل سو کسریٰ و ويل: ولي دي سجده ونه کړه؟ سيف و ويل: هغه غمونه چي زما سره سته هغو د کسریٰ د سجدې څخه مشغوله کړم، کسریٰ و ويل: څه غمونه لرې؟ ده خپل بيان ورته وکړی چي حبشيانو د يمن مځکه اشغال کړې ده، د ده د پلرو او نيکه ګانو مَلک او پاچهي يې څني غصب کړي دي زه راغلی يم او ستا څخه مرسته غواړم چي يمن د حبشيانو څخه راخلاص کړې، کسریٰ خپلو مشاورينو او وزيرانو ته مخ ورواړاوه او ويل: څه واياست؟ هغو وُرته و ويل: دا يې مونږ يمن د حبشي څخه خلاص کړی او ده ته مو ور تسليم کړی نو مونږ څه فايده وکړه؟ د عزبو په مځکه کي کوم د فايدې شئ نسته چي مونږ د هغه دپاره د کسریٰ لښکر يمن ته وليږو، کله چي زمونږ ګټه او فايده نه وي نو د لښکر لېږل بې فايدې دي، تر دې مشورې وروسته کسریٰ د سيف د مرستي او کومک کولو څخه انکار وکړی.

نن ورځ هم د دنيا د لويو او قوي مملکتو دا قانون او عادت دی: په کوم ملک کي چي خپلي خاصي ګټي او فايدې و نه لري هغه ښه و نه څيړي حساب ورته و نه کړي هيڅکله خپل عسکر او فوجونه هلته نه ليږي، خو دا چي ځيني کسان د هغو په هدف او مقصد نه پوهيږي يا ځان نه پوهوي دا د هغو جهالت دی، که نه هيڅوک خپل عسکر د بل په ملک کي زما او ستا دپاره نه وژني.

خير: څرنګه چي کسریٰ پاچا ؤ او نه يې غوښتل چي څوک په خالي لاس پرېږدي نو يې امر وکړی چي ده ته د سپينو زرو لس زره درهمه او يوه ښه جوړه کالي

(c) kotaboton.com: The Digital Library

ورکړی، فوراً دا پیسې او کالي ورکړل سوه، مګر سیف د دې دپاره نه ؤ راغلی چې پیسې واخلي بلکه هغه د یمن پاچهي غوښتل، کله چې سیف د کسرٰی له قصره ووتی د دغه وُرکړل سوو پیسو په وېشلو یې شروع وکړه خلک پر راټول دي او دئ پیسې ورکوي، دا خبر کسرٰی ته ورسېدی چې هغه نفر پیسې و نورو خلکو ته ورکوي کسرٰی و ویل: دا ځوان د یوه حاله خالي نه دی بیرته یې را ولی، سیف چې یې را وستی کسرٰی ویل: ولي؟ ما تا ته هدیه درکړه او تا هغه خلکو ته تقسیم کړه د دې سبب څه دی؟ سیف و ویل: اې شاهنشاه! زه د سرو او سپینو زرو سره علاقه نه لرم زه د داسي مځکي څخه راغلی یم چې غرونه یې سره او سپین زر دي (*اصلاً ده په دغه خبره سره غوښته چې په کسرٰی کي طمعه پیدا کړي او د ده مرسته وکړي*) نو ویل زه د بل غرض دپاره راغلی وم زما زر نه دي په کار، په دغه خبره سره په کسرٰی کي هم طمعه پیدا سوه بیا یې د مشاورینو سره مشوره وکړه هغو ورته و ویل: موږ خو تر اوسه پوري نه ؤ خبر چې په یمن کي سره او سپین زر سته دا نوی خبر دی، کسرٰی و ویل: تاسي نه ولیدی چې دراهم یې خلکو ته ور غورځول؟ دا د دې علامه ده چې دئ دراهمو یا پیسو ته اړ او محتاجه نه دی، اوس نو کسرٰی او د ده مشاورین په تردد کي دي چې د سیف مرسته او کومک وکړي که یا؟ هلته خو په دوی کي طمعه هم پیدا سوې ده، په آخر کي یې پر دې فیصله وکړه چې موږ په بندیخانو کي داسي خلک لرو چې پر هغو د وژلو امر سوی دی چې باید اعدام کړل سي دغه خلک به را وباسو او لښکر به ځني جوړ کړو د سیف بن ذي یزن سره به یې ولېږو، که دوی پر حبشه کامیابه سوه یمن ستا سو او که مړه سول دا هغه شئ دی چې موږ یې د هغو دپاره غواړو، کسرٰی و ویل: دا ښه فکر دی نو یې د بندیخانو څخه داسي خلک را ټول کړه چې د وژلو امر پر سوی ؤ، په دغو خلکو کي غله، مجرمان، قاتلان او سیاسي بندیان موجود وه، د دغو ټولو نفرو شمیر اتو سوو نفرو ته ورسېدی کسرٰی د خپل لښکر د مشرانو څخه یو نفر چې نوم یې (أخرُز) ؤ د دغه لښکر مشر مقرره کړی.

نن ورځ هم استعماري حکومتونه د نورو ملکو د نیولو او جنګو دپاره هغه کسان (که نارینه وي که ښځي) لیږي چې بې موره او بې پلاره وي یعني د زنا د لاري پیدا

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوي وي او بيا يې دوی اول په مرستونو کي او بيا په عسکري فرقو کي د جنګ دپاره وروزي، نو د هغو په وژل کېدلو د دغه استعماري ملک هيڅ باک او پروا نه کيږي.

اُخرُز په جنګ پوه، قوي او تجربه کاره سړئ ؤ، د دغو اتو سوو نفرو څخه يې لښکر جوړ کړی او د سيف بن ذي يزن په ملګرتيا يمن ته رهي سو، دغه نفر په اتو کښتيو کي سپاره سوه، اول فُرات ته ور داخل سوه او بيا خليج العرب ته او بيا بحرُ العرب ته ترڅو چي عدن ته ورسيدل، هلته حبشيانو ته هم دا خبر و رسيدی چي د کسریٰ لښکر را رهي دی هغو هم د لښکر په جوړولو شروع وکړه، سيف بن ذي يزن هم په يمن کي د خپلو طرفدارانو چي عرب وه او د حبشيانو په حکم نه وه راضي په را ټولولو شروع وکړه چي د دغه فارسيانو د لښکر مرسته وکړي، څو په آخر کي د دغو دوو لښکرو په منځ کي جنګ شروع سو چي يو د حبشې لښکر ؤ او بل د فارسيانو او يمني عربو لښکر ؤ.

د حبشې د لښکر مشر په خپله مسروق د يمن پاچا ؤ او د فارسيانو د لښکر مشر اُخرُز ؤ، اُخرُز ډېر قوي او شديد سړئ ؤ ويل کيږي: د ده غشی او ليندۍ د ډېر قوت په سبب بېله ده څخه بل چا نه سوای استعمالولای، اوس چي جنګ شروع دی اُخرُز ولاړ دی د جنګ حالاتو ته ګوري او څارنه يې کوي د جنګ نقشه جوړوي، اُخرُز پوښتنه وکړه ويل: د حبشيانو پاچا پيژنې؟ سيف ويل هو هغه سړئ وينې چي وربښمين کالي يې اغوستي دي پر فيل سپور دی او پر تندي يې سور ياقوت دی؟ اُخرُز ويل هو، سيف ويل: دغه نفر يې پاچا دی، اُخرُز ويل: اوس يې پرېږده تر څو چي له فيله کښته کيږي، بيا اُخرُز ته و ويل سوه چي د فيل څخه کښته سو پر آس سپور سو، ويل اوس يې هم پرېږدی څه وخت وروسته اُخرُز ته و ويل سوه چي اوس پر غاطره يا قچره سپور سو، ويل: ها د خره پر لور؟ اوس يې حال ګوری، اُخرُز د خپل لښکر شا ته ولاړ ؤ د هغه ځايه څخه يې غشی ورته برابر کړی مسروق يې د دوو سترګو په منځ کي هغه د ياقوت پرځای و ويشتی او غشی د مسروق د سر تر هغه بل طرف و وتی، د ابرهه زوی مسروق و وژل سو او د ده په مرګ د حبشې لښکر ماته وخوړل او د فارسيانو لښکر پر يمن مسلط سو، کله چي فارسيان کاميابه سوه نو يې د يمن حکومت او اختيار سيف بن ذي يزن ته ور نه کړی بلکه دوی په خپله حکومت جوړ کړی او

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیف په نامه سره پاچا ؤ، او دغه خبره تر اوسه پوري په یمن کي متل ده چي وایي:

دا غوټه د سیف بن ذي یزن غوټه ده خلاصېدل نه لري.

د یمن د خلکو دا عادت ؤ کله چي به دوی ته داخلي مشکلات پېښ سوه نو به یې د خارجیانو څخه کومک و غوښتی خو کله چي به هغه خارجیان راغله د دوی مشکل به تر هغه اول هم زیات سو، هو د یمن خلک اوس د حبشې له حکومته څخه خلاص سوه مګر د فارسیانو تر تسلط لاندي سوه.

بیا نو کسرٰی د خپله طرفه یو والي پر یمن مقرره کړی چي نوم یې مُرزُبان ؤ، کله چي مُرزُبان مړ سو بیا د هغه زوی تَوبُو جان د یمن والي مقرره سو، څه موده وروسته د کسرٰی له طرفه دغه تَوبُو جان ایسته سو او د هغه پر ځای یې باذان د یمن والي مقره کړی چي د یمن دغه والیان ټول فارسیان او کسرٰی ته تابع وه.

اسلام ته د یمن د خلکو داخلېدل

د رسول اکرم محمّد مصطفٰی ﷺ بعثت او د نبوت شهرت په هغه وخت کي وه چي د یمن حاکم باذان ؤ چي هغه قصه داسي ده:

په دغه وخت کي چي د کسرٰی له طرفه باذان پر یمن والي ؤ رسول الله ﷺ د فارس پاچا کسرٰی ته یو لیک یا رساله ولېږل چي اسلام ته یې دعوتاوه، خو کسرٰی بیله دې څخه چي د رسول الله ﷺ لیک و وایي هغه یې څیري او ټوک ټوک کړی او د قاصد په باره کي یې د وژلو إراده وکړه، کله چي رسول الله ﷺ ته د کسرٰی او د هغه د دغه ناوړه عمل خبر و رسېدی نو رسول الله ﷺ و فرمایل: ده زما لیک ټوک ټوک کړی الله جلّ جلاله دي د ده پاچهي ټوک ټوک کړي.

کسرٰی چي د رسول الله ﷺ د لیک په لیدلو او اورېدلو سره په قهر سوی ؤ نو یې وویل: دا څوک دی؟ یو صحرایي عرب غواړي چي زه د ده متابعت وکړم؟ د کسرٰی متکبر دماغ هیڅکله دا نه قبلول، د دې مثال د مغرور او متکبر کسرٰی دپاره داسي ؤ لکه نن ورځ چي په یوه ډېره لیري صحراء کي یو کوچنۍ کلی واقع وي او د دغه کلي یو نفر د امریکا د حکومته څخه و غواړي چي د ده د دین متابعت دي وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کسرٰی هم په هغه وخت کي د مځکي د مخ لوی پاچا ؤ او دا خبره ډیره عجبه ورته ښکاره سوه، دې موضوع ته یې په ډیره سپکه وکتل نو یې د سرورکائنات رسول الله ﷺ د نیولو او راوستلو دپاره لښکر و نه لېږی بلکه د یمن والي باذان ته یې حال ولېږی چي هلته په جزیرةُ العرب کي یو نفر پیدا سوی دی او غواړي چي زه د ده متابعت وکړم دغه نفر ما ته را ولېږه، باذان هم د جزیرةُ العرب خلک ضعیفه وبلل فقط دوه نفره یې مدینې منورې ته ولیږل ویل ورسی او دغه نفر ته و وایاست چي د لښکر و لیږلو او جنګ کولو ته ضرورت نسته بېله څنډه او بېله عذره ځان تسلیم کړه.

مسلمانان ډیرضعیفه ورته ښکاره کېدل او دوی خپل ځان د دنیا لوی قدرت باله.

دغه دوه نفره مدینې منورې ته ورسېدل رسول الله ﷺ ته ورغله او ورته ویې ویل: زموږ سره باذان ته ولاړسه او هغه دي بیا کسرٰی ته لیږي ځکه کسرٰی ته غوښتی یې، رسول الله ﷺ و فرمایل: تاسي نن شپه استراحت وکړی او ستاسي جواب به سبا درکړم، خلک چي سبا د جواب اخیستلو دپاره رسول الله ﷺ ته ورغله، رسول الله ﷺ و فرمایل: باذان ته و وایاست چي زما رب نن شپه ستا رب کسرٰی و وژی، نفرو و ویل: که کسرٰی نن شپه وژل سوی وي نو دغه خبر تا ته چا را وړی؟ د فارس څخه تر مدینې پوري تقریباً په یوه میاشت کي خبر را رسیږي ته څنګه خبرسوې؟

رسول الله ﷺ و فرمایل: د الله جل جلاله له طرفه وحيِ راته راغلې، نفرو و ویل: موږ ته ستا جواب دغه دی؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: هو، ولاړسی او باذان ته دغه حال و وایاست، دوی هم رهي سوه تر څو یمن ته ورسېدل او باذان ته یې دا بیان وکړی چي موږ ویل: ځان تسلیم کړه ده و ویل: چي کسرٰی و وژل سو، تر دغه وخته د کسرٰی د وژل کېدلو خبر د فارس څخه یمن ته نه ؤ رسېدلی، باذان پوښتنه وکړه چي دا کومه شپه وه چي ده ویل: کسرٰی و وژل سو؟ هغه شپه یې ور وښوول چي فلانۍ شپه وه، باذان و ویل: انتظار وکړی، پسله څوارلس ورځو یمن ته خبر را ورسېدی چي کسرٰی په فلانۍ شپه د خپل زوی له طرفه و وژل سو، دا عیناً هغه شپه وه چي رسول الله ﷺ ورته ویلي وه چي نن شپه، نو باذان و ویل: په والله دغه معلومات بیله نبي څخه بل چا ته نه کیږي، باذان ایمان راوړی او مسلمان سو، هغه نور فارسیان چي په یمن کي موجود

(c) Ketabton.com: The Digital Library

وه هغه ټول د باذان د مسلمانېدلو په سبب د باذان سره مسلمانان سوه او باذان و ويل: تر دې وروسته موږ د مديني د حکم تابع يو نه د فارس، نو تر دغه وروسته يمن او د هغه حکومت د رسول الله ﷺ او مسلمانانو د حکم تابع وه نه د کسرىٰ.

د باذان الفارسي رضی الله عنه په مسلمانېدلو سره اسلام يمن ته داخل سو او رسول الله ﷺ هم دغه باذان د ده د وفات تر وخته پر يمن حاکم پرېښاوه، کله چي باذان وفات سو د ده زوی شَهر د يمن حاکم سو او رسول الله ﷺ هم پر دغه حکومت پرېښاوه، ترڅو چي (اَلأَسوَد العُنسِي) په يمن کي پيدا سو او د نبوت دعوه يې وکړه، بيا يې د باذان زوی شِهر و وژی او د يمن حکومت يې ونيوی دغه واقعه د رسول الله ﷺ د حيات په آخرو وختو کي پيښه سوه چي وروسته به په تفصيل سره درته بيان سي.

او د رسول الله ﷺ عادت دا ؤ: کوم پاچهان چي به په اسلام مشرفه کېدل هغه يې پر هغه خپل حکومت پرېښوول.

دا هغه معلومات وه چي يمن څنګه د فارس په حکم کي داخل سو او بيا څنګه د فارس د حکمه څخه ووتی او په اسلام کي داخل سو.

اوس به يوه بله قصه درته بيان سي چي دغه قصه هم د سرور کائنات محمّد مصطفىٰ ﷺ په ژوند پوري تعلق لري او دا قصه د قُصَی بن کِلاب قصه ده چي دغه قُصَی بن کلاب د رسول الله ﷺ څلورم نيکه دی.

د مکې مکرمې څخه د خزاعه د قبيلې ايستل

ستاسي به هغه د مخه بيان په ياد وي چي د جُرهم قبيله څنګه د يمن څخه مکې مکرمې ته راغله او اسماعيل عليه السلام چي د ابراهيم عليه السلام زوی ؤ د دوی د قبيلې څخه ښځه وغوښتل او اوس دغه موجوده عربِ مستعرَب د اسماعيل عليه السلام او د جُرهم لمسيان دي او د مکې مکرمې آمريت او اداره د دوی په لاس کي وه او بيا د خزاعه قبيلې د جُرهم پر قبيله او د اسماعيل عليه السلام پر لمسيانو حمله وکړه چي په جنګ او زور يې د مکې مکرمې حکم څني واخيست، که څه هم د اسماعيل عليه السلام لمسيان دالته په مکه مکرمه کي اوسېدل خو قدرت او د شي اختيار يې نه درلودی بلکه حکم او آمر

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټول د خزاعه د قبیلې وه او دا بیان مو هم درته وکړی چې د خزاعه د قبیلې مشر عَمرو بن لُحی څنګه د دوی دین ته تغیر ورکړی او شرک یې پکښې داخل کړی، دغه د خزاعه قبیلې تقریباً پنځه سوه کاله پر مکه مکرمه حاکمیت درلودی خو په دغه موده کې د اسماعیل علیه السلام د اولادې بیا هم زړه غوښتی چې قدرت خپل لاس ته راوړي ځکه چې مکه مکرمه اصلاً د دوی وه او حکم یې هم د دوی په لاس کې ؤ مګر دا کار یې نه سوای کولای ځکه دوی جنګې قدرت نه درلودی، ترڅو چې د اسماعیل علیه السلام په اولاده او په قریشو کې د قُصَی بن کِلاب په نامه سره یو نفر پیدا سو.

د اسماعیل علیه السلام په اولاده کې یو نفر د (فِهَر) په نامه سره یادیږي چې د دغه نفر لقب قریش ؤ او د ده ټولي اولادې ته قریش ویل کیږي، کله چې قریش ذکر او یاد سي مقصد یې د دغه فهر اولاده ده او فِهر د اسماعیل علیه السلام د نژدې لمسیانو څخه دی، نو ټول قریش د دغه فِهر اولاده ده او قُصی بن کلاب هم د فِهر د اولادې څخه دی.

دغه قصی ابن کلاب ته الله جل جلاله ډیر مال او غنٰی ورکړي وه په خپل قوم کې مشر او سردار ؤ او بیا یې د (حُلَیل) د لور سره واده وکړی چې دغه حُلیل په دغه وخت کې د خزاعه د قبیلې او مکې مکرمې عمومي مشر او رئیس ؤ، دې واده نور هم د قصی بن کلاب شرف ور زیات کړی ځکه یو خو دئ د اسماعیل علیه السلام د اولادې څخه ؤ او بل د ده ښځه د خزاعه د قبیلې او د مکې مکرمې د رئیس لور وه او په عین وخت کې غني او مالداره هم ؤ په خپل قوم کې مشر او د عزت خاوند ؤ، کله چې د دغه قُصی اولادونه زیات سوه نسل یې ډیر سو نوریې هم عزت او دبدبه پیدا کړه نو دا فکر ور سره پیدا سو چې د خپلو پلرو مَلک او حُکم بیرته لاس ته را وړي، په دغه وختو کې د ده خُسر چې حُلیل نومېدی او د خزاعه د قبیلې رئیس ؤ مړ سو، قُصی بن کلاب اعلان وکړی چې دئ د مکې مکرمې مشر او سردار دی، د دې کار دپاره یې د خپلو ورونو، د اکا د زامنو او خپل قوم څخه مرسته وغوښتل هغو یې هم مرسته وکړه او خلک د ده د مرستي او کومک کولو دپاره ورته را ټول سوه.

اوس نو په مکه مکرمه کې د جنګ دپاره دوه لښکره جوړ سوه چې یو د قریشو د قُصی بن کلاب لښکر دی او بل د خزاعه د قبیلې لښکر دی، جنګ پر شرف او د مکې

(c) kitabosunnat.com: The Digital Library

مکرمې پر حکم دی، کله چي جنګ شروع سو د دواړو طرفو څخه ډېر کسان و وژل سول، خلکو چي دا قتل او وژنه ولیدل نو عادل او پوهو خلکو د صلحي دپاره د دوی په منځ کي مداخله وکړه او ویل تاسي باید بیله جنګه د منصفانو په حکم فیصله وکړی، بیانو دواړو طرفو د دربیم یا د منصف پر حکم اتفاق وکړی او یو داسي سپین ږیری سړئ یې چي ډېر هوښیار او د عربو د پوهانو څخه ؤ د منصف او فیصله کوونکي په صفت سره وټاکی چي د دغه سړي نوم یَعمُر بن عوف ؤ، دواړو قبیلو پر دې اتفاق وکړی چي یعمر بن عوف مو منصف دی او دواړو طرفو ډېر شدید قسمونه یادکړه چي دغه یعمر بن عوف چي هره فیصله وکړه بیله کم دلیله یې منو، هیڅوک د ده پر حکم اعتراض نه سي کولای پر دغه اتفاق او قسمویې شاهدان هم ودرول، اوس نو ټول خلک دغه یعمُر ته را ټول سوه او د مدعیانو څخه هر یو غواړي چي خپل دلائل و وایي، اول قُصی بن کلاب وویل: مکه زما د پلرو مَلک دی اسماعیل علیه السلام زما نیکه دی او هغه اول سړئ دی چي په مکه کي اوسېدلی دی زَمزَم هم الله جل جلاله د هغه دپاره پیدا کړی، کعبه شریفه هم هغه جوړه کړې ده د خزاعه قبیلې دا مَلک په زور لاندي کړی دی، هو دا صحي ده چي دوی پنځه سوه کاله دلته حکم کړی دی خو دوی په اوله ورځ د زور څخه کاراخیستی دی او د بل حق یې خوړلی دی او دغه کعبه شریفه هم زما نیکه جوړه کړې ده او ویل: اوس دي نو دوی خپل دلیل و وایي، مګر د خزاعه د قبیلې سره د یادولو وړ هیڅ دلیل نه ؤ موجود ځکه رښتیا هم دوی ټول شیان په زور غصب کړي وه.

اوس یعمُر حکم کوي ټول خلک د حکم د اورېدلو په انتظار او چپه خوله دي.

یعمر وویل: د مکې مکرمې ټول شیان د قصی بن کلاب دي.

چي هغه شیان: رِفاده، سِقایه، سِدانه، حِجابه، کِسوه او نَدوه، دي، هر امر او د هري واقعې فیصله په قُصَی بن کَلاب پوري تعلَق لري او خزاعه لره په مکه مکرمه کي هیڅ اختیار او تصرف نسته.

په دې فیصله سره ټول شیان د خزاعه د لاسه ووتل او هر څه د قصی بن کلاب په تصرف کي سوه د ټولو عربو ټول شرف د ده لاس ته ورغلی، اوس نو قصی بن کلاب بیله اختلافه د مکې مکرمې عمومي رئیس او سردار سو او خزاعه هم د مکې مکرمې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټول تصرفات ده ته تسلیم کړه ځکه وعده یې کړې وه او قسمونه یې یاد کړي وه.

قُصی بن کلاب چې ډیر سخي سړی ؤ د حاجیانو ټول مصرف یې له خپله ماله ځخه کاوه د حاجیانو دپاره اوبه او خواړه دئ برابروي، په دغه سخا سره یې نور هم د خلکو په زړو کې محبت زیات سو، قصی بن کلاب کعبې شریفې ته نژدې د قریشو د ټولنو او مشورو دپاره یوه ډیره لویه خونه یا سالون جوړ کړی چې نوم یې (دارُالنّدوه) پر کښېښاوه، نو دارالندوه یو تعمیر ؤ چې په هغه کې د قوم اجتماع، مجلس او مشورې کېدلې، دغه دارالندوه داسې ځای ؤ چې د اهلِ مکې ټولې فیصلې په دغه ځای کې کېدلې د قریشو په منځ کې هیڅ عهد او اتفاق بیله دغه دارالندوه بل ځای نه کېدی، حتّٰی د نورو قبائلو سره هم هر قِسم وعدې او فیصلې، قراردادونه او عهدونه په دغه دارالندوه کې کېدل، هیڅ مشوره، د جنګ او صلحې فیصله بل ځای نه کېده بیله دغه ځایه ځخه، دا کار نور هم مخ ته ولاړی هغه دا چې په مکه مکرمه کې هیچا بل ځای واده نه کاوه مګر په دارالندوه کې چې دارِ قُصی بن کلاب هم ورته ویل کېده، دا هغه دارالندوه ده چې د رسول الله ﷺ د هجرت په ورځ د قریشو مشران په دغه ځای کې سره جمعه سوه او د رسول الله ﷺ د وژلو فیصله یې وکړه او دا هغه کور دی چې دلته د مسلمانانو په مقابل کې د جنګ فیصلې سوي دي، مقصد دا چې د عربو او قریشو ټول حکم او شرف په دارالندوه کې ؤ، ټولې فیصلې یې په دغه ځای کې کېدلې او د دغه کور مؤسس قُصی بن کلاب ؤ چې دغه قُصی د رسول الله ﷺ څلورم نیکه دی.

کله چې قصی بن کلاب سپین ږیری او ضعیفه سو دا ورمعلومه سوه چې اوس مې مرګ را نژدې دی نو یې په خپلو اولادو کې وکتل وې لیدل چې ټول په مکه مکرمه کې د خپلو اخلاقو او پوهې په سبب قدر، عزت، او شرف لري بېله عبدالدار ځخه، د ځان سره یې دا فکر وکړی چې نور ټول اولادونه مې په خپله د عزت خاوندان دي او عبدالدار چې تر ټولو مشر هم دی په خلکو کې عزت نه لري، نو راسه د مکې مکرمې مشرتوب ده ته ورکړه چې دئ هم په دغه مشرتوب د عزت خاوند سي، قُصی بن کلاب وصیت وکړی چې تر ما وروسته د مکې مکرمې ټول مشرتوب د عبدالدار دی.

کله چې قُصی بن کلاب مړ سو زامنو یې هم ټول منصبونه عبدالدار ته پرېښوول

(c) Ketabton.com: The Digital Library

مګر کله چي بيا عبدالدار مړ سو بيا نو د قُصی زامنو د مشرتابه وظيفې په خپل منځ کي سره تقسيم کړې، د عبدالدار اولادې ته يې سِدانه او حِجابه ورپرېښوول، عبد مناف او د ده اولادې ته چي بني هاشم دي سقايه ور ورسېدل، په دغه تقسيم سره د قريشو ټولو ښاخو ته چي د قُصی بن کلاب اولاده وه خاصه خاصه وظيفه ورکول سوه.

د قُصی بن کلاب يو زوی عبد مناف نومېدی چي د دغه عبد مناف بيا هاشم او مطلب زامن وه، د هاشم د اولادې څخه يو هم (شيبه) دی.

د شيبه پلار هاشم تر مکې مکرمې د دباندي عربو څخه يا په بل عبارت د مدينې منورې د بني عدي بن النجار څخه يوه ښځه چي د شرف او عزت خاونده وه په نکاح کړه څرنګه چي دې ښځي په خپل قوم کي ډېر لوړ مقام او عزت درلودی نو دا هلته د خپل قوم سره په مدينه منوره کي اوسېدل او هاشم به هلته ورتلی، د واده د شرطو څخه يې يو شرط دا ؤ چي طلاق د دې په اختيار ؤ ځکه دا شريفه، مالداره او د عزت خاونده وه، د دغي ښځي څخه د هاشم بن عبدمناف زوی پيدا سو او د دغه زوی نوم يې شيبه کښېښاوه څه موده وروسته هاشم مړ سو او شيبه د خپلي مور سره تر مکې مکرمې دباندي اوسېدی، کله چي د هاشم زوی شيبه د بلوغ سِن يا عمر ته ورسېدی د ده اکا چي مطلب نومېدی او د هاشم ورور ؤ د شيبه مور ته ورغلی او ويل: زه هلک را سره بيايم، هغې ويل: څنګه يې بيايې دا زما زوی دی؟ دئ بايد زما سره وي، مطّلِب وويل: زوی دي اوس غټ سو او د سړيانو درجې ته ورسېدی دئ په خپل قوم کي د سردارانو او اشرافو څخه دی، دئ د قُصی ابن کلاب د زامنو څخه دی د ده دپاره دا نه ښايي چي بيله مکې په بل ځای کي و اوسيږي ځکه هلته د ده شرف او عزت، احترام او مقام سته.

ښځي چي د شرف او سرداری نوم واورېدی نو يې وويل: اختيار به ده ته پرېږدو چي ستا سره ځي او که زما سره پاتيږي، کوم وخت چي يې اختيار و شيبه ته ورکړی ده وويل: د اکا سره ځم ځکه دئ پوهېدی چي هلته شرف او عزت سته او ده ته هم دغه شرف ډېر اعتبار درلودی، که څه هم د ده عمر لږ ؤ خو د شرف په قدر پوهېدی.

اوس نو شيبه د خپل اکا سره د هغه پر اوښ تر شا ور سره سپور سو، هغه وخت عادت داسي ؤ چي خلکو به همېشه نوي نوي مريان را نيول، نو کله چي دوی مکې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مکرمې ته داخل سوه او خلکو شيبه د مطلب سره وليدی چې د ده تر شا پر اوښ سپور دی د خلکو دا خيال سو چې مطلب نوی مريئ را نيولی دی نو يې شيبه ته عبد المطلب ويل، يعني: د مطلب مريئ، که څه هم وروسته خلکو ته دا معلومه سوه چې دا د هاشم زوی شيبه دی او د مطلب وراره دی خو شهرت يې په عبدالمطلب سره پيدا کړی.

دغه عبدالمطلب چې اصلي نوم يې شيبه دی او د هاشم زوی دی او هاشم د عبد مناف زوی دی او عبد مناف د قُصی ابن کلاب زوی دی زموږ د نبي محمّد رسول الله ﷺ نيکه يعني د پلار پلار دی، خير عبدالمطلب ځوان سو او واده يې وکړی، د عبدالمطلب اول اولاد چې زوی ؤ حارث نومېدی چې د ده تر ټولو اولادو مشر ؤ، کله چې دغه حارِث لوی او ځوان سو په دغه وخت کي عبدالمطلب خوب وليدی.

(البته عبدالمطلب نوراولادونه هم درلودل خوهغه کوچنيان وه)

د عبدالمطلب خوب داسي ؤ: دئ بيده ؤ او يو چا پر ږغ کړه (طِيبَه) وکِنده، ده و ويل: طِيبه څه شي ده؟ خو هغه ناره کوونکی ولاړی، دئ په تعجب کي سو چې دا څنګه خوب ؤ؟ دوهمه شپه بيا بيده دی چې يو څوک ورته وايي: (بره) وکِنده، ده ورته و ويل: بره څه شي ده؟ ناره کوونکی بيا ولاړی، د عبدالمطلب په زړه کي ور وګرځېدل چې يوه قصه سته ځکه داسي تکراري خوب بې څه نه وي.

دريمه شپه بيا په خوب کي هغه ناره کوونکی ورته راغلی او ويل: (مضمونه) وکِنده، ده ويل: مضمونه څه شي ده؟ هغه ناره کوونکی بيا ولاړی، اوس نو بالکل د ده يقين سو چې يو لوی او مهم کار سته چې د هغه په باره کي درې ورځي پرله پسې خوب وينم، دغسي مکرر خوب په عادي ژوند کي څوک نه ويني.

د عبدالمطلب په واسطه دوهم وار د زَمزَم د څاه کِندل

څلورمه شپه بيا عبدالمطلب خوب ويني چې يو څوک ورته وايي: (زَمزَم) وکِنه، ده ورته و ويل: زَمزَم څه شي دی؟ دا وار ناره کوونکی نه ولاړی او ورته وېې ويل: هيڅکله نه وچيږي او نه بهيږي، حاجيان به په اوبه وې او دغه زَمزَم د وينو او لرشين په

(c) Ketabton.com: The Digital Library

منځ کې پر هغه ځای دی چې سپین وزری کارګه مشوکه وهي، د مېږیانو د کلي سره (چې په پښتو مېږتون ورته وایي) دا خبري د عبدالمطلب په زړه کې حفظ او یاد سوې، عبدالمطلب پوه سو چې ده ته د زَمزَم د کندلو وظیفه ورکول سوه دئ باید زَمزَم وکِني.

زَمزَم په اهلِ مکه کې مشهور ؤ، اوربېدلی یې ؤ مګر ځای یې چا ته نه ؤ معلوم چې چیري دی او دا هم د دوی دپاره مشکله او نا ممکنه وه چې د کعبې شریفې ټول اطراف د زَمزَم د پیدا کولو دپاره وکِني، مګر اوس عبدالمطلب ته د زَمزَم په کندلو سره امر وسو.

دغه اشارات او علامات هم ورته و ویل سوه نو ځای هم تقریباً معلوم سو خو عبدالمطلب ته یو بل تکلیف پیښ دی هغه دا چې نور قریش کله ده ته اجازه ورکوي چې دئ د کعبې شریفې پر شا وخوا کِندل وکړي او دئ هم بېله دغه یوه زویه چې ځوان دی بل مدافع او مرسته کوونکی نه لري، خو په دا سبا سهار دئ او د ده زوی حارث دواړه له کوره را و وتل او کعبې شریفې ته ورغله چې زَمزَم پیدا کړي او ویې کِني اوس په هغو علامو پسي ګرځي چې ده ته په خوب کې ویلي سوي وې.

اوله علامه داوه: چې د وینو او لري په منځ کې،

دوهمه علامه: پر هغه ځای چې سپین وزری کارګه مشوکه وهي،

دریمه علامه: د مېږتون سره،

دئ د کعبې شریفې پرشا وخوا په دغو علامو پسي ګرځي مګر علامې هیڅ نسته، دئ پر دغه حال ؤ چې څو نفره راغله غواړي چې یوه غوا د هغه بت سره حلاله کړي چې إساف نومېږي، دا بیان خو مو د مخه درته کړی دی چې إساف او نائله څوک وه او څنګه بتان سوه، نو دغو نفرو هغه غوا د إساف سره حلاله کړل،

د غوا ویني د إساف سره توی سوې مګر دغه حلاله سوې غوا د حلالېدلو د ځای څخه وغورځېدل ویني ځني بهېږي او غوا ځغلي څو بل ځای غځاره سوه، نفر پسي ورغله د غوا پاته کارېې هَلَته وروکړی لری او ګُلمې یې هَلَته ځني را وایستل، اوس نو عبدالمطلب ته اوله علامه ور معلومه سوه چې دا یې ویني او هغه یې لری یا لرشین، د دغو دوو په منځ کې د زَمزَم ځاه دی خو بیا هم دغه منطقه ډیره لویه او پراخه منطقه ده دئ نه سي کولای چې دغه ټوله منطقه وکِني، نو په دغه ځای کې ګرځي چې پر

(c) ketabton.com: The Digital Library

مېږتون پیښ سو، دا هم دوهمه علامه سوه مګر دغه د مېږیانو ښار هم یوه لویه منطقه ده او د عبدالمطلب دپاره دا سخته ده چي دغه ټوله منطقه وکِني، په فکر کي دی چي څه وکړي؟ په دغه وخت کي یو کارګه یا ټپوس راغلی چي په وزرو کي یې سپیني ښکي وې، کارګه عادتاً ټول تور وي خو ده ته په خوب کي ویل سوي وه چي (غُرابِ أعصَم) او غراب أعصم په عربي کي هغه کارګه ته ویل کیږي چي په وزرو کي یې سپیني ښي وي، دغه کارګه نژدې و هغه مېږتون ته مځکه په مشوکه وهل، عبدالمطلب پوه سو چي دا هغه د مقصد ځای دی او د هغه ځای په کِندلو یې شروع وکړه.

قریش پر را ټول سوه او ویل: دا څه کوې د إساف او نائلې په منځ کي مځکه کِنې؟ موږ هیڅکله اجازه نه درکوو چي ته کعبې ته نژدې مځکه وکنې، عبدالمطلب پر خپل زوی حارث ږغ کړه چي دوی را څخه ګرځوه او په خپله عبدالمطلب په کندلو مشغول دی، قریش له یوه طرفه او حارث له بله طرفه سره اخته دي، قریش یې د کندلو څخه منعه کوي او حارث د هغو مخنیوئ کوي، عبدالمطلب په خپل کار مشغول دی کِندل کوي.

دغه شخړه او کشمکش تر ډېره دوام درلودی خو عبدالمطلب پر هغو ډبرو پېښ سو چي عادتاً د څاه پر خوله ایښوول کېدې او په لوړ آواز یې ناري کړه (الله اکبر) قریش پوه سوه چي عبدالمطلب د خپل مقصد شئ پیدا کړی، قریشو پوښتنه ځني وکړه چي ته څه شي کندې؟ ده و ویل: زَمزَم، عبدالمطلب نور هم خپلو کندلو ته دوام ورکړی او حقیقتاً یې د زَمزَم څاه پیدا کړی، اوس نو قریش ورته وایي: موږ دي په دغه څاه کي شریکان یو عبدالمطلب ویل: د څه شي شریکان؟ تر اوسه پوري مو زه کِندلو ته نه پرېښودلم ما وکندی اوس چي اوبه پیدا سوې تاسي مي شریکان یاست؟

واقعاً هم په مکه مکرمه کي د اوبو مِلکیت ډېر لوی شرف ؤ، اوبه! په مکه کي؟ تر اوسه پوري دوی خپلي لوبه د مکې مکرمې د دباندي څخه را وړلې او اوس په خپله په مکه مکرمه کي زَمزَم ورته پیدا سوا! خو عبدالمطلب پر دې ټینګ سو چي اوبه زما دي او نور قریش بیا وایي: موږ حتماً در سره شریکان یو څو خبره ترجنګه ورسېدل، په آخر کي پر دې فیصله وسوه چي درېیم طرف دي زموږ په منځ کي حُکم او فیصله وکړي.

ویل: دغه درېیم به څوک وي؟ هغه هم پردې اتفاق وسو چي د بني سعد پر

(c) ketabton.com: The Digital Library

کاهن به فیصله کوو چې دغه کاهن په یثرِب کې اوسېدی، خلک یثرِب ته رهي سول (چې اوس مدینه منوره ورته ویل کیږي) هلته چې ورسېدل د بني سعد کاهن خیبر ته تللی ؤ، دوی خیبر ته پسې رهي سوه.

تاسي وګوری: کله چې په انسانانو کې الٰهي دین او الٰهي قانون نه وي جهالت او بې علمي وي نو سحر او جادوګري، کوډې او کاهني ځومره پر خلکو او د دوی پر عقیده مسلط وه او څومره یې ځانونه پسې ستړي کول، د مکې مکرمې څخه ترمدینې منورې پوري د کاهن یا کوډ ګر فیصلې ته ورځي بیا د مدینې منورې څخه خیبر ته هغه هم پیاده یا پر اوښانو په کوډګر او کاهن پسې د فیصلې دپاره ځي.

نن ورځ زموږ په ملک او وطن کې هم ډېر داسي خلک سته چې د الله جل جلاله او د رسول الله ﷺ حکمونه هیروي په هره لویه او کوچنۍ معامله کې کوډګر ته ورځغلي چې دغه کار یوازې دا نه چې د بې علمیه کیږي بلکه حرام او ناروا هم دی.

خیر دوی د کاهن د حکم او فیصلې دپاره خیبر ته رهي دي خو په لار کې چې تږه رنګ او غرونه دي د عبدالمطلب او د ده د ملګرو اوبه خلاصي سوې، د هغه نورو قریشو سره هم لږ اوبه پاته دي څو عبدالمطلب او د ده ملګري د تندې د لاسه مرګ ته قریب او نژدې سوه د هغو نورو قریشو څخه یې اوبه وغوښتې هغو ویل: زموږ سره دومره اوبه پاته دي چې فقط موږ ژوندي په پاته سو او اوبه یې ور نه کړې، عبدالمطلب او د ده ملګرو د مجبوریه ځانونه پر مرګ وسپارل.

ویل: وچ دښت دی اوبه نه لرو او د مقصد ځای هم ډېر لیري دی بیله مرګه بل شئ نه دی پاته نو ویل: باید څه وکړو؟ ویل: باید د خپلو ځانو دپاره قبرونه جوړ کړو، په مرګ کې خو مو هیڅ شک نسته حتمًا مرو مګر دا چې تول پر دښت پراته یو او حیوانان مو خوري تر دې دا ښه دی چې ښخ کړل سو، قبرونه به جوړ کړو هر یو چې د مخه مړ کېدی دا نور به هغه ښخوي فقط هغه آخري نفر به بېله ښخېدلو پاته سي او هغه نور به ښخ سوي وي، ویل: ښه فکر دی نو یې د قبرو په کندلو شروع وکړه، د قریشو هغه بله ډله ورته ګوري دوی قبرونه وکندل او د مرګ په انتظار کښېنستل خو بیا د عبدالمطلب زړه طاقت و نه کړی، ویل: دا نه ده صحي چې موږ ناست یو او د مرګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

انتظار باسو دا عُجز او تسلیمېدل دي تر څو چي ژوندي یو باید په اوبو پسي وګرځو، دوی بیا د اوبو د پیدا کولو دپاره ولاړ سوه، په دغه وخت کي د عبدالمطلب اوښ مځکه په پښه و وهل او د مځکي څخه اوبه را و وتلې دوی په تلوار پر راټول سوه اوبه یې وڅښلې، کله چي د دوی ضرورت پوره سو هغه نورو قریشو ته یې ور بږغ کړه ویل راسي اوبه وڅښی، هغه هم راغله اوبه یې وڅښلې او خپل لوښي یې ډک کړه، دلته نو هغه نورو قریشو عبدالمطلب ته و ویل: څرنګه چي تا ته الله جل جلاله په دغه وچ دښت کي اوبه درکړې نو زَمزَم هم ستا دی او الله جل جلاله تا ته درکړی دی، دوی پوه سوه چي دا د الله جل جلاله له طرفه اشاره ده چي زَمزَم د عبدالمطلب دی زَمزَم یې ده ته پرېښاوه او د کاهن له طرفه بیرته را وګرځېدل، چي په دغه فیصله سره (سِقایه) یعني: د حاجیانو اوبول او د زَمزَم د څاه مِلکیت بېله اختلافه د عبدالمطلب سوه او د زَمزَم تصرف د عبدالمطلب او د هغه د اولادې سو.

الله جل جلاله عبدالمطلب ته پرله پسې اولادونه ورکول لس یې زامن ورکړل او شپږ یې لوني ورکړې، د عبدالمطلب په لسو زامنو کي څلورو د اسلام وخت نیولی دی چي هغه: عبّاس، حمزه، ابوطالب او ابولهب دي، په دغو څلورو کي دوه په اسلام مشرفه سوي دي او دوو یې اسلام نه دی قبول کړی، د عبدالمطلب هغه دوه زامن چي د اسلام وخت یې نیولی دی او په اسلام مشرفه سوي دي عبّاس او حمزه رضي الله عنهما دي او هغه دوه چي د اسلام وخت یې نیولی دی او اسلام یې نه دی قبول کړی ابوطالب چي اصلي نوم یې عبدمناف دی او ابولهب چي اصلي نوم یې عبدالعزیٰ دی، دغو دوو د اسلام عصر نیولی دی او اسلام یې نه دی قبول کړی او د عبدالمطلب هغه زامن چي د اسلام عصر یې نه دی نیولی او د رسول اللهﷺ تر بعثت د مخه وفات سوي دي هغه عبدالله چي د رسول اللهﷺ پلار دی او (حِجل) (ضِرار) (مُقدّم) (زُبَیر) او (حارث) دي، دا د عبدالمطلب هغه شپږ زامن دي چي تر اسلام او بعثت د مخه وفات سوي دي او د عبدالمطلب لوني (صفیه) (اُمِ حَکَم) (عاطفه) (اُمیمَه) (اَروَه) (بَره) دي.

د رسول اللهﷺ شپږ عمه ګاني او نه اکاګان او لسم د دهﷺ پلار دا د عبدالمطلب اولادونه وه، مګر کله چي عبدالمطلب د زَمزَم څاه کِندی او څوک یې نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

درلودل چي د ده څخه دفاع وكړي نو يې د ضعف او بې كسۍ احساس وكړى چي خپل اولادونه نه لرم او د قوم په مقابل كي ضعيفه يم نو په هغه وخت كي يې داسي نذر كښېښاوه: كه الله جَلَّ جَلَالُهُ ما ته لس زامن را كړل يو به يې د الله جَلَّ جَلَالُهُ د رضاء دپاره حلالوم، كله چي الله عَزَّوَجَلَّ ده ته لسم زوى وركړى او هغه هم ځوان سو نو عبدالمطلب به رهي ؤ او لس ځوانان زامن به ترشا په پسې وه، اوس نو عبدالمطلب إراده وكړه چي هغه خپل نذر آداء كړي، د نذر د آداء كولو دپاره د كعبې شريفي كاهن ته ورغلى او د كاهن سره به أقداح پراته وه چي أزلام هم ورته وايي.

أقداح يا أزلام څه شي دي؟ كاهن او منجم چا ته ويل كيږي؟

اول: كاهن هغه چا ته ويل كيږي چي خلكو ته به يې د مستقبَل يا را تلونكي وخت حالات او اخبار بيانول او دا دعوه به يې كول چي زه په اسرارو او پټو حالاتو خبر يم او پوهېږم، خو منجّم بيا هغه چا ته ويل كيږي چي ستورو ته ګوري د هغو پر تګ د هغو پر مواقيتو د هغو پر راختلو او لوېدلو حساب كوي چي په حقيقت كي دا كار پر ستورو ايمان درلودل دي.

او أزلام يا أقداح: هغو غشو ته ويل كيږي چي پر هغو بڼكي نه وي تړل سوي فقط ساده غشي وي.

د مشركانو سره أزلام پرڅو قسمه وه، يو قسم يې هغه وه چي پر ځينو به (هو) ليكل سوي وه او پر ځينو به (يا) ليكل سوي وه او دغه غشي به سره ګډ وه، عربو چي به د يوه كار إراده وكړه مثلاً د سفر، يا واده، يا د يوه شي د رانيولو اراده به يې سوه نو كاهن ته به ورغله او هغه به د دغو غشو د جعبې څخه يو غشى را وايستى، كه به د (هو) غشى را و وتى هغه كار به يې كاوه او كه به د (يا) غشى را و وتى هغه كار به يې دغه كال معطله كړى، په دغو أزلامو كي نور قسمونه هم وه مقصد دا چي د مشركانو د ژوند ټول كارونه او معاملات پر فال، كاهن او منجم ولاړ وه دا د مشركانو دين او عقيده وه.

بد بختانه نن ورځ زموږ په وطن كي هم ډير انسانان د كوډګرانو او ساحرانو سره تعلق او د هغو سره تګ او را تګ لري چي دا كارونه د كفر او شرك كارونه دي، د دينِ مبينِ اسلام څخه وتلي او مخالف دي قطعاً حرام او ناروا دي. *خير خپلي قصې ته به راسو:*

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالمطلب چي د کعبې شريفي کاهن ته ورغلی د هر زوی نوم يې جلا جلا پر يوه يوه غشي وليکی، لس غشي يې جوړ کړل او کاهن ته يې و ويل: چي اوس نو دغه غشي سره ګډ کړه او بيا يو څني را وباسه، د هر زوی غشی چي را و وتی هغه د خپل نذر د آداء کولو دپاره حلالوم، څرنګه چي د عبدالمطلب په زامنو کي عبدالله پر عبدالمطلب ډير ګران ؤ نو عبدالمطلب په دغه وخت کي د ځانه سره و ويل: که عبدالله د دغه حلاليدلو څخه چَپ او خلاص سو نو مسئله په خير ده يعني: که بېله عبدالله بل د هر يوه نوم را ووزي مسئله ډيره درنه نه ده ځکه عبدالله تر ټولو زامنو پر ګران ؤ، کاهن د غشو په ګډولو مشغول سو او عبدالمطلب په کعبه شريفه کي ولاړ دی دعاء کوي چي د عبدالله نوم را و نه وزي، خو کله چي کاهن غشي سره ګډ کړل او يو يې څني را پورته کړی هغه د عبدالله غشی ؤ، څرنګه چي عبدالمطلب پر خپله وعده ولاړ ؤ نو يې عبدالله ترلاس ونيوی او د إساف طرف ته رهي سو غواړي چي عبدالله حلال کړي، قريش دا حالويني چي عبدالمطلب زوی ترلاس نيولی دی او چاړه يې په لاس کي ده غواړي چي خپل زوی حلال کړي، قريشو پوښتنه څني وکړه ويل: يا عبدالمطلب! دا څه کوې؟

ده و ويل: نذرمي ايښی ؤ اوس يې آدا کوم، قريشو زوی څني را کش کړی ويل: زوی ولي حلالوې؟ دوی يې دې طرف ته کشوي او عبدالمطلب يې د ځان طرف ته کشوي په دغه کش مکش کي د عبدالله سر په هغه چاړه زخمي سو چي د پلار په لاس کي يې وه، په دغه سبب عبدالله ته (عبداللهٔ أشَج) ويل کېده، ځکه چي پر سر يې زخم ؤ او أشج په عربي کي هغه چا ته ويل کيږي چي سر يې زخمي وي.

اوس قريش ورته ټينګ دي چي قسم دی که زوی حلال کړې که تا دا کار وکړی دا به په عربو کي عادت او طريقه پاته سي چي د هر چا لس زامن پيدا سوه يو به حلالوي؟ هلته به نو د ژوند څه خوند او څه مزه وي؟ عبدالمطلب د زوی پر حلالولو ټينګ دی او قريش يې منعه کوي، په آخر کي يې و ويل: چاره څه ده؟ دوی ويل: د کاهنانو څخه به پوښتنه وکړو، بيا يې هغه د بني سعد کاهن اختيار کړی چي پر هغه به فيصله کوو، د دغه مشکل د حلولو دپاره د بني سعد کاهن ته ورغله دا وار هغه کاهن

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرځای ؤ، دوی د کاهن ځخه پوښتنه وکړه چي په دې مسئله کي څه وايې؟ کاهن و ویل: په تاسي کي د یوه نفر د وژلو دیت څه شي او څومره دی؟ دوی ویل: لس اوښه.

دیت څه ته وایي؟

جواب: که د یو چا ځخه بل انسان په سهوه او خطا کي ووژل سي د دغه قاتل یا وژونکي ځخه د دغه قتل او وژلو په بدل کي څه مال اخیستل کیږي او د وژل سوي نفر کورنۍ ته ورکول کیږي چي دغه ته دیت وایي.

نو کاهن و ویل: په تاسي کي د یوه نفر د وژلو دیت څه شي دی؟ دوی ویل: لس اوښه، کاهن و ویل: تاسي بیا غشي سره ګډ کړی پر یوه غشي عبدالله ولیکی پر بل غشي لس اوښه، که د اوښانو غشی را ووتی اوښان به حلال کړی عبدالله خلاص سو او که د عبدالله غشی را ووتی نو لس اوښه به شل اوښه کړی بیا به یې د عبدالله سره واچوی، په هر وار چي اوښان را ووتل پر هغه اندازه اوښان به حلال کړی او که د عبدالله غشی را ووتی لس لس اوښه به نور پر زیاتوی تر څو چي د اوښانو غشی را وزي او عبدالله د حلالېدلو ځخه خلاصیږي، د دوی هم دغه فیصله خوښه سوه او بیرته مکې مکرمې ته راغله، بیا د کعبې شریفي کاهن ته ورغله چي د عبدالله او لسو اوښانو په منځ کي غشي سره واچوي، د غشو تر ګډولو او را ایستلو وروسته د عبدالله غشی را ووتی، لس اوښان یې نور پر زیات کړه چي شل اوښه او عبدالله سوه بیا د عبدالله غشی را ووتی، لس اوښه یې نور پر زیات کړه چي دیرش اوښه سوه، بیا د عبدالله غشی را ووتی، دغسي لس لس اوښان زیاتوي او د عبدالله غشی را وزي څو د اوښانو شمېر سلو ته ورسېدی، لس واره غشي سره ګډ سوه خو هر وار به د عبدالله غشی را ووتی کله چي د اوښانو شمېر سلو ته ورسېدی او غشي سره ګډ کړل سوه دا وار د اوښانو غشی را ووتی، یعني: اوښان باید حلال کړل سي او عبدالله خلاص سو، خو عبدالمطلب و ویل: یا! دا مي نه ده قبوله بل واریې بیا سره ګډ کړی، بیا یې غشي سره ګډ کړل بیا د اوښانو غشی را ووتی، عبدالمطلب ویل: یا! دریم واریې بیا سره ګډ کړی غواړي چي په دې کار کي چم او حیله نه سي جوړ او پوره تاکید وسي، دریم وار بیا غشي ګډ سوه چي یوه طرف ته عبدالله او بل طرف ته سل اوښان دي بیا د اوښانو غشی را ووتی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالمطلب هم د عبدالله په عوض او فدیه کې سل اوښه حلال کړه او د هغو غوښو د خوړلو او وړلو څخه یې نه انسانان منعه کول نه حیوانان او رسول اللهﷺ فرمایي (أَنَا إِبنُ ذَبِيحَينِ) یعني: زه د دوو حلال کړل سوو زوی یم، چې مقصد یې عبدالله او اسماعیل علیه السلام دي او دوی دواړو ته الله جل جلاله نجات ورکړی.

دا د عبدالله د حلالولو قصه وه، خو الله جل جلاله په دغه طریقه سره خلاص کړی.

(c) Ketabton.com: The Digital Library

د عبدالله بن عبدالمطلب واده او د محمّد ﷺ مبارک میلاد

اوس نو عبدالله ځوان دی او پلار یې غواړي چې واده ور وکړي نو یې یوه د عزت او شرف خاونده ښځه چې دا هم د عبد مناف بن زهره بن کلاب د اولادې څخه وه ور وغوښتل او د دې ښځې نوم آمنه بنت وهب ؤ، چې د رسول الله ﷺ سره په نسب کي شریکه او د اسماعیل علیه السلام د اولادې څخه ده، چې په دې ډول رسول الله ﷺ د مور او پلار له طرفه د ډېر مشرف او معزز نسب خاوند دی، د رسول الله ﷺ ماما ګانو په یثرِب کي ژوند کاوه او آمنه هم هَلته اوسېدل، عبدالمطلب هَلته په یثرِب کي د عبدالله واده وکړی او بیا مکې مکرمې ته راغله، په دغه موده کي آمنه حامله سوه او د دې تر حمل څو میاشتي وروسته عبدالله وفات سو، نو رسول الله ﷺ د مخه تر دې چې دنیا ته تشریف را وړي د پلار له طرفه یتیم سو.

کله چي د محمّد مصطفٰی ﷺ د ولادت وخت رانژدې سو مور یې خوب ولیدی چي د دې یو ماشوم پیدا کیږي او د دغه ماشوم سره یو نُوریا روښنایي او ځلا ملګرې وي چي د مځکي مخ ډکوي او دغه نُور تر شامه ورسیږي او دا په دغه خوب کي وایي (أعیذُهُ بِاللهِ الوَاحِدِ، مِن شَرِّ کُلِ حَاسِدِ) یعني: ده لره په یوه الله سره د هر حسد کوونکي څخه ساتنه غواړم، سره د دې چي دوی مشرکان وه خو بیا یې هم دغسي خوب ولیدی چي پناه او ساتنه یې په یوه الله جل جلاله سره غوښتل.

د فیل په کال او د فیل تر واقعې پنځوس ورځي وروسته د ربیع الأول د میاشتي په دوولسمه بلکه په راجحه روایت کي د ربیع الأول د میاشتي پر نهمه د دوشنبې په ورځ سرورِکائنات، اشرف المخلوقات، رحمةٌ للعالمین، محمّد مصطفٰی ﷺ دنیا ته تشریف را وړی چي دغه مبارکه ورځ د میلادي سنې د (۵۷۱) کال د اپرېل د میاشتي د (۲۰) یا (۲۲) تاریخ سره موافق او برابره ده او دا چي مور (۲۰) یا (۲۲) تاریخ وایو دا د هغه وخت په جنتریو کي فرق ؤ، د یوې جنتری یا کلنډر په حساب (۲۰) تاریخ ؤ او د بلي جنتری په حساب (۲۲) تاریخ ؤ، او د ده ﷺ د ولادت په وخت کي ډېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

عجیب او له عادته مخالف واقعات پېښ سوه چي اوس به د هغو واقعاتو څخه ځیني درته بیان سي خو دا بیان یې په دې سبب نه دی چي د ده ﷺ شرف او عظمت په دغو واقعاتو کي دی چي د ده ﷺ د ولادت سره پېښي سوې، یا! بلکه دا هغه علامې دي چي د ده ﷺ د را تګ زیري پکښې دي که نه اصلاً د رسول الله ﷺ عظمت او لویي په هغه رسالت او منهج کي دي چي ده ﷺ مورِ ته را وړي دي، دغه شیان صرف د ده ﷺ د را تګ زیري او علامې دي.

د رسول الله ﷺ د حضور شاعر حَسّان بن ثابت رضی الله عنه چي د مدیني منورې د انصارو څخه دی وایي: زما عمر اوه کاله ؤ او په دغه ورځ چي رسول الله ﷺ دنیا ته تشریف را وړی زه په مدینه منوره کي د یهودو په منطقه کي د یهودو سره وم چي د یهودو یو راهب پر قلا ختلی ؤ او داسي نارې یې وهلې: اې یهودیانو! نن د احمد ستوری ښکاره سو، هغه ستوری ښکاره سو چي نه ښکاره کېږي مګر د احمد ﷺ په پیدا کېدلو سره.

یعني: یو ستوری دی چي تر هغو نه راخېژي ترڅو چي خاتمُ الأنبیاء محمد ﷺ پیدا نه سي او هغه ستوری نن راختلی دی، حَسّان بن ثابت رضی الله عنه دا شاهدي آداء کوي چي ده دغه خَبَره د یهودو څخه واورېدل او د دې څخه دا هم معلومه سوه چي حَسّان رضی الله عنه تر رسول الله ﷺ اوه کاله په عمر زیات دی.

د رسول الله ﷺ د مبارک میلاد د زیرو او بشارتو څخه یو هم دا دی: کله چي د ده ﷺ مور حامله سوه دغه د دې حمل بېله دردو او بېله تکلیفه ؤ، که څه هم تاسي ته معلومه ده چي حمل یا د ښځي د پاره حامله کېدل همېشه د تکالیفو او دردو سره وي خو د رسول الله ﷺ مور د دغو دردو څخه آرامه او فارغه وه.

د رسول الله ﷺ د ولادت د عجائبو څخه یوه هم دا ده: کله چي دئ ﷺ پیدا سو پر دواړو لاسو یې تکیه کړې وه او سر یې لوړ نیولی ؤ لکه آسمان ته چي ګوري بل دا چي دئ ﷺ مختون و زېږېدی یعني: سنت کړل سوی ؤ او مسرور و زېږېدی یعني: نُویې هم پرې سوی ؤ، زمونږ د ماشومانو نُو خو د مور څخه ور پرې کړي او هغه پاته حصه بیا څو ورځي وروسته لوېږي خو رسول الله ﷺ د دغو شیانو څخه فارغه پیدا سو او کله چي پر عبدالمطلب د ده ﷺ د ولادت زیری وسو هغه ډیر په خوشاله سو،

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې بیا دغه حالات هم ورته بیان سوه چې مختون دی، مسرور دی او پر خپلو لاسو یې تکیه کړې وه نور هم خوشاله سو او ویل: والله دغه زوی لره مي یوه درجه او مقام سته څنګه په دغه عجیبه طریقه سره پیدا کیږي؟ دغه زوی مي بې څه نه دی او د ډیري خوشالیه یې محمّد ﷺ په غېږ کي واخیستی کعبې شریفي ته یې دننه ور وستی او هلته یې د ده پر زېږېدلو د الله جل جلاله شکر آداء کړی، که څه هم تر دغه وخته لا نوم نه دی پر ایښوول سوی مګر چې بیا یې د محمّد نوم پرکښېښاوه په دې کي هم یو سِر او راز ؤ هغه دا چې: یو وخت عبدالمطلب شام ته په سفر تللی ؤ په دې سفر کي یې درې نفره نور هم ملګري وه او هلته یې د یهودو د یوه حَبره سره ولیدل (حَبر) لوی عالم ته ویل کیږي، حبر پوښتنه ځني وکړه چې تاسي د کوم ځای یاست؟ دوی ویل: مورِ د مکې یو، حبر ورته و ویل: ستاسي په جزیرةُ العرب کي آخري نبي پیدا کیږي، قصه ډیره اوږده ده خلاصه دا چې دوی پوښتنه ځني وکړه چې د دغه نبي نوم به څه شي وي، حَبر و ویل: محمّد.

تر دغه د مخه په عربو کي د محمّد نوم هیڅ نه ؤ ایښوول سوی که تاسي د عربو په ټول تاریخ کي وګوری تر رسول الله ﷺ د مخه د هیچا نوم محمّد نه دی تیر سوی.

کله چې دغه څلور نفره چې یو یې عبدالمطلب او درې یې ملګري دي بیرته له شامه څخه راغله هر یوه دا قصد او إراده درلودل چې زوی یې پیدا سي نوم به یې محمّد ایږدي، څرنګه چې د عبدالمطلب د عمر په حساب د اولاد امید نه ؤ، نو ده دا نیت درلودی چې د ده په زامنو کي که د هر یوه زوی پیدا سو نوم به یې محمّد ایږدم نو ځکه یې د رسول الله ﷺ نوم محمّد کښېښاوه او هغه درې نفره د عبدالمطلب ملګري دغه کسان وه:

اول: (سلیمان بن مُجاشعِ) چې د زوی نوم یې محمّد کښېښاوه چې دغه محمّد د عربو د مشهوره شاعر فرزدق نیکه دی.

دوهم: (أحَیحَب بن حلاج) چې هغه هم د خپل زوی نوم محمّد کښېښاوه.

دریم: (عِمران بن ربیعه) چې د زوی نوم یې محمّد کښېښاوه.

په ټولو عربو کي دغه څلور نفره د اول وار دپاره په محمّد سره مسمّٰی سوي دي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا د رسول الله ﷺ د نامه سر او سبب ؤ چي د ده نيکه عبدالمطلب ولي د ده ﷺ نوم محمّد کښېښاوه.

نور هغه حوادث يا علامې چي د رسول الله ﷺ د پيدايښت په وخت کي پيښي سوي دي د هغو څخه يوه دا ده: چي د رسول الله ﷺ د ولادت په وخت کي د کسرٰی قصر او مانۍ و رېږدېدل او د کسرٰی له قصره څخه څوارلس برجه ونړېدل.

همدارنګه د مجوسيانو اور مړ سو او دا درمعلومه ده چي د آتش پرستانو اور د همېش دپاره بلېږي ځکه دوی يې عبادت کوي او خپل اور هيڅکله مړ کېدلو ته نه پرېږدي خو د رسول الله ﷺ د ولادت په وخت کي دغه د مجوسيانو اور مړ سو.

د کسرٰی په قصر کي يوه کوچنۍ درياچه وه چي (بُحَيرِ ءسا وا) ورته ويل کېده د دغي درياچې يا بُحيرې لاندي مځکه وچاودل او اوبه يې وچي سوې، د دغو واقعو څخه کسرٰی و بېرېدی چي دا څه قصه ده نو يې کاهنان او منجّمين را وغوښتل.

ورونو! ځيني کاهنان او کوډګران د جِن او پيرانانو سره تعلق او ارتباط لري او جِن هم ځيني اخبار د آسمان څخه اورېدل او بيا به يې دغه خبرونه کاهنانو ته د دې دپاره ويل چي خلک ګمراه کړي او په فتنو کي يې واچوي او دغه خبره چي جن له آسمانه اخبار اورېدل موږ ته الله جلّ جلاله په قرآن کريم کي بيانوي او فرمايي:

﴿وَأَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَـٰعِدَ لِلسَّمْعِ﴾ [الجن: ۹]

الله جلّ جلاله د پيرانانو دغه خبره موږ ته بيانوي چي دوی به ويل: موږ به پخوا کي دغه آسمان ته د ناستي په ځايو کي د دې دپاره کښېنستلو چي يو خبر واورو.

خو د رسول الله ﷺ په بعثت سره پر پيرانانو دغه د غوږ نيولو او اورېدلو لار بنده سوه.

نو کله چي کسرٰی د کاهنانو څخه پوښتنه وکړه چي دا څه قصه ده؟ ځينو کاهنانو ورته و ويل: چي دغه واقعې د نبي د ولادت په سبب پيښي سوې، کسرٰی پوښتنه وکړه چي دغه څوارلس برجه ولي ونړېدل؟ کاهنانو و ويل: د دې مقصد دا دی چي د فارس د حکومت به څوارلس پاچهان نور هم تېرېږي بيا نو د فارس پاچهي زائلېږي، کسرٰی و ويل: څوارلس پاچهان به نور هم راځي بيا نو د فارس پاچهي ختمېږي دا ډېر اوږد

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت دی، خو د ده تر مرګ وروسته د فارس پر حکم مقابله شروع سوه په څلورو کلو کي لس پاچهان رَد او بدل سوه چي دغه ټوله د فارس د حکم د زائلېدلو علامې وې.

د رسول الله ﷺ نسب او کورنۍ

د رسول الله ﷺ نسب یا شجره درې حصې لري چي اوله حصه یې تر عدنان پوري رسیږي او پر دغه حصه یې د سیرت او أنسابو ټول علماء اتفاق لري او هغه داسي ده: محمّد بن عبدالله، بن عبدالمطلب: چي اصلي نوم یې شیبه دی، بن هاشم: چي اصلي نوم یې عَمرو دی، بن عبدمناف: چي اصلي نوم یې مغیره دی، بن قُصَی: چي اصلي نوم یې زید دی، بن کلاب، بن مره، بن کعب، بن لؤي، بن غالب، بن فِهر: او دغه فهر هغه څوک دی چي قریش یې لقب ؤ او د قریشو د قبیلې نسبت هم ده ته کیږي او بیا نو دغه فِهر بن مالک، بن النضر، بن کنانه، بن خُزیمه، بن مُدرکه، بن الیاس، بن مُضر، بن نزار، بن مُعد، بن عدنان.

او د رسول الله ﷺ د نسب دوهمه حصه: کوم چي تر عدنان لوړ دي او بیا تر ابراهیم علیه السلام پوري رسیږي په هغه کي اختلاف سته څوک یې قبلوي او تائیدوي او څوک څه نه ږکبني وایي چپ پاته دي خو په دې کي شک نسته چي عدنان د ابراهیم علیه السلام د اولادې څخه دی او د هغه نسب داسي دی: عدنان بن أد، بن هُمَیسع، بن سلامان، بن عُوص، بن بوز، بن قَموال، بن اُبيّ، بن عوام، بن ناشِد، بن حزا، بن بلداس، بن یدلاف، بن طابخ، بن جاحم، بن ناحش، بن ماخي، بن عِیض، بن عبقر، بن عبید، بن الدعا، بن حمدان، بن سنبر، بن یثرِبي، بن یحزن، بن یلحن، بن ارعوي، بن عِیض، بن دیشان، بن عَیصر، بن افناد، بن ایهام، بن مقصر، بن ناحث، بن زارح، بن سَمي، بن مزي، بن عوضه، بن عرام، بن قیدار، بن اسماعیل، بن ابراهیم علیه السلام.

او د رسول الله ﷺ د نسب دریمه حصه: چي د ابراهیم علیه السلام څخه لوړ بیا تر آدم علیه السلام پوري رسیږي او دا هغه حصه ده چي بیله شکه ځیني غیر صحي شیانْ ږکبني داخل سوي دي او هغه داسي ده: ابراهیم علیه السلام بن تارح: چي نوم یې آزر دی، بن ناحور، بن ساروع، بن راعو، بن فالخ، بن عابر، بن شالخ، بن ارفخشد، بن سام بن

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوح علیه السلام بن لامک، بن متوشلخ، بن اَخنوخ. ویل کیږي چې دغه اخنوخ ادریس علیه السلام دی، بن یرد، بن مهلائیل، بن قینان، بن آنوشه، بن شیث، بن آدم علیه السلام.

د رسول الله ﷺ رضاعت او پرورښت

اوس به د رسول الله ﷺ د تي رودلو او پرورښت په باره کې څه معلومات درته بیان سي هغه داسې: کله چې به د قریشو نارینه اولاد پیدا سو هغه به یې په مکه مکرمه کې نه لویاوه او د دې کار دپاره څو سببه وه، یو سبب دا ؤ چې مکې مکرمې ته له هره ځایه خلک راتله او ځیني خلک به د ډیري مو دې دپاره په مکه مکرمه کي پاته کېدل لکه دغه اوس چې هم دغسې ده او د قریشو سره به یې راکړه ورکړه او راشه درشه درلودل نو کوم هلکان چې به په مکه مکرمه کي لويېدل د هغو ژبه به د دغه ګډون او اختلاط په سبب په سل کې سل خالصه او فصیحه عربي نه وه، د هغه بېګانه خلکو د اخلاقو او ژبې تر تاثیر لاندي کېدل، نو د دې جهته قریشو دا ښه بلل چې د دوی اولادونه ترمکې مکرمې دباندې لوی سي، دا د دې دپاره چې ژبه یې پر فصیحه عربي واوړي، کله چې به د دغو ماشومانو د ژبې د زده کولو عمر تېرسو بیا به یې بیرته مکې مکرمې ته راوستل ځکه بیا به د دغو نورو خلکو د ژبې تر تاثیر نه لاندې کېدل.

او بل سبب دا ؤ چې قریشو غوښتل چې د دوی اولادونه سخت سري د تکالیفو او مشکلاتو زغم او تحمل ولري د سختیو او تکالیفو سره عادت ولري ځکه د دوی په مخ کي جنګونه او سفرونه وه دوی نه غوښتل چې اولادونه یې په ښار کي نازک او پاسته لوی سي، ځکه کوم کسان چې په ښارو کي لوی سي هغه نرم، پاسته او نازک طبیعته وي د تکالیفو او مشکلاتو زغم او تحمل نه سي کولای نو سختۍ او تکالیف په صحراء کي وه، دا معلومه خبره ده چې د صحراء خلک سخت سري او متحمّل وي.

دریم سبب دا ؤ: چې مکه مکرمه ښار او دیني مرکز ؤ له هره ځایه قِسم قِسم خلک ورته راتله او دغو خلکو د خپلو ځانو سره رنګارنګ مرضونه را وړل، مګر صَحراء د مرضو څخه پاکه وي که د اطرافو او صحراء خلک د ښاري خلکو سره مقایسه کړل سي په هغو کي مرض لږ او نادره پیدا کیږي، په دغو څو سببو د قریشو دا خوښه وه چې اولادونه یې

(c) kitabosunnat.com: The Digital Library

تر مکې مکرمې دباندې لوی سي، نوځکه خپل کوچني اولادونه يې د صحراء خاصتًا د بني سعد دايګانو ته ورکول چې هغه يې صحرا ته بوزي او هلته يې لوی کړي. بيا چي به دغه هلکان لوی سوه بيرته به يې مکې مکرمې خپل مور او پلار ته راوستل.

د صحراء خلکو بيا دغه کار د رزق د پيدا کولو دپاره کاوه، خو دايګانو پر دې کار تنخواه او معلومه مزدوري نه اخيستل دا يې عيب باله چې د شيدو قيمت واخلي د ماشوم د اخيستلو په وخت کي پرکوم مبلغ، تنخواه، يا د شيدو پر بدل هيڅ اتفاق نه کېدی، خو بيا څه موده ترمنځ او په آخر کي د کوچني د مور او پلار له طرفه دايې ته هديې او سوغاتونه ورکول کېدل چې په هغو هديو سره به دايګانو خپل ضرورتونه پوره کول.

دغه د صحراء دايګاني به څه موده ترمنځ مکې مکرمې ته راتلې او هغه نوي پيدا سوي ماشومان به يې ور سره بېول، په دغه وخت کي چې رسول الله ﷺ دنيا ته تشريف را وړی د بني سعد څخه دايګاني راغلې چې په مکه مکرمه کي نوي پيدا سوي ماشومان ور سره بوزي، د دوی په جمله کي يوه ښځه يا دايي وه چې نوم يې حليمه ؤ او د مېړه نوم يې حارث ؤ.

د بني سعد قبيله ټول غريبان وه خاصتاً په دغه کال چې بارانونه هم نه وه او وچ کالي وه، په دوی کي بيا حليمه ډېره غريبه وه، حليمې خپل کوچنۍ د تي زوی هم درلودی او په قريشو کي ګرځي چې يو بل کوچنۍ هم پيدا کړي او د دغه خپل زوی سره تئ ورکړي، خو حليمه په خپله وايي چې د ډيري لوږي او غريبی په سبب مي دومره شيدې نه درلو دې چې دغه خپل زوی په موړ کړم، نو دا بل کوچنۍ به څنګه ور سره مړوم؟ مګر احتياج او مسکنت دې کار ته مجبوره کړې وم، حليمه چي د خپلې قبيلې څخه راتله پر يوې خرې سپره وه چې دغه خره يې هم ډيره ډنګره او ضعيفه وه پر لاري به د ضعف په سبب تر ټولي قافلې وروسته رهي وه، نورو ښځو به نارې پر وهلې چې حليمې ژر سه و دي ځنډولو، خو حليمې چې به هرڅه کوښښ وکړی چې خره يې چابکه سي هغه نه سوای تلای، خير! په ډير تکليف يې ځان مکې مکرمې ته ورساوه، اوس نو دايګاني په مکه مکرمه کي کور په کور په ماشومانو پسي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګرځي، خو هره دايي چي د رسول الله ﷺ مور آمنې ته ورسي او په دې پوه سي چي هلک يتيم دی په پټه خوله يې پريږدي او دا ولاړه سي، دا ځکه چي دايګانو په اول کي د تنخوا يا مزدورۍ خبري نه کولې او ټول اميد به يې هغو هِديو او سوغاتو ته ؤ چي په وروسته کي ورکول کېده، نو دايګانو ته چي به دا معلومات وسوه چي هلک يتيم دی پلار نه لري د ځان سره به يې و ويل: د هلک مور به مورِ ته څه هديه او سوغاتونه راکړي، نو په پټه خوله به له کوره و وتلې او هلک به يې پرېښاوه، دايګانو داسي فکر کاوه چي نيکه دومره غمخور نه دی لکه پلار، او مور د مال او پيسو خاونده نه ده مورِ ته څه نه سي را کولای، نو خود ټولو دايي ګانو محمّد ﷺ پرېښاوه.

راسی چي قصه په خپله حليمې ته پرېږدو چي دا يې په تفصيل سره را ته بيان کړي.

حليمه السعديه وايي: زه د خپل وطن ښځه د خپل مېړه او د تي رودلو د زوی سره د بني سعد د ښځو په ملګرتيا را و وتم چي مورِ ټولو نور د تي ماشومان غوښتل او دا داسي وچ کال ؤ چي مورِ ته د خوړلو دپاره هيڅ شئ نه ؤ را پاته، زه پر يوې خرې سپره وم او زمورِ سره يوه زړه اوښه د لوشلو دپاره راسره وه چي د دې شيدې به زمورِ او زمورِ د ماشوم زوی دپاره غذاء وه، خو هغې اوښي هم په والله د لوږي په سبب يو څاڅکی شيدې نه کولې او مورِ ټوله شپه د خپل ماشوم زوی د ژړا له لاسه خوب نه سوای کولای چي د لوږي به يې ژړل، نه زما په تي کي څه وه چي دئ په موړ سي او نه زمورِ اوښي شيدې کولې چي ده ته يې ورکړو، مورِ ټول د باران په اميد ؤ چي بارانونه وسي اوکال آباد سي، خير: زه پر دغه خپله خره را و وتم چي د خپلو ټولو ملګرو دپاره تکليف او د سر درد وم ځکه زما خره ډېره ډنګره او د ضعف د لاسه پر لار نه سواء تلای، د ملګرو به مي دغه نارې وې چي حليمې ژر سه او ژر سه، څو مکې مکرمې ته را ورسېدلو او مورِ ټوله د قريشو په کورو کي په ماشومانو پسي ګرځېدلو، په مورِ ټولو کي داسي ښځه نه وه چي هغې ته دي د محمّد ﷺ د اخيستلو نه وي ويل سوي، خو چي دا به ورته و ويل سوه چي هلک يتيم دی هري ښځي به پرېښاوه ځکه مورِ د کوچني د پلار څخه د هديو او تحفو اميد درلودی، خو کله چي به دا راته و ويل سوه چي هلک يتيم دی مورِ به ويل چي مور اونيکه به يې څه را کړي، نو مورِ ټولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دغه يتيم والي په سبب نه اخيستی، په آخر کي په موږ ټولو کي يوه ښځه هم نه سوه پاته چي يو کوچنئ دي نه کړي پيدا ښله ما څخه، اوس چي موږ بيرته تر مکې مکرمې دباندي خپل د اړولو ځای ته راغلو او بني سعد ته مو د تللو إراده سوه ما خپل خاوند ته و ويل: په والله زما دا نه ده خوښه چي زما ټولو ملګرو ښځو دي ماشومان پيدا کړي وي او زه دي ښله کوچني ولاړه سم، زه هغه يتيم کوچني ته ورځم او هغه اخلم، مېړه مي و ويل: ښه دی ورسه وايې خله ممکن دغه يتيم زموږ دپاره د برکت سبب وګرځي، نو وايي: ورغلم او محمّد ﷺ مي را واخيستی او د ده د اخيستلو بل هيڅ سبب نه ؤ بيله دې چي ما بل ماشوم نه کړی پيدا، کله چي مي دئ ﷺ را واخيستی او خپل ځای ته راغلم تي ته مي واچاوه، تي مي زما د غوښتني پر اندازه شيدې پر را ايله کړې، ده تر هغو رودلې چي مړېدی او د ده ورور چي زما زوی ؤ هغه هم تر مړېدو و رودلې او بيا دواړه بيده سوه، حال دا چي زموږ کوچنئ تر دغه د مخه د لوږې په سبب نه سوای بيدېدلای، بيا مي مېړه و هغې زړې اوښې ته ور ولاړ سو چي ويې لوشي، د اوښې څخه يې دومره شيدې ولوشلې چي ما او ده تر مړېدلو وچښلې.

دغه شپه ښه په خير را باندي تېره سوه، حليمه وايي: په سهار کي زما ملګرو ښځو راته و ويل: يا حليمه! په والله مبارک او د برکته ډک ماشوم دي اخيستی دی، ما ويل: زما هم دغه اميد دی.

حليمه وايي: په سهار کي زه پر هغه خپلې خرې سپره سوم محمّد مي هم را سره واخيستی او د خپل کلي پر طرف رهي سوو، په والله خرَه مي زما تر ملګرو دومره د مخه سوه چي د هغو خره نه سوای پسې رسيدلای، ترڅو چي ملګرو به مي راته ويل: يا حليمه! څه صبر وکه آيا دغه ستا خره هغه خره نه ده چي د ها خوا پر راغلې؟ ما ويل: په والله هغه هغه ده، دوی ويل: په والله يو څه ور ته پېښه ده، حليمه وايي: بيا نو موږ بني سعد او خپلو کورو ته ورسېدلو او د الله تعالی په مځکو کي د باران د نه کېدلو په سبب زموږ تر ځای وچ ځای نه ؤ، خو بيا هم زما پسونه چي به راغله ماړه او غلانځې به يې د شيدو ډکي وې موږ به خپلې مېږې لوشلې او شيدې به مو چښلې خو بل چا د خپلو مېږو څخه يو څاڅکی شيدې نه سوای لوشلای او نه يې د مېږو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په غُلانځو کي څه وه، تر داسي اندازې چي زموږ د کلي خلکو به خپلو شپنیانو ته په قهر او غضب سره ویل: تاسي پسونه وښو ته نه بیایاست، پسونه هلته بیایاست چیري چي د حلیمې پسونه پیول کیږي، چوپانانو به ورته ویل: په والله زموږ او د حلیمې پسونه یو ځای ګرځي، خو بیا به هم د دوی پسونه وږي راغله او یو څاڅکی شیدې به یې نه کولې خو زموږ پسونه به ماړه او د میږو غلانځي به د شیدو ډکي وې، زموږ دغه حال ؤ د الله جل جلاله له طرفه خیر او برکتونه را باندي اوریدل شو دوه کاله تیر سوه.

حلیمه وایي: د محمّدﷺ جسم او بدن نسبت و نورو ماشومانو ته مخالفه وَدَه او پروربنت کاوه، د عمر یې دوه کاله لا نه وه پوره سوي داسي معلومېدی لکه د پنځو شپږو کالو هلک، صحت او عافیت یې کامل او سالم وه، په خبرو کي یې فصاحت ؤ، خبري یې سمي او پوره کولې، کله چي د دهﷺ دوه کاله پوره سوه مور ته مو ور وستی او عادت هم دا ؤ چي دایيګانو به هلکان پسله دوو کلو خپل مور او پلار ته ور وستل، خو ځینو پلرو به د دوهم وار دپاره بیا دغه ماشوم و دایي ته ورکړی چي څه موده دي نوره هم په صحراء کي تېره کړي او ځینو خلکو به پر دغه دوو کلو بس کړل، اوس حلیمې هم محمّدﷺ مکې مکرمې او خپلي مور ته ور وستی، خو کوښښ کوي چي بیرته یې د ځانه سره بوزي، د رسول اللهﷺ مور آمنه ورته وایي: بسته دلې دي وي او حلیمه ورته وایي: دلته ګرمي ده مرضونه دي، دئ تر اوسه بنه نه دی لوی سوی څه موده به یې نور هم را سره بوزم. حلیمه وایي: موږ دا کوښښ کاوه چي محمّدﷺ بیرته را سره بوزو، ځکه موږ په ده کي هغه ذکر سوي برکتونه لیدلي وه، ښو په آخر کي مو د محمّدﷺ مور راضي کړه چي محمّدﷺ بیا را سره بوزو او دوهم وار مو بیا بني سعد ته راوستی.

دلته به ستاسي د معلوماتو د زیات والي دپاره د رسول اللهﷺ رضاعت، رضعي ورونه او رضعي خوندي در وښوول سي،

اول: هغه ښوک چي رسول اللهﷺ ته یې پسله د ده د موره تئ ورکړی دی هغه (ثُوَیبه) ده چي د ابولهب آزاده سوې مینځه وه، هغې د خپل زوی سره چي مسروح نومېدی تئ ورکړی او دغه ثویبې تر رسول اللهﷺ د مخه حمزهرضي الله عنه ته هم تئ ورکړی ؤ، په دې حساب حمزهرضي الله عنه چي د رسول اللهﷺ اکا ؤ رضعي وروریې هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

سو او دغه ثويبې په وروسته کي ابوسلمه رضی الله عنه ته هم تئ ورکړی دی، نو ابوسلمه رضی الله عنه هم د رسول الله ﷺ رضعي ورور دی او د رسول الله ﷺ هغه رضعي ورونه يا خوندي چي د حليمې او حارث اولادونه وه داسي دي: عبدالله بن حارث، انيسه بنت حارث، حُذافه بنت حارث چي په شيما سره مشهوره ده او دغه حليمه د ابوسفيان بن حارث بن عبدالمطلب دايي هم وه، چي ابوسفيان بن حارث د رسول الله ﷺ د اکا زوی ؤ او رضعي ورور يې هم سو، همدارنګه حليمه السعديه وحمزه رضی الله عنه ته هم تئ ورکړی دی، چي حمزه رضی الله عنه د رسول الله ﷺ د دوو طرفو رضعي ورور سو، يو د ثُويبه له طرفه او بل د حليمه السعديه له طرفه. *(اوس به بيرته خپلې قصې ته راسو)*

حليمه وايي: د محمّد ﷺ تر دوهم وار را وستلو څه موده وروسته د محمّد ﷺ د تي يا رضعي ورور وارخطا او په ځغستا خپلې مور او پلار ته راغلی او ويل يې: هغه زما قريشي ورور بېرېږي، دوی ورته ويل: څه ورته پېښه ده؟ هلک ويل: دوه نفره چي سپين کالي يې اغوستي وه راغله او محمّد ﷺ يې بې سده کړی، حليمه او حارث د دې خبر په اورېدلو سره ډېر وبېرېدل او د محمّد ﷺ طرف ته په تلوار او وارخطايي سره ورغله، که ګوري د محمّد ﷺ د مخ رنګ بل قسم اوښتی دی، دوی ورته ويل: څه درته پېښه ده؟ محمّد ﷺ وويل: دوه نفره چي سپين کالي يې اغوستي وه راغله زه يې وهلم او پر مځکه ولوېدم، بيا يې زما ځيګر را څيري کړی او زما زړه يې راوايستی.

دغه واقعه په هغه حديث شريف کي بيان سوې ده چي امام مسلم يې د انس رضی الله عنه څخه روايتوي او وايي:

«أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَتَاهُ جِبْرِيلُ وَهُوَ يَلْعَبُ مَعَ الْغِلْمَانِ فَأَخَذَهُ فَصَرَعَهُ فَشَقَّ عَنْ قَلْبِهِ فَاسْتَخْرَجَ الْقَلْبَ فَاسْتَخْرَجَ مِنْهُ عَلَقَةً فَقَالَ هَذَا حَظُّ الشَّيْطَانِ مِنْكَ. ثُمَّ غَسَلَهُ فِي طَسْتٍ مِنْ ذَهَبٍ بِمَاءِ زَمْزَمَ ثُمَّ لأَمَهُ ثُمَّ أَعَادَهُ فِي مَكَانِهِ وَجَاءَ الْغِلْمَانُ يَسْعَوْنَ إِلَى أُمِّهِ – يَعْنِي ظِئْرَهُ – فَقَالُوا إِنَّ مُحَمَّدًا قَدْ قُتِلَ. فَاسْتَقْبَلُوهُ وَهُوَ مُنْتَقِعُ اللَّوْنِ. قَالَ أَنَسٌ وَقَدْ كُنْتُ أَرَى أَثَرَ ذَلِكَ الْمِخْيَطِ فِي صَدْرِهِ. [رواه: مسلم]

(c) ketabton.com: The Digital Library

یعني: رسول الله ﷺ د ماشومانو سره لوبې کولې چې جبریل علیه السلام ورته راغلی، دی ﷺ یې واخیستی او بې سده یې کړی او د ده ﷺ سینه یې ور څیرې کړه او زړه یې را وایستی او د هغه څخه یې یوه ټوټه ایسته کړل او ویل: دا ستا څخه د شیطان برخه ده، بیا یې دغه زما زړه د سرو زرو په طشت کې د زَمزَم په اوبو پریولی او بیا یې بیرته د ده ﷺ زړه په هغه خپل ځای کې کېښېناوه اوسینه یې ور وګنډل او ماشومان د ده ﷺ مور یعني: دایي ته په ځغستا ورغله چې محمّد ﷺ و وژل سو، دوی ژر هلته ورغله او وې لیده چې د ده ﷺ د رنګ بنه اوښتې ده.

انس رضی الله عنه وايي: ما د دغه ګنډلو اثر د رسول الله ﷺ په سینه کې لیدی.

دلته د دغې واقعې په لیدلو حلیمه ډېره وبېرېدل او خپل مېړه حارث ته یې و ویل: ښایي دغه نفر د پېرانانو څخه وي مور باید دغه هلک د مخه تر دې چې څه ورته پېښه سي خپلي مورته ورولو، نو یې محمّد ﷺ مکې مکرمې او خپلې مور ته ور وستی ویل دا دی ستا زوی مو جوړ روغ، صحي او سالم درته را وستی.

د ده ﷺ مور په تعجب کې سوه ویل: سبب څه دی چې را مو وستی؟ تاسي خو په هغه بل وار ډېر کوښښ کاوه چې در سره بو یې زی او اوس مو په خپله را وستی؟

حلیمې و ویل: نه ویل کیږي د دنیا ښې او بدې دي سبا به یو تکلیف ورته پېښ سوی وي او ته به مور ملامتوې خو اوس مو دا دی صحي سالم درته را وستی.

آمنې ویل: یا یو سبب سته او حال به را ته وایاست.

حلیمه آخر مجبوره سوه او د هغه نفر قصه یې ورته وکړه.

آمنې و ویل: تاسي پر ده د جن یا پیري څخه و بېرېدلاست؟

دوی ویل: هو، آمنې ویل: یا! هیڅکله ده ته جن نه سي ور رسېدلای ځکه ما د ده د ولادت په وخت کې خوب ولیدی چې یو څوک راته وايي و وایه:

(اُعیذُکَ بِاللّٰهِ الوَاحد، مِن شرِّ کلِ حاسِدِ)

قسم دی چې ده ته جن او شیطان نه سي ور رسېدلای.

خیر حلیمه بیرته بني سعد ته ولاړل او محمّد ﷺ د خپلې مور سره پاته سو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رسول الله ﷺ د مور وفات

کله چې د محمّد ﷺ عمر شپږو کلو ته و رسېدی د رسول الله ﷺ مور د خپل وفات سوي مېړه سره د وفاء په سبب دا خوښه وبلل چې د هغه د قبر زيارت ته چې په يثرِب کې ؤ ورسي، نو د مکې مکرمې څخه رهي سوه او پنځه سوه کيلو متره لارې مزل وکړی څو يثرِب ته ورسېدل، د دې سره په دې سفر کې د دې کوچنۍ زوی محمّد ﷺ او د دې خادمه ام ايمن او د دې خسر عبدالمطلب ملګري وه، يوه مياشت يې په مدينه منوره کې تېره کړه د ها خوا څخه چې بيرته مکې مکرمې ته راتلل د لارې په شروع کې د رسول الله ﷺ مور ناروغه سوه او په ابواء کې وفات سوه، ابواء د مکې مکرمې او مدينې منورې تر منځ په لار کې د يوه ځای نوم دی او په دغه وخت کې د رسول الله ﷺ عمر شپږ کاله ؤ او د عبدالمطلب سره بيله موره مکې مکرمې ته راغلی.

اوس نو محمّد ﷺ د مور او پلار د دواړو له طرفه يتيم سو، د ده ﷺ تربيه او روزنه د ده نيکه عبدالمطلب پر غاړه واخيستل، دلته نو د رسول الله ﷺ په ژوند کې نوې مرحله شروع سوه.

په تيرو سوو بحثو کې مو دا وويل: چې عربو د مخه تر اسلام د جاهليت په وختو کې څومره ناوړه کارونه کول تر داسي اندازې چې ژوندي انسانان يې ښخول او بيا مو د رسول الله ﷺ معزز او مشرف نسب درته بيان کړی چې د شريف او محترم نسب خاوند ؤ ځکه چې د الله جل جلاله اراده همداسي وه چې د ده ﷺ نسب بايد لوړ او شريف وي دا د دې دپاره چې څوک د نسب پيغور ور نه کړي او خلک په ده ﷺ باور او اعتماد ولري او دئ ﷺ بايد قوي قوم د دې دپاره ولري چې دغه قوم يې د دښمنانو او تجاوزګرانو له ظلمه او تېري څخه وساتي او همېشه پيغمبران همداسي وي چې په قوي او معززه قوم کې پيدا کيږي او په هغه خپل قوم کې د رسالت وظيفه ورکول کيږي، چې د دې څخه مقصد همدا دی چې په خپل قوم وساتل سي لکه څرنګه چې الله عزوجل فرمايي: ﴿وَلَوْلَا رَهْطُكَ لَرَجَمْنَاكَ﴾ هود: ۹۱)

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې دا د شعیب علیه السلام قوم ؤ او شعیب علیه السلام ته وایي: که چیرې ستا قوم نه وای موږ به ته رجم کړی وای. یعني: د ډبرو په ویشتلو به مو وژلی وای.

نو که یو پیغمبر د یوه عادي نسب څخه وي یا قوم و نه لري د هغه نبي آزارول د خلکو دپاره ډېر آسانه وي او تاسي به په را تلونکي بحث او بیان کي و وینی چي دغه د نسب شرافت د دې سبب وګرځېدی چي له یوه طرفه خلکو د رسول الله ﷺ احترام کاوه او اعتماد یې پر درلودی او له بله طرفه یې خلک د ده ﷺ له آزاره منعه کول.

او بیا مو د رسول الله ﷺ د ولادت بیان درته وکړی چي کومي معجزې او کرامتونه د ده ﷺ د ولادت سره یو ځای وه، دا هم د دې دپاره چي خلکو ته د ده ﷺ د راتګ زیري ور معلوم سي که څه هم د ده ﷺ د راتګ علامې په پخوانیو آسماني کتابو کي ډېري موجودي وې خو پر هغو سربېره کوم حوادث چي د ده ﷺ د ولادت سره یو ځای پېښ سول په هغو ټولو کي د خاتم النبیین ﷺ د راتګ اشارې موجودي وې.

او بیا مو د ده ﷺ د یتیم کېدلو حال بیان کړی، د مخه تر دې چي دنیا ته تشریف راوړي د پلار له طرفه یتیم سو او کله چي یې عمر شپږو کلو ته ورسېدی د مور له طرفه هم یتیم سو، دا ټوله د الله جل جلاله إراده وه، علماء کرام د ده ﷺ د یتیم کېدلو دپاره ډېر سببونه بیانوي چي یو د هغو څخه دا دی چي په ده ﷺ کي رحمت، شفقت او مهرباني پیدا سي، ځکه که څوک په خپله د یتیم والي په حالت کي ژوند وکړي هغه داسي نه وي لکه اورېدلي چي یې وي، په عربي کي مثال دی چي وایي (لَيسَ الخَبَرُ كَالمُعَايِنَة) اورېدل داسي نه دي لکه لیدل یا په فارسي کي وایي (شنیده کی بود مانند دیده) دا چي یو سړی فقط د یتیم پر سر لاس تېر کړي یا د یتیم سره مرسته وکړي، هغه داسي نه دی لکه خپل ژوند چي په یتیم والي پر تېر سوی وي، د دې دوو په منځ کي ډېر زیات فرق او توپیر سته، نو الله جل جلاله په دغه یتیم والي سره دی ﷺ رحیم او مهربانه تربیه کړی، لکه څرنګه چي په حدیث شریف کي رسول الله ﷺ فرمایي « أَدَّبَنِي رَبِّي فَأَحسَنَ تَأدِيبِي» یعني: زما رب ادب او تربیه را کړل او په ښه ادب سره یې مؤدبه کړم، نو د رسول الله ﷺ تربیه الٰهی تربیه وه او الله جل جلاله ښه ادب او ښه اخلاق ورکړل او د ده ﷺ د ژوند دغه حالات تصادفي او د ژوند پیښي نه دي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلکه د دې شیانو د ښېښدلو ترشا لوی لوی مقصدونه پراته وه، علماء کرام د ده ﷺ د یتیم والي نور سببونه هم وايي، خو د دې دپاره چې بحث مو اوږد نه سي د هغو تر بیانولو تېرېږم او دا بیان مو هم درته وکړی چې رسول الله ﷺ په صحراء کي تربیه سو او د صحراء د تربیې فایدې مو هم بیان کړې چې اول صحت او عافیت دی او بل د مشکلاتو تحمل دی، رسول الله ﷺ په ناز او نعمتو کي نه دی لوی سوی دا د دې دپاره چې د سختیو او مشکلاتو د زغملو قدرت ولري، که تاسي د رسول الله ﷺ را تلونکي ژوند اوحالاتو ته وګوری و به وینی چې د ده ﷺ ټول عمر په جهاد، عبادت، تکالیفو او آزارو تېرسوی دی او بل د صحراء د ژوند څخه د ژبې فصاحت او بلاغت حاصلیږي، د ښاري خلکو ژبه ګډه وډه وي او رسول الله ﷺ تر ټولو خلکو فصیح ؤچي دا هم د بني سعد د ژوند په سبب وه، څکه رسول الله ﷺ په خپله د دغه فصاحت په باره کي فرمایي، کله چې ابوبکر صدیق رضی الله عنه رسول الله ﷺ ته و ویل: یا رسولَ الله! تر تا فصیح مي نه دی لیدلی، رسول الله ﷺ و فرمایل: څنګه به داسي نه وي یا ابا بکر! زه د قریشو څخه یم او په بني سعد کي تربیه سوی یم.

اول قریش په خپله فصیح وه او بل بني سعد هم په فصاحت کي شهرت درلودی.

د رسول الله ﷺ اقتصادي حالت

رسول الله ﷺ غریب او مسکین لوی سو مال یې نه درلودی، هو محمّد ﷺ په نسب مشرف او معزز دی خو د مال خاوند نه ؤ او د دې سبب چې د ده کورنۍ مال نه درلودی دا ؤ: چې د عبدالمطلب کورنۍ د حاجیانو د خوړکې او اوبو مسؤله وه، یعني: د حاجیانو د خوړلو او چښلو برابرول چې رِفاده او سِقایه ورته ویل کېده د دوی پرغاړه وه نو څکه زیات مال نه ور سره پاته کېدی، د سخا او ډوډۍ ورکولو په سببْ د دوی سره هیڅ مال نه ؤ او سخیان همیشه غریبان وي چې یو مثال یې حاتمِ الطایي دی هغه چې په عربو کي ډېر مشهوره سخي تېر سوی دی خو دئ د سخا په واسطه ډېر غریب ؤ څکه په لاس کي یې شئ نه پاته کېدی، د عبدالمطلب او د ده د کورنۍ هم دغه حال ؤچي د سخا او ورکړې په سبب یې څه نه درلودل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا چې محمّد ﷺ غريب او مسکين لوی سو په دې کې هم الهي مقصدونه وه چې د هغو مقصدو څخه يو دا ؤ چې د مسکين او محتاجه په حال خبر وي، د رسول الله ﷺ ژوند د غنيانو او مال دارانو پر قسم نه ؤ چې د غريبانو او مسکينانو له حاله بې خبره وي، هو غني به له خپله ماله څخه يوه غريب ته څه ور کړي خو بيا هم د ده ژوند هوسا او آسوده وي د غريبانو هغه حقيقي درد او احتياج نه ور معلوميږي نو ځکه الله جل جلاله محمّد ﷺ د کوچني والي څخه په يتيم والي او مسکنت کې تربيه کړی، دا ټول الهي حکمتونه دي چې الله جل جلاله خپل رسول د رسالت د رسولو دپاره آماده کوي.

کله چې د رسول الله ﷺ مور وفات سوه د ده ﷺ تربيه د ده نيکه عبدالمطلب پر غاړه واخيستل او دا چې د ده ﷺ تربيه د عبدالمطلب پر لاس سوه په دې کې هم لوی حکمت ؤ، هغه دا چې عبدالمطلب د قريشو سردار او د مکې مکرمې رئيس دی، همېشه به د قريشو او نورو قبائلو مشران او سرداران د ده په مجلس کې ناست او حاضر وه، په دې مجلس کې به د لويو لويو کارو تصميمونه نيول کېدل او د خلکو په منځ کې به فيصلې کېدې، په دغه وخت کې د محمّد ﷺ عمر شپږ کاله ؤ نو د ده ﷺ د تعليمي ژوند شروع په دې سره وسوه چې و ويني د خلکو سره څه قسم ګذاره او معامله، راشه درشه کيږي، او د لويو لويو کارو فيصلې څه قسم کيږي، طبيعتاً د دغه عمر هلکان په دغسې مجلسو کې نه کښيني او د لوبو دپاره ولاړيږي خو رسول الله ﷺ به همېشه په دغه مجلس کې ناست ؤ او نه به ولاړېدی، دا د الله جل جلاله إراده وه چې محمّد ﷺ پوه سي چې د خلکو سره بايد څنګه ژوند وسي، يوازې دا نه چې د غريبانو او صحرايي عربو سره يې د ژوند کولو طريقه زده وي بلکه د سردارانو او د قومو د مشرانو سره هم بايد په ژوند پوه وي، نو دئ ﷺ به همېشه د عبدالمطلب په مجلس کې حاضر ؤ.

د تاريخ په کتابو کې ذکر سوي دي چې د عبدالمطلب د ناستې دپاره کعبې شريفې ته نژدې او د کعبې شريفې په سايه کې ځای سمېدی، هلته به د عبدالمطلب زامنو د ده دپاره فرش آوار کړی نو د عبدالمطلب زامن او نور قريش به هلته په انتظار ولاړ وه هيڅوک به نه کښېنستی تر څو چې عبدالمطلب به راغلی هغه به کښېنستی بيا به دا نور کښېنستل، ځکه عبدالمطلب د مکې مکرمې عمومي مشر او رئيس ؤ، مګر رسول الله ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي په عمر هم لږ او کوچنئ ؤ تر عبدالمطلب د مخه به راغلی او هلته به پر هغه فرش کښېنستی، اکاګانو به یې کوښښ کاوه چي دئ ﷺ د دغه کاره څخه منعه کړي او د دغه فرش څخه یې ولاړ کړي مګر عبدالمطلب چي به راغلی ویل به یې: پرېږ یې ږدی په ده کار مه لرۍ په والله دغه زوی لره مي یوه درجه او مقام سته.

نو رسول الله ﷺ به همېشه د عبدالمطلب په مجلس کي ناست او حاضر ؤ او تاسي پوهېږۍ چي دغه مجلس ته به همېشه مشران، مخور او د نورو ځایو څخه ډلي راتلې او رسول الله ﷺ دوه کاله په دغه مجلس کي کښېنستی او دا یې هم زده کړل چي د قومو د مشرانو سره څه قسم معامله او خبري کیږي.

کله چي د رسول الله ﷺ عمر اته کاله سو عبدالمطلب هم وفات سو چي دا د محمّد ﷺ دپاره بل واریتیم والی ؤ، د مخه خو دئ ﷺ د پلار له طرفه یتیم ؤ، مګر هغه وخت په نامه یتیم ؤ ځکه ده ﷺ خپل پلار نه ؤ لیدلی مګر د عبدالمطلب په وفات سره د ده ﷺ یتیم والی حقیقي، ډیر سخت او مشکل ؤ ځکه دا د خپل مهربانه نیکه نېستي والی ؤ، هغه نیکه چي د کعبې شریفي د دېواله سره به ناست ؤ او د ده ﷺ سره به یې شفقت او مهرباني کول، ناز به یې ورکاوه او ده ﷺ د نیکه په وجود کي د پلار نه درلودل نه حِسول، هغه نیکه یې وفات سو چي د ده ﷺ دپاره پلار ؤ او دغه اوسنئ یتیم والی ده ﷺ په سترګو ولیدی، چي دغه یتیم کېدل تر هغه اول یتیم والي ډیرسخت وه، عبدالمطلب د مرګ په وخت کي وصیت وکړی چي د محمّد ﷺ تربیه او روزنه دي ابوطالب کوي او دا یې هم ورته و ویل: چي د ده د روزني او تربیې دپاره به ډیره خاصه توجه کوې.

د ابوطالب سره د رسول الله ﷺ تربیه

د عبدالمطلب تر وفات وروسته د محمّد ﷺ تربیه د ده اکا ابوطالب پر غاړه واخیستل ځکه ابوطالب د محمّد ﷺ د پلار عبدالله سکه ورور ؤ، هو د ابوطالب او عبدالله پلار خو عبدالمطلب ؤ بلکه مور یې هم یوه وه، اوس نو ابوطالب د رسول الله ﷺ دریم تربیه کوونکی سو، اول مور، دوهم نیکه، دریم اکا او د عبدالمطلب

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر وفات وروسته د مکې مکرمې مشرتوب هم د ابوطالب پر غاړه سو، مګر ابوطالب تر عبدالمطلب ډیر غریب ؤ، د ابوطالب اولادو به د خپل پلار سره د خرڅ او مصرف په پیدا کولو کي مرسته او کومک کاوه.

کله چي محمّد ﷺ ولیدل چي ابوطالب غریب دی حتّی د خپلو اولادو نفقه نه سي پیدا کولای نو محمّد ﷺ هم په کار کولو شروع وکړه چي هغه کار د پسو چوپاني وه او دا معلومه خبره ده چي چوپاني ترښار د باندي وي، نو رسول الله ﷺ به د شپې او ورځي تر مکې مکرمې دباندي پاته کېدی چي په دغه چوپاني کي له یوه طرفه هغه د صحراء ژوند شروع سو چي د هغه ژوند ځیني فایدې مو د مخه درته بیان کړي دي او له بله طرفه په خپله چوپاني هم ډیري فایدې لري چي علماء کرام یې داسي بیانوي:

اول: پر حیواناتو رحم او مهرباني چي دغه خوی په رسول الله ﷺ کي موجود ؤ، رسول الله ﷺ یوازي دانه چي پر انسانانو مهربانه ؤ بلکه حیواناتو هم د ده ﷺ د رحمت او مهربانیه څخه حصه حاصله کړې ده چي دغه رحم په شرعي احکامو کي ډیر واضح او ښکاره دی، مثلاً د حیوان د حلالولو دپاره به چاړه تېره وي، یو حیوان به د بل حیوان مخ ته نه حلالیږي، پر حیوان به ظلم نه کوې، حیوان به نه وږی کوې او نه به یې تږی کوې، پر حیوان به د ده تر طاقت زیات بار نه باروې او داسي نور.

دوهم: په چوپاني کي حلم او صبر حاصلیږي، پسونه شا و خوا پاشل کیږي د هغو د راټولولو او یو ځای کولو طریقه زده کیږي، پسونه باید له دښمنه وساتل سي، چي دا ټوله د امت د یو ځای کولو او ساتلو دپاره تجربې وې او رسول الله ﷺ دا هم زده کړه چي خپل مصرف په خپل لاس پیدا کړي، تر اوسه خو یې اعتماد د مور یا نیکه پر نفقه ؤ خو اوس یې په خپله په کار کولو او په خپل لاس د مصرف په پیدا کولو شروع وکړه، نو ده ﷺ د اته کلنۍ څخه په چوپاني شروع وکړه او تر هغو یې دا کار کاوه چي عمر یې تقریباً یو ویشت کلو ته ورسېدی او دغه چوپانۍ د ده ﷺ د عمر ډیره موده په بر کي ونیول، رسول الله ﷺ فرمايي: « مَامِنْ نَبِيٍّ إلاّ وَرَعَى الغَنَمَ » یعني: داسي نبي نسته چي د پسو چوپاني دي یې نه وي کړې، نو دغه وظیفه ټولو انبیاء علیهم السلام پر ځای کړې ده، علماء کرام د چوپانۍ په ګټو او فایدو کي یوه دا هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیانوي او وایي: کوم څوک چې په دښت کې د پسو په پېولو مشغول وي نو دئ تنها وي او تنهایي سړئ و چرت او فکر کولو ته پرېږدي، په آسمانو، ستورو، لمر او سپوږمۍ کې فکر کوي، دغه برابر نظام او الٰهي قدرتو ته ګوري چې دغه افکار د انسان د روح د صفایي او پاک والي سبب ګرځي، مګر کوم کسان چې په ښارو کې اوسیږي هغه په تګ او را تګ مشغوله وي، دا ولاړی هغه راغلی، نوي نوي خبري او حوادث اوري فکر یې ګډوډ وي، انسان د الله ﷻ په قدرتو کې فکر کولو ته نه فارغه کیږي، نو دا هم د دښت او صحراء فایده وه چې رسول الله ﷺ یې فکر کولو ته فارغه کړی.

په دغه وخت کې چې رسول الله ﷺ په چوپاني مشغول ؤ ابوطالب د تجارت په کار مشغول ؤ، کله چې د رسول الله ﷺ عمر دوولسو کلو ته ورسېدی په دغه وخت کې ابوطالب قصد درلودی چې شام ته په تجارت ولاړ سي، قافله تیاره سوه، کله چې ابوطالب د تللو إراده وکړه رسول الله ﷺ ورته ټینګ سو چې ما هم در سره بوزه، ابوطالب نه غوښتل چې محمّد ﷺ یې په دغه سفر کې ملګری وي مګر رسول الله ﷺ ترکالو ټینګ ونیوی او ویل: خامخا به مي در سره بیا یې، څرنګه چې محمّد ﷺ پر ابوطالب ډیر ګران ؤ آخر راضي سو او دئ ﷺ یې د ځان ملګری کړی، دا نو تر مکې مکرمې دباندي او شام ته د رسول الله ﷺ اول سفر ؤ چې په دغه وخت کې د رسول الله ﷺ عمر دوولس کاله ؤ، خیر قافلې حرکت وکړی کله چې قافله د شام حدودو ته ورسېدل نو یې نژدې و یوه (دیر) یا صَومعې ته واړول (دیر) یا صَومعه د نصاراوو د عبادت ځاي ته ویل کیږي او د دوی راهب هلته په کلو کلو ناست وي نه راوزي، خواړه او اوبه یې هلته ورته پراته وي او راهب په عبادت مشغوله وي، د قریشو تجارتي قافلې به همېشه پر دغه لار د دغي صومعې سره تېرېدلې خو نه به قریش دغي صومعې ته ورتلل او نه به هغه راهبان ورته را وتل مګر نن ورځ چې قافلې دغي صومعې ته نژدې واړول د صومعې د راهبانو مشر چې بُحَیرا ورته ویل کېده د مخه لا تر صومعې دباندي ولاړ ؤ او د لیري څخه یې قافلې ته کتل په دغه قافله کي یې ډیر عجب او نادره کارونه ولیدل، وې لیده چې د قافلې پر سر اوریځ ور سره رهي ده، بُحیرا په تعجب کي سو او پوه سو چې په دې قافله کي یو سِر او راز سته، کله چې قافلې

(c) ketabton.com: The Digital Library

و صومعې ته نژدې وا ړول، بحيرا خپلو ملګرو ته و ويل چې نن خواړه ډېر پاخه کړی او يو نفر يې قافلې ته هم ولېږی چې ورسه او ورته و وايه: تاسي نن زموږ ميلمانه ياست او په قافله کې به څوک نه پرېږدی ټول راسی، د قافلې خلکو هم دا دعوت قبول کړی او ټول ورغله، يوازې محمّد ﷺ يې د قافلې سره پرېښاوه چې د قافلې د سامانو ساتنه وکړي، اوس نو د قافلې ټول نفر ناست دي خواړه راغله او په خوړلو يې شروع وکړه، بحيرا ورته ګوري او د قافلې يو يو نفر تر نظر باسي، په دې خلکو کې يې کوم داسي شئ و نه ليدی چې هغه دي عجب او د دې وړ وي چې اوريځ دي پر سر ور سره ولاړه سي *(د نصاراوو علماوو ته دا معلومه وه چې د آخري نبي د راتګ وخت او زمانه را نژدې دي نو ځکه دوی په علاموا و اشارو پسي ګرځېدل)* مګر بحيرا په دې خلکو کې د توجه وړ شئ و نه ليدی نو يې پوښتنه ځني وکړه چې تاسي ټول راغلاست؟ څوک مو نه دی پاته سوی؟ دوی ويل: هو، ټول راغلو فقط يو کوچنئ مو د قافلې سره پرې ايښی دی چې زموږ د سامانو ساتنه کوي.

د قافلې د خلکو څخه يوه نفر و ويل: والله موږ بد خلک يو موږ راغلو خواړه خورو او يتيم مو پرېښاوه، نو يې يو نفر ولېږی چې ورسه محمّد ﷺ هم راوله، نفر ولاړی او محمّد ﷺ يې د ځانه سره راوستی، بحيرا چې په اول وار وليدی پوه سو چې په دغه هلک کې غيرِ طبيعي شئ سته، نو ور ته ګوري او فکر پکښي وهي، محمّد ﷺ کښينستی او خواړه خوري، بُحيرا يې مخ ته ناست دی او ورته ګوري، بيا نو بحيرا د محمّد ﷺ څخه په پوښتنو شروع وکړه او ويل: ستا دي په لات او عُزٰی سره قَسم وي.

لات او عُزٰی د مشرکانو دوه بتان وه او دا قَسم هم د مشرکانو قَسم ؤ، که څه هم بحيرا لات او عُزٰی ته عقيده نه درلودل خو ده ليدل چې دغه قوم يو و بل ته په لات او عُزٰی سره قَسم ور کوي نو بحيرا هم د دوی پر ډول په لات او عُزٰی سره محمّد ﷺ ته قَسم ورکړی او ورته وايي: ستا دي په لات او عُزٰی سره قَسم وي، رسول الله ﷺ ورته و ويل: په لات او عزٰی قسم مه را کوه قسم په الله چې ما هيڅکله د هغو عبادت نه دی کړی او د هيڅ شي څخه مي دومره بد نه راځي لکه د لات او عزٰی څخه.

د تاريخ او سيرت په ټولو کتابو کې دا ثابته ده چې رسول الله ﷺ د ژوند د شروع

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه هیڅکله د بت عبادت نه ؤ کړی که څه هم د دهﷺ قوم او کورنی ټول بت پرستان وه خو دهﷺ هیڅکله نه بت ته سجده کړې ده او نه یې بت مشرف بللی دی چي دا د الله جل جلاله له طرفه ساتنه وه، هوا ممکن یوڅوک د خپلي کورنی په لارښوونه یا د سالمي تربیې په سبب د ځینو بدو کارو څخه بېزاره وي مګر د رسول اللهﷺ د بتانو څخه نفرت اولیري والی د خپلي کورنی د تربیې په سبب نه ؤ ځکه د دهﷺ پر شا وخوا ټول خلک بت پرستان وه نو معلومه خبره ده چي دا د الله جل جلاله له طرفه الهي ساتنه او الهي تربیه وه.

راهب ورته و ویل: بنه ستا دي په الله سره قسم وي چي حق او حقیقت به راته وایې، رسول اللهﷺ و ویل: هو، په الله سره قسم راکړه، راهب بُحیرا په پوښتنو شروع وکړه څه فکر وهې؟ په خوب کي څه شي وینې؟ ځنګه حالات درته پیښیږي؟ داسي ډیري پوښتني یې ځني وکړې او رسول اللهﷺ جوابونه ورته وایي.

بحیرا خو عالم ؤ او په آسماني کتابو کي د آخري نبي علامې ذکر سوي وې او اوس بحیرا هغه ټولي علامې په محمّدﷺ کي ولیدلې نو یې ورته و ویل: ته دي شا یا مَلا را ته لڅه کړه، پرېږده چي ملا دي و وینم، رسول اللهﷺ هم خپله ملا لڅه کړه، بحیرا ولیدل چي پر ملا یې د نبوت مُهر هم سته، هغه مُهر چي په ډیرو صحي احادیثو سره یې موجودیت ثابت دی، علماء کرام د نبوت د مُهر داسي تعریف او بیان کوي: چي (خَاتَمُ النّبُوَّة) د رسول اللهﷺ د دوو مبارکو اوږو په منځ کي د کوتري د هګۍ پر اندازه یو تور داغ دی او په هغه داغ کي داسي وریښتان دي لکه د چرګ د سر کاکُل او د دغه تور داغ پر شا و خوا نور ډیر تور خالونه هم سته چي دغه علامه د نبوت مُهر دی او بحیرا دغه علامه ولیدل او وېې پیژندل نو یې ابوطالب ته مخ ور واړاوه او ویل: دا هلک دي څه دی؟ ابوطالب ویل: دا مي زوی دی، بحیرا و ویل: د ده پلار باید نه وي ژوندئ ځکه بحیرا ته دا معلومه وه چي د آخرالأنبیاء علیه السلام د علامو څخه یوه هم دا ده چي یتیم به وي او اوس یې ولیدل چي ټولي علامې په دغه هلک کي موجودي دي او دغه یوه علامه مخالفه ده دا نه سره لګیږي نو ځکه یې ابوطالب ته و ویل: دئ باید پلار و نه لري، ابوطالب و ویل: هو، دئ زما وراره دی، بحیرا د ځان سره و ویل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس صحي سوه، نو يې ابوطالب ته و ويل: وراره دې بيرته مکې مکرمې ته بوزه که دئ شام ته درسره ولاړ سي هلته يې يهود پيژني او که يې وپيژندی ضرور رسوي.

ابوطالب هم پرخپل وراره و بيربدی، نو ابوطالب په خپله نه ورسره را وګرځېدی بلکه يو بل نفر يې ورسره ملګری کړی او محمّد ﷺ يې بيرته مکې مکرمې ته را وستی او دغه اولنئ سفر يې نه سو پوره.

دغه د بحيرا قصه هم د رسول الله ﷺ د نبوت د علاموڅخه يوه لويه او روښانه علامه ده.

د رسول الله ﷺ د نبوت يوه بله علامه دا ده: چي ځيني وختونه به مکې مکرمې ته ځيني خلک راتلل چي دغه خلکو ته أهلُ الفَراسة ويل کېده او دغو خلکو يو علم حاصل کړی ؤ چي هغه علم ته هم عِلمُ الفَراسة ويل کيږي، د دغه علم عالمانو چي به يو چا ته وکتل د هغه علم په واسطه به يې د هغه نفر د مستقبل يا را تلونکي ژوند ځيني حالات ورته بيانول او دغه حالات به تر ډيري اندازې صحي او رشتيا را وتل، ځکه دا علم دی چي د هغه تعليم کيږي او غيب ويل نه دي، حتّٰی امام شافعي رحمه الله هم پنځه کاله د دغه علم تعليم کړی دی او دغه علم ته زموږ او ستاسي په اصطلاح کي د (قيافه شناسی يا قيافې پېژندلو علم) ويل کيږي، نو دغه اهلُ الفراسة دغه علم درلودی او دوی چي به هر ځای ته ولاړل خلکو به خپل هلکان ورته راوستل چي د هغو د ژوند راتلونکي حالات ورته و وايي، لکه زموږ په وطن کي فال بينان چي د خلکو فال به يې کتی، که څه هم هغه فال کتونکي بې علمه او ناپوه خلک وه فقط د پېسو د ګټلو دپاره به يې خلک په بې ځايه او بې معنٰی خبرو خطايستل.

نو يو وخت د دغه اهلُ الفَراسه څخه يو نفر مکې مکرمې ته راغلی او خلکو خپل هلکان ورته را وستل چي د ژوند را تلونکي حالات يې ورته و وايي، په دې جمله کي ابوطالب هم خپل وراره محمّد ﷺ ورته را وستی او دغه واقعه هم هغه د شام تر سفر وروسته وه، محمّد ﷺ يې ورته را وستی او د هلکانو په قطار کي يې د ده مخ ته کښيناوه، دغه د علمُ الفراسه عالِم تر اوسه د هلکانو په ليدلو او کتلو شروع نه ده کړې، خو محمّد ﷺ ته په ډير ځير او دقت سره ګوري او دغه کتل يې هم غير عادي او غير طبيعي وه، مخ ته يې ګوري، لوړ ورته ګوري، کښته ورته ګوري دغه کتل يې ډير

(c) ketabton.com: The Digital Library

شدید او حیرانوونکي وه، حتّی ابوطالب د دغه کتلو څخه وېرېدی، بیا نو سړي له یوه طرفه د هلکانو په کتلو شروع وکړه په خپل کار مشغول سو، په دغه وخت کي ابوطالب محمّد ﷺ تر لاس ونیوی له دغه منځه څخه یې وایستی او ګوښه یې کړی، سړئ چي د نورو هلکانو د لیدلو او کتلو څخه فارغه سو هرڅه چي ګوري محمّد ﷺ نسته، نو ویل: څه سو هغه ځوان چي دغه اوس زما مخ ته ناست ؤ؟ چا جواب نه ورکاوه، سړي په لوړ آواز ناري کړل: څه سو هغه هلک چي زما مخ ته ناست ؤ رایې ولی په والله هغه لره شان او شوکت، درجه او عظمت سته. ابوطالب خو د مخه لا بېرېدلی ؤ محمّد ﷺ یې نه راوستی.

دا هم د رسول الله ﷺ د لوړي درجې او عالي مقام یوه نښانه او علامه وه.

همدارنګه رسول الله ﷺ تر نبوت او رسالت د مخه د ځوانۍ په وخت او موده کي د الله ﷻ په ساتنه د هر شر او هر ناوړه کاره څخه ساتل سوی ؤ، یوازي دا نه چي د شرک، د بتانو د عبادت او ګناهو څخه ساتل سوی ؤ بلکه د هر هغه عادي او کوچني شیانو څخه چي فقط یوه اخلاقي کمزوري به پکښې موجوده وه یا به هغه کار د انساني فطرت څخه مخالفه ؤ د هغو ټولو څخه رب ﷻ ساتلی ؤ، هغه کارونه چي په اهلِ مکه کي هیڅ عیب نه بلل کېده او د ژوند عادي کارونه وه بیا هم الله ﷻ خپل رسول ﷺ د هغو کارو څخه ساتلی ؤ چي د هغې جملې څخه به څو شیه درته بیان سي:

اول: رسول الله ﷺ هیڅکله د فسق او فجور ځای ته نه دی حاضر سوی، د رقص او غنا، موسیقۍ او عیاشۍ مجلس ته هیڅکله نه دی ورغلی.

یو وخت رسول الله ﷺ او د ده د چوپانۍ ملګري تر مکې مکرمې دباندي پسونه پېول، رسول الله ﷺ د لیري څخه د واده ساز او آواز واورېدی او په ټول عمر یې دغسي محفل نه ؤ لیدلی نو یې هغه خپل ملګري ته وویل: ما تر اوسه واده نه دی لیدلی نو نن شپه ته زما پسونه ګوره او زه به ولاړ سم چي دغه وادهووینم، هغه ویل ښه دی، ملګری یې د پسو سره پاته سو او محمّد ﷺ ور رهي سو چي واده او د هغه ساز و ویني، خو کله چي په دغه مجلس کي کښېنستی سمدستي خوب پر غالبه سو او بیده سو، رسول الله ﷺ فرمایي: بل شي نه کړم را ویښ مګر د لمر حرارت او ګرمۍ، سهار

(c) ketabton.com: The Digital Library

لمر راختلی را ویښ سو او ټول خلک تللي وه، د دغه واده يې هيڅ و نه ليدل.

بله ورځ بيا واده دی بيا يې هغه خپل ملګري ته و ويل: چي هغه شپه خو ما هيڅ و نه ليدل او نه مي واورېدل ځکه بيده سوم نن به ولاړ سم او ته زما پسونه ګوره، هغه ويل: ښه دی ولاړ سه، بيا چي راغلی د اول کښېنستلو سره خوب پر غالبه سو او بيده سو، سهار د لمر تر راختلو وروسته را ويښ سو، نو رسول الله ﷺ پوه سو چي دغه ودونه او مجلسونه زما دپاره نه دي، ځکه هلته د فسق او فساد کارونه کېدل.

خو د ډېر افسوس ځای دی چي تر نن ورځي پوري په ودو او ښاديو کي دغه د فسق او فساد کارونه دوام لري، فلمونه او عکسونه، ساز او رقص، اسراف او سيالي، لڅ کالي او کفري موډونه، دغه حرام کارونه د ودو شرطونه ګرځېدلي دي، نوی کور او نوی فاميل جوړېږي خو متأسفانه اساس او بنسټ يې په ګنهو او د الله ﷻ په نافرمانيو ايښوول کيږي او بيا وايي: اولاد مي صالح او زما په خوله نه دی، د ښځي سره مي ژوند تريخ دی، پوروړی او دربدره يم، په ژوند کي مي خوشالي نسته.

وروره! دا ته يې چي دغه ژوند دي د ځان دپاره خوښ او اختيار کړی دی، دا ستا د هغو ګنهو او نا فرمانيو نتيجه ده چي د دغه کور د جوړولو په شروع کي دي کولې، ته نه وينې؟ کله چي آدم عليه السلام د هغه منعه سوي وُني څخه خواړه وخوړل څه ورته پېښه سوه؟ د جنت څخه وايستل سو، د خپلي زوجې څخه په کلو کلو جلا سو، دا فقط يوه کوچنۍ نا فرماني وه او موږ په يوه واده کي سل نا فرمانۍ کوو.

نن ورځ خلک د واده د نېک او مبارک نامه څخه بده استفاده کوي د ګنهو او ناجائزه کارو وسيله يې ګرځوي، هر هغه واده چي په هغه کي حرام کارونه و نه سي واده يې نه بولي، هو! مسلمانان د روا او جائزه خوشاليو څخه نه دي منعه، په واده کي د نکاح د اعلانولو دپاره نجونو ته دا روا ده چي څه وخت درېې وټکوي (نه داسي لکه موږ چي په هفتو هفتو مو سازونه او رقصونه شپه تر سهاره دوام لري) په واده کي خوشالي مطلوب او جائزه ده، زموږ دين د غم او مصيبت دين نه دی مګر هغه حرام مظاهر او مناظر، دغه لڅ کالي او بېر سرونه، هغه ساز او رقصونه، بلکه ټول هغه کارونه او عملونه چي د فسق او فساد، د اسراف او سياليو څخه خالي نه دي! بايد پرېږدو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو رسول الله ﷺ د دغسې مجالسو څخه په الهي ساتنه سره وساتل سو.

دوهم: د هغو کارو د جملې څخه چې رسول الله ﷺ ځني ساتل سوی دی یو بل بد عادت ؤ چې د اهلِ مکې او مشرکانو په رواج او اصطلاح کې عادي او معمولي کار ؤ چې هغه د عورت لڅ والی ؤ، که به یو سړئ لڅ پڅ ګرځېدی هم یې پروا نه کول او د دغه عادت د رواجولو دپاره ځو سببه موجود وه، یو دا چې په پخوا کې د قریشو له طرفه ځیني امرونه صادر سوي وه چې خلک د هغو اوامرو په عملي کولو مکلف وه، چې یو د هغو اوامرو څخه دا ؤ: چې پر کعبه شریفه ځوک په خپلو کالو کې طواف نه سي کولای ځکه په هغو کالو کې یې ګنهونه کړي دي نو د قریشو یو خاص قسم کالي وه چې خلکو به هغه کالي د قریشو څخه رانیول او بیا به یې په هغو کالو کې طواف کاوه.

طبعاً په دې کار کې د قریشو دپاره اقتصادي او تجارتي ګټه وه چې قریشو به خپل مال خرڅاوه

نو کوم ځوک چې به د مکې مکرمې د دباندې څخه راغلی او هغه د قریشو کالي به نه وه ور سره نو رانیولو ته به یې مجبوره ؤ او بیا به یې هغه د قریشو په کالو کې پر کعبه شریفه طواف کاوه، خو هغه ځوک چې د کالو د رانیولو دپاره به یې پیسې نه درلودې لڅ طواف به یې کاوه، په دې لڅوالي کې نارینه او ښځو فرق نه درلودی، خو صرف ښځو به د شپې طواف کاوه، د ډېر جهالت څخه د حیوانیت درجې ته رسېدلي وه.

د لڅوالي دپاره بل سبب دا ؤ چې د جزیرةُ العرب خلک عموماً ټول غریبان وه هر چا پوره کالي نه درلودل، نو په مکه مکرمه او عربو کې د عورت لڅوالی یو عادي او طبیعي کار ګرځېدلی ؤ، خو پر دغه سر بېره رسول الله ﷺ هیڅکله نه لڅ طواف کړی دی او نه لڅ ګرځېدلی دی، الله جل جلاله له دغې بې ستریه ساتلی ؤ، په عربو کې دغه لڅوالی او بې ستري د هجرت تر نهم کال پوري دوام درلودی تر څو چې مکه مکرمه فتحه سوه او تر حجة الوداع یو کال د مخه د حج په موسم کې رسول الله ﷺ حضرتِ ابوبکرِ الصدّیق رضی الله عنه مکې مکرمې ته د حج د آداء کولو دپاره او د حج آمر ولېږی او ورته وېې فرمایل: خلک خبر کړه چې تر نن ورځې وروسته به هیڅوک لڅ طواف نه کوي.

څرنګه چې د ټول بدن لڅول په مکه مکرمه کې یو عادي او طبیعي کار ؤ او هیڅ عیب نه بلل کېدی، نو کله چې به خلکو کارونه کول خاصتاً څه درانه او مشکل کارونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه ځيني د ختو او بِناء کارونه، یا د ډبرو نقلول نو به يې ځانونه لځول، بالکل به يې کالي وکښل او کار به يې کاوه، يو خو به د ګرمۍ تاثير څه لږ سو او بل به يې کالي نه ښيرېدل او د دوی لباس یا کالي څه شي وه؟ فقط يو د اوږو پټو چي د کميس کار يې ځني اخيستی او بل لُنګ چي لاندي بدن به يې په پټاوه.

يوه ورځ رسول الله ﷺ د خپلو ملګرو سره کار کاوه او د يوه ځای څخه يې بل ځای ته ډبري نقلولې، ويل کيږي چي دغه کار د کعبې شريفي د بِناء او جوړولو کار ؤ او د کار ټولو ملګرو يې ځانونه لڅ کړي وه ځکه دوی کالي لږ درلودل، نو کله چي به يې ډبري نقلولې لُنګ به يې خلاص کړی او هغه به يې پر اوږه کښېښاوه او ډبره به يې پر هغه لنګ کښېښوول، چي په دغه ډول سره به يې اوږه د زخمي کېدلو څخه وساتل سوه، رسول الله ﷺ هم د دغو خپلو ملګرو سره ډبري نقلولې خو هغه ډبره به يې پر لڅه اوږه ايښوول ځکه ځان يې نه ؤ لڅ کړی، په دغه وخت کي د رسول الله ﷺ د اکاکانو څخه يوه اکا ورته و ويل: اې وراره! که دغه لنګ خلاص کړې او پر اوږه يې کښېږدې د دغو ډبرو له آزاره به دي وساتي، خو کله چي رسول الله ﷺ د لنګ د خلاصولو إراده وکړه يو دم بېهوښي پر راغله او سترګي يې آسمان ته شخي پاته سوې، نو کار او د لُنګ خلاصول دواړه پاته سوه. *د الله جل جلاله په ساتنه پټ او مستور پاته سو.*

مقصد دا چي رسول الله ﷺ هيڅ وخت نه دی لڅ سوی، که څه هم يوازي په مکه مکرمه کي نه بلکه په ټوله جزيرة العرب کي د ځان لڅول عادي او طبيعي کار ؤ.

درېيم: رسول الله ﷺ ته د الله جل جلاله له طرفه ډېر لوی ادب ورکول سوی دی، کله چي رسول الله ﷺ کوچنئ او د ابوطالب په کور کي ؤ، ابوطالب ډېر غريب او عيال داره ؤ نو کله چي به خواړه را وړل سوه خواړه به لږ او خوړونکي به ډېر وه، د ابوطالب لس اولاده وه نو به څه پېښېدل؟ معلومه خبره ده چي پر خوړو به چور او حملې سوې، خو رسول الله ﷺ د دغو نورو هلکانو پر ډول نه پر خوړو چور جوړاوه او نه يې حملې وهلې په انتظار به ناست ؤ، کله چي به د ابوطالب عيال او اولاده د ډوډۍ خوړلو څخه فارغه سوه محمّد ﷺ به وکتل: که به کوم شئ پاته ؤ هغه به يې وخوړی او که به نه ؤ پاته دغسي وږی به ګرځېدی او داسي ډېر پېښېدل چي څو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورځې به ورې ګرځېدی ځکه اصلاً د هغو څخه شئ نه پاته کېدی، رسول الله ﷺ د دغه خپلو ښو اخلاقو په سبب که څه هم ورې به ؤ خو د نورو هلکانو پر ډول يې پر خوړو او ډوډۍ نه چور جوړ اوه او نه يې حملې وهلې.

خو يوه ورځ په خپله ابوطالب دغه حالت ته متوجه سو چې دغه نور هلکان خواړه ځني خلاصوي او محمّد ﷺ ته شئ نه پاته کيږي، نو يې خپله کورنۍ امر کړه چې محمّد ﷺ ته خواړه جلا ورکوی ځکه دئ ﷺ د نورو هلکانو پر قسم پر ډوډۍ تلوار نه کوي او ورې پاته کيږي، چې دا کار د رسول الله ﷺ د ادبه څخه ؤ.

څلورم: د رسول الله ﷺ د اخلاقو څخه يو هم رشتيا ويل وه په ټول عمر يې هيڅ خلاف يا د حقيقته څخه مخالفه خبره نه ده کړې که څه هم د کوچنيوالي او وړکتوب په حالت کې ؤ، دا هم هغه ادب دی چې د الله جل جلاله له طرفه ورکول سوی ؤ.

کله چې د رسول الله ﷺ عمر پنځلس يا په بل روايت شلو کلو ته ورسېدی د فجار جنګ پيښ سو او رسول الله ﷺ په هغه جنګ کې ګډون او اشتراک وکړی، د جنګ فجار يا حربُ الفُجّار بيان خو مي مخ کې درته کړی دی چې حرب الفجار هغه جنګ ته ويل کيږي: کوم چې په حرامو مياشتو کې پيښ سي او حرامي مياشتي څلور دي (رجب) چې دا يوازي مياشت ده او نوري درې مياشتي چې سره پسې دي: چې هغه ذوالقعده، ذوالحجه او محرم دي، نو د ابراهيم عليه السلام په دين کې په دغو څلورو مياشتو کې جنګ شروع کول او تجاوز کول حرام او ناروا وه خو د خپل ځان څخه دفاع کول جائزه او روا وه.

څرنګه چې د هوازن قبيلې په دغو حرامو مياشتو کې پر قريشو حمله وکړه نو قريشو ته دا جائزه او روا وه چې د ځان دفاع وکړي، په دغه جنګ کې چې حربُ الفُجّار ورته ويل کيږي رسول الله ﷺ د خپلې کورنۍ او اکاګانو په ملګرتيا د مکې مکرمې څخه دفاع کول او رسول الله ﷺ فرمايي: «كُنتُ أنبلُ لِاَعمَامِی فِی يَومِ الفُجَارِ» يعني: ما د فُجار په ورځ خپلو اکاګانو ته غشي ورکول او څوک وايي: د فجار په ورځ يې د خپلو اکاګانو څخه غشي ګرځول او هغو جنګ کاوه، څرنګه چې دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

جنګ د ډېري مودې دپاره ؤ نو په دغه جنګ کي رسول الله ﷺ د جنګ کولو طریقه هم زده کړه ځکه جنګ یې ولیدی او اشتراک یا ګډون یې هم پکښې وکړی.

همدارنګه رسول الله ﷺ په حِلفُ الفُضول کي ګډون او اشتراک کړی دی، حلف الفضول (یعني: د مظلوم د حقوقو د اخیستلو دپاره قسم) د حِلفُ الفُضُول جوړېدل یوه قصه لري، هغه دا چي: د اهلِ یمن څخه یوه نفر مکې مکرمې ته د تجارت دپاره څه مال را وړی ؤ او دغه مال یې پر عاص بن وائل په پور خرڅ کړی، عاص بن وائل د مشهوره صحابي عَمرو بن العاص رضی الله عنه پلار دی او عاص بن وائل د مکې مکرمې او قریشو د سردارانو څخه دی، عاص د دغه یمني څخه مال د پور پر قسم اخیستی ؤ او پیسې یې نه وې ور کړې کله چي یمني غوښته چي خپل وطن ته ولاړ سي نو عاص ته ورغلی چي زما پیسې راکړه غواړم چي خپل وطن ته ولاړ سم، مګر عاص بن وائل د سبا او بل سبا وعده ورکوي او معطله کوي یې، څو د یمني صبر پای ته ورسېدی او د آخر وار دپاره عاص ته ورغلی ویل: پیسې مي را کوې که یا؟ عاص ویل: یا! ورځه هر څه چي دي په وسه پوره وي هغه وکه. (زموږ د وطن ځیني کسان هم داسي وه چي د غریبانو حق یې نه ورکاوه)

موږ مخ کي ویلي وه چي هلته د ځنګله قانون ؤ هر زورور به کمزوری خوړی اوس هم عاص ظلم کوي، یمنئ مسافر او بې چاره دی نه یې قوم سته نه قبیله، څوک نه لري چي د ده مرسته وکړي، اوس په حیرت کي دی چي څه وکړي؟ آخر هغه دارالندوه ته ورغلی کوم چي د قریشو د ټولنو ځای ؤ، هلته قریش سره را ټول وه او یمني په شعر او بیتو سره له ظلمه څخه شکایت شروع کړی خاصتاً د قریشو له ظلمه او ویل: که تاسي پر دغه ظلم خوله پټه کړی نو تاسي هم د ده ملګري یاست او په الله سره قسم چي په ټولو عربو کي به ستاسي نوم در بد کړم، څرنګه چي د قریشو نور مشران په دې کار نه وه راضي، ځکه دوی د مکې مکرمې او قریشو مشران دي او د عربو سرداران دي او که د دوی له ظلمه خلک شکایت وکړي دا د دوی دپاره شرم او پیغور دی او په عربو کي د دوی نوم بدیږي.

نو د قریشو څو نفره سره یو ځای سوه او پر دې یې عهد او قسم وکړی چي د هر مظلوم مرسته به کوو او د ظالم څخه به یې حق ور اخلو که څه هم دغه ظالم هرڅوک

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي، دغه کار په اول کي درو نفرو شروع کړی چي د هر يوه نوم فَضل ؤ، نو ځکه دغه قَسم ته حلف الفُضول ويل کيږي او ځوک بيا وايي: چي دغه قسم ته په دې سبب حلفُ الفَضول ويل کيږي: چي فُضُول په عربي کي حقوقو ته وايي، نو (حِلفُ الفضول) يعني: د حقوقو د اخيستلو دپاره قسم، د مظلوم او د هغه د حقوقو د دفاع دپاره قسم، نو دغو درو نفرو په الله سره قسم ياد کړی چي هر مظلوم چي په مکه مکرمه کي وي که د اهلِ مکې ځخه وي يا د بل ځای وي د هغه دفاع به کوو او د ظالم ځخه به يې حق ور اخلو که څه هم دغه دفاع زموږ په وينو او زموږ په مرګ سره وي، خو د مظلوم حق به د توري په زور ورته را ګرځوو او بيا يې اهلِ مکه سره يو ځای کړل ويل: ځوک زموږ سره په دې قسم کي ملګري کيږي؟ د مکې مکرمې ډير خلک د دوی سره په دغه قسم کي ملګري او يو ځای سوه چي د هغو د جملې ځخه يو هم محمّد مصطفٰی ﷺ ؤ، البته دغه قصه د رسول الله ﷺ تر بعثت د مخه وه، بيا نو دغه نفر ټول سره يو ځای سوه توري او اسلحه يې واخيستل د عاص بن وائل کور ته ورغله او عاص بن وائل ته يې و ويل: موږ قسم کړی دی چي د هر مظلوم سره به مرسته او کومک کوو نو د دغه سړي حق ورکړه که يې نه ورکوې موږ دي وژنو.

دا هم مړانه، همت او غيرت ؤ، غواړي چي د مکې مکرمې د سردارانو او د دوی له قومه ځخه يو نفر د ظلم د ليري کولو دپاره و وژني، عاص چي دا د دوی عزم او اجتماع وليدل، د دوی اتحاد او اتفاق يې وليدی، د دوی خبره يې قبوله کړه او د هغه يمني حق يې ورکړی.

دغه حلف يا قَسم په جاهليت او اسلام کي دوام پيدا کړی او باقي پاته سو، رسول الله ﷺ په صحي حديث کي فرمايي: «قَد دُعِيتُ فِی الجَاهِلِيَة اِلیٰ حِلفٍ لَو دُعِيتُ اِلَيهِ فِی الإِسلاَمِ لأَجَبتُ» يعني: د جاهليت په عصر او زمانه کي يوه حلف او اتفاق، يوه عهد او وعدې ته وبلل سوم، چي هغه داسي حِلف دی که چيري هغه ته په اسلام کي بلل سوی وای هم به مي دغه بلنه او دعوت قبول کړي وای.

نو دغه حلفُ الفضول يوازي دا نه چي د هغه وخت په اسلام کي باقي پاته سو بلکه د رسول الله ﷺ تر رحلت وروسته هم پاته ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په وروسته کي بيا د يزيد بن معاويه د خلافت په وخت کي د مديني منورې والي چي وليد نومېدی د سيدنا حسين بن علي رضي الله عنه په يوه حق کي ظلم وکړی او د حسين رضي الله عنه حق يې نه ورکاوه، نو حسين رضي الله عنه ورته وويل: که ته زما حق را نه کړې زه به حلفِ الفضول ته ور ناري کړم، عبدالله بن زبير رضي الله عنه هم په دغه وخت کي حاضر ؤ نو عبدالله رضي الله عنه وايي: که حسين رضي الله عنه حلفُ الفضول ته ناري کړي وای قسم په الله ما به خپله توره را ايستلې وای او تر هغو به مي پوښ ته نه وای اچولې چي يا مي د ده حق ور اخيستی وای يا زه وژل سوی وای، خو هغه د مديني منورې والي د حضرت حسين رضي الله عنه حق د حلفُ الفضول د بيري څخه ورکړی.

دغه ډول عهد او قَسم، اتحاد او اتفاق ډېر ښه کار دی، په داسي اتحاد کي لوی او مهم مقصدونه سته که نن ورځ اسلامي حکومتونه دغسي اتحاديو او اتفاقيو ته ور داخل سي چي په هغه کي د ضعيفه او مظلوم دفاع کيږي دا جائز او ښه کار دی حتّی که مظلوم د مسلمانانو څخه هم نه وي، ځکه د اسلام د اهدافو څخه يو هم د ظلم ايسته کول او نيستي کول دي، نو دغه حِلفُ الفضول په اسلام کي باقي پاته سو او رسول الله ﷺ هم په دغه حِلف کي اشتراک کړی دی.

پسله څه وخته يوه کوچنۍ واقعه پېښه سوه چي د رسول الله ﷺ ژوند ته يې تغير ورکړی، هغه دا چي خديجه بنت خوَيلِد رضي الله عنها چي د عبد العُزٰی بن قُصَی بن کلاب د اولادې څخه وه او د رسول الله ﷺ سره په قصي بن کلاب کي يو ځای کيږي، يعني: دا هم د شريفه نسبه څخه وه، دغه خديجه رضي الله عنها ډېره غني او مالداره ښځه وه د دې د غنا په باره کي داسي ويل کيږي: چي د دې تجارت د ټولو قريشو د تجارت سره برابر او مساوي ؤ، يعني: يوه طرف ته د ټولو قريشو تجارت او بل طرف ته يوازي د دې تجارت سره مساوي او برابر وه، څرنګه چي دا ښځه وه په خپله يې تجارت نه سوای کولای نو به يې څه کول؟ خپل مالونه به يې قِسم قِسم او مختلفو خلکو ته ورکول، چا ته په شراکت، چا ته په مزدوري، حتّی يوه نفر ته يې هم خپل ټول مال او دارايي په لاس نه ورکول ځکه دا ممکنه وه چي هغه څوک خيانت ور سره وکړي او ټول مالونه ځني غصب کړي، نو يې مختلفو خلکو ته څه، څه مالونه ورکول، بل دا چي دا ښځه وه د بازار د قيمتو معلومات هم نه ورته کېدی امکان يې درلودی چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلک حقیقت ورته ونه وایي مالونه او پیسې ځني وخوري نو د غلا او خیانت د مخنیوي دپاره په أمین او صادقه خلکو پسي ګرځېدل.

کله چي دې د محمّد ﷺ د صدق او امانت تعریف او توصیف د هر چا څخه اورېدی او په عین حال کي د دې قریب هم ؤ نو یې د محمّد ﷺ څخه وغوښتل چي د دې د تجارت څه مالونه شام ته یوسي، رسول الله ﷺ هم موافق سو، قافله جوړه سوه او مالونه یې بار کړل، مَیسَره چي د خدیجې رضي الله عنها مریئ ؤ هغه یې هم په دغه سفر کي د رسول الله ﷺ ملګری کړی چي په لار کي به د محمّد ﷺ خدمت کوي، اوس نو محمّد ﷺ د میسره په ملګرتیا شام ته رهي سو، په لار کي میسره د محمّد ﷺ څخه عجیب او د عادته مخالف کارونه ولیدل.

اول او تر هر څه د مخه ادب او ښه اخلاق، میسره اصلاً مریئ دی او د خلکو دا عادت ؤ چي د مریانو سره به یې سخته او آمرانه ګذاره کول.

خو رسول الله ﷺ ده ته د یوه ملګري په سترګه کوري د ادب او مهربانۍ ژوند ورسره کوي، نو میسره ډیر په تعجب کي پاته ؤ چي دا څنګه اخلاق دي!

تر دې وروسته یې نور شیان هم ولیدل، هغه دا چي دوی پر لاري رهي وي پر دوی لمر نه وي بلکه پر سر یې اوریځ وي، دوی د شام په لار کي بیا و هغي صومعې ته نژدې واړول کوم چي د مخه هغه بحیرا راهب پکښې ؤ خو دا وار بحیرا وفات سوی ؤ او بل راهب د بحیرا پر ځای درېدلی ؤ، کله چي دغه بل راهب دغه کوچنۍ قافله ولیدل چي فقط دوه نفره ورسره دي په تعجب کي سو، خیر قافلې واړول محمّد ﷺ ولاړی هلته ګوښه د قافلې څخه لیري یوه ونه وه تر هغې وُني لاندي کښېنستی، راهب ورته ګوري چي د وُني ښاخونه را کښېږي أو پر رسول الله ﷺ سایه جوړوي، راهب میسره ته ورغلی او د هغه څخه پوښتني کوي چي دغه نفر څوک دی؟

میسره ویل: دا محمّد بن عبدالله دی، راهب د محمّد ﷺ د نسب پوښتنه وکړل او نوري پوښتني یې وکړې، میسره جوابونه ورته وایي، آخر میسره ورته و ویل: سړیه! ستا مقصد څه دی؟ راهب هغي وُني ته اشاره وکړه کومه چي محمّد ﷺ تر لاندي ناست ؤ او ویل: دغه اوس تر دغه ونه یا درختي لاندي بل څوک نه دی ناست بیله

(c) ketabton.com: The Digital Library

نبي، یعني: دغه نفر چې تر دغه ونه لاندې ناست دی نبي دی تولې علامې یې د نبوت دي، میسره نور هم په تعجب کې سو چې نبي او نبوت څه معنی؟ خیر دوی شام ته ورسېدل او میسره هلته نور هم د ده ﷺ د اخلاقو په باره کې عجب شیان ولیدل، د خلکو سره ادب او احترام، په بیع او شراء کې رشتیا ویل او امانت، رحم پر غریبانو، د خلکو سره خوش طبعي، غریبانو ته د ده ﷺ ورکړه او عطاء او خلکو هم د معاملې یا رانیولو او خرڅولو دپاره ده ﷺ ته رجوع کول.

د قریشو د تجارو دا عادت ؤ کله چې به یې خپل مالونه خرڅ کړل نو به را رهي سوه خو رسول الله ﷺ داسې و نه کړل، هغه خپل ورسره مالونه چې یې په شام کې خرڅ کړل د هغو مالو په قیمت یې د هغه ځای څخه نور مالونه را نیول او مکې مکرمې ته یې راوړل یعني: د مکې مکرمې مالونه یې په شام کې په ګټه خرڅ کړل او د شام مالونه چې یې را وړل په مکه مکرمه کې یې په ګټه خرڅ کړل چې په دې حساب یې دوه واره ګټه وکړه، په نتیجه کې یې ښه او مناسبه ګټه خدیجې رضي الله عنها ته را وړل چې بل چا دومره ګټه نه وه ورته را وړې.

په تېر بیان کې مو ولیدل چې رسول الله ﷺ د غریبۍ په حالت کې ښکله ژوند کاوه او کله چې بیا غني او تاجر سو ښکله اخلاق او معامله یې وه، د مشرانو او سردارانو سره یې هم ژوند وکړی، په جنګ هم پوه سو څکه ده ﷺ په خپله اشتراک پکښې وکړی او اوس مو بیا ولیدل چې په تجارت کې یې ښکله معامله وه، ټول هغه شیان چې د خلکو په ژوند پوري تعلق لري د هغو ټولو دوره او تجربه پر تېره سوه.

کله چې خدیجې رضي الله عنها دغه د ده ګټه او پوهې، صداقت او امانت، ولیدل ډېره خوشاله سوه، بیا نو خدیجې رضي الله عنها د میسره څخه د محمّد ﷺ د اخلاقو او معاملې پوښتنه وکړه، میسره هم د اورېځې څخه رانیولې بیا د راهب خبري او د ده ﷺ اخلاق، رحم، شفقت، عقل او په کاروبار پوهېدل ټول یو یو ورته بیان کړل، خدیجه رضي الله عنها هم د ده ﷺ د اخلاقو او صداقت، د کار او امانت څخه ډېره راضي وه.

په دغه وخت کې د محمّد ﷺ عمر پنځه ویشت کاله ؤ
او د خدیجې رضي الله عنها عمر څلوېښت کاله ؤ او کونډه هم وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رسول الله ﷺ واده یا زواج

خدیجې رضي الله عنها تر دغه وخته دوه واره واده کړی ؤ او دواړه واره یې خاوند وفات سوی ؤ، څرنګه چې اوس یې د رسول الله ﷺ اخلاق او ادب، امانت او صداقت ډیر خوښ سوه نو یې إراده وکړه چې د ده ﷺ سره واده وکړي، تر دغه وخته چې به هر چا مرکه ورته وکړه (یعني د دې سره به یې د واده کولو غوښتنه وکړه) هغه ته به یې د (یا) جواب ورکاوه، حتّی د مکې مکرمې او د قریشو سردارانو مرکې ورته کولې او دې به منفي جواب ورکاوه ځکه دې رضي الله عنها د مخه دوه واره واده کړی ؤ او اوس یې نوره د واده کولو تقاضا او إراده نه درلودل، خو خلکو بیا مرکې په دې سبب ورته کولې چې یو خو خدیجه رضي الله عنها غني او مالداره وه، بل د عقل او جمال خاونده وه، پر دې سر بېره د شریف نسبه څخه وه، ټول هغه اوصاف چې د هغه په سبب ښځه غوښتل کیږي په دې کې موجود او سره یو ځای سوي وه نو ځکه خلکو ډیر میل ورته کاوه مګر دې به همېشه انکار کاوه، خو کله چې یې د رسول الله ﷺ دغه ښه اخلاق او عالي صفات ولیدل نو یې د ده ﷺ سره د واده کولو إراده وکړه.

هلته د دې په ملګرو کې یوه ښځه وه چې نوم یې نفیسه ؤ دغه ښځه یې رسول الله ﷺ ته ور ولېږل چې د ده ﷺ سره د واده کولو په باره کې خبري وکړي، نفیسه هم رسول الله ﷺ ته ورغله او ورته ویې ویل: یا محمّد! ته ولي واده نه کوې؟

محمّد ﷺ ورته وویل: مال نه لرم غریب یم.

نفیسې ورته وویل: آیا د یوې داسي ښځې سره د واده کولو إراده لرې چې مال، جمال او نسب ولري او د دغو ټولو طرفو څخه پوره وي؟

رسول الله ﷺ وویل: دا به څوک وي؟

نفیسې ویل: خدیجه بنت خُوَیلِد.

محمّد ﷺ و ویل: زما او د خدیجې یې سره څه، خدیجه د مکې و اشرافو او سردارانو ته منفي او د نه قبلولو جواب ورکوي نو په ما به څنګه راضي سي، نفیسې و ویل: هغه یې پرما هغه به زه راضي کړم ستا قبوله ده؟ رسول الله ﷺ ویل: هو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو د دغه زِواج يا واده لاري چاري نفيسي سره مرتبي او برابري کړې او د نکاح تړلو دپاره ورځ وټاکل سوه، په هغه معينه ورځ محمّد ﷺ د خپلو اکا گانو سره د خديجې رضي الله عنها کور ته ورغلی د خديجې د نکاح طلب يې د دې د پلاره څخه چي خويلد نومېدی وکړی او څوک وايي د دې د اکا څخه يې وکړی.

دغه دوه روايته دي مقصد دا چي نکاح وتړل سوه او د نکاح خطبه هم د رسول الله ﷺ اکا ابوطالب و ويل او دې نکاح تړلو ته ټول بني هاشم او د مُضر د قبيلې مشران او رئيسان حاضر سوي وه، د خديجې رضي الله عنها مَهَر شل (داير) ؤ چي رسول الله ﷺ په خپله او د اکاگانو په مرسته برابر کړی او د خديجې رضي الله عنها سره يې واده وکړی، دا نو هغه ډېر مشرف او مبارک زِواج يا واده ؤ او دغه واده د شام څخه تر بيرته را تګ دوې مياشتي وروسته ترتيب سو، بيانو د رسول الله ﷺ او خديجې رضي الله عنها ګډ ژوند پنځه ويشت کاله دوام وکړی او په دغه پنځه ويشت کلو کي رسول الله ﷺ بل واده نه دی کړی، د رسول الله ﷺ په دغه پنځه ويشت کاله ژوند کي چي د ځوانۍ وخت او موسم يې هم ؤ په يوه واده سره قناعت کول پر هغو کسانو رَد دی چي پر رسول الله ﷺ د کثرتِ زِواج يا د ډېرو ودو تهمت وايي چي اصلاً دغه خبره د اسلام د دښمنانو څخه را پورته کيږي.

دلته د څه تبصرې ضرورت وينم هغه دا چي: هغه اول شئ چي انسان يې د دغه زواج يا واده څخه تر هر څه د مخه فهم او ادراک کولای سي هغه دا دی: چي رسول الله ﷺ د جسدي خوندو او نفساني خواهشاتو د پوره کولو په فکر او اهتمام کي نه ؤ، ځکه که دئ ﷺ لکه د هغه وخت يا اوسنۍ زمانې د نورو ځوانانو پر قسم د جسد د خواهشاتو د پوره کولو په فکر کي وای نو به يې د داسي چا سره واده کولای چي هغه څوک تر ده ﷺ په عمر لږ وای، يا لږ تر لږه د ده سره يې عمر برابر وای.

او دا چي رسول الله ﷺ د خديجې رضي الله عنها سره د واده کولو ميل ښکاره کړی د هغه څخه په ښکاره او واضحه ډول معلومېږي چي دغه ميل او رُغبت د دې رضي الله عنها د شرف په سبب ؤ ځکه دا په خپل قوم او خاندان کي په ښو اخلاقو سره تر داسي اندازې مشهوره وه، چي د جاهليت په زمانه کي د (العفيفه الطاهره) په نامه سره يادېدل او دغه واده د خديجې رضي الله عنها تر وفاته پوري دوام درلودی چي د وفات په وخت کي د خديجې رضي الله عنها عمر

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځه شپيته کلو ته رسېدې او د رسول الله ﷺ عمر پنځوسو کلو ته قريب ؤ، په دغه ټوله موده کي رسول الله ﷺ د بلي ښځي يا بلي پيغلي سره د واده کولو په فکر کي نه سو، حال دا چي د انسان د عمر د شل کلنۍ او پنځوس کلنۍ په منځ کي هغه وخت دی چي په دغه موده کي يې د ښځو د ډېرولو و طرف ته ميل او رُغبت زيات وي او د شهواني قوت د زيات والي په سبب يې د زوجاتو و تعدُد ته ميل وي، مګر رسول الله ﷺ د عمر دغه ټوله موده ښېله دې ځخه تېره کړه چي د بلي ښځي يا واده په باره کي دي فقط فکر هم وکړي، د خديجې ﷝ سره يې نه بله ښځه او نه مينځه يو ځای کړل، حال دا که رسول الله ﷺ غوښتلای هم به يې بله زوجه پيدا کړې وای هم ډېري مينځياني او دا کار په هغه وخت کي نه د عادت او نه د رواجه ځخه مخالف کار ؤ بلکه ډېرو خلکو همداسي کول مګر رسول الله ﷺ يوازي د خديجې ﷝ سره په واده غاړه وايستل، حال دا چي هغه کونډه وه او هم تر رسول الله ﷺ تقريباً د ده د عمر په اندازه تر ده مشره وه، دا هغه حقيقت دی چي د دغه حقيقت په بيانولو سره د هغو کسانو خولو ته لُجام او قيزه وراچول کېږي چي د دوی زړونه د اسلام سره د حِقد او حسد په اور کي سوځي، ځيني مبشرين او مستشرقين او د دوی جاهل متابعين داسي ګمان کوي چي دوی د رسول الله ﷺ د زوجاتو د تعدد په سبب داسي موضوع پيدا کړې ده چي په هغه سره دي اسلام ته ضرر ورسوي، يا دي د رسول الله ﷺ په رسالت کي يوه خدشه پيدا کړي، دوی دا ګمان کوي چي د رسول الله ﷺ د زوجاتو د تعدّد په بيانولو سره دي رسول الله ﷺ د خلکو په نظر يو شهواني انسان ښکاره کړي چي په جسدي لَذّاتو کي غرق ؤ خو دا معلومه خبره ده چي مبشرين او اکثره مستشرقين د اسلام سرسخته دښمنان دي دا ځکه چي د دغه دين دښمني د دوی کسب دی او په دغه دښمني سره ځان ته سرمايې پيدا کوي، مګر هغه جاهل خلک چي بيا د دوی تر شا رهي دي هغه فقط تقليدي د اسلام دښمني کوي، خپل فکرونه او عقلونه د بحث او فهم دپاره نه خلاصوي، که نه يو شهواني انسان! په داسي محيط کي لکه د هغه وخت د عربو او بيا د جاهليت په زمانه کي پنځه ويشت کاله پاک او عفيف نه ګرځي، خامخا يې د فساد يو موج ور کشوي، شهواني انسان دا نه قبلوي چي د کونډي سره دي واده

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړي، یوازي کونډه نه بلکه عمر دي یې هم د ده د عمر دوه چنده وي او بیا دي هم د هغې زوجې سره تر هغه وخته ژوند کوي چي حتّٰی عمر یې د ځوانۍ تر دورې تېر سو او د شیخوخت درجې ته ور داخل سو.

مګر دا چي بیا رسول اللهﷺ تر دغه وروسته د حضرت عائشې رضی الله عنها او د نورو زوجاتو سره واده کړی دی، هغه ودونه هر یو ځان ته قصه او ځان ته حکمت لري چي د رسول اللهﷺ پر عظمت د مسلمان ایمان ور زیاتوي او په دې سره اقرار کوي: چي د رسول اللهﷺ شان لوړ او اخلاق یې کامل وه، که رشتیا هم رسول اللهﷺ د ډېرو ودو سره علاقه درلودلای نو به یې په دغه ځواني کي یو بل واده هم کړی وای.

رسول اللهﷺ پر خدیجې رضی الله عنها بله ښځه نه کړه په نکاح که څه هم دا کونډه او تر ده ﷺ پنځلس کاله مشره وه او بیا د دې د وفات په وخت کي د رسول اللهﷺ عمر پنځوس کاله ؤ، نو معلومه خبره ده چي د رسول اللهﷺ د ودو سره علاقه نه وه، خو دا چي بیا په وروسته کي رسول اللهﷺ نور ودونه کړي دي د هغو دپاره لوړ اخلاقي او اسلامي سببونه سته، یا دا چي د خپلو اصحابِ کرامو څخه یې د یوه شخص د درجې اظهار کاوه، لکه د حضرتِ عائشې رضی الله عنها سره واده چي د حضرتِ ابوبکر الصِدِّیق رضی الله عنه لور وه، یا د حضرتِ حفصه رضی الله عنها سره واده چي د حضرتِ عمرِ فاروق رضی الله عنه لور وه، چي په دې ودو کي د دوی مقام او درجه معلومېدل او لوړېدل، یا د اُم سلمه رضی الله عنها سره واده چي په دې واده کي د رسول اللهﷺ د وفات سوي ملګري او صاحب حتّٰی رضعي ورور د زوجې مراعت ؤ، که څه هم په دغه وخت کي ام سلمه رضی الله عنها سپین سرې او په عمر زیاته وه، نو که رسول اللهﷺ د ودو یا ښځو سره علاقه درلودلای خو یوه ځوانه ښځه به یې په نکاح کړې وای، یا! خبره د علاقې نه ده بلکه د ابو سلمه رضی الله عنه سره د وفاء په سبب او د اُم سلمه رضی الله عنها د رضائیت او د هغې د سرپرستۍ په سبب یې د هغې سره واده وکړی.

یا دا چي د ده ﷺ واده به د یوې پوره قبیلې د راجلبولو او جذبولو دپاره ؤ چي مثال یې د حضرتِ صفیه بنت حُیَی بن أخطب رضی الله عنها سره واده دی، او په دغه دوستي سره یې د ټولو یهودو هغه عداوت او دښمني چي د مسلمانانو سره یې درلودل تر

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډيري اندازې لږ او كمه كړل، مقصد دا چې د رسول الله ﷺ د هر واده دپاره خاص خاص سببونه موجود وه چې په راتلونكو قصو كې به تر يوې اندازې را ته معلوم سي، نو د محمّد ﷺ په ودو كې نور لوی او عمده مقصدونه پراته وه نه په ښځو سره مشغوله كېدل، كه چيري د دغو ودو څخه مقصد په ښځو سره اشتغال وای رسول الله ﷺ به هغه وخت ودونه كولای چې دئ ﷺ ځوان ؤ.

مقصد دا چې رسول الله ﷺ پر حضرت خديجې رضي الله عنها د دې تر وفاته بله ښځه و نه غوښتل او الله جل جلاله رسول الله ﷺ ته د حضرت خديجې رضي الله عنها څخه اولادونه وركړل چې د هغې جملې څخه يو قاسم دی، قاسم د رسول الله ﷺ اول اولاد دی، ويل كيږي چې قاسم د دوو يا څلوروكلو ؤ چې وفات سو، خو صحي روايت دا دی چې قاسم لوی سو حتّی داسې اندازې ته ورسيدی چې پر آس سپرېدلای سوای، يعني: د اوو كلو په شا وخوا كې ؤ چې وفات سو، همدارنګه د خديجې رضي الله عنها څخه د رسول الله ﷺ بل زوی عبدالله ؤ چې د دغه عبدالله يو لقب طاهر ؤ او بل لقب يې طيب ؤ، ځيني خلك په دې كې خطاوزي او وايي: د رسول الله ﷺ زامن: قاسم، عبدالله، طاهر او طيب دي، خو په حقيقت كې طاهر او طيب دواړه د دغه عبدالله لقبونه دي او عبدالله هم په كوچنيوالي وفات سو، قاسم د رسول الله ﷺ تر بعثت د مخه وفات سوی دی او عبدالله په كوچنيوالي پسله بعثته وفات سوی دی او د رسول الله ﷺ دريم زوی چې ابراهيم نومېدی د حضرتِ ماريه القبطي رضي الله عنها څخه دی چې د هغه ولادت بيا وروسته په مدينه منوره كې ؤ، كله چې مقوقس د مصر پاچا و رسول الله ﷺ ته دغه ماريه رضي الله عنها په هديه كې راوليږل او رسول الله ﷺ تكاح ور سره وكړه الله جل جلاله د هغې څخه زوی وركړی چې نوم يې ابراهيم ؤ او ابراهيم هم د رِضاعت يعني: تي رودلو په وخت كې وفات سوی دی، د عمر يې دوه كاله نه وه پوره سوي چې وفات سو، په حديث شريف كې راغلي دي چې رسول الله ﷺ فرمايي: ابراهيم لره په جنت كې دايې سته او ده ته هلته تئ وركوي، دا د رسول الله ﷺ زامن وه چې دوه يې د حضرتِ خديجې رضي الله عنها څخه وه، چې قاسم او عبدالله دي او يو زوی يې د ماريه القبطي رضي الله عنها څخه ؤ چې ابراهيم دی، مګر د رسول الله ﷺ لوڼي: زينب، رُقيه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

اُم کُلثوم او فاطمه رضی الله عنهن دي چې ټولي لوی سوي دي او د اسلام وخت يې نيولی دی او ټولو هم ايمان راوړی دی او په اسلام مشرفه سوي دي او د رسول الله ﷺ ټولي لوڼي د حضرت خديجې رضی الله عنها څخه دي.

اوس نو د رسول الله ﷺ وخت او ژوند تر واده کولو وروسته تر بعثته پوري چې پنځلس کاله دی په عادي ډول سره تېرېدی ځکه کله چې ده ﷺ واده وکړی عمر يې پنځه ويشت کاله ؤ او پر څلوېښتم کال وحيي ورته نازلي سوې، په دغو پنځلسو کلو کې څه عادي واقعې پېښي سوي دي چې د هغو واقعو د جملې څخه يوه واقعه د کعبې شريفي د بِناء او تعمير نوی والی او بيا جوړول دي.

د کعبې شريفي بيا جوړېدل

د کعبې شريفي په تعمير کې چاکونه او درزونه پيدا سوه چې تاريخ وايي دغه درزونه د سيل او سېلاب په واسطه وه، اصلاً مکې مکرمې ډېر زيات او شديد سېلابونه درلودل ځکه غرنۍ او شيله لرونکې مځکه وه او دغه سېلابونه بيا خاصتاً د کعبې شريفي سره جمعه کېدل، نو د يوه شديد سېلاب په سبب د کعبې شريفي بناء او تعمير که څه هم و نه نړېدی مګر ضعيفه سو او وښورېدی او د دې ډېر امکان ؤ چې ودي نړېږي ځکه د دېواله ډبري يې د خپله ځايه څخه ښورېدلي وې، دا يو روايت دی.

او بل روايت وايي: چې يوې ښځې کعبې شريفي ته خوشبويي دودول او غوښتل يې چې د کعبې شريفي پوښونه خوشبويه کړي خو په دغه حالت کې د کعبې شريفي پوښ اور واخيست او ټول پوښونه وسوځل سوه او د دغه اور په سبب د کعبې شريفي بِناء وښورېدل او د نړېدلو امکان يې ؤ.

د کعبې شريفي د دېوالو د ضعيفه کېدلو په باره کې دغه دوه روايته دي خو په هرحال دا واضحه وه چې ممکن کعبه شريفه ونړېږي او بېله دې څخه چې د کعبې شريفي بِناء نوې جوړه کړل سي بله چاره نه وه، نو د قريشو مشران او سرداران په دارالندوه کې سره را ټول سوه او پر دې يې اتفاق وکړی چې کعبه شريفه بايد نوې او له سره څخه جوړه سي اوس په دې فکر کې سوه چې څنګه يې بيرته جوړه کړي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه د جوړېدلو دپاره ډبرې په کار دي او د چت دپاره لوی لوی لرګي په کار دي او بل دوی د ډبرو په بناء هم نه پوهېږي ځکه د دوی ټولې بناوې د ختو ښخه جوړې سوې وې او په هغه ښه پوهېدل خو د ډبرو بناء یې نه ده زده ځکه د کعبې شریفې هغه اوله او د مخنی بناء ابراهیم علیه السلام جوړه کړې وه او هغه د شام ؤ او په شام کې د ډبرو بناء معروفه او مشهوره وه خو اهلِ مکه د ډبرو په کار نه پوهېږي.

او بل د چت دپاره ډیرو اوږدو لرګیو یا تیرانو ته هم ضرورت لري او هغه هم د دوی سره نسته، اوس نو قریش په فکر او حیرت کې دي چې څه وکړي؟

سبحان الله! الٰهي کارونه دي په دغو ورځو کې خبر راغلی چې د جدې په سمندر کې یوه کښتۍ د ډبرو سره جنګېدلې او ماته سوې ده، د دغې کښتۍ لوی او اوږده لرګي د سمندر څپو ساحل یا د دریاب غاړې ته را غورځولي دي او خلکو هغه لرګي د خرڅولو دپاره مکې مکرمې ته را وړي دي، قریشو وویل: دایې اوله آسانې، اوږده لرګي په خپله را ورسېدل او څو ورځې وروسته د مکې مکرمې په بازار کې یو مریئ خرڅېدی چې نوم یې عامرُ القُدسي ؤ او د ډبرو بناء او تعمیر یې زده وه ویل: دا یې بله آسانتیا، اوس بَناء او مُعلّم هم پیدا سو چې د ډبرو بناء را و ښیې چې کعبه شریفه باید څنګه جوړه کړو، نو قریشو د مال په ټولولو شروع وکړه چې د کعبې شریفې د بناء او جوړېدلو دپاره پیسې ټولې کړي مګر دلته یې د پیسو د ټولولو دپاره پر خپلو ځانو شرطونه کښېښوول، ویل: دا د الله جل جلاله کور دی دا نه ښایي چې موږ یې بیله پاک او حلال مال څخه په بل شي جوړ کړو، نو یې پاک مال معلوم کړی چې پاک مال څه شي دی؟ اول یې د زنا مال ځني وایستی، ویل: د زنا مال باید نه سي پکښې داخل.

ځکه هغه وخت هم ځینو کسانو په زنا سره تجارت کاوه، یعني: مینځیانې یې درلودې او په هغو به یې پیسې برابرولې نو قریشو وویل: هر هغه څوک چې مال یې د دغه قسمه څخه وي زموږ سره دې د دغه بناء په کار کې حصه نه اخلي او بل باید د ظلم مال نه سي پکښې داخل، د تجارو څخه چې هر څوک په ظلم سره مشهوره دی هغه به زموږ سره په دې کار کې حصه نه اخلي او بل د رِبا مال به څوک نه راوړي، رِبا و سُد ته ویل کیږي، که څه هم په دوی کې رِبا معمولي او رواجي کار ؤ او ډیري

(c) ketabton.com: The Digital Library

معاملې يې په رِبا سره كولې خو پوهېدل چې دا يو خبيث كار دى، د مخه تر دې چې اسلام سُد او رِبا حرام كړي دوى ته معلومه وه چې دا ښه كار نه دى مګر كاوه يې.

او بيا يې د مال په ټولولو شروع وكړه، په دغه وخت كې يې د كعبې شريفې د نړولو إراده هم وكړه، خو ټول قريش بيرېږي چې د كعبې شريفې په نړولو څنګه شروع وكړي، ځكه دوى ټولو د ابرهه قصه په خپلو سترګو ليدلې وه، هغه صرف د نړولو إراده كړې وه رب ﷻ څه په وكړه؟ او اوس دوى په خپله دا كار كوي، ډير بېرېږي او د كعبې شريفې پر نړولو جرئت او اقدام نه سي كولاى، هر يو و هغه بل ته وايي چې ته يې ونړوه خو ټولو د دې كار څخه انكار كاوه، دوى غواړي چې ويې نړوي مګر بېرېږي، په آخر كي وليد بن مغيره چې د خالد بن وليد پلار دى هغه و ويل: زه يې نړوم، نو يې يُوم او كُلنګ را واخيستل او د هغه دېوال په نړولو يې شروع وكړه كوم چې د رُكنِ يماني او حجرِاسود په منځ كي دى په كُلنګ يې وهي او ډبري زا لوېږي، هغه دېوال چي يې څه ونړاوه نو يې پر دا نورو قريشو بِږغ وكړى چې اوس نو مرسته را سره وكړى، هغه نور وايي: يا! تر سبا پوري درته ګورو چي په تا څه كيږي؟ كه تر سبا پوري څه نه در وسوه نو بيا مرسته او كومك در سره كوو او كه په تا يو څه وسوه موږ به دغه نړېدلي ډبري بيرته پرخپلو ځايو كښيږدو، پوره ورځ دغه نورو قريشو كار نه ور سره وكړى او د ده د حال انتظار كوي، خير شپه تېره سوه او سبا سهاړ بيا وليد د خپلو اولادو سره راغلى كُلنګان ورڅخه دي كار يې شروع كړى او نورو قريشو يې هم په مرسته كولو شروع وكړه خو په عين حال كي دعاوي هم كوي او وايي: الٰهي! زموږ إراده د خير ده، موږ يې د دې دپاره نړوو چي بيرته يې جوړه كړو، د شَر إراده نه لرو، (*دغه ټولي خبري د بيري څخه كوي*) څو بالآخره يې كعبه شريفه ونړول، مګر د كعبې شريفې د هغه وخت بِناء او تعمير داسي نه ؤ لكه دغه اوسنى بِناء، د دغه څخه يې فرق درلودى، هغه دا چي دغه (حِجرِ اسماعيل) دغه ګول او ګردئ ځاى چي د كعبې شريفي بغل ته دېوال پر را ګرځېدلى دى او (حَطِيم) هم ورته ويل كيږي دا هم په كعبه شريفه كي داخل ؤ، ټوله يوه خونه وه او بل كعبې شريفي دوې دروازې درلو دې چي يوه يې دغه اوسنى دروازه وه او يوه بله دروازه يې د دغې دروازې پر برابري په هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقابل طرف کې درلودل او دواړي دروازې یې کښته پر ځمکه وې او خلاصي به وې خلک به له یوه طرفه ور ننوتل او له هغه بله طرفه څخه به وتل، لکه څرنګه چې په بخاري شریف کې حدیث دی چې رسول الله ﷺ د مکې مکرمې تر فتحه کولو وروسته حضرتِ عائشې ﷺ ته فرمایي: یا عائشه! که چیري ستا قوم یعني: قریش د کفر وخت ته نژدې نه وای ما به کعبه نړولې وای او د ابراهیم علیه السلام پر اساس به مي جوړه کړې وای او دغه حِجر به مي پکښې داخل کړی وای او دوې دروازې به مي ورکړې وای چې د یوې څخه خلک ور ننوزي او پر هغه بله وزي، دا په صحیح البخاري کې د کعبې شریفي د پخوانۍ بِناء کومه چې ابراهیم علیه السلام جوړه کړې وه صفت او بیان دی.

اوس چې قریشو د کعبې شریفي په بِناء شروع وکړه هغه مال چې دوی را ټول کړی ؤ د کعبې شریفي د پوره جوړولو دپاره لږ ؤ، قریشو وویل: دومره به جوړه کړو چې په دغه را ټولو سوو پیسو جوړېدلای سي ځکه اوس د دوی دپاره دوې لاري وې چې د هغو څخه به یوه اختیاروي، هغه داچې: یا به نوري پیسې ټولوي پر حلالو او حرامو به یې نه کیږي یا به کعبه شریفه د پیسو د نېستي والي په سبب کمه او ناقصه جوړوي، قریشو دغه دوهمه لار خوښه کړه، که څه هم دوی کولای سوای چې نوري پیسې ټولي کړي مګر هغه پیسې به د ظلم، ربا، یا داسي نور حرام مال څخه وای، نو یې دا ښه او بهتره وبلل چې کعبه شریفه به دومره جوړه کړو څومره چې په حلال مال جوړیږي، خو نجس او حرام مال به نه په ګډوو، پسله دغي فیصلې یې د ډبرو په ایسته کولو شروع وکړه، دغه د دېواله ډبري ایسته کوي یوه طرف ته یې ایږدي.

کله چې د دېوالو د نړېدلو څخه فارغه سوه غواړي چې اساس او تاداو یې هم وکَنِي او د هغه تاداو څخه یې نوې جوړه کړي، نو یې تر دېواله لاندي حصه دننه په ځمکه کي هم وکندل، کله چې ځمکه څه کښته سوه، وې لیدل چې په ځمکه کي زرغونې ډبري دي او دغه ډبري د اوښانو د بوکو پر اندازه دي، یوه ډبره د بلې څنګ ته اوډل سوي پرتې دي، دوی ډېر په تعجب کي سوه نو د دوی څخه یوه نفر دا إراده وکړه چې دغه ډبري هم را وکاږي، کله چې یې کُلنګ تر یوه ډبره لاندي کړی او ډبره یې لږ را پورته کړه د ډبري د کښته یا لاندي څخه یو شدید نُور او روښنایي را ښکاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوه، دومره قوي رڼا وه چي قريبه وه دغه سړئ د دغي رڼا په سبب ړوند سي، ګُلګُک يې د لاسه ولوېدی او ډېره بيرته پر هغه خپل ځای ولوېدل، قريشو چي دا حالت وليدی ويل: په زرغونو ډبرو کار مه لری پر دغو ډبرو دېوال پورته کړی. نو يې شا و خوا ټول دېوال تر دغه زرغونو ډبرو پوري ايسته کړی او د دغه زرغونو ډبرو څخه يې نوې بِناء شروع کړه، دېوال پورته سو ترڅو چي د حجر اسود حد او اندازې ته ورسېدی.

د کعبې شريفي په نوې بناء کي د حجر اسود ايښوول

اوس د کعبې شريفي په بِناء کي حجر اسود ايښوول کيږي او بيا نور دېوال پر پورته کيږي دلته د قريشو هر مشر غواړي چي حجراسود دئ پر دغه خپل ځای کښيږدي او حجر اسود خو در معلوم دی چي هغه مشرفه او مبارکه ډبره ده چي د کعبې شريفي په بِناء کي کار سوې ده، بلکه د مځکي پر مخ هغه ډېره مشرفه ډبره ده او د هغې په باره کي زموږ عقيده دا ده چي دا يوه ډبره ده چي نه ضرر رسوي او نه فايده، لکه څرنګه چي په حديث شريف کي راغلي دي وايي کله چي حضرتِ عمرِ فاروق رضي الله عنه راغلی او غوښتل يې چي حجر اسود مچ کړي نو يې په داسي لوړ آواز چي خلک يې واوري و ويل: والله زه پوهېږم چي ته ډبره يې نه فايده رسولای سې نه تاوان خو که ما رسول الله ﷺ نه وای ليدلی چي ته يې مچولې ما به نه وای مچ کړې، نو اوس هم موږ دغه ډبره مچوو، نه په دې سبب چي چا ته نفعه يا ضرر رسوي او نه په دغه ډبره کي د اُلوهيت او خدايي کوم شئ سته بلکه صرف د رسول الله ﷺ متابعت دی که هغه ﷺ نه وای مچ کړې موږ به هم نه مچولای، زموږ دپاره د حجراسود مچول سنت دي او رسول الله ﷺ ولي حجراسود مچ کړی؟ ځکه دا د جنت د ډبرو څخه يوه ډبره ده، دا خو مو مخ کي په تفصيل سره وويل: چي حجر اسود د ابراهيم عليه السلام او د کعبې شريفي دپاره له جنته را وړل سوا و دغه ډبره د مځکي د ډبرو څخه نه ده.

د حجر اسود قصه اورېده ده موږ يې مخ کي هم څه بيان درته کړی دی چي ابراهيم عليه السلام خپل زوی اسماعيل عليه السلام ولېږی چي د دغه کُنج دپاره يوه مناسبه ډبره

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیدا کړي، هغه ولاړی او وګرځېدی خو د خپلي خوښي یا ضرورت ډبره یې نه کړه پیدا بیرته چي راغلی د پلار سره یې دغه ډبره پرته وه، ویل: دا ډبره دي له کومه کړل؟ پلار یې و ویل: دا د الله جل جلاله له طرفه را ته راغله او په یوه روایت کي ویل کیږي چي حجر اسود په اول کي سپینه ډبره وه مګر په وروسته کي د انسانانو د ګنهو په سبب توره سوه.

د حجراسود په تاریخ او قصه کي دا هم راغلي دي: چي په مسلمانانو کي د قرامطه په نامه سره یوه ډله پیدا سوه چي د اسلام څخه منحرف او اوښتي وه او دې ډلي د حجاز پر منطقه قدرت او تسلط پیدا کړی، دا چي دوی د اسلام څخه ډېر منحرف وه نو دوی قصد وکړی چي یوه بله کعبه جوړه کړي او رشتیا یې هم په حِجَر کي یوه بله بناء او خونه جوړه کړه چي اوس دغه حِجَر د أحساء په نامه سره یادیږي او څوک وایي بحرین دی او د دې دپاره چي خلک د حج او زیارت دپاره دغه د دوی کعبې ته ورسي نو یې دغه حجر اسود د کعبې شریفي څخه وکښی او حِجر ته یې نقل کړی د هغه خپلي کعبې په بناء کي یې کښېښاوه او دغه حجر اسود د قرامطه په کعبه کي شپېته کاله پاته سو (په بل روایت کي وایي شل کاله پاته سو) ترڅو چي بیرته په واقعي مسلمانانو کي طاقت او قوت پیدا سو او حجر اسود یې بیرته د هغه ځای څخه را نقل کړی، مګر د قرامطه ډلي مات کړی او ټوټه ټوټه کړی ؤ، که چا حجر اسود لیدلی وي په هغه کي یوه ټوټه اصلي حجر اسود دی او نور په خپله حجر اسود نه دی بلکه د عقیق د ډبري اوړه دي چي د حجر اسود هغه کوچنۍ ټوټې یې را ټولي کړي دي او دغه د عقیقو په اوړو کي یې د دې دپاره سره جمعه کړي او یو ځای کړي دي چي سره یو ځای سي، خو واقعي حجراسود فقط هغه یو تور داغ دی چي په دغه ځای کي معلومیږي، دغه کار چي حجر اسود یې مات کړی د قرامطه لعنة الله علیهم د ډلي په واسطه وسو. *(بیرته قصې ته راسی)*

کله چي قریش د کعبې شریفي په جوړولو کي د حجر اسود د ایښوولو ځای ته ورسېدل دلته نو د قریشو د مشرانو څخه هر یو غواړي چي دئ دغه ډبره پر هغه خپل ځای کښېږدي او دغه شرف یې په نصیب سي، ځکه د حجر اسود ایښوول داسي شرف او عزت دی چي په ټول ژوند کي د یوه وار دپاره دوی ته حاصلیږي، د حاجیانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سقایه یا رِفاده داسي شرف دی چي هر کال مکررېږي او په هر کال کي سته مګر د حجر اسود شرف په عمر کي د یوه وار دپاره دی، نو خود د قریشو هر ښاخ غواړي چي دغه د حجر اسود د ایښوولو شرف د دوی په نصیب سي نه غواړي چي هغه بل ښاخ یې کښېږدي، د قریشو په ښاخو کي د حجراسود پر ایښوولو مقابله او نزاع شروع سوه، د عبدالدار اولاده چي دکعبې شریفي د حِجابې یا پوښولو مسئول وه هغو و ویل: د کعبې شریفي پوښول زموږ وظیفه ده نو حجراسود هم په والله که بیله موږه بل څوک کښېږدي، د دغه قَسم د تائید او تاکید دپاره یې د وینو ډک لوښی را وړی او لاسونه یې په دغه وینو ولړل او بیا یې قسم وکړی چي حجر اسود به بېله موږه بل څوک نه کښېږدي مګر زموږ د وینو په تویېدلو سره، یعني: زموږ بې مرګه یې بل څوک نه سي ایښوولای، بني مخزوم چي دا حال ولیدی هغو هم د وینو ډک لوښی را وړی او لاسونه یې په ولړل او عیناً دغه قَسم یې یاد کړی، بني عدي بن کعب چي د حضرتِ عمر فاروق ﷺ قوم دی هغو هم د وینو لوښی را وړی او عیناً دغه قَسم یې یاد کړی مسئله ډېره خطرناکه سوه قریبه ده چي دا فتنه اور واخلي او په خپله قریش سره و وژني، د قریشو هر ښاخ ځانونه د جنګ دپاره تیار او آماده کړي دي، ټولو قَسم کړی دی چي حجر اسود به بیله موږه بل څوک نه کښېږدي او نه یې ایښوولای سي.

دا د قریشو ژوند او حال ؤ، هره مسئله چي په هغه کي شرف او عزت وي دوی تیار او آماده دي چي د هغه شرف د حاصلولو دپاره خپل ځانونه قتل او قرباني کړي، کله چي نورو خلکو د پیسو دپاره، د ښځو دپاره، د دینار او درهم دپاره جنګونه کول خو د قریشو جنګ پر شرف او عزت ؤ، په دغه خطرناکه حالت کي د دوی په منځ کي یو هوښیار سړئ پیدا سو چي تر ټولو قریشو په عمر زیات ؤ، ویل کیږي چي په دغه وخت کي د ده عمر یو سل او شل کاله ؤ او د دغه سړي نوم ابو اُمیه بن مغیره ؤ، ابو اُمیه و ویل: اې قومه! خپل ځانونه پر څه بربادوی؟ که تاسي قریش په خپل منځ کي سره وجنګېږی نو د قریشو څخه به څوک پاته سي؟ تاسي د مکې سرداران یاست که تاسي یو د بله سره و وژنی مکه به څوک إداره کوي؟ آیا د مکې د إدارې دپاره به د دباندي څخه نور خلک راځي؟ (*کشکي زموږ وطنوال هم دغسي فکر وکړي*) خلکو هم د ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبره قبوله کړه او وعده يې وکړه چې د درېيم په فيصله به قناعت کوو، بيا يې د ابواُميه څخه پوښتنه وکړه چې قاضي او فيصله کوونکی څوک وټاکو؟ ابو اُميه وويل: ستاسي فيصله به هغه څوک درکوي کوم چې دغه د بني شيبه له دروازې څخه اول را داخل سو، يعني: کوم سړئ چې له دغي دروازې څخه اول حرم ته راغلی حُکم او فيصله هغه ته پرېږدی هر څه چې هغه نفر و ويل هغه به قبلوی، ټول قريش په دغه خبره راضي سوه او په انتظار دي چې څوک به له دغي دروازې څخه راسي.

الٰهي حکمت ته وګوری: په دغه وخت کي خير البشر سرورکائنات اشرف المخلوقات محمّد مصطفٰی ﷺ د بني شيبه د دروازې څخه حَرم ته ور داخل سو، ټولو نارې کړې: (الصّادق الأمين) راضي يو، راضي يو، يعني: دا څومره ښه کار وسو چې صادق الأمين راغلی هو موږ ټوله د ده په حکم او فيصله خوښ او راضي يو.

اوس نو يو لوی عقل په کار دی چې دغه فتنه پای ته و رسوي، عقل او حکمت، دانايي او هوښياري په کار دي چې د خلکو له منځه خصومت او عداوت پورته کړي، په دغه مسئله کي حکم کول آسانه کار نه دی، د دغه قاضي هره خطا امکان لري چې د قريشو د جنګ او تباهی سبب وګرځي، دلته بايد سړئ له حکمته کار واخلي او تاسي د رسول الله ﷺ لوی حکمت ته وګوری، کله چې رسول الله ﷺ ته حال و ويل سو او د دوی د نزاع سبب خو مخ کي ورته معلوم ؤ نو يې خپل مبارک پټو د اوږو څخه ايسته کړی او د کعبې شريفي څخه يې ليري پر مځکه آوار کړی حجرِ اسود يې په خپلو مبارکو لاسو پر دغه پټو کښېښاوه بيا يې د قريشو رئيسانو ته ور بږغ کړه ويل: اوس نو په ټولو دغه پټو در پورته کړی، په دې پورته کولو کي د قريشو د هر ښاخ مشر حصه واخيستل او حجر اسود چې د کعبې شريفي څخه ليري پروت ؤ هغه خپل ځای ته يې ورساوه، د قريشو د مشرانو څخه هر يوه دا فکر کاوه چې ما يو څه وکړه، بيا نو په خپله رسول الله ﷺ حجر اسود د هغه پټو څخه واخيستی او د کعبې شريفي په بِناء کي يې په خپلو مبارکو لاسو پر هغه خپل ځای کښېښاوه.

اوس نو هغه څوک چې حجراسود يې پردغه ځای کښېښاوه هغه سرورکائنات محمّد مصطفٰی ﷺ ؤ او د ده ﷺ په حِکمت سره هغه د اور لګېدلو پُليته ايسته سوه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

قريش په داسي ډول د قتل او قتال څخه وساتل سوه چي هر يو خوشاله ؤ، دا هغه مهمه واقعه وه چي د محمّد ﷺ په ژوند کي تر واده کولو وروسته او تر بعثت د مخه پېښه سوې ده چي په دغه وختو کي د رسول الله ﷺ عمر پنځه ديرش کاله ؤ، نور نو رسول الله ﷺ په عادي ډول سره ژوند کاوه او کومه خاصه واقعه نه ده پېښه سوې.

اوس به د کعبې شريفي د بناء او جوړېدلو څه تاريخ درته بيان سي:

کعبه شريفه په ټول تاريخ او زمانه کي په يقيني ډول سره فقط څلور واره جوړه سوې ده او تر دغه څلور واره په د مخه جوړېدلو کي يې د علماء کرامو شک او اختلاف سته، خو اول وار جوړېدل يې هغه دي چي ابراهيم عليه السلام د خپل زوی اسماعيل عليه السلام په مرسته او ملګرتيا جوړه کړه چي دغه جوړېدل د الله عزوجل د امر پر ځای کول وه او دغه جوړېدل يې په قرآن مجيد او صحي احاديثو سره ثابت دي، الله عزوجل فرمايي:

﴿ وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَٰهِـۧمُ ٱلْقَوَاعِدَ مِنَ ٱلْبَيْتِ وَإِسْمَٰعِيلُ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّآ ۖ إِنَّكَ أَنتَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿١٢٧﴾ ﴾. [البقره: ۱۲۷]

ژباړه: اې محمّده ﷺ هغه وخت ياد کړه چي ابراهيم عليه السلام او اسماعيل عليه السلام د کعبې شريفي تاداوونه او بنسټونه پورته کړل او دواړو به ويل: اې زموږ ربه ته دغه کار زموږ څخه قبول کړه، بېشکه چي ته ښه اوريدونکی او ښه پوهېدونکی يې.

يعني: الٰهي! ته دغه د کعبې شريفي جوړول زموږ څخه قبول کړه او ته د ټولو دعاوي اورې او د ټولو په نيتو پوهېږې، په دغه باره کي صحي احاديث هم خورا ډېر دي چي په را نقلولو سره يې بحث اوږدېږي او د دغي اولنۍ بناء په باره کي د تاريخ کتابونه او علماء کرام وايي: د ابراهيم عليه السلام د کعبې شريفي د دېوالو لوړ والی (۹) ذراعه ؤ او اوږد والی يې (۳۰) ذراعه ؤ او د کعبې شريفي بر يا عرض(۲۲) ذراعه ؤ او بېله چته وه يعني: چت او بام يې نه درلودی.

او د کعبې شريفي دوهم وار جوړول دغه دي چي قريشو تر بعثت او اسلام د مخه جوړه کړه او د دغه وار په جوړولو کي رسول الله ﷺ هم اشتراک کړی دی او په دې وار کي يې د کعبې شريفي د دېوالو لوړ والی (۱۸) ذراعه کړی خو د اوږد واله څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې (٦) ذراعه او د ذراع څه حصه د مال د کمبودۍ په سبب پرېښوول چې دا هغه ځای دی چې (حِجَر) يا (حَطِيم) ورته ويل کيږي او د کعبې شريفې شمالي طرف ته دی او د کعبې شريفې دروازه يې د مځکې څخه لوړه کړه، دا هم د دې دپاره چې بېله اجازې څخه د قريشو څوک دننه ورنه سي.

په دغه باره کي رسول الله ﷺ د مکې مکرمې تر فتحې وروسته حضرت عائشې رضي الله عنها ته فرمايي: يا عائشه! که ستا قوم يعني: قريش د جاهليت وختو ته نژدې نه وای ما به د کعبې شريفې د نړولو امر کړی وای، خو په نوي جوړولو کي به مې هغه حصه پکښې داخله کړې وای کومه چې ځني ايستل سوې ده او د مځکې سره به مې برابره کړې وای، يعني: د کعبې شريفې دننه مځکه به مې دومره کښته کړې وای چې د مځکې سره برابره وای او يوه دروازه به مې د شرق طرف ته ورکړې وای او بله د غرب طرف ته، نو به دغه جوړ والی هغه د ابراهيم عليه السلام پر اساس وای.

او د کعبې شريفې دريم وار جوړېدل هغه دي: کله چې کعبه شريفه د يزيد بن معاويه په زمانه کي د ده د لښکرو له طرفه وسوځل سوه،

چې د هغې واقعې خُلاصه داسې ده: د (٣٦) سنې په آخر کي د يزيد لښکرو د (حُصين ابن نُمَير السکوني) په قومنداني عبدالله ابن زُبير رضي الله عنه چې د مسلمانانو خليفه او اميرالمؤمنين ؤ د يزيد په امر په مکه مکرمه کي محاصره کړی او بيا يې کعبه شريفه په منجنيق و ويشتل، کعبه شريفه د دغه ويشتلو په سبب ونړېده، عبدالله بن زُبير رضي الله عنه د حج تر موسمه انتظار وکړی څو چې له هره ځايه خلک د حج کولو دپاره راغله او عبدالله بن زُبير رضي الله عنه مشوره ورسره وکړه ويل: اې خلکو! ما ته د کعبې شريفې په باره کي مشوره راکړی، ټوله و نړوم او بيرته يې له سره جوړه کړم؟ که يې دغه نړېدلي ځايونه ور ترميم کړم؟ عبدالله ابن عبّاس رضي الله عنه و ويل: زما نظر دا دی چې نړېدلي ځايونه يې په دغه خپلو ډبرو ور جوړ کړې او نوره کعبه شريفه پر خپل حال پرېږدې ـځکه دا هغه کعبه ده چې خلک پر دې مسلمانان سوي دي او دا هغه ډبرې دي چې خلک پر هغو مسلمانان سوي دي، يعني: هر څه دي پر خپل حال پاته وي فقط نړېدلي ځايونه يې ور جوړ کړه، عبدالله بن زُبير رضي الله عنه و ويل: که ستاسي څخه د هر چا کور نړېدلی او

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوځېدلی وای تر هغو نه راضي کېدی چي کور یې بیرته له سره نه وای جوړ سوی، نو د خپل ربﷻ د کور په باره کي څنګه فکر کوی؟ عبدالله بن زُبیرؓ و ویل: زه له خپله ربه څخه درې ورځي استخاره کوم بیا پر هغه کار اقدام کوم یا هغه کار کوم چي خیر پکښې و وینم، پسله درو ورځو یې د کعبې شریفي په نړولو شروع وکړه ترڅو تر مځکي یې ورسول او بیا یې شا و خوا پَردې پر را وګرځولې او د کعبې شریفي په نوې بِناء یې شروع وکړه او هغه شپږ ذراعه خالي مځکه چي د حِجَر په نامه دغسي پرېښوول سوې وه هغه یې هم پکښې داخله کړه او د کعبې شریفي د دېوالو په لوړ واله یا جګواله کي یې تر پخوا لس ذراعه نور هم زیات کړل او دوې دروازې یې ورکړې چي پر یوه دروازه به خلک ورننوتل او پر هغه بله به وتل، خو دغه زیاتوب یا تغیرات یې د هغه حدیث شریف په جرئت سره وکړل کوم چي حضرتِ عائشېؓ د رسول اللهﷺ څخه روایت کړي دی او د مخه درته بیان سو.

د کعبې شریفي څلورم وار بناء یا جوړول هغه دي چي د عبدالله بن زبیرؓ تر شهادت وروسته وسوه، چي واقعه یې امام مسلمرحمه الله د عطاءؓ څخه روایتوي او وایي:

کله چي عبدالله بن زبیرؓ د حجاج بن یوسف الثقفي له طرفه شهید کړل سو او په دغه جنګ کي د حجاج له طرفه کعبه شریفه په منجنیق ونړول سوه، نو حجاج بن یوسف و عبد الملک بن مروان ته چي د وخت خلیفه ؤ د عبدالله بن زبیرؓ د وژلو خبر او دا و لیکل: چي ابن زبیر کعبه شریفه د اهلِ مکې له نظره مخالفه جوړه کړې ده، عبدالملک بن مروان ورته ولیکل: موږ د ابن زُبیر د کارو د مخالفت إراده نه لرو، کوم چي په لوړ واله کي یې زیاتوب کړی دی پر هغه اندازه یې جوړه کړه، مګر دا چي حِجَر یې د کعبې شریفي په بناء کي داخل کړی دی بیرته یې ځني وباسه پر پخواني شکل یې کړه او دغه دوهمه دروازه چي یې ورکړې ده هغه هم بنده کړه، نو بیا کعبه شریفه ونړول سوه او بیرته د قریشو پر هغه پخواني شکل جوړه سوه.

د تاریخ په کتابو کي ذکر سوي دي: کله چي رشید هغه چي د عبّاسي خُلفاوو څخه دی خلیفه سو نو یې دا إراده وکړه چي کعبه شریفه ونړوي او بیرته یې د عبدالله بن زبیرؓ د بناء پر قسم جوړه کړي، مګر امام مالک بن انسرحمه الله ورته و ویل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

یا امیرَالمؤمنین! د الله روی ته وګوره کعبه شریفه د وروستنیو پاچهانو د لاس لوبه مه ګرځوه (یعني: د هر چا چي إراده سوه چي تغیر پکښي را ولي، را ولي به یې) او په دې ډول د کعبې شریفي هیبت د خلکو د زړو څخه پورته کیږي، نو رشید هم د خپلي رأیي څخه واوښت او د کعبې شریفي نړول او جوړول یې پرېښوول.

داهغه څلور واره وه چي په یقیني ډول سره کعبه شریفه جوړه سوې ده.

مګر پنځم وار جوړېدل یې هغه دي چي په هغه کي شک او اختلاف سته او دا هغه جوړول دي چي د ابراهیمعلیه السلام تر جوړولو د مخه دي چي آیا د ابراهیمعلیه السلام ترجوړولو د مخه هم کعبه شریفه جوړه سوې ده که یا؟ په ځینو آثارو او روایاتو کي راغلي دي چي اول هغه څوک چي کعبه شریفه یې جوړه کړې ده هغه آدمعلیه السلام ؤ او د دغه جوړېدلو دپاره دلیل هغه حدیث شریف دی چي امام بیهقي یې د عبدالله بن عَمروﷺ څخه روایتوي، عبدالله بن عَمرو ﷺ وایي چي رسول اللهﷺ و فرمایل: اللهعزوجل و آدم او حواءعلیها السلام ته و فرمایل: زما دپاره کور جوړ کړی او جبریلعلیه السلام دکعبې شریفي خط او نقشه ور واچول، نو آدمعلیه السلام مځکه کِندل او حواءعلیها السلام یې خاوري او ډبري نقلولې، ترڅو چي اوبو ته و رسېدل، دکښته څخه ږغ پر وسو: یا آدم! بسته او بیا چي یې کعبه شریفه جوړه کړه د الله عزوجل له طرفه وحي ورته وسوې چي طواف پر وکړی او ورته و ویل سوه: ته اول انسان یې او دا اول بیت دی، بیا نو وختونه تېرېدل ترڅو چي نوحعلیه السلام دکعبې شریفي حج وکړی، بیا وختونه او قرنونه تېر سوه څو چي ابراهیمعلیه السلام یې دوهم وار دېوالونه پورته کړل.

خو امام بیهقي د حدیث شریف په آخر کي وایي: د دغه حدیث په اِسناد کي یوازي ابن لَهیعه سته او ابن لهیعه ضعیفه دی په ده سره حجت او دلیل نه سيِ ویل کېدلای.

او هلته نور روایات هم سته چي په معنیٰ کي دغه د بیهقي و روایت ته نژدې دي خو هغه ټول روایتونه له ضعفه خالي نه دي.

داسي یو روایت هم سته چي وایي: اول هغه څوک چي کعبه شریفه یې جوړه کړې ده شیث بن آدمعلیه السلام ؤ، اوس نو که دغه ضعیفه روایتو ته اعتبار ورکړل سي نو کعبه شریفه په ټول تاریخ او زمانه کي پنځه واره جوړه سوې ده، خو ښه او بهتره خبره

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا ده: چي پر هغه اعتماد وکړو چي په يقين سره ثابت دي، هغه دا چي کعبه شريفه څلور واره جوړه سوې ده لکه د مخه چي په وضاحت سره بيان سوه او بيله دغه څلور واره جوړېدلو څخه به يې علم الله ﷻ ته پرېږدو. هو په وروستنيو مختلفو وختو کي څو ځلي د کعبې شريفي د تعمير قسم قسم ترميمات او اصلاحات سوي دي.

د رسول الله ﷺ خلوت او تنهايي خوښېدل

څه موده وروسته او تر بعثت درې کاله د مخه رسول الله ﷺ د خلکو د بداندني ژوند څخه په تنګ ؤ، هلته فسق او فساد، فجور او د بتانو عبادت ؤ نو خود د رسول الله ﷺ او د ده د قوم په منځ کي ډېر فرق او ليري والی موجود ؤ، ځکه نو رسول الله ﷺ ته تنهايي او فکر کول او د الله ﷻ عبادت ډېر خوښ وګرځېدل، دا يې عادت ؤ چي څه موده ترمنځ به د څو ورځو او شپو دپاره غارِ حراء ته تلی (غارِ حراء په جبل نور کي يو کوچنئ غار دی) د غرو ځيني غارونه ډېر لوی وي مګر غار حراء کوچنئ غار دی چي فقط يو يا دوه نفره پکښي ځايېږي او د غره په لوړه حصه کي دی چي څوک بېله تکليفه او ستړيا څخه نه سي ورختلای، رسول الله ﷺ دغه ليري او ګوښه غار د خپل خلوت او تنهايي دپاره انتخاب کړی ؤ ځکه د ده ﷺ نه وه خوښه چي بل څوک ور سره ملګری وي او مقصد يې هم يوازي والی او د الله ﷻ عبادت ؤ چي په دغه تنهايي کي به يې د کون په موجوداتو کي فکر کاوه او په دې کي به يې فکر کاوه چي د دې کون تر شا يو إداره کوونکی قدرت سته او رسول الله ﷺ په هغه څه نه ؤ راضي چي د ده ﷺ قوم د هغه عقيده درلودل چي هغه شرک او باطل افکار وه، خو بيا هم رسول الله ﷺ ته يوه واضحه لار او معين شريعت نه ؤ ور معلوم چي په هغه سره مطمئن او راضي وي.

د رسول الله ﷺ دغه تنهايي اختيارول د الله جل جلاله په إراده سره وه چي د رسالت و لوی امانت ته آماده سي او په هغه رسالت سره د مځکي په مخ کي تغير را ولي، رسول الله ﷺ ته تر بعثت درې کاله د مخه دغه تنهايي خوښه وګرځېدل او دغه کوچنئ غار يې د خپل فکر او عبادت دپاره خلوت ګاه وګرځول او دغه کوچنئ غار!

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوې خولې لري چې په يوه ورننوزي او بله خوله يې د کعبې شريفې طرف ته ده (لکه يو کلکين داسي ده) او د هغې خولې څخه کعبه شريفه معلومېږي.

نو کوم څوک چې غارِ حراء ته داخل سي کولای سي چې د دغه غار د داخل څخه کعبه شريفه و ويني، سبحان الله! دغه غار چې د کعبې شريفې څخه درې ميله ليري دی او د غره په ډېره لوړه حصه کي دی چې تقريبًا په يوه نيم ساعت کي څوک ورختلای سي، نو تاسي فکر وکړی چې رسول الله ﷺ به څومره ګرځېدلی وي چې د ځان او عبادت کولو دپاره دي دغسي ليري او ګوښه ځای پيدا کړي چې د هغه ځای څخه دي کعبه شريفه هم معلومېږي.

رسول الله ﷺ به په دغه غار کي د تَفَکُر عبادت کاوه او کعبې شريفې ته به يې کتل، هر وخت به دغه غار ته د څو ورځو او شپو دپاره ورتلی او دا يې خوښه وه چې د رمضان په مياشت کي هلته ډېر واوسېږي، خو په هغه کال چې تر بعثت د مخه ؤ رسول الله ﷺ په دغه غار کي پوره يوه مياشت تيره کړه، په پخوا کي به پوره يوه مياشت هلته نه پاته کېدی مګر د بعثت په کال پوره يوه مياشت هلته پاته سو ځکه د الله جل جلاله عبادت ډېر خوښ ورته ګرځېدلی ؤ، هو! يو وخت به د خوړو يا اوبو را وړلو دپاره، يا دکور د خبر اخيستلو دپاره را کښته سو خو بيرته به هغه غره او هغه غار ته ولاړ.

په دغه آخري کال چې تر بعثت د مخه کال ؤ رسول الله ﷺ چې به پرلار رهي ؤ يا دغه غار ته به تلی يو آواز به يې اورېدی چې ويل کېدل به: السّلام عليکَ يا رسولَ الله! او ده ﷺ به شا وخوا وکتل هيڅوک به يې نه ليدل، په حيرت او فکر کي به سو چې دا څه آوازونه دي، رسول الله ﷺ فرمايي: چې بيا مي د وحيو تر نزول وروسته د جبريل عليه السلام څخه پوښتنه وکړه چې يا جبريل! تر بعثت د مخه چې به پرلاري تلم اورېدل به مي چې يو څوک راته وايي: السّلام عليکَ يا رسولَ الله! ما به شا وخوا وکتل څوک به نه وه، دغه رِغ چا کاوه؟ او دا څوک وه؟

جبريل عليه السلام و ويل: يا رسولَ الله! دغه وُنو او ډبرو سلام درباندي وايه.

محترمه وروره او خوري! آيا نن ورځ پر رسول الله ﷺ درود ويل د ځان سعادت او خوشبختي نه بولې؟ رسول الله ﷺ چې په الهي دربار کي کوم لوړ مقام او عزت

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري زما او ستا درود ویلو ته ضرورت نه لري، الله جل جلاله او په آسمانو کې ملائکې، په هوا کې مرغان، په دښتو کې حیوانات، په اوبو کې ماهیان حتّی وُني او ډبرې درود او سلام پر وایي، خو زما او ستا دپاره درود ویل هغه شئ دي چې ګټه او فایده یې مونږ ته را رسیږي، د رسول الله ﷺ سره زمونږ محبت په زیاتیږي، د متابعت شوق یې را پکښې پیدا کیږي، درود ویل زمونږ د ښه او بختور ژوند سبب ګرځي، حتّی د درود ویلو په برکت به مو إن شاء الله تعالی د رسول الله ﷺ شفاعت هم په نصیب سي.

نو وروره! په خپل ژوند کې درود ویل ډیر کړه او د ځان عادت یې وګرځوه، نتیجه به یې په یقیني ډول سره په دنیا او آخرت کې ووینې.

دوحیو نازلېدل

کله چې د رسول الله ﷺ د عمر خلویښت کاله پوره سوه د رسول الله ﷺ د ژوند په آفاقو کې د نبوت آثار او علامې ښکاره سوې، چې د هغو علامو څخه یو هم رشتیا خوب ؤ، رسول الله ﷺ به هیڅ خوب نه لیدی مګر هغه کار به عیناً په هغه شکل سره وسو چې په خوب کې به یې لیدلی ؤ، امام المحدثین امام بخاري رحمه الله د أم المؤمنین حضرت عائشې رضي الله عنها څخه روایت کوي چې فرمایي:

اول هغه شئ چې په هغه سره رسول الله ﷺ ته وحي شروع سوې هغه الرؤیا الصّالحه الصّادقه وه، یعني: صالحه او صادقه خوب ؤ، هیڅ خوب به یې نه لیدی مګر هغه به داسې پیښ او واقع سو لکه روښانه سهار، نو رشتیا خوب د نبوت د علامو او حصو څخه دی، خو پر دغه کیفیت شپږ میاشتې تیرې سوې.

تاسې ته معلومه ده چې د نبوت ټوله موده او زمانه درویشت کاله ده، نو دغه صادقه خوب د نبوت شپږ څلویښتم جز دی او الله جل جلاله یې هغه چا ته ورکوي چې د ده جل جلاله خوښه وي، کله چې په غار حراء کې د رسول الله ﷺ د خلوت او تنهائی دریم کال او د رمضان المبارک میاشت وه د الله جل جلاله دا خوښه او إراده سوه چې د مځکې پر خلکو خپل رحمت نازل کړي او رسول الله ﷺ په نبوت او رسالت سره مکرم کړي، څو هغه معینه ورځ راغله چې یوازې د مسلمانانو تاریخ ته نه بلکه د بشر

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاریخ ته او د ټولي مځکي د مخ تاریخ ته یې تغیر ورکړی، که موږ دغي ورځي ته فکر او حساب وکړو په دلائلو او قرائنو سره دا ممکنه ده چي دغه مبارکه ورځ معلومه او معینه کړو، دغه ورځ د دوشنبې ورځ او د روژې د میاشتي یو ویشتم تاریخ ؤ چي دا د (۶۱۰) میلادي کال د اګست د میاشتي لسمه ورځ وه او د رسول الله ﷺ عمر په دغه وخت کي په قمري حساب سره پوره ځلوېښت کاله شپږ میاشتي او دوولس ورځي ؤ او په شمسي حساب سره نه دیرش کاله درې میاشتي او دوه ویشت ورځي ؤ، دغه د دوشنبې ورځ د بعثت او رسالت اوله ورځ ده، رسول الله ﷺ فرمایي: زه په غار حراء کي ناست وم چي ناڅاپه (دفعتاً) یو سړئ را ته راغلی.

دغه سړئ جبریل علیه السلام ؤ او د یوه انسان په شکل او قیافه ورته راغلی نه د ملائکې په شکل، نو رسول الله ﷺ فرمایي: ناڅاپه یو سړئ راغلی چي سپین کالي یې اغوستي وه او د ده سره د دېباج یو لوښی یا ټوکر ور سره ؤ (دېباج ورېښمین ټوکر دی) او په هغه کي یو کتاب ؤ، څرنګه چي دغه نفر په یوه وار او ناڅاپه را ښکاره سو وې بېرولم (بې ډغه، بې خبره په نیمه شپه توره تاریکه او په غره کي ناڅاپه او یو دم سړئ پیدا سو) سړئ را نژدې سو کتاب یې را ته ونیوی او ویل: یا محمّد! إقرأ، اې محمّده! و وایه، رسول الله ﷺ د بیري په حالت کي ورته و ویل: زه ویونکی نه یم (یعني: لیک او لوست مي نه دي زده) نه شئ ویلای سم او نه یې لیکلای سم.

تاسي ته معلومه ده چي رسول الله ﷺ اُمّي ؤ، ویل او لیکل یې نه وه زده، که چیري د ده ﷺ ویل او نوشته کول زده وای کفارو به دا تهمت پر ویلای چي دا قرآن تا جوړ کړی او لیکلی دی، خو اوس د ده ﷺ قوم او ټولو قریشو ته دا معلومه وه چي محمّد ﷺ اُمّي دی.

نو رسول الله ﷺ فرمایي: دغه سړي زه په غېږ کي ونیولم او کښې یې کښم، قریبه وه چي د دغه کښېکښلو سره مي روح وتلی وای، د رسول الله ﷺ بېره نوره هم زیاته سوه او دغه نفر بیا را ته و ویل: یا محمّد! إقرأ، رسول الله ﷺ بیا ورته و ویل: زه ویونکی نه یم، وایي: بیا یې زه په غېږ کي ونیولم او کښې یې کښم او وې ویل: یا محمّد! إقرأ، د درېیم وار دپاره محمّد ﷺ و ویل: زه ویونکی نه یم، نو وایي: درېیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

واريې بيا دومره په قوت سره کښېکښښم قريبه وه چي نفس مي وخېژي او بيا يې و ويل: يا محمّد! و وايه، رسول الله ﷺ ورته و ويل: څه شي و وايم؟ جبريل عليه السلام و ويل:

﴿اَقۡرَاۡ بِاسۡمِ رَبِّكَ الَّذِىۡ خَلَقَ ۝ خَلَقَ الۡاِنۡسَانَ مِنۡ عَلَقٍ ۝ اِقۡرَاۡ وَرَبُّكَ الۡاَكۡرَمُ ۝ الَّذِىۡ عَلَّمَ بِالۡقَلَمِ ۝ عَلَّمَ الۡاِنۡسَانَ مَا لَمۡ يَعۡلَمۡ ۝﴾. [العلق]

فقط د سورةُالعلق دغه اولني پنځه آياته يې ور ته تلاوت کړه، دغه پنځه آياته هغه اولني آياتونه دي چي د آسمان څخه په ليلة القدر کي نازل سوي دي الله عزّوجلّ فرمايي:

﴿إِنَّآ أَنزَلۡنَٰهُ فِي لَيۡلَةِ ٱلۡقَدۡرِ ۝﴾.

يعني: موږ دغه قرآن مجيد په ليلة القدر کي نازل کړی دی.

او د روژې په مياشت کي نازل سوی دي، ځکه بيا هم الله جلّ جلاله فرمايي:

﴿شَهۡرُ رَمَضَانَ ٱلَّذِيٓ أُنزِلَ فِيهِ ٱلۡقُرۡءَانُ﴾. [بقره: ۱۸۵]

د روژې مياشت هغه مياشت ده چي په هغه کي قرآن مجيد نازل کړل سوی دی.

رسول الله ﷺ فرمايي: کله چي مي دغه آياتونه و ويل، دغه سړئ غائب سو او ولاړی، رسول الله ﷺ ډېر زيات په بېره کي ؤ چي دا څه کيفيت او حالت دی؟ په دغه وخت کي د رسول الله ﷺ صادقه او مخلصه زوجه حضرت خديجه رضي الله عنها چي هلته په خپل کور کي وه، په زړه کي يې ور وګرځېدل: چي محمّد ﷺ ته يو څه ور پېښه سوې ده، نو يې خپل يو مريئ غار حراء ته ولېږی چي ولاړ سه وګوره چي محمّد ﷺ ته څه پېښه ده؟ ځکه دې ته معلومه وه چي رسول الله ﷺ هلته دی، دلته بيا رسول الله ﷺ د غار حراء څخه را وتلی دی او په ډېر تلوار د کور و طرف ته رهي دی، د ډېري بيري په سبب د ځغستا پر قِسم په تلوار او چابکي سره د کور پر طرف رهي دی، مريئ چي غار ته راغلی وې ليدل چي رسول الله ﷺ نسته نو مريئ دې خوا ها خوا ته د رسول الله ﷺ په پلټنه او پيدا کولو مشغول سو او رسول الله ﷺ د مکې مکرمې پر طرف په تلوار رهي دی، رسول الله ﷺ د بيري او خوف په حالت کي خپل کور ته ولاړ، خديجې رضي الله عنها چي دئ ﷺ وليدی پوه سوه چي رسول الله ﷺ ډېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېرېدلی دی او اوس هم د بیرې په حالت کې دی او له ډېرې بیرې څخه رېږدي او وایي: زَمّلُونِي زَمِلُونِي، یعني: پټ مې کړئ، پټ مې کړئ، لکه د چا چې یخ کیږي او رېږدي، خدیجې رضي الله عنها هم په یوه کالي پټ کړی ترڅو چې بېره څني ولاړه او آرام سو.

نو بې خدیجې رضي الله عنها ته هغه پېښه سوې قصه وکړه، ټول هغه واقعات چې ورته پېښ سوي وه ورته بیان یې کړه او ویل: زه پر ځان و بېرېدم، خدیجې رضي الله عنها ورته و ویل: ښایي ته داسي فکر کوې چي دا د جن او پیري اثر وي؟ رسول الله ﷺ ویل: هو، خدیجې رضي الله عنها و ویل: یا والله تا ته هیڅکله د جن او پیري شر او آزار نه در رسیږي او الله تا نه خرابوي، ځکه ته صلۀ رحمي وصلوې، یعني: د دوستانو او اقرباوو حقوق پر ځای کوې، په خبرو کي رشتیا وایې، د ضعیفانو مرسته کوې، د محتاجو ضرورت او اړتیا رفعه کوې، د مېلمه عزت کوې، د حق مرسته او طرفداري کوې، ټول اخلاق دي ښه او کریم دي، جن تا ته تکلیف نه سي در رسولای، نو رېې هم رسول الله ﷺ پر ښاوه چي ښه آرام سو بیا یې نو وَرَقَه بن نَوفَل ته چي د خدیجې رضي الله عنها د اکا زوی ؤ ور وستی، دغه ورقه چي عرب او قریش ؤ نصراني سوی ؤ او دا قصه به په وروسته کي درته وکړو چي څنګه او ولي نصراني سو، مقصد ورقه بن نوفل د خدیجې رضي الله عنها د اکا زوی نصراني ؤ، څرنګه چي ده د یهودو او نصاراوو کتابونه لوستل او انجیل یې د عبراني څخه په عربي ډېر لیکلی ؤ، نو د ډېرو معلوماتو خاوند ؤ، په عمر ډېر او په سترګو ړوند سوی ؤ، د انبیاء علیهم السلام د ژوند معلومات ورته وه او دا هم ورته معلومه وه چي د را تلونکي نبي وخت او زمانه را نژدې سوې ده.

کله چي دوی وَرَقه ته ورغله خدیجې رضي الله عنها ورته و ویل: یا ابن عم! اې د اکا زوا! د وراره څخه دي د ده حال واوره، ورقه و ویل: اې وراره! څه دي لیدلي او اورېدلي دي؟ رسول الله ﷺ هغه خپل حال ورته بیانوي او ورقه په ډېر تعجب غوږ ورته نیولی دی او اوري یې، ورقه ته چي د آسماني کتابو څخه د آخري او راتلونکي نبي په باره کي کومي علامې ور معلومي وې هغه ټولي په محمّد ﷺ کي موجودي وې، نو یې په آخر کي په لوړ آواز و ویل: الله اکبر والله ناموس اکبر درته راغلی دی هغه چي الله جل جلاله و موسی علیه السلام ته را استولی ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ناموس اکبر څخه مقصد جبریل علیه السلام دی او د ناموس معنٰی؟ یعني: د سِر او پټ راز ساتونکی، مګر هو هغه د خیر او مصلحت راز او د جاسوس معنٰی: د شر او بد راز ساتونکی، نو د جبریل علیه السلام یو نوم ناموس اکبر دی او بل نوم یې روح یا روح القُدُس دی، لکه څرنګه چې الله جل جلاله په قرآن کریم کې فرمايي:

﴿ فَأَرۡسَلۡنَآ إِلَيۡهَا رُوحَنَا ﴾. [مریم: ۱۷]

یعني: مونږ و مریم علیها السلام ته زمونږ روح ور واستاوه، د روحنا څخه مقصد جبریل علیه السلام دی او بیا هم الله جل جلاله فرمايي:

﴿ تَنَزَّلُ ٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ وَٱلرُّوحُ فِيهَا ﴾.

یعني: په لیلة القدر کې ملائکې او جبریل علیه السلام را کښته کیږي.

دلته هم د روح څخه مقصد جبریل علیه السلام دی، خیر ورقه بن نوفل و ویل: والله ناموس اکبر درته راغلی دی، هغه چې موسٰی ته راغلی ؤ او عیسٰی علیه السلام یې نه کړی یاد دا ولې؟ ځکه د ورقه دا عقیده نه وه چې عیسٰی علیه السلام نبي دی.

ورونو! نصارا پر درې قسمه دي، یوه ډله یې وايي: عیسٰی علیه السلام په خپله رب او إله دی (العیاذ بالله) او د نصاراوو بله ډله بیا وايي: چې مرتبې او درجې درې دي، یوه د الله درجه ده او یوه د نبي درجه ده او د دغو دوو درجو په منځ کې یوه بله درجه سته چې تر الله کښته او تر نبي لوړه ده او عیسٰی علیه السلام په دغه درجه کې دی، د ورقه بن نوفل عقیده هم داسې وه، چې دغه عقیده نه پوره شرک دی او نه پوره توحید دی، نو ځکه ورقه بن نوفل عیسٰی علیه السلام نه کړی یاد، بلکه ویل: دا هغه ناموس اکبر دی چې موسٰی علیه السلام ته راتلی او بیا دغه ورقه یوه عجیبه خبره وکړه، ویل: کشکې زه په هغه وخت کې ځوان وای چې ستا قوم تا د مکې څخه باسي او ما ستا مرسته کړې وای، رسول الله ﷺ په تعجب سره و ویل: ما د مکې له ښاره باسي؟ ما شړي؟ ورقه بن نوفل و ویل: هو! هر چا چه دغسې شئ را وړی دی لکه تا ته چې راغلی دی هغه څوک د خپل قوم له طرفه آزار سوی دی او دغه عمل همېشه د نبیانو سره کېدی، څرنګه چې ته هم نبي او رسول یې خامخا آزارېږې او که زه په دغه ورځ ژوندئ وم مرسته او کومک به دې وکړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا نو د وحیو او بعثت شروع وه، اوس نو محمّد ﷺ د ځینو علماوو په قول د سورۀ العلق د دغو آیاتو په نزول سره نبي سو مګر رسول نه دی، ځکه ځیني علماء د نبي او رسول فرق داسي بیانوي: نبي هغه دی چي وحي ورته نازلیږي خو په تبلیغ نه وي امر کړه سوی او رسول هغه دی چي هم وحي ورته راځي او هم د دین په تبلیغ سره مامور او مکلف وي، نو د دغو علماوو په قول محمّد ﷺ د سورۀ العلق په نزول سره نبي سو، ځرنګه چي په تبلیغ نه سو امر نو رسول نه سو، خو بیا د سورۀ المدثر په نزول سره رسول هم سو، ځکه هلته بیا په تبلیغ هم امر کړل سو (دا د علماوو یو قول ؤ)

پسله دغه غار حراء د واقعې څخه رسول الله ﷺ ته نور څه نه سوه پېښ او وحيِ هم نه نازلیږي چي دغي مودې ته علماء کرام (فترةُ الوحي) وایي، یعني: وحيِ قطعه سوې او دا موده په هغه صحي روایتو کي شپږو میاشتو ته ورسېدل، که څه هم ځینو علماوو دا موده درې کاله بللې ده خو دا مطلقاً خطا ده او هغه راجحه روایت دا دی چي دغه د وحیو د قطعه کېدلو موده شپږ میاشتيٰ وه، پوره نیم کال وحيِ قطعه دي هیڅ شئ نسته، نو له دغه جهته علماء کرام رشتیا او صادقه خوب د نبوت شپږ څلوېښتمه حصه بولي، ځکه نبوت یا رسالت ټوله درویشت کاله ؤ، که دغه درویشت کلونه و شپږو میاشتو ته واړوو نو شپږ څلوېښت واره (٦) میاشتي ځني جوړېږي.

او په دغه موده کي چي وحيِ نه وې رؤیا الصادقه موجوده وه، نو ځکه رؤیا الصادقه د نبوت شپږ څلوېښتمه حصه سوه، خیر په دغو شپږو میاشتو کي ورقه بن نوفل هم وفات سو او رسول الله ﷺ فرمایي: ورقه بن نوفل مي په جنت کي ولیدی، ځکه د هغه د اسلام إراده وه، په خپل نیت جنت ته داخل سو او د ورقه د ژوند په وخت کي رسول الله ﷺ هم خوک و اسلام ته نه دي دعوت کړي او د هیچا څخه یې د ایمان را وړلو طلب او غوښتنه نه وه کړې، نو ورقه بن نوفل په هغه خپل نیت چي ویل کشکي زه ځوان وای او ستا مرسته مي کړې وای جنت ته داخل سو، دا هم د الله جل جلاله الٰهي رحمت او احسان دی چي د ورقه پر نیت یې معامله ور سره وکړه که څه هم دئ تر رسالت د مخه وفات سو خو جنت ته داخل سو.

اوس نو په دغو شپږو میاشتو کي چي وحيِ قطعه دي که څه هم رسول الله ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اولو ورځو کي بېرېدی او په بېره کي ؤ، خو څه موده وروسته يې زړه غوښتی چي بيا جبريل عليه السلام ورته راسي او وحيِ ورته را وړي شوق او علاقه يې پيدا سوه تر داسي اندازې چي دښت او صحرا ته به وَوَتی، غرو ته به ولاړی او هلته به په انتظار ؤ چي ښايي جبريل عليه السلام ورته راسي.

د وحيو د قطعه کېدلو څخه مقصد هم دا ؤ چي د رسول الله ﷺ د جبريل عليه السلام و ملاقات او د وحيو و نزول ته شوق او علاقه پيدا سي چي واقعاً هم داسي سوه، رسول الله ﷺ د هغه د مخنی بيزي پر ځای اوس دښت او غرو ته وزي او د دې انتظار کوي چي د جبريل عليه السلام سره ملاقي سي، دا ورځي د رسول الله ﷺ دپاره ډيري درنې او له خواشينيه ډکي ورځي وې چي آيا زما څخه خو به داسي يو کار نه وي پېښ سوی چي زما رب را څخه ناراضه سوی وي، حتّی ځيني وختونه به يې دا إراده وکړه چي د غره څخه ځان را وغورځوي، خو يوه ورځ يې ناڅاپه د آسمان له طرفه ږغ واورېدی چي ويل: يا محمّد! رسول الله ﷺ فرمايي: سر مي را پورته کړی چي يو عجبه منظر دی، انسان ته هيڅکله داسي حالت نه پيښېږي، و مي ليدل چي جبريل عليه السلام په هوا کي پر يو عرش ناست دی او شپږ سوه وزرونه يې دي چي د مشرق او مغرب منځ يې ټول ډک کړی ؤ، ټول آسمان يې نيولی ؤ، وايي د آسمان هر طرف ته چي به مي کتل دغه جبريل مي ليدی او دغه ږغ کوي:

يا محمّد! أنتَ رسُولُ اللهِ وَ أنَا جبريل.

يعني: يا محمّد! ﷺ ته رسول الله يې او زه جبريل يم او رسول الله ﷺ د ډيري بيري څخه پرخپل ځای ولاړ دی، له بيري او وَهمه حرکت نهِ سي کولای، د دغه منظر او مشهد بيان الله جل جلاله په قرآن مجيد کي کړی دی او فرمايي:

﴿وَٱلنَّجۡمِ إِذَا هَوَىٰ ۝١ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمۡ وَمَا غَوَىٰ ۝٢ وَمَا يَنطِقُ عَنِ ٱلۡهَوَىٰٓ ۝٣ إِنۡ هُوَ إِلَّا وَحۡيٞ يُوحَىٰ ۝٤ عَلَّمَهُۥ شَدِيدُ ٱلۡقُوَىٰ ۝٥﴾. [النجم]

يعني: قسم دی په ستورو سره چي غروب يا طلوع وکړي چي نه دی ګمراه سوی ملګری ستاسي چي مقصد رسول الله ﷺ دی، يعني: رسول الله ﷺ نه د غلط فهميه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د صحي لاري اوښتی دی او نه په خپل قصد او اختیار سره د لاري اوښتی دی، بلکه لکه د آسمان ستوري چي په ختلو او لوېدلو کي پر یوه معینه او مقرره سوې لار ځي، همدارنګه رسول الله ﷺ د الله عزوجل له طرفه پر معینه سوې لار برابر ځي او دا امکان نه لري چي مخالفت ځني وکړي او نه محمّد ﷺ د خپلي غوښتني او خواهش مطابق خبري کوي او نه دی دغه قرآن مګر وحيِ دي چي و ده ته لېږل سوي دي، ده ته شدید القوٰی: د ډېرو شدیدو قوتو خاوند (چي جبریل علیه السلام دی) ښوولي دي.

ورونو! جبریل علیه السلام د ملائکو رئیس او قائد دی او انبیاء علیهم السلام ته د رسالت او وحیو په رسولو تر نورو ملائکو غوره کړه سوی او اختیار سوی دی، د ملائکو څخه بل داسي څوک نسته چي رسولانو ته دي وحيِ راوړي بیله جبریل علیه السلام څخه او جبریل علیه السلام شدیدُ القوٰی دی، د ده د قوت څخه یو دا دی چي پوره او کامل ښاریې د وزر په یوه طرف چپه واړاوه، د دغه لوی ښار چي د لوط علیه السلام د قوم ښارؤ لوړه حصه یې کښته کړل او کښته حصه یې لوړه کړه، دا د جبریل علیه السلام قوت دی.

﴿ذُو مِرَّةٍ فَٱسْتَوَىٰ ۝٦ وَهُوَ بِٱلْأُفُقِ ٱلْأَعْلَىٰ ۝٧ ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّىٰ ۝٨ فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَىٰ ۝٩ فَأَوْحَىٰٓ إِلَىٰ عَبْدِهِۦ مَآ أَوْحَىٰ ۝١٠ مَا كَذَبَ ٱلْفُؤَادُ مَا رَأَىٰٓ ۝١١﴾
[النجم]

الله جل جلاله فرمایي: چي دا واقعي لیدل دي، خیال او تصور نه دی، بلکه حقیقتاً یې جبریل علیه السلام ولیدی.

ورونو! رسول الله ﷺ د خپل رسالت په ټوله موده کي جبریل علیه السلام پر خپل واقعي شکل فقط دوه واره لیدلی دی، بشر دا نه سي تحمل کولای چي ملائکې و ویني نو ځکه جبریل علیه السلام به د وحیو راوړلو په وخت کي رسول الله ﷺ ته په قِسم قِسم صورتو او شکلو سره راتلی.

د مخه تردې چي د رسول الله ﷺ د رسالت او نبوت د ژوند په تفصیلاتو شروع وسي دا ښه او لازمه ده چي د وحیو اقسام او اشکال دروښوول سي ځکه وحيِ د رسالت اساس او د دعوت ریښه او اصل بلل کیږي، نو وحيِ یا نزول د وحیو پر شپږ قسمه دي، یعني: رسول الله ﷺ ته وحيِ پر شپږ قسمه نازلي سوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اول: د خوب لیدل دي، علماء کرام وايي چې د أنبياء علیهم السلام خوب وحيِ دی.
ځکه ابراهيم علیه السلام خپل زوی ته وويل:

﴿يَٰبُنَيَّ إِنِّيٓ أَرَىٰ فِي ٱلۡمَنَامِ أَنِّيٓ أَذۡبَحُكَ﴾. [الصافات: ۱۰۲]

يعني: اې زما زويه زه پرله پسې په خوب کې وينم چې تا حلالوم.
نو دغه خوب وحيِ وې.

دوهم: دا چه جبريل علیه السلام به د رسول الله ﷺ په زړه کې هغه د مقصد شئ ور واچاوه، بېله دې ښخه چې رسول الله ﷺ ملائکه و ويني په زړه کې به يې يو احساس پيدا سو، لکه څرنګه چې رسول الله ﷺ فرمايي:

« إنَّ الرُّوحَ الأمين نَفَثَ فِي رَوْعِي أَنَّهُ لَيسَ مِنْ نَفْسٍ تَموتُ حتّى تَسْتَوفِي رِزقَها، فَاتَّقُوا اللهَ وَأجْمِلُوا فِي الطَّلَب، وَلا يَحْمِلُكُم إِسْتِبْطاءُ الرِّزقِ على أن تَطلُبُوهُ بِمَعاصِي اللهِ فَإِنَّهُ لا يَنالُ ما عِندَهُ إلاَّ بطاعَتِه ». [رواه: ابن أبي شيبه]

يعني: روحُ الأمين چې جبريل علیه السلام دی زما په زړه کې را واچول (چې موږ و دغه ته الهام وايو) رسول الله ﷺ فرمايي: الهام را ته وسو چې هيڅ نفس يا هيڅ ژوندئ مخلوق تر هغو پوري نه مري چې رزق يې پوره نه سي، نو د الله جل جلاله ښخه وبيرېږی او د رزق په طلبولو کې سمه لار اختيار کړی او د رزق طلبول بايد تاسي دې ته مجبوره نه کړي چې د الله جل جلاله په معصيت او ګناه يې طلب کړی، ځکه هر هغه څه چې د الله جل جلاله سره دي بېله اطاعته د الله په بل شي سره نه حاصلېږي.

خو د دې حديث په بيانولو سره زموږ مقصد الهام ؤ چې دا هم د وحيو يو قسم دی.

د وحيو درېيم قسم دا دی: چې رسول الله ﷺ ته به جبريل علیه السلام د يوه سړي په شکل سره راغلی او په دغه قسم وحيو کې به اصحابِ کرامو هم دغه سړئ ليدی او دا د دوو نفرو د تفاهم او پوهېدلو دپاره د وحيو هغه تر ټولو آسانه طريقه ده، ځکه دلته د دواړو طرفو په منځ کې تجانُس او يو شئ والی موجود وي او ډېر ځله جبريل علیه السلام و رسول الله ﷺ ته د دِحيَةُ الکَلبي رضي الله عنه په شکل راغلی دی.

د وحيو څلورم قسم داسي ؤ: چې د زنګ يا زنګولې د شرنګهاري په شکل سره به يو آواز ؤ، چې د وحيو په اقسامو کې دغه قسم وحيِ د رسول الله ﷺ دپاره هغه تر ټولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سخته طریقه او مشکل قسم د وحیو ؤ، تر داسي اندازې چي په ډېر شدید یخ کي به پر رسول الله ﷺ خولې را بهېدلې او که به پر کوم حیوان سپور ؤ د هغه حیوان ځنګنونه به پر مځکه کت سوه، یو وخت و رسول الله ﷺ ته دغه قسم وحيِ نازلېدې او د رسول ﷺ مبارک ځنګون د زید بن ثابت رضی الله عنه پر ځنګانه پروت ؤ، زید رضی الله عنه وایي: قریبه وه چي د رسول الله ﷺ د ځنګانه د دروند والي په سبب مي ځنګون په مځکه ننوزي.

د وحیو پنځم قسم دا دی: چي رسول الله ﷺ به د وحیو راوړونکې ملائکه یعني جبریل علیه السلام په هغه خپل واقعي شکل کوم چي الله جل جلاله پر هغه شکل خلق کړی او پیدا کړی ؤ ولیدی او دغه قسم وحيِ و رسول الله ﷺ ته د ټول رسالت په موده کي دوه واره پیښي سوي دي، لکه الله جل جلاله چي په سورةُ النجم کي ذکر کړي دي.

د وحیو شپږم قسم هغه دی: کوم چي الله جل جلاله د معراج په شپه لوړ تر آسمانو پر رسول الله ﷺ لمنځونه فرض کړل، بیله واسطې بیله ملائکې د پردې تر شا خطاب او خبري کول وه او لکه د موسٰی علیه السلام سره چي په جبل طور کي څو واره داسي وسوه، چي د الله جل جلاله خبري به یې اورېدلې او هغه عزوجل به یې نه لیدی او دا د وحیو هغه کاملترین شکل او صورت دی. *بیرته قصې ته راسه:*

نو جبریل علیه السلام و رسول الله ﷺ ته په خپل واقعي شکل او حقیقي صورت فقط دوه واره ښکاره سوی دی چي اول واریې دغه د بعثت په شروع کي ؤ او دوهم وار د إسراء او معراج په شپه ؤ او د دغه اول او دوهم وار په باره کي الله جل جلاله په سورةُ النجم کي فرمایي:

﴿ مَا كَذَبَ ٱلْفُؤَادُ مَا رَأَىٰٓ ﴿١١﴾ أَفَتُمَٰرُونَهُۥ عَلَىٰ مَا يَرَىٰ ﴿١٢﴾ وَلَقَدْ رَءَاهُ نَزْلَةً أُخْرَىٰ ﴿١٣﴾

یعني: د محمّد ﷺ زړه خلاف نه وه ورته ویلي، هغه چي جبریل علیه السلام یې په سترګو لیدلی ؤ، آیا تاسي د محمّد ﷺ سره په دغه شي کي چي ده لیدلی دی بحث او جنجال کوی؟ او خامخا محمّد ﷺ بل وار بیا جبریل علیه السلام لیدلی دی، چیري یې لیدلی دی؟ ﴿عِندَ سِدرَةِ المُنتَهىٰ﴾ دا هغه دوهم وار لیدل دي چي د معراج په شپه د سِدرةُ المُنتهٰی د وُني یا درختي سره وسوه، چي د دغه تفصیلي بیان به إن شاء الله تعالی د معراج په قصه کي درته راسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو دغه اوسنئ منظر او مشهد چي رسول اللهﷺ د اول وار دپاره جبريل عليه السلام په خپل واقعي شکل او صورت سره ويني ډير عجيب او نادره حالت ؤ، رسول اللهﷺ له ډيره خوفه پرخپل ځای حيران ولاړ دی هيڅ حرکت نه کوي هري خوا ته چي ګوري آسمان په جبريل عليه السلام ډک دی او دغه ورته وايي:

يا محمّد! أنتَ رسولُ الله وَأنَا جبريل.

څه وخت دغه حالت ؤ چي بيا جبريل عليه السلام د دهﷺ له نظر او ليدلو څخه غايب شو او رسول اللهﷺ د ډيري بيري او خوف په حالت کي کور ته راغلی او ريږدي او وايي: زَمّلُونِي زَمِلُونِي، پټ مي کړی، پټ مي کړی.

رسول اللهﷺ په بستر کي ځان پېچلی ؤ چي جبريل عليه السلام وحيِ ورته را وړې او دا وار يې د الله جل جلاله له طرفه رسالت ورته را وړی چي هغه وحيِ د سورةُ المدثر دغه آياتونه وه:

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡمُدَّثِّرُ ۝١ قُمۡ فَأَنذِرۡ ۝٢﴾.

يعني: اې هغه څوکه چي د وحيو له بيري دي ځان په کالو کي پېچلی دی! د خوب له بستره ولاړ سه او خلک د الٰهي عذاب څخه يا په الٰهي عذاب سره وبېروه.

چي دا د خلکو په بېرولو او إنذار سره الٰهي امر دی او د رسالت درنه وظيفه د رسول اللهﷺ پر غاړه ورولوېدل او نور هم ورته فرمايي:

﴿وَرَبَّكَ فَكَبِّرۡ ۝٣ وَثِيَابَكَ فَطَهِّرۡ ۝٤ وَٱلرُّجۡزَ فَٱهۡجُرۡ ۝٥ وَلَا تَمۡنُن تَسۡتَكۡثِرُ ۝٦﴾.

يعني: او خپل رب په لويي سره يادوه او خپل کالي دي پاک وساته، ګناه او بتان پريږده، يعني: ظاهر او باطن دي بايد پاک وي او داسي احسان او نيکي مه کوه چي بدل يې ډير غواړې.

الله جل جلاله مورِ ته لوړ همت را ښيي چي هر شئ که مال وي که دولت، که علم وي که خلکو ته لار ښوونه هر څه چي چا ته ورکوې دا نه ښايي چي د هغه عوض او بدل وغواړې بلکه ته بايد د دغه شکر آداء کړې چي الله جل جلاله تا ته دغه نعمتونه درکړي دي.

او فرمايي: ﴿وَلِرَبِّكَ فَٱصۡبِرۡ ۝٧﴾.

او خپل رب ته صبر کوه، يعني: اوس نو ستا آزارېدل شروع سوه، خلک دي بېله

(c) ketabton.com: The Digital Library

آزارولو نه پرېږدي ته باید صبر وکړي.

دغه ټول الهي امرونه یوازې رسول الله ﷺ ته نه بلکه ټول محمّدي امت ته لار ښوونه ده، نو مسلمان وروره! کوم زحمتونه او تکلیفونه چې د دعوت په لار کې تا ته پیښېږي د هغه په مقابل کې د صبر او تحمله څخه کار اخله او پوه سه چې دغه د تبلیغ او دعوت عظیم الشانه وظیفه بیله زړه ورتیا او حوصلې، صبر او استقامته څخه پای ته نه رسیږي.

تر دغه وروسته د وحیو نزول پرله پسې سو او همېشه وحيِ نازلېدلې او بیا د سورةُ المزمل دغه آیاتونه نازل سوه:

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡمُزَّمِّلُ ۝١ قُمِ ٱلَّيۡلَ إِلَّا قَلِيلٗا ۝٢﴾.

یعني: اې هغه څوک چې ځان دې په کالو کې پېچلی دی! په شپه کې لمانځه ته ولاړ سه، بیله لږې حصې څخه، یعني: شپه په عبادت تېره وه، څوک د شپې څه حصه آرام کوې کومه مضائقه نسته، پروا نه لري.

دا نو ورسول الله ﷺ ته په عبادت کولو سره امر وُ. او بیا سورةُ الضحی نازل سو:

﴿وَٱلضُّحَىٰ ۝١ وَٱلَّيۡلِ إِذَا سَجَىٰ ۝٢ مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَىٰ ۝٣﴾.

یعني: قسم په څاښت چې روښانه دی او قسم په شپه چې تاریکه سي او ټول شیان په خپله تاریکه کې پټ کړي چې ستا رب ته نه یې پرې ایښی.

یعني: دا چې وحيِ نه نازلېدې دا د الله جل جلاله له طرفه ستا پرېښوول او مهجوره کېدل نه دي چې ته یې پرېښوولې بلکه د دې انقطاع څخه مقصد دا وُ چې ته مستعد سې، د وحیو د نزول دپاره شوق او استعداد پیدا کړې او پرله پسې آیاتونه نازلېدل او بیا هم الله جل جلاله هغه نعمتونه ذکر کړل چې رسول الله ﷺ ته یې ورکړي وه او وفرمایي:

﴿وَلَلۡأٓخِرَةُ خَيۡرٞ لَّكَ مِنَ ٱلۡأُولَىٰ ۝٤ وَلَسَوۡفَ يُعۡطِيكَ رَبُّكَ فَتَرۡضَىٰٓ ۝٥﴾.

او اې محمّده! ﷺ خامخا تا لره آخرت تر دنیا ښه او بهتر دی او ژر ده چې ستا رب به تا ته لویه برخه درکړي پس ته به راضي سې، الله عزوجل نور هم هغه نعمتونه ورته بیانوي چې ده ﷺ ته یې پرله پسې ورکړي دي او فرمایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿أَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيمًا فَآوَىٰ ۝ وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدَىٰ ۝ وَوَجَدَكَ عَائِلًا فَأَغْنَىٰ ۝﴾

آیا ته یې یتیم نه وې پیدا کړی؟ بې پلاره یې پیدا کړې او بیا یې د پناه ځای درکړی او ته یې داسې پیدا کړی وې چې په شرعه او شرعي احکامو نه پوهېدې او تا ته یې شرعي احکام در وښوول او نبوت یې درکړی (دلته ضلالت د انحراف او دلارې څخه د اوښتلو په معنٰی نه دی بلکه د ضلال معنٰی: د عبادت په طریقه نه پوهېدل او د هغې طریقې نه پېژندل دي، چې څوک باید څنګه د الله جل جلاله عبادت وکړي) او ته یې فقیر یا مسکین پیدا کړې او بیا یې غني کړې، نو الله جل جلاله د دغه سورت په نزول سره و رسول الله ﷺ ته اطمینان ورکړی او هغه خپل نعمتونه او احسانونه یې ورياد کړل چې ستا رب هیڅکله تا نه پرېږدي او نه دي مهجوروي بلکه احسان یې هم دربانديې کړی دی او نور یې هم دربانديې کوي.

ورونو! په جزيرةُ العرب کې تر رسول الله ﷺ او د هغه تر مبارک بعثت د مخه نور خلک هم موجود وه چې د الله جل جلاله پر وحدانیت او یو والي یې عقیده درلودل، مګر دغه خلک چې الله جل جلاله هدایت ورته کړی ؤ شمېر یې کم او لږ ؤ، د دغو لږو خلکو څخه یو زید بن عَمرو بن نُفَیل ؤ، بل عثمان بن حارث او بل ورقه بن نوفل ؤ، دغه درې نفره د بتانو له عبادته بېزاره وه او بد یې ځني راتله، د مشرکانو د کارو څخه په تنګ وه، دغه درې نفره سره کښېنستل او مشوره یې سره وکړه، ویل: دغه د بتانو عبادت خوعبث او بیهوده، غلط او باطل کار دی موږ باید د صحي او حق دین پوښتنه او پلټنه وکړو، نو په اتفاق سره دې خوا او ها خوا ته ګرځي، د لوی عالم پوښتنه کوي چې هغه و دوی ته حق دین او سمه لار ور وښیي، د دغه حق په تلاښ کې عثمان او ورقه بن نوفل نصارا سوه، مګر زید بن عَمرو بیا هم ګرځي غواړي چې پوره اطمینان حاصل کړي، خلکو یو نفر ور وښاوه چې دغه سړئ لوی عالم دی او هغه عالم یهودي ؤ، زید بن عَمرو هغه عالم ته ورغلی او ویل: ستا د دین بیان را ته وکړه چې څنګه دین دي دی؟ هغه عالم هم د خپل دین یهودیت په باره کې معلومات ورکړه د یهودیت عقائد او احکام یې ورته بیان کړه، زید ورته و ویل: دغه دین حق او الٰهي دین دی؟

هغه و ویل: هو دا هغه حق دین دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زید بن عَمرو ورته و ویل: زه څنګه یهودي کېدلای سم؟

عالم و ویل: تر څو چه د الله ﷻ څه غضب درباندي و نه سي ته نه سې یهودي کېدلای ځکه الله ﷻ پر یهودو په غضب سوی دی، که ته غواړې چي یهودي سې د الله ﷻ غضب به قبلوې بیانو یهودي کېدلای سې.

زید و ویل: زما تېښته د الله ﷻ له قهره او غضبه څخه ده زه د هغه رضا غواړم او ته مي د الله ﷻ په غضب اخته کوې، یا! زه تر دې دین تېریم مګر بل څوک یا بله لار را وښیه.

عالم و ویل: بل شئ نه دی را معلوم مګر دا چي حنیف سې.

زید ویل: حنیف څه شي دی؟

عالم و ویل: هغه دا چي مُوَحّد اوسې.

زید ویل: مُوَحّد څه شي دی؟

عالم و ویل: د ابراهیم علیه السلام دین حنیف او د توحید دین دی.

زید ویل: د ابراهیم علیه السلام دین څنګه دین دی؟

یهودي و ویل: هغه دین نه دی را معلوم خو یو پخوانئ آسماني دین دی چي اوس بالکل له منځه تللی دی، عالمان یې ټول مړه سوي دي اوس د هغه دین احکام چا ته نه دي معلوم فقط دومره خبر یم چي الٰهي او د توحید دین دی، خو احکام او تفصیل یې نه دي را معلوم.

زید ویل: چي دا هم نه دی در معلوم نو یو بل دین را وښیه.

عالم و ویل: زه تر دغه زیات نه پوهېږم ته و فلاني نفر ته ورسه هغه لوی عالم دی.

زید رهي سو هغه نفر ته ورغلی او ویل: ما ته حق دین را وښیه، څرنګه چي هغه عالم نصراني ؤ نو هغه و ویل: دغه د مسیح علیه السلام دین حق دین دی، د دین عقائد او احکام یې ورته بیان کړه، دغه عالم چي نصراني ؤ د نصرانیت دین یې په تفصیل ورو ښووی.

زید ویل: زه څنګه نصراني کېدلای سم؟

عالم ورته و ویل: ته بېله ضلالته نه سې نصراني کېدلای ځکه نصارا ګمراه سوي دي، که ته غواړې چي نصراني سې څه ضلالت به قبلوې او بیا حساب پر الله دی.

زید ویل: زه له ګمراهیه او ضلالته تښتم او ته مي ګمراهۍ ته کشوې، زه مستقیمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ثابته لار غواړم.

عالم وویل: زموږ دین دغه دی نور نو ته اختیار لرې.

ورونو! الله جل جلاله په سورة الفاتحه کې فرمايي:

﴿غَيْرِ ٱلْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا ٱلضَّآلِّينَ ۝٧﴾.

یعني: الهي ما ته د هغو کسانو لار مه راښیې چې پر دوی غضب سوی دی چې یهود دي او د ګمراهانو لار مه راښیې، چې نصارا دي. *(بیرته به خپلې قصې ته راسو)*

نو زید هغه نصراني عالم ته و ویل: ښه یوه بله صحي لار او حق دین را وښیه، راهب وویل: بله لار او حق دین نه دي را معلوم، مګر حنیف سې.

زید ویل: حنیف څه شي دی؟

راهب ویل: هغه د ابراهیم علیه السلام دین دی آسماني او د توحید دین دی مګر څرنګه چې د هغه دین عالمان مړه سوي دي چا ته یې د احکامو صحي معلومات نسته.

زید ویل: بیله دغه څخه بل دین را وښیه، عالم و ویل: نور نو د صحي دین معلومات را ته نسته، نور ټول ادیان منحرف او خطا دي زید بن عَمرو په حیرت کې پاته سو چې څه وکړي؟ بیرته مکې مکرمې ته رهي سو او پرلاري د ځان سره وايي: الهي! ته شاهد یې چې زه د ابراهیم علیه السلام پر دین یم، زه حنیف یم، ټول را ته وايي: چې دغه دین حق دی، څرنګه چې زه یې په نور تفصیل او احکامو نه یم خبر نو دومره وایم چې زه موحِّد او د ابراهیم علیه السلام پر دین یم، بیله یوه الله بل د هیڅ شي عبادت نه کوم، مګر په دې هم نه پوهېږم چې څنګه لمونځ او عبادت وکړم خو د ابراهیم علیه السلام پر دین یم، کله چې به زید بن عَمرو غوښتل چې لمونځ او عبادت وکړي نو به یې بیله حسابه رکوع او سجدې کولې، ځکه د عبادت هیڅ طریقه نه وه ور معلومه، د خپله ځانه څخه یې اجتهاد او عبادت کاوه، کله چې مکې مکرمې ته راغلی نور مشرکان هم توحید ته ور بولي او د بتانو له عبادته یې منعه کوي، او وايي: یوازې د الله جل جلاله عبادت کوی، د مکې مکرمې نورو خلکو پرده بد ویل، ناپوه او بیعقل یې بللی خو دئ پر دغه خپل توحید ټینګ ؤ، رسول الله ﷺ فرمايي: زید بن عَمرو بن

(c) ketabton.com: The Digital Library

نُفیل مې ولیدی چې کعبې شریفې ته یې تکیه کړې وه خلکو چې به طواف کاوه د شرک تلبیه به یې ویل، هغو به ویل:

« لَبَّیک اللّٰهُمَّ لَبَّیک، لَبَّیکَ لاَ شَرِیْکَ لَکَ لَبَّیک، اِنَّ الحَمْدَ والنِّعمَةَ لَکَ وَالْمُلْک، لاَ شَرِیکَ لَک »

پر دغه ځای به زید پرناري کړه بس بس نور مه وایه، مګر هغو به دغه الفاظ هم پر زیاتول:

{الاَّ شَرِیکاً هُوَ لک، تَمْلکُهُ وَ ما مَلَک}

چې دغه الفاظ د شرک الفاظ دي، مګر زید دوی د شرک د تلبیې د ویلو څخه منعه کول.

بل دا چې زید نور مشرکان د مړه سوي حیوان د غوښو د خوړلو څخه منعه کول، ویل هغه حیوان چې په خپله مړ سوی وي غوښې یې مه خورئ او مشرکان یې د بتانو د تَقَرُب یا نژدې والي دپاره د حیواناتو د حلالولو څخه منعه کول.

یعني: کفارو چې به کوم حیوانات د بتانو پر نامه حلالول او دا یې عقیده وه چې دغه قرباني مووږ دغو بتانو ته ور نژدې کوي، زید بن عَمرو له دغه کاره منعه کول او ویل به یې: حیوانات د بتانو پر نامه مه حلالوئ، خلکو چې به پوښتنه ځني وکړه چې د تقرب دپاره د حیواناتو حلالول ولې منعه کوې؟ ده به ویل: حیوانات الله جل جلاله پیدا کړي دي او تاسې یې بل چا ته یا د بل چا پر نامه حلالوئ عقل دا نه قبلوي.

د دغسې کارو غلطیا په عقل سره هم ثابتیږي، حیوانات الله جل جلاله پیدا کړي دي، خالق او رازق یې الله دی او مشرکانو به د بت پر نامه یا هغو ته د نژدیکت دپاره حلالول.

مقصد دا چې زید بن عَمرو مشرکان د شرک د بدو او ناوړو کارو څخه منعه کول او دغه زید بن عَمرو تر بعثت پنځه کاله د مخه وفات سو رحمه الله علیه د رسول الله ﷺ سره یې لیدلي دي صحبت یې ورسره کړی دی، مګر د رسول الله ﷺ د بعثت او رسالت وخت یې نه دی نیولی، رسول الله ﷺ د دغه زید بن عَمرو په باره کې فرمایي:

«یُبعَثُ یومَ القیَامَة اُمَّةً وَحدَهُ »

یعني: دغه زید به د قیامت په ورځ یوازې دئ یو امت را پاڅول کیږي، نور خلک به په مجموعي شکل سره امتونه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا د ابراهیم علیه السلام امت دی، دا د موسٰی علیه السلام امت دی، دا د عیسٰی علیه السلام امت دی، دغه رنګه ټول خلک امت امت دي، مګر زید بن عَمرو به یوازې د خپل ځان دپاره امت وي او رسول الله ﷺ فرمایي:

« رَأَیتُهُ یَجُرُّ أثوَابَهُ فِي الجَنَّة »

ژباړه: زید مي ولیدی چي په جنت کي خپل کالي کشوي، یعني: په جنت کي اوسېږي، دغه زید بېله نبي بېله رسوله په خپل عقل او خپل کوښښ هدایت او سمي لاري ته ورسېدی. *دا د ورقه بن نوفل د نصرانیت او د زید بن عَمرو د توحید قصه وه.*

په جزیرةُ العرب کي د موحدینو څخه یو بل نفر هم ؤ چي قَس بن ساعده نومېدی، دغه قس د ډېر عمر سړئ ؤ ځیني مؤرخین د ده په عمر کي مبالغه کوي او وایي: عمر یې شپږ سوه کلو ته ورسېدی خو زموږ مقصد یې عمر نه دی بلکه دا مو مقصد دی چي قَس د هغو خلکو څخه ؤ چي دئ په خپله پر توحید ؤ او هم یې نور خلک توحید ته ور بلل او پسله مرګه یې پر را ژوندي کېدلو ایمان درلودی، پر بتانو یې بد ویل او خلک یې دغه خپلي د توحید عقیدې ته ور بلل، څرنګه چي قریشو د ده دغه د توحید عقیده نه زغمله او نه قبلولای سوای نو قَس یې د مکې مکرمې څخه وایستی (فِراره یې کړی) ده په دښت او صحرا کي ژوند کاوه، څرنګه چي دئ پوه، هوښیار او حکیم سړئ ؤ خلک به هلته د ده د ملاقات او مشورو دپاره ورتله، حتّٰی دئ په وعظو او نصیحتو کي یو نثر هم لري او د ده په حکمتو به عربو مثالونه تېرول، د قَس د حِکمتو څخه یو څه داسي دي: دئ وایي:

{مَنْ عَاشَ مَاتَ، وَمَنْ مَاتَ فَاتَ، وَکُلُّ مَاهُوَ آتٍ آتٍ}.

او بیا وایي:

« أَیُّهَا النَّاسُ اِستَمِعُوا وَعُوا، إنَّ فِی السَّمَاءِ لَخَبَراً، وَإِنَّ فِی الأَرضِ لَعِبَراً، بَحْرٌ یَغُورُ، وَنُجُومٌ تَغُورُ، وَسَقفٌ مَرفُوعٌ، وَمِهَادٌ مَوضُوعٌ ».

او داسي نور حکمتونه هم لري، څرنګه چي قَس هلته په غرو او دښتو کي یوازې اوسېدی نو وحشي او ځیرونکو حیواناتو الفت ور سره نیولی ؤ، ده ته به راتله او ژوند

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې ور سره کاږه، تر داسي اندازې چي یو نفر وایي: زه یو وخت قُس بن ساعده ته د مشورې دپاره ورغلم، دئ د اوبو د حوض پر غاړه ناست ؤ او دغه حوض ته د اوبو د څښلو دپاره زمریان هم راتله، خو یوه به د اوبو په څښلو کي تر هغه بل ځان د مخه کاوه، قُس به هغه په لکړه و واهه او ورته ویل به یې: صبر وکړه چي ملګری دي اوبه وڅښي، او دغه قس هم تر بعثت د مخه وفات سو.

مقصد دا چي په جزیرةُ العرب کي د رسول الله ﷺ تر بعثت د مخه هم څو نفره موحِّدین موجود وه او خلک به یې توحید ته ور بلل، مګر ویښ زړونه او اورېدونکي غوږونه نه وه چي د دوی آواز واوري، تر څو چي د الله جل جلاله له طرفه محمّد ﷺ په رسالت سره اختیار کړل سو او خلکو ته یې آخري رسالت را وړی او د الله جل جلاله له طرفه وحيِ ورته نازلي سوې، د مخه هغه نور موحِّدین موجود وه مګر اثر او نتیجه یې یا هیڅ نه وه، یا خو لږ او کمه وه، خو د رسول الله ﷺ د رسالت اثر لوی او ابدي اثر ؤ، چي ټوله جزیرةُ العرب او نور ډېر ملکونه یې له شِرکه خلاصه کړل او جهان یې د توحید او وحدانیت په نور ډک کړی.

د رسول الله ﷺ رسالت او په دعوت سره مکلف کېدل

د الله جل جلاله له طرفه و رسول الله ﷺ ته د سورةُ المدثر د اولو آیاتو په نزول سره یو شمېر الٰهي امرونه صادر سوه چي دغه امرونه په ښکاره او ظاهره سره ډېر بسیط او آسانه اوامر دي خو په حقیقت کي یې مقصد ډېر لوړ او اثر یې ډېر قوي دی، په دغه نازل سوي آیاتو کي رب عزوجل خپل رسول محمد ﷺ ته فرمایي:

اول: ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلْمُدَّثِّرُ ۝ قُمْ فَأَنذِرْ ۝﴾.

اې هغه څوکه چي د وحیو د هیبته څخه دي ځان په کالو کي پېچلی دی! د خوب له بستره ولاړ سه او خلک د الله جل جلاله له عذابه وبېروه.

دلته د هر هغه چا انذار او بیرول مقصد دي چي د الله عزوجل د رضاء او اوامرو څخه مخالفت

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي، هر هغه څوک چي په عالَم کي موجود وي هغه بايد د خپلو مخالفو اعمالو په بدو نتيجه او جزاء داسي وبيرول سي چي په زړه کي يې ربړد او وارخطايي پيدا سي.

دوهم: ﴿وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ ۝٣﴾.

او خپل رب په لويي سره يادوه.

د دې مقصد دا دی: چي په مځکه کي بايد د هيڅا دپاره کبرياء او لويي نه سي پاته، د هر متکبر او مغرور شان او شوکت مات سي، لويي يوازي او يوازي يوه الله جل جلاله لره ده، بېله الله جل جلاله بل لوی او قوي، عظيم او متکبر نسته.

دريم: ﴿وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ ۝٤ وَٱلرُّجْزَ فَٱهْجُرْ ۝٥﴾.

او خپل کالي يا لباس پاک وساته، بد کارونه، ګناه او بتان پرېږده.

مقصد دا چي هر څوک بايد په خپله ظاهري او باطني پاکي کي ډېر کوښښ وکړي، خپل نفس بايد د ګنهوله نجاسته تر داسي اندازې پاک کړي چي د ده نفس د الهي رحمت، هدايت او نُور قابل وګرځي او په بشري ټولنه کي يو مثال او نمونه سي، سالم زړونه و ده ته ميلان پيدا کړي او ور جذب سي او هغه مشکوک زړونه د ده په هيبت او فخامت ثابت او سالم وګرځي.

څلورم: ﴿وَلَا تَمْنُن تَسْتَكْثِرُ ۝٦﴾.

او داسي لږ احسان مه کوه چي بدل يې ډېر غواړې.

د دې آيات څخه مقصد او هدف دا دی: چي يو څوک خپل کوښښ او فعاليت ډېر عظيم و نه بولي، بلکه نور هم همېشه په جِد او جُهد کي وي، د يوه کار تر خلاصولو وروسته د بل کار پر شروع کولو اقدام کوي، د حق د ثابتولو دپاره ډېر جُهد، ډېره تضحيه او قرباني ښندي او بيا هم دغه خپل کوښښونه تر داسي اندازې هيروي لکه هيڅ چي يې نه وي کړي.

او په آخرني آيات کي فرمايي:

﴿وَلِرَبِّكَ فَٱصْبِرْ ۝٧﴾.

او خپل رب لره دي صبر کوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته و دې ته اشاره ده چې د معاندينو له طرفه څخه به مخالفتونه او آزارونه، پسخندونه او سپکوالی وينې، تر داسې اندازې چې ستا او ستا د اصحابو د وژلو کوښښونه به کيږي او غواړي به چې ټول هغه کسان چې پر تا را ګرځېدلي دي نيست او نا بود کړي، خو الله جل جلاله ورته فرمايي: چې پر دې ټولو به په پوره قوت او اطمينان، په ډاډ او ثبات صبر کوې، د خپل نفس د نفساني خوندو او لذاتو څخه به د يوه لذت په طمعه نه يې، بلکه د خپل رب عزوجل د رضاء په حاصلولو کې به کوښښ کوې.

الله اکبر! دغه امرونه په ظاهره څومره آسانه او بسيط دي، مګر په عمل کې څومره عظيم او فخيم دي، په خپله په دغو آياتو کې دعوت او تبليغ سته، اول دا چه: د انذار خپله معنٰی او مفهوم دا دی: چې په دنيا کې داسې اعمال سته چې نتيجه يې بده او کوونکي ته يې جزاء ورکول کيږي، حال دا چې هر څوک په دې پوهيږي چې په دې دنيا کې د انسان د اعمالو جزاء نسته، نو د انذار څخه مقصد دا سو چې بيله دې دنيا د ورځو څخه يوه بله داسې ورځ هم سته چې په هغه کې د اعمالو جزاء ورکول کيږي، چې هغه د قيامت ورځ ده او د دې څخه دا معلومه سوه چې بيله دغه دنيوي ژونده يو بل ژوند هم سته، چې هغه د آخرت ژوند دی.

دغه ټول تلاوت سوي آياتونه د بندګانو څخه خالص او صريح توحيد غواړي، هر مسلمان بايد د خپل ځان او خپل نفس رضائيت، د نورو بندګانو رضائيت د الله عزوجل تر رضائيت پوري پريږدي، چې د دغو تلاوت سوو آياتو نتيجه داسې ويلای سو:

اول: توحيد.

دوهم: د قيامت پر ورځ ايمان.

دريم: د نفس پاکوالی، چې د دغه پاکۍ دپاره دوه شيه په کار دي، يو د ګناهو او فواحشو پريښوول او بل د خير او فضائلو د اعمالو ډيرول.

څلورم: ټول کارونه به د الله عزوجل د رضاء دپاره وي.

پنځم: دغه ذکر سوي شيان به ټول پسله هغه څخه وي چې د محمّد ﷺ پر رسالت ايمان ولري، د هغه ﷺ تر قيادت او لارښوونو به لاندې وي.

او بيا نو رسول الله ﷺ د دغو اوامرو د پوره کولو دپاره تر شل کاله زيات جد او

(c) ketabton.com: The Digital Library

جُهد وکړی، نه یې بیا استراحت کړی دی نه آرام، نه یې بیا د خپل ځان دپاره ژوند کړی دی نه د خپلي کورنۍ دپاره، پاته ټول عمر یې په دعوت إلی الله او جهاد في سبیل الله کي تیر کړی.

د رسالت درووند باریې پر اوږو اخیستی ؤ د ټولي مځکي لوی امانت یې په غاړه کي ؤ د ټولي عقیدې اصلاح یې وظیفه وه او د دغه کار دپاره یې خو قسمه جهاد کړی دی، د رسالت په درویشت کلنۍ موده کي همیشه په معرکه کي ولاړ ؤ، له کمه وخته چي یې دغه الٰهي امر واوریدی د دغي وظیفې څخه هیڅ شي مشغوله نه کړی، الله دي زموږ او د ټول بشریت له طرفه د خیر بدله او عوض ورکړي.

زموږ را تلونکی بحث ټول د رسول اللهﷺ د اوږده او د مشکلاتو څخه ډک جهاد نمونه ده چي په دغه ټوله موده کي بیا رسول اللهﷺ نه آرام کړی دی نه استراحت او خدیجهؓ ته به یې ویل: یا خدیجه! د خوب او آرام، راحت او استراحت وخت تیر سو، د دعوت او جهاد وخت شروع سو.

اوس نو موږ کولای سو چي د رسول اللهﷺ د دعوت موده و دوو زمانو ته و وېشو، چي یوه یې د مکې مکرمې زمانه ده چي تقریباً دیارلس کاله یې په بر کي ونیول.

او بله یې د مدینې منورې زمانه ده چي پوره لس کاله یې دوام وکړی.

او بیا دغه هره زمانه ځان ته خاصي مرحلې لري چي هره مرحله یې د هغي بلي مرحلې څخه په خاصو خصوصیاتو سره فرق او امتیاز لري، نو په دغه اساس موږ کولای سو چي د مکې مکرمې زمانه و درو مرحلو ته و وېشو.

اوله مرحله یې: پټ او سِري دعوت ؤ چي درې کاله یې دوام درلود.

دوهمه مرحله یې: په اهلِ مکه کي ښکاره دعوت ؤ، چي د بعثت د څلورم کال څخه شروع سو او د بعثت د لسم کال تر آخره یې دوام وکړی.

درېیمه مرحله: تر مکې مکرمې دباندي دعوت دی چي د بعثت د لسم کال د آخره څخه شروع سو او بیا یې تر هجرته پوري دوام درلودی.

خو د مدینې منورې د وخت او زمانې مرحلې به بیا پر هغه خپل ځای د تفصیله سره درته بیان سي إن شاء الله تعالیٰ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مکې دورې اوله مرحله
یا د سِري دعوت درې کلونه

دا معلومه خبره ده چي مکه مکرمه د عربو ديني مرکز ؤ او کعبه شريفه د ټولو عربو دپاره (د دوی د باطل دين) په مقدسه بتانو يا خدايانو ډکه وه، په دغه ځای کي د اصلاح و مقصد ته رسېدل نسبت و هغه ليري ځايو ته سخت او مشکل کار ؤ، دلته او په دغسي ځای کي و داسي فولادي عزم ته احتياج او ضرورت ؤ چي مشکلات او تکاليف تاثير نه سي پر کولای او په داسي ځای کي هنر او حکمت دا دی چي په ابتدايي مرحله کي دعوت پټ او سري وي، دا د دې دپاره چي ټول اهل مکې ته ناڅاپه د يوه داسي کار و نه ويل سي چي د دوی هيجان او احساسات را وپاروي.

نو د عقل تقاضاء دا وه چي رسول الله ﷺ په شروع کي اسلام پر داسي چا عرض کړي چي هغه د ده کورنۍ يا په ده پوري منتي خلک وي يا د ده آشنايان وي او هر هغه څوک اسلام ته را وبولي چي په هغو کي د خير علامې موجودي وي او داسي څوک دعوت کړي چي دئ ﷺ دوی پيژني او دوی دئ ﷺ پيژني، يعني: ده ته دا معلومه وي چي دغه خلک حق او خير خوښوي او هغو ته بيا دئ ﷺ د صدق او اصلاح په صفت ور معلوم وي او د هغو څخه بيا هغو کسانو د رسول الله ﷺ دعوت قبول کړی چي هغو ته د رسول الله ﷺ په عظمت، د نفس په پاکي او د خبرو په صداقت کي هيڅ شک نه ؤ موجود، چي هغو کسانو ته په اسلامي تاريخ کي د السّابقينُ الأوّلين په نامه سره ويل کيږي، چي د هغو ټولو په مقدمه کي څلور نفره دي:

اول: ام المؤمنين حضرتِ خديجه بنت خويلد رضي الله عنها د رسول الله ﷺ صادقه او مخلصه زوجه.

دوهم: د رسول الله ﷺ آزاد کړه سوی مريئ (زيد بن الحارثه بن شرحبيل رضي الله عنه) چي زيد بن محمّد ورته ويل کېده.

دريم: د رسول الله ﷺ د اکا زوی حضرتِ علي بن أبي طالب رضي الله عنه چي په دغه وخت کي ماشوم او هلک ؤ او د رسول الله ﷺ په کور کي اوسيدی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم: د رسول الله ﷺ خور او صادقه ملګری ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه.

دغه څلورو نفرو د دعوت په اولو ورځو کي ایمان را وړی دی، اوس به دغه څلور نفره په تفصیل سره درته معرفي سي:

اول: خدیجه بنت خُوَیلد رضي الله عنها د رسول الله ﷺ زوجه چي د مخه معرفي سوې ده و تکرارولو ته یې حاجت نسته.

دوهم: زید بن الحارثه رضی الله عنه چي زید بن محمّد ورته ویل کېده او دا چي رسول الله ﷺ زید رضی الله عنه په زوی واله نیولی ؤ هغه لره یوه قصه سته، هغه دا چي:

دغه زید کوچنئ ؤ او په خپله قبیله او کورنۍ کي د خپل مور او پلار سره اوسېدی.

د عربو د قبیلو خو دا عادت او تجارت ؤ چي همېشه به یوې قبیلې پر بلي قبیلې تیرئ او تجاوز کاوه حیوانات او انسانان به یې څنې بیول، نو یو وخت د دغه زید پر قبیله یوې بلي قبیلې حمله وکړه چي په دغه وخت کي د زید عُمر اته کاله ؤ او زید یې هم د بندیانو په جمله کي بوتلی او بیا یې د مریي په شکل خرڅ کړی.

او په بل روایت کي وایي: زید د اتو کالو ؤ چي مور یې د خپلو دوستانو د لیدلو دپاره د یوې قبیلې څخه بلي قبیلې ته تله او زید یې هم د ځان سره ملګری کړی ؤ، په لار کي د بني القَین قبیله پر ېبنه سوه او زید یې څني بوتلی، بیا یې د مریي په ډول د حَباشه په بازار کي خرڅ کړی او حکیم بن حزام چي د مکې مکرمې د قریشو څخه ؤ د نورو مریانو سره دغه زید هم را نیوی او بیا یې خدیجې رضي الله عنها ته په هدیه کي ورکړی، او خدیجې رضي الله عنها بیا د رسول الله ﷺ سره تر واده کولو وروسته و رسول الله ﷺ ته په هدیه کي ورکړی، د زید پلار چي حارثه نومېدی په زید پسي ډیر غمجن ؤ او همېشه د هغه په تلاښ کي ؤ چي چیري به یې پیدا کړي، په دې کي کلونه تیر سوه چي پلار په زوی پسي ګرځي څو په آخر کي دا معلومات ورته وسوه چي زوی یې په مکه مکرمه کي دی نو د خپله وروره سره را رهي سو او مکې مکرمې ته راغلی، زوی یې پیدا کړی او د هغه مالک ته چي محمّد ﷺ دی ورغلی (*البته دا قصه د مخه تربعثت وه*) ویل: یا محمّد! دغه زید زما زوی دی او دئ مریی نه بلکه حُر دی خو دښمنانو خرڅ کړی دی، زه اوس راغلی یم او غواړم چي دغه خپل زوی ستا څخه رانیسم، رسول الله ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورته و ویل: یا! خرخوم یې نه مګر یو کار به وکړم هغه دا چي په خپله زید ته به اختیار ورکړم که ستا سره ځي در سره ولاړ دي سي او زما له طرفه بېله قیمته آزاد دی او که زما سره پاتیږي پاته دي سي د زید خوښه او اختیار دی، د زید پلار حارثه په دې خبره ډېر خوشاله سو چي دا ډېر ښه اختیار دی ځکه حارثه پوهېدی که یو چا ته اختیار ورکړل سي چي مریئ پاته کیږې که د پلار سره ځې؟ هغه حتماً د پلاره سره ځي.

رسول الله ﷺ زید را وغوښتی او پوښتنه یې ځني وکړه چي دغه نفر پیژنې؟

زید ویل: هو دا زما پلار دی او دغه بل مي اکا دی (*خبره داسي نه وه چي زید خپل پلار نه پېژندی*) نو پلار خپل زوی زید ته و ویل: زویه! محمّد ﷺ تا ته اختیار درکړی دی دلته د ده سره مریئ پاته کیږې او که زما سره ځې؟

زید و ویل: والله تر محمّد ﷺ هیڅوک نه خوښوم او نه څوک اختیاروم.

دا تر بعثت د مخه د رسول الله ﷺ اخلاق وه، له دغه ځایه د رسول الله ﷺ اخلاق او ګذاره معلومیږي چي حتّی د مریي سره یې څنګه ښه ژوند، د مهربانی او محبته ډکه ګذاره کول.

او زید نور هم و ویل: والله زه ګمان نه کوم چي مور او پلار دي داسي ښه او د محبت ژوند را سره وکړي لکه محمّد ﷺ چي یې را سره کوي.

تاسي دې رحمت، مهرباني او حسن معاشرت ته وګوری چي خیر البشر ﷺ د یوه مریي سره کول، تر داسي اندازې چي هغه مریئ دي دې دئ ﷺ تر مور او پلار خوښ او اختیار کړي او دغه اخلاق یې د مخه تردې وه چي وحيِ ورته نازلي او د الله جل جلاله له طرفه په رسالت سره اختیار کړل سي، نو ځکه به خلکو صادق الأمین ورته ویل او زید پر دې ټینګار کاوه چي د محمّد ﷺ سره پاته کېږم.

د زید پلار حارثه په تعجب کي سو چي دا څنګه کېدلای سي چي یو چا لره دي مالک تر پلار خوښ وي؟ بیا نو رسول الله ﷺ د دې دپاره چي د حارثه زړه مطمئن سي زید یې تر لاس ونیوی او د قریشو په حضور کي یې دا اعلان وکړی چي دغه زید آزاد او حُر دی او بیا یې دا هم ورسره و ویل: چي زید زما زوی دی.

تر اسلام د مخه او د جاهلیت په وختو کي په عربو کي داسي وه چي یو چا به

(c) ketabton.com: The Digital Library

پَرَدیٔ څوک خپل زوی وګرځاوه او هغه به په ټولو احکامو او معاملاتو کې داسې سو لکه د ده نسبي او واقعي زوی، یعني: په میراث، د نکاح په حراموالي او داسې نورو مسائلو کې به واقعي زوی او د فامیل جزء وګرځېدی، نو خود تر دغه ورځې وروسته و زید ته (زید بن محمّد) ویل کېده، ترڅو چې دغه (تَبَنّي) یعني د بل چا زوی د ځان زوی ګرځول په اسلام کې منعه سوه.

څرنګه چې پسله بعثته رسول الله ﷺ په دعوت او تبلیغ امر کړل سو او دغه زید د رسول الله ﷺ په کور کې اوسېدی او رسول الله ﷺ اسلام ته دعوت کړی نو زید هم مسلمان سو.

دریم: او دریم نفر چې په اسلام مشرفه سوی دی هغه هم د رسول الله ﷺ په کور کې اوسېدی او هغه حضرت علي بن أبي طالب ﷺ ؤ.

د رسول الله ﷺ په کور کې د حضرت علي ﷺ د اوسېدلو سبب دا ؤ چې ابوطالب ډېر غریب سو او دا واقعه هم تر بعثت د مخه وه، ابوطالب دومره غریب او مسکین ؤ چې د خپلو اولادو نفقه پر تکلیف وه، خپل اولادونه یې نه سوای مړولای، نو رسول الله ﷺ خپل اکا عبّاس ﷺ ته ورغلی او ویل: اې اکا! ته د ابوطالب په غریبي او مسکنت خبر یې؟ حتّی د خپلو اولادو خواړه او نفقه هم نه لري، که دې خوښه وي ور به سو او موږ به هر یو د ده د اولادو څخه یو یو واخلو چې زموږ سره به اوسیږي، د هغو کفالت به وکړو، یعني: خواړه او مصرف به یې پر خپل ځان کړو، پر ابوطالب به دغه غریبي څه سپکه سي، عبّاس ﷺ و ویل: دا ډېر ښه فکر دی، نو د عبدالمطلب له کورنیه څخه څو نفره سره یو ځای سوه او ابوطالب ته ورغله ویل موږ دا سره جوړه کړې ده چې موږ به هر یو ستا د زامنو څخه یو یو اخلو او زموږ سره به وي، ابوطالب و ویل: که یو عُقَیل را پرېږدی په نورو کې ستاسې خوښه ده، عُقَیل د ابوطالب مشر زوی ؤ ویل دئ را پرېږدی چې زما سره د ژوند په کارو کې مرسته کوي، دوی هم عقیل ور پرېښاوه او هر یوه د ابوطالب یو یو اولاد د ځانه سره بوتلی، رسول الله ﷺ علي بن أبي طالب ﷺ را وستی، ځکه علي ﷺ هغه وخت هم پر رسول الله ﷺ ګران ؤ نو ځکه حضرتِ علي ﷺ د رسول الله ﷺ په کور کې تربیه سو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت علي رضی الله عنه هیڅ وخت د بت عبادت یا بت ته سجده نه ده کړې ځکه دئ د رسول الله ﷺ په کور کي لوی او تربیه سو او دا چه مورږ وایو: علي كَرَّمَ اللهُ وَجهَهُ. د هغه مقصد هم دا دی چي الله جل جلاله د ده مخ مکرم کړی دی، په څه سبب يې مکرم کړی دی؟ ځکه د ده مخ يې د بتانو له عبادته څخه ساتلی دی، دا د دغي جملې د ويلو سبب دی چي مورږ د علي رضی الله عنه د نامه سره (كَرَّمَ اللهُ وَجهَهُ) وايو.

نو علي رضی الله عنه هم مسلمان سو، چي دا د رسول الله ﷺ د کورنۍ څخه دریم نفر دی او بیا د رسول الله ﷺ لونو رُقَيّه، زينب، ام کلثوم او فاطمه رضی الله عنهن اجمعین ایمان را وړی، دا د رسول الله ﷺ په کورنۍ کي دننه د ایمان را وړلو ترتیب ؤ.

خو د رسول الله ﷺ تر کورنۍ دباندي هغه اول نفر چي اسلام ته دعوت سوی دی او هغه هم بیله پوښتني او دلیله څخه اسلام او ایمان قبول کړي دي، هغه ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه دی، رسول الله ﷺ فرمايي: هرڅوک چي مي اسلام ته را بللی دی د اسلام په باره کي يې بحث او نقاش را سره کړی دی، پوښتني او معلومات يې را څخه کړي دي، بیله ابوبکره، فقط رسول الله ﷺ ورته و ویل: زه د الله جل جلاله له طرفه رسول یم، ابوبکر رضی الله عنه و ویل: أشهدُ أنَّکَ رسولُ الله. شاهدي آداء کوم چي ته رسول الله يې، بېله نقاشه، بېله بحثه، بېله پوښتني، چي کله او څنګه؟ او دا يې هم و نه پوښتل چي څنګه دین دی او د کومه راغلی دی، هیڅ پوښتنه يې و نه کړه.

صدیق اکبر د اولي لحظې څخه صدِیق ؤ، دا ولي؟ ځکه ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه ته د رسول الله ﷺ اخلاق او امانت، صدِق او صداقت، پوره ور معلوم وه او رسول الله ﷺ يې پوره پېژندی او دئ پوهېدی چي محمّد ﷺ هیڅکله د حقیقته مخالفه خبره نه کوي او نه يې کړې ده، پسله هغه څخه چي ابوبکرالصدّیق رضی الله عنه په اسلام مشرفه سو سمدستي يې په تبلیغ او دعوت شروع وکړه، څرنګه چي ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه د الفت او محبت خاوند ؤ، پوست او نرم سړئ ؤ، ښه اخلاق يې درلودل، د ده د قوم خلک به د ده د علم او تجارت، د ده د ښو اخلاقو او پوهي په سبب ورته را تله نو ده هم د هغو کسانو په دعوت شروع وکړه چي د ده ملګري او مجلسیان وه، د ده رضی الله عنه په دعوت سره په اولو ورځو کي دغه کسان مسلمانان سوي دي: عثمان بن عفان الأموي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

زبیر بن العوام الأسدي، چې ځوان او د (۱۶) کلو ؤ، عبدالرّحمٰن بن عوف، سعد بن ابی وقاص، چې د قوم په اساس د رسول الله ﷺ د ماما زوی بلل کیږي، طلحه بن عبیدالله، دغه ټول د حضرت ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه د دعوت په واسطه مسلمانان سوي دي، دغه اته نفره د اسلام اوله ډله او د محمّدي دعوت اول ګلان دي.

دغه کار د واقعي او صادقه مسلمان کار دی، کله چې یې ایمان را وړی په هغه لحظه یې په دعوت شروع وکړه، چې دا د ابوبکر رضی الله عنه صدق او تصدیق دی او دی رضی الله عنه تر ټول امت غوره او بهتر دی، رسول الله ﷺ د ده په باره کې فرمایي:

«لَو وُزِنَ إِيْمَانُ الأُمَّةِ بِإِيْمَانِ أَبِي بَكرٍ لَرَجَحَ إِيْمَانُ أَبِي بَكر».

یعني: که د ابوبکر ایمان د ټول امت د ایمان سره وتلل سي د ابوبکر ایمان به پر دروند سي او رسول الله ﷺ فرمایي:

« وَاللهِ مَا وَطِئَ الأَرضَ بَعدَ الأَنبِيَاءِ خَيرٌ مِّن أَبِي بَكرٍ»

یعني: والله پسله انبیاوو تر ابوبکر ښه او بهتر پر مځکه نه دی ګرځېدلی.

نو د رسول الله ﷺ په شاهدي سره پسله انبیاوو ښخه ښه او بهترین د خلکو ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه دی، دا د صدیق اکبر مقام او درجه ده او دا یې فدا کاري وه چې د اسلام په شروع او ابتداء کي یې یوازي د دعوت دپاره دغه خدمت کړی دی چې د عشرهٔ مبشره ښخه پنځو نفرو د ده رضی الله عنهم پر لاس اسلام را وړی دی.

او د هغو کسانو ښخه چې په اول او شروع کي په اسلام مشرفه سوي دي د ځینو نومونه په داسي ډول سره دي: بلال بن رباح الحبشي، د دې امت امین ابو عبیده عامر بن الجراح، ابو سلمه بن عبدالأسد، أرقم بن ابی الأرقم، عثمان بن مظعون او د ده دوه ورونه (قُدامه) او (عبدالله) عبیده بن الحارث بن المطلب، سعید بن زید او د ده ښځه فاطمه بنت الخطاب، چې د عمر بن الخطاب رضی الله عنه خور ده، خَباب بن الأرت، عبدالله بن مسعود او ځیني نور خلک رضی الله عنهم اجمعین، چې دغو نفرو ته السّابقون الأوّلون ویل کیږي، دغه ذکر سوي خلک په پټه مسلمانان سوي وه او رسول الله ﷺ به د تعلیم او ښووني دپاره په پټه سره یو ځای کول او دین به یې ور ښاوه، ځکه تر اوسه پوري دعوت سِرِي او فردي ؤ، کله چې به د دغو مسلمانانو ښخه یوه نفر

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عبادت کولو إراده وکړه، نو به یې د مکې مکرمې په شېلو کې د قریشو د سترګو او لیدلو څخه ځان پټ او غائب کړی، هلته به یې په پټه سره د خپل رب عبادت کاوه او بیا چې د دغو مسلمانانو شمېر دېرشو نفرو ته ورسېدی چې په دې عدد کې نارینه او ښځې دواړه داخل وه، بیا نو رسول الله ﷺ د دوی د اجتماع او تعلیم دپاره د دوی څخه د یوه نفر کور اختیار کړی چې دغه کور د أرقم بن ابی الأرقم ﷺ کور ؤ، ویل: دلته به د تعلیم او دیني لار ښوونو دپاره سره یو ځای کېږو.

د سورة المدثر تر نزول وروسته پرله پسې وحې نازلېدې چې د دغه وخت نازل سوي آیاتونه د نفس پر پاکي او د ګنهو پر پرېښوولو مشتمل وه، د اور او جنت بیان به پکښې موجود ؤ، مومنان یې په داسي فضاء کې تربیه کول چې د مشرکانو د موجوده ټولني سره یې ډېر فرق درلودی.

د دغې مرحلې دعوت که څه هم سرّي او فردي ؤ خو بیا هم قریشو ته ځیني اخبار رسیدل، خو د قریشو کومه خاصه پروا نه په کېدل، امام غزالي رحمه الله وایي: د اسلام او اسلامي دعوت ځیني معلومات قریشو ته ورسېدل خو سر یې نه په ګرځاوه، ښایي دوی دا فکر کاوه چې محمّد ﷺ به هم یو د هغو کسانو څخه وي چې د مخه پیدا سوي وه، چې په الوهیت او د الله جل جلاله په حقوقو کې یې خبري کولې، لکه قس بن ساعده او زید بن عَمرو بن نُفیل او داسي نور، خو بیا هم د رسول الله ﷺ د اخبار د نشریدلو څخه او د هغه د تاثیره څخه د قریشو په زړو کې بېره پیدا سوه او د ده ﷺ د دعوت مراقبت یې شروع کړی، پر دغه حال درې کاله تیر سوه، بیا هم دعوت سرّي او فردي دی، په دغه موده کې د مسلمانانو یوه کوچنۍ ډله جوړه سوه چې د دوی په منځ کې مطلق د ورور ګلوی او تعاون ژوند ؤ او بیا داسي وحې نازلي سوې چې رسول الله ﷺ یې په دې سره مکلف کړی چې خپل قوم ته د اسلام اعلان وکړه او د دوی د باطل دین په مقابل کې ودرېږه او د دوی د بتانو ماهیت او اهمیت بیان کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مکي دورې دوهمه
مرحله یا په ښکاره سره دعوت

کله چي د الله جل جلاله دا قول نازل سو چي فرمايي:

﴿فَٱصۡدَعۡ بِمَا تُؤۡمَرُ وَأَعۡرِضۡ عَنِ ٱلۡمُشۡرِكِينَ ۝٩٤﴾. [الحجر: ۹۴]

یعني: اې محمده! ﷺ جهر او ښکاره کړه هغه شئ چي ته په امر سوی يې او مخ واړوه له مشرکانو څخه یعني: د دوی د خبرو او ویناوو هیڅ پروا مه کوه، په ښکاره ډول سره خپل تبلیغ کوه، دوی په تا هیڅ نه سي کولای.

د دغه آیات په نزول سره رسول الله ﷺ امر کړل سو چي اسلام ته دعوت عام کړه، یوازي دا نه چي خپل اقارب، دوستان او هغه څوک چي ستا پر شا وخوا دي هغه اسلام ته دعوت کړه، یا! بلکه عام او ټولو خلکو ته د توحید او اسلام دعوت شروع کړه، نو د دغې ورځي په سهار رسول الله ﷺ د أبي قُبَيس غره ته وختی.

د أبی قبیس غر هغه کعبې شریفي ته تر ټولو نژدې غر دی کوم چي اوس پر هغه غره قصر جوړ سوی دی او د صفا د غونډۍ سره مبتنی غر دی، دغه غر کعبې شریفي او د قریشو د ناستي ځایو ته ډېر نژدې ؤ او هر څوک چي د کعبې شریفي طرف ته وي د غره شا، یعني: د غره هغه بل طرف نه ويني، نو رسول الله ﷺ دغه د أبي قُبَيس غره ته وختی او په لوړ آوازيې ناري کړه: (وَا صَبَاحَا، وَا صَبَاحَا)

دغه ناره د قریشو د خطر ناره وه، کله چي به د دښمن لښکر پر راغلی، یا به بل عمومي شر او خطر پیښ سو قریشو به دغه ناره کول، نو قریش د دغي نارې په اورېدلو سره پوه سوه چي خطر دی، پوښتنه يې وکړه چي ناره کوونکی څوک دی؟ ویل صادق الأمین، خلکو په خپل منځ کي سره نارې کړې: هلی ژر سی صادق الأمین درواغ نه وايي خامخا یو خطر سته، نو ټول قریش د أبي قُبیس د غره سره و رسول الله ﷺ ته را ټول سوه، رسول الله ﷺ ورته وویل: که زه درته ووایم چي د دغه غره تر شا یو مسلح لښکر ولاړ دی او غواړي چي پر تاسي حمله وکړي تاسي يې منئ؟ قریشو ویل: هو! موږ هیڅکله ستا څخه خلاف او درواغ نه دي اورېدلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ و فرمایل: زه تاسي د الله جل جلاله له سخت عذابه بېروم او زه تاسي ته د الله جل جلاله له طرفه رسول یم، دلته نو د رسول الله ﷺ اکا چي نوم یې عبدالعزی او لقب یې ابولهب دی و ویل: (تَبًّا لَکَ) تا لره دي هلاک وي د دغه دپاره دي موږ راوغوښتلو، خپل ټول کارونه مو پرېښوول چي ستا دغه خبري واورو او ابولهب نورو خلکو ته و ویل: ځی ځی خپلو کارو ته مو ولاړ سی او خلک بیرته د رسول الله ﷺ څخه رهي سوه او ولاړل، خلک چا په بیرته تلو سره امر کړه؟ د رسول الله ﷺ اکا ابولهب، نو ځکه د ده په باره کي دغه آیاتونه نازل سوي دي:

﴿ تَبَّتۡ يَدَآ أَبِي لَهَبٖ وَتَبَّ ۝١ مَآ أَغۡنَىٰ عَنۡهُ مَالُهُۥ وَمَا كَسَبَ ۝٢ سَيَصۡلَىٰ نَارٗا ذَاتَ لَهَبٖ ۝٣ وَٱمۡرَأَتُهُۥ حَمَّالَةَ ٱلۡحَطَبِ ۝٤ فِي جِيدِهَا حَبۡلٞ مِّن مَّسَدِۭ ۝٥ ﴾.

دا خو ابولهب ؤ چي د اولي ورځي څخه یې خپل ټول عمر د اسلام په دښمني کي تیر کړی دی چي قصې به یې په وروسته کي درته راسي، همدارنګه د ده ښځه چي ام جمیل ورته ویل کېده او د ابوسفیان بن حرب خور وه د اسلام او رسول الله ﷺ سر سخته دښمنه وه، دې به همیشه زوزان لرونکي لرګي یا ښاخلې را وړلې او د هغو زوزان به یې د رسول الله ﷺ په لار کي ایښوول، کټل به یې چي رسول الله ﷺ پر کومه لار تیریږي په هغه لار کي به یې دغه زوزان کښېښوول، چي دغه زوزان د رسول الله ﷺ په مبارکو پښو ننوزي او آزار ورکړي، نو ځکه الله جل جلاله و فرمایل:

﴿وَٱمۡرَأَتُهُۥ حَمَّالَةَ ٱلۡحَطَبِ ۝٤﴾

یعني: د ده ښځه به د دوږخ د اور لمبو ته په داسي حال کي ننوزي چي دوږخ ته به د لرګو د بار وړونکې وي.

﴿فِي جِيدِهَا حَبۡلٞ مِّن مَّسَدِۭ ۝٥﴾

ژباړه: د دې په غاړه کي به د اور رسۍ وي.

د دغه آیات شریف په ترجمه کي ډیر مفسرین وایي: چي په دوږخ کي به د دې په غاړه کي د اور امیل یا غاړګۍ وي ځکه دې یوه ډیره قیمت بها غاړګۍ یا امېل درلودی او دې به په لات او عزیٰ سره قسم یاداوه چي زه به دغه خپل امېل

(c) ketabton.com: The Digital Library

د محمّد ﷺ په دښمني کې مصروفوم، نو الله جل جلاله به د دغه عمل په عوض او پر ځای په دوږخ کې د اور امیل یا غاړکۍ ورپه غاړه کړي او د دې بد بختې مړګ په ډېر عجب شکل سره پېښ سو، هغه دا چي دې یو وخت د بوټو یا لرګیو بار را اخیستی ؤ، پرلاري سترې سوه نو یې دغه بار پر یوه لویه ډبره کښېښاوه چي ځان هوسا کړي، د الله جل جلاله په امر سره د بار رسۍ د دې په غاړه کې غوټه سوه او بار د ډبري شا ته ولوېدی.

نو څه پیښه سوه؟ د ډبري یوه طرف ته بار ځړېږي او بل طرف ته د ابولهب ښځه ځړېږي، دواړه په یوه رسۍ تړلي دي او رسۍ د دې په غاړه کې غوټه ده ترڅو چي هغه خبیث روح او نَفَس یې وخوت.

دا د ابولهب د ښځي مړګ ؤ او د ابولهب د مړګ قصه به په وروسته کې واورئ.

او بیا د سورۃُ الشعراء د (۲۱۴) نمبر آیات په نازلېدلو سره چي الله جل جلاله فرمایي:

﴿وَأَنذِرْ عَشِيرَتَكَ ٱلْأَقْرَبِينَ ﴿٢١٤﴾﴾

یعني: اې محمّده! ﷺ د الله جل جلاله له عذابه څخه ستا نژدې خپلوان و بېروه.

نو رسول الله ﷺ بني هاشم، بني عبدالمطلب او خپل قریبان په خپل کورکي سره را ټول کړه چي د مُطّلِب بن عبد مناف د اولادې څخه هم څو نفره پکښې موجود وه او د ټولو نفرو شمیر (۴۵) نفرو ته رسېدی، کله چي رسول الله ﷺ د خبرو کولو إراده وکړه د مخه تردې چي رسول الله ﷺ خبري شروع کړي ابولهب په خبرو شروع وکړه او ویل: یا محمّد! ﷺ که تا موږ د دې دپاره را ټول کړي یو چي ستا د دین بیان راته وکړې نو خبري مه کوه موږ یې نه اورو او پوه سه چي ستا قوم د ټولو عربو قوت او طاقت نه لري، رسول الله ﷺ ولیدل چي وخت او موقع د خبرو کولو دپاره نه دي مناسب نو چپ سو او څه یې و نه ویل، څو ورځي وروسته یې بیا خپل اقرباء سره را ټول کړه، مهماني یې ورته جوړه کړه، پسله عزته او احترامه، پسله خوړلو او څښلو رسول الله ﷺ په خبرو شروع وکړه او وې فرمایل:

« الحمد لله أحْمَدُهُ، وأستَعِينُهُ، وأُومِنُ بِهِ، وَأتَوَكّلُ علَيهِ، وأشهدُ أن لا إله إلا الله وحده لاشريکَ لهُ »

(c) ketabton.com: The Digital Library

او بیا یې و فرمایل: هیڅ رائد او قائد خپل قوم ته درواغ نه وایي، زما دي قسم په هغه الله وي چې بېله ده څخه بل الله نسته چې زه تاسي ته خاص رسول الله یم او نورو ټولو خلکو ته عام رسول الله یم، په والله تاسي داسي مرې لکه چې بیدېږئ او بیا داسي را ژوندي کېږئ لکه چې را ویښېږئ او ستاسي سره ستاسي د عملو حساب کیږي او تر حساب وروسته یا ابدي جنت دی یا ابدي اور.

ابوطالب و ویل: موږ ستا نصیحت واورېدی او ستا د خبرو پوره تصدیق کوو او ستا سره مرسته او معاونت کول زموږ ډېر خوښ دي، دغه حاضر نفر ستا د پلرو زامن دي او زه د دوی څخه یو نفر یم، خو زه تر دوی ټولو د مخه و هغه کار ته حاضریم چې ستا خوښ وي، په هرڅه چې امر کړه سوی یې پر هغه اقدام وکړه په والله زه به همیشه ستا څخه دفاع کوم، خو دا بیا بله خبره ده چې زما زړه دا نه خوښوي چې د عبدالمطلب دین پرېږدم.

ابولهب و ویل: والله دا بد کار دی د مخه تر دې چې نور خلک یې منعه کوي تاسي یې منعه کړئ، ابوطالب و ویل: یا! والله ترڅو چې ژوندي یو د ده دفاع به کوو.

او بیا رسول الله ﷺ د اسلام او توحید په باره کي خبري وکړې او هر یوه ته یې د هغه په نامه سره خطاب کاوه او وې فرمایل:

یا بني کعب بن لؤی! خپل ځانونه له اوره خلاص کړئ.

یا بنی مُرّه بن کعب! خپل ځانونه له اوره خلاص کړئ.

یا بني عبد شمس! خپل ځانونه له اوره خلاص کړئ.

یا بني عبد مناف! خپل ځانونه له اوره خلاص کړئ.

یا بني عبدالمطلب! خپل ځانونه له اوره خلاص کړئ.

هر یوه ته یې د هغه په نامه سره جلا جلا خطاب کاوه، حتّی خپلو عمه ګانو ته یې د هغو په نامه سره خطاب کاوه، او ویل: یا صفیه بنت عبدالمطلب! د الله له طرفه هیڅ نه سم در سره کولای زه مو د الله جل جلاله له عذابه نه سم خلاصولای، خپل ځانونه په خپله خلاص کړئ، یا فلان، یا فلان، هر یو په نامه یادوي، تر څو خپلي لور حضرتِ فاطمه رضی الله عنها ته یې و ویل: یا فاطمه! د دنیا د مال څخه چې ستا خوښ وي هغه را څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وغواړه، مګر د الله جل جلاله له عذابه دي نه سم خلاصولای، هر يو يې جلا جلا په خپل دين او اسلام خبر کړی او ټوله يې د الله جل جلاله له عذابه و بېرول.

اوس نو د دغو اقرباوو څخه خوک اسلام ته داخل سوه او څوک نه سوه داخل، د هغي جملې څخه چي په اسلام مشرفه سوه يوه هم صفيه بنت عبدالمطلب د رسول الله ﷺ عمه وه، چي د زبير بن العوام رضي الله عنه مور ده او رسول الله ﷺ نور هم په ښکاره سره خپل دعوت او تبليغ ته دوام ورکړی، خو د قريشو عکس العمل د دغه دعوت په مقابل کي دا ؤ چي رسول الله ﷺ ته يې شا ور وګرځول او د ده ﷺ دعوت يې نه قبلاوه او ويل يې: موږ هغه دين نه سو پرېښوولای چي د پلرو او نيکه ګانو څخه را پاته دی او اوس زموږ د ژوند عادت او رواج ګرځېدلی دی.

دلته نو رسول الله ﷺ دوی دې ته متوجه کړه چي تاسي بايد خپل فکرونه او عقلونه د ړانده تقليد او بې سنجولو متابعت له قيده آزاد کړی، د عقل او منطق څخه کار واخلی او ويل: دغه بتان چي تاسي د هغو عبادت کوی نه ګټه در رسولای سي نه ضرر او دا چي ستاسي پلرو او نيکه ګانو د هغو عبادت کاوه دا عذر نه دی دا فقط ړوند تقليد دی.

کله چي رسول الله ﷺ د دوی پر آلهه يا خدايانو عيبونه و ويل، ضعيفه او بې وسه يې وبلل او ويل: دا چي ستاسي پلرو او نيکه ګانو د هغو عبادت کاوه ستاسي پلرو د عقله څخه کار نه دی اخيستی، دغه خبري پر کفارو ډيري درنې سوې، قريش ټول په قهر او غضب سوه ځکه اوس په لوړ آواز سره اوري چي مشرکان او د بتانو عبادت کوونکي ګمراه دي، دغه خبري لکه يوه صاعقه يا ټکه چي پر را ولوېدل، د مکې مکرمې په آرامه فضاء کي زلزلې شروع سوې، قريش سره يو ځای سوه چي د دغه طوفاني انقلاب مخه ونيسي، بيربېړي چي زموږ رواجونه او موروثات به له منځه ولاړ سي مګر اوس د داسي چا په مقابل کي چي په صادق الأمين سره مشهوره دی څه وکړي؟ هغه داسي څوک دی چي د بشريت او ښو اخلاقو يو اعلیٰ مثال دی، د ده په مثل سره يې نه په خپل او نه د خپلو پلرو په عصر کي څوک ليدلی ؤ اوس حيران پاته دي چي څه وکړي؟

نو قريشو سره و ويل: دا څوک دی چي محمّد ﷺ د هغه په قوت او ساتنه دومره

(c) ketabton.com: The Digital Library

قدرت پیدا کړی چې زموږ خدایان بې قدرته او عبث وبولي؟

دا معلومه خبره وه: هغه څوک چې د محمّد ﷺ ساتنه او حفاظت یې کاوه هغه ابوطالب ؤ، قریشو پسله ډیرو مشورو بله لار نه کړه پیدا بیله دې څخه چې د رسول الله ﷺ اکا ابو طالب ته ورسي او د هغه څخه دا غوښتنه وکړي چې خپل وراره دي د دعوت له کاره منعه کړه او ورته و وایي چې دغه د ده ﷺ دعوت چې وایي: خپل آلهه یا خدایان پریږدی او هغه تاسي ته د نفعي یا ضرر رسولو قدرت نه لري، دا زموږ خدایانو ته بد ویل او ښکنځل دي او په عین حال کي په دغو خبرو کي زموږ د پلرو هغه چې پر دغه دین وه ګمراهي او نا پوهي هم بیانیږي.

د قریشو دا فکر خوښ سو او ژر یې د هغه په عملي کولو شروع وکړه، د قریشو د اشرافو څخه یوه ډله ابوطالب ته ورغله او ورته ویې ویل: یا ابا طالب! دغه ستا وراره زموږ آلهه په بده سره یادوي او زموږ دین غلط بولي، زموږ عقیده باطله بولي، زموږ پلرونه چې پر دغه دین وه ګمراهان بولي او موږ پوهیږو چې هغه ستا په ساتنه کي دی، یا دئ زموږ څخه منعه کړه چې چپ یې کړه چې زموږ خدایانو او دین ته بد نه وایي یا موږ او دئ سره پریږده څکه ته هم دغه زموږ پر دین او د ده مخالف یې.

ابوطالب د دوی ښه پوست او نرم جواب وکړی او دوی هم څني ولاړل، خو رسول الله ﷺ پر هغه خپل حال ؤ د الله جل جلاله د دین اظهار او بیان یې کاوه او خلک یې دعوتول، خو د قریشو څخه یې په ظاهري شکل د ده اکا ابوطالب او د عبدالمطلب اولاده ساتي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دعوت د اورېدلو ځخه
د حاجیانو د منعه کولو دپاره د قریشو مشورې

په دغه موده کي قریشو ته یو بل مهم کار پیدا سو، هغه دا چي د دعوت پر ښکاره کېدلو فقط څو میاشتي تیري سوي وې چي د حج موسم را نژدې سو او قریش پوهېدل چي د عربو مختلفي ډلي د مختلفو ځایو څخه مکې مکرمې ته راځي نو دوی و ویل: موږ باید خامخا داسي یوه خبره ولرو چي د محمّدﷺ په باره کي یې نورو عربو ته وایو، دا د دې دپاره چي د محمّدﷺ دعوت د نورو عربو پر زړو تاثیر و نه کړي، نو د قریشو مشران و ولید بن مغیره ته را ټول سوه او په دغه باره کي مشوره ور سره کوي چي موږ باید خلکو ته د محمّدﷺ په باره کي څه و وایو؟

ولید و ویل: هو په اتفاق سره باید یوه خبره جوړه کړی او ټوله به هغه یوه خبره کوی، مختلفي خبري به نه کوی ځکه په مختلفو خبرو کي یوه ډله هغه بله ډله درواغجنه کوي او د یوې ډلي خبري د هغې بلي ډلي په خبرو رَدیږي، قریشو ویل: نو ته و وایه چي خلکو ته به څه وایو؟ ولید ویل: یا! تاسي و وایاست زه به غوږ درته ونیسم، قریشو و ویل: خلکو ته به وایو چي کاهن دی، ولید و ویل: یا والله کاهن نه دی، موږ کاهنان لیدلي دي د ده په خبرو کي نه دکاهنانو سجعه سته نه زَمزَمه، قریشو ویل: داسي به وایو چي لیونئ دی، ولید ویل: لېونئ هم نه دی، موږ لېونتوب لیدلی دی او را معلوم دی، نه د لېونتوب وسوسه پکښي سته نه یې خُرافات، قریشو ویل: نو به وایو چي شاعر دی، ولید ویل: شاعر هم نه دی، موږ د شعر ټول اقسام پیژنو، رِجز او هَجز، قُریض او مَقبوض، مبسوط او د شعر نور ټول اقسام را معلوم دي، د ده خبري شعر نه دی، قریشو ویل: نو به وایو چي ساحر دی، ولید و ویل: ساحر هم نه دی، موږ ساحران او د هغو سحر لیدلی دی، نه د هغو پوکل پکښي سته او نه د هغو غوټه کول.

قریشو ویل: نو څه و وایو؟ ولید و ویل: والله د ده خبري خوږې دي، د خبرو رېښې یې خوشبویه دي او ښاخونه یې مېوه لرونکي دي، د ده په باره کي چي تاسي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه هرڅه و ویل، معلومیږي چي ټول ناحقه او باطل وایاست، قریشو و ویل: نو هغه ستا سره او روښانه نظر را ته و وایه، ولید و ویل وخت راکړی چي فکر پکښي وکړم، ولید فکر واهه، واهه څو په آخر کي یې و ویل: معقوله خبره دا ده: چي و وایاست ساحر دی، داسي خبري کوي چي په هغه سره زوی او پلار جلا کوي، ورور او ورور جلا کوي، ښځه او خاوند جلا کوي، سړئ او خپله قبیله جلا کوي، پسله هغه چي د قریشو پر دغه خبره اتفاق او مصلحت وسو نو یې د هغې پر عملي کولو اقدام وکړی.

د حج د موسم په وخت کي قریشو د مکې مکرمې پرلارو نفر کښېنول، هرڅوک چي به مکې مکرمې ته را تله هغه به یې بېرول او ورته ویل به یې چي په موږ کي یو داسي ساحر پیدا سوی دی چي په خپلو خبرو پلار او زوی سره جلا کوي، ورور او ورور سره جلا کوي، ښځه او خپل خاوند سره جلا کوي، پام کوی چي خبري یې وانه وری او د دې کار مشرتوب ابولهب پر غاړه واخیستی، کله چي به رسول الله ﷺ د حج د موسم په وخت کي خلک ویوه الله جل جلاله او وحدانیت ته دعوتول ابولهب به په پسې ؤ او دغه به یې ویل: د ده خبري مه منی دا د دینه اوښتی او کذاب دی (العیاذ بالله) او د دې کار نتیجه دا سوه چي د دغه موسم راغلو عربو د ځانه سره دغه خبر خپلو وطنو ته یو وړی او د رسول الله ﷺ د دعوت خبر د عربو په ټولو وطنو او قبیلو کي نشر سو.

د دعوت د چپولو دپاره د قریشو قسم قسم طریقې

کله چي قریشو ولیدل چي محمّد ﷺ د خپله دعوته څخه لاس نه اخلي نو بیا سره کښېنستل او په دې باره کي یې فکر وکړی، د دعوت د منعه کولو دپاره یې ډېري خبري وکړې او ډېري لاري چاري یې وسنجولې او د هغو د عملي کولو دپاره یې فیصلې وکړې چي د هغو فیصلو خلاصه به درته بیان سي:

لومړئ: په مسلمانانو پسخند او ملنډي وهل، مسلمانان خوار او ضعیفه بلل، پر هغو مسخرې کول، پر هغو خندل او درواغجنان بلل، چي په دې کارو سره یې د مسلمانانو ښویَوَل مقصد وه او د دوی معنوي قواوي یې ور ضعیفه کولې، پر رسول الله ﷺ یې بېځایه تهمتونه ویل، سپکي او نالایقي خبري یې ورته کولې، د مجنون او

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیوني په نامه سره به یې نارې ور وهلې، الله جل جلاله په سورة الحجر کي فرمایي:

﴿ وَقَالُوا يَا أَيُّهَا الَّذِي نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ إِنَّكَ لَمَجْنُونٌ ﴿٦﴾ ﴾. [الحجر: ٦]

یعني: دغو کفارو به محمد ﷺ ته ویل: اې هغه څوک چي پر هغه قرآن نازل سوی دی، بیشکه ته خامخا لیونئ یې.

او ځیني وختونه به یې ورته ویل: ته ساحر او کاذب یې (العیاذ بالله) الله جل جلاله فرمایي:

﴿ وَعَجِبُوا أَن جَاءَهُم مُّنذِرٌ مِّنْهُمْ ۖ وَقَالَ الْكَافِرُونَ هَٰذَا سَاحِرٌ كَذَّابٌ ﴿٤﴾ ﴾.[ص: ۴]

یعني: کفار د دې څخه تعجب کوي چي د دوی له جنسه او د دوی له قومه دوی ته بېرووونکی (رسول) راغلی دی او دغه کافران وایي: چي دغه بېرووونکی (رسول) ساحر کوډګر درواغجن دی.

کله چي به رسول الله ﷺ یو ځای کښېنستی او د ده پر شا و خوا به د ده ﷺ هغه ضعیفه اصحاب ناست وه، کفارو به پسخندونه په وهل او ویل به یې: دغه خوار او ضعیفه خلک د ده مجلسیان دي؟

دوهم: د رسول الله ﷺ پر تعالیمو او لار ښوونو شُبهات پیدا کول او د حقیقت څخه لیري درواغ پوري تړل او پر اسلامي تعلیماتو بېځایه ایرادونه نشرول، حتّی د رسول الله ﷺ پر شخصیت د شُبهاتو او ایراداتو نشرول او دا نشریات دومره ډېر وه چي عامو خلکو د رسول الله ﷺ د دعوت په حقیقت کي د فکر کولو وخت او مجال نه درلودی او قرآن مجید ته یې اساطیر الأولین (پخوانی قصې) ویل او ویل به یې چي دغه قرآن یو انسان ور ښیي او ویل به یې دا څنګه رسول دی چي خواړه خوري او په بازارو کي ګرځي، خو په قرآن مجید کي د کفارو د دغه ټولو ایراداتو رَد موجود دی.

دریېم: د قرآن مجید سره په پخوانیو قصو معارضه کول، چي خلک به یې د قرآن مجید د اورېدلو څخه په هغو قصو مشغوله کول او داکار یې د نضر بن الحارث په واسطه سره کاوه چي تفصیل به یې په وروسته کي درته راسي.

څلورم: مساومات، یعني: د رسول الله ﷺ سره داسي خبري وکړي چي څه راکړه او څه واخله، د دې څخه مقصد دا دی چي شرک او اسلام سره ګډ کړي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

يعني: مشركان د خپل شرک څه کارونه پرېږدي، او رسول الله ﷺ د خپل دين او دعوت څه کارونه پرېږدي. *دا خود كفار و فيصلې او عمل ؤ.*

خو پر دغه سربېره مشركانو وليدل چې دعوت نور هم نشرېږي او د خلكو توجه ور اوړي، قريش په ښه کې سوه چې دا قصه نوره هم پسې اوږدېږي او دوی يې مخ نيوی نه سي كولای، قريبه ده چې د اسلام او مسلمانانو د دعوت مسئله پر ټوله مكه غالبه سي، نو د قريشو مشرانو دا مشوره او اتفاق وكړی چې داسي يوه كار ته به محمّد ﷺ را وبولو چې تر اوسه مو هغه پيشنهاد نه دی ورته كړی، نوې خبره ده ښايي دا را سره ومني.

د قريشو ټولو مشرانو دغه خبره خوښه كړه او رسول الله ﷺ يې د قريشو د مشرانو سره د ملاقات دپاره ور وغوښتی، سرور كائنات ﷺ هم ورغلی، قريش ورته كښېنستل او ويل: يا محمّد! هر پيشنهاد چې مو درته وكړی تا نه كړی قبول اوس يوه نوې طريقه درته وايو او دا دي هم تا ته معلومه وي چې دغه نوې طريقه موږ ته ډېره سخته او مشكله ده، رسول الله ﷺ وفرمايل: واياست دغه نوې خبره مو څه شي ده؟

قريشو و ويل: موږ وينو چې ته پرخپله خبره ټينګ يې، نو به يو بل اتفاق وكړو، هغه دا چې يوه ورځ ته زموږ د آلهه يا خدايانو عبادت كوه او يوه ورځ به موږ ستا د الله عبادت كوو سره برابر به يو، يوه ورځ ته زموږ پر دين سه او يوه ورځ به موږ ستا پر دين يو (چې دغه هغه مساومات دي) رسول الله ﷺ و فرمايل: دا د دين كار دی دا اختياري معامله نه ده، داسي نه سي كېدلای، قريشو ويل: موږ به يوه هفته ستا د الله عبادت كوو او ته يوه ورځ زموږ د خدايانو عبادت كوه، بيا هم رسول الله ﷺ نه كړه قبوله او ويل: دا څه بې معنٰی خبري دي، دا لوبي او مسخرې دي؟ آلهه يا خدايان داسي وي چې يوه ورځ يې تابع او بله ورځ يې منكره ياست؟

ابن اسحاق رحمه الله وايي: رسول الله ﷺ پر كعبه شريفه طواف كاوه چې اسود بن مطلب، وليد بن مغيره، اميه بن خلف، عاص بن وائل، چې دغه ټول د قريشو لوی لوی مشران دي و رسول الله ﷺ ته ودرېدل او ويل: يا محمّد! ﷺ راسه موږ به د هغه چا عبادت كوو چې ته يې عبادت كوې او ته د هغه چا عبادت كوه چې موږ يې عبادت كوو، كه ستا معبود زموږ تر معبود ښه او بهتر ؤ موږ به هم په هغه کې خپله حصه اخيستې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي او که زموږ معبود ستا تر معبود ښه او بهتر ؤ تا به هم د هغه څخه خپله حصه اخيستې وي، الله جل جلاله د دوی په باره کي سورةُ الکافرون نازل کړی چي رب عزوجل فرمايي:

﴿قُلْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلْكَٰفِرُونَ ۝١ لَآ أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ ۝٢ وَلَآ أَنتُمْ عَٰبِدُونَ مَآ أَعْبُدُ ۝٣ وَلَآ أَنَا۠ عَابِدٌ مَّا عَبَدتُّمْ ۝٤ وَلَآ أَنتُمْ عَٰبِدُونَ مَآ أَعْبُدُ ۝٥ لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِىَ دِينِ ۝٦﴾.

الله عزوجل دغه د مشرکانو مساومات يا مفاوضات په دغه قاطعه او جازمه فيصله سره ور رَد کړل، خو دغه مساومات د يوه يا دوو وارو دپاره نه دي سوي بلکه دغه خبري د مشرکانو له طرفه څو واره او تکراراً سوي دي خو په هر وار کي به بې فايدې وې ځکه دا امکان نه لري چي هلته مشترک عبادت موجود وي چي هم دي الله جل جلاله منم او هم د ډبرو بتان او د الله جل جلاله دا قول هم په دغه باره کي نازل سو چي فرمايي:

﴿وَدُّوا۟ لَوْ تُدْهِنُ فَيُدْهِنُونَ ۝٩﴾. [قلم/ ٩]

يعني: که ته د دوی طرف ته لږ ورواوړې دوی تيار او آماده دي چي ستا طرف ته دراواوړي، مګر يا! دا د عقيدې مسئله ده په عقيده کي هيڅ نرمتيا او مراعت امکان نه لري، د عقيدې کار بايد خامخا واضح، صريح او ښکاره وي، د عقيدې په کار کي ښېره، نرمي، غوړه مالي، د يو چا لحاظ او مراعت هيڅ او بالکل نه ځايېږي.

د مشرکانو له طرفه د آزارو شروع کېدل

د بعثت د څلورم کال په شروع کي مشرکانو د دعوت د چپولو او منعه کولو دپاره دغه ذکر سوي طريقې يوه پسله بلي عملي کولې، پر دې کار څو مياشتي تيري سوې چي فقط دوی د خولې د خبرو څخه کار اخيستی، د مسلمانانو په آزارولو او عذاب ورکولو يې شروع نه وه کړې، خو دوی وليدل چي دغه طريقې د اسلامي دعوت په منعه کولو او چپولو کي بې فايدې دي او هيڅ نتيجه نه ورکوي، نو د بل وار دپاره بيا د قريشو سرداران او مشران سره را ټول سوه چي د دې مجلس او شورٰی د اعضاوو شمېر پنځه ويشت نفره ؤ او د دې مجلس رئيس ابولهب د رسول اللهﷺ اکا ؤ، پسله ډېره فکره او پسله ډېرو مشورو دې مجلس د رسول اللهﷺ او د ده د اصحابِ کرامو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرضد ډیر جازم او قاطع تصامیم ونیول، ویل: هرڅوک به د اسلام او مسلمانانو سره په مقابله او جنګېدلو کي خپل ټول قدرت او پوره طاقت استعمالوي، د محمّدﷺ په آزارولو کي به هیڅ دریغ او کوتا هي نه کوي او هغه کسان چي اسلام ته داخل سوي دي یا نوي داخلیږي هغوته به سخت سخت عذابونه او تکلیفونه ورکول کیږي، دغه مادې تصویب سوې او د هغو د عملي کولو دپاره تصمیمونه ونیول سوه.

اوس خو د نورو مسلمانانو سره خاصتاً د هغه ضعیفي طبقې سره د دغو مقرراتو عملي کول آسانه کار ؤ مګر رسول اللهﷺ چي د ډیر وقار او دبدبې خاوند دی، خوږ شخصیت یې دی، د دوستانو او دښمنانو په سترګو کي لوی او محترم دی، د داسي چا سره څوک بیله عزته او احترامه نه سي مخامخ کېدلای، د داسي چا په مقابل کي بې ادبي او سپکي خبري کول بېله رذیل او بې شرفه خلکو بل څوک نه سي کولای او پر دې ټولو سر بېره محمّدﷺ د ابوطالب په ساتنه کي دی او ابوطالب د مکې مکرمې د خاصو مشرانو څخه دی، هیڅوک د هغه یوه هګۍ ځان ته حلاله نه سي بللای او محمّدﷺ د هغه وراره دی، دغه کیفیت قریش په تردُد کي واچول مګر بیا هم ترکومه وخته د دغه دعوت په مقابل کي چي د دوی دیني زعامت او مشرتوب، دنیوي صدارت او آمریت یې په خطر کي اچولي دي صبر وکړي؟.

د رسول اللهﷺ او اصحابِ کرامو آزارول

اوس نو د مشرکانو له طرفه د رسول اللهﷺ آزارونه شروع سوه چي د دغه آزاروونکو مشري د ابولهب پرغاړه وه، ابولهب خو هغه څوک دی چي د رسول اللهﷺ سره یې د اولي ورځي څخه د مخه تردې چي قریش د هغه د عداوت په باره کي فکر وکړي دښمني شروع کړې وه، د صفا د غونډۍ د نارې په ورځ دئ ؤ چي رسول اللهﷺ ته یې ناوړه جواب و وایه او خلکو ته یې د بیرته تللو امر وکړی، په ځینو روایاتو کي راغلي دي: کله چي رسول اللهﷺ د صفا پر غونډۍ د خپل رسالت اعلان وکړی ابولهب یوه ډبره واخیستل غوښتل یې چي په هغه سره رسول اللهﷺ و وُلي.

همدارنګه د بني هاشم په مجلس کي ابولهب ؤ چي رسول اللهﷺ یې د اسلام

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دعوت او بیانولو څخه منعه کړی، دغه ابولهب تر بعثت د مخه د خپلو دوو زامنو دپاره چې عُتبه او عُتیبه نومېدل د رسول الله ﷺ دوې لوڼې رُقَیّه او ام کُلثوم په نکاح کړي وې، کله چې رسول الله ﷺ په رسالت سره مبعوث کړل سو ابولهب خپل زامن د رسول الله ﷺ د لوڼو په طلاقولو سره جبراً او قهراً امر کړل، ترڅو چې هغو هم تر واده کولو د مخه طلاقي کړې او کله چې د رسول الله ﷺ دوهم زوی عبدالله وفات سو ابولهب په څغستا خپلو نورو مشرک ملګرو ته ورغلی او دا زېری یې پر کاوه چې محمّد ﷺ ابتر یعني: (بې زویه) سو، او دا مو مخ کې درته و ویل کله چې به رسول الله ﷺ د حج په موسم کې نوري قبیلې اسلام ته دعوتولې ابولهب به تر شا په پسې ؤ او خلکوته به یې ویل: د ده خبري مه منی دا د دینه اوښتی او درواغجن دی (العیاذ بالله) په یوه روایت کې راغلي دي چې یوازې پر دغو خبرو یې کفایت نه کاوه بلکه رسول الله ﷺ به یې په ډبرو هم ویشتی ترڅو چې د رسول الله ﷺ تر پښو به وینې بهېدې.

د ابولهب ښځه چې ام جمیل ورته ویل کېده او نوم یې اروٰی بنت حرب بن امیه ؤ او د ابوسفیان خور وه د رسول الله ﷺ په دښمنۍ کې تر خپل مېړه ابولهب کمه او پاته نه وه، د شپې به یې زوزان را وړل او د رسول الله ﷺ په لار او د کور په دروازه کې به یې د دې دپاره ورته ایښوول چې د ده ﷺ په مبارکو پښو ننوزي.

د ابولهب ښځه یوه بد خولې او د اوږدې ژبې خاونده وه، پر رسول الله ﷺ به یې تهمتونه ویل او بې ځایه خبري به یې پر کولې، د فتنې اور ته به یې پکه وهل، د رسول الله ﷺ پرضد چې هرڅه پرخوله ورتله هغه به یې ویل، نو ځکه قرآن مجید دا د حمّالۃ الحطب په نامه سره یاده کړې ده.

کله چې دې واورېدل چې د دې او د دې د مېړه په باره کې قرآن نازل سوی دی چې هغه د تبت یدا سورۃ دی نو رسول الله ﷺ ته ورغله چې هغه د کعبې شریفې سره ناست ؤ او ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه هم ورسره ؤ، د دې په لاس کې یو مټ شګې هم ور سره وې غوارې چې په دغه شګو رسول الله ﷺ و وُلي، کله چې دا ورته و درېدل الله جل جلاله د دې پر سترګو د رسول الله ﷺ لیدل منعه کړه، نو دې و ویل: یا ابا بکر! ملګری دي چیري دی؟ زه خبره سوې یم چې ده پر موږ بد ویلي دي، په والله که

(c) ketabton.com: The Digital Library

مي وليدی په دغو شکو به يې پرخوله و وُلم او والله زه شاعره يم.

او بيا يې وويل:

(مُذَمَّمًا عَصَيْنا * وَامرُهُ أَبَيْنَا * وَدِينُهُ قَلَيْنا)

يعني: موږ د مذمّم نافرماني کړې ده او د ده امر نه قبلوو او د ده د دين سره مو مقاطعه کړې ده.

د محمّد پر ځای يې مذمّم و وايه او بيا رهي سوه، ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه د رسول اللهﷺ څخه پوښتنه وکړه ويل: يا رسولَ الله! آيا ته يې نه ليدلې؟

رسول اللهﷺ وفرمايل: هو زه يې نه ليدلم، الله عزوجل دا پر ما ړنده کړل.

هغه د رسول اللهﷺ اکا ابولهب ؤ چي هغه ناوړه کارونه يې کول او دغه يې ښځه وه او په عين وخت کي دوی د رسول اللهﷺ همسايګان هم وه، کور يې د رسول اللهﷺ د کوره سره مښتې ؤ، رسول اللهﷺ پر دوی سربېره نور همسايګان هم درلودل چي دوی ټولو رسول اللهﷺ دننه په خپل کور کي ډېر آزارا وه، د رسول اللهﷺ همسايګان هغه چي دهﷺ ته يې په کور کي آزار او تکليف ورکاوه دغه کسان وه: ابولهب، حکم بن ابی العاص، عُقبه بن أبي مُعيط، عُدَی بن حمراء الثّقفي، ابن الأصداء الهُذلي، دغه څو نفره د رسول اللهﷺ همسايګان وه، وعده او اتفاق يې سره کړی ؤ چي هميشه به محمّدﷺ ته آزار ورکوو، رسول اللهﷺ به په خپل کور کي پر لمانځه ولاړ ؤ د دغو همسايګانو څخه به يوه د پُسه د نس مردار شيان پر ورغورځول، ترڅو چي رسول اللهﷺ د دغه آزارو په سبب دې ته مجبوره سو چي لمونځ د هغي لوېي ډبري شا ته وکړي کومه چي د دهﷺ په کور کي موجوده وه.

او ځينو همسايګانو چي به يې پُسه يا اوښ حلال کړی د هغه د نس چټل او خراب شيان به يې د رسول اللهﷺ دکور غولي يا ميداني ته ور غورځول يا به يې د دهﷺ د کور په دروازه کي ورته کښېښوول، رسول اللهﷺ به هغه چټلي او مرداري، لَرَی او کلمې په يوه لرګي را پورته کړه او د خپل کور په دروازه کي به ودرېدی فقط دومره به يې و ويل: يا بني عبد مناف! دا څنګه همسايتوب دی؟ آيا د همسايه حق دغه دی؟ تر دغه جملې زيات به يې نور څه نه ويل او بيا به يې هغه چټلي ليري

(c) ketabton.com: The Digital Library

وغورځول، دغه آزارونه همېشه و رسول الله ﷺ ته ور رسېدل، هره ورځ به دغو همسايګانو خپل انبار او کچره د رسول الله ﷺ د کور مخ ته غورځول او رسول الله ﷺ به ايسته کول.

اوس نو ته فکر وکړه: که د يو چا يو همسايه بد وي، هغه څومره په تکليف وي؟ مګر که ستا ټول همسايګان بد سي او ستا د تکليف او آزارولو نيت يې هم کړی وي نو بيا به دي څه حال وي؟ خو زموږ پيشوا او پيغمبر سرور کائنات ﷺ د خپلو همسايګانو څخه دغسي آزارونه او تکاليف ليدل او د هغو لاسه څخه يې دغسي تريخ ژوند تېراوه.

عُقبه بن أبي معيط په خپل خباثت او شقاوت کي نور هم زياتوب کاوه، امام بخاري د عبدالله بن مسعود رضي الله عنه څخه روايت کوي: چي يوه ورځ رسول الله ﷺ د کعبې شريفي سره لمونځ کاوه، ابوجهل او د قريشو نور مشران هم هلته ناست وه او ورته ګوري، زړونه يې له قهره او غضبه ورته ايشي، په دغه وخت کي نور خلک راغله او کعبې شريفي ته نژدې يې يوه اوښه حلاله کړه، نس يې ورڅيري کړی کُلمې او لړمون يې څنګي را وايستل، قريش ورته ګوري او په خپل منځ کي يې سره و ويل: څوک دغه کُلمې اخلي او د محمّد ﷺ پر سر يې د ده د سجدې په وخت کي ور ايږدي؟

قريش خاندي او ملنډي وهي غواړي چي يو څوک دغه ناوړه کار وکړي، خو عُقبه بن أبي مُعَيط ملعون و ويل: دا کار زه کوم، قريش خاندي او عقبه ته وايي ونيسه ولاړ سه يو له يوه طرفه او بل له بله طرفه دئ په دغه کار امر کوي، څو عقبه لعنة الله عليه ولاړ سو او هغه د اوښي د نس مردار شيان يې ور سره واخيستل، کله چي رسول الله ﷺ پر سجده سو د هغه پر سر يې ور کېښښوول، ويني، مرداري، غوړزګي، د رسول الله ﷺ پر مبارک سر پراته دي او ده ﷺ خپل رب ته سر پر سجده ايښی دی، عقبه ملعون بيرته د قريشو پر طرف ور رهي سو او خاندي، شين شين د خندا کيږي، هغه نور قريش هم ورته ګوري او پر دغه خپل رذيل او خبيث عمل خاندي، رسول الله ﷺ خپل رب ته سر پر سجده ايښی دی او دغه چټل، غوړ او مردار شيان يې پر سر پراته دي او هلته قريش پر خاندي.

هغه څوک چي د دغي قصې روايت کوي وايي: قريشو دومره وخندل چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ډېري خندا څخه پر يوه او بل طرف کږېدل، يوه به پر بل ځان تکيه کاوه، د ډېري خندا څخه يې ځانونه نه سواى تکيه کولاى او دغه خندا يې ټوله د رسول الله ﷺ پر دغه حالت وه او رسول الله ﷺ بې حرکته خپل رب ته سر پر سجده ايښى دى او د سجدې څخه نه را پورته کيږي، څو د رسول الله ﷺ کوچنۍ لور حضرتِ فاطمه رضي الله عنها راغله او په ژړا يې دغه کُلمې د رسول الله ﷺ له سره ايسته کړې.

فکر وکړئ: دغه قسم معامله د مکې مکرمې د يوه سردار سره د صادق الأمين سره کېدل، بيله دې څخه چې نبي، پيغمبر او رسول الله ﷺ ورته و وايو، خو د قريشو ژوند او اخلاق د هغه چا سره چې خلک يې د يوه رب عزوجل عبادت ته رابلل او د بتانو د عبادت څخه يې خلاصول دغې اندازې ته رسېدلي وه.

کله چې رسول الله ﷺ د لمانځه څخه فارغه سو او د هغو مردارو کُلمو ويني، خيري، غوړزګي پر پراته وه نو يې دوى ته کتل او ښراوي يې ورته کولې او ويل: اللّهم عليکَ بقُريش، درې واره يې دغه جمله تکرار کړل او بيا يې د دوى نومونه يادول:

(اللّهم عليک بأبي جهل، اللّهم عليک بعُتبه بن ربيعه، و شيبه بن ربيعه، و الوليد بن عتبه، و اميه بن خلف، و عُقبه بن أبي مُعيط).

د دغو ناستو خلکو نومونه يې يادول، يو يو يې په نامه سره ياد کړى، راوي د حديث وايي: ټول هغه کسان چې رسول الله ﷺ يې نومونه ياد کړل په والله ټوله مي د بدر د غزا په ورځ مړه او مردار سوي وليدل، ټول هغه کسان چې د رسول الله ﷺ په مقابل کي يې دغه بد عمل او ناوړه کار کړى ؤ ټول د بدر په ورځ مردار کړل سوه او د دوى نا پاکه جسدونه يوه وچ څاه ته ور واچول سوه.

ورونو او خوندو! تاسي وليده چې رسول الله ﷺ څه وخت ښرا وکړه او څه وخت قبوله سوه؟ پسله کلو ټول و وژل سوه، په دې کي و ټولو مسلمانانو ته اشاره او لارښوونه ده، کله چې دعاء کوى او د رب عزوجل څخه يو شئ غواړى تلوار به نه کوى، دعاء مو قبليږي مګر وخت يې په الله جل جلاله پوري تعلق لري، رسول الله ﷺ فرمايي:

« لاَ يَزَالُ يُسْتَجَابُ لِلْعَبْدِ ما لَمْ يَدْعُ | ژباړه: همېشه د بنده دعاء قبليږي تر څو

(c) ketabton.com: The Digital Library

بِإِثْمٍ أَوْ قَطِيعَةِ رَحِمٍ مَالَمْ يَسْتَعْجِلْ » قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا الاسْتِعْجَالُ قَالَ « يَقُولُ قَدْ دَعَوْتُ وَقَدْ دَعَوْتُ فَلَمْ أَرَ يَسْتَجِيبُ لِي فَيَسْتَحْسِرُ عِنْدَ ذَلِكَ وَيَدَعُ الدُّعَاءَ » [رواه: مسلم]

چي په ګناه يا د صلهٔ رحمي په پرې کولو دعاء و نه کړي او تر څو چي تلوار ونه کړي، يو چا پوښتنه وکړه او ويل: يا رسولَ الله! تلوار څنګه او څه شي دی ؟ رسول الله ﷺ و فرمايل: هغه داسي چي يو څوک وايي دعاء مي وکړه، دعاء مي وکړه او قبوله نه سوه، دلته نو د دعاء څخه لاس واخلي او دعاء کول پرېږدي.

قبلېدل داسي نه دي چي پسله يوې ورځي يا يوې مياشتي يا بايد نن او سبا زما کار وسي، قبلېدل ښايي پسله کلو وسي لکه د رسول الله ﷺ سره چي په دغه حالت کي وسوه، پسله کلو يې دغه دعاء يا ښرا قبوله سوه، نو کله چي د رسول الله ﷺ دعاء کلونه په بېرکي نيسي د نورو خلکو په باره کي څه فکر کوې؟

مقصد دا چي دعاوي کوی، هرڅه چي د الله جل جلاله څخه غواړی و يې غواړی مګر تلوار مه کوی، که چا تلوار کاوه دعاء يې نه قبلېږي، ځکه د حديث شريف لفظ هم داسي دی چي فرمايي:

«يُستَجَابُ لِلْعَبْدِ مَا لَم يَستَعجِل»

يعني: ستاسي څخه د هر يوه دعاء قبلېږي تر څو چي تلوار و نه کړي.

موږ مخ کي د هغو آزارو بيان کاوه چي د مشرکانو له طرفه و رسول الله ﷺ ته ور کول کېدل اوس هغه بحث پسي پوره کوم.

اُميه بن خلف چي دئ هم د قريشو د رئيسانو څخه ؤ د رسول الله ﷺ په غياب کي چي به يې پر هغه ﷺ هر بد ويل هغه خويې ويل، خو کله چي به يې رسول الله ﷺ وليدی په ښکاره سره به يې هم بد او پوچ ورته ويل، د الله جل جلاله دغه قول چي فرمايي:

﴿ وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ ۝١ ﴾

د دغه اُميه بن خلف په باره کي نازل سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابن هشام وايي: هُمزه هغه څوک دی چې په ښکاره سره يو ځا ته پوچ او فحش وايي او په سترګو هم کړې وړې اشارې ورسره کوي، چشمکان وهي او لُمزه هغه څوک دی چې د يو چا په غياب کې يعني: د هغه تر شا پر هغه عيبونه وايي او په خبرو يې آزاروي، نو دغو کسانو لره دي (که اُميه بن خلف يا بل څوک وي) ويل او هلاک وي.

مګر د اُميه بن خلف ورور اُبئ بن خلف د کفارو د هغې جملې څخه ؤ چې د مسلمانانو سره يې ډير زيات عداوت او دښمني درلودل، يوه ورځ رسول الله ﷺ ته ورغلی او يو زوړ پخوانئ هډوکی يې په لاس کې ؤ، داسې زوړ هډوکی ؤ چې بالکل وروست او شوړېدلی ؤ، دغه هډوکی يې مات کړی او په اورغوي کې يې سره و موړ ځو داسي سو لکه اوړه، بيا يې دغه اوړه د رسول الله ﷺ پر مخ ور وپاشل او رسول الله ﷺ ته يې و ويل: ته وايي: الله موږ د دغو اوړو يا ايرو څخه بيا را ژوندي کوي؟ څوک پسله مرګه موږ بيرته را ژوندي کولای سي؟

پسله دغه څخه چې موږ دغسې ايرې سو لکه دغه هډوکی بيا را ژوندي کېدلای سو؟ په دغه باره کې د الله جل جلاله دا قول نازل سو چې فرمايي:

﴿ وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُۥ قَالَ مَن يُحْيِ ٱلْعِظَٰمَ وَهِيَ رَمِيمٌ ﴿٧٨﴾ ﴾.

[يٰسين،۷۸]

يعني: موږ ته يې د وراسته شوړېدلي هډوکي مثال را وړی او خپل پيدايښت يې هير کړی دی دئ وايي: څوک به دغه هډوکي ژوندي کړي؟ حال دا چه دغه هډوکي وراسته او شوړېدلي دي.

﴿ قُلْ يُحْيِيهَا ٱلَّذِىٓ أَنشَأَهَآ أَوَّلَ مَرَّةٍ ۖ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ ﴿٧٩﴾ ﴾. [يٰسين/ ۷۹]

يا محمّد! ﷺ ده ته و وايه چې بيا يې هغه قادر مطلق ذات ژوندي کوي چې اول واريې پيدا کړي دي او بېشکه دغه الله پر هر قسم پيدايښت ښه عالم دی.

(که نوي پيدا کول وي که زاړه) سبحان الله! هغه ذات چې اول واريې د هيڅ څخه پيدا کړي دي، دوهم واريې هم هغه ذات پيدا کوي.

دغه آياتونه د دغه اُبئ بن خلف کافر د دغه عمل په باره کې نازل سوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عُقبه بن أبي مُعيط چې دئ هم د قریشو او مشرکانو د مشرانو څخه ؤ د دې دپاره چې د مسلمانانو او مشرکانو په منځ کې دغه له دښمنیه ډکه معامله او ګذاره لږ څه آرامه سي یوه ورځ یې رسول الله ﷺ میلمه کړی، کله چې خواړه را وړل سوه، رسول الله ﷺ د خوړو د خوړلو څخه انکار وکړی، دکور خاوند عقبه بن أبي مُعيط ور ته تینګ دی چې خواړه وخوره، خو رسول الله ﷺ و ویل یا! تر هغو به ستا خواړه ونه خورم چې ته و نه وایې:

«أشهَدُ أن لا إله إلاّ الله وَأنّي رسولُ الله»

عقبه چې هرڅه کوښښ وکړی چې رسول الله ﷺ خواړه وخوري مګر رسول الله ﷺ د ډوډۍ خوړلو دپاره دغه شرط کښېښاوه، دا ځکه چې د رسول الله ﷺ امید ؤ که عقبه دغه د شهادت کلمې مراعتاً هم و وایي په نتیجه کي به یې مسلمان سي، لکه حمزه ﷺ چې ابوجهل ته و ویل: ته محمّد ته ښکنځل کوې او زه د هغه پر دین یم، دا خبره د حمزه تر خولې بېله ارادې را ووتل، خو بیا دْ دغه خپلې خبري په واسطه مسلمان سو. *(د حمزه ﷺ د اسلام قصه به په وروسته کي درته بیان سي)*

اوس هم د رسول الله ﷺ دا امید ؤ که چیري عُقبه مراعتًا د رسول الله ﷺ د ډوډۍ خوړلو دپاره د شهادت کلمې و وایي، خو ښایي آخر مسلمان سي، عقبه چې هر څه ځان یوې او بلې خوا ته کړی رسول الله ﷺ پرخپله خبره تینګ ؤ، عقبه فکر وکړی چې میلمه دی دا امکان نه لري چې خواړه و نه خوري او ولاړ سي دا عیب دی نو عقبه د عقیدې په سبب نه بلکه په دې سبب چې رسول الله ﷺ خواړه وخوري د شهادت کلمې و ویلې او و یل:

«أشهدأن لا إله إلاّ الله وأشهد أنّکَ رسولُ الله»

او رسول الله ﷺ هم خواړه وخوړل، مګر وروسته په قریشو کي دا خبر نشر سو چې عُقبه بن أبي معیط د شهادت کلمې و ویلې، قریش په دې خبره ډیر خواشیني او ناراضه سوه او هغه چې ډیر زیات خواشیني سو هغه اُبئ بن خلف ؤ، ځکه اُبئ د دغه عقبه ډیر نژدې آشنای او مجلسي ؤ، نو اُبئ و عُقبه ته ورغلی او و یل: زما مخ پرتا حرام

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی نه خبري در سره کوم او نه دي آشنای یم ترڅو چي د محمّد ﷺ پر مخ ور ټوف نه کړې، د هغه دپاره دي د شهادت کلمې و ویلې خو زما شرط بیا دا دی چي پر مخ به یې ور ټو کې، که تا دغه کار وکړی هغه وخت بیا خبري در سره کوم.

اوس عقبه په حیرت او تردد کي دی چي څه وکړم؟ هر څه کوښښ یې وکړی چي اُبئ بیله دغه شرطه راضي او خوشاله کړي او له دغه شرطه څخه دئ خلاص سي فایده یې نه کول اُبئ پر خپله خبره ټینګ ولاړ دی، د عقبه په مخ کي دوې لاري دي یا به د محمّد ﷺ په مقابل کي دغه ناوړه عمل کوي یا به د قریشو مشران د لاسه ورکوي، آخر یې دا ښه وبلل چي محمّد ﷺ خپه او نا راضه کړي، نو ورغلی د رسول الله ﷺ پر مبارک مخ یې توف کړل، رسول الله ﷺ چُپ او پټه خوله ؤ هیڅ یې و نه ویل.

مسلمانانو! ښه فکر وکړی: دا هم یو د هغو آزارو او إهانتو څخه دی چي سرور کائنات رسول الله ﷺ د دین د نشرولو دپاره او د دعوت په لار کي قبول کړي دي، که نن ورځ د هغه چا په مقابل کي چي خلکو ته اسلامي احکام بیانوي یا د اسلام لاري ته خلک را بولي، یا د ټولني انحرافات او خطاوي بیانوي، د ځینو کسانو له طرفه ناوړه الفاظ ویل کیږي، یا ځیني تهمتونه پر تړل کیږي، یا د اخلاقو څخه لیري حرکتونه ور سره کیږي، هغه باید په دې سره نه زهیر سي او نه ناراضه، دئ باید دغه اعمال ورپه یاد کړي چي د رسول الله ﷺ اشرف المخلوقات په مقابل کي کېدل.

اې د محمّدي دین بیانوونکې! نن ورځ هم دوې ډلې ستا سره حسد او عناد لري، اوله هغه ډله ده چي په دې کله سره د اسلام دښمنان دي حق ویل او حق اوریدل یې نه دي خوښ، او دوهمه هغه ډله ده چي په ښکاره سره حاجي، ملا او آخندزاده دی خو د دعوت او تبلیغ فضیلت د دوی نه دی په برخه سوی، نو ځکه د حسد په سبب یې یوازي دا نه چي ستا وعظ او دعوت نه وي خوښ بلکه پر تا هم د دې دپاره عیبونه وایي چي خلک در څخه متنفره کړي او هغه د ده شیطان راضي او د حسد اور یې مړ سي.

مګر د یوه واعظ او عالم مقصد باید د الله جل جلاله رضاء او د دین نشرول وي که څه هم په دغه لار کي تکلیفونه او آزارونه ورکول سي، یو مسلمان باید د دین د نشرولو په لار کي تهمتونه او آزارونه په پراخه سینه سره قبول کړي، ځکه د هغه معامله د الله جل جلاله سره ده،

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلک د پیسو د ګټلو دپاره تکلیفونه او آزارونه قبلوي، ته يې د الله ﷻ د رضاء او جنت دپاره نه قبلوې؟ خو دا دي هم درته معلومه وي چي د دغو حاسدانو په مقابل کي هلته نور ډېر داسي خلک سته چي ستا د وعظ کولو او دین نشرولو څخه ډېر خوښ دي او الله ﷻ ستا په وعظ او نصیحت سره سمي لاري ته راوستلي دي او د نېه عمل کولو توفیق يې هم ورکړی دی، هغه خلک باید له فکره ونه باسې.

د دغه عقبه بن أبي معَيط او د هغه د ملګري أُبيّ بن خلف په باره کي د سورةُ الفرقان دغه آیاتونه نازل سوه چي رب ﷻ فرمايي:

﴿وَيَوْمَ يَعَضُّ ٱلظَّالِمُ عَلَىٰ يَدَيْهِ يَقُولُ يَٰلَيْتَنِي ٱتَّخَذْتُ مَعَ ٱلرَّسُولِ سَبِيلًا ﴿٢٧﴾﴾.

یعني: یا محمّد! ﷺ هغه د قیامت ورځ در په یاد کړه چي دغه ظالم به د پښېمانۍ په سبب له ډېره غمه او افسوسه په خپلو لاسو خولې لګوي او وايي به: کشکي د رسول الله ﷺ سره د هغه پر لار تللی وای.

﴿يَٰوَيْلَتَىٰ لَيْتَنِي لَمْ أَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا ﴿٢٨﴾﴾.

او وايي به: ما لره دي وَيل هلاک او خرابي وي کشکي مي فُلانئ چي دغه (أبئ بن خلف) دی د ځان دوست او خلیل نه وای ګرځولی.

﴿لَّقَدْ أَضَلَّنِي عَنِ ٱلذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَآءَنِي﴾.

په تحقیق پسله هغه څخه چي د قرآن ذکر او نصیحت ما ته راغلی، ده زه ګمراه کړم، بیا نو الله ﷻ فرمايي:

﴿وَكَانَ ٱلشَّيْطَٰنُ لِلْإِنسَٰنِ خَذُولًا ﴿٢٩﴾﴾.

او شیطان د انسان دپاره بنَوَیُوونکی او خطایستونکی دی.

عُقبه بن ابی مُعَیط به د قیامت په ورځ وايي: ډېر افسوس! قریبه وه چي زه اسلام ته داخل سوی وای، مګر أبئ بن خلف کافر را ته راغلی او ګمراه يې کړم، نو به د قیامت په ورځ له پښېمانیه په خپلو لاسو غاښونه لګوي چي ایمان او اسلام مي له لاسه ووتل، سره د دې چي دئ ور نژدې سوی ؤ.

ابوجهل ملعون به ځیني وختونه و رسول الله ﷺ ته کښېنستی، قرآن مجید به

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې اوریدی او بیا به ولاړ سو نه یې ایمان را وړی او نه یې د رسول الله ﷺ اطاعت کاوه، خو پردې سربیره به یې رسول الله ﷺ په خبرو هم آزاراوه، د عبادت او لمانځه څخه به یې منعه کاوه او بیا به یې دغه خپل د شر په عمل فخر هم کاوه، لکه یو لوی کار چې یې کړی وي او د ده ملعون په باره کې د سورۀ القیامه دغه آیاتونه نازل سوه چې رب عزوجل فرمایي:

﴿فَلَا صَدَّقَ وَلَا صَلَّىٰ ﴿٣١﴾ وَلَٰكِن كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ﴿٣٢﴾ ثُمَّ ذَهَبَ إِلَىٰ أَهْلِهِ يَتَمَطَّىٰ ﴿٣٣﴾﴾

یعني: نه یې د دغه قرآن تصدیق وکړی او نه یې پر هغه یقین وکړی او نه یې لمونځ وکړی، مګر قرآن یې درواغ وباله او له ایمانه یې مخ وګرځاوه او بیا به له دغه مجلسه خپل اهل یا کورنۍ ته په تکبر سره ولاړ ی.

ابوجهل ملعون چې د اولي ورځي څخه رسول الله ﷺ ولیدی چې په حرم شریف کې لمونځ کوي د دغه لمانځه څخه یې منعه کاوه، یوه ورځ رسول الله ﷺ د مقام ابراهیم سره لمونځ کاوه ابوجهل ورته راغلی او ویل: یا محمّد! ما ته له دغه کاره نه یې منعه کړی؟ که دي بیا دلته لمونځ کړی ؤ زه به در سره جوړ سم، رسول الله ﷺ په مقابل کې ورته و دریدی، ابوجهل ویل: یا محمّد! ته په څه شي سره زما مقابله کولای سې؟ په والله زه په دغه ښار کې تر ټولو خلکو ډیر نفر لرم، په یوه روایت کې راغلي دي چې رسول الله ﷺ ابوجهل تر ګریوانه ونیوی وې ښوراوه او دغه آیات شریف یې تلاوت کړی:

﴿أَوْلَىٰ لَكَ فَأَوْلَىٰ ﴿٣٤﴾ ثُمَّ أَوْلَىٰ لَكَ فَأَوْلَىٰ ﴿٣٥﴾﴾ [قیامه /۳۴، ۳۵]

د الله دښمن ابوجهل و ویل: آیا ته ما ته په عذاب سره وعده را کوې؟ یا محمّد! په والله نه ته او نه ستا رب په ما څه کولای سی او زه تر هغو ټولو خلکو معززیم کوم چې په مکه کې یې ژوند کړی دی، ابوجهل یوازي په دغو ویناوو سره کفایت نه کاوه، بلکه ورځ په ورځ یې دښمني او عناد زیاتیدل.

امام مسلم د ابو هریره رضي الله عنه څخه روایت کوي چې ابوجهل و قریشو ته و ویل: محمّد ستاسي په حضور سر پر سجده ایږدي؟ دوی ویل: هو، ابوجهل و ویل: زما دي په لات

(c) ketabton.com: The Digital Library

او عزّى سره قسم وي: که ما وليدى پر غاړه به يې پښه ورکښيږدم او مخ به يې په مځکه پوري ور وموږم، په دغه وخت کي رسول الله ﷺ راغلى او په لمانځه يې شروع وکړه. ابوجهل په دغه نيت ور رهي سو چي پر غاړه يې پښه ورکښيږدي او هغه خپل شوم نيت عملي کړي، قريش ورته ګوري چي ناڅاپه ابوجهل د شا پر طرف ځغلي او لاسونه داسي ښوروي لکه څوک چي د ځانه څخه يو شئ منعه کوي، قريش ورته را ولاړ سوه او ويل: څه درته پيښه سوه يا ابا الحکم؟ ابوجهل ويل: زما او د ده په منځ کي د اور خندق ؤ او مخ ته مي د مرغانو وزرونه وه لکه ما چي په چپلاخو يا څپېړو وهي، رسول الله ﷺ فرمايي: که دئ ما ته را نژدې سوى واى ملائکو به اندام اندام کړى واى.

دا د هغو تکاليفو او آزارو څه بيان ؤ چي رسول الله ﷺ ته ورکول کېدل، سره د دې چي رسول الله ﷺ د لوړ او خواږه شخصيت خاوند ؤ، د عامو او خاصو خلکو په زړو کي يې وِقار او دبدبه درلودل، او پر دې سربيره د هغه ابوطالب چي په مکه مکرمه کي ډېر عظيم او محترم سړئ ؤ په ساتنه کي هم ؤ دغه يې حال ؤ.

مګر هغه نور مسلمانان خاصتاً هغه کسان چي ضعيفه وه، د هغو په مقابل کي دغه آزارونه ډېر شديد او ډېر ترخه وه او په عين حال کي هري قبيلې و هغه چا ته د عذاب ورکولو وظيفه پر غاړه واخيستل کوم چي د دوى د قبيلې څخه مسلمانان سوي وه يا نوي اسلام ته داخلېدل او هر هغه څوک چي قبيله به يې نه درلودل هغو ته به يې لچک او اوباش خلک ور ګمارل، هم به د قبيلو رئيسانو خپل زړه په سړاوه او هم به اوباشانو داسي سخت او قِسم قِسم عذابونه ورکول چي په اوريدلو يې د انسان زړه ټوک ټوک کيږي، راسي چي د دغو عذابو او آزارو څخه لږ څه د دې دپاره واورو چي دا رامعلومه سي چي اسلام په څومره تکاليفو نشر سوى دى او بيا تر ما او تا را رسېدلى دى، خو بدبختانه چي نن ورځ مورد اسلام او د هغه د احکامو څخه بې پروا يو.

ابوجهل چي به د هر چا د اسلام را وړلو واوريدل که به هغه سړئ د قوم او شرف خاوند ؤ نو به يې خبر کړى (يا په اوسنى اصطلاح اخطار به يې ورکړى) ورته و به يې ويل: سړيه! خبر اوسه چي په مال او عزت کي به دومره تاوانونه در و رسوم چي ته به يې توان او طاقت و نه لرې او که به هغه سړئ ضعيفه ؤ نو به يې وهل او ټکول ورکول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عثمان بن عفان رضی الله عنه چي مسلمان سو د ده اکا به په هغه بوریا کي وپېچی چي د خرما د وُني د پاڼو څخه جوړه سوې وه او بیا به یې د کښته څخه دود ورته جوړ کړی، دئ رضی الله عنه به په بوریا کي پېچلی ؤ او دغه دوده به ورکول کېده.

مصعب بن عمیر رضی الله عنه چي ډېر نازولی او ډېر پیشني ځوان ؤ په ناز او نعمت کي لوی سوی ؤ کله چي د ده مور د ده په اسلام خبره سوه خواړه یې ځني منعه کړه او له کوره یې وایستی، دغه نازولي مصعَب د تکالیفو او زحمتو څخه داسي پوست واچاوه لکه مار چي پوست اچوي.

ورونو! لږڅه په دقت سره دغو آزارو، دغه صبر او تحمل ته متوجه سئ!

یو هم د هغو کسانو څخه چي سخت آزارونه او تکلیفونه ورکول سوي دي حضرت بلال رضی الله عنه دی چي د اُمیه بن خلف مریئ ؤ، اُمیه به د ده په غاړه کي رسۍ ور واچول او بیا به یې د هلکانو په لاس ورکړی چي د مکې مکرمې په غرو او شېلو کي یې وګرځوی، تر هغو به یې ګرځاوه چي ټول هلکان به ستړي سوه او د بلال رضی الله عنه په غاړه کي به د دغي رسۍ زخمونه پاته وه، امیه به دغه رسۍ ونیول او بلال رضی الله عنه به یې په ډېر زور او شدت سره د ځان طرف ته ور کش کړی او دلته به یې ښه ټینګ لږګئ و واهه، بلال رضی الله عنه به یې په زور او جبر د دوبي د غرمې ولمر ته کښېناوه، او به او خواړه به یې هم نه ورکول او تر دې ټولو اشد عذاب دا ؤ چي بلال رضی الله عنه به یې تر مکې مکرمې دباندي غرو او شېلو ته وایستی پر هغه مځکه چي د لمر په حرارت به دومره توده سوې وه چي غوښي به پر کبابېدې (دا خبره هغه چا ته معلومېږي چي د مکې مکرمې ګرمي یې لیدلې وي) نو به یې پر دغه ګرمه او سوځوونکې مځکه لڅ بیله کالو پرې ایستی او بیا به یې یوه لویه او درنه ډبره چي په څو نفرو به یې پورته کوله د بلال رضی الله عنه پر ځیګر کښېښوول او بیا به یې ورته و ویل: په والله تر هغو به دغسي یې چي یا به مرې یا به د محمّد ﷺ له دینه انکار کوې دلات او عزٰی عبادت به کوې.

خو حضرت بلال رضی الله عنه به په دغه حال کي فقط دغه ویل: اَحَدٌ احد، احدٌ احد، په وروسته کي د بلال رضی الله عنه څخه پوښتنه وسوه چي د دغي جملې سِر او سبب څه ؤ؟ تا ولي دغه یوه جمله اختیار کړې وه چي احدٌ احد؟ بلال رضی الله عنه و ویل: ما په اول کي

(c) ketabton.com: The Digital Library

قِسم قِسم جملې ویلې خو په ټولو کي دغي جملې کفارو ته ډیر تکلیف ورکاوه او دغي جملې ډیر قهر وروستی او زما زړه غوښتل چي دوی زهیر کړم. نو ځکه مي یوازي دغه جمله و دوی ته د عذاب ورکولو په سبب اختیار کړه، د حضرت بلال رضی الله عنه دغه حال ؤ ترخو چي یوه ورځ ابوبکرالصدّیق رضی الله عنه تېرېدی او کفارو و بلال رضی الله عنه ته دغه عذابونه ورکول نو ابوبکرالصدّیق رضی الله عنه دَئ د خپل مالک اُمیه څخه رانیوی، بلکه خپل تکړه مریئ یې د بلال رضی الله عنه په بدل کي ورکړی او څوک وایي د سپینو زرو په پنځه یا اوه اوقیه یې رانیوی او بیا یې آزاد کړی، نو ځکه عمر رضی الله عنه به ویل:

(ابوبکر سیِّدُنا وَ أطلَقَ سیِّدَنا)

یعني: ابوبکر زموږ سردار دی او زموږ سردار بلال یې آزاد کړی.

عمّار بن یاسر رضی الله عنه چي د بني مخزوم د آزاد سوو مریانو څخه ؤ، دئ او د ده کورنۍ د هغو کسانو څخه دي چي ډیر تکلیفونه او زحمتونه یې لیدلي دي، عمّار، د ده پلار چي یاسِر نومېدی او د ده مور چي سُمَیّه نومېدل مسلمانان سوه، مشرکانو به د ابوجهل په مشرۍ د ګرمۍ په شدید موسم کي دښت ته وایستل او هلته به یې سخت سخت عذابونه ورکول، د دوی په مثل عذابونه لږو کسانو لیدلي دي.

رسول الله ﷺ چي به تېرېدی او دغه د دوی عذابونه به یې لیدل نو به یې ورته و فرمایل:

« صَبراً آلَ یَاسِر فَإنَّ مَوعِدَکُمُ الْجَنَّة »

یعني: د یاسر کورنۍ یا اولادې صبر کوی ستاسي دپاره وعده سوی ځای یا د ورتګ ځای جنت دی.

او دوی همېشه په دغه عذاب کي وه، ترخو چي یوه ورځ ابوجهل نور هم د دوی عذاب ور ډیر کړی او د عذاب ورکولو په وخت کي یې رسول الله ﷺ ته پوچ او فحش ویل، سُمَیّه رضی الله عنها د ده د یوې خبري جواب ورکړی او په دغه وخت کي یې د شهادت کلمې و ویلې، ابوجهل ملعون له ډیره قهره د پښو په منځ کي (د عفت په ځای کي) په نېزه و وهل او وېې وژل، سُمَیه رضی الله عنها په اسلام کي اوله شهیده ده او بیا ابوجهل پر یاسر رضی الله عنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

را واچول او وهي يې، ياسر رضی الله عنه چې سپین ږيرى او ضعيفه سړۍ ؤ خو بيا هم پر دين ټينګ ؤ، ويل: هيڅکله دغه دين نه پرېږدم، نو ياسر رضی الله عنه هم په دغه وهلو کې د ابوجهل ملعون له طرفه و وژل سو او شهيد سو، بيا يې پر عمّار چې د دوی زوی ؤ را واچول، پسله هغه څخه چې د ده مور او د ده پلار يې د ده په حضور شهيدان کړه و ده ته يې هم قسم قسم وهل او عذابونه ورکړه. يو وار به يې پرګرمو ډبرو پرې ايستی، يو وار به يې لويه درنه ډبره د ده پرځيګر ورکښېښوول، يو وار به يې په اوبو کې غوټه کړی، دغه وهل او عذابونه داسي اندازې ته ورسېدل چې د تحَمّل او زغملو امکان يې نه ؤ او ابوجهل به ورته ويل: په والله تر هغو دي نه پرېږدم چې محمّد ته بد و نه وايې، پر لات او عُزٰی ښه و نه وايې، معلومه خبره ده چې عمّار رضی الله عنه دومره ځان ټينګ کړی چې په وسه يې پوره وه، مګر وهل او عذابونه داسي اندازې ته ورسېدل چې ده يې نه طاقت درلودی او نه يې زغملای سوای نو مجبوره سو رسول الله صلی الله علیه وسلم يې په بدو سره ياد کړی، ابوجهل په دې سره هم کفايت و نه کړی ويل يا! نو ريې هم واهه او ويل تر هغو دي وهم (پرمځکه يوه توره خزدکه رهي وه) چې و نه وايې: دغه خزدکه زما رب دی.

عمّار رضی الله عنه د عذاب له سختيه او شدته د ابوجهل د غوښتني خبري وکړې، بيا يې نو پرېښاوه، اوس نو عمّار رضی الله عنه ډېر غمجن او خواشينی دی چې ولې مي پر وهلو صبر و نه کړی او ولې دا خبري را څخه و ويل سوې، د پښېمانۍ په حالت کې په عذر او ژړا رسول الله صلی الله علیه وسلم ته ورغلی او ويل: يا رسولَ الله! والله نه يې پرېښوولم، مور يې را و وژل، پلار يې را و وژی او زه يې هم تر هغو وهلم ترڅو چې تا ته مي بد و ويل او بيا مي و ويل: دغه خزدکه زما رب دی، رسول الله صلی الله علیه وسلم و فرمايل: ستا زړه څه ويل؟ يعني: په زړه کې دي څه ويل؟ عمّار رضی الله عنه و ويل: زړه مي پر ايمان مطمئن ؤ، يعني: زړه مي پر ايمان ټينګ او ثابت ؤ، رسول الله صلی الله علیه وسلم و فرمايل:

«يا عمّار ا إن عَادُوا فَعُد»

يعني: که دوی بيا ستا د وهلو دپاره راغله بيا د دوی د خوښي خبري وکړه.

د ظالم له ظلمه د ځان خلاصولو دپاره دغسي خبري معاف دي او په دغه باره کې د الله جل جلاله دا قول نازل سو چې فرمايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿ مَن كَفَرَ بِٱللَّهِ مِنۢ بَعۡدِ إِيمَٰنِهِۦٓ إِلَّا مَنۡ أُكۡرِهَ وَقَلۡبُهُۥ مُطۡمَئِنُّۢ بِٱلۡإِيمَٰنِ وَلَٰكِن مَّن شَرَحَ بِٱلۡكُفۡرِ صَدۡرٗا فَعَلَيۡهِمۡ غَضَبٞ مِّنَ ٱللَّهِ وَلَهُمۡ عَذَابٌ عَظِيمٞ ١٠٦ ﴾

[النحل: ۱۰٦]

یعني: هر هغه څوک چې پسله ایمان را وړلو پر الله جل جلاله کافر سي پر هغه د الله غضب دی، بېله هغه چا څخه چې زور پر وسي (او د مجبوریه د کفر کلمه و وایي) او په داسي حال کي یې و وایي چې د ده زړه په ایمان سره مطمئن او آرام وي، مګر هغه څوک چې سینه یې کفر ته پراخه وي (اعتقاداً دغه د کفر په کلمه راضي وي) نو پر دوی د الله جل جلاله له طرفه غضب دی او دوی ته په آخرت کي ډېر لوی عذاب ستهٔ.

دغسي چا ته مرتد ویل کیږي. نو عمّار رضي الله عنه یا د عمّار په مثل که پر یو چا زور ورسي او زړه یې پر ایمان ثابت وي خو په ظلم او جبر سره د کفر کلمه په و ویل سي هغه معاف دی.

بل هغه څوک چې عذابونه ورکول سوي دي ابو فُکَیهه رضي الله عنه دی چې نوم یې اَفلح ؤ او د بني عبدالدار مریئ ؤ، د ده پښې به یې په رسۍ وروتړلې او پر ډېرینه مځکه به یې کښاوه.

بل هغه څوک چې د اسلام او ایمان په لار کي یې ډېر وهل او ټکول زغملي دي خَباب بن الأرت رضي الله عنه دی، چې د اُم أنمار بنت سِباع الخزاعي مریئ ؤ، مشرکانو په ده د ډېرو سختو عذابو خوند کتلی دی، دئ رضي الله عنه به یې تر وربښتانو نیولی ؤ او کښاوه به یې، غاړه به یې ډېره سخته ورپېچل، خو واره یې پر داسي ډبرو پرېښ ایستلی دی چې پر هغو به یې اور بل کړی ؤ او بیا به یې پر ده یوه لویه ډبره کښېښوول چې د هغو ګرمو ډبرو څخه ښور و نه خوري، خباب بن الأرت رضي الله عنه به یې پر سره ریګ لڅ پڅ پرېښ ایستی یا به یې پر ډبرو اور بل کړی چې هغه ډبري به داسي سوې لکه اوړ، پر دغو ګرمو سوو او سرو سوو ډبرو به یې پرېښ ایستی او پر کښاوه به یې.

د حضرتِ عمر رضي الله عنه د خلافت په وخت کي حضرت عمر رضي الله عنه او نور اصحابِ کرام ناست وه خباب رضي الله عنه هم حاضر ؤ، حضرت عمر رضي الله عنه پوښتنه ځني وکړه ویل: یا خباب! په هغو عذابو کي چې پر تا تېر سوي دي کوم عذاب ډېر سخت ؤ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

خباب و ویل: یا امیرَالمؤمنین! د دغه په مثل مي بل عذاب نه دی لیدلی او شا یا ملا يې لخه کړه، حاضرین ورته ګوري چي په ملا کي يې یو لوی تورکدئ یا واله ده چي د اوږو څخه نیولې بیا د ملا تر لاندي حصې پوري رسېدلې ده، د ده ﷺ په ملا کي توره سوځل سوې واله وه، حضرت عمر ﷺ په تعجب کي سو ملا کندل سوې او سوځل سوې؟ ویل: والله داسي عجیب او غریب زخم مي نه دی لیدلی، دا يې څه در وکړه چي دغه زخم درپکښي جوړ سو؟ خباب و ویل: یا امیرَالمؤمنین! کفارو پر ډېرو اور بل کړی او په دغه اور کي يې نوري ډبري هم کښېښوولې څو دغه ډبري تکي سرې سوې، داسي وګرځېدې لکه اور او بیا يې زما څخه کالي وکښل او تر پښو يې ونیولم پر دغو ډبرو يې پرې ایستم او پر کشولم يې، د هغو ډبرو اثر دغه دی چي ته يې وینې.

پسله هغه چي کفارو خباب ﷺ ته دغه عذاب او د اسلام را وړلو سزا ورکړه، خباب ﷺ و رسول الله ﷺ ته ورغلی او له ډېره درده يې ژړل، په دغه وخت کي رسول الله ﷺ د کعبې شریفي تر پوښو لاندي یا د کعبې شریفي د دیواله و سایې ته ناست ؤ، خباب ﷺ ورته کښېنستی او ویل: یا رسولَ الله! قریشو ډېر عذاب راکړی او ډېر يې آزار کړو، خپله ملا يې و رسول الله ﷺ ته ور ښکاره کړه چي دغه حال مي دی او دغه يې را سره وکړه، تر دغه نو زیات عذاب څومره او څه شي وي؟ آیا ته الله جل جلاله ته دعاء نه کوې؟ آیا ته د الله څخه زموږ نصرت نه طلبوې؟

د خباب مقصد دا دی چي د مسلمانانو ډېر ژر نصرت او بریٔ په نصیب سي او له دغو عذابو څخه خلاص سي، رسول الله ﷺ و فرمایل: یا خباب! هغه کسان چي تر تاسي د مخه وه، یو مسلمان به يې راوستی او غار به يې وکِندی په دغه غار کي به يې دغه مسلمان و دراوه او غار به يې په خاورو ډک کړی، بیا به يې د اوسپني ارّه د مسلمان پر سر ورکښېښوول پر منځ به يې ارّه کړی دوې حصې به يې کړی.

بل مسلمان به يې راوستی د اوسپني تېرې ږمونځي به يې ورته ونیولې د دغه نفر غوښي او رګونه به يې ور ږمونځول، بیا هم دغو عذابو هغه خلک له دینه څخه نه اړول، یا خباب! والله! الله جل جلاله به دغه دین پوره او کامیابه کړي، تر داسي اندازې چي یو نفر به د حضرموت څخه ترصنعاء پوري یوازي ځي او بېله یوه الله د بل چا

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه به نه بیربړي (*صنعاء او حضرموت په یمن کي د دوو ښارونو نومونه دي*) مګر تاسي تلوار کوی، نصر، مرسته او کامیابي را تلونکي دي، مګر د آزار د قبلولو څخه چاره نسته دا امتحان دی صبر غواړي باید صبر وکړی، دا هغه امتحان دی چي مجاهد د منافق څخه په پیژندل کیږي او خامخا باید صابر د بې صبره څخه جلا سي او خلک بیله الٰهي امتحانه نه پیژندل کیږي او نه معلومیږي.

وروڼو! د الله جل جلاله دغه قول چي فرمایي:

﴿أَحَسِبَ ٱلنَّاسُ أَن يُتۡرَكُوٓاْ أَن يَقُولُوٓاْ ءَامَنَّا وَهُمۡ لَا يُفۡتَنُونَ ۝٢﴾. [عنکبوت/۲]

ژباړه: خلک دا ګمان کوي چي دوی به پر دغه پرېښوول سي چي فقط دومره ووايي: موږ ایمان راوړی دی او دوی به امتحان نه کړل سي؟

د دغه آیات شریف مقصد هم دا دی چي خلک دي دا ګمان نه کوي چي فقط دومره ووايي: موږ مسلمانان یو بس پر دغه به پرېښوول سي او امتحان دي نه کړل سي؟

یا والله! د هر مسلمان د اسلام او مسلمانۍ د معلومولو دپاره امتحان او ازمایښت ضروري دی.

د ایمان دعوه کول آسانه کار نه دی هرڅوک چي د ایمان دعوه کوي ابتلاء او امتحان ته دي هم تیار سي ځکه امتحان دی چي صادق او کاذب سره جلا کوي، که دغسي امتحانونه نه وي او نه وای خلکو صادق او کاذب، واقعي مسلمان او منافق نه سوای سره پېژندلای او جلا کولای.

بل هغه څوک چي ډیر عذاب ورکول سوی دی: زِنیره رضي الله عنها ده، دومره عذاب ورکول سو چي د سترګو دید یې د لاسه ورکړی (یعني ړنده سوه) کفارو به ویل: لات او عُزّٰی ړنده کړه، ځرنګه چي دې لات او عزّٰی پرېښوول او دا د هغو څخه منکره سوه عبادت یې نه کوي نو هغو ړنده کړه، مګر الله جل جلاله د دې د سترګو لیدل بیرته ورکړه، سترګې یې بینا سوې، چي دا هم یوه الٰهي معجزه وه او کفار وشرمول سوه.

د هغو کسانو څخه چي ډېر عذابونه ورکول سوي دي یوه ښځه وه چي نوم یې نَهدِیه ؤ او یوه لور هم ور سره وه، دوی دواړو ایمان راوړی او د دوی مالکه چي یوه ښځه وه دوی ته عذابونه ورکول، ابوبکرالصدِّیق رضي الله عنه ورغلی ویل ولي عذاب ورکوې؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښځي ويل: والله دوی بل څه دلاري نه دي ايستلي بېله تا، قسم په الله هيڅکله به يې پرې نه ږدم، ابوبکر ﷺ ويل: قسم مه يادوه، ښځي ويل: نو يې را څخه را نيسه. ابوبکر الصِّدِّيق ﷺ هم دواړي رانيولې او آزادي يې کړې او په مسلمانانو کي دغه طريقه شروع سوه چي قوي او غني مسلمانانو به مسلمان مريان او مسلماني مينځياني د هغو د مالکانو څخه رانيول او بيا به يې آزادول، خاصتاً د ابوبکر الصِّدِّيق ﷺ دغه کار سو هر چيري چي به يې ضعيفه او مظلوم مسلمان مريئ يا مسلمانه مينځه وليدل هغه به يې رانيول او آزاد به يې کړه، څو چه اوه يا اته نفره يې آزاد کړل، د ابوبکر ﷺ پلار ابو قحافه چي نوم يې عثمان ؤ ورته و ويل: زويه! ته پر دغه دين يې او مريان آزادوې که قوي نفر آزاد کړې مرسته به دي وکړي، د ضعيفه د آزادولو څخه به څه فايده واخلې، دئ په خپله ضعيفه دی تا ته فايده نه سي در رسولای، حضرت ابوبکر الصِّدِّيق ﷺ ورته و ويل: پلاره! زه دوی د دې دپاره نه آزادوم چي زما مرسته وکړي، بلکه زه يې د الله ﷻ د رضاء دپاره آزادوم.

نو د حضرت ابوبکر الصِّدِّيق ﷺ په باره کي د سورة الليل دغه آياتونه نازل سوه چي رب ﷻ فرمايي:

﴿ٱلَّذِى يُؤْتِى مَالَهُۥ يَتَزَكَّىٰ ﴿١٨﴾﴾.

يعني: هغه څوک چي خپل مال د دې دپاره ورکوي او مصرفوي چي پاک سي،

﴿وَمَا لِأَحَدٍ عِندَهُۥ مِن نِّعْمَةٍ تُجْزَىٰٓ ﴿١٩﴾﴾

او د ده سره يا پر ده باندي د هيچا هيڅ نعمت او هيڅ احسان نه وي چي دئ د هغه بدله او عوض ورکوي،

﴿إِلَّا ٱبْتِغَآءَ وَجْهِ رَبِّهِ ٱلْأَعْلَىٰ ﴿٢٠﴾﴾

بېله د خپل لوړ او اعلی رب د رضاء غوښتلو څخه بل مقصد نه لري، دغه د ده ورکړه فقط د خپل لوړ او لوی رب د رضاء دپاره وي.

﴿وَلَسَوْفَ يَرْضَىٰ ﴿٢١﴾﴾

او ژر ده چي خامخا به دئ د الله ﷻ له طرفه راضي سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه آیاتونه د حضرتِ ابوبکرالصدّیق رضی الله عنه په باره کې نازل سوي دي، دا چې ده دغه ضعيفه مينځي او مريان فقط د هغو د ضعف او مظلوميت په سبب د الله جل جلاله د رضاء دپاره آزاد ول او خپل يې هيڅ مقصد او غرض نه درلودی، نو الله جل جلاله فرمايي: ډير ژر به دئ د الله جل جلاله له طرفه په جنت او د الله جل جلاله په لقاء راضي سي، خو د آیاتو مضمون عام دی که نن ورځ هم يو څوک بيله خپل شخصي مقصده د الله جل جلاله د رضاء دپاره خپل مال د خير په کارو کې مصرفوي هغه څوک دې مطمئن اوسي چې الله جل جلاله خامخا هغه په جنت سره راضي کوي.

﴿ وَلَسَوْفَ يَرْضَىٰ ﴿٢١﴾ ﴾

د دغه نيک عمل په مقابل کې چې دئ يې خاص د الله جل جلاله د رضاء دپاره کوي او د هغه تر شا يې خپله فايده نه وي سنجولې، الله جل جلاله به يې په آخرت کې راضي کړي.

ورونو! د زړو مالک الله جل جلاله دی او د انسان د زړه په هر حال خبر دی، موږ بايد په خپلو عملو کې د صدق او اخلاص څخه کار واخلو، د دين په کارو کې بايد دنيوي ګټې او فايدې، رياء او ځان ښکاره کول په نظر کې و نه نيسو، دا د دې دپاره چې هغه نېه عمل موضائع او عبث نه سي، د خير هر کارمو بايد د الله جل جلاله دپاره وي، نه د نامه، سياليو او ځان ښکاره کولو دپاره.

د هغو مسلمانانو د جملې څخه چې د اسلام په سبب وهل سوي او آزار سوي دي يوه هم د بني مُؤمّل يوه مينځه ده او دې ته چا عذاب ورکاوه؟ عمر بن الخطاب، حضرتِ عمر رضی الله عنه چې هغه وخت نه ؤ مسلمان سوی دغه کار يې په خپله خوښه او د ثواب دپاره کاوه، ځکه نه دئ د دې مالک ؤ او نه دا د ده د قومه څخه وه، کله چې به عمر رضی الله عنه د خپلو کارو څخه فارغه سو نو به ورغلی او دې ته به يې وهل او عذابونه ورکول، دا به په صبر وه، تر هغو به يې وهل چې قوي او جبّار عمر به ستړی سو او بيا به يې ورته و ويل: زه معذرت غواړم چې ستا وهل را څخه پاته سوه او په دې سبب مي پرېښوولې چې زه ستړی سوم که نه دا مي خوښه وه چې نوره دې هم و وهم.

هغې مسلمانې مينځې به ورته و ويل: دا هم د الله جل جلاله کار دی چې ته يې ستړی کړې، نو په دغه ورځ به يې پرېښوول او سبا به بيا د دې د وهلو دپاره ورغلی او وهل به

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې ورکول، عمر ﷺ د مسلمانانو هغه ډیر شدید دښمن ؤ، په ټولو قریشو کې د مسلمانانو سخت او شدید دښمنان دغه دوه نفره وه چې یو یې: ابوجهل او بل یې: عمر بن الخطاب ؤ او دغه مینځه هم ابوبکر ﷺ رانیول او آزاده یې کړل.

مشرکانو به ځیني اصحابِ کرام د اوښ یا غوایي په پوست کې و پېچل او بیا به یې د غرمې په شدیده ګرمي کې پر سره رېګ واچول او په ځینو به یې د اوسپني زغره واغوستل بیا به یې د دې دپاره پر تودو ډبرو پرې ایستل چې بدنونه یې داغ سي.

هغه کسان چې د الله جل جلاله په لار کې عذابونه ورکول سوي دي ډیر زیات دي او د دوی قصې زړه دردوونکي دي (که نه یو ځوک دي د دغو عذابو تصور پر خپل ځان وکړي) قریش چې به د هر چا په اسلام خبر سوه هغه به یې د مسلمانېدلو څخه منعه کاوه او عذابونه به یې ورکول.

دا خو درته معلومه ده چې حضرتِ ابوبکرالصِدّیق ﷺ د خپل اسلام روړلو د اولې ورځې څخه و اسلام ته په دعوت شروع وکړه او همیشه به یې د اسلام اظهار او اسلام ته دعوت کاوه، مګر قریشو له دې کاره منعه کاوه، قریشو هیڅوک نه پرېښاوه چې اسلام ته دعوت او بلنه وکړي خو ابوبکر الصِدّیق ﷺ عزم کړی ؤ چې همیشه به د الله جل جلاله دین او اسلام ته بلنه کوي او په هره واسطه سره چې وي اسلام باید نشر او ښکاره کړي، نو یوه ورځ یې د کعبې شریفي سره په لوړ آواز د قرآن مجید په ویلو شروع وکړه او وایي یې، قریشو بیا د ده په وهلو شروع وکړه؛ ډیر سخت او شدید وهل یې ورکړه، سره د دې چې ابوبکر ﷺ د قریشو د اشرافو څخه هم ؤ، خو قریشو صبر نه ورته وکړی او دومره یې و واهه چې وینې پر بهېدلې، له سره یې پر مخ او شا دومره وینې را وبهېدې چې مخ یې د څټ څخه نه معلومېدی، چا چې به ورته کتل نه پوهېدی چې دا یې مخ دی که څټ؟

بل هغه ځوک چې د اسلام او دعوت اظهار یې کاوه عبدالله بن مسعود ﷺ ؤ، عبدالله بن مسعود ﷺ ډیر ضعیفه، ډنګر او کوچنئ سړئ ؤ، دومره ډنګر ؤ چې خلکو به د ده پر ډنګرتیا او نریو پښو خندل (*د ده تر ډنګرتیا پورې یوه قصه ده*) یو وخت (*دا بیا وروسته په مدینه منوره کې*) عبدالله بن مسعود ﷺ د خرما د رختې ته وختی، رسول الله ﷺ او اصحابِ کرام هم ناست وه، د ختلو په وخت کې دِ عبدالله ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښو پنډۍ ښکاره سوې، اصحابِ کرامو چې دغه د ده وچې او نرۍ پنډۍ ولیدې ویې خندل، رسول الله ﷺ وفرمایل: آیا تاسي د عبدالله پر ډنګرتیا خاندی؟ په والله د ابن مسعود پښې په ترازوکي د اُحُد تر غره درنې دي.

نو دغه کوچني، ډنګر او ضعیفه عبدالله بن مسعود رضی الله عنه هم په ښکاره سره خپل اسلام اعلاناوه، یوه ورځ یې د کعبې شریفي سره سورةُ الرّحمان په لوړ آواز وایه. قریش پر را ټول سوه او د ده په وهلو یې شروع وکړه، دیٔ قرآن مجید وایي او قریش یې وهي چې چپ سه بسته، مګر ده رضی الله عنه وایه، په دغو وهلو او ټکولو کي یې هم د قرآن مجید تلاوت نه پرېښاوه، ترڅو چې سورةُ الرّحمان یې پوره و وایه او هغو هم ډیر وهل ورکړه، بیا نو رسول الله ﷺ ته ورغلی، رسول الله ﷺ ورته و ویل: دا دي په ځان څه وکړه؟ ده ویل: یا رسولَ الله! که دي خوښه وي سبا یې بیا وایم.

د اصحابِ کرامو زړو ته ایمان ننوتلی ؤ، او دا یې هغه ایماني جوش او جذبه وه چې په هر حالت کي یې خپل اسلام ښکاره کاوه.

وروڼو او خوندو! هرڅوک چې د رسول الله ﷺ او د ده د اصحابِ کرامو رِضوان الله علیهم اجمعین، دغه قِسم قسم عذابونه او شدید تکالیف واوري د هغه سره دا سوال او پوښتنه پیداکیږي چې رسول الله ﷺ او د ده ملګرو ته دغه عذابونه او آزارونه ولي ورکول کېده؟ حال دا چې دوی پر حق وه او الله عزّوجلّ ولي دوی د دغو عذابو څخه نه ساتل؟ حال دا چې دوی د الله عزّوجلّ لښکر ؤ او په دوی کي رسول الله ﷺ موجود ؤ او دوی د الله جلّ جلاله د دین تبلیغ کاوه، دین ته یې دعوت کاوه او د خپل رب عزّوجلّ او د هغه جلّ جلاله د دین د لوړلو په لار کي یې جهاد کاوه.

جواب: په دې دنیا کي د انسان اول صفت دا دی چې دیٔ مکلف دی، یعني: د الله جلّ جلاله له طرفه څخه په ځینو کارو سره امر کړه سوی دی، د ده څخه غوښتل کیږي چې داسي شیان تحمّل کړي یا و زغمي چې په هغو کي مشقت او زحمت وي، نو اسلام ته دعوت او في سبیل الله جهاد د دغه مکلفیت تر ټولو مهم جز دی.

او دا چې موږ وایو: (موږ د الله جلّ جلاله بندګان یو) د دغي بندګۍ سره لازمي او ترلی، حتمي او ضروري شئ دا دی چې موږ به دغه الٰهي مکلفیت منو، ځکه که زموږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر غاړه الٰهي اوامر او مکلفیتونه نه وي پراته، بیا نو بندګي او عبودیت معنٰی نه لري، او د الله عزوجل دپاره د انسان بندګي او عبودیت، د الله جل جلاله د اُلوهیت د ضروریاتو څخه یو ضرورت دی، که موږ په خپلو ځانو کي عُبودیت حِس نه کړو نو پر الله جل جلاله مو ایمان کومه معنٰی نه لري.

د دغو ټولو ذکر سوو خبرو مقصد او معنٰی دا سوه: کله چي یو انسان مومن سو هغه باید خپل ځان عبد او بنده و بولي، کله چي بیا عبد او بنده سو هغه باید خپل ځان په یوه شي سره مکلف و بولي، کله چي مکلف سو نو د مکلفیت سره د مشکلاتو تحمل کول او د نفسي خواهشاتو سره جهاد او مقابله کول تړلي او ضروري دي، نو د دغه مقصد دپاره په دې دنیا کي د الله جل جلاله پر بندګانو د دوو کارو عملي کول واجب او ضروري دي.

اول: د اسلامي دین ټینګول او د واقعي اسلامي ټولني جوړول.

دوهم: د اسلامي ټولني د جوړولو دپاره: د سختیو، مشکلاتو او خطرو قبلول، حتّٰی د دغه مقصد د پوره کولو دپاره د مال او سر ښندل.

ښه متوجه سه! الله جل جلاله موږ په ایمان مکلفه کړي یو او د ایمان تر څنګ یې موږ د هغو مشکلاتو په زغملو هم مکلف کړي یو چي موږ د دغه ایمان و مقصد ته رسوي، که څه هم دغه تکالیف او مشکلات ډېر خطرناکه او درانه وي، که د الله جل جلاله إراده وای پسله ایمانه به یې د اسلامي ټولني د جوړولو دپاره لاري چاري آسانه کړي وای.

مګر یا! په داسي کېدلو کي و الٰهي دربار ته زموږ عبودیت نه معلومېدی او نه ثابتېدی، موږ دا نه سوای ثابتولای چي موږ د ایمان د اعلان د شروع څخه خپل ژوند او مال پر الله عزوجل خرڅ کړي دي او زموږ ټولي غوښتني او خواهشات د هغه څه تابع او پیرَو دي کوم چي رسول الله ﷺ را وړي دي، که دغه تکالیف او مشکلات نه وای بیا نو مومن او منافق، صادق او کاذب پر دغه لاریو قسم تله او یو له بله نه پیژندل کېده، نو ځکه هر هغه څه چي اسلامي علماوو، د دین مبلغینو او مجاهدینو ته د اسلامي ټولني د قائمولو په لارکي پېښېږي، دا د تاریخ د شروع څخه په کون کي الٰهي قانون او الٰهي طریقه ده، چي دغه درې شیه د هغه غوښتنه کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اول: د الله جل جلاله دپاره د انسان د بندګۍ او عبوديت لازم والی، لکه څرنګه چي الله جل جلاله فرمايي:

﴿ وَمَا خَلَقْتُ ٱلْجِنَّ وَٱلْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴾.

دوهم: د عبوديت سره مکلفيت تړلی دی، يعني: کله چي بنده سوې نو په يو څه مکلف هم يې، هيڅ نارينه او ښځه نسته چي دوی دي د بلوغ سن ته ورسيږي او د الله جل جلاله له طرفه دي مکلف نه وي، چي هغه مکلفيت يې دا دی: اول به په خپل ځان کي اسلامي قوانين عملي کوي او بيا به د اسلامي ټولني د جوړولو کوښښ کوي او د دغه هدف د حاصلولو په لار کي به ډير تکاليف او آزارونه قبلوي، ترڅو چي د مکلفيت معنٰی ښکاره او موجوده سي.

دريم: د صادق او کاذب ښکاره کېدل او معلومېدل: که خلک يوازي پر داسي حال پرېښوول سي چي فقط په ژبه سره د اسلام او د الله جل جلاله د محبت دعوه وکړي نو صادق او کاذب سره يو شئ سوه، مګر يا! ابتلاء او امتحان هغه ترازو دی چي صادق د کاذب څخه جلا کوي، لکه څرنګه چي الله جل جلاله د سورةُ العنکبوت په اولو آياتو کي فرمايي:

﴿ الٓمٓ ۝ أَحَسِبَ ٱلنَّاسُ أَن يُتْرَكُوٓا۟ أَن يَقُولُوٓا۟ ءَامَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ ۝ وَلَقَدْ فَتَنَّا ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۖ فَلَيَعْلَمَنَّ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ صَدَقُوا۟ وَلَيَعْلَمَنَّ ٱلْكَٰذِبِينَ ۝ ﴾. [العنکبوت]

يعني: آيا خلک دا ګمان کوي چي دوی به پر دغه پرېښوول سي چي فقط په خوله سره و وايي: موږ ايمان را وړی دی؟ او دوی به امتحان نه کړل سي؟ او خامخا هغه کسان چي تر دوی د مخه وه موږ امتحان کړي دي او خامخا به الله جل جلاله په علم ظاهري سره هغه کسان معلوم کړي چي صادقه دي او خامخا به هغه کسان معلوم کړي چي درواغجنان دي.

همدارنګه رب عزوجل د سورة آل عمران په (۱۴۲) نمبر آيات کي فرمايي:

﴿ أَمْ حَسِبْتُمْ أَن تَدْخُلُوا۟ ٱلْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ جَٰهَدُوا۟ مِنكُمْ وَيَعْلَمَ ٱلصَّٰبِرِينَ ۝ ﴾

ژباړه: آيا تاسي دا ګمان کوی چي جنت ته به ننوزی؟ حال دا چي: الله جل جلاله به ستاسي څخه هغه کسان نه وي معلوم کړي چي جهاد يې کړی دی او هغه کسان

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه وي معلوم کړي چي پر سختيو يې صبر کړی دی؟ هيڅکله داسي نه ده بلکه الله جل جلاله په ظاهري علم سره صادق او کاذب معلوموي، مجاهد او تښتېدونکی معلوموي.

لوړو درجو او نعمتو ته هغه کسان رسېدلای سي چي د الله جل جلاله په لار کي هر قسم ستړيا او تکاليف قبول کړي، د ځان او مال د قربانولو دپاره هميشه تيار او آماده وي، دا د بندګانو دپاره الٰهي قانون دی او په الٰهي قانون کي حتّٰی د أنبياء عليهم السلام او صدّيقينو سره تغير او تبديل نسته.

﴿ وَلَن تَجِدَ لِسُنَّةِ ٱللَّهِ تَبْدِيلاً ﴾. [الفتح / ۲۳]

نو د همدغه مقصد دپاره رسول الله ﷺ او تر ده ﷺ د مخه ټول انبياء عليهم السلام آزار سوي او زهير سوي دي او د همدغه مقصد دپاره د رسول الله ﷺ اصحابِ کرام زهير سوي دي، تر داسي اندازې چي ځيني يې تر عذابو لاندي شهيدان سوي او ځيني يې ړانده سوي دي، سره د دې چي دوی د الله عزوجل په حضور د ډېر فضيلت او لوړ مقام خاوندان وه.

نو د دغو معلوماتو په نتيجه کي دا را معلومه سوه چي دغه عذابونه او آزارونه، تکاليف او مشقات هغه طبيعي لار ده چي الله عزوجل د مسلمان او د ده د مقصد په منځ کي ورته ايښې ده، يعني: مسلمانان خپل مقصد ته (هغه چي دوی په مکلف دي) په هغه اندازه ور نژدې کيږي، کوم چي دوی په هغه اندازه په دغه لار کي تکليفونه او زحمتونه ويني او په دغه لار کي شهيدان ورکوي، نو ځکه که مسلمانان د دين او اسلام په لار کي تکليفونه او زحمتونه و ويني، بند او شهادتونه و ويني، دوی ته دا نه ښايي چي نا اميده سي، بلکه بر عکس دا هغه کار دی چي د دغه دين د طبيعته سره برابر او موافق دی، دا هغه لار ده چي دوی هغه د دوی مقصد ته رسوي.

يعني: که مسلمانانو د الله جل جلاله د اوامرو د اطاعت په لار کي د اسلامي ټولني د جوړولو په لار کي هر څومره تکليفونه او ضررونه وليدل، دوی بايد يو او بل ته د نصرت زيري ورکړي، ځکه دوی په دغه قربانيوو بري او نصرت ته ور نژدې کيږي او د دغه خبري دليل د خَباب بن الأرت رضي الله عنه په قصه کي واضحه او روښانه دی، کله چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

خَباب بن الأرت رضي الله عنه د ډیر عذاب تر لیدلو وروسته هغه چي د بدن ډیره حصه یې په سرو او تودو ډبرو ور داغ کړې یا اُوتو کړې وه او رسول الله ﷺ ته ورغلی او د دغو عذابو شکایت یې ورته کاوه، د رسول الله ﷺ څخه یې وغوښتل چي د مسلمانانو دپاره د نصرت دعاء وکړي، د رسول الله ﷺ جواب هم په دغه معنٰی سره ؤ (که تا ته د الله جل جلاله په لار کي دغه آزارونه او تکلیفونه عجب معلومیږي، نو پوه سه چي مقصد ته د رسېدلو لار. دغه ده) او د ټولو هغو کسانو دپاره چي ایمان یې را وړی دی دغه الٰهي قانون دی، ډیر کسان د دین په لار کي د سر څخه تر پښو پوري د اوسپني په ږمونځو ږمونځ سوي دي، د اوسپني په اره اره سوي دي، خو دغو عذابو د الٰهي دینه څخه نه دي منعه کړي، که ته په دغو عذابو کي د بري او نصرت څخه د نا امیدۍ دلائل یا علامې وینې ته خطا وتلی یې. بلکه حق او ثابته خبره دا ده چي ته په دغو عذابو او دردو کي پر هغه لار رهي یې چي بري ته دي ور نژدې کوي او په والله! الله عزوجل به دغه دین ډېر ژر تر داسي اندازې کامیابه کړي چي یو سړئ به د صنعاء څخه تر حضرموت پوري ځي او بیله الله جل جلاله د بل شي یا بل چا څخه به نه بیریږي.

ورونو او خوندو! د دغه مقصد د اثبات دپاره ډېر دلائل او مثالونه سته خو زه د مضمون د اوږد والي د بیري تر نور څه ویلو تېرېږم او فقط د الله عزوجل په هغه قول سره کفایت کوم کوم چي د سورةُ التوبه په (۱۱۱) نمبر آیات کي فرمایي:

﴿ إِنَّ ٱللَّهَ ٱشْتَرَىٰ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ أَنفُسَهُمْ وَأَمْوَٰلَهُم بِأَنَّ لَهُمُ ٱلْجَنَّةَ ۚ يُقَٰتِلُونَ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ ﴾. [التوبه: ۱۱۱]

یعني: بیشکه چي الله جل جلاله د مومنانو څخه د دوی ځانونه او د دوی مالونه رانیولي دي (چي خپل ځان او مال په في سبیلِ الله جهاد کي قرباني کړي) په څه شي یې را نیولي دي؟ چي دوی لره جنت دی، مسلمانان د الله جل جلاله په لار کي جنګونه کوي، تکلیفونه او زحمتونه زغمي، نو کله مسلمانان کفار وژني او کله بیا کفار مسلمانان شهیدانوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د أرقم بن ابی الأرقم کور..

د دغو عذابو او آزارو په وخت او مقابل کي د پوهي او حکمت کار دا ؤ چي رسول الله ﷺ مسلمانان د اسلام د اعلانولو او ښکاره کولو څخه منعه کړي، که په خبرو سره وي که په عمل سره مسلمانان باید خپل اسلام ښکاره او اظهار نه کړي او د رسول الله ﷺ سره باید په سِري ډول یا په پټه یو ځای سي، ځکه که رسول الله ﷺ د مسلمانانو سره په ښکاره او د مشرکانو په حضور ټولنه او اجتماع وکړي په دې کي هیڅ شک نسته چي کفار به په هره وسیله سره چي وي د دوی په منځ کي لیري والی را ولي او د دې امکانات سته چي د مسلمانانو او مشرکانو په منځ کي جنګونه وسي او داسي هم یو وار پیښه سوه، هغه دا چي: د رسول الله ﷺ اصحاب د لمانځه او عبادت دپاره د مکې مکرمې په شېلو کي سره یو ځای کېدل، د کفارو څخه څو نفرو دوی دغه د عبادت په حال کی ولیدل نو کفارو بدي او ناوړه خبري ورته وکړې چي په نتیجه کي جنګ ته سره ورسېدل، سعد بن ابی وقاص رضي الله عنه د کفارو څخه یو سړئ داسي وواهه چي ویني یې ورو بهولې او دا هغه اولي ویني دي چي په اسلام کي بهول سوي دي او دا معلومه خبره ده که دغه جنګونه اوږده سوي او تکرار سوي وای د مسلمانانو د بربادۍ او هلاکت سبب ګرځېدل، نو د عقل او حکمت کار دا ؤ چي د غسي ټولني په پټه او سِري ډول سره وسي، اکثره اصحابِ کرامو خپل اسلام پټاوه، عبادت، دعوت او ټولني یې په پټه کولې، مګر رسول الله ﷺ په ښکاره سره دعوت کاوه، خپل عبادت یې د مشرکانو په حضور او د هغو په منځ کي کاوه، هیڅا او هیڅ شي د دې کاره څخه نه سوای منعه کولای، فقط د مسلمانانو سره یې یو ځای کېدل او ټولنه، تعلیم او تبلیغ په پټه وه، دا هم د دوی او د اسلام د مصلحت دپاره.

نو د أرقم بن ابی الأرقم کور چي د صفا پر غونډۍ ؤ او د مشرکانو د سترګو او د مجلس له ځایه ګوښه او نهام ؤ، رسول الله ﷺ دغه کور د دعوت مرکز او د مسلمانانو د اجتماع، تعلیم او ټولنو ځای ګرځولی ؤ، أرقم بن ابی الأرقم رضي الله عنه چي نوم یې عبد مناف بن أسد دی او قریش دی لسم نفر دی چي مسلمان سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حبشې ته اول هجرت

مسلمانانو ته د کفارو له طرفه د عذابو او آزارو ور کول د بعثت د څلورم کال په منځ یا په آخر کې شروع سوه، خو په شروع کې دغه عذابونه سپک او خفیف وه، مګر ورځ په ورځ او میاشت په میاشت سختېدل او زیاتېدل، تر څو چې د بعثت د پنځم کال په نیمایې کې دومره ډېر شدید او ډېر سخت سوه چې تر تحمّل او زغملو وتل، مسلمانان دې ته مجبوره سوه چې یوه داسې حیله وسنجوي چې له دغه دردناکه عذابو څخه خلاص سي، په دغه سختو حالاتو کې سورةُ الکهف نازل سو چې په هغه کې د داسې سوالو جوابونه موجود وه چې مشرکانو د رسول الله ﷺ څخه کړي وه، مګر په دغه سورة کې درې قصې هم وې چې په هغو قصو کې د الله جل جلاله له طرفه و خپلو مومنو بندګانو ته واضحه اشارې وې.

اول: د اصحاب کهف قصه وه چې په دغه قصه کې دا لار ښوونه وه: که کوم وخت څوک پر خپل دین و بیرېږي نو دي د کفر او ظلم له ځایه هجرت وکړي، الله جل جلاله په سورةُ الکهف کې فرمایي:

﴿وَإِذِ ٱعْتَزَلْتُمُوهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ إِلَّا ٱللَّهَ فَأْوُۥٓا۟ إِلَى ٱلْكَهْفِ يَنشُرْ لَكُمْ رَبُّكُم مِّن رَّحْمَتِهِۦ وَيُهَيِّئْ لَكُم مِّنْ أَمْرِكُم مِّرْفَقًا ﴿١٦﴾﴾. [الکهف:١٦]

یعني: کله چې تاسې د دغو مشرکانو څخه او د هُغو بتانو څخه چې دوی یې عبادت کوي ګوښه او پر یوه طرف سواست، یعني: تعلق نه ور سره لرې، دوی مشرکان دي او تاسې مسلمانان یاست، نو تاسې په هغه غار کې ځای ونیسی، ستاسې رب به تاسې ته خپل رحمت نشر کړي او ستاسې د کار جوړولو او ګذارې کولو او خوشالی اسباب به درته مهیا او آماده کړي.

دغه خبره اصحابِ کهف په خپل منځ کې سره وکړه، ویل: څرنګه چې موږ د مشرکانو له دینه بیل او جلا یو نو په ګذاره کولو کې هم باید له دوی څخه جلا سو او څرنګه چې د دوی د باطلو معبودانو څخه جلا یو نو باید له هره طرفه خپل تعلقات او روابط د مشرکانو سره وشکوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم: د موسیٰ او خضر علیهما السلام قصه پکښې موجوده وه، چې د هغې قصې څخه بیا دا معلومېدل چې د حالاتو نتیجه همېشه پر ظاهري قسم نه وي بلکه ډېرځله کار د هغه څه پر عکس وي چې ته یې په ظاهره سره وینې، په دې کې دا نرمه او لطیفه اشاره وه چې کوم جنګونه چې نن ستاسي پر ضد روان دی ډېر ژر به سر چپه او پر عکس واوړي او دغه مشرکان که ایمان را نه وړي ستاسي د لاسه به شپې پر آرامه نه سي تېرولای.

درېیم: د ذي القرنین قصه وه چې د قصې نتیجه دا وه: چې مځکه د الله جل جلاله ده، حاکمیت او خلافت یې هغه چا ته ورکوي چې د ده عزوجل خوښه وي او کامیابي د ایمان په لار کې ده نه د کفر، او د مځکي د خلافت هغه څوک حقداره دي چې د الله جل جلاله صالحه بندګان وي.

او بیا سورۃ الزُمر نازل سو چې په هغه کې و هجرت ته اشاره وه، الله جل جلاله فرمایي:

﴿لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ ۗ وَأَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةٌ ۗ إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُم بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿١٠﴾﴾.[الزُمر/١٠]

یعني: هغو کسانو ته چې په دې دنیا کې یې په طاعت سره نیکي کړې ده په آخرت کې نیکي سته (چې جنت او د الله جل جلاله رضاء ده) او د الله جل جلاله مځکه پراخه ده، او بې شکه چې صابرانو ته به بې حسابه اجر او ثواب ورکول سي.

رسول الله ﷺ ته دا ور معلومه وه چې هلته په حبشه کې یو عادل سړئ پاچا دی چې نوم یې اَصحَمه النجاشي ؤ او د هغه په ملک کې څوک پر چا ظلم نه سي کولای، اوس چې رسول الله ﷺ دغه تکلیفونه او آزارونه کوم چې قریشو مسلمانانو ته ورکول ولیدل حتّٰی کفارو اوس د زبیر بن العوام، د سعد بن ابی وقاص، عثمان بن عفان رضي الله عنهم په آزارولو شروع وکړه، تر داسي اندازې چې ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه ته هم تکلیف او آزار ورکوي چې دا ټوله د قریشو د محترمو کورنیو او سردارانو څخه وه، مسلمانان په ډېر تکلیف کې دي او ژوند یې ډېر سخت سو او وې لیدل چې عذاب ورځ په ورځ نور هم زیاتېږي، اصحابِ کرام په سختو عذابو او آزارو کې شپې تیروي، نو رسول الله ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصحاب کرامو ته و فرمایل: که له ستاسي څخه څوک غواړي چي د مکې مکرمې څخه ووزي او حبشې ته هجرت وکړي ولاړ دي سي، ځکه هلته په حبشه کي یو پاچا دی چي د هغه په پاچهي کي پر چا ظلم نه کیږي.

نو د بعثت په پنځم کال او د رجب په میاشت کي د اصحاب کرامو اولي ډلې حبشې ته هجرت وکړی چي دغه ډله دوولس سړي او څلور ښځې وې، د دغې ډلې مشر عثمان بن عفان رضی الله عنه ؤ او د ده سره د ده زوجه د رسول الله ﷺ لور رُقیّه رضی الله عنها ور سره وه، او رسول الله ﷺ د دوی په باره کي فرمایي: پسله ابراهیم او لوط علیهما السلام څخه دوی هغه اوله کورنۍ ده چي في سبیل الله یې هجرت کړی دی او د رسول الله ﷺ د اصحابو څخه ابو حُذَیفه او د هغه ښځه، زبیر بن العوام، مُصعَب بن عُمَیر، عبدالرّحمٰن بن عوف، ابو سلمه او د ده ښځه ام سلمه، عثمان بن مظعون، مقصد ټوله دوولس نفره وه چي هجرت یې وکړی، دغه خلک د قریشو د بیري د شپې په تاریکه کي د مکې مکرمې له ښاره و وتل څو سمندر یا دریاب ته ورسېدل او هلته په کښتۍ کي سپاره سوه او بیا حبشې ته ورسېدل، قریش چي د دوی په هجرت خبر سوه پسي ور و وتل، قریش چي د سمندر غاړې ته ور ورسېدل دوی تللي وه او مسلمانانو هلته په حبشه کي د نجاشي په ښه همسایتوب کي په فارغه زړه د خپل رب عزوجل عبادت کاوه.

ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه هم حبشې ته هجرت وکړی خو دا هجرت یې پای ته و نه رسېدی ځکه په لار کي پسله دوې ورځې تګ او سفره د اَحابیش قبیلې ته ورسېدی، دا قبیله د حبشیانو قبیله وه چي دغه خلک عرب نه وه بلکه دا هغه خلک وه چي اصلاً حبشیان او په جزیرةُ العرب کي مړیان وه او بیا د وخت په تیریدلو سره آزاد سوي وه او یوه حصه یې د حبشې څخه راغلي وه، دغه ټول په یوه ځای کي سره راټول سوي وه او ځان ته یې خاص کلی او منطقه جوړه کړې وه او (قبیلةُ الأحابیش) ورته ویل کېده یعني: د حبشیانو قبیله، دغه قبیله لویه او قوي قبیله وه، د دې قبیلې مشر او رئیس یو نفر ؤ چي (ابن دُغُنّه) ورته ویل کېده، ابن دُغنّه چي ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه ولیدی ویل: د خیره چیري ځې؟ یا ابا بکرا ده ویل: حبشې ته ځم، ابن دُغُنّه و ویل: ولي او د څه شي دپاره؟ ابوبکر الصِدّیق رضی الله عنه و ویل: هجرت کوم ځکه زموږ قوم آزار او تکلیف را کوي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابن دُغُنه و ویل: یا! ستا په مثل سړیٔ باید هجرت ته نه سي مجبوره ته د خپل قوم د سردارانو څخه یې ته پر خپل قوم مهربانه یې، غریبانو ته خواړه ورکوې، د ضعیفه مرسته کوې، د میلمه عزت کوې، دوی څنګه تا ته تکلیف او آزار درکوي؟ ته باید هجرت و نه کړې بیرته راځه چي دواړه مکې ته ولاړ سو او زه تا ته جِوار او امان درکوم.

د جِوار کلمه زموږ په وروسته بیان کي ډیره ذکر کیږي، د دې دپاره چي ویونکو او اورېدونکو ته د دغي کلمې د معنٰی په سبب مشکلات نه سي پیښ، نو به اوس د دغه لفظ مفصله ترجمه وکړو او بیا یې وراګرځولو ته ضرورت نسته، تاسي یې هم په یاد ولری.

په عربو کي د ژوند طریقه د ځنګله قانون ؤ هر زوروړ به کمزوره خوړی، هر هغه څوک چي بې قومه او بې قبیلې به ؤ هغه نفر هلته په تنهایي کي ژوند نه سوای کولای، هر چا به د خپلي قبیلې په منځ کي ژوند کاوه، که څه هم یوې قبیلې به په خپل منځ کي داخلي اختلافات درلودل خو نورو دباندنیو قبیلو ته په اتفاق وه، که چیري د نورو ځایو څخه یو څوک راغلی وای هغه چا په عربو کي انفرادي یا تنها ژوند نه سوای کولای ترڅو چي یوې قبیلې هغه ته جِوار او امان نه وای ورکړی، یعني: د دغه بې قومه سړي ساتنه یو چا پر ذمه نه وای اخیستې او هغه ذمه یې داسي اخیستل کېده:

یوې قبیلې به په ښکاره او واضحه ډول په عام مجلس او د خلکو په حضور کي اعلان وکړی چي دغه فلانیٔ نفر زموږ په جِوار او ساتنه کي دی، بیا نو نورو قبیلو تعارض نه پر کاوه، دا یو قسم جوار ؤ.

او بل قسم جوار بیا داسي ؤ چي یو نفر به په خپله قبیله کي بې کسه ؤ، ورونه یا اولادونه به یې نه درلودل نو د خپلي قبیلې څخه په امان نه سوای پاته کېدلای، نو به دغه نفر په خپله قبیله کي د یوه قوي نفر څخه جِوار وغوښتی او که به هغه قوي نفر دغه د ده غوښتنه قبوله کړه نو به یې په قبیله کي اعلان وکړی چي فلانیٔ زما په جِوار کي دی، بیا به پر دغه ضعیفه سړي چا تجاوز نه کاوه ځکه داسي به وګرځېدی لکه د هغه قوي سړي د کورنۍ غړی، نو خلک به یا د هغه قوي نفره څخه بېرېدل یا به یې د هغه مراعت کاوه، هغه ضعیفه نفر به د هغه قوي نفر په سایه کي په امن او امان ژوند کاوه او دغه ساتني ته جِوار ویل کېده چي موږ په خپله ژبه او اصطلاح کي د دغه جوار

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر ځای پناه استعمالوو او وایو (پناه یې ورکړه)

نو ابن دُغُنّه و حضرتِ ابوبکرالصدِّیقؓ ته و ویل: راځه بیرته مکې ته ځو او زه تا ته جوار او امان درکوم، دوی دواړه مکې مکرمې ته راغله او ابن دُغُنه دکعبې شریفې سره و درېدی او د قریشو په منځ کې یې په لوړ آواز ناري کړه: ابوبکر زما په جِوار کې دی که څوک آزار او تکلیف ورکړي هغه د حبشیانو د قبیلې څخه پر آرامه نه سي پاته کېدلای، دا خبر ټولو قریشو ته ورسېدی او حضرتِ ابوبکر الصدِّیقؓ د ابن دُغُنه په ساتنه او جوار کې سو څوک آزار نه ورکوي.

ابوبکر الصدِّیقؓ د خپل کور سره یو ځای جوړکړی ؤ چې هلته به یې لمونځ کاوه او قرآن مجید به یې وایه، حتّی د کعبې شریفې سره به یې قرآن کریم وایه، ابوبکر الصدّیقؓ چې د نرم زړه خاوند ؤ او د قرآن مجید د ویلو سره به یې ژړل، هلکان به ورته ولاړ وه د ده ژړا ته به یې کتل، په عین وخت کې به دغو هلکانو قرآن مجید هم ځني زده کاوه او بیا به یې دغه آیاتونه په لارو او کوڅو کې ویل، پر قریشو دا کار ډیر دروند سو او ډېر په عذاب سوه خو منعه کولای یې هم نه سي ځکه دئ د ابن دُغُنه په جِوار کې دی او قریش د قرآن مجید ویل او اورېدل هم نه سي زغملای، نو څو نفره قریش ابن دغنه ته ورغله او ویل: تا ابوبکر ته جوار او امان ورکړی موږ څه و نه ویل، مګر دا چې دئ د کعبې سره ناست وي او زموږ خدایانو ته بښکنځل او بد ویل کوي پر دې صبر نه سو کولای، ابن دُغنه چې په خپله هم کافر او مشرک ؤ ابوبکر الصدّیقؓ ته ورغلی او ویل: ما تا ته جوار او پناه د دې دپاره درکړل چې د قریشو له آزاره څخه دي وساتم نه د دې دپاره چې ته دوی او د دوی خدایانو ته بد و وایې، ابوبکرؓ و ویل: ما نه بښکنځل او نه بَد ویل کړي دي، زه فقط قرآن وایم، ابن دُغُنه ویل: یا! زما په جوار کې چې یې قرآن به نه وایې، حضرت ابوبکر الصدّیق ؓ ورته و ویل: ما ستا جوار بیرته تا ته درردکړی دی او زما دا خوښه ده چې د نورو مسلمانانو په مثل په تکلیف او آزارو کې و اوسم نه ستا په جوار کې، ابن دغنه بیرته خپلې قبیلې ته ولاړی او ابوبکرؓ په مکه مکرمه کې بېله جواره پاته سو، دا د ابوبکر الصدّیقؓ د نه هجرت کولو سبب ؤ که نه دئ ؓ هم په شروع کې د هجرت دپاره رهي سو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دغه وختو کې چې رسول الله ﷺ او د ده اصحاب کرامو ته تکلیفونه او آزارونه ورکول کیږي نور هم د مسلمانانو هجرت و حبشې ته زیاتېدی، د مسلمانانو ډیر نفر حبشې ته تله او د نجاشي په پاچهي کې یې ژوند کاوه ترڅو چې یوه کوچنۍ واقعه پېښه سوه او په حبشه کې یې د مهاجر مسلمانانو پر ژوند تاثیر وکړ.

هغه واقعه داسې وه: په مکه مکرمه کې پر رسول الله ﷺ د سورةُ النّجم آخري آیاتونه نازل سوه، نو دغه د بعثت د پنځم کال د روژې په میاشت کې رسول الله ﷺ حرم شریف ته را و وتی او هلته د قریشو ډیره لویه ډله ناسته وه چې په دوی کې د قریشو مشران او سرداران هم وه، رسول الله ﷺ ورته و درېدی او د سورةُ النجم په ویلو یې شروع وکړه، کفارو چې کلام الله تر دغه د مخه په صحي شکل نه ؤ اورېدلی ځکه د قریشو پرله پسې کوښښ دا ؤ چې څوک قرآن کریم وا نه وري او همېشه به ځینو و ځینو نورو ته ویل: قرآن مه اوری بلکه د محمّد ﷺ د قرآن ویلو په وخت کې غالمغال ښور ماښور جوړوی، چې نه یې تاسې واوری او نه یې بل څوک واوري، لکه څرنګه چې الله جلّ جلاله د سورةُ حٰمٓ السجده یا فصلت په (۲٦) نمبر آیات کې فرمایي:

﴿وَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ لَا تَسْمَعُواْ لِهَٰذَا ٱلْقُرْءَانِ وَٱلْغَوْاْ فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَغْلِبُونَ ﴿٢٦﴾﴾

یعني: هغه کسان چې کافران سوي دي وایي: کله چې محمّد ﷺ قرآن وایي غوږ مه ورته نیسی او غالمغال، شخول ښور ماښور جوړوی، ښایي چې په دغه طریقه سره تاسې پر محمّد غالبه سی.

اوس چې کفارو الٰهي کلام د رسول الله ﷺ د مبارکې خولې څخه واورېدی هغه خپله دښمني یې هېره سوه د خپله ځانه بې خبره دي، هر یوه په دقت غوږ ورته نیولی دی او رسول الله ﷺ د سورةُ النّجم آخرني آیاتونه ورته تلاوتوي:

أعوذُ بالله من الشّيطٰن الرّجيم ط

﴿بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ﴿١﴾ وَأَنَّهُۥ هُوَ أَضْحَكَ وَأَبْكَىٰ ﴿٤٣﴾ وَأَنَّهُۥ هُوَ أَمَاتَ وَأَحْيَا ﴿٤٤﴾ وَأَنَّهُۥ خَلَقَ ٱلزَّوْجَيْنِ ٱلذَّكَرَ وَٱلْأُنثَىٰ ﴿٤٥﴾ مِن نُّطْفَةٍ إِذَا تُمْنَىٰ ﴿٤٦﴾ وَأَنَّ عَلَيْهِ ٱلنَّشْأَةَ ٱلْأُخْرَىٰ ﴿٤٧﴾ وَأَنَّهُۥ هُوَ أَغْنَىٰ وَأَقْنَىٰ ﴿٤٨﴾ وَأَنَّهُۥ هُوَ رَبُّ ٱلشِّعْرَىٰ ﴿٤٩﴾

وَأَنَّهُۥٓ أَهۡلَكَ عَادًا ٱلۡأُولَىٰ ﴿٥٠﴾ وَثَمُودَاْ فَمَآ أَبۡقَىٰ ﴿٥١﴾ وَقَوۡمَ نُوحٖ مِّن قَبۡلُۖ إِنَّهُمۡ كَانُواْ هُمۡ
أَظۡلَمَ وَأَطۡغَىٰ ﴿٥٢﴾ وَٱلۡمُؤۡتَفِكَةَ أَهۡوَىٰ ﴿٥٣﴾ فَغَشَّىٰهَا مَا غَشَّىٰ ﴿٥٤﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكَ
تَتَمَارَىٰ ﴿٥٥﴾ هَٰذَا نَذِيرٞ مِّنَ ٱلنُّذُرِ ٱلۡأُولَىٰٓ ﴿٥٦﴾ أَزِفَتِ ٱلۡأٓزِفَةُ ﴿٥٧﴾ لَيۡسَ لَهَا مِن دُونِ
ٱللَّهِ كَاشِفَةٌ ﴿٥٨﴾ أَفَمِنۡ هَٰذَا ٱلۡحَدِيثِ تَعۡجَبُونَ ﴿٥٩﴾ وَتَضۡحَكُونَ وَلَا تَبۡكُونَ ﴿٦٠﴾ وَأَنتُمۡ
سَٰمِدُونَ ﴿٦١﴾ فَٱسۡجُدُواْۤ لِلَّهِۤ وَٱعۡبُدُواْ۩ ﴿٦٢﴾ ».

د دغه آخري آيات تر ويلو وروسته چې د سجدې آيات دی رسول الله ﷺ سجده وکړه، کفار چې د دغو آياتو تر تاثير لاندې راغلي وه د ټولو څخه بېله اختياره سجده وسوه، کفار د دغو آياتو د عظمت او بلاغت تر تاثير لاندې سوه، حق او بليغ کلام الله يې واورېدی نو د قريشو ټول سرداران او اهلِ مکه چې دلته حاضر وه ټولو سجده وکړه، بېله يوه بد بخته، ضعيفه او سپين ږيري سړي څخه چې هغه سجده و نه کړه فقط د مځکې څخه يې خاوري را پورته کړې پر سر يې واچولې يا يې په تندي پوري ومښلې او ويل: ما لره دغه بس او کافي دي، مګر د قريشو سردارانو سجده وکړه، هغه کار ځني پېښ سو چې دوی د هغه د منعه کولو دپاره په کلو کلو ډېر کوښښونه کړي وه، چې هغه کار د قرآن مجيد اورېدل وه.

کله چې قريشو وليدل چې د محمّد ﷺ خبري دومره تاثير لري چې حتّی دوی هم د هغه تر تاثير لاندې راغله او خبره تر داسي ځايه ورسېدل چې دوی هم سجده وکړه، دا کار پر قريشو ډېر درووند سو تر اوسه دوی خلک منعه کول چې د محمّد ﷺ د خبرو تر تاثير لاندې نه سي او اوس په خپله دوی سجده وکړه! قريش ډېر غمجن وه.

دغه خبر په خلکو کي نشر سو چې قريشو د محمّد ﷺ خبرو ته يا د محمّد ﷺ د خبرو په واسطه سجده وکړه خو د حبشې مهاجر مسلمانانو ته دا خبر داسي ورسېدی چې قريش ټول اسلام ته داخل سوه، سجده په اسلام بدله سوه، هغو کسانو چې دغه خبر و منی چې رشتيا هم قريش اسلام ته داخل سوي دي نو د دغه کال د شوال په مياشت کي بيرته د حبشې څخه مکې مکرمې ته را رهي سوه، ځکه دوی ويل: قوم مو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایمان را وړی او تر دې وروسته موږ ته آزار نه را کوي نو موږ ولې ژوند په هجرت او د رسول الله ﷺ څخه لیري تېروو.

تاسي پوهېږی؟ چي هجرت په خپله د عذابو او دردو د اقسامو څخه یو قسم درد او عذاب دی چي د دین په لار کي دغه مهاجرینو قبول کړی ؤ، اسلامي هجرت د آزارو څخه تیښته او د راحت طلبول نه دي، بلکه یو تکلیف په بل تکلیف سره تر هغه وخته بدلیږي ترڅو چي د الله جل جلاله له طرفه نصر او بریٔ راځي او ته پوهېږې؟ چي په هغه وخت کي مکه مکرمه هم دار الإسلام یا اسلامي ملک نه ؤ چي څوک و وایي: اصحاب کرامو څنګه دار الإسلام پرېښاوه او د خپلو اروحو د ساتني دپاره د کفر ملک ته ولاړل، په هغه وخت کي مکه مکرمه او حبشه او نور ملکونه ټول سره یو شئ او د کفر ملکونه وه او په دغه ملکو کي چي په هر یوه کي د اصحاب کرامو د دین او دعوت دپاره آسانتیا موجوده وه هغه د دوی د استوګني دپاره ډیر وړ او لائق ؤ.

او دا چي څوک د یوه اسلامي ملک څخه بل اسلامي ملک ته هجرت کوي په هغه کي درې حکمه دي:

یا دا چي: دغه هجرت واجب دی.

یا دا چي: دغه هجرت مباح دی.

یا دا چي: دغه هجرت حرام دی.

اول: د خپل ملک او وطن څخه بل اسلامي ملک ته (*نبه متوجه سه اسلامي ملک ته نه د کفر ملک او نبارته*) هغه وخت هجرت واجب دی چي مسلمان په دغه خپل ملک کي اسلامي شعایر لکه لمونځ، روژه، آذان او حج نه سي آداء کولای.

دوهم: د خپل وطن څخه بیا هغه وخت بل اسلامي ملک ته هجرت مباح او جائز دی چي په دغه خپل ملک کي داسي تکالیف ور رسیږي چي د ده ژوند ور تریخوي، نو ده ته دا جائزه او روا ده چي له دغه خپله ملکه بل اسلامي ملک ته هجرت وکړي.

(*نه دا چي د نبه او مستریح ژوند دپاره کفري ملکو ته ځي او بیا وایي ما هجرت وکړی*)

درییم: هغه وخت بیا له خپله ملکه هجرت کول حرام دي چي د ده په هجرت کولو سره د ده په ملک کي د اسلامي واجباتو څخه یو واجب پاته کیږي او بیله ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

بل څوک هغه ديني واجب نه سي پر ځای کولای.

(دا د هجرت کولو په باره کي فقهي احکام وه بیرته خپلي قصې ته راګرځم)

نو مهاجر اصحاب کرام د دې خبر په اورېدلو سره چي ټول قریش اسلام ته داخل سوه د حبشې څخه د مکې مکرمې پر طرف رهي سوه، کله چي مکې مکرمې ته دومره نژدې سوه چي د یوه یا دوو ساعتو لارپاته وه دوی ته د هغه اورېدلي خبر واقعیت ور معلوم سو او پوه سوه چي هغه د آیاتو د عظمت تاثیر ؤ چي قریشو سجده وکړه، په حقیقت کي نه قریشو ایمان راوړی دی او نه مسلمانان سوي دي، نو څوک بیرته له هغه ځایه حبشې ته وګرځېدل او ځیني یې په پټه یا د قریشو څخه د یو چا په جِوار کي مکې مکرمې ته داخل سوه او دلته په مکه مکرمه کي پر دغو راغلو کسانو او نورو عامو مسلمانانو عذابونه او آزارونه نور هم زیات سوه، قریشو ته دې خبر ډېر زور ورکړی ؤ چي مسلمانان د نجاشي په همسایتوب کي آرام او هوسا ژوند کوي او رسول اللهﷺ د مسلمانانو دپاره بله چاره نه لیدل بېله دې څخه چي دوهم وار بیا د حبشې د تګ مشوره ورکړي او دغه دوهم وارِ هجرت تر اول وار ډېر سخت او مشکل ؤ، ځکه دا وار قریش ورته وېښ او بیداره وه او دا یې إراده وه چي مسلمانان به هجرت ته نه پرېږدو، خو بخت د مسلمانانو ملګری ؤ او الله جل جلاله دغه سفر ورته آسانه کړی، د مخه تر دې چي قریش پسي وِرورسیږي مسلمانان حبشې او نجاشي ته رسېدلي وه، په دغه دوهم هجرت کي د نارینه وو شمېر (۸۳) نفره ؤ او (۱۸) یا (۱۹) ښځي هم ورسره ملګري وې.

د حبشې مهاجر مسلمانانو ته د قریشو چم او حیله

د مکې مکرمې مشرکان په دې ډېر خواشیني او ناراضه وه چي مهاجر مسلمانانو د خپل دین او خپلو ځانو دپاره د أمان ځای پیدا کړی دی، نو غوارړي چي هغه مهاجر مسلمانان هم په یوه طریقه سره مکې مکرمې ته راولي ځکه چي هغه مسلمانان د دوی له آزاره فارغه وه او قریش په دې نه وه خوښ چي څه مسلمانان بېله تکلیفه او بېله آزاره پاته سي نو قریشو د خپلو سردارانو څخه دوه پوه، قوي او هوښیار نفر اختیار

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړه چې دا به حبشې ته ځي او هلته به نجاشي په دې راضي کوي چې دغه مهاجر مسلمانان بېرته مکې مکرمې ته ولېږي، دغه دوه نفره چې يو يې عَمرو بن العاص ؤ او بل يې عبدالله بن أبي ربيعه ؤ، که څه هم دغه دوه نفره په وروسته کې مسلمانان سوي دي.

قريشو په خپل منځ کې مشوره سره وکړه چې موږ بايد کومه هديه او سوغات نجاشي او د هغه درباريانو ته ولېږو چې هغه په خوشاله سي او دغه زموږ غوښتنه قبوله کړي؟

ځينو وويل: د نجاشي د څرمني څخه جوړ سوي شيان ډېر خوښ دي او قريشو هم دغه د څرمني څخه جوړ سوي شيان د شام څخه را وړي وه، ښه ښايسته چرمي شيان يې درلودل، نو يې له دغو چرمي شيانو څخه ډېر سوغاتونه د نجاشي او د هغه وزيرانو او درباريانو دپاره سره يو ځای کړه.

څرنګه چې نجاشي نصراني ؤ او حبشه هم د نصرانيت پر دين وه، نو يې د نصاراوو علماوو ته هم هديې او سوغاتونه ورسره واخيستل، دغه دوه نفره د هديو او سوغاتو سره حبشې ته ورسېدل، د مخه تردې چې نجاشي ته ورسي د هغه په درباريانو، وزيرانو او حاضر باشانو يې شروع وکړه، هغو ته يې هديې او سوغاتونه ورکړه، معلومه خبره ده چې هغه هم په دغو سوغاتو ډېر خوشاله سوه او بيا يې و دغو درباريانو ته وويل: دلته په حبشه کې زموږ د قوم خلک اوسيږي چې د مکې څخه يې هجرت را کړی دی او يو نوی دين يې را وړی دی چې نه زموږ په دين دي او نه ستاسي په دين دي (د دې خبرو څخه يې *مقصد دا ؤ چې دغه درباريان د مسلمانانو څخه ناراضه او ورته په قهر سي*)

او ويل: موږ غواړو چې د نجاشي سره په دغه باره کې و وينو او خبري ور سره وکړو، درباريانو ويل: هو بالکل کولای سی، څرنګه چې دغه خلک ستاسي قوم دی تاسي حق لرئ چې د هغو په باره کې د نجاشي سره خبري وکړئ، درباريانو وعده ور سره وکړه چې د دغه ملاقات په وخت کې به د دوی مرسته هم کوي، څو دغه دوه نفره د قريشو نمايندګان د نجاشي دربارته ورغله، هغه را وړي سوغاتونه يې نجاشي ته ورکړه، نجاشي هم ډېر په خوشاله سوا او بيا دغو دوو نفرو د مهاجرو مسلمانانو په باره کې خبري شروع کړې، ويل: أيّها الملِک! زموږ د مَلک او وطنه ستا وطن ته څو نفره بيعقل ځوانان راغلي دي چې د خپل قوم له دينه اوښتي دي او ستا په دين کې هم نه دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

داخل سوي، يو بل نوى دين يې له ځانه جوړ کړى دى چي نه يې موږ پېژنو نه ته، او د دوى د قوم مشرانو چي د دوى پلرونه او اکاګان دي موږ و تا ته د دوى په باره کي را لېږلي يو چي ته يې بيرته هغه خپلو مشرانو ته ور ولېږې، ځکه هغه قوم د دوى ښه څارنه کولای سي او د دوى په غلطياوو ښه خبر دي.

درباريانو هم په خپل نوبت سره وويل: دوى حق او صحي وايي هغه راغلي کسان بايد دوى ته ور تسليم کړل سي چي خپل وطن او قوم ته يې بوزي، نجاشي وويل:

زه ظلم نه کوم ستاسي خبري مي د هغو په باره کي واورېدې خو غواړم چي د هغو خبري هم واورم بيا وروسته حکم کولای سم، درباريانو بيا وويل: موږ دوى پېژنو، دوى په خپل قوم کي معتبره او د عزت خاوندان دي، دوى حق او رشتيا وايي، نجاشي وويل: يا! دا ظلم دى چي د يوه طرف په خبرو پر هغه بل طرف حکم وکړم حتماً بايد د هغه بل طرف خبري هم واورم.

واقعاً نجاشي عادل ؤ او رسول الله ﷺ مخ کي د هغه په باره کي مسلمانانو ته فرمايلي وه چي حبشې ته هجرت وکړى ځکه هلته يو پاچا دى چي د هغه په مُلک کي ظلم نه کيږي، که څه هم نجاشي مسلمان نه ؤ مګر ظالم هم نه ؤ.

نجاشي پردې ټينګار وکړى چي تر هغو حکم نه سم کولای څو د هغه بل طرف خبري وا نه ورم او په حديث شريف کي راغلي دي: که يو سړئ په داسي حال کي درته راغلى چي يوه سترګه يې د لاسه ورکړې وه او له يوه نفره څخه يې شکايت کاوه چي هغه دغسي را سره وکړه، ته به د ده په فايده حکم نه کوې ترڅو چه هغه بل نفر و نه وينې، ښايي چي د هغه دواړي سترګي له منځه تللي وي، بيا نو څوک ظالم دى؟ د دې حديث شريف مقصد دا دى چي پرحکم کولو تلوار مه کوه بلکه ځان صحي او پوره په موضوع خبروَه.

نو نجاشي هم پر خپله خبره ټينګ سو او ويل: زه بايد د هغو خبري هم واورم، درباريانو هر څه کوښښ وکړى چي نجاشي د دغو دوو نفرو د غوښتني سره سم حکم وکړي، مګر نجاشي وايي: تر هغو چي زه د مسلمانانو خبري وا نه ورم دا امکان نه لري چي حکم وکړم، نجاشي امر وکړى چي مسلمانان راولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمانانو ته و ويل سوه چي نجاشي غوښتي ياست، مسلمانانو په خپل منځ کي سره و ويل: هرڅه چي پيښيږي خو موږ بايد پاچا ته رشتيا و وايو او د خبرو کولو دپاره يې د رسول الله ﷺ د اکا زوی جعفر بن أبي طالب ﷺ خپل مشر وټاکی.

اوس چي مسلمانان د نجاشي دربار ته ورغله نجاشي ورته و ويل: دا څنګه دين دی چي تاسي په هغه کي د خپله قومه جلاسوي ياست؟ نه زما په دين کي داخل سوي ياست او نه په بل داسي دين کي چي هغه دي د مځکي پرمخ موجود وي.

جعفر بن أبي طالب ﷺ چي د مسلمانانو له طرفه خبري کوونکی ؤ و ويل:

ايّها الملک! موږ يو جاهل قوم ؤ چي د بتانو عبادت مو کاوه، د مړه سوي حيوان غوښي مو خوړلې، بد او فاحش کارونه مو کول، صلهٔ رحمي مو قطعه کول، يعني: پر دوستانو مو رحم او شفقت نه کاوه د همسايه سره مو بد کول، په موږ کي قوي ضعيفه خوړی، زموږ دغه حال ؤ چي الله جل جلاله موږ ته زموږ له قومه يو رسول را ولېږی چي موږ ته د هغه نسب، صداقت، امانت او پاکي را معلوم وه، دغه رسول موږ و يوه الله او د هغه جل جلاله عبادت ته وبللو او ويل: هغه شيان چي تاسي او ستاسي پلرو يې عبادت کاوه بېله الله عزوجل څخه هغه نور پرېږدی، چي هغه د ډبرو بتان وه.

او دغه رسول موږ په رشتيا ويلو، د امانت په بيرته ورکولو، په صلهٔ رحمي، په ښه همسايتوب، امر کړو، د آزار او وينو بهولو، د فواحش او درواغ ويلو، د يتيم د مال د خوړلو څخه يې منعه کړو او موږ يې امر کړو چي يوازي د يوه الله جل جلاله عبادت وکړو، هيڅ شريک ورته و نه نيسو، موږ يې د لمانځه په آداء کولو، صدقه ورکولو او په روژه نيولو امر کړو، جعفر ﷺ هغه کارونه چي اسلام په امر کړي وه يو يو ورته بيان کړل او و ويل: موږ د ده تصديق وکړی او پر ده ﷺ مو ايمان را وړی، د ده او د هغو شيانو متابعت مو وکړی چي د الله عزوجل له طرفه يې را ته را وړي وه، نو يوازي د يوه الله عبادت کوو او هيڅ شئ د الله شريک نه بولو، هغه شيان حرام بولو چي پرموږ حرام کړل سوي دي او هغه شيان حلال بولو چي راته حلال سوي دي، زموږ قوم پر موږ تېرئ او تجاوز وکړی، عذابونه يې را کړل، په خپل دين کي يې په تکليف کړو، غوارړي چي موږ بيرته د الله جل جلاله له عبادته د ډبرو د بتانو عبادت ته ورکش کړي او هغه خبيث شيان چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ حلال بلل بیا حلال وبولو، نوکله چې یې ظلمونه راباندې وکړه، عذابونه یې راکړه، ځکه یې راباندې تنګه کړه او کوښښ کوي چې زموږ او زموږ د دین په منځ کې جلا والی را ولي نو موږ ستا مملکت ته راغلو، ته مو تر نورو خوښ او اختیار کړې، ستا جوار مو زړه وغوښتی او دا مو امید دی چې ستا په مَلک کې ظلم را باندې و نه سي.

نجاشي پوښتنه وکړه ویل: آیا ستا سره د هغه څه څخه یو شئ سته چې دغه رسول د الله ﷻ له طرفه را وړي دي؟ جعفرؓ و ویل: هو، نجاشي ویل: را ته ویې وایه، جعفرؓ د سورة مریم هغه آیاتونه تلاوت کړه چې د زکریا او یحیٰی علیهما السلام قصه پکښې بیان سوې ده، نجاشي دومره و ژړل چې ږیره یې په اوښکو لنده سوه او د نصاراوو علماوو چې اساقفه ورته ویل کیږي هم د قرآن مجید په اورېدلو سره وژړل، بیا نو نجاشي دوی ته و ویل: والله دغه کلام او هغه کلام چې عیسیٰ علیه السلام را وړی دی دواړه د یوه طاقه یا کلکینه څخه را وتلي دي.

دغه د زکریا او یحیٰی علیهما السلام قصه د نصاراوو سره موجوده وه مګر د قرآن مجید الفاظ او د بیان طریقه معجزه ده پر نجاشي یې ډیر تاثیر وکړی.

نجاشي د عَمرو بن العاص او عبدالله بن ربیعه طرف ته مخ ورواړاوه او ویل:

یا! والله هیڅکله به دوی تاسي ته در تسلیم نه کړم، نجاشي مسلمانانو ته و ویل: ورځی بېغمه کښېنی والله قریشو ته مو هیڅکله نه ور تسلیموم.

وروسته عَمرو بن العاص او عبدالله بن ربیعه د نجاشي له درباره ناکامه و وتل، مګر عَمرو بن العاص چې ذکي او هوښیار سړئ ؤ په دغه یو وار ورتګ نه ؤ قانع او فکر وهي چې یوه حیله او چم جوړ کړي، پسله فکره یې دا فیصله وکړه چې دوهم وار بیا نجاشي ته ورسي، که څه هم عبدالله بن ربیعه ورته و ویل: دا کار مه کوه دغه مسلمانان که څه هم زموږ مخالفه دي خو زموږ قوم او أقرباء دي، مګر عَمرو بن العاص بیا هم پر هغه خپل فکر ټینګ دی.

عَمرو بن العاص سبا سهار بیا د نجاشي دربار ته ورغلی او ویل: ایها الملک! دغه کسان چې تا په خپله مځکه کې د سکونت اجازه ورکړې ده دوی د عیسیٰ علیه السلام په باره کې ډیري لويي خبري کوي، نجاشي و ویل: د هغه په باره کې څه وايي؟ عَمرو و ویل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

په خپله دوی را وغواړه پوښتنه ځني وکړه چي دوی د عیسیٰ علیه السلام په باره کي څه وایي.

نجاشي دوهم وار بیا مسلمانان را وغوښتل، مسلمانان پوه سوه چي قریشو بیا چم او حیله جوړ کړي دي، مسلمانانو په خپل منځ کي مشوره سره وکړه او پر دې یې فیصله وکړه چي د نجاشي د هري پوښتني جواب به په رشتیا او حق ویلو سره ورکوو، ځکه: حق همیشه کامیابه کیږي.

کله چي مسلمانان د نجاشي دربار ته ورغله، نجاشي پوښتنه ځني وکړه چي تاسي د عیسیٰ علیه السلام په باره کي څه وایاست؟ جعفر رضی الله عنه و ویل: موږ د عیسیٰ علیه السلام په باره کي هغه څه وایو چي زموږ نبي ﷺ را ته را وړي دي چي هغه عبدُالله، رسولُ الله، روحُ الله، کلمةُ الله دی هغه چي د مریمُ العذراء البتول په نس کي یې بېله پلاره اچولی دی او بیا یې د سورةُ المریم د (۱٦) نمبر آیات څخه تر (۳۴) نمبر آیاته پوري ورته تلاوت کړل چي په دغو آیاتو سره جعفر رضی الله عنه د عیسیٰ علیه السلام قصه پای ته ورسول.

او په دغو آیاتو کي دا واضحه او ښکاره ده چي د عیسیٰ علیه السلام پیدا کېدل فقط یوه الٰهي معجزه ده چي بېله پلاره د مور څخه پیداسو او عیسیٰ علیه السلام په خپله الله نه دی او کوم اختلاف چي نصارا د ده په باره کي کوي چي خوک یې په خپله الله یا د الله زوی بولي (العیاذ بالله) دا ټول بشري او د انسانانو اختلاف دی خو په حقیقت کي عیسیٰ علیه السلام هغه انسان او بشر دی چي الله عزوجل په خپل کتاب کي ذکر کړی دی چي عبدالله او رسول الله دی او له موره بېله پلاره پیدا سوی دی، کله چي جعفر رضی الله عنه د آیاتو د ویلو څخه فارغه سو نجاشي و ویل: (صدق الله العظیم) او د مځکي څخه یې یوه خاشه را پورته کړه ویل: والله عیسیٰ علیه السلام تر دغه چي تا و ویل، دغه یوه خاشه فرق نه درلودی، یعني: عیسیٰ علیه السلام بنده او د الله رسول دی او پیدایښت یې په دغه مُعجِزډول سره وُ.

هغه درباریان چي د نجاشي په مجلس کي حاضر وه او د هغو عقېده دا وه چي عیسیٰ په خپله الله دی هغو مخالفت ښکاره کړی، نجاشي ورته و ویل: که څه هم تاسي مخالفت کوی بیا هم والله عیسیٰ علیه السلام د دوی له بیانه څخه یوه خاشه فرق نه لري او نه یې درلودی.

نجاشي امر وکړی چي مسلمانان دي ولاړ سي په أمن او ښېغمي کي دي ژوند

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي او هیڅوک به آزار نه ور رسوي او خپلو درباریانو ته یې و ویل: د دوی دوو هدیې بیرته ورکړی زه هغه ته ضرورت نه لرم، الله جل جلاله زما څخه رشوت نه دی اخیستی چې زما پاچهي یې بیرته ما ته را کړل او زه اوس په خپله پاچهي کي رشوت واخلم؟ ام سلمه رضی الله عنها چې د دغي قصې روایت کوي وایي: بیا نو دغه دوه نفره د نجاشي له درباره په بد مخ و وتل او هغه هدیې چې دوی را وړي وې بیرته ورکول سوې او موږ د نجاشي سره په ښه همسایتوب کي وخت تېراوه.

اوس به اول په حبشه کي د نجاشي سره وروستني واقعات درته بیان سي او بیا به د قریشو تر ناکامه سفر وروسته په مکه مکرمه کي د قریشو نوري فیصلې او اقدامات درته بیان سي.

په دغه خبرو سره د نجاشي او د هغه د درباریانو په عقیده کي اختلاف ښکاره او پیدا سو، ځکه نجاشي عیسیٰ علیه السلام د الله بنده او رسول وباله او درباریانو عیسیٰ علیه السلام په خپله رب باله. العیاذ بالله.

(درباریان د قوموا او قبیلو هغه مشران دي چې همېشه به د نجاشي په دربار کي حاضر وه)

نو د پاچا او درباریانو د عقیدې د اختلاف په سبب په حبشه کي فتنه شروع سوه، درباریان په دې واقعه ډیرناراضه دي چې نجاشي ولي د دوی د عقیدې څخه مخالفه خبري کوي مګر نجاشي عالم ؤ، یوازي پاچا او امیر نه ؤ بلکه د نصاراوو ډیر لوی عالم هم ؤ، هغه په انجیل کي معلومات درلودل او د هغه سره د عیسیٰ علیه السلام په باره کي صحي معلومات وه، نو خود د پاچا او درباریانو په منځ کي ورځ په ورځ اختلاف زیاتېدی.

په دغه وختو کي به نجاشي د جعفر رضی الله عنه سره ملاقاتونه کول او جعفر رضی الله عنه به اسلام او د هغه احکام ور ښوول، څو نجاشي په پټه مسلمان سو او پر رسول الله ﷺ یې ایمان را وړی او د قرآن مجید لیکني یې د جعفر رضی الله عنه څخه د زده کولو دپاره اخیستې.

په دغه موده کي د پاچا او درباریانو اختلاف نور هم شدید سو، نجاشي ولیدل چې د درباریانو د اختلاف په سبب یې پاچهي ضعیفه کیږي نو یې یوه ورقه چې قرآن مجید پر لیکل سوی ؤ تر خپلو کالو لاندي پر ځیګر کېښوول او بیا یې ټول درباریان را ټول کړه او ورته ویې ویل: تاسي ته څه پیښه ده؟ وینم مو چې په فتنه او بې اتفاقي اخته کېږی، درباریانو و ویل: ته د عیسیٰ علیه السلام په باره کي داسي خبري کوې چې هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبري زموږ د عقيدې څخه فرق لري، نجاشي و ويل: تاسي د عيسیٰ عليه السلام په باره کي څه واياست؟ درباريانو و ويل: موږ وايو: عيسیٰ عليه السلام د الله زوی دی (العياذ بالله) نجاشي لاس پرځيګر کښېښاوه او ويل: زه پر دغه يم، مقصد يې هغه قرآن ؤ چي ده ترکالو لاندي ايښی ؤ، مګر په ظاهره هغو ته داسي ښکاره سوه چي زه ستاسي سره پر دغه خبره يم او قسم يې ياد کړی چي زه هم پر دغه يم، موضوع لږ څه سړه سوه مګر بيا هم ځيني درباريان په شک او تردد کي دي او وضعه پوره نه آراميږي.

څو د حبشيانو يو قومي مشر د څو نفرو درباريانو سره يو ځای سو او د لښکر د مشرانو څخه يې هم څو نفره د ځان ملګري کړه د نجاشي پر ضد يې جنګ اعلان کړی، د نجاشي لښکر پر دوې حصې و ويشل سو يوه ډله د مخالفينو وه او بله ډله د نجاشي ملګري وه، د نجاشي او مخالفينو په منځ کي جنګ شروع سو، د جنګ ميدان د يوې لويې او برداره ولې پر غاړه ؤ چي (نهر) ورته وايي او مسلمانان د دغه نهر پر هغه بله غاړه اوسېدل، جنګ يې ليدی مګر د جنګ نتيجه يا د يوه طرف کاميابي نه ورته معلومېدل، نو مسلمانانو و ويل: څوک به د جنګ خبر او نتيجه موږ ته راوړي چي څوک کاميابه کيږي او څوک ماته خوري؟ که نجاشي کاميابه سو موضوع په خير ده ځکه هغه زموږ پر طرف دی او که مخالفين کاميابه سي نو زموږ ژوند په خطر کي دی.

زبير بن العوام رضي الله عنه چي په دغه وخت کي قوي ځوان ؤ هغه و ويل: دا خبر به زه درته را وړم، مګر واله ډېره لويه او برداره ده څوک وايي: دغه واله بحر نيل ؤ، زبير بن العوام رضي الله عنه د اوبو يو ژئ خالي کړی او بيا يې په هوا ډک کړی (وې پړساوه) اوبو ته يې ور واچاوه لاسونه يې پوري ونيول په اوبازي يې شروع وکړه څو د ولې هغه بل طرف ته ورسېدی او هلته د جنګ حالاتو ته ګوري، د جنګ په نتيجه کي د نجاشي لښکر کاميابه سو او مخالفينو ماته وخوړل، زبير بن العوام رضي الله عنه د هغه ژي په مرسته بيرته په دغه لوی نهر کي راغلی او مسلمانانو ته يې د نجاشي د کاميابۍ زېری را وړی.

نجاشي د مرګ تر وخته پر اسلام پاته سو، کله چي بيا په وروسته کي نجاشي رضي الله عنه وفات سو جبريل عليه السلام د هغه د وفات خبر و رسول الله ﷺ ته راوړی او رسول الله ﷺ پر هغه د غائب د جنازې لمونځ آداء کړی، صلوٰة الغائب پر هغه چا کيږي چي پر هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جنازې لمونځ نه وي سوی، مګر هغه څوک چي پر هغه د جنازې لمونځ سوی وي پر هغه مړي د غائب د جنازې لمونځ نه کیږي او پر نجاشي رضي الله عنه د جنازې لمونځ نه ؤ سوی ځکه هغه په نصاراوو کي ؤ او خپل اسلام یې پټاوه، نو رسول الله ﷺ او اصحابِ کرامو پر نجاشي د غائب د جنازې لمونځ آداء کړی.

دا د نجاشي د اسلام قصه او هغه واقعې وې چي مهاجر مسلمانانو ته په حبشه کي پیښي سوي وې. *(اوس به بیرته مکې مکرمې ته ولاړ سو)*

کله چي عَمرو بن العاص او عبدالله بن ربیعه د حبشې له ناکامه سفره مکې مکرمې ته راغله او د قریشو هغه چم او حیله کوم چي د مهاجر مسلمانانو دپاره یې جوړ کړي وه بې فایدې او بې معنٰی وګرځېدل، قریش پوه سوه چي دوی تر خپلو حدودو دباندي څه نه سي کولای او دلته په مکه مکرمه کي هم د دوی ژوند تریخ دی دا حال نور نه سي زغملای، نو یې یوه ډیره خطرناکه مشوره وکړه ویل: موږ له دې شره تر هغو نه سو خلاصېدلای ترڅو چي محمّد ﷺ په تمامه معنٰی له دعوته څخه منعه نه کړو یا دا چي ویې وژنو، خو دا کار د دوی په وسه نه ؤ پوره ځکه ابوطالب د قریشو او د رسول الله ﷺ په منځ کي ولاړ دی او د محمّد ﷺ پوره ساتنه کوي، نو قریشو دا خوښه وبلل چي په دغه باره کي د ابوطالب سره جِدّي خبري وکړي.

ابوطالب ته د قریشو دوهم وار ورتګ

د قریشو مشران او سرداران د دوهم وار دپاره ابوطالب ته ورغله او ویل: یا ابا طالب! ته په موږ کي مشر د شرف او مقام خاوند یې موږ د مخه ستا څخه وغوښتل چي وراره دې له دعوته او دغه بېځایه خبرو څخه منعه کړه خو تا نه کړی منعه، نور نو د قریشو په منځ کي فتنه مه جوړوه، په والله موږ پر دغه حال نور صبر نه سو کولای چي زموږ پلرو ته بد ویل کیږي، پر آلِهه یا خدایانو مو عیبونه ویل کیږي، دین مو عبث او بېکاره بلل کیږي،یا دي وراره زموږ څخه منعه کړه یا دا چي ته او دئ دواړه زموږ مقابل طرف یاست، نور نو موږ تر هغو آرام نه کښېنو چي یوه له دغو دوو ډلو څخه هلاکه نه سي (یعني: یا موږ و نه وژل سو یا تاسي و نه وژنو) دغه وعدې او تهدیدونه و ابوطالب ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوی او خطرناکه معلوم سوه او پوه سو چې د نورو قریشو او د عبدالمطلب د اولادې په منځ کې فتنه جوړېږي، نو یې رسول الله ﷺ را وغوښتی او ورته ویې ویل:

اې وراره! ستا قوم ستا څخه شکایت لري او ما ته راغله دغسي او دغسي یې را ته وویل، نو زما او د خپل ځان د ساتني فکر وکړه او پر ما دومره بار مه ایږده چې زه یې د وړلو طاقت نه لرم دغه موضوع باید حل سي یا دا چې ته چپ سې یا بله لاروسنجوو، دا نه ده صحي چې خبره دغسي پاته وي او په آخر کې لویه فتنه ځني جوړه سي، د رسول الله ﷺ دا خیال او ګمان سو چې اکا مې زما د مرستې څخه لاس اخلي او اوس زما د کومک کولو څخه عاجزه سو، نو یې وویل:

اې اکا! په والله که کفار زما په راسته لاس کې لمر او په چپه لاس کې سپوږمۍ کښېږدي او را ته ووایي چې دغه کار یعني: د دین تبلیغ او اسلام ته دعوت پرېږده، تر هغو به یې پرې نږدم چې یا دغه دین ښکاره او ظاهره نه سي یا زه هلاک نه سم.

بیا نو رسول الله ﷺ وژړل او د اکا څخه په خواشیني سره ولاړ سو، ابوطالب چې مهربانه اکا ؤ او د رسول الله ﷺ د خواشینه کېدلو طاقت یې نه درلودی پسې ور رغ کړه، رسول الله ﷺ چې مخ ورته را واړاوه اکا یې ورته وویل:

اې وراره! ورځه هر څه چې دي خوښه وي هغه وایه په والله هیڅ شي او هیچا ته به دي هیڅکله تسلیم نه کړم او بیا یې دغه شعر وویل:

والله لن يَصلوا إليكَ بجمعهم — حتّى أُوسدُ في التراب دفينا

فَاصدع بأمرك ما عليك غضاضه — و أبشر و قَر بذاك منك عيونا

یعني: په والله ټول قریش به په خپل ټول قوت او طاقت سره تا ته در و نه رسیږي او په تا به هیڅ و نه کړي ترڅو چه زه په خاورو کې نه یم ښخ سوی، په عزم او همت سره دي خپل د دعوت کار کوه پرتا هیڅ خطر او ملامتیا نسته او زه په خپله دغه وعده سره تا ته زېری درکوم چې ستا سترګې به یخې سي، یعني: د زړه مراد به دي حاصل او خوشاله به سې.

دا هغه قومي اتحاد او اتفاق ؤ چې د هغه په سبب یې د رسول الله ﷺ ملا تړ او تایید کاوه، چې هم دغه د ابوطالب ملا تړ او مرسته د رسول الله ﷺ د دعوت او

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دین د اظهار دپاره د قوت او طاقت مصدر او منبع وه، رسول اللهﷺ نور هم د دعوت په نشرولو کي زیاتوالی وکړی، و ډلو ته، و حاجیانو ته، و افرادو ته، هر چا ته بېله تردد او بېله بیري د توحید او اسلامي دین بیان کوي، قریشو ولیدل چي محمّدﷺ نور هم خپل دعوت نشروي نو پوه سوه چي ابوطالب نه غواړي چي محمّدﷺ منعه کړي یا د دهﷺ د ساتني څخه لاس واخلي او همدغه ابوطالب دی چي د قریشو د تفرقې او دښمنۍ سبب دی.

ابوطالب ته د قریشو درېیم وار ورتګ

درېیم وار بیا قریش سره را ټول سوه او ابوطالب ته ورغله دا وار یې یو عجیبه وړاندیز یا پیشنهاد ور سره را وړی ؤ، هغه دا چي د قریشو د ځوانانو څخه یې یو ښایسته ځوان ور سره را وستلی ؤ چي عمّار بن ولید بن المغیره نومېدی او د خالد بن ولیدﷺ ورور ؤ، دغه ځوان د نامه، شرف او نسب، خاوند ؤ، ښایسته او مالداره ځوان ؤ، نو قریشو و ویل: یا ابا طالب! دغه ځوان عمّار بن الولید واخله د ځان زوی یې وګرځوه ستا سره دي اوسیږي، د ده عقل او قوت یې ستا او مور به یې هم نسبت تا ته کوو ستا زوی به یې بولو او په عوض یا بدل کي یې ستا وراره هغه چي ستا او ستا د پلرو له دینه مخالف دی او قوم یې سره پاشلی دی را تسلیم کړه چي موږ یې و وژنو نو سړئ په سړي سو، ابوطالب و ویل: والله دا ډیره بده سودا ده، ستاسي زوی را کوی چي در ویې ساتم او زما زوی درکړم چي تاسي یې و وژنی؟ په والله دا سي به هیڅکله پېښه نه سي.

مُطعِم بن عدي و ویل: یا ابا طالب! والله ستا قوم انصاف در سره وکړی خو زه تا وینم چي هیڅ شئ نه قبلوې، ابوطالب و ویل: والله انصاف مو نه دی را سره کړی مګر ته غواړې چي قوم پر ما را پورته کړې ورځه هر څه چي دي په وسه پوره وي هغه وکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رسول الله ﷺ د وژلو
د پاره د یاغي او سرکښه قریشو مشوره

اوس چي د قریشو لاس ته څه نه ورغله او دوه درې واره د ابوطالب څخه نا امیده ولاړ سوه نو یې خپل آزارونه او تکالیف تر هغه پخوا ډېر زیات کړه او په دغه ورځو کي د طاغي قریشو سره د محمّد ﷺ د وژلو فکر په بله طریقه سره پیدا سو، مګر د قریشو دغه د رسول الله ﷺ د وژلو فکر او دغه د آزارو شدت او ډېر والی د اسلام د تقویې سبب وګرځېدل، هغه دا چي د مکې مکرمې دوه نامتو پهلوانان او قهرمانان د اسلام دین ته داخل سوه چي یو یې حمزه بن عبدالمطلب ؤ او بل یې عمر بن الخطاب ؤ، خو د دوی د اسلام را وړلو تر قصې د مخه به لږ څه هغه سخت آزارونه درته بیان کړم چي رسول الله ﷺ ته ورکول کېده.

عُتیبه بن أبي لهب چي د رسول الله ﷺ د اکا ابولهب زوی دی یوه ورځ و رسول الله ﷺ ته ورغلی او ویل: زه د:

﴿ وَٱلنَّجۡمِ إِذَا هَوَىٰ ۝١ ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّىٰ ۝٨ ﴾.

د آیاتو او مفهومه څخه منکره یم، یعني: کوم شئ چي د دغو آیاتو څخه مقصد دی هغه نه منم او بیا یې د رسول الله ﷺ په آزارولو شروع وکړه کالي یې پر خیري کړه او د رسول الله ﷺ پر مخ یې ور تُوف کړه، مګر د ده نارې پر رسول الله ﷺ نه ومښتې، دلته نو رسول الله ﷺ ښرا ورته وکړه، ویل: الٰهي ستا د سپو څخه یو سپئ پر مسلطه کړې، د رسول الله ﷺ دغه ښرا قبوله سوه، هغه داسي چي یو وخت دغه عُتیبه د قریشو د څو نفرو سره شام ته په سفر تللی ؤ او هلته یې په یوه ځای کي واړول چي هغه ځای ته (الزرقاء) ویل کیږي، د شپې یو زمرئ پر راغلی، عُتَیبه نارې کړې ویل: ما لره دي ویل او هلاک وي لکه څرنګه چي محمّد ﷺ ما ته ښرا کړې ده په والله دغه زمرئ ما وژني او زه محمّد ﷺ په داسي حال کي و وژلم چي دئ په مکه کي دی او زه په شام کي یم، زمرئ ور نژدې سو او د ټولو خلکو له منځه یې پر دغه عُتیبه حمله وکړه او سره خیري یې کړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د قریشو د قاتلانه اعمالو څخه یو هم هغه دی چي رسول الله ﷺ په حرم شریف کي لمونځ کاوه، د سجدې په وخت کي عُقبه بن أبي مُعیط کافر د ده ﷺ پر مبارکه غاړه پښه کښېښوول او تر دومره وخته یې کښېکښېل چي قریبه وه د رسول الله ﷺ نفس وخېژي.

د هغو کارو څخه چي پردې دلالت کوي چي قریشو د رسول الله ﷺ د وژلو إراده درلودل یو هم هغه دی چي ابن اسحاق یې په یوه اوږده حدیث کي روایتوي او وایي: ابوجهل د قریشو د مشورو په یوه مجلس کي وویل: یا معشرَ القریش!

یعني: اې د قریشو قومه یا ډلې! تاسي وینی چي محمّد ﷺ ته بل کار نه دی پاته ښېله دې څخه چي زموږ پر دین بد و وایي، پلرونه مو بیعقلان او ناپوهان و بولي، زموږ آلهه یا خدایان په بدو نومو سره یاد کړي، زه خو نور صبر نه سم ورته کولای، کومي لاري چي د حَل او صلحي دپاره موجودي وې هغه مو ټولي عملي کړې خو هیڅ فایده یې و نه کړه او اوس ما یوه چاره سنجولې ده چي ښېله هغه بله لار نه لرو، قریشو و ویل: هغه چاره څه شي ده؟ ابوجهل علیه لعائن الله و ویل: زه محمّد ﷺ وژنم، زما د الله سره وعده ده چي یوه دومره ډبره اخلم چي تر هغې لویه ډبره نه سم اخیستلای، کله چي محمّد ﷺ په لمانځه کي سر پرسجده کښېښاوه، په هغه ډبره یې پر سر وهم او د هغه په وژلو سره به د هغه څخه خلاص سو، بیا نو ستاسي خوښه او اختیار دی چي ما د عبد مناف اولادې ته ورتسلیموی او که مي دفاع کوی، حتّی که د عبدالمطلب اولاده ما مړ هم کړي خو زه دغه کار کوم، ابوجهل د دې امت فرعون او دا یې شیطاني اعمال.

قریشو و ویل: یا! والله هیڅکله دي هیچا ته نه تسلیموو، موږ ټول ستا دفاع کوو هر څه چي دي زړه غواړي هغه وکړه.

سبا ورځ هغه ده چي ابوجهل باید خپله شیطاني نقشه عملي کړي، په سبا سهار کي قریش د خپل مجلس په ځای کي ناست دي او په دې انتظار دي چي اوس ابوجهل څه کوي؟ ابوجهل یوه لویه ډبره ور سره کښېښوول او د رسول الله ﷺ د راتګ انتظار کوي، رسول الله ﷺ د خپل عادته سره سم په خپل کور کي اودس تازه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړې ؤ او راغلی د کعبې شریفې سره لمونځ کوي، د رسول الله ﷺ دا عادت ؤ چې ډېره اوږده سجده به یې کول، کله چې رسول الله ﷺ خپل رب ته سر پر سجده کښېښاوه ابوجهل هغه خپله ډبره واخیستل او د رسول الله ﷺ پر طرف ور رهي سو، کله چې رسول الله ﷺ ته ور نژدې سو ډبره یې وغورځول مخ پر قریشو را ځغلي، د بیري څخه یې د مخ رنګ او بڼه بل قسم اوښتې ده، قریش د ده مخ ته ور ولاړ سوه ویل: څه درته پېښه سوه؟ یا ابا الحکم!

ده وویل: آیا تاسي نه ولیدی؟

قریشو ویل: څه شي مو نه ولیدی؟

ابوجهل وایي: هغه چې ما ولیدی تاسي نه ولیدی؟

قریش وایي: څه شي دي ولیدل؟ حال ووایه.

ابوجهل ویل: و مي لیده چې ځوان او غټ، قوي او مست اوښ زما پرطرف را رهي دی خوله یې خلاصه کړې ده غواړي چې پر ما حمله وکړي.

قریشو ویل: ته پرتي وایې؟ موږ هیڅ شئ نه دی لیدلی.

ده ویل: قریبه وه چې ما ووژني او تاسي و نه لیدی.

دا د ابوجهل د هغه خبیثي نقشې څخه د رسول الله ﷺ د نجات او خلاصون دپاره الهي معجزه وه.

اوس چې د قریشو دا کار هم د ناکامۍ سره مخامخ سو خو بیا هم د رسول الله ﷺ د وژلو نقشې او دسیسې په خپل فکر او دماغ کي سنجوي، مګر په دغه وختو کي یې یو بل چم او حیله هم وسنجول چې داسي یو کار وکړي چې هیڅوک د محمّد ﷺ خبرو ته غوږ و نه نیسي، ویل: نضر بن الحارث را وغواړی، نضر بن الحارث د قریشو څخه یو نفر ؤ چې په طائف کي اوسېدی د دې سړي ژوند په سفرو تېر سوی ؤ، په دغه سفرو کي یې ډېري قصې زده کړې وې، د ډېرو ملکو تاریخ او قِسم قسم حوادث یا واقعات ور معلوم وه، د خبرو ډک سړئ ؤ، زړې قصې او نوي واقعات، عجائب او غرائب، درواغ او رشتیا یې زده وه، قریشو دا سړئ را وستی او ویل: ته به دلته اوسېږې، هر وخت چې دي محمّد ﷺ ولیدی چې یو ځای کښېني ته به هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

هلته ورته کښېني دیﷺ به خبرو ته نه پرېږدي، هغه ستا مزه داره او خوندوري قصې به شروع کړې (لکه نن ورځ چې کفار په دوش او کېبل مسلمانان د ديني معلوماتو د حاصلولو او اذکارو د ويلو څخه منعه کوي او منعه کړي يې هم دي) نضر بن الحارث هم دغه خپله وظيفه شروع کړه او همېشه به يې داسي کول چې چيري به رسول اللهﷺ کښېنستی او قرآن مجيد به يې وايه يا به يې د دعوت خبري کولې نضر به هم هلته ورغلی او خپلې قصې به يې شروع کړې، په اولو وختو کې د قريشو دغه حيله تر يوې اندازې کاميابه سوه خلکو به د دغه نضر عجائبو او غرائبو ته غوږ نيوی، د رسول اللهﷺ مجلس به يې پرېښاوه او نضر ته به ناست وه، کله چې به نضر خپلې خبري خلاصي کړې نو به يې و ويل: ښوک وايي چې محمّدﷺ تر ما ښه او بهتر دی؟ هغه زړې او پخوانۍ قصې کوي زه هم زړې او پخوانۍ قصې کوم، د هغه دا هم ټول خُرافات دي او زما دا هم ټول خُرافات دي دواړه يو شئ يو، څو ورځي پر دغه قسم تيري سوې او خلک د نضر بن الحارث په قصو ماړه سوه، چيري د ده خبري او قصې او چيري قرآن کلامُ الله، خلکو بيرته دئ او د ده مجلس پرېښوول او هلته به رسول اللهﷺ ته ناست وه.

د نضر بن الحارث د دغه عمل او وينا په باره کې چې ده او نورو کفارو به ويل: قرآن مجيد پخوانۍ قصې دي د قرآن مجيد په مختلفو سورتو او ځايو کې (۹) آياته نازل سوي دي چې هغه ټول آياتونه د کفارو د دغې خبري رَد کوي چې وايي: قرآن پخوانۍ قصې دي، چې يو د هغو آياتو څخه د سورةُ الأنعام (۲۵) نمبرآيات دی چې رب عَزَّوَجَلَّ فرمايي:

﴿يَقُولُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ إِنۡ هَٰذَآ إِلَّآ أَسَٰطِيرُ ٱلۡأَوَّلِينَ ۝٢٥﴾. [الأنعام: ۲۵]

يعني: هغه کسان چې کافران سوي دي هغه وايي: نه دی دا قرآن مګر د پخوانيو خلکو باطلي قصې.

نو په هر آيات کې چې د اساطير لفظ ذکر سوی دی په هغه کې پر نضر بن الحارث رَد دی، چې قرآن کريم اساطيرالأولين نه دی بلکه دا کلام الله تَنذِيرٌ مِنَ الرَّحمٰن الرّحيم دی، په دې کلام کې بېره، وعظ، نصيحت او لارښوونه موجود دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داهم د دعوت د منعه کولو او د هغه د اثر د خُنثي کولو دپاره د قریشو له طرفه یوه طریقه وه، خو په عین وخت کي د قریشو په زړو کي د رسول الله ﷺ د وژلو فکر هم ور سره دی، ابن اسحاق د عبدالله بن عَمرو بن العاص رضي الله عنه څخه روایت کوي چي وایي: یوه ورځ کعبې شریفي ته نژدې قریش ناست وه او زه هم ورغلم هلته کښېنستم، رسول الله ﷺ له کوره را و وتی د کعبې شریفي پرطرف رهي دی څو حجر اسود یې مسحه کړی او بیا یې په طواف شروع وکړه، په طواف کي چي د قریشو پر محاذاة یا برابري ورغلی قریشو ځیني داسي بدي او ناوړه خبري ورته وکړې چي د هغو خبرو اثر د رسول الله ﷺ پر مخ ښکاره سو او څه یې و نه ویل، دوهم وار چي بیا د دوی پر برابري ورغلی قریش بیا پُچ او رَد وایي، رسول الله ﷺ پته خوله دی هیڅ نه وایي خو د قهر علامې یې پر مخ ښکاره دي، بل وار بیا دغه حال دی، د طواف په هر شوط کي چي پر دوی راسي قریش دغه سپک ویل کوي، رسول الله ﷺ حلیم دی او هیڅ نه ورته وایي، خو د طواف په آخري شوط کي قریشو ډېر شنیع او بد الفاظ د ده ﷺ په مقابل کي استعمالول، رسول الله ﷺ ورته ودرېدی په ډېر قهر او غضب سره یې و ویل:

«اَتَسْمَعُونَ یَا مَعشَرَ القُریش! أمّا وَالّذي نَفْسي بِیَده لَقَدْ جِئْتُکُم بِالذّبح ».

یعني: اې د قریشو ډلې! تاسي یې اورئ؟ زما دې قَسم په هغه ذات وي چي زما د نفس اختیار د هغه په قدرت کي دی زه به تاسي ته حلالول را وړم، یعني: تاسي به ټول حلال کړم، قریش د دغي لهجې او د دې الفاظو په اورېدلو وارخطا او په بېره کي سوه ټول چپ او پرخپلو ځایو ناست دي، په دوی کي هغه قوي نفر دومره وکولای سوای چي رسول الله ﷺ ته ور ولاړ سو په ډېره نرمه او د عذر په لهجه ورته وایي: یا ابا القاسم! و مو بخښه ته کریم او حلیم یې موږ ستا په حق کي غلطیا وکړه، عذر وایي، دغه ټول عذرونه یې د رسول الله ﷺ د قهرمني لهجې او شدیدي ځبري د بیري څخه وه، رسول الله ﷺ رهي سو او دوی یې پرېښوول.

قریش چي بیرته پرخپلو ځایو کښېنستل اوس ځانونه ملامتوي او یو د بل سره وایي: دا مو څه وکړه؟ موږ د ده د آزارولو او تکلیف ورکولو نیت کړی دی او اوس موږ ټول د ده په یوه خبره و بېرېدلو دا څه راوسوه؟ ژر مو بیا بخښنه ځني وغوښتل او

(c) ketabton.com: The Digital Library

زارۍ مو ورته کولې، هغه هم د ده په یوه خبره؟ قریشو قصد وکړی چې سبا به یې ډیر آزاروو، دوهمه ورځ بیا قریش کعبې شریفې ته نژدې ناست دي رسول الله ﷺ راغلی غواړي چې طواف وکړي، قریش ټول په یوه وار ورته را ولاړ سوه او پر را وګرځېدل، دا یې یوې خوا ته کشوي هغه بل یې بلې خوا ته کشوي، یو سوک ور سره کړي او هغه بل چپلاخه او ورته وایي: ته موږ په حلالولو بېروې؟ او موږ حلالوې؟ له هره طرفه پر رسول الله ﷺ د چپلاخو او سکانو باران دی، رسول الله ﷺ د دوی په منځ کې ورک دی د کومې خوا دفاع وکړي، کار یې د قدرته وتلی دی او نور هم پر رسول الله ﷺ وهل زیاتیږي، حضرتِ فاطمه رضي الله عنها راغله او دا حال یې ولیدی غواړي چې په چغارو او بغارو خپل پلار خلاص کړي خو په وسه یې نه سوه پوره، نو یې د ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه د کور و طرف ته ور وځغستل او هغه یې خبر کړی، هغه هم په ځغستا راغلی او د خلکو په منځ ور ننوتی یوه او بل طرف ته خلک پوري وهي ځو ځان یې رسول الله ﷺ ته ور ورساوه او رسول الله ﷺ یې د قریشو له منځه را وایستی، ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه ژاړي او وایي: تاسي یو سړئ پر دغه وژنی چې وایي زما رب الله دی؟ بس دغه یې ګناه ده؟ او رسول الله ﷺ یې له دغه وهلو څخه خلاص کړی، دا هغه درد، هغه تکلیف او هغه عذاب دی چې رسول الله ﷺ ته له خپله قومه ور رسېدی.

امام بخاري د عُروه بن زبیر رضي الله عنه څخه روایت کوي چې وایي: د عبدالله بن عَمرو بن العاص رضي الله عنه څخه مي پوښتنه وکړه چې په هغه ډېر سخت او شدید عذاب مي خبر کړه چې مشرکانو و رسول الله ﷺ ته ورکړی دی، عبدالله بن عَمرو رضي الله عنه و ویل:

رسول الله ﷺ د کعبې شریفې په حِجر یا حطیم کې لمونځ کاوه چې عُقبه بن أبي مُعَیط راغلی او خپل پټو یا کالئ یې د رسول الله ﷺ په غاړه کې ور واچاوه او ډیر شدید یې خپه کړی ترڅو چې ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه راغلی او عُقبه یې تر اوږو ونیوی او څنې کش یې کړی او ویل: تاسي پر دغه یو سړئ وژنی چې وایي رب مي الله دی؟

په هغه حدیث کې چې د ابوبکرالصدّیق رضي الله عنه لور اَسماء رضي الله عنها یې روایتوي وایي: ابوبکرالصدّیق رضي الله عنه ته ورناري کړل سوه چې هله ملګري ته دي ځان ور و رسوه، وایي: ابوبکر چې زموږ څخه یا له خپله کوره وتی ده څلور کوڅې درلو دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

(يعني د خپلو وربښتانو څخه يې څلور کوڅې اودلي وې) او د کوره څخه د وتلو په وخت کي يې دغه ويل: آيا تاسي يو سړئ پر دغه وژنی چي وايي زما رب الله دی؟ هلته چي ور ورسېدی مشرکانو رسول الله ﷺ پرېښاوه پر ابوبکرالصديق رضی الله عنه يې را واچول، اسماء رضی الله عنها وايي: کله چي ابوبکر الصديق رضی الله عنه بيرته خپل کور ته راغلی هري کوڅې ته چي به مو لاس ور وړی هغه به زموږ په لاسو کي راغله، يعني: د سر وربښتان يې ټول ور شکولي وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حمزه بن عبدالمطلب رضي الله عنه اسلام

ترديې وروسته پر رسول اللهﷺ نور هم آزارونه زياتېدل او قريش پر دلاوره کېدل، قريشو جُرئت پيدا کړی، ځرنګه چي رسول اللهﷺ حليم ؤ د بد ويلو او ښکنځلو جواب يې چا ته نه ورکاوه او تر پټه خوله زيات يې نور څه هم نه سوای کولای، فقط دعوت کوي او تحمّل، هغه آيات شريف خو مو د مخه درته بيان کړی چي رب عزوجل ورته و فرمايل:

﴿وَلِرَبِّكَ فَٱصۡبِرۡ﴾ او خپل رب ته دي صبر کوه.

رسول اللهﷺ هم په صبر دی او قريش هره ورځ آزارونه ورکوي او په آزار ورکولو کي ورځ په ورځ زياتوب او شدت کوي، دغه د ظلم او طغيان د تورو اوريځو په فضاء کي د ضعيفه خلکو دپاره يو نور او روښنايي وځليدل چي هغه د حمزه بن عبدالمطلب اسلام ؤ، حمزه رضي الله عنه د بعثت د شپږم کال په آخر کي مسلمان سو او ډېر داسي ګمان کيږي چي د ده اسلام د ذي الحجه په مياشت کي ؤ.

د حمزه رضي الله عنه د اسلام سبب دا ؤ چي يوه ورځ قريش د کعبې شريفي سره ناست وه او رسول اللهﷺ طواف کاوه، ابوجهل چي هم دلته حاضر ؤ رسول اللهﷺ ته يې په ښکنځلو او بد ويلو شروع وکړه داسي شديد او غليظ الفاظ يې ورته و ويل چي تر دغه وخته چا دغسي بد الفاظ نه وه ورته ويلي، د رسول اللهﷺ د مخ رنګ له ډېره قهره تغير کاوه مګر په وسه يې څه نه وه پوره، په يوه روايت کي وايي چي ابوجهل په يوه ډبره هم پر سر و واهه او د رسول اللهﷺ له سره څخهويني را توی سوې، بيا نو ابوجهل ولاړی هلته د قريشو سره د هغو په مجلس کي په فخر کښېنستی.

يوه ښځه چي د عبدالله بن جدعان مينځه وه هغې دغه حال وليدی چي ابوجهل پوچ او رَد وايي او رسول اللهﷺ پټه خوله دی، ښځه د دغه ظلم په ليدلو نه وه خوښه خو رهي سوه، په لار کي حمزه رضي الله عنه په مخه ورغلی چي له ښکاره را رهي ؤ او هغه خپل غشي او ليندی ور سره وه، د حمزه رضي الله عنه ښکار خوښ ؤ او ښکار يې کاوه، خاصتاً د زمريانو ښکار چي دا د حمزه رضي الله عنه د قوت او شجاعت علامه ده خو تر دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخته پر هغه خپل شرک ؤ، اول چې مکې مکرمې ته داخل سو هغه ښځې ورته و ویل: که چیري تا لیدلي وای؟ چي ابو الحکم (یعني: ابوجهل) ستا وراره ته څه و ویل، حمزه ﷺ ویل: څه یې ورته و ویل؟ ښځې ویل ښکنځل بد ویل هرڅه چي وه هغه یې ټول ورته و ویل، حمزه ﷺ و ویل: چا د دغو خبرو جواب ور نه کړی؟ ښځې ویل یا والله هیچا جواب ورنه کړی، حمزه ﷺ چي په قریشو کي شجاع او قوي ځوان ؤ ډیر قهر ورغلی د خپل کور پر ځای د دارالندوه طرف ته رهي سو، په لارکي هیچا ته نه دریږي فقط ابوجهل یې په کار دی چي وېویني او ورحمله کړي، مستقیم هغه د قریشو ټولني ته ورغلی هلته ابوجهل د قریشو په منځ کي ناست دی او حمزه ﷺ ورته و دریدی هغه لېندۍ چي د ښکار دپاره ورسره وه په هغه یې پر سر و واهه، د ابوجهل له سرهویني را ایله سوې، حمزه ﷺ ورته و ویل: ته محمّد ته ښکنځل کوې او زه د ده پر دین یم (خُذهَا وأنَا إبنُ الأكرَمِين) واخله دغه زما واری او زه د اشرافو زوی یم او په هغه لیندۍ یې بل واری پر وکړی او بغ یې کړه: څوک زما جواب وایي؟

د ابوجهل قوم چي بني مخزوم وه هغه ولاړ سوه غواړي چي د ابوجهل پر طرف و جنګیږي لوی جنګ او فتنه جوړه سي، ابوجهل بغ پر وکړی چي پرې یې ږدی خطاء زما وه ځکه ما د ده وراره ته ډیر بد و ویل، زه یم چي تجاوز مي کړی دی.

دلته نو حمزه ﷺ د رسول الله ﷺ بدله او انتقام واخیستل، مګر ده یوه جمله و ویل، دئ وایي زه نه پوهېږم چي دغه جمله څنګه زما تر خوله و وتل؟ هغه دا چه ما و ویل: ته محمّد ته ښکنځل کوې او زه د ده پر دین یم، دا جمله مي بې اختیاره له خولې و وتل حال دا چه زه د ده پر دین هم نه وم، حمزه ﷺ وایي: کور ته ولاړم او په دغه جمله کي چي بې اختیاره زما تر خولې وتلې وه فکر کوم او ډیر په حیرت کي پاته سوم چي زه خو د محمّد ﷺ پر دین نه یم او اوس به ټول خلک دا فکر کوي چي زه د هغه پر دین یم ځکه دا جمله د قریشو د مجلس په منځ کي زما تر خوله و وتل او اوس په حیرت کي یم چي د هغه خپلي خبري په سبب د محمّد ﷺ دین ته ورواوړم او که سبا هغه مجلس او اجتماع ته ورسم او ورته و وایم: زه د محمّد ﷺ پر دین نه یم او دا هم په عربو کي عیب دی چي سړئ د خپلي خبري څخه واوړي، حمزه ﷺ وایي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټوله شپه په دغه فکر راباندي تېره سوه او نه پوهېږم چي څه وکړم؟ په آخر کي مي په دعاء شروع وکړه، ما ویل: الٰهي که دغه د محمّدﷺ دین خیر او بهتر وي د هغه تصدیق زما په زړه کي را واچوې اوکه د دغه څخه غیر او مخالف وي له دغه تشویشي حالته چي زه پکښي مترددِ او حیران یم ته مي وباسې، حمزهؓ وايي: د محمّدﷺ تصدیق مي په زړه کي ټینګ سو، سبحان الله! د قهر او غضب په وخت کي یې بېله إرادې یوه خبره تر خوله وتلې وه هغې خبري سمي لاري ته را وستی، نو رسول اللهﷺ ته ورغلی او د شهادت کلمې یې و ویلې، حمزهؓ اسلام ته داخل سو او رسول اللهﷺ د ده په اسلام ډېر زیات خوشاله سو.

د عمر بن الخطابؓ اسلام

بیا هم د مسلمانانو په دغه ضعیفه او مظلوم حال کي چي څوک یې په هجرت او څوک یې په عذابو او آزارو کي ژوند تېروي یو بل نور او روښنایي وځلېدل چي تر هغه اول نور او روښنایي یې ځلا زیاته او ډېره وه چي هغه د عمر بن الخطابؓ اسلام ؤ.

حضرتِ عمر بن الخطابؓ د بعثت د شپږم کال د ذي الحجه په میاشت کي د حضرت حمزهؓ تر اسلام را وړلو درې ورځي وروسته په اسلام مشرفه سو او رسول اللهﷺ د ده د اسلام را وړلو دعاء کړې وه.

امام ترمذي د عبدالله بن عمرؓ څخه روایت کوي او امام طبراني د عبدالله بن مسعودؓ او انسؓ څخه روایت کوي چي رسول اللهﷺ وفرمایل:

« اللّٰهُمَّ أَعِزَّ الإِسْلاَمَ بِأَحَبِّ هَذَيْنِ الرَّجُلَيْنِ إِلَيْكَ بِأَبِي جَهْلٍ أَوْ بِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ».

یعني: الٰهي! په دغو دوو نفرو کي چي هر یو تا ته خوښ وي چي یو یې ابوجهل بن هشام دی او بل یې عمر بن الخطاب دی په هغه سره اسلام معززه کړې.

نو د دغو دوو څخه په الٰهي دربار کي عمر بن الخطابؓ خوښ ؤ او د رسول اللهﷺ دعاء د ده په باره کي قبوله سوه.

لکه څرنګه چي د مخه درته و ویل سوه چي په قریشو کي هغه څوک چي د مسلمانانو سره یې ډېر عداوت او دښمني درلودل یا په بل عبارت د مسلمانانو هغه ډېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

شدید دښمن عمر بن الخطاب ؤ، مګر په عین وخت کي پوه، عاقل، هوښیار، خطیب، قوي او قوال سړئ هم ؤ، د همت او عزم خاوند ؤ، د هر کار إراده چي به یې وکړه هغه به یې تر آخره رساوه او همدارنګه عَمرو بن هشام چي ابو الحکم ورته ویل کېده او په مسلمانانو کي یې نوم ابوجهل ؤ هغه هم د مسلمانانو ډېر شدید دښمن او د عزم خاوند، خطیب او د قریشو د مشرانو څخه ؤ، معلومه خبره ده چي په مسلمانانو کي د دغسي چا وجود لکه عمر بن الخطاب یا عَمرو بن هشام اسلام ته ډېره مرسته او کومک رسولای سوای، نو ځکه رسول الله ﷺ به دعاء کول چي الٰهي په یوه د عمرینو اسلام معززه کړې، که یو د دوی څخه مسلمان سي اسلام په قوي کېږي.

ځکه اسلام تر دغه وخته په خپل ابتدایي او د شروع په حالت کي ؤ نو خود ضعیفه ؤ، او یوه داسي شدید او عزم درلودونکي سړي ته یې ضرورت درلودی، مګر د رسول الله ﷺ دعاء د عمر بن الخطاب رضی الله عنه په نصیب سوه او د حضرت عمر رضی الله عنه د اسلام را وړلو په ټولو روایاتو کي چي وګوري دا معلومېږي چي د ده زړه ته د اسلام نوټل په تدریج سره وه، د مخه تر دې چي د ده رضی الله عنه د اسلام را وړلو قصه بیان کړو دا ښه او بهتره ده چي د ده رضی الله عنه هغه د ننه عواطفو او مشاعرو ته څه اشاره وکړو.

حضرت عمر رضی الله عنه د طبیعت په تېزۍ او تُندۍ سره مشهور او معروف ؤ، قهرمن او شدید سړئ ؤ او ډېر ځله مسلمانانو د ده څخه قِسم قسم آزارونه لیدلي دي او دا معلومه ده چي د ده په د ننه زړه کي ضِد او نقیض مشاعر موجود وه، له یوه طرفه یې د هغو عاداتو او تقالیدو احترام کاوه کوم چي د ده پلرو او نیکه ګانو ورپرې ایښي وه او له بله طرفه یې ځان هغه لهو او لعب، خواهشاتو او شهواتو ته ور ایله کړی ؤ کوم چي ده او د ده ماحول عادت ور سره درلودی، خو بالمقابل د مسلمانانو لمونځ او دا چي دوی د خپلي عقیدې په لار کي دغه سخت آزارونه قبلوي ښه ورته ایسېدل او بیا د ده په عاقل زړه کي شک او تردد ؤ چي ممکن دغه شئ چي اسلام هغه ته بلنه کوي تر دغه نورو کارو ښه او بهتر وي، په فکر او دماغ کي به یې دغه ضِد افکار پرله اوښتل او بیا به خاموشه سوه، خو د ده د اسلام په باره کي چي روایتونه سره را ټول کړو خلاصه یې داسي را وزي: یوه شپه ده غوښتل چي تر کور د باندي شپه تېره کړي نو حرم شریف

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته ورغلی او د کعبې شريفې په پوښ ننوتی، هلته رسول الله ﷺ هم ولاړ ؤ او لمونځ يې کاوه، رسول الله ﷺ په لمانځه کې سورةُ الحاقه شروع کړی، عمر ﷺ قرآن مجيد ته غوږ ونيوی او د هغه ترکيب او تأليف يې ډير خوښ سو، نو وايي: ما د خپله ځانه سره و ويل: لکه څرنګه چې قريش وايي په والله دئ شاعر دی، خو رسول الله ﷺ په دغه وخت کې دغه آياتونه تلاوت کړه:

﴿إِنَّهُۥ لَقَوۡلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ۝ وَمَا هُوَ بِقَوۡلِ شَاعِرٍۚ قَلِيلاً مَّا تُؤۡمِنُونَ ۝﴾.

يعني: بېشکه خامخا دغه قرآن د مکرم عزتمن رسول قول دی او دا قول د کوم شاعر قول نه دی، تاسي ډير لږ ايمان راوړئ (بلکه نه مومنان کېږئ)

عمر ﷺ وايي ما د ځان سره و ويل: چې شاعر نه دی نو کاهن دی او بيا رسول الله ﷺ دغه آيات شريف تلاوت کړی:

﴿وَلَا بِقَوۡلِ كَاهِنٍۚ قَلِيلاً مَّا تَذَكَّرُونَ ۝﴾.

. او دغه قرآن د کاهن قول نه دی لکه تاسي چې ګمان کوئ، تاسي لږ پند اخلئ (بلکه هيڅ پند نه اخلئ)

﴿تَنزِيلٌ مِّن رَّبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ۝﴾.

دغه قرآن د رب العالمين له طرفه نازل سوی دی او رسول الله ﷺ سورة تر آخره و وايه، عمر ﷺ وايي: څه نا څه تر تاثير لاندي سوم اسلام مي زړه ته را نژدې سو.

دا هغه د اسلام تخم ؤ چې د حضرتِ عمر ﷺ په زړه کې کښېښوول سو مګر هغه د جاهليت آثار او تقليدي قوميت، د پلرو او نيکه ګانو د دين لوی والی او د هغه دين سره علاقه، بيا هم پر دغه حقيقت چې د ده پر زړه يې رغ کاوه غالبه وه، بيا هم په خپل عمل کې د اسلام ضِد او د مسلمانانو دښمن ؤ، د هغه خپل زړه په پټ شعور لا نه ؤ قانع، خو بيا هم چې د ده په دباندني ژوند کې هغه اول نرم والی په ده کې وليدل سو، هغه و حبشې ته د مسلمانانو د هجرت په وخت کې ؤ.

مسلمانانو خو يوه په بل پسي هجرت کاوه، نو د مسلمانانو څخه يوه ښځه وه چې اُمِ عبدالله ورته ويل کېده دغې ښځې غوښته چې هجرت وکړي، نو يې د خپل زوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالله سره داسي اتفاق وکړی چي ته جلا رهي سه او زه به جلا رهي سم او د فلاني غره تر شا به سره یو ځای سو او بیا به په ګډه سره ځو، مسلمانانو هجرت په پټه کاوه ځکه کفارو هجرت ته هم نه پرېښوول، نو عبدالله تر مور د مخه د هغه وعده سوي غره شا ته ولاړی او اُمِ عبدالله د شپې نا وخته پر خره سپره سوه د لاري د ضرورت شیان ور سره دي پسي را رهي سوه، د مکې مکرمې څخه چي ووتل عمر بن الخطاب په مخه ورغلی، وې لیدل چي ښځه د سفر دپاره تیاره او آماده ده، ویل: یا أم عبدالله! چیري ځې ؟ مسلمانان خو د سفرکولو څخه منعه دي.

ښځي ورته و ویل: یا عمر! آزارونه مو را کړل، مځکه مو را باندي تنګه کړه، پرې مو ږدی چي درڅخه ولاړ سو نه تاسي موږ غواړی نه موږ تاسي غواړو نو مي پرېږده چي هجرت درڅخه وکړم، تا ته څه تاوان رسیږي که دي پرېښوولم او ولاړم، عمر رضی الله عنه د دغو خبرو په اورېدلو سره نرم سو او ښځي ته یې و ویل: دا نو جلا والی دی یا أم عبدالله؟ (أمِ عبدالله او عمر رضی الله عنه په نسب سره نژدې او شریک وه) ښځي و ویل: هو! فراق او جدایي ده، عمر رضی الله عنه و ویل: په مخه دي ښه او سلامتیا دي ملګرې سه.

د اول وار دپاره عمر نرمیږي او څه نه وایي، ښځه په تعجب کي سوه او ولاړل، پر هغه وعده سوي ځای د خپل زوی سره یو ځای سوه، زوی یې پوښتنه ځني وکړه چي چا خو و نه لیدې؟ ښځي ویل یا! بل چا نه یم لیدلې یوازي عمر ولیدم، زوی یې ویل عمـــر؟ دا لوی مصیبت دی او ته یې څنګه پرېښوولې؟ ښځي قصه ورته وکړه او ویل تر دغه سوال او جواب زیات شئ نه دی پېښ سوی او په آخر کي یې دا هم راته و ویل: په مخه دي ښه سه، زوی یې ورته و ویل: مورا ستا لکه چي د دغي جملې د ویلو په سبب د عمر اسلام راوړلو ته امید پیدا سوی دی؟ ښځي ویل: هو داسي را ته معلومیږي، عبدالله و ویل: والله د خَطاب خر به د شهادت کلمې ووایي خو عمر به یې و نه وایي.

دا هغه اوله نرمي وه چي د عمر رضی الله عنه څخه ښکاره سوه مګر دغه نرمي مَیل و اسلام ته نه ؤ بلکه دا فقط د دغي ښځي سره نرمي وه، عمر رضی الله عنه چي کور ته راغلی په چرت او فکر کي دی چي دغه تفرقه او د قوم پاشل ولي پېښیږي؟ دغه ښځه د ده د قوم څخه ده او حبشې ته هجرت کوي، د دې ټولو مصائبو او مشکلاتو سبب څه شي دی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

پسله فکره دې نتیجې ته ورسېدی چې د دغو ټولو اختلافاتو سبب محمّد ﷺ دی. نو یې نیت او عزم وکړی چې رسول الله ﷺ و وژني که څه هم دئ د هغه په بدله کي و وژل سي مهمه نه ده مکه خو به د دغو مشکلاتو څخه خلاصه کړم.

نو یې د رسول الله ﷺ د وژلو إراده د ځان سره پخه کړه، سهار یې توره واخیستل او له کوره څخه د رسول الله ﷺ د وژلو په نیت و وتی، په لار کي یوه صحابي ولیدی چې نوم یې نعیم بن عبدالله ؤ او په پټه مسلمان سوی ؤ، د ده په اسلام څوک نه وه خبر، کله چې دغه نعیم ولیدل چې د عمر له مخه د شر علامې پورته کېږي توره ور سره ده او د جنګ دپاره تیار دی ویل: د خیره یا عمر! چیري ځې؟

عمر رضي الله عنه ویل: غواړم چې هغه څوک و وژنم کوم چې زموږ قوم یې سره متفرق کړی او پاشلی دی، زموږ پلرونه بیعقلان بولي او زموږ آلهه یا خدایان په بده سره یادوي، نعیم د دې خبرو په اوریدلو سره و بېرېدی ځکه عمر جبّار، شدید او قهرمن سړئ دی، د یوه شي إراده چې وکړي هغه تر سره کوي.

نعیم غواړي چې عمر د دغه کاره څخه را وګرځوي، نو یې ورته و ویل: که ته محمّد و وژنې آیا ته به د عبدالمطلب د اولادې څخه خلاص سې؟ عمر ویل: داسي را معلومېږي چې ته هم له خپله دینه اوښتی یې او ویل: که څه هم د عبدالمطلب اولاده ما و وژني زه دغه کار کوم، نعیم ولیدل چې عمر د رسول الله ﷺ د وژلو ټینګ عزم او إراده کړې ده حتّی خپل مرګ یې هم فرض کړی او منلی دی.

هو! هلته داسي نور خلک هم وه چې د رسول الله ﷺ د وژلو تقاضاء او آرزو یې درلودل، مګر دا کار یې نه سوای کولای ځکه هغه د عبدالمطلب د اولادې څخه پر خپل مرګ بېرېدل.

هر چا ته دا معلومه وه که څوک رسول الله ﷺ و وژني د عبدالمطلب کورنۍ هیڅکله هغه سړئ ببله مرګه نه پرېږدي مګر عمر چې دا کار کوي د خپل ځان مرګ یې فرض کړی دی، نعیم فکر وکړی چې یوه داسي حیله جوړه کړي چې لږ تر لږه دومره وخت پیدا کړي چې رسول الله ﷺ یا اصحاب کرامو ته خبر ورکړي، نو یې عمر رضي الله عنه ته و ویل: چې داسي ده نو ته یې باید اول د خپلي کورنۍ څخه را شروع

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي (اصلاً د نعیم مقصد دا دی چي عمر په یوه بل کار مشغوله کړي او دئ رسول الله ﷺ ته خبر ورسوي) عمر ویل: مقصد دي څوک دی؟ نعیم ویل: خور دي: فاطمه بنت الخطاب او د دې مېړه د دینه اوښتي دي او هغه دین یې پرې ایښی دی چي ته پر هغه دین یې، عمر نه ؤ خبر چي خور او اخښی یې مسلمانان سوي دي، ځکه اسلام ته دعوت پټ او سرّي ؤ، اسلام نه ؤ پټ، رسول الله ﷺ په ښکاره سره اسلام بیاناوه او په ښکاره سره یې عبادت کاوه، مګر ځیني کسان چي اسلام ته داخلېدل یا داخل سوي وه هغو خپل اسلام نه ښکاره کاوه، هر چا د خپل اجتماعي حال او مقام سره عمل کاوه، چا په پټه ایمان راوړی چا په ښکاره، فاطمه بنت الخطاب رضي الله عنها د عمر خور د هغي جملې څخه وه چي خپل اسلام یې پټ ساتلی ؤ، نو ځکه عمر رضي الله عنه له نعیمه څخه پوښتنه وکړه چي آیا زما خور خپل دین پرې ایښی دی؟ نعیم ویل هو، عمر رضي الله عنه د رسول الله ﷺ له طرفه را وګرځېدی د اخښي او خور د کور پر طرف رهي سو.

د فاطمې رضي الله عنها مېړه د عمر بن الخطاب اخښی سعید بن زید بن عَمرو بن نُفَیل دی دغه سعید د هغه زید زوی دی چي د مخه یې بیان درته وسو چي مُوَحِّد، حنیف او د ابراهیم علیه السلام پر دین ؤ او سعید بن زید رضي الله عنه د اولو مسلمانانو څخه دی او د هغه عشرهٔ مبشره څخه دی چي رسول الله ﷺ د جنت زېری ورکړی دی.

په دغه وخت کي چي عمر رضي الله عنه د خپلي خور فاطمې کور ته ورځي سعید رضي الله عنه د فاطمې خاوند هم په کور کي دی، خَباب بن الأرت رضي الله عنه هم د دوی سره دی او قرآن مجید ورته وایي ځکه رسول الله ﷺ هغو کسانو ته چي نوي په اسلام مشرفه کېدل هغه کسان ور استول چي مخ کي یې ایمان را وړی ؤ چي قرآن او اسلام ور وښیي.

نو دوی درې نفره سره ناست دي قرآن کریم وایي چي عمر کور ته ور داخل سو او دننه په خونه کي یې د قرآن مجید د ویلو آواز واورېدی، پوره یې نه اوري فقط یوه همهمه او ړوړ اوري، غوږ یې ورته ونیوی بیا هم نه پر بېلېږي نو یې دروازه ورپوري وهل.

عمر جبّار! تاسي فکر کوی چي د عمر به څومره قوت او طاقت ؤ؟ عمر په بدن ډېر لوی سړئ ؤ، د هغو ډېرو غټو خلکو څخه ؤ ډېر لوی او قوي بدن یې ؤ، کله چي به پر آس سپور سو پښې یې مځکي ته رسېدې، د ده په مثل غټ سړئ په ټولو مسلمانانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي نه ؤ ببله خالد بن وليد ﷺ څخه، د دوی دوو د غښ واله په باره کي وايي: کله چي به ډېر مسلمانان سره يو ځای سوه د ټولو له منځه به خالد او عمر ﷺ معلومېدل، د عمر ﷺ ډېر لوی او برداره ځيګر ؤ د ده په ليدلو څوک ببرېدی، هيبت او دبدبه يې درلودل.

دغه جبّار عمر دروازه ور پوري وهل خور يې وبېرېدل ژر يې خَباب ﷺ په پَستو کي پټ کړی (پَستو په پښتو کي هغي کوچنۍ خوني ته وايي چي د استوګني د خوني په آخر کي د ګدام يا مخزن په شکل سره وي او په عربي کي مَخدَع ورته ويل کيږي) خباب ﷺ يې هلته پټ کړی فاطمي ﷺ هغه د قرآن مجيد ورقه پټه کړه او بيا يې دروازه خلاصه کړه، عمر ورننوتی او ويل: تاسي څه شي وايه؟ هغو ويل: هيڅ شئ نه ؤ موږ په خپل منځ کي خبري سره کولې، عمر ويل: يا! ما يو څه واورېدل آيا دا هغه د محمّد خبري وې؟ سعيد ﷺ و ويل: يا عمر! که حق ببله ستا له دينه په بل دين کي ؤ؟ عمر پر سعيد ﷺ ناري کړه: اَصبأتَ؟ آيا له دينه اوښتی يې؟ سعيد و ويل: بَل اَسلَمتُ، يا! له دينه نه يم اوښتی بلکه مسلمان سوی يم، عمر هغه خپل اخښې سعيد را چپه کړی او وهي يې، د عمر خور فاطمي ﷺ عمر ځني را پورته کړی او خپل خاوند خلاصوي، عمر خپله خور فاطمه هم پرمخ په چپلاخه يا څپېړه و وهل، د هغې شونډه پرې سوه او ويني ځني را ايله سوې، عمر جبّار او شديد دی رحم او شفقت يې هېر دي خور يې په ژړا سوه او ويل: هو موږ مسلمانان سوي يو پر الله او د هغه پر رسول مو ايمان راوړی دی: ﴿أشهَدُ أن لاَ إلهَ إلا اللهُ وَأشهَدُ أنّ محمّداً رسولُ الله﴾.

عمر نا اميده سو او وې ليدل چي خور يې ژاړي او د خولې څخه يې ويني بهيږي وشرمېدی او پر خپل عمل پښېمانه سو، په زړه کي يې رحم او شفقت پيدا سو چي څنګه خپله خور وهي او دا هم اول وار ؤ چي خور يې و وهل نو يې په نرمه لهجه ورته و ويل: هغه ورقه چي تاسي ويل هغه را ښکاره کړی چي زه يې و وايم، خور يې ويل: يا! نه يې درښکاره کوم، عمر ويل: قسم په لات او عزیٰ په بد نيت لاس نه وروړم فقط رايې کړه چي ويې ګورم او تاوان هم نه ور رسوم، خور يې پوه سوه چي عمر نرم سو نو يې ورته و ويل: يا عمر! دا کلام الله دی او ته مشرک او نجس يې که دي د هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ویلو إراده وي يو وار غسل وکړه بيا به ورقه درکړم چي ويې وايې.

د عمر فکر او چرت په هغه ورقه کي بند سو چي دا به څه شي وي او څه به پکښي ليکلي وي نو له ډيره شوقه موافق سو غسل خاني يا تشناب ته ننوتی او غسل يې وکړی کله چي را و وتی خوريې هغه ورقه ورکړه چي قرآن مجيد پرليکل سوی ؤ، د حضرتِ عمر رضي الله عنه ليک او لوست زده وه او د ورقي په ويلويې شروع وکړه په ورقه کي ليکل سوي وه:

﴿بسم الله الرّحمٰن الرحيم﴾.

عمر رضي الله عنه و ويل: الرّحمٰن او الرّحيم څومره ښه پاک او طيب، نېک او مبارک نومونه دي، بيا ليکل سوي وه:

﴿طه ﴿١﴾ مَآ أَنزَلْنَا عَلَيْكَ ٱلْقُرْءَانَ لِتَشْقَىٰٓ ﴿٢﴾﴾.

يعني: اې محمّده! موږ د دې دپاره دا قرآن پر تا نه دی نازل کړی چي ته ځان په محنت او مشقت کي واچوې.

﴿إِلَّا تَذْكِرَةً لِّمَن يَخْشَىٰ ﴿٣﴾﴾.

بلکه موږ د هغه چا دپاره پند او نصيحت نازل کړی دی چي د الله جل جلاله څخه بيريږي.

﴿تَنزِيلًا مِّمَّنْ خَلَقَ ٱلْأَرْضَ وَٱلسَّمَٰوَٰتِ ٱلْعُلَى ﴿٤﴾﴾.

نازل سوی دی د هغه چا له طرفه چي پيدا کړي يې دي مځکه او لوړ لوړ آسمانونه.

﴿ٱلرَّحْمَٰنُ عَلَى ٱلْعَرْشِ ٱسْتَوَىٰ ﴿٥﴾﴾.

دغه د مځکو او آسمانو خالق ډير مهربان (رحمان) پرعرش مستولي او غالبه دی.

﴿لَهُۥ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَمَا تَحْتَ ٱلثَّرَىٰ ﴿٦﴾﴾.

خاص ده لره دي (يوازي دئ يې مالک دی) د هغو شيانو چي په آسمانو کي دي او د هغو شيانو چي په مځکه کي دي او د هغو شيانو چي د مځکي او آسمانو په منځ کي دي او د هغو شيانو چي تر مځکه لاندي دي دغه ټول موجودات په پيداکولو، په ملکيت په فرمان برداري کي يوازي د ده جل جلاله دي بل هيڅوک نه دی ورسره شريک.

﴿وَإِن تَجْهَرْ بِٱلْقَوْلِ فَإِنَّهُۥ يَعْلَمُ ٱلسِّرَّ وَأَخْفَى ﴿٧﴾﴾.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوکه په خبرو یا ذکر کولو سره جَهَر په زورَوالی کوې، دې ته ضرورت نسته ځکه چې بېشکه دغه الله خبر او عالم دی په پټه خبره او تر هغې هم په پټه چې د زړه حال دی (الله عزوجل ته په زوره خبرې، کراري خبري بلکه پټ د زړه حال ټول یو شئ دي، په ټولو حالاتو عالم او خبر دی)

﴿ٱللَّهُ لَآ إِلَـٰهَ إِلَّا هُوَ لَهُ ٱلۡأَسۡمَآءُ ٱلۡحُسۡنَىٰ ﴿٨﴾﴾.

الله نسته بل معبود بر حق مګر یوازې هم دئ جل جلاله دی، خاص ده لره دي ښه نومونه او صفتونه.

دغه د سورة طٰه آیاتونه وایې تر څو دې آیات شریف ته ورسېدی چې الله عزوجل فرمایي:

﴿إِنَّنِيٓ أَنَا ٱللَّهُ لَآ إِلَـٰهَ إِلَّآ أَنَا۠ فَٱعۡبُدۡنِي وَأَقِمِ ٱلصَّلَوٰةَ لِذِكۡرِيٓ ﴿١٤﴾﴾.

بېشکه چې زه الله یم، بېله ما بل هیڅوک د عبادت وړ او لائق نسته، نو زما عبادت کوه او زما د یادولو دپاره لمونځ آداء کوه.

﴿إِنَّ ٱلسَّاعَةَ ءَاتِيَةٌ أَكَادُ أُخۡفِيهَا﴾.

بېشکه چې قیامت راتلونکی دی زه إراده لرم چې د هغه د راتللو وخت پټ او مخفي وساتم.

﴿لِتُجۡزَىٰ كُلُّ نَفۡسِۭ بِمَا تَسۡعَىٰ ﴿١٥﴾﴾.

دپاره د دې چې هر چا ته د هغو عملو جزا ورکړل سي چې دوی یې کوي.

داسي آیاتونه دي چې ټول د الله جل جلاله او د قیامت په باره کي خبري کوي، حضرتِ عمر رضی الله عنه د دغو آیاتو په تلاوت سره نرم سو د کلام الله تر تاثیر لاندي راغلی د مسلمانېدلو إراده یې سوه نو یې وویل: دا څومره ښه او مکرم کلام دی محمّد ﷺ را وښوی چې ور سم.

خباب بن الأرت رضی الله عنه خو پټ ؤ او دا خبري اوري، دلته چې عمر رضی الله عنه دا خبره وکړه خباب بن الأرت رضی الله عنه را وغورځېدی ویل: زیری درکوم یا عمر! زه دا آرزو لرم چې د رسول الله ﷺ د جمعې د شپې دعاء ستا دپاره سي هغه چې ویې فرمایل: الٰهي په عمر بن الخطاب یا ابوجهل بن هشام سره اسلام معززه کړې او درځه رسول الله ﷺ به زه در وښیم، نو یې حضرت عمر رضی الله عنه د أرقم بن ابی الأرقم کور ته ور رهي کړی، هغه کور

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي د مسلمانانو د اجتماع او تعليم ځای ؤ، کله چي دوی د أرقم کور ته ورسېدل، د عمر﷜ سره تر اوسه هغه توره ور سره وه او د جنګ دپاره آماده معلومېږي او هلته بيا هغه نعيم رسول الله ﷺ ته خبر ورورى ؤ چي عمر ستا د وژلو په نيت را رهي دی.

اصحابِ کرامو ته ټول اخبار داسي رسېدلي دي چي عمر را رهي دی او غواړي چي رسول الله ﷺ و وژني، په هغه نوره قصه چي د فاطمې بنت الخطاب او سعيد بن زيد﷠ په کور کي پېښه سوه نه دي خبر، نو خود اصحاب کرام دلته د دغه راتلونکي خطر د مقابلې دپاره تيار او آماده دي، کله چي عمر﷜ د أرقم بن ابی الأرقم کور ته ور ورسېدی او د کور دروازه يې وټکول يو د اصحاب کرامو څخه ور ولاړ سو د دروازې تر چاک يې ورته وکتل، وې ليدل چي عمر توره په لاس ولاړ دی رسول الله ﷺ چي دننه په خونه کي ؤ هغه ته يې حال و وايه او دلته اصحاب کرام د سرای په ميداني کي سره را ټول دي، حمزه﷜ پوښتنه وکړه چي څه پېښه ده؟ دوی ويل: عمر دی، حمزه﷜ ويل: عمر؟ دروازه ور خلاصه کړی که د ده راتګ د خير په نيت ؤ خير به وويني او که د شر په نيت راغلی ؤ د ده په توره به يې و وژنو.

هو! دا صحي ده چي عمر غټ او ډير قوي دی مګر سيّدِنا حمزه﷜ جنګي پهلوان او فارِس دی داسي پهلوان دی چي په قريشو کي يې مثل نسته، په دغه وخت کي رسول الله ﷺ د خوني يا کوټې څخه را ووتی، حمزه﷜ و ويل: پرې يې ږدی چي کور ته راسي زه يې د ده په توره وژنم، رسول الله ﷺ و فرمايل: يا حمزه! ته ننوزه، حمزه هم د رسول الله ﷺ په امر خوني ته ننوتی او رسول الله ﷺ و فرمايل: عمر ته دروازه ور خلاصه کړی، اوس خلک په حيرت کي دي! چي عمر د ده ﷺ د وژلو دپاره راغلی دی او رسول الله ﷺ وايي: دروازه ور خلاصه کړی حال دا چي د رسول الله ﷺ سره کوم ساتونکی هم نسته او حمزه﷜ چي په مسلمانانو کي قوي او پهلوان دی هغه ته يې هم و ويل: ته خوني ته ننوزه، مګر چاره نسته د رسول الله ﷺ اطاعت حتمي دی، عمر ته يې دروازه ور خلاصه کړه او عمر کور ته ور ننوتی، غټ، قوي، جابر، شديد سړئ توره هم ور څخه ده، رسول الله ﷺ ور نژدې سو عمر﷜ يې تر ګرېوانه ونيوی او شديد تکان يې ورکړه په دومره قوت سره يې وښوراوه چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

عمر پر څنګنو کښېنستی او رسول الله ﷺ و فرمایل: «أمَا انَ لکَ يَابنَ الخطاب أن تُسلِم». يعني: اې د خطاب زويه! د دې وخت نه دی راغلی چې مسلمان سې؟ او نور يې هم پسي و فرمايل: او ته تر هغو نه مسلمانېږې چې الهي غضب دربانديي نازل نه سي؟ لکه پر وليد بن المغيره چي نازل سو او وې فرمایل:

«اللّهم هذا عمر بن الخطاب اللّهم أعِزَّ الإسلامَ بِعمر بن الخطاب»

عمر ﷛ و ويل:

« أشهد أن لا إله إلا الله، و أشهد أنّکَ رسولُ الله »

رسول الله ﷺ تکبير و وايه او کوم اصحاب کرام چې دلته موجود وه هغو هم په لوړ آواز ناري کړه: الله اکبر، دا تکبير په دومره لوړ آواز ؤ چي ټولي مکې واورېدی.

قريشو و ويل: والله يوه حادثه پېښه ده او لويه حادثه ده، رسول الله ﷺ پوه سو چي خبره ښکاره او واضحه سوه او خلک خبر سوه، نو يې اصحاب کرام امر کړه چي خپلو کورو ته ولاړ سی، ټول مسلمانان د أرقم ﷛ له کوره په تلوار و وتل او هر يو پر خپله لار ولاړی.

عمر ﷛ وايي: کله چي ما اسلام را وړی د ځانه سره مي فکر وکړی چي د اهلِ مکې څخه څوک د رسول الله ﷺ سره ډير عداوت لري؟ خپل زړه راته و ويل: ابوجهل، نو ورغلم او د ابوجهل دروازه مي ور وټکول، ابوجهل را ووتی ويل:

أهلاً و سهلاً مرحباً يابنِ أخي!

او ويل: څنګه راغلی يې؟ ما ويل: غواړم چي خبر دي کړم چي ما پر الله او د هغه پر رسول محمّد ﷺ ايمان را وړی او ټول هغه شيان منم چي محمّد ﷺ را وړي دي، ابوجهل د کور دروازه په زوره بنده کړه او ويل: (تبًّا لکَ) تا لره دي مرګ يا هلاکت وي، زما دي ټوله ورځ را خرابه کړه په شنه سهار دي دا زېری را باندي وکړی دا څه خبر ؤ چي تا ما ته راوړی.

تاسي پوهېږی چي عمر د همت او مړاني، د قصد او عزم خاوند ؤ، د ده اسلام ټولو مشرکانو ته ذِلت او سپکاوی ؤ او مسلمانانو ته عزت، شرف او خوشالي وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت عمرؓ وايي: کله چي به يو څوک مسلمان سو کفار به پر را وګرځېدل وهل او ټکول به يې ورکول، خو کله چي زه مسلمان سوم زما ماما ته ورغلم چي عاصي بن هاشم ؤ او په خپل اسلام مي خبر کړی، هغه په کور ننوتی او دروازه يې را ته وتړل او بيا د قريشو يوه بل لوی سړي ته ورغلم (چي ښايي دغه ابوجهل وي) هغه مي هم په خپل اسلام خبر کړی، هغه هم دروازه را ته بنده کړه او په کور ننوتی، بيا عمرؓ پوښتنه وکړه چي څوک سِر او پټ راز نه ساتي؟ خبر ژر نشروي او هر ځای يې بيانوي، عمرؓ غواړي چي د ده د مسلمانېدلو خبر ژر نشر سي او ټول قريش په خبر سي، خلکو ورته وويل: د خبر د نشرولو دپاره تر جَميل بن مُعَمّر بل مناسب څوک نسته، نن خبر ورته و وايه په دغه ورځ د مکې ټول ښار در خبروي د هغه وخت د بي بي سي راډيو ؤ، عمرؓ د جميل پر طرف ور رهي سو، د دغي قصې روايت عبدالله بن عمرؓ کوي، او وايي: زه په خپل پلار پسې وم چي پلار مي جميل بن مُعَمّر ته ورغلی جميل د کعبې شريفي سره ناست ؤ، عمرؓ ور سره کښېنستی او ور ته ويې ويل: يا جميل! آيا ته نه يې خبر؟ هغه ويل: په څه شي؟ ويل: ته نه سوې خبر چي زه وايم:

﴿أشهد أن لا إله إلا الله، و أن محمّداً رسولُ الله﴾

عبدالله بن عمرؓ وايي: والله زما پلار ته يې هيڅ جواب ورنه کړی او نه يې پوښتنه ځني وکړه چي کله يا څنګه بس ولاړ سو او ناري يې کړه: يا معشرَ القريش! عمر له دينه واوښتی، عمرؓ تر شا په پسې دی او وايي: دئ درواغ وايي بلکه زه مسلمان سوم او وايم:

﴿أشهد أن لا إله إلا الله، وأشهد أن محمّداً رسولُ الله﴾

عمرؓ خپل اسلام د ټولو قريشو په حضور ښکاره کړی، قريشو د حضرت عمرؓ په وهلو شروع وکړه دوی دئ وهي او دئ دوی وهي، دې وهلو له ماپښينه تر ماښامه دوام درلودی، خو په آخر کي عمرؓ ستړی سو، قريش ډېر ډېر ځيني يې ځان هوسا کوي او ځيني يې وهل کوي، خو عمرؓ يوازي دی او پرله پسې وهل کوي.

قريش يو نفر نه دی پر عمرؓ له هره طرفه وارونه کيږي او وهل کيږي، عمرؓ

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوه سو چي نور نه سم جنګېدلای، نو يې په دوی کي وکتل هغه د دوی شريف او معتبره چي عُتبه بن ربيعه ؤ هغه يې ونيوی او پر مځکه يې غځار کړي او د هغه پر ځيګر کښېنستی، نور قريش دئ وهي خو دئ د عتبه پر ځيګر ناست دی او دوې ګوتي د هغه پر سترګو ورموړي او ورته وايي: دغه خلک را څخه ليري کوې او که دي سترګي در وچاودم؟ عتبه نارې کړې چي ځني ليري سی پرې يې ږدی والله ړندوي مي، قريش هم ليري سوه عمرﷺ يې پرېښاوه، ده هم عتبه ايله کړی، قريشو بيا حمله پر وکړه عمرﷺ بيا عتبه ونيوی عتبه بيا نارې کړې، دوی دغه د ونيسه ايله که په حال کي وه څو عاص بن وائل د عَمرو بن العاصﷺ پلار چي د قريشو د لويو مشرانو څخه ؤ راغلی، ويل: څه قصه ده؟ حال ورته وويل سو، هغه پوهېدی چي عمر شديد او د عزم خاوند دی او که دا مسئله نوره هم اوږده سي په خپله د قريشو په منځ کي فتنه جوړېږي نو ويل: يوه سړي د خپل ځان دپاره يو دين اختيار کړی پرې يې ږدی هغو هم پرېښاوه او عمرﷺ خپل کورته ولاړی.

امام بخاري د عبدالله بن عمرﷺ څخه روايت کوي او وايي: کله چي عمرﷺ په کور کي ؤ دا بېره ورسره وه چي قريش به کورته پسي راسي، په دغه وخت کي عاص بن وائل السهمي ورته راغلی او دغه عاص په جاهليت کي زموږ د حلفاوو څخه ؤ او عمرﷺ ته يې وويل: څه درته پيښه ده؟ عمرﷺ ويل: ستا قوم دا إراده کړې ده که زه مسلمان سوم ما و وژني، عاص بن وائل و ويل: څوک نه سي در نژدې کېدلای، عمرﷺ وايي: پسله دغه چي عاص دا را ته و ويل نو زه په امان سوم، عاص چي له کوره ور ووتی وې ليدل چي شپله په خلکو ډکه ده ويل چيري ځی؟ خلکو ويل: دغه عمر ته ورځو چي له دينه اوښتی دی ، عاص ويل: هغه ته څوک نه سي ورتلای، يعني: زما په جوار او ساتنه کي دی، بيا نو خلک سره وپاشل سوه، اوس نو عمرﷺ هره ورځ د کعبې شريفي سره قرآن مجيد وايي خو څوک د بيري نه سي ور نژدې کېدلای، دا خو نسبت و مشرکانو ته د عمرﷺ ايمان را وړل وه مګر د مسلمانانو دپاره د عمر ﷺ اسلام څه فايده ورسول؟ د هغه په باره کي عبدالله بن مسعودﷺ وايي: موږ مسلمانانو د کعبې شريفي سره لمونځ نه سوای کولای ترڅو چي عمر اسلام را وړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

صُهیب بن سنان الرومي رضي الله عنه وايي: کله چې عمر رضي الله عنه اسلام را وړی اسلام ښکاره سو او اسلام ته دعوت هم په ښکاره سره کېدی او موږ مسلمانان د کعبې شريفې پر شا وخوا ډله ډله کښېنستلای سوای پر کعبه شريفه مو طواف کولای سوای او که چا بد او نا لائق را ته ويلي وای تر يوې اندازې مو د هغه جواب هم ورکولای سوای.

عبدالله بن مسعود رضي الله عنه وايي له کومه وخته چې عمر اسلام را وړی موږ په عزت سوو.

د مسلمانانو په حال کې دغه ټول تغير د هغې ورځې څخه راغلی چې عمر رضي الله عنه د أرقم بن ابی الأرقم کورته ورغلی او ويل: يا رسولَ الله! آيا موږ مسلمانان که مړه سو او که ژوندي پاته سو پرحق نه يو؟ رسول الله ﷺ و فرمايل: هو قسم مي دی په هغه ذات وي چې زما د نفس اختيار د هغه په قدرت کې دی که مړه سی او که ژوندي پاته سی تاسي پرحق ياست، عمر رضي الله عنه و ويل: نو موږ ولي خپل دين او اسلام پټوو؟ قسم مي دی په هغه ذات وي چې ته يې په حق سره را لېږلی يې چې موږ دباندي ور وزو، رسول الله ﷺ هم هغه اصحابِ کرام چې په دار الأرقم کې موجود وه د وتلو دپاره تيار او آماده کړل، مګر هو! هغه حُر او آزاد اصحاب چې د قريشو د ساداتو او اشرافو څخه وه، مريان او هغه ضعيفه خلک يې پرېښوول چې دغه نفر ټول څلوېښت نفره سوه، نو رسول الله ﷺ دوه لينه يا دوه قطاره ځني جوړ کړه او ټول نفر په خپله اسلحه مسلح دي د يوه قطار په مخ کې حمزه بن عبدالمطلب رضي الله عنه دی او د بل قطار په مخ کي عمر بن الخطاب رضي الله عنه دی او د دوو قطارو په منځ کې سرورکائنات حضرتِ رسول الله ﷺ رهي دی، ټول مسلمانان د دار الأرقم څخه مسلح او منظم را و وتل او د کعبې شريفې طرف ته رهي دي پرلاري تهليل او تکبير وايي: لا إلٰه إلاّ اللّٰہُ محمّدٌ رسولُ الله او الله اکبر وايي، قريش ورته ګوري او هيڅ يې په وسه و نه سوه نه يې آزار ورکړی او نه يې جنګ ور سره وکړی، د قريشو د ساداتو او اشرافو څخه څلوېښت نفره مسلمانان دي، په دغه طريقه سره د الله عزوجل دين ښکاره او روښانه سو، و اسلام ته دعوت او اسلامي عبادت د هغه پټ حاله څخه و اظهار او اعلان ته را و وتی او د دغي ورځي څخه د رسول الله ﷺ له طرفه و عمر رضي الله عنه ته د فاروق لقب ورکړل سو.

اوس چې عمر رضي الله عنه اسلام ته داخل سو او دعوت ښکاره سو د قريشو ژوند ډېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

تریخ سو او حیران دي چي څه وکړي؟ نو یې د مسلمانانو و اشد عذاب ته ملا وتړل، حتّی په خپله د رسول الله ﷺ او د هغه د اصحابو آزار یې شدید کړی، ابوجهل و رسول الله ﷺ ته ورغلی او ویل یا محمّد! ﷺ که دي تر دې وروسته زموږ خدایان په سپکه سره یاد کړل، ښکاره او بې قدرته دي وبلل موږ بیا ستا رب ته ښکنځل او بد ویل کوو، که څه هم قریشو الله جل جلاله په ربوبیت سره مانه او د هغه جل جلاله عبادت یې هم د بتانو د عبادت سره کاوه او ویل به یې: دغه بتان موږ و الله ته نژدې کوي، مګر نن ورځ یې د حسد او عناد په سبب دا جرئت وکړی او ویل: که تا بتانو ته بد و ویل، موږ و الله تعالیٰ ته بد وایو، نو په دغه باره کي د الله جل جلاله دا قول نازل سو چي فرمایي:

﴿وَلَا تَسُبُّوا۟ ٱلَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ فَيَسُبُّوا۟ ٱللَّهَ عَدْوًۢا بِغَيْرِ عِلْمٍ﴾. [الانعام/۱۰۸]

یعني: اې مومنانو! هغو معبودانو ته ښکنځل او بد ویل مه کوی چي دغه کفار د هغو عبادت کوي، نو دوی به د خپله جهالته څخه الله جل جلاله ته په ناحقه سره ښکنځل وکړي.

په دغه آیات شریف سره مسلمانان د بتانو د بد ویلو څخه منعه سوه، که څه هم د بتانو په بد ویلو کي د اسلام مصلحت او فایده سته مګر لوی ضرر هم ور سره ملګری دی چي هغه پر الله جل جلاله بد ویل دي، نو مسلمانان هم د بتانو د بد ویلو څخه چپ او پټه خوله سوه، دا د دې دپاره چي هغه لویه او بده ګناه منعه کړل سي کومه چي پر الله جل جلاله بد ویل دي.

رسول الله ﷺ ته د دعوت د پرېښوولو دپاره د قریشو وړاندیزونه

د دغو دوو مشهوره او معروفه پهلوانانو او قهرمانانو: حمزه بن عبدالمطلب او عمر بن الخطاب رضی الله عنهما ترایمان او اسلام را وړلو وروسته هغه د ظلم توري پردې څیري سوې او قریش د هغه عذاب ورکولو د نشې څخه پُر سد سوه، اوس ويني چي مسلمانان ورځ په ورځ ډېرېږي، نو غواړي چي د رسول الله ﷺ سره د خبرو د لاري د دعوت په پرې ښوولو کي کومي فیصلې ته ورسیږي او د دې کار په مقابل کي چي رسول الله ﷺ هرڅه وغواړي دوی یې ورکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو دوی بېچاره‌ګان په دې نه پوهېدل چې ټول هغه شیان چې لمر پر راخیژي و رسول اللهﷺ ته د دعوت په مقابل کې د ځماشي د وزر قدر او قیمت نه لري او دوی په دغه خیلو ورانديزونو کې ناکامه او نا امیده سوه.

هغه داسي: قریشو مشوره سره وکړه ویل اوس نو موږ ته دوې لاري پاته دي چې د هغو څخه به یوه عملي کوو، یو دا چې په خپله د محمدﷺ سره بحث او خبري وکړو قانع به یې کړو چې دغه د دعوت له کاره څخه لاس واخلي، که یې دا نه کړه قبوله نو دوهمه لار پاته ده چې هغه مخامخ مواجهه او مقابله ده، نو ویل څوک باید د خبرو دپاره ورسي چې خبري ور سره وکړي؟ د قریشو یو خاص مشر یې د دغه کار دپاره انتخاب کړی چې څوک وايي: ولید بن مغیره ؤ او څوک وايي عُتبه بن ربیعه ؤ، په هر صورت یوه ورځ قریش د خپل مجلس په ځای کې سره ناست دي، وې لیدل چې رسول اللهﷺ په مسجد کې یوازې ناست دی، ولید یا عتبه و ویل: یا معشرَ القریش! آیا محمّد ته ور نه سم؟ او خبري ور سره و نه کړم؟ ښايي زموږ د ورانديزونو څخه یو شئ قبول کړي او موږ پرېږدي، قریشو ویل: هو ورسه او خبري ور سره وکړه، ولید هم ور ولاړ سو و رسول اللهﷺ ته کښېنستی او ویل: اې وراره! تا ته معلومه ده چې ته په قوم کې د لوړي مرتبې او ښه نسب خاوند یې او تا دغه خپل قوم ته داسي لوی شئ را وړی چې په هغه سره دي دوی وپاشل، د دوی پر دین او خدایانو دي عیبونه و ویل او د دوی تېر سوي پلرونه دي کافران وبلل، اوس زما څخه څه خبري واوره او په هغو کې ښه فکر وکړه ښايي د هغو څخه ځیني خبري قبولي کړې، رسول اللهﷺ و فرمایل: وایه یا ولید! زه یې اورم، هغه ویل: اې وراره که ته په دغه کار سره پیسې غواړې؟ دومره مال او پیسې به درته را ټولي کړو چې تر موږ ټولو مالداره او غني سې.

رسول اللهﷺ د کعبې شریفي سره ناست دی او غوږ یې ورته نیولی دی، دا د خبرو کولو او خبرو اورېدلو ادب دی (*موږ یې هم باید زده کړو*) که څه هم د ولید ټولي خبري پوچي او بې معنٰی دي مګر ادب دا نه ایجابوي چې هر ګړئ د هغه خبري ورپرې کړي او خپلي خبري شروع کړي نو یې غوږ ورته نیولی دی.

ولید نور هم خپلو خبري پسي پوره کړې او ویل: که دي د دې کاره څخه شرف،

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشري او سرداري مقصد وي، د مکې عمومي سردار او رئيس به دي کړو، هيڅ فيصله به ستا د رأيې څخه مخالفه نه کوو او که پاچهي غواړې زموږ پاچا به دي کړو او که دي د دې کاره څخه مقصد ښځه وي هره ښغله چي ته لاس پر ايږدې در به په نکاح به يې کړو او که دغه شئ تا ته يو خيال او تصور راځي يعني: سودا او وسوسه وي او ته يې د ځان څخه نه سې ليري کولای طبيب به درته را وغواړو او په دې لار کي به تر هغه وخته پيسې خرڅې کړو تر څو چي ته جوړ يږې.

که چيري رسول اللهﷺ د دين او دعوت خبري پريږدي قريش تيار او آماده دي چي د هغه په بدله کي هر څه ورکړي او هر څه وکړي، قريش وايي: هر څه چي ته وايې زموږ قبول دي پرتا ويل او پر موږ يې کول دي، خو د دين او دعوت خبري پريږده، قريش تر دغي اندازې له اسلامي دعوته په تکليف وه او د دعوت د نشرېدلو څخه په بېره کي وه، رسول اللهﷺ غوږ ورته نيولی دی.

کله چي وليد د خپلو خبرو څخه فارغه سو، رسول اللهﷺ ورته و ويل: ستا خبري خلاصي سوې؟ وليد ويل: هو، رسول اللهﷺ و ويل: اوس نو ما ته غوږ ونيسه.

اخلاق دغه دي: تر کومه وخته چي هغه خبري کولې دئﷺ چپ او خاموشه ؤ فقط غوږ يې نيولی ؤ، کله چي وليد د خبرو کولو څخه فارغه سو رسول اللهﷺ و ويل: اوس نو غوږ ونيسه، هغه ويل: ښه وايه، رسول الله د دغو ټولو خبرو په جواب کي د سورة حٰم السجده څو آياته ورته تلاوت کړل، په نورو خبرو سره يې هيڅ جواب ورنه کړی، د هغه دپاره فقط قرآن مجيد کافي ؤ، رسول اللهﷺ و ويل:

﴿ بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ۝ حمٓ ۝١ تَنزِيلٌ مِّنَ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ۝٢ كِتَٰبٌ فُصِّلَتْ ءَايَٰتُهُۥ قُرْءَانًا عَرَبِيًّا لِّقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ۝٣ بَشِيرًا وَنَذِيرًا فَأَعْرَضَ أَكْثَرُهُمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ۝٤ وَقَالُوا۟ قُلُوبُنَا فِىٓ أَكِنَّةٍ مِّمَّا تَدْعُونَآ إِلَيْهِ وَفِىٓ ءَاذَانِنَا وَقْرٌ وَمِنۢ بَيْنِنَا وَبَيْنِكَ حِجَابٌ فَٱعْمَلْ إِنَّنَا عَٰمِلُونَ ۝٥ ﴾.

ژباړه: دغه قرآن د هغه الله له طرفه را لېږل سوی دی چي ډېر مهربانه او ډېر رحم کوونکی دی، قرآن داسي کتاب دی چي آياتونه يې په تفصيل سره بيان سوي دي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

قرآن دی چې په عربي ژبه لوستل سوی دی، د هغه قوم دپاره چې پوهیږي، مومنانو ته په جنت سره زېرى ورکوونکى دی او کفارو ته له دوږخه بېروونکى دی، نو د دغو کفارو څخه ډېرو مخ وګرځاوه، دوی حق نه اوري او دغه کفار محمّدﷺ ته وايي زموږ زړونه په پردو کي دي، په هغه څه نه پوهیږو چې ته موږ هغه ته دعوتوې (چې توحید او قرآن دی) او زموږ په غوږو کي دروند والی دی (ستا خبري نه اورو) زموږ او ستا په منځ کي د مخالفت پرده ده، نو ته په خپل دین عمل کوه او موږ په خپل دین عمل کوونکي یو.

رسول اللهﷺ دغه آیاتونه ور ته تلاوتول تر څو د الله ﷻ دې قول ته ورسېدی:

﴿فَإِنۡ أَعۡرَضُواْ فَقُلۡ أَنذَرۡتُكُمۡ صَٰعِقَةٗ مِّثۡلَ صَٰعِقَةِ عَادٖ وَثَمُودَ ﴿١٣﴾﴾.

ژباړه: که چیري دغو کفارو د حقه څخه مخ واړاوه، نو ته دوی ته و وایه: زه تاسي د سخت عذابه څخه بېروم په مثل د سخت عذاب د عادیانو او ثمودیانو، چې پر عادیانو باد صُر صُر مقرره سو او پر ثمودیانو جبریل علیه السلام چغه او ناره وکړه.

ولید د صاعقې د نامه په اورېدلو سره ډېر زیات وبېرېدی له خپله ځایه ور ولاړ سو د رسول اللهﷺ پر مبارکه خوله یې لاس ور کېښناوه چې چپ سي او نوري د عذاب خبري و نه کړي او ویل: د الله روی مي در وړی دی رَحم، د الله روی مي در وړی دی رَحم، ولید له ډېري بیري وارخطا سو چې پر دوی به هم داسي صاعقه نازله سي لکه د عاد او ثمود صاعقه او بیرته راغلی پر خپل ځای کښېنستی، رسول اللهﷺ نور آیاتونه هم پسي تلاوت کړه تر څو د سجدې و آیات ته ورسېدی د سجدې آیات چې یې تلاوت کړی رسول اللهﷺ سجده وکړه او بیا یې ورته و ویل: یا ولید! وادي ورېدل؟ اوس نو ته او دغه آیاتونه، زما له طرفه ستا جواب دغه دی.

نه بحث ؤ نه مناقشه او نه نور دلائل وه، فقط او فقط د ده د خبرو جواب د قرآن مجید آیاتونه وه، ولید له خپله ځایه لکه بېهوښه ولاړ سو، دا د قرآن مجید سحر او اعجاز دی، دا د قرآن کریم تأثیر دی، ولید د اول وار دپاره قرآن مجید مفصل او بې رغه روغه واورېدی، داسي یې واورېدی چې غوږ یې ورته نیولی ؤ، فکر او پام یې پرکاوه، د قرآن مجید تر تاثیر لاندي راغلی دی ولاړ سو او بیرته قریشو ته ورغلی،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټول قریش په دارالندوه کې د ده په انتظار ناست وه، دئ یې د بحث او پېشنهاد دپاره لېږلی ؤ او اوس ټول د جواب په انتظار دي، خو ولید لکه مسحور او بېهوښه دارالندوه ته ورننوتی، د دغه عجیب کلام تر تاثیر لاندي ؤ، رسول الله ﷺ فرمایي:

« انَّ مِنَ البَیَان لَسِحراً»

یعني: بیشکه ځیني بیانونه د سحر تاثیر لري، کله چي د بشر ځیني کلام یا بیان سحري تاثیر ولري، نو د قرآن مجید او الٰهي کلام په باره کي څه فکر کوې؟

رشتیا هم ولید بن المغیره د قرآن مجید په اورېدلو مسحور سوی ؤ، کله چي دارالندوه ته ورننوتی او قریشو ولیدی، ویل: سړئ بیرته راغلی مګر په والله نه په هغه مخ چي تللی ؤ په سړي کي ډېر فرق راغلی دی، ولید کښېنستی قریشو ورته وویل څه خبر دي راوړی؟ ولید وویل: والله د محمّد څخه مي داسي خبري واورېدې چي د هغه په مثل خبري مي په خپل عمر نه دي اورېدلي او دا خبره یې هم پر اضافه کړه:

« إنّ لِقَولِه لَحَلاوةً، وَإنّ عَلَیه لَطَلاوةً، وَ إنّ أعلاهُ لَمُثمِرٌ، وَإنّ أسفَلَهُ لَمُغدِقٌ، وَ إنّهُ لَیَعلُوا وَلا یُعلیٰ عَلَیهِ ».

یعني: د ده خبري خوږ والی لري، په خبرو کي یې اعجاب او بنایست پروت دی، لفظ د خبرو یې مېوه لري، معنٰی د خبرو یې تنده پورته کوي، د ده خبري تر هر چا لوړېږي او د ده پر خبرو څوک نه سي لوړېدلای.

د عربو لوړ والی، مهارت او پوهی په ژبه کي وه، سبحان الله! هر وخت چي الله ﷻ یوه قوم ته خپل رسول ورلېږلی دی د هغه شي معجزه یې ور سره ورکړې ده، چي دغه قوم به په هغه شي کي مشهوره او رسېدلی ؤ، مثلاً د عیسٰی علیه السلام قوم په طِب کي شهرت درلودی او رسېدلی ؤ، نو د عیسٰی علیه السلام معجزې هم له دغه قسمه څخه وې چي پیس یې جوړاوه، مور زاده ړوند یې بینا کاوه، حتّٰی مړي یې ژوندي کول، ځکه چي دغه قوم ته دا ورمعلومه سي چي دا د الله ﷻ له طرفه معجزه ده او د انسان کار نه دی.

همدارنګه د فرعون قوم چي په سحر او جادو کي رسېدلی او مشهوره ؤ، نو الله جل جلاله موسٰی علیه السلام ته هم له دغه قسمه معجزې ورکړې، هغه دا چه د لاس لکړه یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دومره لوی مار سو چې د ساحرانو ټول جوړ سوي شیان یې تېر کړل او لاس چې به یې له بغله را وایستی داسې به ځلېدی لکه لمر، نو ځکه د فرعون ساحرانو چې سحر یې پېژندی او د سحر ماهیت ور معلوم ؤ کله چې یې دغه معجزې ولیدلې پوه سوه چې دا سحر نه دی بلکه الهي معجزه ده او ایمان یې راوړی.

عربو د دې شیانو څخه کوم شئ نه درلودی هغه دوی چې درلودی او رقابت به یې په کاوه او د هغه شي استادان وه هغه د ژبې فصاحت او بلاغت ؤ او واقعاً هم د تاریخ د شروع څخه بیا تر اوسه په ټول بشرکي د فصاحت او پراختیا په اساس بله داسې ژبه نه ده پیدا سوې لکه عربي، نو ځکه عربو ته له هغه جنسه معجزه راغله چې دوی په هغه کې مهارت درلودی، داسې شئ په معجزه کې نه ورته راغلی چې دوی د هغه په باره کې معلومات نه لري، بلکه عربو ته داسې شئ په معجزه کې راغلی چې دوی د هغه کار استادان وه او قرآن مجید دومره بلیغ او فصیح ؤ چې دوی ورته عاجزه سوه او تر اوسه هم ورته عاجزه دي، نو ځکه د ولید پر ژبه دغه جملې و ویل سوې.

قریشو ورته و ویل: یا ولید! تا خپل دین پرېښاوه؟ (أ صبأت یا ولید!) له دینه واوښتې؟ ولید ویل: یا! له دینه نه یم اوښتی مګر والله ما داسې کلام په عمر نه دی اورېدلی، قریشو ویل: دا شعر دی، ولید ویل: والله تر تاسې ټولو په شعر پوهېږم، د شعر په بحرو، په نثر، په شعر، په ټولو پوهېږم، شعر پېژنم د عربو ژبه را معلومه ده مګر د محمّد ﷺ کلام شعر نه دی، قریشو ویل: چې شاعر نه دی نو کاهن او کوډګر دی، ولید ویل: کاهن پېژنم او کارونه یې، د هغو د اور بلولو او شیانو سوځولو ټولې طریقې را معلومې دي، حتّی مېږګیان او د مېږګیانو مرض را معلوم دي، د لېوني او مېږګیاني هیڅ حرکت پکښې نسته، قریشو ویل: نو ساحر او جادوګر دی، ولید ویل: سحر او ساحران پېژنم د هغو د شیانو تړل او غوټه کول را معلوم دي د هغو په پوکلو پوهېږم، د هغو د کارو څخه هیڅ کار پکښې نسته، قریشو و ویل: موږ نه پوهېږو چې څه درته و وایو، ولید ویل: یا قوم! زما خبره قبلوی؟ هغو ویل: وایه مقصد دې څه دی؟ ولید و ویل: دوه کاره دي چې د هغو څخه به یو کوی، قریشو ویل: هغه کارونه څه شي دي؟ ولید ویل: اول دا چه متابعت به یې وکړو ځکه د ده خبرې حق دي، دوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویل: په تا یې هم سحر کړی دی مونږ څنګه خپل او د خپلو پلرو دین پرېږدو؟ دا هیڅ امکان نه لري، ده ویل: چي دا مو نه سوه خوښه او نه یې قبلوی نو دا دوهم کار وکړی، قریشو ویل: هغه څه شي دی؟ ده ویل: دئ او خلک سره پرېږدی، پرې یې ږدی چي خلک دعوت کړي په والله د ده دغه خبري چي دغه اوس ما واورېدې یو عظیم کیفیت لري که دئ پرخلکو غالبه سو د ده عزت او شرف ستاسي عزت او شرف دی، دئ هم د قریشو څخه دی د ده فخر ستاسي فخر دی، تاسي به په ده سره هغه بختور خلک سی او که خلکو دئ و وژی دا هم هغه شئ دی چي تاسي یې غواړی، د ولید خبره پخه او معقوله وه خو قریشو و ویل: یا! والله! دئ او خلک به هیڅکله نه سره پرېږدو، ولید متردد سو چي قریش نه په اوله خبره راضي دي نه په دوهمه، ولید و ویل: اوس به نو آخري خبره درته وکړم، قریشو ویل: ښه! وایه، ولید ویل هغه مناسب او معقول شئ دا دی چي خلکو ته وایاست چي ساحر دی او زمونږ ټولو خبره باید یوه وي، کوم څوک چي د مکې له دباندي څخه راځي و هغو ته به مونږ ټول دغه یوه خبره کوو چي ساحر دی، نژدې او مناسبه خبره هم دغه ده چي د ده په خبرو کي سحر دی، د سحر په واسطه قوم سره جلا کوي، ښځه او خاوند سره جلا کوي پلار او زوی سره جلا کوي، سبحان الله! شیطان د دغه ولید لار و وهل، اوس لږ وخت د مخه ده کوښښ کاوه چي قوم ته سمه لار ورو ښیي مګر اوس دئ په خپله واوښتی او رسول الله ﷺ ته یې په بد ویلو شروع وکړه، نو د دغه ولید په باره کي د سورة المدثر دغه آیاتونه نازل سوه چي رب عزوجل فرمایي:

﴿ذَرۡنِي وَمَنۡ خَلَقۡتُ وَحِيدٗا ۝١١ وَجَعَلۡتُ لَهُۥ مَالٗا مَّمۡدُودٗا ۝١٢ وَبَنِينَ شُهُودٗا ۝١٣ وَمَهَّدتُّ لَهُۥ تَمۡهِيدٗا ۝١٤ ثُمَّ يَطۡمَعُ أَنۡ أَزِيدَ ۝١٥ كَلَّآۖ إِنَّهُۥ كَانَ لِأٓيَٰتِنَا عَنِيدٗا ۝١٦ سَأُرۡهِقُهُۥ صَعُودًا ۝١٧ إِنَّهُۥ فَكَّرَ وَقَدَّرَ ۝١٨ فَقُتِلَ كَيۡفَ قَدَّرَ ۝١٩ ثُمَّ قُتِلَ كَيۡفَ قَدَّرَ ۝٢٠ ثُمَّ نَظَرَ ۝٢١ ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ ۝٢٢ ثُمَّ أَدۡبَرَ وَٱسۡتَكۡبَرَ ۝٢٣ فَقَالَ إِنۡ هَٰذَآ إِلَّا سِحۡرٞ يُؤۡثَرُ ۝٢٤ إِنۡ هَٰذَآ إِلَّا قَوۡلُ ٱلۡبَشَرِ ۝٢٥ سَأُصۡلِيهِ سَقَرَ ۝٢٦﴾.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس به د دغه تلاوت سوو آياتو مختصره ترجمه درته وړاندې سي:

﴿ذَرۡنِي وَمَنۡ خَلَقۡتُ وَحِيدٗا ﴿١١﴾﴾

الله جل جلاله فرمايي: ما او هغه څوک چې يوازې مې پيدا کړی دی سره پرېږده، د يوازې څخه مقصد دا دی چې هر سړئ د مور له نسه بې ماله او بې اولاده يوازې را وزي، فوج او لښکر، مال او دولت، اولادونه او اقرباء او نور شيان د ځانه سره نه را وړي او يا د يوازې څخه مقصد خاص دغه وليد بن مغيره دی ځکه دئ د پلار يو زوی ؤ.

﴿وَجَعَلۡتُ لَهُۥ مَالٗا مَّمۡدُودٗا ﴿١٢﴾﴾

او بيا مې ده ته ډېر زيات مال ورکړی.

﴿وَبَنِينَ شُهُودٗا ﴿١٣﴾﴾

او زامن مې ورکړه چې د ده سره به په هر مجلس کې حاضر وه، وليد د ډېر مال خاوند او د لسو زامنو پلار ؤ چې دغه زامن به همېشه د ده په مجلس کې حاضروه.

﴿وَمَهَّدتُّ لَهُۥ تَمۡهِيدٗا ﴿١٤﴾﴾

تيار او آماده مې کړل ده لره په تيارولو سره، يعنې: ده لره مې په دنيا کې د عزت او مشرتوب ټول اسباب آماده کړي وه.

﴿ثُمَّ يَطۡمَعُ أَنۡ أَزِيدَ ﴿١٥﴾﴾

او بيا طمعه او اميد کوي چې نور به يې هم ورزيات کړم.

﴿كَلَّآۖ إِنَّهُۥ كَانَ لِأٓيَٰتِنَا عَنِيدٗا ﴿١٦﴾﴾

هيڅکله داسې نه کوم چې مال، نفر او نعمتونه دې نور هم ور ډېر کړم، بېشکه چې هغه (دغه وليد) زموږ آياتو لره مخالف او عناد کوونکی ؤ.

﴿سَأُرۡهِقُهُۥ صَعُودًا ﴿١٧﴾﴾

ژر ده چې د اور پر لوړ غره به يې وخېژوم (صَعُود) په دوږخ کې د يوه غره نوم دی چې همېشه کافران ورخېژول کيږي بيا د هغه غره له سره کښته را لغړول کيږي، چې دا هم د کفارو دپاره يو قسم عذاب دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿إِنَّهُۥ فَكَّرَ وَقَدَّرَ ﴿١٨﴾﴾

بېشکه هغه فکر وکړی چې پر قرآن څنګه طعن یا عیب و وایم او په خپل زړه کي يې خبره جوړه کړه، چې و وایي: قرآن کریم سحر دی.

﴿فَقُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ﴿١٩﴾﴾

پس هلاک سو، ملعون کړل سو، څنګه يې دا خبره جوړه کړه.

﴿ثُمَّ قُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ﴿٢٠﴾﴾

بیا دي هلاک او ملعون سي، خراب او برباد دي سي، څنګه يې دا خبره جوړه کړل چې قرآن سحر دی.

﴿ثُمَّ نَظَرَ ﴿٢١﴾﴾

بیا يې محمّد یا قرآن ته وکتل.

﴿ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ ﴿٢٢﴾﴾

بیا يې مخ تریو او تندئ يې غوټه کړی.

﴿ثُمَّ أَدْبَرَ وَاسْتَكْبَرَ ﴿٢٣﴾﴾

بیا يې محمّد ته شا کړه او د اسلام څخه يې سر غړونه وکړه.

﴿فَقَالَ إِنْ هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ يُؤْثَرُ ﴿٢٤﴾﴾

نو ویل: نه دی دا قرآن مګر سحر دی چې د نورو ساحرانو څخه را نقل سوی دی.

﴿إِنْ هَٰذَا إِلَّا قَوْلُ الْبَشَرِ ﴿٢٥﴾﴾

نه دی دغه قرآن مګر قول د بشر.

﴿سَأُصْلِيهِ سَقَرَ ﴿٢٦﴾﴾

ژر به دئ د دوږخ اور ته داخل کړم، دغه سړئ چې حق يې وپېژندی او ده ته دغه حق واضح او روښانه سو، تر داسي اندازې چې خپل قوم يې هم ورته رابلی او بیا په یوه وار واوښتی، داسي اوښتل چې د حق دښمن وګرځېدی، نو خود دغه سړئ د اور مستحق دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿سَأُصْلِيهِ سَقَرَ﴾

ژر به دئ د دوزخ اور ته داخل کړم.

دغه آیاتونه د دغي حادثې یا سوال او جواب په سبب نازل سوه.

دوهم وار بیا
د رسول الله ﷺ سره د قریشو خبري

امام طبري او ابن کثیر او نور سیرت پوهان روایت کوي چي دوهم وار بیا د قریشو مشران چي په هغو کي ولید بن المغیره، عاص بن وائل هم وه، و رسول الله ﷺ ته ورغله او دا وارېې بیا پر عرض کړه چي دومره مال به درکړو چي په موږ ټولو قریشو کي ته غني سې او زموږ د پېغلانو څخه به هغه تر ټولو ښایسته پېغله در په نکاح کړو او که دغه شئ مرض وي یا د پیري څخه درته پیښ وي موږ به دي په هر څومره پیسو سره چي وي علاج وکړو او داسي نور دنیوي شیان یې پر عرض کړه او ویل ته فقط دغه زموږ د آلهه او خدایانو بد ویل پرېږده او زموږ عادتونه او رواجونه د ناپوهۍ او جاهلیت عادتونه مه بوله، رسول الله ﷺ و فرمایل: زه د دغو شیانو دپاره چي دغه تاسي یې را باندي عرضوی یا راکوی نه یم رالېږل سوی چي په خپل رسالت سره دي زه ستاسي مالونه وغواړم، یا دي په تاسي کي شرف وغواړم، یا دي پر تاسي پاچهي وغواړم، مګر الله ﷻ زه و تا سي ته رسول را لېږلی یم او پر ما یې کتاب نازل کړی دی او زه یې امر کړی یم چي تا سي ته بشیر او نذیر سم، ما د خپل رب رسالت در و رساوه او تاسي ته مي نصیحت وکړی، که تاسي دغه شیان چي ما د خپل رب له طرفه درته را وړي دي قبول کړی دا مو په دنیا او آخرت کي ګټه ده او که یې نه و منی تر هغو صبر درته کوم چي الله ﷻ زموږ او ستاسي په منځ کي فیصله کوي.

قریشو ورته و ویل: که ته د دغو شیانو څخه چي دغه موږ درباندي عرض کړل هیڅ شئ نه قبلوې او ته دعوه کوې چي زه رسول الله یم، نو تر تا د مخه ټولو انبیاوو خپلو قومو ته معجزې را وړي دي او تا موږ ته معجزه نه ده را وړې، رسول الله ﷺ و فرمایل: ما تاسي ته د رب ﷻ کلام را وړی دی، کفارو ویل: یا! که ته غواړې چي موږ ستا دین ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

داخل سو نو تا ته دا معلومه ده چې زموږ ملځکه د هر چا تر وطن تنګه ده، شا وخوا غرونه راباندې را ګرځېدلي دي او اوبه هم هيڅ نه لرو، اقتصادي حالت مو ډېر تنګ دی، نو دي د خپل هغه رب څخه چې ته يې په دغه رسالت را لېږلی يې وغواړه چې دغه غرونه را څخه ليرې کړي او موږ ته داسې ولې او چينې و بهوي لکه د شام او عراق ولې چې د هغه ولو په واسطه موږ ته باغونه، زراعت او وابنه را شنه سي او الله مو غنيان کړي، نو موږ به هم ستا څخه يوه فايده ووينو، رسول الله ﷺ و فرمايل: دا د الله جل جلاله کار دی که يې خوښه وه دغه شيان به در کړي او که يې نه وه خوښه نه يې درکوي.

کفارو وويل: يا محمّد! داسې نه کيږي که دا نه سې کولای موږ ته زموږ مړه سوي پلرونه او نيکه ګان را ژوندي کړه ښه دی چې موږ خپل پلرونه او نيکه ګان و وينو او د هغو په جمله کي به قُصَی بن کلاب هم وي، هغه يو صادقه شيخ ؤ چې موږ د هغه څخه ستا په باره کي پوښتنه وکړو چې دا ستا خبري حق دي که باطلي، رسول الله ﷺ و فرمايل: مړي الله ژوندي کوي زه مړي نه سم ژوندي کولای، قريشو ويل: ګوره هيڅ نه سې کولای خو بيا هم ته وايې چې تا ته ملائکې راځي موږ غواړو چې دغه ملائکې و وينو ځانونه دي را ښکاره کړي د هغو په ليدلو سره به موږ ستا تصديق وکړو، رسول الله ﷺ و فرمايل: تاسي د ملائکو د ليدلو توان او طاقت نه لرئ او دا هم د الله جل جلاله کار دی که يې إراده وه در ښکاره به يې کړي او که يې إراده نه وه نه يې سی ليدلای، کفارو وويل: يو کار دي هم و نه کړی او ته غواړې چې موږ ستا متابعت وکړو حال دا چې ته غريب يې، خلک د غريبانو متابعت نه کوي، نو که ته غواړې چې موږ ستا متابعت وکړو له خپل ربه و غواړه چې باغونه او قصرونه، مريان او مالونه درکړي، کله چې ته غني سوې بيا حق لرې چې خلک ستا متابعت وکړي، رسول الله ﷺ وفرمايل: د الله جل جلاله رسالت او نبوت بلکه الهي ټول فضيلتونه په مال او غنا پوري تعلق نه لري، مال خپل خاوند الله ته نه نژدې کوي بلکه علم، تقوٰی او وحيِ دي چې انسان او رب سره نژدې کوي، نه زه دا کار کوم او نه زه هغه څوک يم چې له خپله ربه دغه شيان غواړي، کفارو وويل: ښه اوس خو دي زموږ د غوښتنو سره برابر يو کار هم و نه کړی او ته همېشه موږ د الله په عذاب سره بېروې، نو اوس موږ دغه الهي عذاب ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

تيار او آماده يو، آسمان را باندي ونړوه ټوټه ټوټه يې کړه، را باندي را وايې چوه چي مونږ دا ستا عذاب و وينو چي دا دي په وسه پوره دی که يا؟ رسول الله ﷺ و فرمايل: دا هم د الله جل جلاله په إراده پوري تعلق لري، دلته نو قريشو ورته و ويل: والله ته کاذب يې هيڅ شئ دي په وسه نه دی پوره، بلکه ستا استاد يو نفر دی چي نوم يې رحمان دی او په يمامه کي اوسيږي (يمامه په جزيرةُ العرب کي بلکه په نجد کي د يو ځای نوم دی) او ته موږ د هغه سري په عبادت سره امر کوې.

قريشو به داسي ويل: چي رحمان د الله جل جلاله د نومو څخه نه دی، لکه څرنګه چي د دغه موضوع په باره کي الله جل جلاله فرمايي:

﴿ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ ٱسْجُدُواْ لِلرَّحْمَٰنِ قَالُواْ وَمَا ٱلرَّحْمَٰنُ أَنَسْجُدُ لِمَا تَأْمُرُنَا وَزَادَهُمْ نُفُورًا ۩ ﴿٦٠﴾ ﴾. [الفرقان/٦٠]

يعني: کله چي به دغو کفارو ته و ويل سوه چي رحمان ته سجده وکړی او د رحمان عبادت کوی، دوی وايي: رحمان څه شي دی؟ آيا موږ به هر هغه شي ته سجده کوو چي ته مو په امر کوې؟ او دغه د رحمان د نامه يادول! له ايمانه د دوی نفرت ور زياتوي.

نو قريشو ويل: دغه د يمامې سړئ چي نوم يې رحمان دی او تا ته تعليم کوي ته موږ د هغه په عبادت سره امر کوې، په والله موږ به هيڅکله پر رحمان ايمان را نه وړو، دغه د معجزو د خبرو په آخر کي عبدالله بن ابی اُمَيه بن مغيره چي د قريشو د مشرانو څخه ؤ او د رسول الله ﷺ د عمه زوی ؤ ولاړ سو او ويل: يا محمّد! هغه ټول شيان چي موږ درته و ويل هغو ټولو ته عاجزه سوې هيڅ شئ دي و نه کړی، زه خو ايمان نه درباندي را وړم که څه هم و دي وينم چي په هوا الوتی يې او په دغه هوا کي آسمان ته ورسيږې او له آسمانه يو کتاب در سره را وړې او زه دغه کتاب په خپل لاس کي هم ونيسم، بيا هم ايمان نه درباندي را وړم او وايم: ته ساحر يې، رسول الله ﷺ هيڅ نه وايي، آيا دغسي د عقل له چوکاټه وتلي خبري جواب لري؟

بيا نورو کفارو و ويل: والله موږ پر تا ايمان نه را وړو ترڅو چي الله و نه وينو او ټوله ملائکې و نه وينو چي دغه الله ته راځي، که مو دا وليدل بيا نو ايمان را وړو، بيله دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه زموږ ایمان را وړل هیڅ امکان نه لري، رسول الله ﷺ دغه ټولي خبري اوري او چپه خوله دی هیڅ نه وایي.

خو بیا د کافر قریشو د دغو غوښتنو او دغه سوال او جواب په باره کي د سورة بني اسرائیل یا سورةُ الإسراء دغه آیاتونه نازل سوه چي الله جل جلاله فرمایي:

﴿وَقَالُوا لَن نُّؤْمِنَ لَكَ حَتَّىٰ تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الْأَرْضِ يَنبُوعًا ﴿٩٠﴾﴾.

او قریش وایي: یا محمّد! تر هغه وخته به پر تا ایمان را نه وړو ترڅو چي جاري کړې ته موږ لره د مځکي څخه بهېدونکې چینه.

﴿أَوْ تَكُونَ لَكَ جَنَّةٌ مِّن نَّخِيلٍ وَعِنَبٍ فَتُفَجِّرَ الْأَنْهَارَ خِلَالَهَا تَفْجِيرًا ﴿٩١﴾﴾

یا وي تا لره یو باغ د خرما او انګورو او وبهوې ته په دا باغ کي ولې په بهولو سره.

﴿أَوْ تُسْقِطَ السَّمَاءَ كَمَا زَعَمْتَ عَلَيْنَا كِسَفًا﴾

یا را واچوې پر موږ باندي آسمان ټوټه ټوټه لکه څرنګه چي ته ګمان کوې.

﴿أَوْ تَأْتِيَ بِاللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ قَبِيلًا ﴿٩٢﴾﴾

یا را ولې الله او ملائکې مخامخ ښکاره چي موږ یې و وینو،

﴿أَوْ يَكُونَ لَكَ بَيْتٌ مِّن زُخْرُفٍ﴾

یا وي تا لره یو کور چي په سرو زرو ښایسته سوی وي.

﴿أَوْ تَرْقَىٰ فِي السَّمَاءِ﴾

یا په آسمان کي لوړ وخېژې.

﴿وَلَن نُّؤْمِنَ لِرُقِيِّكَ حَتَّىٰ تُنَزِّلَ عَلَيْنَا كِتَابًا نَّقْرَؤُهُ﴾

او هیڅکله به ستا په تش او یوازي ختلو ایمان را نه وړو ترڅو چي پر موږ داسي یو کتاب را کښته کړې چي موږ یې لولو او ستا تصدیق پکښي موجود وي.

﴿قُلْ سُبْحَانَ رَبِّي هَلْ كُنتُ إِلَّا بَشَرًا رَّسُولًا ﴿٩٣﴾﴾.

یا محمّد! ﷺ دوی ته و وایه: پاکي ده زما رب لره (آیا یم زه) یعني: زه نه یم

(c) ketabton.com: The Digital Library

مکر یو را لېږل سوی انسان.

او بیا هم په دغه باره کې د سورة الأنعام دغه آیاتونه نازل سوه کوم چې الله جل جلاله فرمايي:

﴿ وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ كِتَابًا فِي قِرْطَاسٍ فَلَمَسُوهُ بِأَيْدِيهِمْ لَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٧﴾ ﴾.

او که موږ پر تا په کاغذ کې لیکل سوی کتاب نازل کړی وای او بیا دوی دغه کتاب په خپلو لاسو مسحه کړی وای نو خامخا به هغو کسانو چې کافران سوي دي ویلای: چې نه دی دغه کتاب مګر ښکاره او معلومداره سحر.

﴿ وَقَالُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ مَلَكٌ ﴾

او کفارو به ویل: ولي پر ده مَلَکه (ملائکه) نه نازلیږي؟ یعني: له آسمانه ولي ملائکه نه ورته راځي چې موږ یې ووینو، الله جل جلاله فرمايي:

﴿ وَلَوْ أَنْزَلْنَا مَلَكًا لَقُضِيَ الْأَمْرُ ثُمَّ لَا يُنْظَرُونَ ﴿٨﴾ ﴾.

او که موږ ملکه نازله کړې وای نو خامخا به د دوی د هلاک خبره فیصله سوې وای، بیا به دوی ته مهلت نه وای ورکول سوی.

ورونو! د تلاوت سوو آیاتو په ترجمه کې ډېري خبري او تفصیل سته خو زه نه غواړم چې زموږ د سیرت النبي ﷺ مضمون و تفسیر ته واوړي، نو ځکه په مختصره او کوتا ه ترجمه سره کفایت کوم.

﴿ وَلَوْ جَعَلْنَاهُ مَلَكًا لَجَعَلْنَاهُ رَجُلًا وَلَلَبَسْنَا عَلَيْهِمْ مَا يَلْبِسُونَ ﴿٩﴾ ﴾.

او که چیري موږ دغه رسول ملکه ګرځولې وای، یعني: انسانانو ته مو ملائکه په رسالت را لېږلې وای، نو خامخا به موږ دغه ملکه د یوه سړي په شکل ګرځولې وای (ځکه انسان د ملکي د واقعي شکل د لیدلو طاقت نه لري) نوکه ملکه د سړي په شکل سوې وای نو خامخا به موږ دوی په شک او شبهه کې اچولي وای لکه دغه اوس چې دوی پکښې پراته دي، یعني: اول خو مو ملائکه په دې سبب په رسالت نه را ولېږل چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

انسان د ملائکې د ليدلو توان او طاقت نه لري او که يې فرضاً د ملکي د ليدلو طاقت هم ورکړی وای او بيا يې هغه ملکي ته د ذرواغو خطاب کړی وای، نو سمدستي عذاب پر نازلېدی، نو ملکه خو په دغو سببو نه را ولېږل سوه او که مو بيا چيري ملکه د انسان په شکل او صورت کي را لېږلې وای نو دغه شک او اشتباه چي اوس يې پر تا کوي پر هغه ملائکې يې هم کاوه او دا به يې ورته ويلای چي ته ساحر، شاعر، کاهن يا کاذب يې.

ورونيو! اوس خو درته معلومه سوه چي د رسول الله ﷺ په ژوند خبرېدل د قرآن مجيد د معنٰی د پوهېدلو دپاره څومره فايده لري، که د رسول الله ﷺ د ژوند په دغه واقعاتو او سيرت نه سو خبر، آيا د دغو آياتو په ترجمه پوهېدلای سو؟ هيڅکله نه.

ښه دلته يوه پوښتنه پيدا کېږي: چي رسول الله ﷺ د کفارو دغه غوښتني ولي نه کړې ور د سره؟ يعني: هغه شيان چي دوی غوښتل رسول الله ﷺ ولي نه کړه ورته موجود او هغه د دوی د غوښتني معجزې يې ولې ور ښکاره نه کړې ؟

جواب: د دې څوسببه وه،

اول: هغه انبياء عليهم السلام چي تر رسول الله ﷺ د مخه وه آيا هغو خپلو قومو ته معجزې نه وې ور ښکاره کړي؟ موسٰی عليه السلام و فرعون او د هغه قوم ته (۹) معجزې ور ښکاره کړې او هره يوه يې تر هغه د مخنی معجزې لويه او مشکله وه، آيا د فرعون قوم د دغو معجزو په ليدلو سره ايمان را وړی؟ يا! نه يې را وړی.

د قريشو د معجزو غوښتنه هم د ايمان را وړلو دپاره نه وه بلکه جدل، سبسطه او بېځايه بحث ؤ، آيا عيسٰی عليه السلام خپل قوم ته معجزې نه وې را وړي؟ بلکه را وړي يې وې، مګر قوم يې د هغو معجزو په ليدلو سره بيا هم ايمان نه راوړی.

نو الله جل جلاله په قرآن مجيد کي دا هم ذکر کړي دي چي دغه د دوی غوښتني يې ولي نه کړې ورپوره، الله عزوجل د سورة بنی اسرائيل يا الإسراء په (۵۹) نمبر آيات کي فرمايي:

﴿وَمَا مَنَعَنَآ أَن نُّرۡسِلَ بِٱلۡأٓيَٰتِ إِلَّآ أَن كَذَّبَ بِهَا ٱلۡأَوَّلُونَ﴾. الاسراء: ۵۹)

او موږ هيڅ شي له دې څخه نه يو منعه کړي چي د دوی د غوښتني معجزې ور ولېږو ببله دې چي پخوانيو کفارو د معجزو تکذيب کړی ؤ، بيانو موږ هلاک کړل، يعني: که اوس موږ د دوی د غوښتني معجزې ورکړو او دوی ايمان را نه وړي دوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم هلاکيږي.

﴿ وَءَاتَيْنَا ثَمُودَ ٱلنَّاقَةَ مُبْصِرَةً فَظَلَمُواْ بِهَا ﴾

او ورکړې مو وه د ثموديانو قوم لره (اوښه) ښکاره معجزه، نو ثموديانو پرخپلو ځانو د هغې اوښې په زخمي کولو او وژلو سره ظلم وکړی.

﴿ وَمَا نُرْسِلُ بِٱلْءَايَٰتِ إِلَّا تَخْوِيفًا ﴿٥٩﴾ ﴾

او نه لېږو موږ دغه فرمايشي معجزې مګر د بېرولو دپاره يې لېږو. الله جل جلاله د صالح علیه السلام قوم ته د دوی د غوښتني سره برابره د معجزې په شکل اوښه ورکړل چي ټولو په سترګو وليدل چي لويه، غټه او قوي اوښه د مځکي يا ډبري څخه را وزي، بيا يې هم ايمان را نه وړی، حتّٰی هغه د معجزې اوښه يې زخمي او مړه کړه.

د کفارو د غوښتنو د نه پوره کولو دوهم سبب دا ؤ چي د دوی د غوښتنو پوره کول د اُمت آخره او انتهاء وه، هغه داسي: کله چي د رسول الله ﷺ او قريشو په منځ کي دغه بحث وسو جبريل علیه السلام و رسول الله ﷺ ته راغلی او ويل: يا رسولَ الله! الله جل جلاله را استولی يم او فرمايي: دوې خبري دي هره يوه چي ستا خوښه وي هغه سي به وسي، اول دا چي د دوی پر بې معنٰی او غلطو خبرو صبر وکړه او انتظار ورته وکړه، يا دا چي: هغه شيان چي دوی يې غواړي ټول به ورکړم مګر د دغو معجزو تر حاصلېدلو وروسته که يې بيا هم ستا د رسالت تصديق و نه کړی او ايمان يې را نه وړی ټول به هلاک کړم.

اوس نو خوښه او اختيار ستا دی، يا به پر ټولو مشکلاتو، بې معنٰی خبرو او ټولو هغو آزارو چي تا ته در کول کيږي صبر کوې، يا به د دوی غوښتني ورکړم، که يې بيا هم تر هغه فرمايشي معجزو وروسته انکار وکړی نو ټوله مکه هلاکيږي، لکه پر پخوانيو امتو چي قِسم قسم عذابونه او خرابۍ نازلي سوي دي، نو يا رسولَ الله! کومه خوا اختياروې؟

رسول الله ﷺ و فرمايل: صبر او انتظار کوم، الله عزوجل ته اميد لرم چي د دوی په وروستنيو نسلو کي داسي څوک پيداسي چي پر الله عزوجل ايمان را وړي، رؤف او رحيم رسولُ الله ﷺ د الله جل جلاله په قدرت او إراده دا کولای سوای چي د دوی ټولي غوښتني

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورپوره کړي مګر دا نو د امت انتهاء او آخره وه ځکه دا د نبي او امت په منځ کي آخرنۍ فيصله ده، واقعاً هم پسله هغه چي د امت د غوښتنو سره سم تولي معجزې ښکاره او موجودي سي، بيا نو امت نه دوې لاري پاته کيږي، يا به ايمان را وړي، يا به انکار کوي، که يې انکار وکړی الٰهي عذاب پر نازليږي، چي په دغه عذاب سره هغه قوم و انتهاء او آخر ته رسيږي، نو رسول الله ﷺ دا نه غوښتل چي د دوی سره آخري فيصلې ته ورسيږي، ويل: که په دوی کي فايده نسته اولادو ته يې اميد سته، بنايي په هغو کي مسلمانان پيدا سي او واقعًا هم داسي سوه، حتّٰی د ابوجهل زوی عکرمه رضي الله عنه مسلمان سو، په همدې سبب رسول الله ﷺ د صبر کولو او انتظار اړخ يا طرف اختيار کړی.

ابوطالب د بنی هاشم ټولنه جوړوي

که څه هم د حمزه او عمر رضي الله عنهما اسلام د رسول الله ﷺ او مسلمانانو په وضعه او حال کي تغير را وستلی ؤ او د مسلمانانو حالاتو څه نا څه فرق کړی ؤ مګر د ابوطالب په زړه کي بيا هم د مشرکانو څخه پرخپل وراره بېره موجوده وه، د ده هغه تيري سوي واقعې په ياد وې چي يو وار مشرکانو ورته و ويل: د وراره څخه دي لاس واخله او بيا يې ويل: وراره دي په عمّاره بن الوليد را سره بدل کړه چي موږ يې و وژنو او بيا ابوجهل د ده د وراره د وژلو په نيت هغه لويه ډبره واخيستل او عقبه بن أبي معيط د ده وراره د سجدې په وخت کي په پټو يا په يوه ټوکره سره تر داسي اندازې خپه کړی چي قريبه وه و وژل سي او بيا عمر بن الخطاب د ده د وراره د وژلو دپاره توره را اخيستې وه، ابوطالب په دغو واقعاتو کي فکر کاوه او د هغو څخه د داسي شَر بوی را پورته کېدی چي د ده زړه به يې ور و رېږداوه او دا د ابوطالب سره ثابته وه چي مشرکان د ده د وراره په باره کي د ده سره غدر او خيانت کوي او د ده د وراره د وژلو قصد او إراده لري او که د مشرکانو څخه يو نفر د ده پر وراره يوه ناګهاني حمله وکړي او ويې وژني، هلته نو حمزه او عمر يا بل څوک کومه فايده نه سي رسولای، دغه فکرونه د ابوطالب په زړه او دماغ کي په يقيني ډول سره ور ګرځېدل او دا ټول هم حق وه، ځکه واقعاً مشرکانو پر دې اتفاق کړی ؤ چي رسول الله ﷺ په ښکاره سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووژني او دغه د مشرکانو واتفاق ته د الله ﷻ په هغه قول کې اشاره ده چې فرمايي:

﴿أَمۡ أَبۡرَمُوٓاْ أَمۡرٗا فَإِنَّا مُبۡرِمُونَ ۝٧٩﴾. [الزخرف/۷۹]

يعني: کفارو د رسول اللهﷺ په خلاف يو کار جوړ کړی او محکم کړی دی او موږ هم د خپل تدبير محکم کوونکي، ټينګوونکي يو.

نو ابوطالب د دغو افکارو په مقابل کې څه وکړه؟ خپله کورنۍ چې د هاشم او مُطلِب اولاده وه سره راټوله کړه (*هاشم او مطلب دوه وروڼه دي چې د عبد مناف زامن وه*) او ويل: موږ او تاسي په ټولو بايد د محمّدﷺ ساتنه وکړو او مشرکانو ته دا موقع ور نه کړو چې ده ته کوم آزار او تکليف ورورسوي، دغه راټول سوو خلکو ټولو که مسلمانان وه که کفار د هغه عربي جِوار يا قوم پرستۍ په سبب دا غوښتنه و منل بېله ابولهبه چې هغه د نورو قريشو پرطرف سو او نورو ټولو په اتفاق سره د محمّدﷺ د ساتني او حفاظت مسئوليت او ذمه واري پرځان قبوله کړه.

اوس نو تر څلورو هفتو په لړ يا کمه موده کې مشرکانو ته څلور لويي حادثې پيښې سوې.

لومړۍ: د قريشو شريف او قوي پهلوان حمزهؓ مسلمان سو.

دوهم: عمر بن الخطابؓ چې معرفي کولو ته يې ضرورت نسته مسلمان سو.

دريم: رسول اللهﷺ د مشرکانو پېشنهاد يا وړانديز د قرآن مجيد په آياتو ورد کړی.

څلورم: بني مطلب او بني هاشم ټولو په اتفاق سره که مسلمانان وه که مشرکان د رسول اللهﷺ طرفداري او د هغه ساتنه اعلان کړه.

مشرکان په حيرت کې سوه او دا يې هم حق ؤ چې په حيرت کې سي، دوی پوه سوه که موږ د محمّدﷺ پر وژلو اقدام وکړو د مکې شېلې به زموږ په وينو وبهيږي او ممکن زموږ نسل ختم سي، کله چې مشرکانو ته دغه حقيقت ور معلوم سو نو يې د رسول اللهﷺ وژل پرېښوول او يو بل ظلم ته يې لاس واچاوه چې تر پخوانيو ظلمو ډير سخت او اشد ؤ، هغه داسي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ظلم او عداوت عهد نامه
مقاطعه او بندیز - یا اقتصادي انحصار

د قریشو یوه ډېره لویه ډله سره را ټوله سوه او پردې یې قسمونه یاد کړه چي هیڅوک به د بني هاشم او بني مطلب سره که مسلما ن وي که کافر او د هغو کسانو سره چي د بني هاشم او بني مطلب څخه نه دي خو مسلمانان سوي دي هیڅ قسم معامله نه کوي، نه به ښځه ځني غواړي نه به یې ورکوي، نه به شئ ځني رانیسي نه به یې پرخرڅوي، نه به څوک ور سره کښېني نه به خبري ورسره کوي، حتّٰی سلام به نه وراچوي، نه به د دوی کورو ته ورځي او نه به یې خپلو کورو ته پرېږدي، ترڅو چي محمّد ﷺ دوی ته د وژلو دپاره ورتسلیم نه کړي او د دغي فیصلې دپاره یې یوه ورقه ولیکل چي په هغه ورقه کي دغه ذکر سوي عهدونه او وعدې لیکل سوي وې.

بل دا چي د بني هاشم سره به هیڅ وخت د صلحي خبري نه کیږي او نه به صلحه ځني قبلیږي ترڅو چي محمّد ﷺ د وژلو دپاره را تسلیم نه کړي.

دغه ورقه یا تعهد نامه د قریشو ټولو کافرو مشرانو امضاء کړل.

ابن قیم رحمه الله وایي: دغه تعهد نامه منصور بن عکرمه بن عامر بن هاشم ولیکل او څوک بیا وایي چي نضر بن الحارث ولیکل، خو صحي خبره دا ده چي بُغَیض بن عامر بن هاشم ولیکل او رسول الله ﷺ ښرا ورته وکړه چي د هغې ښرا په سبب یې لاس شل سو.

د تعهد نامې یا مقاطعه نامې په شروع کي داسي ولیکل سوه:

(بِسمکَ اللّٰهم) او بیا د تعهد نامې نوري مادي ولیکل سوې چي پکښي لیکل سوي وه: هیڅوک به د بني هاشم او بني مطلب او نورو هغه کسانو سره چي مسلمانان سوي دي د رانیولو او خرڅولو معامله نه کوي، نه به شئ ځني را نیسي او نه به یې پرخرڅوي، نه به ښځه ځني غواړي نه به یې ورکوي او دوی ته به اجازه هم نه ورکول کیږي چي خوراکي مواد د مکې د دباندي څخه را نیسي، نه به څوک خبري ور سره کوي او نه به یې کورو ته پرېږدي، کامل انحصار او پوره مقاطعه ولیکل سوه او تعهد نامه یې دننه په کعبه شریفه کي وځړول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

درې کاله د ابوطالب په شِعَب کې

ابوطالب وېرېدی چې د قریشو کافر مشرانو د بني هاشم او بني مطلب او هغو کسانو چې د دوی پرطرف دي پرضد ډېر ټینګ اتفاق او اتحاد وکړی، نو ابوطالب هغه کسان چې د ده او د رسول الله ﷺ پرطرف وه سره را ټول کړه او د مکې مکرمې تر ښار دباندي و وتل، دا د دې دپاره چې دوی سره یو ځای وي او په خپل منځ کي مرسته او تعاون سره وکړي، نو یې د مکې مکرمې په بل ځای کې واړول چې هغه ځای ته شِعَبِ أبي طالب ویل کیږي، دوی هلته یو له بله سره مرسته کوي او په دې امید دي چې له دغې مقاطعې او انحصاره څخه خلاص سي.

سبحان الله! آیا د نن ورځې کفار هم د مسلمانانو په مقابل کې دغه کارونه نه کوي؟

د قریشو له طرفه د مسلمانانو سره مقاطعه او انحصار په ډېر شدید ډول شروع سوه او دې انحصار یا مقاطِعې درې کاله دوام وکړی، درې کاله او د دوی دا حال دی چې نه شئ رانیولای سي او نه یې خرڅولای سي هیڅوک شئ نه پر خرڅوي حتّی که د مکې مکرمې د دباندي څخه نور تجار راسي قریش یې نه پرېږدي چې پر مسلمانانو خواړه خرڅ کړي او که به بیا چیري د بني مطلب یا بني هاشم څخه یو څوک ورغله چې یو شئ را نیسي، قریشو به هغه شئ په دوه چنده قیمت د هغه تاجر څخه د دې دپاره رانیوی چې د مسلمانانو لاس ته د خوړلو شئ ورنه سي، مسلمانان مال لري مګر شئ نه سي په رانیولای او بل د أمن له طرفه هم نه وه په امان، د خپل ضرورت د شیانو د رانیولو دپاره هم د شِعَبِ أبي طالب څخه نه سي را وتلای بېله هغو حرامو میاشتو څخه کومي چې په هغو کې جنګ او تجاوز حرام ؤ.

ابوطالب پر رسول الله ﷺ بېرېدی چې څوک یې د شپې و نه وژني نو کله چې به شپه سوه او خلک به د خوب بستر ته تله ابوطالب به هم رسول الله ﷺ ته و ویل: ورسه پر خپل ځای دي پرېوزه، دا د دې دپاره که چا د ده ﷺ د وژلو إراده کړې وي هغه به یې وویني چې رسول الله ﷺ هلته پر خپل ځای پرېوتی، مګر کله چې به بیا خلک بیده سوه ابوطالب به د خپلو زامنو یا ورونو څخه یو څوک امر کړی چې ورسه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته د محمّد ﷺ په ځای کي پرېوزه او رسول الله ته به يې و ويل: ته ولاړ سه د ده په بستر کي پرېوزه، يا خو به په خپله ابوطالب د رسول الله ﷺ پر بستر پرېوتی.

کله چي د مسلمانانو او د دوی د کومکيانو خپل خوراکي مواد خلاص سوه او نور نه سي رانيولای نو په مسلمانانو او هغو کسانو کي چي د دوی مرسته يې کول لوږه شروع سوه، داسي کاختي او نيستي جوړه سوه چي د لوږي په سبب يې د درختو او وُنو پاني خوړل، نورو قريشو به د مسلمانانو او د هغو د کومکيانو د کوچنيو ماشومانو پرله پسې ژړا او نارې، چغاري او بغاري اورېدلې چي د لوږي په سبب به يې همېشه ژړل، خو زړ سوئ نه ؤ بلکه خوند يې پر اخيستی. لکه نن ورځ چي د دنيا ټول کفار د فلسطين د کوچنيو معصومو شهيدانو نندارې کوي او خوند پر اخلي.

هو! هلته په قريشو کي څو نفره وه چي زړه يې غوښتی چي د بني هاشم او نورو سره د هغو دوستيو په سبب چي د دوی سره يې درلودلې مرسته وکړي، ځکه ځينو قريشو د بني هاشم يا نورو سره پخواني قرابتونه او د ښځو له طرفه دوستی درلودلې، نو د هغو دوستيو په سبب په دغه مقاطعه او انحصار نه وه راضي مګر په وسه يې هم څه نه وه پوره، نو به يې د موقع په وخت کي د نورو قريشو په پټه څه خوراکي مواد وُروړل چي د هغې جملې څخه يو هم حکيم بن حزام ؤ.

حکيم بن حزام د قريشو د مشرانو څخه يو مشر ؤ او تر دغه وخته نه ؤ مسلمان سوی، د ده زړه غوښتل چي د بني هاشم سره د دغه تنګسې په وخت کي مرسته وکړي ځکه يو خو يې د مور له طرفه د بني مطلب سره دوستي درلودل او بل خديجه رضي الله عنها د ده عمه وه.

دغه حکيم، يوه ورځ څه خوراکي مواد پر يوه اوښ بار کړه چي شِعبِ أبي طالب ته يې وروړي خو په لار کي ابوجهل وليدی، ابوجهل ويل: د خيره؟ يا حکيم!

حکيم ويل: دا زما کار دی هر چيري چي ځم، ابوجهل ويل: ته محمّد او د هغه ملګرو ته خواړه ور وړې؟ حکيم ويل: دا زما کار دی هر چيري چي يې وړم، د دې امت فرعون ابوجهل و ويل: يا! دا ستا کار نه دی! والله نه دي پرېږدم چي ته مسلمانانو ته خواړه ور وړې او د ده په منعه کولو يې شروع وکړه.

دوی په دغه کشمکش کي دي چي د قريشو د مشرانو او ساداتو څخه يو بل نفر

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغلی چي نوم يې ابوالبختري بن هشام دی او ده هم د مسلمانانو سره همدردي درلودل، که څه هم د ده همدردي د اسلام او ایمان په سبب نه وه بلکه د دې همدردۍ سبب هم قومیت او نسب ؤ، خو دغه ابوالبختري راغلی ویل: پر څه مو شخړه او غالمغال دی؟ حکیم و ویل: زما سره دغه بار را سره دی او غواړم چي هري خوا ته زما زړه وي ولاړ سم، مګر ابوجهل مي نه پرېږدي د ده يې په څه؟

ابوجهل ویل: یا! دئ غواړي چي دغه خواړه محمّد ﷺ او د هغه ملګرو ته یوسي، ابوالبختري و ویل: حکیم د قریشو د مشرانو څخه یو مشر دی او ته هم یو مشر يې! نو دئ آزاد دی هر چیري چي ځي ولاړ دي سي، ته حق نه لرې چي منعه يې کړې.

اصلاً مکې مکرمې یو عمومي مشر نه درلودی، هر مشر د خپل قوم او خپلي کورنۍ مشر ؤ، مګر ابوجهل که څه هم د خپل قوم بني مخزوم مشر ؤ خو د زړه غوښتنه او آرزو يې دا وه چي د ټولي مکې مکرمې مشر سي، مګرځرنګه چي قریش ښاخ ښاخ یا پښه پښه وه او هر ښاخ ځان ته مشران درلودل، هغه نورو مشرانو د ابوجهل اطاعت نه کاوه او نه يې دئ د ځان مشر باله، نو ځکه ابوالبختري ورته و ویل: حکیم هم یو مشر دی هر څه چي يې زړه غواړي و دي يې کړي، ابوجهل ویل: یا! نه يې پرېږدم، ابوالبختري ته قهر ورغلی او ویل: ته څوک يې چي نه يې پرېږدې؟ ابوجهل ویل: نه يې پرېږدم او ابوالبختري يې پوري وهی د ابوالبختري هم ور سره حملې سوې، وهل پوري وهل سوه خو په آخر کي ابوالبختري پر زور سو او حکیم هغه خپل بار کړی اوښ مسلمانانو ته ورساوه.

همدارنګه د قریشو ځینو نورو مشرانو کوم چي د ابوطالب یا بني عبدالمطلب سره يې دوستي درلودل څه خوراکي مواد به يې مسلمانانو ته په پټه ور وړل مګر دغه خوراکي مواد چي مسلمانانو ته په پټه ور وړل کېده د دوی نه بسېده، ځکه دا لږ خواړه وه او هغه کسان چي په شِعَبِ أبي طالب کي اوسېدل ډیر او په لسهاوو نفر وه، نو خود پر مسلمانانو او د دوی پر طرفدارانو لوږه غالبه سوه، تر داسي اندازې چي یو د دوی څخه وایي: یوه شپه د حاجت د آداء کولو دپاره د خپله ځایه څخه څه ګوښه اولیري ولاړم، هلته مي یو آواز واورېدی چي باد یو شئ ښو راوه پسي وګرځېدم د مړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوي اوبښ د پوست يوه ټوټه يا يوه حصه مي پيدا کړه، دغه پوست مي واخيستی پسله پرېللو مي وايشاوه او و مي خوړی، تاسي فکر وکړی چي يو انسان د لوږي له لاسه دغه حال ته رسيږي چي د مړه اوبښ پوست او د درختو يا وُنو پاڼي خوري، هغه هم يوه ورځ نه بلکه په کلو يې دا حال وي، دا ځومره سخت ژوند دی مګر يوازي مسلمانانو نه بلکه هغو کسانو چي د مسلمانانو سره يې قرابت او همدردي درلودل دري کاله پرله پسې دغه لوږه وګالل، دري کاله يې پر لوږه سر بېره د خپلو کوچنيو اولادو او معصومو ماشومانو ژړاوي چي د لوږي د لاسه به يې ژړل تحمل کولې او زغملې دا هم د مسلمانانو دپاره د صبر او مقاومت امتحان ؤ، خو مسلمانانو پر دغو تکاليفو او مشکلاتو، زحمتو او آزارو صبر وکړی او په دغه سخت امتحان کي په همت او مړانه سره کاميابه سوه.

د تعهد نامې يا مقاطعې ماتول

پوره درې کاله پر دغه حال تېرسوه څو د بعثت د لسم کال د محرمي په مياشت کي دغه تعهدنامه او انحصار مات سوه د هغه د ماتېدلو سبب دا ؤ چي په قريشو کي ځيني کسان په دغه تعهذ او انحصار راضي وه او ځيني يې ناراضه وه، نو هغه کسان چي په دغه انحصار نه وه راضي هغو د دغه تعهدنامې د ماتېدلو دپاره کوښښ وکړی، هشام بن عَمرو چي د قريشو د مشرانو څخه ؤ او د شپې به يې په پټه څه خواړه و بني هاشم ته ور وړل او د هغو د دغه بد حال په سبب خواشيني او پرېشانه هم ؤ نو همېشه به په دې فکر کي ؤ چي دغه د ظلم ورقه او تعهد نامه چي د قريشو له طرفه ليکل سوې ده څنګه له منځه يوسي او دغه مقاطعه پای ته ورسيږي؟ د دې کار دپاره يې عزم وکړی چي دا مقاطعه بايد ليري او پای ته ورسيږي، نو زُهير بن أبي اميه المخزومي ته ورغلی چي د هغه مور عاتکه بنت عبدالمطلب د ابوطالب خور او د رسول الله ﷺ عمه وه.

زُهير ته يې و ويل: يا زُهَيرْ! آيا ته راضي يې چي ته خواړه خوري او اوبه څښې او ستا د ماما ګانو دي دغه حال وي چي ته په خبر يې؟ زهير ويل: يا! نه يم راضي.

هشام ويل: هو بايد په راضي هم نه سو درې کاله کيږي چي دغه خلک په لوږه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخته دي مور یې د شپې او ورځې د کوچنیو ماشومانو ژړاوي اورو چې د لوږې ژاړي او بیا هم چپ یو دغه خلک زموږ قوم زموږ وینه او زموږ ځان دي.

زُهیر ویل: نو څنګه وکړم؟ قریشو دا اتفاق کړی دی.

هشام ویل: زه غواړم چې دغه ورقه له منځه یوسم.

زُهیر ویل: زه او ته دوه نفره یو دا کار مو په وسه نه دی پوره، بیله ما او تا څخه بل څوک هم سته چې د دغې مقاطعې مخالف وي؟

هشام ویل: یا! فقط زه او ته یو.

زُهیر ویل: درېیم نفر هم را ته په کار دی.

نو هشام و مطعم بن عدي ته ورغلی و هغه ته یې د بني هاشم او بني مطلب دوستۍ او قرابتونه وریاد کړه او ویل: دا ښه کار نه دی چې ته په دغه ظلم کې د قریشو پر طرف یې، مطعم ویل زه یو نفر یم څه نه سم کولای.

هشام ویل: دوهم نفر مي هم درپیدا کړی دی، ویل: هغه څوک دی؟

ویل: زه یم، مطعم ویل: درېیم نفر هم په کار دی، ویل: هغه مي هم پیدا کړی دی، مطعم ویل: هغه څوک دی؟ ویل: زُهیر بن أبي امیه، مطعم ویل: په دې کار کې څلورم نفر هم په کار دی.

نو هشام بن عَمرو و ابوالبختري ته ورغلی، هغه ابوالبختري چې د ابوجهل سره یې د حکیم د اوښ په بار کې وهل او ټکول کړي وه، هشام پوهېدی چې ابوالبختري پر بني هاشم مهربانه دی، هغه ته یې هم هغه خبري وکړې چې مطعم ته یې کړي وې، ابوالبختري و ویل: آیا بل څوک هم سته چې په دغه کار کې زموږ مرسته وکړي؟

هشام ویل: هو! زُهیر بن أبي امیه، مطعم بن عدي او زه ستاسي سره یم، ابوالبختري و ویل: پنځم نفر ته هم ضرورت سته چې پنځه سو قوت مو زیاتیږي.

هشام و زُمعه بن الاسود بن مطلب ته ورغلی د هغه سره یې خبري وکړې د بني هاشم قرابتونه یې وریاد کړه، د هغو حقوق یې ورته بیان کړه او ویل: ته په دغه حالت راضي یې چې قوم دي د لوږې مري؟

زُمعه ویل: آیا دغه کار ته چې ته ما ور بولې بل څوک هم را سره سته؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

هشام ویل: هو! د هغه نورو ملګرو نومونه یې وریاد کړه.

زمعه و ویل: هو اوس صحي ده، دغه پنځه نفره د شپې په (حجون) کې چې په مکه مکرمه کې د یوه ځای نوم دی سره یو ځای سوه او د دغې صحیفې یا تعهد نامې د ماتولو دپاره یې عهد او وعده سره وکړه.

زهیر و ویل: اول هغه څوک چې د قریشو په حضور په دغه باره کې خبرې کوي هغه زه یم، شپه تېره سوه په سهار کې د قریشو مشران او سردارن او نور قریش د کعبې شریفې پر شا وخوا د خپلو مجلسو په ځایو کې ناست دي چې زُهیر له کوره را و وتی ښایسته او ګران قیمته لباس یې اغوستی دی پر کعبه شریفه یې طواف وکړی او بیا یې خلکو ته مخ ور واړاوه ویل: یا اهل مکه! آیا موږ خواړه خورو، کالي اغوندو او بني هاشم هلاکیږي؟ نه شئ پر خرڅیږي او نه څني رانیول کیږي، والله زه تر هغو نه کښېنم تر څو دغه ظالمه ورقه، دغه د دوستۍ قطعه کوونکې ورقه څیرې نه سي، درې کاله کیږي چې دوی خواړه نه لري او وږي ګرځي، والله دا پیغور به موږ ته تر ابده پاته وي.

ابوجهل چې د حرم په یوه طرف کې ناست ؤ ولاړ سو او ویل: درواغ دي و ویل والله دغه عهدنامه نه څیرل کیږي، دا هغه عهد او اتفاق دی چې ټولو قریشو کړی دی او وعده یې کړې ده چې دا مقاطعه به تر هغو جاري وي څو مسلمانان زموږ دین ته را اوړي.

زُمعه بن الاسود ولاړ سو او ویل: والله یا ابوجهل ته ډېر درواغجن یې موږ په دې عهد نامه د هغې د لیکلو په وخت کې هم نه ؤ راضي او دا باید څیرې سي.

ابوجهل وایي: والله نه څیرل کیږي. ابوالبختري ولاړ سو ویل: زُمعه رشتیا وایي موږ په دغه عهد نامه نه راضي یو او نه یې منو.

ابوجهل غواړي چې د ابوالبختري جواب و وایي چې مطعم بن عدي ولاړ سو او ویل: تاسي رشتیا وایاست او هرڅوک چې له دغه مخالفه خبرې کوي هغه درواغ وایي، موږ د الله په حضور کې د دغې عهد نامې څخه او کوم څه چې پکښې لیکل سوي دي بري او بېزاره یو.

ابوجهل د ده جواب ته ځان جوړاوه چې هشام بن عَمرو ولاړ سو او د دغه قسمه څخه خبرې یې وکړې، اوس نو کوم څوک چې دا حالت ویني یو د پنځو په مقابل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي دلائل وايي، ابوجهل وايي: دا عهد بايد نه سي مات او مقاطعه بايد نوره هم دوام ولري، مګر دوی پنځه دي که څه هم بل څوک د دوی پر طرف نسته خو دا پنځه منظم او د مخه يې پلان جوړ کړی دی (*پنځه منظم نفر کولای سي چي پر پنځوسو غير منظمو نفرو غالبه سي*) ابوجهل عاجزه پاته سو ويل: دا پلان په شپه کي جوړ سوی دی بيله دغه ځايه په بل ځای کي مشورې او اتفاق سوی دی.

د دغو خبرو په وخت کي ابوطالب د حرم شريف په يوه طرف کي ناست ؤ او دغه خبري اوري. ابوطالب ولي او د څه شي دپاره دلته راغلی ؤ؟ هغه خو په دې موضوعاتو نه ؤ خبر؟

د هغه د را تللو سبب بل شئ ؤ، هغه دا چه الله ﷻ خپل رسول ﷺ ته د دغه صحيفې يا ورقي په باره کي داسي معلومات ورکړل چي په هغه عهد نامه کي ټول هغه ځايونه چي په هغه کي ظلم او د صلهٔ رحمي قطعه کېدل ليکل سوي دي، هغه ټول وَينُو خوړلي دي، بېله هغو ځايو څخه چي په هغه کي د الله ﷻ نوم ليکل سوی دی، رسول الله ﷺ دغه خبر خپل اکا ابوطالب ته و وايه، ابوطالب ورته و ويل: آيا ستا رب ته په دغه خبر کړی يې؟ رسول الله ﷺ ويل: هو.

نو اوس ابوطالب د څو نفرو سره راغلی دی چي دغه خبر قريشو ته و وايي، د مخه تر دغه مناظرې او مناقشې ابوطالب ځينو قريشو ته دغه خبر و وايه: چي زما وراره دغسي او دغسي راته ويلي دي او هغه هيڅکله درواغ نه وايي، اوس تاسي وګورئ که خبره داسي وه لکه هغه چي وايي نو وپېښ سی او دغه خپل بد او ظالمانه عمل پرېږدی په والله تر هغو به يې در تسليم نه کړو چي يو نفر مو پاته وي او که هغه خلاف ويلي وه زه به تاسي او دئ سره پرېږدم، بيا نو څه چي مو خوښه وي هغه ور سره وکړئ.

قريشو و ويل: ښه او د انصاف خبره دي وکړه، خو د مخه تر دې چي پر دغه موضوع خبري وسي هغه بله خبره شروع سوه، پسله هغه چي د هغو پنځو نفرو او ابوجهل په منځ کي هغه سوال او جواب وسو، مطعم بن عدي کعبې شريفي ته ننوتی چي هغه عهد نامه را واخلي او ځيري يې کړي، وې ليدل چي عهد نامه ټوله وَينُو خوړلې ده بېله هغه ځايه چي (بِسمکَ اللّهم) يا بل هغه ځای چي د الله ﷻ نوم ليکل

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوی ؤ، هغه پرخپل حال پاته وه نوره ټوله عهد نامه نه وه! وَيَنُو خوړلې وه.

له دغه وخته دغه عهد او اتفاق، انحصار او بندیز مات سوه، رسول الله ﷺ او د ده ټول ملګري د شِعب أبي طالب څخه را ووتل او خپلو کوروته ولاړل.

دلته کفارو بیا د رسول الله ﷺ د نبوت د علامو څخه یوه ډېره لویه علامه ولیدل، چي هغه د عهد نامې په حال خبرېدل وه، مګر لکه څرنګه چي الله جل جلاله فرمايي:

﴿وَإِن يَرَوْاْ ءَايَةً يُعْرِضُواْ وَيَقُولُواْ سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ ۝﴾. [قمر: ۲]

ژباړه: که کفار د الهي قدرت یو دلیل و ویني مخ څني اړوي نه يې مني او وايي دا سحر دی.

کفارو دلته هم دغه د نبوت لوی دلیل نه و منی او نوریې هم کفر پر کفر زیات سو.

دغه مقاطعه او بندیز پسله درې کاله په دغه شکل سره پای ته ورسېدل، مګر دغه موده ډیر سخت او مشکل ژوند ؤ، درې کاله پرله پسې ټولو مسلمانانو او د دوی دوستانو یا طرفدارانو دغه لوږه او د وړو ماشومانو ژړاوي و زغملې.

مسلمانانو ولي او د څه شي دپاره دغه عذابونه او تکلیفونه قبلول؟؟؟

ډیره مهمه پوښتنه ده په معقول او منصف جواب پسي یې ته وګرځه.

د رسول الله ﷺ ژوند په دغه ډول تېرېدی، قسم قِسم آزارونه، پرله پسې لوږې، سپکي او نا لايقي خبري، د ده ﷺ د اهل او متابعینو پرله پسې زهېرول او عذابونه ورکول، او بیا د دنیوي امورو لکه پیسې، آمریت او داسي نورو بشري خواهشاتو پېشنهادونه ورته وسوه، خو رسول الله ﷺ د دغو ټولو شیانو څخه هیڅ شي ته نه تسلیم سو او نه یې خپل دعوت پرېښاوه، دعوت کوي او پر هر قسم آزارو صبر کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابوطالب ته د قریشو آخرنۍ ډله

اوس چي رسول اللهﷺ د خپلو ټولو ملګرو سره د شِعَبِ أبي طالب څخه را ووتی پر هغه خپل پخواني قِسم دعوت کوي، مګر قریش که څه هم بندیز او انحصار یې پای ته ورساوه خو بیا هم پر مسلمانانو هغه آزارونه او هغه دوی دي، خلک د الله جَلَّ جَلالُهُ دلاري څخه منعه کوي او ابوطالب پر هغه ډول د خپل ورا ره دفاع او ساتنه کوي مګر په دغه وخت کي د ابوطالب عمر تر اتیا کلو اوښتی ؤ، دغه لوی واقعات او غمونه چي د کلو راهیسي پرله پسې پر ده تېرېدل خاصتًا دغه بندیز او انحصار ډېر ضعیفه کړی ؤ، هغه پخوانۍ قوت او شدت یې نه ؤ پاته، د شِعب څخه د ده د را وتلو خو میاشتي لا نه وې تیري سوي چي ډېر سخت ناروغه سو.

دلته نو مشرکانو مشوره سره وکړه، ویل: حمزه او عمر مسلمانان سوه او د محمّدﷺ د دین خبري په ټولو عربو او قریشو کي نشر سوې که موږ د ابوطالب تر وفات وروسته د هغه وراره ته کوم ضرر او تاوان ور ورسوو ټول عرب به موږ ته پیغور را کوي چي اکا یې ژوندئ ؤ دوی څه نه سوای په کولای او اوس چي اکا یې وفات سو او هغه یې تنها ولیدی نو یې پر را واچول، اوس قریش غواړي چي د ابوطالب په حضور د رسول اللهﷺ سره خبري وکړي او څه هغه شیان ور سره و مني چي تر دې د مخه یې نه ورسره منل، نو د قریشو یوه ډله ابوطالب ته ورغله چي دا د قریشو آخرنۍ ډله ده چي ابوطالب ته ورځي او د ده د وراره په باره کي خبري ورسره کوي.

د قریشو ټول اشراف او مشران چي عُتبه بن ربیعه، شیبه بن ربیعه، ابوجهل بن هشام، اُمَیه بن خلف، ابوسفیان بن حرب او نور پکښې وه، ټوله سره پنځه ویشت نفره ابوطالب ته ورغله او ویل: یا ابا طالب! ته په هغه خپل مقام او درجه پوهېږې چي په موږ کي یې لرې او تا ته اوس دغه ناروغي پېښه ده، موږ پر دې بېرېږو چي ته به زموږ له منځه ولاړ سې او په دې هم خبر یې چي زموږ او ستا د وراره په منځ کي اختلاف سته، نو اوس دي وراره را وغواړه زموږ له طرفه څه ده ته ورکړه او د ده له طرفه څه موږ ته راکړه، موږ به د ده څخه منعه سو او دئ به زموږ څخه منعه سي، موږ او زموږ دین دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره پرېږدي او موږ به دئ او د ده دین سره پرېږدو، ابوطالب و رسول الله ﷺ ته نفر ورولېږی او هغه هم راغلی، ابوطالب ورته وویل: اې وراره! دغه نفر ستا د قوم اشراف دي سره یو ځای سوي دي غواړي چې څه درکړي او څه در څخه واخلي او بیا یې هغه نوري خبري ورته وکړې کومي چې قریشو ابوطالب ته کړي وې چې موږ به په ده کار نه لرو او دئ دي په موږ کار نه لري.

رسول الله ﷺ قریشو ته مخ ور واړاوه او ورته ویې ویل: څه فکر کوی؟ که زه یوه خبره دروښیم او تاسي هغه خبره وکړی په هغه سره به د عربو پاچهان وګرځی او عجم به سر درته کښته کړي.

په بل روایت کې راغلي دي چې خپل اکا ابوطالب ته یې وویل: اې اکا! دوی ویوه داسي کار ته نه را بولې چې هغه د دوی دپاره خیر او بهتر وي؟ ابوطالب وویل: څه شي ته یې را بولې؟ ویل: زه یې یوې خبري ته را بولم چې د هغې په ویلو سره به عرب سر ور ته کښته کړي او د عجمو به مالکان وګرځي، قریشو چې دا خبره واورېدل چپ سوه او په حیرت کي سوه، نه پوهېږي چې څنګه د دغي یوې جملې د ویلو څخه چې هغه هم دومره فایده ولري انکار وکړي، وروسته ابوجهل و ویل: دا یوه خبره څه شي ده؟ موږ به دي لس خبري ومنو، رسول الله ﷺ و فرمایل: فقط دغه یوه کلمه و وایاست (لا إلٰه إلاّ الله) او هغه چې تاسي یې عبادت کوی هغه پرېږدی، قریشو لاسونه سره وټکول او وې ویل: یا محمّد! ته غواړې چې دغه آلهه یو إله وګرځوې؟ ستا کارونه عجب دي، بیا نو ځینو و ځینو نورو ته و ویل: والله دا سړئ د هغو شیانو څخه چې تاسي یې غواړی هیڅ نه درکوي در ولاړسی او د خپلو پلرو دین مو ټینګ کړی، تر څو چې الله ستاسې او د ده په منځ کي فیصله کوي او بیا نو قریش ولاړل.

د دغو کسانو په باره کي د سورة ص دغه آیاتونه نازل سوه چې رب عزّوجلّ فرمایې:

﴿وَعَجِبُوٓا۟ أَن جَآءَهُم مُّنذِرٌ مِّنْهُمْ ۖ وَقَالَ ٱلْكَـٰفِرُونَ هَـٰذَا سَـٰحِرٌ كَذَّابٌ ۝٤﴾.

ژباړه: او کفار د دې څخه تعجب کوي چې دوی ته بېرووونکی نبي د دوی له قومه راغلی دی او دغه کافران وایي چې دغه بېرووونکی نبي ساحر، درواغجن دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿أَجَعَلَ ٱلْآلِهَةَ إِلَٰهًا وَٰحِدًا إِنَّ هَٰذَا لَشَيْءٌ عُجَابٌ ۝﴾.

آیا ده دغه (۳٦۰) معبودان یو إله ګرځولی دی؟ دغه چې دئ وایي: دغه ډیر معبودان پریږدی او د یوه الله عبادت کوی یو ډیر عجب شئ یا کار دی چې مثل نه لري.

﴿وَٱنطَلَقَ ٱلْمَلَأُ مِنْهُمْ أَنِ ٱمْشُوا۟ وَٱصْبِرُوا۟ عَلَىٰٓ ءَالِهَتِكُمْ ۖ إِنَّ هَٰذَا لَشَيْءٌ يُرَادُ ۝﴾

او د دوی مشران په تلوار سره له دغه مجلسه څخه ولاړل چې یوه او بل ته یې سره ویل: درځئ درځئ، د دې ځایه ولاړېږی او د خپلو معبودانو پر عبادت صبر وکړی (ټینګ اوسی) بېشکه چې دغه شئ یعني: توحید خامخا یو شئ دی چې زموږ څخه یې إراده سوې ده، یعني: دئ غواړي چې د توحید په نامه سره موږ ټول د ځان تابع کړي.

﴿مَا سَمِعْنَا بِهَٰذَا فِى ٱلْمِلَّةِ ٱلْآخِرَةِ إِنْ هَٰذَآ إِلَّا ٱخْتِلَٰقٌ ۝﴾.

دغه توحید او وحدانیت په وروستني (عیسوي) دین کې موږ نه دی اورېدلی، دغه توحید له خپله ځانه جوړ سوي درواغ دي او وروستني نور آیاتونه هم په دغه باره کې نازل سوي دي.

عَامُ الحُزنِ - یا د غم کال

رسول اللهﷺ بیا هم د هغو آزارو اوتکالیفو سره سره توحید او الٰهي دین ته دعوت کوي ترڅو چې دوې لویې او ډیرې مهمې واقعې پیښې سوې، داسې واقعې چې پر دعوت او د رسول اللهﷺ پر ژوند یې ډیر تاثیر وکړی.

لومړئ: د رسول اللهﷺ د مهربانه، خواخوږي او حمایه کوونکي اکا ابوطالب وفات.

دوهم: د رسول اللهﷺ د مهربانه او غم شریکي زوجې حضرت خدیجېؓ وفات، چې اوس به دغه دوې واقعې په تفصیل سره درته بیان سي.

د ابوطالب ناروغي نوره هم شدیده سوه ترڅو چې د وفات ورځ یې را ورسېدل، د ابوطالب وفات د بعثت د لسم کال د رجب په میاشت کې وُ او شپږ میاشتې وروسته ترهغه وفات سو چې د قریشو له طرفه بندیز او انحصار پای ته ورسېدی او ځوک وایي: د دغه کال د رمضان په میاشت کې وفات سو، هغه ابوطالب وفات سو چې د قریشو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د آزارو او تکالیفو څخه د رسول الله ﷺ ساتونکی او حمایه کوونکی ؤ، رسول الله ﷺ د ده په وفات ډیر غمجن او ترانداز زیات خواشینی سو، ځکه ابوطالب هغه اکا ؤ چي رسول الله ﷺ یې کوچنئ لوی کړی ؤ او رسول الله ﷺ ته د عبدالمطلب تر وفات وروسته د پلار په درجه کي ؤ، د رسول الله ﷺ عمر اته کاله ؤ چي تربیه یې د ابوطالب پرغاړه سوه، سره د دې چي ابوطالب ایمان نه راوړی خو بیا هم د رسول الله ﷺ لوی مرسته کوونکی او حمایه کوونکی ؤ، موږ ولیدل چي د مقاطعې په وخت کي یې څومره مرسته او فدا کاري وکړه، که نه یوازي مسلمانانو ته د دې مشکل سره مقابله کول ډیره سخته تمامېده، که څه هم ابوطالب د رسول الله ﷺ پر دین نه ؤ مګر بیا هم د خپل وراره د مرستي او قوت عُمده مرکز دئ ؤ، کله چي ابوطالب ته مرګ حاضر سو او د زکندن په حالت کي ؤ رسول الله ﷺ ورته ناست ؤ، ابوجهل ته خبر ورغلی چي ابوطالب د مرګ په حالت کي دی نو دئ او عبدالله بن أبي امیه په تلوار ورغله د ورتګ اجازه یې وغوښتل، اجازه ورکول سوه، په ابوطالب کي روح پاته دی رسول الله ﷺ ورته ناست دی او ورته وایي اې اکا د (لا إله إلا الله) کلمه و وایه، فقط یوه کلمه! کولای سم چي د دغي کلمې په سبب د قیامت په ورځ ستا شفاعت وکړم.

ابوجهل ویل: یا ابا طالب! د عبدالمطلب له دینه اوړې؟ که دي دغه کلمه و ویل ستا اولادې ته به تر ابده پېغور ورکول کیږي، ابوجهل شیطان همېشه د اسلام مخ نیوی کوي او نه غواړي چي څوک مسلمان سي، رسول الله ﷺ کوښښ کاوه چي ابوطالب ایمان را وړي او ابوجهل پرله پسې منعه کاوه، ابوطالب متردِد او په شک کي دی چي د توحید کلمه و وایي که یا؟ خو ابوجهل او عبدالله بن أبي امیه ورته جوړېدلي دي ترڅو د ابوطالب آخري خبره دا سوه چي ویل: علی ملة عبد المطلب، یعني: د عبدالمطلب پر دین یم او وفات سو، ایمان یې نه را وړی او په دغه بیا د رسول الله ﷺ غم نور هم ډېر سو ځکه اکا یې ایمان ته نژدې سوی ؤ مګر مسلمان نه سو، حال دا چي دئ تر ټولو خلکو و رسول الله ﷺ ته نژدې دوست ؤ او تر هر چا یې د رسول الله ﷺ دفاع زیاته کړې وه، بیا نو رسول الله ﷺ و فرمایل: ترڅو چي منعه سوی نه یم د مغفرت طلب به درته کوم، یعني: که مي الله ﷻ منعه نه کړي زه به ستا

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپاره عفوه او بخښنه غواړم، د دغه موضوع په باره کي الله جل جلاله فرمايي:

﴿ مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَن يَسْتَغْفِرُواْ لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوٓاْ أُوْلِي قُرْبَىٰ مِنۢ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُمْ أَصْحَٰبُ ٱلْجَحِيمِ ﴿١١٣﴾ ﴾. [التوبه: ١١٣]

يعني: نبي او هغو کسانو ته چي ايمان يې راوړی دی نه ښايي او نه لائق دي چي د مشرکانو دپاره مغفرت و غواړي که څه هم دغه مشرکان د دوی سره خپلوي ولري (دا کار څه وخت نه دی ورته روا؟) وروسته تر هغه چي دوی ته ښکاره سي چي بې شکه دوی د دوږخ اهل دي (يعني پر کفر مړه سي).

ورونو! کله چي مومنانو خپل ځانونه او مالونه پر الله جل جلاله خرڅ کړي دي، نو دا کار هم ورسره حتمي او ضروري دی چي خپل ځانونه بل د هر چا څخه را تول کړي او يوازي يې خپل رب عزوجل ته وسپاري د (أعداء الله) سره يعني: د هغه چا سره چي د الله جل جلاله سره د هغو دښمني او دوږخي توب معلوم سوی وي خپله د دوستيو او مهربانيو سلسله وشکوي، که څه هم دغه د الله دښمنان د ده مور او خور، پلار او بادار، نيکه او انا، اکا او ترُبر او نور خاص خپلوان وي، ځکه هر هغه څوک چي د الله دښمن او له خپله ربه سرکښه وي هيڅکله د مومن دوست او خپل کېدلای نه سي، نو د هر هغه چا په باره کي چي دا سي معلومات حاصل سي چي په يقيني ډول سره دوږخي دی د دوی دپاره د بخښني او مغفرت غوښتنه منعه ده.

اوس نو دغه د کفر او دوږخي توب معلومات که په وحيو سره وي، يا هغه څوک په ښکاره سره پر کفر او شرک مړ سي د دوی دپاره د بخښني او مغفرت غوښتنه منعه ده.

او بيا هم د دغه موضوع په باره کي د الله عزوجل دا قول نازل سو چي فرمايي:

﴿ إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ يَهْدِي مَن يَشَآءُ ۚ وَهُوَ أَعْلَمُ بِٱلْمُهْتَدِينَ ﴿٥٦﴾ [القصص: ٥٦]

يعني: يا محمّد! ﷺ بېشکه ته هغه څوک پرسمه لار نه سې برابرولای چي ستا خوښ وي، بلکه الله عزوجل وهغه چا ته سمه لار ښيي چي د هغه د هدايت إراده وفرمايي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خاصه خبرتیا، یا تنبیه

د رسول الله ﷺ د والدینو په باره کي د اسلامي علماوو اقوال ډیر فرق سره لري، ځینو د دې دپاره چي د دوی ایمان او نجات ثابت کړي خاصي رسالې لیکلي دي او ځینو د حدیثو شرحه کوونکو محدثانه او متکلّمانه بحثونه کړي دي، خو د احتیاط او سلامتۍ ښه او غوره لار دا ده: چي په دغه مسئله کي څوک چپ پاته سي او په داسي دقیقو بحثو کي د ځېړنو څخه ځان وساتي، د داسي مسائلو حقیقت یوازي الله جل جلاله ته معلوم دی او هغه عادل رب په ښه ډول سره د ټولو موضوعاتو فیصله کوونکی دی.

د ابوطالب د ایمان په متعلق دغه لاندني معلومات په صحي احادیثو کي راغلي دي، امام بخاري د أبي سعید الخدري رضی الله عنه څخه روایت کوي چي وایي:

یو وخت د رسول الله ﷺ اکا ابوطالب د ده ﷺ په حضور کي یاد کړل سو، رسول الله ﷺ و فرمایل: ښایي ده ته د قیامت په ورځ زما شفاعت دا نفعه ورسوي چي د اور په ځنډه کي به وي، چي اور به یې تر بجلکو پوري رسیږي.

بیا هم په صحي حدیث کي راغلي دي چي حضرت عبّاس بن عبدالمطلب رضی الله عنه و رسول الله ﷺ ته و ویل: اکا ته به دي څه فایده ورسیږي؟ هغه ستا ساتنه کول او ستا په سبب په قهرکېدی (مقصد یې ابوطالب ؤ) رسول الله ﷺ و فرمایل: هغه د اور په ځنډه کي دی، که زه نه وای د اور په هغه کښته طبقه کي به وای.

خو بیا هم په تکرار سره وایم: زیات تر دغه د ابوطالب پر کفر او ایمان بحث کول غیرِ ضروري موضوع ده، ښه به دا وي چي د داسي غیر ضروري او خطراتو ډکو موضوعاتو په باره کي څوک چپ پاته سي چي د کتي پر ځای تاوان ورته پېښ نه سي، ابوطالب هغه څوک ؤ چي د اسلامي دعوت او رسول الله ﷺ دپاره مظبوطه قلا وه، اسلام او مسلمانان یې د قریشو د مشرانو او بیاکانو د تعارض څخه ساتلي وه.

ابوطالب خپل ټول قوت او شرف د دې دپاره استعمالول چي رسول الله ﷺ او د ده ملګري د مشرک قریشو د شر او آزارو څخه وساتي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حضرتِ خدیجه رضی الله عنها وفات

د ابوطالب تر وفات دوې میاشتې یا په بل روایت درې ورځې وروسته اُم المؤمنین حضرت خدیجةُ الکُبری رضی الله عنها وفات سوه.

د دې د وفات په تاریخ کي دوه قوله دي، څوک وایي د ابوطالب تر وفات دوې میاشتي وروسته وفات سوه او څوک وایي درې ورځي وروسته وفات سوه، د دې رضی الله عنها وفات د بعثت د لسم کال د روژې په میاشت کي ؤ او په دغه وخت کي د دې رضی الله عنها عمر (٦٥) کاله ؤ او د رسول الله ﷺ عمر(٥٠) کاله ؤ، خدیجه رضی الله عنها د رسول الله ﷺ مهربانه او غم شریکه زوجه، د الله عزوجل د لویو نعمتو څخه یو نعمت ؤ چي رسول الله ﷺ ته یې ورکړې وه.

دا هغه زوجه وه چي تر هر چا و رسول الله ﷺ ته ډېره نژدې او قریبه وه، دا وه چي د رسول الله ﷺ د اولادو مور او روزونکې وه او پنځه ویشت کاله یې د رسول الله ﷺ سره ګډ ژوند وکړی، د ده ﷺ د پرېشانیو او خوابدیو په وخت کي به پر ده ﷺ مهربانه وه، د ده د رسالت په دعوت او تبلیغ کي یې د ده مرسته او کومک کاوه، د ده د تکالیفو په وخت کي د ده خواخوږې وه، دا اول هغه څوک وه چي ایمان او اسلام یې قبول کړي وه، دا وه چي د نبوت د اولي لحظې څخه یې د رسول الله ﷺ مرسته کول او د جهاد په ترخو ورځو کي یې اشتراک ور سره کاوه، کله چي رسول الله ﷺ ته وحيِ نازلي سوې د دنیا ټول کارونه یې پرېښوول او ځان یې یوازي او یوازي د دعوت دپاره فارغه کړی او دا کار هم د اُم المؤمنین خدیجةُ الکبری رضی الله عنها په مرسته سره وسو، دا وه چي ورته ویل به یې: د ژوند مصاریف دي زما له مال او پیسو څخه پوره کوه، ته خپل ځان یوازي او یوازي دعوت ته فارغه کړه، دا وه چي خپل مال یې په دغه لار کي مصرفاوه، رسول الله ﷺ ته به یې ویل: د مال په باره کي هیڅ فکر مه کوه او د ده ﷺ مصرف هم د خدیجې رضی الله عنها د ماله څخه ؤ.

مسلمانه او صالحه ښځه یا زوجه دغسي وي چي خپل خاوند د الله عزوجل لاري ته فارغه کوي حتّی مصرف یې هم پرخپله ذمه اخلي، داسي نه لکه د نن ورځي ځیني

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښځې چې خاوند یې د خیر په کار یا په مسجد کې لړ وځنډېږي د دې ستړګې ورته کړې او له قهره ورته ډکه وي، حضرت خدیجه رضي الله عنها خپل ګران او محبوب خاوند د الله عزوجل عبادت او دعوت ته فارغه کاوه، خپل مال او پیسې یې هم په دغه لار کې مصرفولې، د دعوت د وخت ترخه تکالیف او آزارونه یې هم په ورین تندي ور سره وړل، رسول اللهﷺ فرمایي:

« آمَنَتْ بِيْ حِيْنَ كَفَرَ بِيَ النَّاسُ»

کله چې خلکو زما څخه، یا زما پر نبوت انکار کاوه دې ایمان راباندې را وړی.

« وَصَدَقَتْنِيْ حِيْنَ كَذَبَنِيَ النّاسُ »

او هغه وخت یې زما تصدیق وکړی چې خلکو درواغجن بللم.

« وأشْرَكَتْنِيْ فِي مَالِهَا حِيْنَ حَرَمَنِيَ النّاسُ »

او د دې په مال کې یې هغه وخت ګډ او شریک کړم چې خلکو محرومه کړم، یعني: خلکو څه نه را کول.

« وَ رَزَقَنِيَ اللهُ وَلَدَهَا وَ حَرَمَ وَلَد غَيرِهَا »

او الله عزوجل د دې څخه اولادونه را کړل، نه د نورو ازواجو څخه.

په هغه حدیث شریف کې چې امام بخاري یې د ابو هریره رضي الله عنه څخه روایتوي وایي چې جبریل علیه السلام و رسول اللهﷺ ته راغلی او ورته ویې ویل: یا رسولَ الله! دغه اوس خدیجه تا ته را رهي ده او یو لوښی ور سره دی چې په هغه کې خواړه یا د څښلو شئ دی، کله چې درته راغله د دې د رب له طرفه سلام پر و وایه او په جنت کې په یوه قصر سره زیری ورکړه، داسې قصر چې د لؤلؤ د ملغلري څخه جوړ سوی وي او هلته به نه غالمغال، شخول او نه ښور ماښور وي او نه به ستړیا وي، د دغه حدیث شریف په سبب دا رضي الله عنها یقینًا د اهلِ جنت څخه ده او د هغو کسانو څخه ده چې په جنت سره زیری ورکول سوی دی.

دغه دوې غمجنې حادثې د څو ورځو په جریان کې پرله پسې پیښې سوې چې د رسول اللهﷺ په زړه کې یې د غم او درد مشاعر وښورول او تر دغه وروسته پر دهﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ده د قوم له طرفه تکالیف او آزارونه پرله پسې سوه، د ابوطالب تر وفات وروسته قریشو پر ده ﷺ جرئت پیدا کړی او دئ ﷺ به يې په ښکاره سره آزاراوه او بد به يې ورته ویل، د دغو پیښو په سبب د رسول الله ﷺ پر غمو نور غمونه هم زیات سوه تر څو چي د قریشو د ایمان را وړلو څخه نا امیده سو.

ابن اسحاق په خپل سیرت کي وایي: کله چي د رسول الله ﷺ اکا ابوطالب وفات سو قریشو و رسول الله ﷺ ته هغه آزارونه ور رسول چي د ابوطالب په ژوند کي هیچا د هغه آزار فکر هم نه سوای کولای، حتّی د قریشو لڇګانو او بې باکانو تعارضونه پر کول، رسول الله ﷺ چي به پر لار رهي ؤ دغو لڇګانو به يې پر سر خاوري ور پاشلې، یوه ورځ يې یو چا پر سر خاوري ور وپاشلې رسول الله ﷺ خپل کور ته ننوتی او هغه خاوري يې پر سر پرتې وې، د لونو څخه يې یوه ور ولاړه سوه د رسول الله ﷺ سر يې ور پرېولی او ژړل يې چي دا څه حال دی، رسول الله ﷺ ورته وویل: لوري! مه ژاړه الله جلّ جلاله ستا پلار د خلکو څخه ساتي.

او رسول الله ﷺ به ویل: د قریشو څخه ما ته داسي تکلیف نه دی را رسېدلی چي زه دي په ناراضه یم تر څو چي ابوطالب وفاتېدی، یعني: د ابوطالب تر وفاتَ د مخه ټول آزارونه او تکالیف عادي وه، خو واقعي آزارونه د ابوطالب تر وفات وروسته شروع سوه، څرنګه چي په دغه کال کي پر رسول الله ﷺ دغه غمونه او دردونه، آزارونه او تکالیف پرله پسې ورتله نو رسول الله ﷺ دغه کال د (عامُ الحُزُن) په نامه سره وباله، یعني: د غم کال.

او دغه کال د سیرت او تاریخ په کتابو کي په دغه نامه سره مشهوره سو.

دلته یوې تنبیه او خبرتیا ته ضرورت سته هغه دا چي: ځیني خلک به داسي فکر کوي: چي رسول الله ﷺ دغه کال د عام الحزن په نامه سره وباله د هغه علت فقط دا دی چي په دغه کال کي د رسول الله ﷺ اکا ابوطالب او زوجه حضرت خدیجه رضي الله عنها وفات سوه او ډیر خلک ښایي د دې دپاره چي پر خپلو مړه سوو اقرباوو د اوردې مو دې دپاره غم وکړي دغه خبره دلیل وګرځوي، خو په حقیقت کي دا لویه خطاء ده، رسول الله ﷺ یوازي د خپل اکا او خپلي زوجې فراق او نیستي والي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دومره شدید نه ؤ غمجن کړی چي دغه کال دي د (عامُ الحُزن) په نامه سره وبولي.
بلکه د دې نامه سبب هغه حالات وه چي د دوی د وفات په سبب پېښ سوه، هغه دا چه د اِسلامي دعوت ډيري دروازې د ده ﷺ پر مخ وتړل سوې، د ابوطالب ساتني او حمايې د اسلامي دعوت دپاره ډيري دروازې خلاصي کړي وي او همدارنګه د اسلامي لار ښوونو او تعليم دپاره ډيري لاري موجودې وې رسول الله ﷺ د خپل اکا په وجود کي د هغه کار دپاره چي خپل رب په امر کړی ؤ ځيني کاميابۍ ليدلې، مګر د ابوطالب تر وفات وروسته دغه لاري او دروازې وتړل سوې، رسول الله ﷺ چي به د تبليغ دپاره هرڅه کوښښ وکړی او هر چيري چي به ولاړی د ده پر مخ لاري بندي وې، نه چا د ده ﷺ دعوت ته غوږ نيوی او نه چا اسلام قبلاوه، بلکه ټولو خلکو يا ملنډي په وهلې يا يې آزار ورکاوه، رسول الله ﷺ دغه کار ډير غمجن کړی ؤ چي هَغه وظيفه يې نه کړه آداء کومه چي الله ﷻ په مکلف کړی دی، نو له دغه سببه دغه کال ته (عامُ الحُزن) وويل سو.

د اصحابِ کرامو
د دومره صبر او ثبات سبب څه شي ؤ؟

د دغو آزارو او تکاليفو تر اورېدلو وروسته عاقل او هوښيارو خلکو ته دا سوال او پوښتنه پيدا کېږي چي د دغو آزارو په مقابل کي د مسلمانانو د دغه صبر او ثبات، د دغه تحمّل او مقاومت چي عقلونه ورته حيرانېږي سبب او باعث څه شي ؤ؟
مسلمانان څه شي د مقاومت دغي لوړي درجې ته و رسول؟ څنګه يې پر دغو آزارو او تکاليفو چي په اورېدلو سره يې وربښتان شخېږي او زړونه رېږدي صبر کاوه؟
د دغسي پوښتنو او سوالو په جواب کي غواړم چي لږ څه هغو عواملو او اسبابو ته اشاره وکړم چي انسان ته د دغه صبر او ثبات، زغم او مقاومت قدرت ورکوي.
۱ - د دغه ثبات او صبر دپاره اول او تر هر څه د مخه عُمده او اساسي سبب: پر يوه الله ﷻ ايمان دی او په حقه سره د دغه الله پېژندل دي، ټينګ ايمان چي په زره نوزي د غرو پر ډول ثبات او دروندوالی لري، د ټينګ ايمان او محکمه يقين پر خاوند

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د دنیا تکالیف هر څومره ډېر لوی او سخت سي، هغه څوک دغه ټول مشاکل د خپل ایمان په مقابل کي داسي ویني لکه د نړووتکي سېل پر سر خاشې، هغه سېل چي لوی بندونه او لوړي قلاوي نړوي، د دغسي ایمان خاوند د خپل ایمان په خوږ واله کي، د خپل یقین په روښنایي کي، دغه دنیوي زحمتونه او تکلیفونه نه حسوي او نه یې پروا په کیږي، د دغه ذکر سوي اصلي او یواځني سببه څخه چي صادقه ایمان دی څو نور فرعي سببونه هم پیدا کیږي چي دغه ثبات او صبر نور هم تقویه کوي.

۲ - داسي قائد او قیادت چي زړونه و هغه ته میلان لري.

رسول الله ﷺ چي د اسلامي امت نه بلکه د ټول بشریت قائد اعلیٰ ؤ داسي ښایسته خویونه، د ځان پوره والی او ښه اخلاق یې درلودل چي زړونه ور جذبېدل او ځانونه تر قربانېدل، د کمال او پوره والي هغه خویونه پکښي موجود وه چي هیڅ بشر ته نه دي ورکول سوي، د شرف، خیر، فضیلت، عفت، امانت، صدق او ټول د خیر اوصاف داسي او دومره پکښي موجود وه چي دښمنانو یې په هغو کي شک نه درلودی، دوستان او ملګري خو یې څه کوې،د ده ﷺ د خولې څخه هیڅ داسي جمله او کلمه نه را وتل چي د ټولو به د هغې پر رشتیا والي یقین نه ؤ، تاسي راسی چي د نمونې پر قسم د دښمنانو حالت و وینو او د هغو څه خبري واورو، چي څومره یې د رسول الله ﷺ پر رشتیا ویلو اعتماد او باور درلودی.

د قریشو د کفارو د مشرانو څخه درې نفره د شپې په پټه ورتله او د رسول الله ﷺ دکور د دېواله ترشا به یې د ده ﷺ قرآن ویلو ته غوږ نیوی او یو په بل نه وه خبر، د دغو درو نفرو څخه یو هم ابوجهل ؤ.

ترڅو چي دغه درې نفره په خپل منځ کي سره رسوا سوه، نو یوه نفر د ابوجهله څخه پوښتنه وکړه او ویل: د دغه په باره کي چي د محمّد ﷺ څخه دي واورېدل څه وایې؟ ده و ویل: څه مي واورېدل؟ موږ بني مخزوم (*چي د ابوجهل قوم او د قریشو یو ښاخ دی*) او د عبد مناف اولادې د شرف په حاصلولو کي سیالي سره کول، که دوی خلکو ته خواړه ورکول موږ هم خلکو ته خواړه ورکول، که دوی د خلکو سره کومکونه کول موږ هم کول، که دوی خلکو ته مالونه ورکول موږ هم ورکول،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترخو چې لکه هغه د مسابقې دوه آسان سره برابر او مساوي ؤ، خو دوی و ویل: په موږ کي نبي سته چي له آسمانه وحي ورته راځي او موږ دغه ځای ته نه سو رسېدلای. نو په والله هیڅکله به نه ایمان پر را وړم او نه به یې تصدیق وکړم.

تاسي پوه سواست چي قریشو د قومیت او تربُر ګلوی له ضده ایمان نه را وړی، که نه د رسول الله ﷺ په صداقت او رشتیا ویلو کي یې شک نه درلودی، ابوجهل به و رسول الله ﷺ ته ویل: یا محمّد! موږ تا دروغجن نه بولو مګر هغه شیان دروغ بولو چي تا را وړي دي، په دغه باره کي د الله ﷻ دغه قول نازل سو چي فرمایي:

﴿فَإِنَّهُمْ لَا يُكَذِّبُونَكَ وَلَٰكِنَّ الظَّالِمِينَ بِآيَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ ۝٣٣﴾. [الأنعام/۳۳]

یعني: دوی ستا تکذیب نه کوي، مګر دغه ظالمان د الله ﷻ د آیاتو څخه انکار کوي.

یوه ورځ کفارو و رسول الله ﷺ ته د طواف کولو په وخت کي څو ځله بد و ویل خو په آخري ځل یا شوط کي رسول الله ﷺ ورته و ویل: «یا معشرَ القریش! جئتکم بالذّبح» اې د قریشو ډلي ستاسي د حلالولو دپاره راغلی یم، د دغه خبري د بیري څخه هغه څوک چي ډیر یې دښمن ؤ په زاریو یې شروع وکړه، دا ولي؟ ځکه رسول الله ﷺ صادق الأمین ؤ، د کفارو او دښمنانو یې د ده پر هره خبره یقین ؤ.

کله چي رسول الله ﷺ پر سجده ؤ او کفارو د ده ﷺ پر سر هغه د اوښ د نس شیان ورکښېښوول او بیا یې دومره او داسي خندل چي ځانونه یې نه سوای ټینګولای، خو رسول الله ﷺ چي یوه ښرا ورته وکړه، یوازي دا نه چي د کفارو خندا ورکه سوه، بلکه پر تهولو غم او پرېشاني ښکاره سوه او دا یې یقین سو چي دوی هلاکېږي او بیا هلاک هم سوه.

رسول الله ﷺ و عُتَیبه بن أبي لهب ته ښرا وکړه، د هغه همېشه دا یقین ؤ چي د رسول الله ﷺ د ښرا مطابق شئ به راته پېښېږي او کله چي یې په شام کي زمرئ ولیدی نو یې و ویل: والله محمّد مړکړم او دئ په مکه کي دی.

اُبئ بن خلف چي رسول الله ﷺ ته به یې په وژلو سره وعده ورکول او ورته ویل به یې چي زه دي وژنم، یوه ورځ رسول الله ﷺ ورته و ویل: بلکه زه تا وژنم

(c) ketabton.com: The Digital Library

إن شاء الله، کله چي اُبیّ د اُحُد په ورځ ډیر لږ زخمي سو، زموږ په اصطلاح (وګړل سو) اُبیّ و ویل: محمّد ما ته په مکه کي ویلي وه: زه دي وژنم، والله که پر ما ناړي هم توف کړي مړ به مي کړي.

(دغه قصه به د اُحُد په غزاء کي په تفصیل سره واوری إن شاء الله تعالیٰ)

سعد بن معاذ رضي الله عنه مکې مکرمې ته راغلی ؤ او امیه بن خلف چي د سعد رضي الله عنه پخوانئ آشنای وو هغه ته یې و ویل: ما د رسو ل الله ﷺ څخه واورېدل چي ویل یې: مسلمانان ستا وژونکي دي، امیه بن خلف ډیر وبېرېدی او د ځان سره یې دا عهد وکړی چي هیڅکله به د مکې څخه نه وزم، خوکله چي ابوجهل د بدر په ورځ ورته راغلی او ویل: ځان تیار کړه چي جنګ ته ځو نو ده په مکه مکرمه کي هغه تر ټولو ښه اوښ رانیوی، دا د دې دپاره چي پر هغه وتښتي، ښځي یې ورته و ویل: یا ابا صفوان هغه خبره دي هېره سوه چي یثربي آشنای دي یعني (سعد بن معاذ) درته وکړه؟ امیه بن خلف و ویل یا والله نه مي ده هېره، زه نه غواړم چي د دوی سره ووزم.

دا د رسول الله ﷺ د دښمنانو او منکرانو حال ؤ، مګر ملګري او اصحاب یې؟ و هغو ته داسي ؤ لکه روح په بدن کي، د هغو په زړو او سترګو کي یې ځای نیولی ؤ. هغه صادقه محبت و ده ﷺ ته داسي ور پوري وهل لکه اوبه چي د لوړي څخه کښتي ته پوري وهل کیږي او زړونه یې ده ﷺ ته داسي ورکښېدل لکه اوسپنه چي مغناطیس، یا آهن رُبا ته ورکشیږي، د دغه حُب او محبت ښکاره اثر دا ؤ چي اصحابِ کرام په دې راضي وه چي د دوی غاړي و وهل سي او د رسول الله ﷺ دي یو نوک نه ګوڼل کیږي او نه دي یو زوز په جګیږي، د مثال پرقسم دغه یوه قصه واوری:

یوه ورځ مشرکان پر رسول الله ﷺ را ټول سوه یوه د یوې خوا او بل د بلي خوا په سکانو او چپلا خو واهه، په دغه وخت کي یوه نفر ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه ته ورناري کړه چي هله ملګري ته دي ځان ورسوه!

ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه هم په تلوار سره هلته ورغلی یو یوه طرف ته پوري وهي او بل بل طرف ته ځو ځان یې رسول الله ﷺ ته ورساوه، مشرکانو رسول الله ﷺ پرېښاوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او پر ابوبکرالصدّیقرضي الله عنه یې را واچول، ابوبکر الصدّیقرضي الله عنه د کفارو له طرفه ډیر سخت و وهل سو، خلک پکښې غورځېدل، عتبه بن ربیعه ور نژدې سو د ابوبکر پرځیکر کښېنستی او خپله چوټه یې ورته ونیول پر مخ مخ یې په وهي، مخ یې تر داسي اندازې و پړسېدی چي پزه یې په مخ کي نه معلومېدل (د هغه وخت چوټې وې د مېخو ډکې/او هره یوه یې دوه کیلووه) ترڅو چي ابوبکررضي الله عنه بېهوښه او بې سده پروت ؤ، بیا نو بنو تیم چي د ابوبکررضي الله عنه قبیله وه، ابوبکررضي الله عنه یې په یوه پټو کي واخیستی او د ده رضي الله عنه کورته یې یو وړی او د ده په مرګ کي چا شک نه درلودی، خو ده رضي الله عنه د ورځي په آخر کي خبري وکړې او اوله خبره یې دا وه: رسول الله ﷺ څنګه دی؟ حاضرو کسانو خبره واړول او بیا د ده رضي الله عنه مور ته چي اُم الخیر ورته ویل کېده ور ولاړ سوه ویل: د خوړلو یا څښلو یو شئ ورکړه، مور چي یې ور ته راغله او ور سره یوازي سوه ابوبکرالصدّیقرضي الله عنه دغه وایې: رسول الله ﷺ څنګه دی او څه یې وکړه؟

موریې و ویل: والله ستا په صاحب او ملګري نه یم خبره، ابوبکررضي الله عنه و ویل: و اُم جمیل بنت الخطاب ته ورسه او د رسول الله ﷺ د حال پوښتنه څني وکړه، د ابوبکررضي الله عنه مور اُم جمیل ته ورغله او ویل: ابوبکر د محمّد بن عبدالله د حال پوښتنه در څخه کوي، اُم جمیل و ویل: نه ابوبکر پیژنم نه محمّد بن عبدالله او که دي خوښه وي چي ستا زوی ته در سره ولاړه سم ولاړه به سم، ویل: هو راځه، اُم جمیل (چي فاطمه بنت الخطاب :و د عمررضي الله عنه خور ده او د اسلام قصه یې د مخه تېره سوه) د ابوبکررضي الله عنه د مور سره ابوبکررضي الله عنه ته ورغله، وې لیدل چي ابوبکررضي الله عنه ټپي او زخمي پروت دی، دا ور نژدې سوه او په چغو سره یې ناري کړه: والله هغه قوم چي ستا سره یې دا کار کړی دی هغه د فسق او کفر اهل دي او زه امید لرم چي الله عزوجل به ستا بدله او انتقام د هغو څخه واخلي.

ابوبکررضي الله عنه و ویل: د رسول الله ﷺ څه حال دی او څنګه دی؟

ام جمیل و ویل: دغه ستا موریې اوري.

ابوبکررضي الله عنه و ویل: پروا نه لري دا زما مور ده.

ام جمیل ویل: هغه جوړ او روغ دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویل: هغه چیري دی؟

ویل: د ابن الأرقم په کورکي دی.

ابوبکر رضی الله عنه و ویل: والله نه به خواړه وخورم او نه به شئ وڅښم ترڅو چي رسول الله ﷺ ته نه یم ور رغلی.

هغو ویل: ته لږ وخت انتظار وکړه چي ته څه آرام سي او خلک کورو ته ولاړ سي، ام جمیل وایي: پسله څه وخته څخه چي خلک کورو ته ولاړل ابوبکر رضی الله عنه مو په داسي حال کي له کوره را وایستی چي زموږ په منځ کي ؤ او پر موږ یې تکیه کول او رسول الله ﷺ ته مو ور وستی، دغسي د حُب اوفداء کاري قصې به په دغه کتاب کي ډیري ووینی، خاصتاً هغه چي د اُحُد په ورځ او نوري پیښي سوي دي.

نو د دغسي محبوب رهبر او قائد دپاره به هم څوک قرباني نه قبلوي؟

۳ – د مسئولیت احساس، اصحابِ کرام پوره پوهېدل چي د بشر پر غاړه ډیر لوی او عظیم مسئولیت پروت دی او دا ممکنه نه ده چي څوک دي له دغه مسئولیته په هیڅ حال کي ځان ګوښه او خلاص کړي، ځکه هغه خطرناکه عواقب چي د دغه مسئولیت څخه د تیښتي او بې پروایي په حالت کي پېښیږي تر دغه اوسنیو تکالیفو ډیر لوی او ډیر زیات ضررمن دي او هغه تاوان چي د مسئولیت د نه حسولو په حالت کي دوی او ټوله بشریت ته پېښیږي په هیڅ ډول د دغه اوسنیو تکالیفو او مشکلاتو سره نه سي قیاسېدلای، نو ځکه یې دغه تکالیف او آزارونه قبلول! نه د مسئولیت څخه تېښته.

۴ – ایمان پر آخرت، ایمان پر آخرت هغه شئ دی چي د مسئولیت احساس قوي کوي، د اصحاب کرامو دا پوره یقین ؤ چي دوی د الله جل جلاله په حضور کي دریږي او د دوی د اعمالو که لږ وي که ډېر، که لوی وي که کوچني، حساب ور سره کیږي او تر حساب وروسته یا به د جنت و همېشني نعمتو ته ځي، یا به د دوږخ په اورکي و همېشني عذاب ته، نو ځکه دوی خپل عمر د بیري او امید په منځ کي تېراوه، د الله عزوجل د رحمت په امید وه او د الله جل جلاله له عذابه بېرېدل. الله جل جلاله فرمایي:

﴿وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوا وَّقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ أَنَّهُمْ إِلَىٰ رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ ﴿٦٠﴾﴾. [المؤمنون: ٦٠]

یعني: هغه کسان چي ورکوي هر هغه شئ چي دوی ورکړی دی (که زکوٰة وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

که خیرات) په داسي حال کي يې ورکوي چي د دوی زړونه د نه قبلېدلو څخه بېرېدونکي وي، چي بېشکه دوی خپل رب ته ورتلونکي دي.

او اصحاب کرام په دې پوهېدل چي دا دنیا د خپلو ټولو عذابو او نعمتو سره د آخرت په مقابل کي د غماشي د وزر قیمت او اهمیت نه لري، دغه پوهي او یقین پر دوی د دنیا مشقتونه او تکلیفونه دومره سپکول چي په دغو عذابو او آزارو يې هیڅ پروا نه کېدل.

۵- قرآن مجید، په دغه سختو، قهرمنو او ترخو حالاتو کي د قرآن مجید داسي سورتونه او آیاتونه نازلېدل چي د اسلام پر مبادیو، اساس او بنسټ باندي حجت او دلائل وه او مسلمانانو ته يې هغه لار ښوونې کولې چي د هغو په عملي کولو سره په ټول عالم کي ډېره ښه بشري ټولنه جوړېدل، چي هغه اسلامي ټولنه وه او د مسلمانانو احساسات يې پر صبر او استقامت ټینګول او د دغه مقصد دپاره يې مثالونه او حکمتونه بیانول.

د مثال پر ډول الله عزوجل د سورة البقره په (۲۱۴) نمبر آیات کي فرمايي:

﴿أَمْ حَسِبْتُمْ أَن تَدْخُلُوا۟ ٱلْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُم مَّثَلُ ٱلَّذِينَ خَلَوْا۟ مِن قَبْلِكُم ۖ مَّسَّتْهُمُ ٱلْبَأْسَآءُ وَٱلضَّرَّآءُ وَزُلْزِلُوا۟ حَتَّىٰ يَقُولَ ٱلرَّسُولُ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مَعَهُۥ مَتَىٰ نَصْرُ ٱللَّهِ ۗ أَلَآ إِنَّ نَصْرَ ٱللَّهِ قَرِيبٌ ﴿٢١٤﴾﴾. [البقره: ۲۱۴]

ژباړه: اې مومنانو! آیا تاسي ګمان کوی چي تاسي به جنت ته داخل سی او پر تاسي به د هغو کسانو په مثل سختۍ نه وي راغلي چي پخوا تېر سوي دي؟ پر هغو تکالیف او سختۍ راغلي وه، لوږه او مسکنت، آزارونه او تکلیفونه ورته پېښ وه، تر داسي اندازې چي هم به هغه د دوی رسول او هم به هغو کسانو چي د ده سره يې ایمان را وړی ؤ ویل: د الله نصرت به کله وي؟ الله جل جلاله د دوی په جواب کي فرمايي: خبر اوسی چي مومنانو ته د الله نصرت قریب او نژدې دی.

دا و مسلمانانو ته ارشاد ؤ چي آیا تاسي امید لری چي جنت ته داخل سی؟ حال دا چه هغه تکلیفونه او آزارونه چي پخوانیو امتو ته پېښ سوي دي تاسي ته به نه پېښېږي؟ او بیا هم الله جل جلاله فرمايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿الٓمٓ ۝ أَحَسِبَ ٱلنَّاسُ أَن يُتۡرَكُوٓاْ أَن يَقُولُوٓاْ ءَامَنَّا وَهُمۡ لَا يُفۡتَنُونَ ۝﴾
[العنکبوت: ۲،۱]

آیا خلک داسې ګمان کوي چې دوی به پر دغه پرېښوول سي چې و وایي: (موږ ایمان را وړی دی) او دوی دي امتحان نه کړل سي؟.

﴿وَلَقَدۡ فَتَنَّا ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِهِمۡۖ فَلَيَعۡلَمَنَّ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ صَدَقُواْ وَلَيَعۡلَمَنَّ ٱلۡكَٰذِبِينَ ۝﴾
[العنکبوت/۳]

په تحقیق موږ امتحان کړي دي هغه کسان چې تر دوی د مخه وه، پس خامخا به الله جل جلاله په علم ظاهري سره هغه کسان معلوم کړي چې په خپل ایمان کي صادقه دي او خامخا به هغه کسان په علم ظاهري سره معلوم کړي چې درواغجنان دي.

دغه قرآني آیاتو او مفاهیمو مسلمانان بل عالَم ته نقلول، دکون او کائناتو مشاهد يې په لیدل، د الله جل جلاله د ربوبیت جمال او د اُلوهیت کمال يې په لیدی، د الٰهي رحمت او مهربانیو آثاریې په لیدل، د جنت هغه نعمتونه يې ورته بیانول چې د هغو د حاصلولو دپاره هیڅ تکلیف! تکلیف نه معلومېدی، د دغو آیاتو په جریان کي مسلمانانو ته په الٰهي رحمت او نعمتو، په جنت او په الٰهي رضاء سره زیري ورکول کېدل او په عین وخت کي د دوی د ظالمو دښمنانو او سرکښه کفارو د محاکمې حالات بیانېدل، چې بیا پسله محاکمې څخه پرمخې د دوږخ اورته کشول کیږي او ورته ویل کیږي (ذُوقوا مَسّ سقر) یعني: د دوږخ د عذابو خوند وګوری.

٦ – دکامیابۍ زیري، د دغو ټولو تکالیفو سره سره مسلمانان د اولي ورځې څخه بلکه د مخه تر دې چې اسلام ته داخل سي په دې پوهېدل چې اسلام ته داخلېدل دا معنٰی نه لري چې باید مشکلات او تکالیف یوسو، بلکه د اولي ورځې څخه د اسلامي دعوت هدف دا وُ چې ړوند جاهلیت او د هغه جاهلیت ظالم نظام له منځه یوسي.

مسلمانان پوهېدل چې د اسلام اساسي هدف دا دی: چې پر مځکه خپل نفوذ جاري کړي او په عالَم کي سیاسي نفوذ لاس ته را وړي، چې انساني اُمت او بشري ټولنه د الله جل جلاله د رضاء پر طرف رهي کړي او بندګان د بندګانو له بندګیه د الله جل جلاله بندګۍ ته ور وباسي او د قرآن مجید دغه دکامیابۍ زیري ځیني وختونه په پوره

(c) ketabton.com: The Digital Library

صراحت او ځیني وختونه په کنایه سره مسلمانانو ته نازلېدل.

دغه د سختیو په ژوند او د آزارو په وختو کي چي مځکه پر مسلمانانو تنګه سوې وه او قریبه وه چي د دوی د ژوند ورځي پای او آخر ته ورسیږي، هغه آیاتونه نازلېدل چي د پخوانیو انبیاوو او د دوی د قومو حالات پکښي بیانېدل، داسي واقعات پکښي ذکر کېدل چي د مکې مکرمې د مسلمانانو او کفارو د حاله سره مطلق مطابق او یو شئ وه.

او بیا به په دغو آیاتو کي د کفارو او ظالمانو د هلاک حالات بیانېدل او دا بیانېدل چي مځکه به بیرته د الله جل جلاله صالحه بندګانو ته په میراث ورپاته سوه، نو په دغو قصو کي دې ته واضحه اشارې وې چي د مکې مکرمې کفار، په را تلونکي وخت کي ناکامه کیږي، مسلمانان او اسلامي دعوت کامیابه کیږي، بیا هم په دغو وختو کي داسي صریح آیاتونه نازل سوه چي مسلمانانو ته یې د بري او غلبې زیري ورکول، لکه څرنګه چي الله جل جلاله په سورة الصّافات کي فرمایي:

﴿ وَلَقَدۡ سَبَقَتۡ كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا ٱلۡمُرۡسَلِينَ ﴿١٧١﴾ ﴾.[الصافات: ۱۷۱]

یعني: پخوا لا زموږ د بندګانو رسولانو د پاره زموږ حکم صادر سوی دی.

﴿ إِنَّهُمۡ لَهُمُ ٱلۡمَنصُورُونَ ﴿١٧٢﴾ ﴾ [الصافات: ۱۷۲]

بېشکه چي د دوی سره مرسته او مدد سوی دی.

﴿ وَإِنَّ جُندَنَا لَهُمُ ٱلۡغَٰلِبُونَ ﴿١٧٣﴾ ﴾ [الصافات: ۱۷۳]

او بېشکه زموږ لښکري کامیابه او پر کفارو بریالی دي.

﴿ فَتَوَلَّ عَنۡهُمۡ حَتَّىٰ حِينٖ ﴿١٧٤﴾ ﴾ [الصافات: ۱۷۴]

تر یوه وخته پوري ته له دویه مخ وګرځوه، یعني: څو ورځي لا دوی ته صبر وکړه څه مه ورته وایه.

﴿ وَأَبۡصِرۡهُمۡ فَسَوۡفَ يُبۡصِرُونَ ﴿١٧٥﴾ ﴾ [الصافات: ۱۷۵]

ته څه موده دوی ته وګوره ژر ده چي دوی به خپل عاقبت او آخر کار و ویني.

﴿ أَفَبِعَذَابِنَا يَسۡتَعۡجِلُونَ ﴿١٧٦﴾ ﴾ [الصافات: ۱۷٦]

(c) ketabton.com: The Digital Library

آیا دوی زموږ د عذاب د را تللو تلوار کوي؟

﴿ فَإِذَا نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ فَسَآءَ صَبَاحُ ٱلْمُنذَرِينَ ﴿١٧٧﴾ ﴾ [الصافات، ۱۷۷]

پس کله چې د دوی پر غولي او میدان عذاب نازل سي! بد به وي سهار یا ورځ د دغه بېرول سوو خلکو.

او بیا رب عزوجل په سورة القمر کي فرمایي:

﴿ سَيُهْزَمُ ٱلْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ ٱلدُّبُرَ ﴿٤٥﴾ ﴾. [القمر: ۴۵]

یعني: ژر ده چي د دغو کفارو ډله او ټولي به ماته سي او دوی به په جنګ کي مسلمانانو ته خپلي شا وي وروګرځوي، یعني ځغلي به او تښتي به.

همدارنګه رب عزوجل د هغه مهاجر مسلمانانو په باره کي چي حبشې ته یې هجرت کړی ؤ فرمایي:

﴿ وَٱلَّذِينَ هَاجَرُوا۟ فِى ٱللَّهِ مِنۢ بَعْدِ مَا ظُلِمُوا۟ لَنُبَوِّئَنَّهُمْ فِى ٱلدُّنْيَا حَسَنَةً ۖ وَلَأَجْرُ ٱلْـَٔاخِرَةِ أَكْبَرُ ۚ لَوْ كَانُوا۟ يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾ ﴾. [النحل: ۴۱]

یعني: هغه کسان چي د الله جل جلاله په لارکي یې وروسته تر هغه چي ظلم پر وسو هجرت کړی دی، نو خامخا به موږ په دنیا کي دوی ته ښه ځای ورکړو او خامخا د آخرت اجر او ثواب ډېر لوئ دی، که دغه مهاجرین په هغه خپل لوی اجر پوهېدلای.

د الله جل جلاله له طرفه دغه قسم زیري او بشارتونه و مسلمانانو ته خورا ډېر دي چي د هغو په را نقلولو سره د مضمون د اوږد والي څخه بېرېږم.

همدارنګه د رسول اللهﷺ له طرفه دغسي زیري یو او بل وخت و مسلمانانو ته ورکول کېده، کله چي به د حج موسم راغلی رسول اللهﷺ به د رسالت د تبلیغ او دعوت دپاره د خلکو په منځ کي و دربدی او یوازي په جنت سره یې زیری نه ورکاوه بلکه په پوره صراحت سره به یې ورته ویل: اې خلکو! (لا إله إلا الله) و وایاست چي له الهي عذابه خلاص سی او په دغه کلمه سره به د عربو پاچهان سی او عجم به مو اطاعت کوي او که مړه سواست په جنت کي به پاچهان یاست.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه رنګه رسول الله ﷺ د قریشو و هغه آخرنۍ ډلي ته چي ابوطالب ته ورغله په صراحت سره و ویل: زه له دویه یوه جمله غواړم، دوی دي هغه قبوله کړي عرب به ورته تابع سي او د عجمو به پاچهان سي.

د رسول الله ﷺ دغه زیري او بشارتونه په پټه او پرده کي نه وه، بلکه لڅ او په ښکاره سره ویل کېده، لکه څرنګه چي مسلمانان په خبر وه دغه رنګه کفارو ته هم تر داسي اندازې ور معلوم وه چي د رسول الله ﷺ اصحابِ کرام به یې ولیدل د پسخند او ملنډو پر قسِم به یې و ویل: هغه دي د مځکي پاچهان راغله، ژر ده چي د کسرٰی او قیصر پر پاچهیو به کامیابه سي، بیا به یې شپېلکیان او چکچکي کړې.

نو د دغه په مقابل کي چي اصحاب کرامو ته په دنیا کي د روښانه مستقبل زیري ورکول کېدل او د هغو امیدو سره چي په آخرت کي به پر جنت کامیابه کیږي، اصحاب کرامو دغه پرله پسې عذابونه چي پر دوی اُورېدل او هغه مصائب چي له هره طرفه پر را ګرځېدلي وه، داسي بلل لکه د پسرلي اوریځ چي ډېر ژر به سره وپاشل سي.

پر دې ټولو سر بېره رسول الله ﷺ به همېشه د دوی اروحونه په ایمان ور تغذیه کول، د دوی ضمیر او وجدان یې د قرآن او حکمت په تعلیم سره ور پاکاوه او په سالمه تربیه سره یې تربیه کول، د دوی اروحونه یې لوړو منزلو او د زړو پاکۍ ته رهنمایي کول، د اخلاقو صفایي، د مادیاتو څخه آزادي یې ور ته بیانول، د شهواتو سره یې د مقاومت لاري چاري ور ښوولې، د مځکي او آسمانو رب ته یې نژدې کول، د جهل د تاریکیو څخه یې د معرفت نور ته ور وستل، د آزارو په مقابل کي یې صبر او د نفس مغلوبه کېدل ور ښوول، نو ځکه د دوی په علم کي رسوخ، د الله جل جلاله په لار کي فاني کېدل، و جنت ته شوق، حرص پر علم، فقهه په دین کي، محاسبة النفس، غلبه پر عواطفو، تقیّد په صبر، هدوء او وقار زیات سوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مکې مکرمې درېیمه مرحله
یا تر مکې مکرمې دباندې دعوت

اوس نو د رسول اللهﷺ د بعثت او دعوت لس کاله کېږي او په دغو لسو کلو کې یېله اویا نفرو بل څوک اسلام ته نه دي داخل سوي، لس کاله قریشو ته دعوت او بلنه فقط اویا نفره مسلمانان سوي دي، هو! دغه اویا نفره بېله هغو مسلمانانو څخه وه چې په حبشه کې دي، دغه اویا نفره مسلمانان د رسول اللهﷺ ملګري او کومکیان په مکه مکرمه کې موجود دي، خو دغه اویا نفره د قریشو په مقابل کې بې وسه او کمزوري دي.

رسول اللهﷺ فکر وکړی چې خپل دعوت تر مکې مکرمې دباندي وباسي ځکه په مکه مکرمه کې په لسو کلو کې فقط دغه اویا نفرو او هغو نفرو چې په حبشه کې اوسیږي ایمان را وړی دی، خاصتاً د ابوطالب تر وفات وروسته پر رسول اللهﷺ د قریشو له طرفه آزارونه او عذابونه هم ډیر شدید او سخت سوه، تاسي خو هغه ټول آزارونه او عذابونه واورېدل چې پر رسول اللهﷺ تېرېدل، مګر پر دغه سر بېره رسول اللهﷺ فرمایي: قریشو آزار او تکلیف نه دی را رسولی په مثل د هغه آزار چې پسله وفاته د ابو طالب یې را رسولی دی، فکر وکړی: هغه د مخني ټول آزارونه او تکالیف د دغه آزار په مقابل کې چې پسله وفاته د ابوطالب و رسول اللهﷺ ته رسیږي هیڅ وه، دغو آزارو پسله وفاته د ابوطالب ولي او څنګه فرق وکړی؟ هغه داسي کله چې ابوطالب ژوندئ ؤ رسول اللهﷺ ته یوازي د قریشو مشرانو او سردارانو لکه: ابوجهل، مطعم بن عدي، عاص بن وائل، ابولهب، عتبه او داسي نورو آزار ور رسولای سوای بېله مشرانو بل چا د رسول اللهﷺ پر آزارولو جرئت او دلاوري نه سوای کولای، مګر د ابوطالب تر وفات وروسته د مکې مکرمې لچکانو، بیعقلانو او بېباکانو، د رسول اللهﷺ پر آزارولو جرئت او دلاوري پیدا کړه، کله چې به رسول اللهﷺ پرلار تېرېدی هغه کسان چې هیڅ قدر او شرف به یې نه درلودی، هغه لُچک او اوباش خلکو هم و رسول اللهﷺ ته آزار ورکاوه، پر سر به یې خاوري ورپاشلې، په رنګ او خاورو به یې ویشتی، دغه وخت نه د چا څخه بېره وه او نه د چا مراعت

(c) ketabton.com: The Digital Library

او احترام ؤ، ځکه هغه څوک وفات سو چي د رسول الله ﷺ ساتنه او د هغه دفاع یې کول، نو رنګارنګ نوي آزارونه شروع سوه. داسي نه پیښېدل چي رسول الله ﷺ دي پرلار رهي وي او څوک دي بد ورته و نه وایي، سپکي خبري دي ورته و نه کړي، په پخوا کي یوازي د قریشو مشران وه چي آزاریې ور کاوه، مګر اوس هلکان او بې باکان هم سپک او بد ویل ورته کوي، څوک نسته چي د قوم له آزاره یې وساتي.

کله چي دغه آزارونه او تکالیف ډیر زیات او شدید سوه، رسول الله ﷺ له ځانه سره دا فیصله وکړه چي تر مکې مکرمې دباندي ووزي او په داسي ځا پسي وګرځي چي هغه یې مرسته وکړي، پسله فکره دې نتیجې ته ورسېدی چي ده ﷺ او مکې مکرمې ته هغه نژدې ښار طائف دی، نو یې د طائف د سفر فیصله او اراده وکړه چي هلته به د الله جل جلاله دین ته خلک را دعوت کړم.

د طائف ته سفر

د بعثت د لسم کال او د شوال په میاشت کي چي د (۶۱۹) میلادي کال د مئ آخري او د جون اولي ورځي وې رسول الله ﷺ طائف ته پیاده او پرېښو رهي سو (طائف د مکې مکرمې څخه شپېته میله لیري دی) په دې سفر کي د رسول الله ﷺ آزاد سوی مریئ زید بن حارثه رضي الله عنه چي په عربي کي (مولی) ورته وایي ور سره ملګری ؤ، په لار کي چي به پر هره قبیله ورغله هغه به یې اسلام ته دعوتول خو یوې قبیلې هم دغه د ده ﷺ دعوت نه کړی قبول، کله چي رسول الله ﷺ طائف ته ورسېدی هلته د طائف په شروع کي د طائف د مشرانو څخه درې نفره ناست وه چي نومونه یې: عبدیا لیل، مسعود او حبیب دي، درې سره ورونه او د عَمرو بن عُمَیر الثقفي زامن وه، رسول الله ﷺ اجازه وغوښتل چي خبري ورسره وکړي، هغو ولیدل چي د مکې مکرمې د اشرافو څخه او د عبدالمطلب د اولادې څخه یو نفر دی ښه راغلی یې ور ته و وایه، رسول الله ﷺ ورسره کښېنستی د دین او اسلام خبري یې ورته شروع کړې، قرآن مجید یې ورته تلاوت کړی، خو په آخر کي د هغو درو نفرو څخه یو نفر ولاړ سو او ویل: الله جل جلاله بیله تا بل څوک نه کړی پیدا چي په رسالت یې را ولېږي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه بل و ويل: والله د کعبې پوښونه به څيري کړم خو پر تا به ايمان را نه وړم، (دکفارو په عقيده د کعبې شريفې د پوښو څيرل او غورځول ډېره لويه ګناه وه) نو ويل: دغه لويه ګناه به وکړم خو پر تا به ايمان را نه وړم.

او درېيم نفر و ويل: زه هيڅکله خبري نه درسره کوم. ځکه که ته د رشتيا رسول يې لکه څرنګه چې ته وايې نو ته ډېر خطرناکه يې، بايد ستا جواب درنه کړم او که ته پر الله درواغ وايې نو ته د دې لائق نه يې چې خبري درسره وکړم.

رسول اللهﷺ و فرمايل: دا چې تاسي اسلام نه کړی قبول نو دغه حال در سره وساتی پرېږدی چې زه د بل چا سره خبري وکړم، هغو ويل: يا والله نه دي پرېږدو چې د بل چا سره هم خبري وکړې، نه راضي دي چې دوی خبري واوري او نه غواړي چې رسول اللهﷺ د بل چا سره خبري وکړي، نو دغه درې نفره تر رسول اللهﷺ د مخه د طائف و داخل ته ولاړل، هلته يې هلکان، مريان او لچګان سره را ټول کړه، دوه لېنه يا قطاره يې ځني جوړ کړه، کله چې رسول اللهﷺ دننه و طائف ته ورغلی غواړي چې خلک د اللهﷻ دين ته دعوت کړي د هلکانو او بيباکانو هغه دوې ډلي په پسې سوې او په ډبرو يې ولي او د ډبرو ويشتل يا وارونه د رسول اللهﷺ پر پښو کوي، چې پښه پورته کړي هم يې ولي چې پښه کښېږدي هم يې ولي، تر داسي اندازې چې د رسول اللهﷺ تر مبارکو پښوويني بهېدلې او زيد بن حارثهؓ به په خپل جسم او بدن سره رسول اللهﷺ د دغو ډبرو د ويشتلو څخه ساتی، خو د زيدؓ سر هم څو ځايه مات او زخمي سو او هغه هم په وينو لړلی ؤ.

ښه متوجه سی: دا چه زيد بن حارثهؓ په خپل جسم او ځان رسول اللهﷺ د کفارو د ډبرو ويشتلو څخه ساتي، خپل ځان يې د هغهﷺ دپاره سَپَر ګرځولی ؤ، تر داسي اندازې چې د ده سر هم څو ځايه زخمي کېږي او ويني تر را بهيږي، دا د هر مسلمان د حال نمونه ده، بايد هر مسلمان په هره طريقه سره چې وي د اسلامي دعوت د قائد ساتنه وکړي، که څه هم دغه ساتنه د ده د حيات په قربانولو سره وي، اصحاب کرامو د رسول اللهﷺ سره چې د اسلامي دعوت قائد ؤ دغسي کول، که نن ورځ رسول اللهﷺ زموږ په منځ کي نه دی موجود او موږ يې داسي دفاع نه سو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولای لکه اصحاب کرامو چي کول خو دغه دفاع پر یوه بل قسم کېدلای سي، هغه دا چه موږ د اسلامي دعوت په لار کي عذابونه او تکالیف پرځان درانه و نه بولو. موږ هم باید پر خپلو ځانو د دعوت په لار کي څه ناڅه آزارونه او تکلیفونه قبول کړو، نو به مو په دې ډول د رسول الله ﷺ سره د آزارو په قبلولو کي حصه اخیستې وي.

نو دا لازمه او ضروري ده چي هر چیري او په هر وخت کي باید د اسلامي دعوت دپاره قیادتونه او مشران موجود وي چي په دعوت کي د رسول الله ﷺ خلافت وکړي او پر مسلمانانو دا لازمه ده چي د دغه قائد پرشا وخوا مخلصه عسکر او لښکر وګرځي، خپل مالونه او قوت تر خپل قائد قربان کړي، لکه څرنګه چي مسلمانانو د رسول الله ﷺ سره کول.

په طائف کي د رسول الله ﷺ دغه حال ؤ او دغه د ډېرو وارونه وه، دومره یې نه پرېښاوه چي د خلکو سره خبري وکړي، چا دغه پوښتنه هم نه ځني وکړه چي د څه شي دپاره راغلی یې؟ د مخه تر دې چي خلک پوه سي چي رسول الله ﷺ د څه شي دپاره راغلی دی، څه غواړي او څه وایي د ده په ویشتلو یې شروع وکړه، دا د طائف د خلکو له طرفه د رسول الله ﷺ استقبال ؤ، رسول الله ﷺ چي دا حال ولیدی چي چا د خبرو کولو اجازه هم ورنه کړه نو پوه سو چي دلته فایده نسته، بیرته په هغه زخمي پښو او هغه د ستړیا په حالت کي د مکې مکرمې و طرف ته رهي سو.

خو بیا هم هغه سُفَهاء او بېباکان، لچکان او مریان په پسې دي او په ډېرو یې ولي ترخو رسول الله ﷺ او ملګری یې له طائفه و وتل، هلته په لار کي تر طائف درې میله دباندي د انګورو یو باغ یا باغچه وه، رسول الله ﷺ دغي باغچې ته ور وګرځېدی، دلته نو هغه هلکان او بېباکان ځني را وګرځېدل، رسول الله ﷺ په زخمي پښو او غمجن زړه د انګورو د یوه تاک و سایې ته کښېنستی او دېواله ته یې تکیه وکړه، او دلته یې هغه مشهوره دعاء وکړه کومه چي پردې دلالت کوي چي زړه یې د درد او غمه څخه ډک ؤ او پر دې یې حسرت ؤ چي یوه نفر هم ایمان رانه وړی او وې فرمایل:

«اَللّٰهُمَّ إِلَیکَ أَشْکُو ضُعْفَ قُوَّتِي، وَ قِلَّةَ حِیْلَتِي، وَهَوَانِي عَلَی النَّاسِ، یَا أَرحَمَ الرَّاحِمِین، أنتَ رَبُّ الْمُسْتَضْعَفِین، وَأَنتَ رَبِّي، إِلَی مَن تَکِلُنِي؟ إِلَی بَعِید یَتَجَهَّمُنِي؟ أم إِلَی

(c) ketabton.com: The Digital Library

عَدُوٍّ مَلَّكْتَهُ أمري؟ إنْ لَمْ يَكُن بكَ عَلَيَّ غَضَبٌ فَلاَ أُبالي، ولكنْ عَافِيَتُكَ هِيَ أَوسَعُ لي، أعُوذُ بنُورِ وَجْهِكَ الَّذي أشْرَقَتْ لَهُ الظُّلُمَات، وَصَلُحَ به أمرُ الدُّنيا والآخرَة، منْ أنْ يتنزَّلَ بي غَضَبُكَ، أوْ يَحِلَّ عَلَيَّ سَخَطُكَ، لَكَ العُتْبَى حتَّى تَرْضَى، وَلاَ حَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ إلاَّ بكَ».

ژباړه: الهي! د خپل ضعف، د حيلې د لږ والي او پر خلکو زما د سپکوالي شکايت درته کوم، يا ارحمَ الرّاحمين! ته د ضعيفانو رب يې او زما رب يې، و چا ته مي پرېږدې؟ هغه ليري ته چي په تريو تندي را ته ګوري؟ او که دي دښمن ته زما اختيار ورکړی دی؟ که ته پرما په قهر نه يې زما پروا نسته، مګر ستا عافيت زما دپاره پراخه دی، ستا د مخ په هغه نور سره پناه غواړم چي تاريکۍ په روښانه کيږي، د دنيا او آخرت کارونه په اصلاح کيږي، پر ما ستا غضب مه نازلوې، ستا قهر ما ته مه راولې. الهي تر هغو زاری درته کوم چي راضي کېږې او بيله تا ما لره نه حول سته نه قوت.

رسول الله ﷺ دعاء کوي او دعاء، داسي دعاء چي د زړه سوز او سوځل پکښې وه، رسول الله ﷺ خواشيني او زهير ؤ چي اسلام ولي دغه د ضعف په حالت کي پاته دی لس کاله د دعوت تېر سوي دي بيا هم اسلام ضعيفه دی، په طائف کي هم نه چا د ده ﷺ خبره واورېدل او نه چا د ده ﷺ دعوت قبول کړی.

دغه باغ د ربيعه د زامنو ؤ چي عُتبه او شَيبه نومېدل، دوی هم د قريشو د سردارانو څخه وه او په مکه مکرمه کي اوسېدل، په دغه وخت کي دوي هم دلته په دغه باغ کي موجود وه، عتبه او شيبه وليدل چي د رسول الله ﷺ تر پښو ويني بهيږي ستړی او ستومانه دی زړه يې پر وسوځل سو ويل: وړی به هم وي، دوی يو مريئ درلودی چي په دين نصراني او نوم يې عَدّاس ؤ، هغه خپل نصراني مريئ يې را وغوښتی ويل: يا عدّاس! دغه انګور و محمّد ﷺ ته وروړه، عدّاس انګور واخيستل او رسول الله ﷺ ته يې ور وړل، عُتبه او شيبه د ليري ورته ګوري، رسول الله ﷺ اول د عدّاس شکريه آداء کړه او بيا چي يې د انګورو په خوړلو شروع کول نو يې و ويل: بسم الله، د خوړلو د شروع په وخت کي بسم الله ويل د عربو عادت نه ؤ، عدّاس په تعجب کي سو او رسول الله ﷺ ته يې و ويل: دغه خبره چي ستا څخه مي واورېدل د دې ملک خلک دغه جمله نه وايي، رسول الله ﷺ پوه سو چي دا سړئ په زړه کي څه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري نو يې پوښتنه ځني وکړه چې نوم دې څه دی؟ مريي وويل: عدّاس.

ويل: د کوم ځای يې او دين دې څه شي دی؟

مريي ويل: زه نصراني او د نينوا د اهله څخه يم (*نينوا د عراق د موصل په ښار کې د يوه کلي نوم دی*)

رسول الله ﷺ وفرمايل: د هغه صالح سړي يونس بن متي د وطن يې؟

عدّاس نور هم په تعجب کې سو، ځکه عرب نينوا نه پيژني او دا سړئ نينوا خو پيژني بلکه تاريخ يې هم ورمعلوم دی حتّی يونس عليه السلام هم پيژني.

نو يې رسول الله ﷺ ته وويل: ته څوک يې چې يونس بن متي هم پيژنې؟

رسول الله ﷺ وويل: هغه زما ورور دی هغه نبي ؤ او زه هم نبي يم، عدّاس پوه سو چې د يوه عادي او معمولي سړي سره خبري نه کوي، عدّاس ورولاړ سو د رسول الله ﷺ سر، لاسونه او پښې ورمچوي.

دلته و يوه شي ته متوجه سی: دا الهي تسلّی ده چې الله جل جلاله يې خپل رسول ﷺ ته ورکوي، دا هغه پښې نه دي چې د طائف خلکو په ډبرو ويشتلې؟

او اوس هغه پښې يو بل انسان مچوي.

عُتبه او شيبه د ليري ورته ګوري يوه هغه بل ته و ويل: مورِ خواره ور ولېږل او ده مريئ را خراب کړی، عدّاس چې بيرته دوی ته ورغلی دوی ورته و ويل: وَيحک څه درته ښه سوه چې لاس او پښې دي ورمچول؟ عدّاس و ويل: يا سيّدي! په مځکه کې تر دغه سړي بهتر څوک نسته، په داسي شي يې خبر کړم چې بېله نبي بل څوک نه دی په خبر، عتبه او شيبه و عدّاس ته و ويل: محمّد او د هغه خبري پرېږده والله ستا دين د محمّد تر دين ښه او بهتر دی، دوی غوښتل چې عدّاس هم له اسلامه ليري کړي.

خير رسول الله ﷺ په مات او غمجن زړه له دغه باغه د مکې مکرمې پر طرف رهي سو کله چې قرن المنازل ته ورسېدی (قرن المنازل د يو ځای نوم دی) الله جل جلاله جبريل عليه السلام ورته را ولېږی چې هغه پر غرو مقرره ملائکه هم ور سره ملګرې وه او د رسول الله ﷺ څخه يې امر او اجازه غوښتل چې پر اهل مکه دوه غرونه سره را جفت کړي او د مکې مکرمې خلک يې په منځ کې چختاڼ کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام بخاري د حضرت عائشي رضي الله عنها څخه روايت کوي چي دې د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وکړه ويل: يا رسولَ الله! آيا د اُحُد تر ورځي بله سخته ورځ درباندي راغلې ده؟ رسول الله ﷺ و فرمايل: ستا د قوم يعني: عربو څخه هغه آزارونه را رسېدلي دي چي را رسېدلي دي او هغه سخت آزار چي له دويه ما ته را رسېدلی دی هغه په هغه ورځ ؤ چي ما خپل دين او رسالت پر عبدياليل عرض کړی او هغه زما د خوښي جواب را نه کړی او زه غمجن رهي سوم په ځان نه پوهېدم چي چيري ځم، هغه وخت په ځان پوه سوم چي زه په قرن ثعالب کي وم (دغه قرن ثعالب ته اوس قرن منازل ويل کيږي) رسول الله ﷺ فرمايي: چي سر مي را پورته کړی يوه اوريځ وه چي سايه يې را باندي کړې وه، ما چي اوريځي ته وکتل په هغه کي جبريل عليه السلام ؤ او را ږغ يې کړه ويل: يا محمّد! الله عزوجل ستا د قوم هغه جواب واورېدی چي تا ته يې درکړی او هغه څه يې وليدل چي ستاسره يې وکړه اوس الله جل جلاله هغه پر غرو مقرره ملائکه تا ته را لېږلې ده د دوی په باره کي چي څرنګه ستا خوښه وي هغسي امر پر وکړه، بيا نو هغه پر غرو مقرره ملائکي را ږغ کړه اول يې سلام را ته و وايه او بيا يې را ته و ويل: يا محمّد! ﷺ زه دغه يم څرنګه چي ستا خوښه وي امر کوه که دي خوښه وي چي پر اهلِ مکه دوه غرونه جفت کړم جفت به يې کړم (د دوو غرو څخه مقصد يَو د أبي قُبيس غر ؤ او بل د هغه پر برابري غر دی چي قُعيقُعان ورته ويل کيږي او مکه مکرمه د دغو دوو غرو په منځ کي پرته ده) نو ملکي و ويل: که ستا خوښه وي د مکې ټول خلک به د دغو دوو غرو په منځ کي کښېکاږم (چختاڼ به يې کړم) رسول الله ﷺ و فرمايل: بلکه اميد لرم چي الله عزوجل د دوی له نسله داسي څوک را وباسي چي د يوه الله عزوجل عبادت کوي او هيڅ شريک نه ورته نيسي.

د رسول الله ﷺ په دغه جواب کي د ده ﷺ لوړ شخصيت ځليږي چي پر خپل امت يې څومره رحمت او شفقت درلودی، محمّد رسول الله ﷺ رؤف او رحيم پر خپل امت څومره مهربانه ؤ، نه يې غوښتل چي امت يې په الٰهي عذاب سره هلاک سي.

د رسول الله ﷺ زړه په دغه الٰهي نصرت سره چي لوړ له آسمانه ورته راغلی مطمئن سو او بيا د مکې مکرمې پر طرف رهي سو ترڅو چي وادي نخله ته ورسېدی

(c) ketabton.com: The Digital Library

او هلته یې څو ورځې تیرې کړې، په وادي نخله کې دوه ځایه دي چې د استوګنې وړ او لائق وه چې یوه ته (سَیل کبیر) ویل کیږي او بل ته (الزَیمه) ویل کیږي خو موږ ته دا معلومات نسته چې رسول الله ﷺ په کوم ځای کې اوسېدی، په دغه وخت کې چې رسول الله ﷺ دنته اوسېدی الله عزوجل د پېرانانو یوه ډله ورته را ولېږل چې د رسول الله ﷺ څخه قرآن مجید واوري او دغه د پېرانانو واقعه الله جل جلاله په قرآن کریم کې دوه ځایه ذکر کړې ده، الله جل جلاله په سورة الاحقاف په کې فرمایي:

﴿ وَإِذْ صَرَفْنَآ إِلَيْكَ نَفَرًا مِّنَ ٱلْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ ٱلْقُرْءَانَ فَلَمَّا حَضَرُوهُ قَالُوٓاْ أَنصِتُواْ ۖ فَلَمَّا قُضِىَ وَلَّوْاْ إِلَىٰ قَوْمِهِم مُّنذِرِينَ ﴿٢٩﴾ ﴾. [الأحقاف: ۲۹]

یعني: یا محمّد! ﷺ هغه وخت په یاد کړه! کوم چې موږ تا ته د پېرانانو یوه ټولۍ در وګرځول، یعني: درته را مو وستل چې قرآن مجید ته یې غوږ نیوی، کله چې دوی دغه د قرآن اورېدلو ته حاضر سوه دوی په خپل منځ کې سره و ویل: چپ سی.

کله چې د قرآن مجید تلاوت پای ته ورسېدی دوی بیرته خپل قوم ته په داسي حال کې وګرځېدل او ولاړل چې خپل قوم یې له الهي عذابه بېراوه.

﴿ قَالُواْ يَٰقَوْمَنَآ إِنَّا سَمِعْنَا كِتَٰبًا أُنزِلَ مِنۢ بَعْدِ مُوسَىٰ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ يَهْدِىٓ إِلَى ٱلْحَقِّ وَإِلَىٰ طَرِيقٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٣٠﴾ ﴾. [الأحقاف: ۳۰]

دوی و ویل: اې زموږ قومه! بیشکه موږ داسي یو کتاب واورېدی چې تر موسیٰ علیه السلام وروسته نازل سوی دی او د پخوانیو کتابو تصدیق کوونکی دی، دغه کتاب حق دین او سمي لاري ته لارښوونه کوي.

﴿يَٰقَوْمَنَآ أَجِيبُواْ دَاعِىَ ٱللَّهِ وَءَامِنُواْ بِهِۦ يَغْفِرْ لَكُم مِّن ذُنُوبِكُمْ وَيُجِرْكُم مِّنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣١﴾ ﴾. [الأحقاف: ۳۱]

اې زموږ قومه! د هغه چا خبره قبوله کړی چې د الله طرف ته مو بولي او پر هغه ایمان را وړی، چې الله به تاسي ته ستاسي ګناهونه در وبخښي او تاسي به له دردناکه عذابه څخه خلاص کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه د سورةُ الجن پنځلس اولني آياتونه په دغه باره کي نازل سوي دي چي پېرانانو د رسول الله ﷺ څخه قرآن مجيد واورېدی، الله جل جلاله فرمايي:

﴿قُلْ أُوحِيَ إِلَيَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِّنَ الْجِنِّ فَقَالُوا إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا ﴿١﴾﴾.

يعني: اې محمّده! ﷺ دوی ته و وايه: ما ته وحيِ راغلې: چي بيشکه زما د قرآن مجيد ويل د پېرانانو يوې ډلې واورېدل، کله چي دوی هغه خپل نور قوم ته ورغله ورته ويې ويل: بېشکه موږ په فصاحت او بلاغت کي يو عجيب قرآن واورېدی.

﴿يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ فَآمَنَّا بِهِ ۖ وَلَن نُّشْرِكَ بِرَبِّنَا أَحَدًا ﴿٢﴾﴾.

داسي قرآن چي حق او ايمان ته لار ښوونه کوي نو موږ پر هغه قرآن ايمان راوړی او پسله ننه به بل هيڅوک د خپل رب سره شريک نه کړو.

﴿وَأَنَّهُ تَعَالَىٰ جَدُّ رَبِّنَا مَا اتَّخَذَ صَاحِبَةً وَلَا وَلَدًا ﴿٣﴾﴾.

او بېشکه چي زموږ د رب شان ډېر لوی او لوړ دی، الله عزوجل نه ښځه لري نه اولاد، لکه څرنګه چي د انسانانو او پېرانانو کفار او مشرکان داسي وايي.

قصه داسي وه: کله چي رسول الله ﷺ له طائفه په هغه شکل سره را و وتی چي نه څوک مسلمان سو او نه چا د ده ﷺ دعوت او خبري واورېدې، نو رسول الله ﷺ د شکه وتلی ډېر خواشيني، غمجن او نا اميده ؤ، چي ولي داسي پيښه ده؟ د اسلام او دعوت کار ولي مخ ته نه ځي؟ الله عزوجل دا إراده وکړه چي دغه غم او پرېشاني پر خپل حبيب محمّد مصطفٰی ﷺ سپک کړي چي ته مه خواشيني کېږه که انسانان ايمان نه را وړي هغه دي پېرانان ايمان راوړي او د آياتو له تلاوته څخه دا معلومه او روښانه ده چي رسول الله ﷺ د دغو پېرانانو په راتګ او د قرآن مجيد په اورېدلو او د هغو په ايمان راوړلو نه ؤ خبر بلکه الله عزوجل د وحيو په واسطه په دغه حال خبر کړی او د پېرانانو د را تللو سبب چي ولي پېرانان دلته و رسول الله ﷺ ته راغله داسي ؤ:

د رسول الله ﷺ تر بعثت د مخه پېرانان و آسمان ته ورنژدې کېدل او د ملائکو خبرو ته يې غوږ نيوی او د ملائکو ځيني خبري به يې اورېدلې، ملائکو به په خپل منځ کي ځيني الٰهي امرونه سره بيانول مثلاً ويل به يې: الله جل جلاله امر کړی دی چي فلاني

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته دي زوی ورکول سي يا د فلاني رزق دي لږ يا زيات سي، پيرانانو به دغه خبري اورېدلې او بيا به يې دغه خبري د جادوګرانو او کوډګرانو په واسطه په خلکو کي نشرولې، همدغه سبب ؤ چي همېشه به کوډګران او جادوګران پر خلکو او د هغو پر عقيدو مسلط وه، لکه څرنګه چي دغه موضوع په حديث شريف کي هم ذکر سوې ده، چي جن به يو د بل پر اوږو سپرېدل او د آسمان خبرو ته به يې غوږ نيوی.

خو د وحيو او قرآن مجيد په نزول سره دغه لار پر پېرانانو بنده سوه، د آسمان له طرفه به پېرانان د غوږ نيولو په وخت کي په اور سره ويشتل کېدل، الله جل جلاله د سورة الجن په (۸،۹) نمبر آياتو کي فرمايي:

﴿ وَأَنَّا لَمَسْنَا ٱلسَّمَآءَ فَوَجَدْنَٰهَا مُلِئَتْ حَرَسًا شَدِيدًا وَشُهُبًا ﴿٨﴾ ﴾. [الجن، ۸]

پېرانان وايي: بيشکه موږ د ملائکو د خبرو د اورېدلو دپاره آسمان ته نژدې سوو، ومو ليدل چي آسمان په سختو پيره دارانو (ملائکو) ډک سوی ؤ او په سوځوونکو ستورو ډک ؤ.

﴿ وَأَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَٰعِدَ لِلسَّمْعِ ۖ فَمَن يَسْتَمِعِ ٱلْـَٔانَ يَجِدْ لَهُۥ شِهَابًا رَّصَدًا ﴿٩﴾ ﴾

او بېشکه د مخه تر لېږلو د دغه پيغمبر موږ د خبرو د اورېدلو دپاره د کښېنستلو په ځايو کي کښېنستلو او هر هغه څوک چي اوس اورېدل غواړي د خپل ځان دپاره به سوځوونکې لمبه په انتظار کي وويني، يعني: اوس چي موږ آسمان ته ور نژدې سوو، نو هلته مو وليدل چي ډېري سختي جنګي پيرې درېدلي دي چي هيڅ يو شيطان هم نه پرېږدي چي غيبي او آسماني خبري واوري او هر هغه شيطان چي د اورېدلو إراده ولري پر هغه اور اورېږي او تر دې دمخه دومره سختي او ساتنه نه وه.

کله چي دغه د غوږ نيولو لار پر پېرانانو بنده سوه د پېرانانو مشرانو نور پېرانان امر کړه چي ولاړسی په مځکه کي وګرځی وګوری چي څه پيښه ده؟ خامخا يو شئ پيښ دی چي زموږ د اورېدلو لار بنده سوه، نو د پېرانانو يوه ډله دلته تېرېدل او وې ليدل چي رسول الله ﷺ قرآن مجيد وايي، پېرانان پر را ټول سوه او غوږ يې ورته ونيوی او بيا خپل قوم ته ولاړل دغه حال او خپل اسلام يې ورته و وايه، لکه د دمخه تلاوت سوو آياتو په ترجمه کي چي درته و ويل سوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ ته د پېرانانو راتګ او د ده ﷺ څخه د قرآن مجید اورېدل یو وار نه دي پېښ سوي بلکه په وروسته کي هم څو واره پېښ سوي دي.

یو وخت رسول الله ﷺ تر مکي مکرمې دباندي د عبادت کولو دپاره و وتی او عبدالله بن مسعودؓ هم ور سره ملګری ؤ، رسول الله ﷺ و عبدالله بن مسعودؓ ته و ویل: ته دلته کښېنه او ترڅو زه درته و نه وایم له دغه ځایه مه ښوره، رسول الله ﷺ لږ ګوښه ولاړی او عبدالله بن مسعودؓ یې له دغه ځایه څارنه او مراقبت کوي، رسول الله ﷺ هلته لیري پر لمانځه و درېدی او قرآن مجید په لوړ آواز وایي، په دغه وخت کي د پېرانانو یوه ډله ورته راغله، عبدالله بن مسعودؓ هلته ناست دی او ورته ګوري، دئ وایي: داسي خلک مي ولیدل چي تېره او اوږده سرونه یې وه، زه پر رسول الله ﷺ وبېرېدم او ور ولاړ سوم، خو رسول الله ﷺ اشاره را ته وکړه چي کښېنه، زه هم کښېنستم او دوی پر را ټول دي، پېرانان نور هم پسي ډېرېدل، دومره ډېر سوه چي رسول الله ﷺ نه پکښي معلومېدی. الله ﷻ فرمایي:

﴿وَأَنَّهُۥ لَمَّا قَامَ عَبۡدُ ٱللَّهِ يَدۡعُوهُ كَادُواْ يَكُونُونَ عَلَيۡهِ لِبَدٗا ﴿١٩﴾﴾. [جن:۱۹]

یعني: کله چي د الله بنده محمّد ﷺ لمانځه ته ودرېدی چي دغه الله یې باله، نژدې وه چي دغه پیرانان له ډېره ازدحامه پرده ﷺ سر پر سر سره لوېدل.

﴿قُلۡ إِنَّمَآ أَدۡعُواْ رَبِّي وَلَآ أُشۡرِكُ بِهِۦٓ أَحَدٗا ﴿٢٠﴾﴾.

اې محمّده! ﷺ دوی ته و وایه: په تحقیق زه د خپل رب عبادت کوم او د الله سره بل هیڅوک نه شریکوم. *پېرانانو ایمان را وړی او مسلمانان سوه.*

پېرانان ولي کفار وه؟ جن یا پېرانان ډېر بیعقلان دي عقل یې دومره نه دی لکه د انسان، ویل کیږي چي د پېرانانو هغه ډېر ذکي او هوښیار دومره عقل لري لکه د انسانانو کوچنئ هلک، عقلونه یې د ماشومانو دي ذکاوت او هوښیاري نه لري، صرف ابلیس علیه لعنه په دوی کي هوښیار او ذکي دی او هغه ملعون دوی د لاري واړول، هغه به ورته ویل: د الله ﷻ سره د نورو آلهه وو عبادت هم کوی، مشرکان یې ځني جوړ کړل، خو کله چي په حق خبر سوه ایمان یې را وړی، الله عَزَّوَجَلَّ د دوی قول را ته بیانوي او فرمایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿وَأَنَّهُۥ كَانَ يَقُولُ سَفِيهُنَا عَلَى ٱللَّهِ شَطَطًا ﴿٤﴾﴾.

او پېرانانو خپل قوم ته و ویل: بیشکه زموږ ناپوه (ابلیس) پر الله جل جلاله لویي او د حقه لیري خبري کوني.

کله چي بیا پېرانانو ته و ویل سوه چي تاسي ولي د هغه خبري منلې؟ دوی وایي:

﴿وَأَنَّا ظَنَنَّآ أَن لَّن تَقُولَ ٱلۡإِنسُ وَٱلۡجِنُّ عَلَى ٱللَّهِ كَذِبٗا ﴿٥﴾﴾.

او بیشکه موږ دا ګمان کاوه چي هیڅکله به انسانان او پېرانان پر الله جل جلاله درواغ نه وایي، ځرنګه چي پېرانان کم عقله دي دا خیال یې نه کاوه چي پر الله عزوجل دي څوک درواغ و وایي او د ابلیس علیه لعنه خبره یې ومنل، کله چي دوی ته و ویل سوه چي د الله جل جلاله سره نور آلهه هم سته، دوی د هغه خپلي کم عقلۍ په سبب دغه خبره و منل او دغو پېرانانو د کفارو او کوډګرانو سره د هغو په ځینو کارو کي مرسته او کومک کاوه او کوډګرانو هم د دوی څخه مرسته غوښتل، الله جل جلاله فرمایي:

﴿وَأَنَّهُۥ كَانَ رِجَالٞ مِّنَ ٱلۡإِنسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٖ مِّنَ ٱلۡجِنِّ فَزَادُوهُمۡ رَهَقٗا ﴿٦﴾﴾.

او بېشکه چي د انسانانو څخه ډېر سړي وه چي مرسته او پناه به یې د پېرانانو په سړو سره غوښتل، نو دغو انسانانو د دغو پېرانانو سرکښي نوره هم ور زیاته کړل.

د جن او د هغو د کارو په متعلق ډېر آیاتونه سته، مقصد دا چه په دغه وخت کي د قرآن مجید د اورېدلو په سبب ډېرو پېرانانو ایمان راوړی او مسلمانان سوه، پېرانان وایي:

﴿وَأَنَّا لَمَّا سَمِعۡنَا ٱلۡهُدَىٰٓ ءَامَنَّا بِهِۦۖ﴾.

او بېشکه کله چي موږ د قرآن مجید هدایت او لار ښوونې واورېدې موږ پر هغه ایمان را وړی او بیا وایي:

﴿وَأَنَّا مِنَّا ٱلۡمُسۡلِمُونَ وَمِنَّا ٱلۡقَٰسِطُونَۖ﴾

او بېشکه زموږ څخه ځیني مسلمانان دي او زموږ څخه ځیني د حقي لاري څخه په کفر سره اوښتي دي، کله چي دغو پېرانانو ایمان را وړی نو یې په خپل قوم کي په دعوت کولو شروع وکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس نو که څه هم په انسانانو کي اسلام لږ ؤ مګر په جن کي نشرېدي او پېرانان و اسلام ته داخلېدي، دا هم د الله جل جلاله إراده وه چي پر خپل محبوب رسول الله ﷺ دغه غم او پریشاني کمه او لږ کړي، ځکه رسول الله ﷺ د طائف تر سفر وروسته د انسانانو د اسلام را وړلو څخه تقریباً نا امیده سوی ؤ مګر په جن کي اسلام نشر سو چي دا و رسول الله ﷺ ته اشاره وه چي ته مه غمجن کېږه، که انسانان نه وي دغه دي پېرانان ایمان را وړي، او حقیقتاً هم اسلام په جن کي نشرېدی، دا د الله جل جلاله پر خپل رسول ﷺ رحمت ؤ چي هغه غم پر سپک کړي، رسول الله ﷺ چي به د یو چا د مسلمانېدلو دپاره هرڅه کوښښ وکړی هغو به رَداوه، لکه د مکې مکرمې قریش او بیا تر هغو وروسته اهلِ طائف، طبعاً په دغسي حال کي پسله څه وخته انسان ته نا امیدي پیدا کېږي، لس کاله د دعوت کېږي مګر په مکه مکرمه کي تر اویا نفره زیات مسلمانان نسته، رسول الله ﷺ غمجن ؤ او د دې څخه يې بېره وه چي د دعوت په کار کي زما له طرفه کومه کوتاهي نه وي سوې، نو ځکه الله جل جلاله دغه غم پر خپل حبیب سپک کړی او په حقه سره دغه واقعه او حادثه د رسول الله ﷺ دپاره نصرت ؤ چي له غیبه ورته راغلی.

اوس نو په دغه نصرت او دغه زیري سره د رسول الله ﷺ څخه هغه د غم او نا امیدۍ توري اوریځي کومي چي د طائف له سفره څخه د ده ﷺ سره ملګري وې ایسته سوې او بیرته يې د مکې مکرمې د تګ عزم او قصد وکړی چي هلته به په نوي شوق او کوښښ پر خلکو اسلام عرضوم او الٰهي رسالت به خلکو ته رسوم.

په دغه وخت کي زید بن حارثه رضی الله عنه ورته و ویل: یا رسولَ الله! څنګه بیرته قریشو ته ورځې او هغو ته د مکې کرمې څخه وایستلې؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: یا زید! الله جل جلاله د دغه مشکلاتو او تکالیفو څخه د خلاصېدلو لار پیدا کوي او الله عزوجل د خپل دین ناصر او د خپل نبي کامیابه کوونکی دی.

اوس رسول الله ﷺ مکې مکرمې ته نژدې سو خو دا تشویش ور سره دی که چیري مکې مکرمې ته ولاړ سي هلته که هر څوک و غواړي چي ده ﷺ ته آزار ورکړي ورکولای يې سي او د ده ﷺ د دفاع دپاره څوک نسته، د څه وخت دپاره په غار حراء کي کښېنستی او بیا يې د خُزاعه د قبیلې یو نفر و أخنَس بن شُریق ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ور ولېږی چې د هغه شخه د رسول اللهﷺ دپاره جِوار و غواړي، د جوار تفصيل خو مو مخ کي درته کړی دی (جِوار) يعني: پناه او ساتنه او دا جوار به هغه چا غوښتی چي قوم به يې نه درلودی ضعيفه او بېکسه به ؤ، نو به يې د يوه قوي نفره شخه جوار غوښتی او بيا به يې د هغه په ساتنه کي ژوند کاوه، که دغه جوار نه وای قانون د ځنګله ؤ، هر زورور به کمزوری خوړی، رسول اللهﷺ قوم لري خو هغه خپل قوم تکليف او آزار ورکوي او هغه د دهﷺ شخه چي يې دفاع کول د ده اکا ابوطالب هم وفات سوی دی، نو ځکه اوس د بل چا شخه جِوار غواړي، ځکه که د يوه قوي سړي جوار نه وي هر رذيل، اوباش او لچک و دهﷺ ته اهانت او سپکتيا ور رسولای سي، نو يې د اخنس بن شُريق شخه جوار وغوښتی، مګر اخنس و ويل: زه د قريشو په مقابل کي چا ته جوار نه سم ور کولای چي دا په حقيقت کي د رسول اللهﷺ د غوښتني ردول او نه منل وه.

رسول اللهﷺ بيا فکر وهي چي د قريشو د سردارانو شخه به څوک ده ته جوار ورکړي؟ نو يې سُهيل بن عَمرو ته نفر ولېږی (سهيل هغه څوک دی چي په وروسته کي يې د حديبيې صلحه و ليکل) او د مکې مکرمې د سردارانو شخه دی، رسول اللهﷺ د دغه سهيل شخه جِوار وغوښتي، سهيل و ويل: زه د بني عامر شخه يم او بني عامر پر بني کعب جوار نه ورکوي، د سهيل له طرفه هم د رَد او منفي جواب راغلی.

رسول اللهﷺ فکر کوي چي څوک به ما ته جِوار راکړي بيا يې مُطعم بن عدي ته نفر ولېږی، که شه هم دغه مطعم د اسلام ډير شديد دښمن ؤ مګر بيا هم د شرف او عزتْ موضوع ده ته ډير اهميت درلودی، کله چي ده ته و ويل سوه چي رسول اللهﷺ ستا شخه جوار غواړي، دئ هم موافق سو ويل: قبوله مي ده، رسول اللهﷺ ته يې حال ولېږی چي هو ته زما په جوار کي يې ساتم دي او بيا يې خپل قوم او زامن را وغوښتل ويل: اسلحه مو در واخلی او د کعبې شريفي پر کنجانو ودرېږی ما محمّدﷺ ته جوار ورکړی دی، بيا يې رسول اللهﷺ ته نفر ولېږی چي مکې مکرمې ته داخل سه، رسول اللهﷺ هم د زيد بن حارثهرضي الله عنه سره مکې مکرمې ته داخل سو ترڅو چي مسجد الحرام ته ورسېدی، مطعم بن عدي پرخپل بوده

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپور ؤ او په لوړ آوازيې ږغ کړه: یا معشرَ القریش! ما محمّد ته جوار ورکړی دی، نه غواړم چي څوک تېرئ او تجاوز پر وکړي.

رسول الله ﷺ حجرِاسود ته ورغلی هغه يې مسحه کړی طواف يې وکړی او دوه رکعاته لمونځ يې آداء کړی بیا خپل کورته رهي سو، مطعم بن عدي او د ده زامن په اسلحه مسلح په پسې دي ترڅو چي رسول الله ﷺ کور ته ننوتی، په دغه وخت کي ابوجهل د مطعم بن عدي څخه پوښتنه وکړه ویل: ته د محمّد ﷺ تابع يې که مجیر؟ غواړي چي ځان ته معلومات وکړي چي تابع يې يعني: مسلمان سوی يې او که دي جوار ورکړی دی؟ مطعم بن عدي و ویل: جوار مي ورکړی دی، ابوجهل ملعون و ویل: که دي ویلي وای چي تابع يې یم په والله دغه اوس په جنګ در سره درېدلو، مګر دا چه جِوار دي ورکړی دی دا ستا کار دی.

تر دې وروسته رسول الله ﷺ په مکه مکرمه کي د مطعم بن عدي په جِوار کي ژوند کاوه او د رسول الله ﷺ د مطعم دغه نیکي همېشه په یاد وه، د بدر په ورځ د کفارو د بندیانو په باره کي رسول الله ﷺ و فرمایل: که مطعم بن عدي ژوندئ وای او د دغو بندیانو د ایله کولو غوښتنه يې راڅخه کړې وای ما به ده ته ورپرې ایښي وای.

مګر د اسلام او دعوت کار ډیر ضعیفه دی په مکه مکرمه کي هيڅوک دعوت نه قبلوي، رسول الله ﷺ فکر کوي چي تر مکې مکرمې دباندي یو څوک پیدا کړي چي د اسلام د قوت دپاره د ده مرسته او ملګرتیا وکړي او دغه مرسته کوونکی که هر قوم، هره قبیله او هر چیري وي مهمه نه ده، رسول الله ﷺ حاضر دی چي مکه مکرمه پرېږدي او هغو ته ورسي.

پر قبائلو او افرادو د اسلام عرضول

د هجرت د لسم کال د ذوالقعدې په میاشت کي چي د (٦١٩) میلادي کال د جون آخري او د جولای اولي ورځي وې، رسول الله ﷺ له طائفه مکې مکرمې ته راغلی غواړي چي بیا په نوي شوق او ټینګ عزم قبائل او أفراد و اسلام ته دعوت کړي، په دغه وخت کي د حج موسم هم ډیر نژدې ؤ چي خلک له هره ځایه د حج

(c) ketabton.com: The Digital Library

د آداء کولو دپاره مکې مکرمې ته په ډلو ډلو راتله، رسول الله ﷺ دغه موقع او فرصت د ځان دپاره غنیمت وباله او هري قبیلې ته جلا جلا ورتلی او اسلام یې د هغې قبیلې پر افرادو عرضاوه او خلک یې اسلام او وحدانیت ته رابلل، دا اول کال نه دی چې رسول الله ﷺ پر قبائلو اسلام عرضوي بلکه دغه د حج په موسم کې و اسلام ته د قبائلو دعوت د بعثت او نبوت د څلورم کال څخه شروع ؤ.

هغه قبائل چې رسول الله ﷺ اسلام پر عرض کړی دی

زُهري رحمه الله وایي: هغه قبیلې چې رسول الله ﷺ اسلام پر عرض کړی دی او موږ ته یې نومونه رایاد سوي دي داسي دي: بنو عامر بن صعصعه، محارب بن خصفه، فزاره، غسان، مُرّه، حنیفه، سُلَیم، عَبس، بنو نصر، بنو البکاء، کِنده، کلب، حارث بن کعب، عَذَره، حضارمه، خو په دوی ټولو کي یوې قبیلې هم اسلام نه دی قبول کړی.

او دغه قبیلې چې زُهري رحمه الله یې نومونه یاد کړي دي پر دوی د اسلام عرضول نه په یوه کال کي وه او نه د حج په یوه موسم کي وه بلکه دغه د اسلام عرضول د بعثت د څلورم کال څخه بیا د هغه حج تر آخري موسمه پوري وه چې تر هجرت د مخه ؤ او دا هم نه سو تعینولای چې په کوم موسم کي یې پر کومو قبیلو اسلام عرض کړی دی، کله چې به د حج موسم شروع سو او د شا و خوا څخه به د عربو قبیلې د حج د آداء کولو دپاره مکې مکرمې ته ورتلې رسول الله ﷺ به پر دغو قبیلو ګرځېدی د یوې قبیلې څخه به بلې ته ورتلی او اسلام ته به یې دعوتول، یو صحابي چې د انصارو څخه دی هغه روایت کوي، که څه هم په هغه وخت کي پر هغه خپل کفر او شرک ؤ هغه وایي: د حج په موسم کي مي رسول الله ﷺ ولیدی چې د یوې قبیلې څخه به بلې قبیلې ته ورتلی او اسلام به یې پر عرضاوه خو تر شا یو نفر په پسې ؤ (د هغه نفر علامې بیانوي او وایي) هغه نفر سپین پوستی سړئ ؤ، دوې کوڅې یې درلودې، په سترګو چپک ؤ، کله چې به رسول الله ﷺ د دعوت د خبرو څخه فارغه سو نو به

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه سړئ ولاړ سو او و به یې ویل: پام کوی چې د ده خبري و نه منی دئ درواغجن او له دینه اوښتی دی مور د ده قوم یو او تر هر چا د ده په حال خبر یو، نور به یې هم له دغه قسمه خبري وکړې، رسول الله ﷺ به هیڅ نه ورته ویل، نه به یې منعه کاوه نه به یې شړی، نه به یې نور بحث ورسره کاوه چې ته ولي را پسې یې؟

د قصې راوي وایي: ما پوښتنه وکړه چې دغه نفرخوک دی چې په رسول الله ﷺ پسې دی؟ ویل: دا یې اکا ابولهب دی، هغه چې د اسلامه څخه یې د خلکو په منعه کولو کي تخصص درلودی، د موسم په وخت کي یې ځان نه په تجارت او نه د دنیا په نورو کارو مشغوله کاوه بلکه خپل ځان او خپل وخت یې د دغه دپاره وقف کړي وه چې خلک له اسلامه منعه کړي او پر دې سربېره به رسول الله ﷺ نه څه ورته ویل او نه یې منعه کاوه.

اوس به په مختصر ډول سره د رسول الله ﷺ له طرفه پر ځینو قبیلو د اسلام عرضول او د قبیلو له طرفه د هغو رَد یا جواب درته بیان سي:

۱- رسول الله ﷺ د بني کلب د قبیلې و یوه ښاخ ته ورغلی چې بنو عبدِالله ورته ویل کېده او ورته وې فرمایل: یا بني عبدِ الله! الله جل جلاله ستاسي د نیکه نوم ښه نوم ایښی دی اسلام او د الله وحدانیت قبول کړی، خو هغو بد بختانو دغه دعوت او بلنه نه کړه قبول.

۲- رسول الله ﷺ د بنو حنیفه د قبیلې و خېمو ته ورغلی او اسلام یې پر عرض کړی، خو د عربو په ټولو قبیلو کي د یوې جواب دومره بد او ناوړه جواب نه ؤلکه د دوی.

۳- رسول الله ﷺ د بني عامر بن صعصعه قبیلې ته چې یوه ډله یې د حج دپاره راغلې وه ورغلی، پوښتنه یې وکړه چې د دې قبیلې مشر او سردار څوک دی؟ خلکو وویل: ضَیحه ذوفراس بن صعصع یې مشر دی، رسول الله ﷺ و ویل: زه غواړم چې ورسره و وینم.

رسول الله ﷺ د هغه سره کښېنستی اسلام او د هغه احکام یې ورته بیان کړه، کلام الله یې ورته تلاوت کړی، سړي چې د کلام الله معجز بیان واورېدی ډېر تر تاثیر لاندي سو نو ویل: ته لږ انتظار وکړه، ضیحه ولاړ سو خپل قوم یې سره راټول کړی

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ویل: یا قوم! ما ته یو سړئ راغلی او داسي کلام یې راته و وایه چي ما په ټول عمر نه دی اورېدلی (دا د کلام الله اعجاز دی، الهي کلام معجز او بې مثله دی) ضَیحه و ویل: قسم په الله دغه سړئ به د دغه کلام په واسطه پر ټولو عربو غالبه او حاکم سي، قوم ویل: نو څه إراده لرې؟ ضیحه ویل: زما په فکر باید متابعت یې وکړو، قوم ویل: ته زموږ مشر او سرداری یې څنګه چي ستا خوښه وي هغسي وکړه.

ضیحه و رسول الله ﷺ ته و ویل: ایمان درباندي را وړو، عزت دي کوو، زموږ توري ستا تر امر لاندي دي خو په یوه شرط، رسول الله ﷺ و ویل: شرط دي څه شي دی؟ ضیحه و ویل: شرط دا دی چي تر تا وروسته به امر زما وي، یعني: تر تا وروسته به زه خلیفه یم، رسول الله ﷺ و فرمایل: امر د الله دی هر چا ته چي د الله جل جلاله خوښه وي و هغو بندګانو ته یې ورکوي او عاقبت د پرهیزګارانو دی، ضیحه و ویل: یا محمّد! ﷺ موږ د عربو و تورو ته غاړي ایږدو، جنګ یې قبلوو او بیا به آمریت د بل چا وي؟ خلافت زما کړه متابعت او دفاع به دي وکړو، بیا هم رسول الله ﷺ و فرمایل:

« إنَّ الأمْرَ للّه يَضَعَهُ حَيثُ يَشَاءُ من عِبَادِه وَالعَاقِبَةُ للْمُتَّقِين » .

ژباړه: امر د الله جل جلاله دی هر چا ته چي د ده عزوجل خوښه وي هغه ته یې ورکوي او آخرت هم د متقیانو دی.

څرنګه چي د ضیحه طمعه د دنیا او آمریت وه او په دې پوهېدی چي اسلام غالبه کیږي، اسلام به پر عربو حاکم وي نو یې د آمریت طمعه او امید په سرکي پیدا سوه، نو څکه رسول الله ﷺ ته یې و ویل: اسلام قبلوم په دې شرط چي تر تا وروسته به زه خلیفه یم، رسول الله ﷺ د خلافت وعده نه ور سره وکړه او ده هم اسلام نه کړی قبول، څکه اصلاً دئ په ایمان او اسلام را وړلو کي صادق نه ؤ بلکه طمعه یې د آمریت او دنیا وه.

کله چي دغه د بني صعصع ډله خپلي قبیلې ته ولاړل هلته د دوی په قبیله کي یو ډېر سپین ږیری سړئ ؤ چي د خپل ضعف په سبب حج ته نه سوای تلای مګر هوښیار او پوه سړئ ؤ او هر وخت چي به د ده د قبیلې خلک د حج له سفره راغله ده به د حالاتو پوښتنه څني کول، په دې وار کي یې هم پوښتنه څني وکړه چي په حج کي

(c) ketabton.com: The Digital Library

مو څه حال ؤ؟ قوم يې د خپل سفر حال ورته و وايه. خو دغه د رسول الله ﷺ د دعوت قصه يې نه کړه ورته بيان.

سپين ږيري و ويل: ښه دغه نوره نوې خبره نه وه پېښه سوې؟ دوی ويل: هو داسي د قريشو يو ځوان چي د بني عبدالمطلب څخه ؤ موږ ته راغلی او دا يې ويل: چي زه نبي يم، موږ يې و دې ته بللو چي د ده سره و دريږو، د خلکو له آزارو څخه يې و ساتو او زموږ سره يې زموږ وطن ته راولو، موږ د ده غوښتنه نه کړه قبوله، سپين ږيري دواړه لاسونه پر سر کښېښوول او ويل: تاسي لره دي افسوس وي آيا د دغه شي عوض پيدا کولای سی؟ څنګه مو پرېښاوه؟ دا تر لمر روښانه ده چي دغه سړئ نبي دی آيا تاسي نه ياست خبر چي دا وخت د آخري نبي د راتللو دی؟ او دغه آخري نبي به هم د اسماعيل عليه السلام د اولادې څخه وي او د اسماعيل عليه السلام اولادې تر اوسه د نبوت دعوه نه ده کړې، دا د اسماعيل عليه السلام د اولادې څخه اول نفر دی چي د نبوت اظهار او اعلان کوي په والله خامخا دئ نبي دی، عقلونه مو چيري وه؟ څنګه مو پرېښاوه، خو د سپين ږيري خبره چا نه کړه قبوله او د دوی له لاسه هغه ابدي عزت و وتی، ځکه که دوی ايمان راوړی وای دوی به انصار وای مګر بد قسمته وه دغه شرف يې نه ؤ په نصيب سوی.

هغه کسان چي د اهلِ مکې څخه نه وه او مسلمانان سوي دي

لکه څرنګه چي د مخه مو درته و ويل: چي رسول الله ﷺ پر قبيلو او پر ډلو اسلام عرضاوه، دغه رنګه يې افراد او اشخاص هم اسلام ته دعوتول او د ځينو اشخاصو څخه يې ښه او معقول رَد يا مثبت جواب حاصل کړی دی چي ايمان يې راوړی او اسلام يې قبول کړی دی.

اوس به د هغو نفرو د جملې څخه چي په انفرادي ډول سره يې ايمان را وړی دی د څو نفرو قصې او د اسلام را وړلو حالات درته بيان سي.

۱- سُوَيد بن صامت چي شاعر، پوه او هوښيار سړئ ؤ د عربو د مشرانو، د يثرِب اوسېدونکی او د أوس د قبيلې څخه ؤ، د ده قوم ده ته د کامل په نامه سره ويل،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه دئ عاقل، په بدن قوي، شاعر، د شرف او نسب خاوند ؤ، دغه سويد مکې مکرمې ته د حج يا عمرې دپاره راغلی ؤ، رسول الله ﷺ ورسره کښېنستی او ويل: يا سُوَيد! زما سره ځو ښې او ښايسته خبري سته وايې ورم، سويد و ويل: نه غواړم چي وايې ورم ځکه زما سره تر هغو خبرو چي ستا سره دي ښې خبري سته، قانون خو دا ؤ چي رسول الله ﷺ ورته ويلي واى: چي يو وار يې واوره بيا حکم وکړه، مګر يا! رسول الله ﷺ د ښو اخلاقو خاوند ؤ ويل: ښه هغه ستا خبري را باندي واوروه، ځرنګه چي ستا سره زما ترخبرو ښې خبري سته را باندي وايې وره، سويد هم شروع سو د لقمانِ حکيم حکمتونه او نصيحتونه ورته وايي.

اوس نو لقمانِ حکيم ځوک وايي: نبي دی ځوک وايي: نه دی، خو په دې کي شک نسته چي لقمان حکيم د مسلمانانو د اديبانو، حکيمانو او علماوو څخه دی او الله جل جلاله په قرآن مجيد کي ذکر کړی دی حتّٰی يو پوره سورة يې د لقمان په نامه سره مسمّٰی کړی او بللی دی، کوم نصيحتونه چي لقمان حکيم خپل زوی ته کړي دي، الله جل جلاله هغه د ده نصيحتونه داسي طريقه ګرځولې ده چي خلک بايد د هغو متابعت وکړي.

دغه سُويد بن صامت د لقمان حکيم يو کتاب پيدا کړی ؤ، چي په هغه کي د لقمان له طرفه خپل زوی ته نصيحتونه وه او هغه کتاب يې په ياد کړی ؤ.

د لقمان حکيم نصيحتونه و خپل زوی ته پر دوه قسمه دي چي يو قسم يې يوازي په توحيد او د الله جل جلاله په وحدانيت کي دي چي مثال يې دغه آيات شريف دی کوم چي الله عزوجل فرمايي:

﴿ وَإِذْ قَالَ لُقْمَـٰنُ لِٱبْنِهِۦ وَهُوَ يَعِظُهُۥ يَـٰبُنَىَّ لَا تُشْرِكْ بِٱللَّهِ ۖ إِنَّ ٱلشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ ﴿١٣﴾ ﴾. [لقمان: ۱۳]

يعني: يا محمّد! ﷺ هغه وخت ياد کړه چي لقمان خپل زوی ته په داسي حال کي و ويل چي نصيحت يې ورته کاوه: اې زما زويه! الله لره هيڅوک مه شريکوه، بېشکه چي شرک ډېر لوی ظلم دی. او داسي نور هم د توحيد په باره کي ډېر نصيحتونه لري چي موږ يې دغه يو نصيحت د مثال پر قسم ذکر کړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او بل قسم نصیحتونه یې په ادب او اخلاقو کې دي چې مثال یې دغه آیات شریف دی کوم چې الله جل جلاله فرمايي چې لقمان خپل زوی ته وویل:

﴿وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ﴿١٨﴾﴾. [لقمان: ۱۸]

دا هم د لقمان حکیم نصیحت دی چې خپل زوی ته وايي:

او خلکو ته په کبر او غرور سره مه ګوره او په مځکه کې په ناز او نخرو سره تګ مه کوه، بېشکه چې الله جل جلاله هر کبرجن او فخر کوونکی نه خوښوي.

داسې نور هم ډېر مثالونه سته، مقصد دا چې د لقمان نصیحتونه هم په توحید کې وه او هم په اخلاقو کې، مګر خلکو هغه نصیحتونه په یادول او استعمالول کوم چې په ادب او اخلاقو کې وه، د توحید او عقیدې نصیحتونه یې پرې ایښي وه.

د سُوید سره هم د لقمان حکیم هغه نصیحتونه موجود وه چې یوازې د اخلاقو او ادب په باره کې وه، اوس نو بیا دغه نصیحتونه بشري او انساني خبرې وې د انسانانو په لهجه او اصطلاح سره وې د الٰهي کلام اعجاز نه ؤ پکښې موجود، مګر الله جل جلاله که په قرآن مجید کې د یوه انسان خبرې را نقلوي او بیانوي بیا یې هم لفظ او لهجه د الٰهي کلام وي اعجاز پکښې موجود وي، مثلاً الله عزوجل په قرآن مجید کې هغه خبرې را ته بیانوي چې میرې کړي دي، خو لفظ او لهجه یې هغه د میږي د خبرو نه ده بلکه الٰهي لهجه ده، معجز کلام او اعجاز پکښې موجود دی.

د سوید سره هم د لقمان حکیم کلام او نصیحتونه موجود وه مګر د بشر په لهجه او اصطلاح سره وه، هغه اعجاز چې په کلام الله کې موجود دی د هغه څخه خالي وه.

کله چې سُوید د خپلو خبرو څخه فارغه سو رسول اللهﷺ ورته و ویل: دا ښې خبرې وې مګر زما سره تر دغه ښې او بهتره خبرې سته، عیناً هغه خبره یې ورته وکړه چې په اول کې سوید و دهﷺ ته کړې وه، سُوید په تعجب کې سو د اول وار دپاره یو څوک ورته وايي چې زما سره تر دغه ښې او بهترې خبرې سته، په پخوا کې عادت داسې ؤ چې چا به د لقمان خبرې واورېدې دا یې نه سوای ویلای چې زما سره تر

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه ښې خبرې سته، بیا نو رسول الله ﷺ کلام الله ورته و وایه، د قرآن مجید آیاتونه یې ورته تلاوت کړه، کله چې رسول الله ﷺ د آیاتو د ویلو څخه فارغه سو سُوید و ویل: هو دا ښې خبري وې او دا جمله یې نه کړه پر زیاته چې زما سره تر دغه ښې خبري سته، مګر پر دغه سر بېره یې هم په دغه وخت کې ایمان را نه وړی، خو بیا په وروسته کې چې اسلام مدینې منورې ته داخل سو سوید هم مسلمان سو او د رسول الله ﷺ تر هجرت د مخه وفات سو، څوک وایي چې د بُعاث په جنګ کې د خزرج د قبیلې له طرفه و وژل سو او قوم به یې ویل: سُوید مسلمان و وژل سو.

۲- إیاس بن معاذ چې نوی ځوان او د یثرِب د اوسېدونکو او د أوس د قبیلې څخه ؤ، د ده د ایمان را وړلو قصه داسې وه: په یثرِب یا مدینه منوره کې پر یهودو سربېره د عربو دوې قبیلې هم اوسېدلې چې یوه د أوس قبیله وه او بله د خزرج قبیله وه او د دې دوو قبیلو په منځ کې به همېشه جنګونه کېدل، د أوس قبیله نسبت د خزرج قبیلې ته د نفرو په شمېر څه کمه او لږ وه، په دغه وخت کې چې د بعثت یا نبوت د یوولسم کال شروع وه هلته په یثرِب کې د دغو دوو قبیلو په منځ کې د دښمنۍ اورونه بل وه چې دا د هغه مشهوره جنګ، یعني: د جنګِ (بُعاث) د شروع مقدمه وه.

په دغه وخت کې د أوس قبیلې چې د شمیر په حساب د خزرج تر قبیلې لږ وه یوه ډله د مکې مکرمې قریشو ته ولېږل چې د خزرج په مقابل کې زموږ سره اتحاد او اتفاق وکړی، زموږ معاهدین او کومکیان سی.

کله چې رسول الله ﷺ په دغه ډله خبر سو چې مکې مکرمې ته راغلې ده نو ورغلی او ورته وې ویل: آیا تر دغه شي چې تاسې د هغه دپاره راغلي یاست ښه او بهتر شئ نه در وښیم؟ هغو ویل: هغه څه شي دی؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: زه رسول الله یم، الله جل جلاله زه و خپلو بندګانو ته را لېږلی یم چې یوازې د الله عزوجل عبادت ته یې را و بولم او د هغه الله سره بل هیڅ شئ شریک و نه بولي، الله جل جلاله پر ما کتاب نازل کړی دی، بیا یې د اسلام احکام ورته بیان کړه او قرآن مجید یې ورته تلاوت کړی، إیاس بن معاذ و ویل: یا قوم! دغه شئ والله تر هغه بهتر دی کوم چې د هغه دپاره موږ راغلي یو، د دغه ډلې څخه یو نفر چې ابو الحَیسَر ورته ویل کېده او نوم یې أنس بن رافع ؤ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو څخه مُټ ډک کړی او إیاس یې پر مخ په و ویشتی او ویل: دا ستا خبري پرېږده موږ د بل شي دپاره راغلي یو، إیاس چپ سو او رسول الله ﷺ له دویه څخه ولاړ سو، دا ډله ببله دې څخه چي د قریشو اتحاد او ملګرتیا لاس ته راوړي بیرته په خالي لاس مدینې منورې ته ولاړل، د دوی تر تګ لږ موده وروسته إیاس وفات سو او د مرګ په وخت کي یې حَمد، تکبیرونه او تسبیحات ویل، بیا نو خلکو په دې کي شک نه درلودی چي إیاس مسلمان مړ سو.

۳- ابو ذر الغِفاري، ابو ذر رضي الله عنه اول نفر دی چي د مکې مکرمې د دباندي څخه مسلمانېږي، حتّیٰ داسي هم ویل کیږي چي پنځم نفر ؤ چي مسلمان سو خو په دې کي شک نسته چي ابو ذر رضي الله عنه د هغه اولو مسلمانانو څخه دی چي د اسلام په شروع کي په اسلام مشرفه سوي دي، ابو ذر غِفاري د غِفار د قبیلې څخه ؤ او دغه قبیله مدینې منورې ته نژدې پرته وه، دغه قبیله په غلا او لار نیُولو مشهوره وه، دې قبیلې حرامي میاشتي حلالولې یعني: په حرامو میاشتو کي یې هم جنګ او تجاوزونه کول، خو په خپله ابو ذر رضي الله عنه د هغو خلکو څخه ؤ چي د شرک د اعمالو څخه بېزاره او موحِّد ؤ، پردې سربېره په حق دین پسي ګرځېدی، د مخه تر اسلام راوړلو یې الله جل جلاله ته لمونځ کاوه، خو د ابو ذر رضي الله عنه د اسلام را وړلو د قصې روایتونه یو د بل سره لږ څه فرق لري خو زه دلته هغه روایت را نقلوم چي امام احمد رحمه الله یې په خپل مسند کي د ابوذر رضي الله عنه څخه په سند سره را نقلوي.

امام احمد پسله ذکر کولو د راویانو وایي: چي ابو ذر رضي الله عنه و ویل: زه، زما ورور أنَیس او زموږ مور د خپلي قبیلې څخه چي د غِفار قبیله وه را و وتلو او زموږ د قبیلې دا عادت ؤ چي حرامي میاشتي یې حلالولې، تر څو چي زموږ یوه ماما ته ورغلو چي هغه د مال او عزت خاوند ؤ، زموږ ماما زموږ عزت وکړی او ښه معامله یې را سره وکړه خو د هغه د قوم زموږ سره حسد پیدا سو چي دا بیا ښوک دي چي دلته راغله او ما ته یې و ویل: کله چي ته له خپله اهله او کورنیه را وتلې، أنیس به دي خپلي کورنۍ ته پرې ایښی وای، په دغه وخت کي زموږ ماما راغلی موږ هغه د ده د قوم حال ورته وواېه، داسي معلومېدل چي د ده هم دغه فکر ؤ، نو موږ ورته و ویل: هغه نېکي چي دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مخه را سره کړي وې هغه دي عبث او ضائع کړې او بیا به هیڅکله ستا مخ و نه وینو، موږ هغه خپلو اوښانو ته ورولاړ سوو او خپل سامان یا شیان مو پر بار کړل، ماما مو سر په پټو کي پټ کړی او ژړل یې، موږ رهي سوو څو مکې مکرمې ته نژدې سوو.

ابو ذر رضی الله عنه دغه سړي ته چي قصه ورته کوي ورته وایي:

اې وراره! د مخه تر دې چي زه د رسول الله ﷺ سره و وینم ما درې کاله لمونځ کاوه، هغه ورته و ویل: چا ته دي کاوه؟ ویل الله ته، سړي و ویل: د لمانځه په وخت کي دي مخ کومي خوا ته کاوه؟ ابو ذر رضی الله عنه و ویل: هري خوا ته چي به مي الله جل جلاله مخ برابر کړی او د ماخستن لمونځ مي د شپې ترآخره کاوه.

ابو ذر رضی الله عنه وایي: کله چي موږ مکې مکرمې ته نژدې سوو زما ورور اُنیس و ویل: زه په مکه مکرمه کي کار لرم ته تر هغو زما انتظار کوه چي زه بیرته راځم او دئ ولاړی، خو ډیر وځنډېدی، کله چي را غلی ما ویل: ولي وځنډېدې؟ ده ویل: یو سړئ مي ولیدی داسي دعوه یې کول چي الله جل جلاله دغه ستا په دین را لېږلی دی، وایي: ما ورته و ویل: چي خلکو د ده په باره کي څه ویل؟ ورور مي و ویل: خلکو ویل: چي شاعر، ساحر او کاهن دی، ابو ذر رضی الله عنه وایي زما ورور اُنیس شاعر ؤ او نور یې هم را ته و ویل: ما د کاهنانو خبري اورېدلي دي، د هغو پر قسم خبري یې نه کولې او د ده قول مي د شعر په ترازو کي واچاوه په والله هیڅوک به دا و نه وایي چي دا شعر دی په والله دئ صادق دی او خلک درواغ وایي، ابو ذر وایي: ما خپل ورور ته و ویل: آیا ته تر هغو زما انتظار کوې چي زه ورسم او په خپله یې و وینم؟ ورور مي ویل: هو! مګر د اهلِ مکې سره ډیر احتیاط کوه چي دوی د ده سره دښمني کوي او خوک نه ورپرېږدي چي خبري یې واوري، ابو ذر رضی الله عنه وایي: زه رهي سوم تر څو مکې مکرمې ته ورسېدم، هلته مي کتل یو ضعیفه سړئ (یعني: خوار او اسکېرلی سړئ) مي پیدا کړی او د هغه څخه مي پوښتنه وکړه، ما ویل: هغه څوک چي تاسي وایاست له دینه اوښتی دی چیري دی؟ سړي ما ته اشاره کړه او ناري یې کړل: دغه دی له دینه اوښتی، د مکې ټول خلک را باندي را ټول سوه په ډبرو په هډوکو هر څه چي په لاس ورځي په هغه مي وهي تر څو چي بېهوښه ولوېدم، نه پوهېږم چي څه وخت را پورته

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوم خو داسې وم لکه سور مُنار، یعني: تووله په وینو لړلی وم، د زَمزَم څاه ته ورغلم اوبه مې وڅښلې او هغه وینې مې له ځانه څخه پرېولې او بیا د کعبې شریفې تر پوښو لاندې سوم. ابو ذر رضي الله عنه قصه اورېدونکي ته وایي:

اې وراره! تقریباً یوه میاشت مې په مکه مکرمه کې تېره کړه او د خوړلو دپاره مې هیڅ شئ نه درلودی فقط د زَمزَم اوبه چښم، تر داسې اندازې چاغ سوم چې نس مې ګونجې وکړې (یعني: خېټه مې پیدا کړه) او په خپله سینه کې مې هیڅ لوږه نه حسول، ترڅو چې د سپوږمۍ په رڼا یوه روښانه شپه پر اهل مکه راغله او په دغه شپه الله جل جلاله پر اهل مکه خوب غالبه کړی، پر کعبه شریفه هیچا طواف نه کاوه بېله دوو ښځو، دغه دوې ښځې چې پر ما راغلې په دغه وخت کې یې په خپلو دعاوو کې إساف او نائله یادول او بلل، ما ورته و ویل: دغه دوه څه صفت لري دا خو هغه دوه زنا کاره دي. (د إساف او نائلې قصه د مخه بیان سوې ده) ابو ذر رضي الله عنه وایي دغو دوو ښځو په نارو او غالمغال شروع وکړه او ویل کشکي زموږ له نفرو څخه یو څوک دلته موجود وای.

ښځې په دغه نارو کې د حرم شریف څخه وتلې چې د ها خوا رسول الله ﷺ او ابوبکرالصدّیق رضي الله عنه د غره له طرفه را کښته کېدل، دغه ښځې په مخه ورغلې د ښځو څخه یې پوښتنه وکړه: څه درته پېښه ده؟ ښځو ویل: د کعبې شریفې تر پوښو لاندې یو د دینه اوښتی سړئ دی، دوی ویل چې هغه سړي څه و ویل؟ ښځې وایې: داسې خبره یې وکړه چې خوله په ډکېږي، یعني: ډېره لویه خبره یې وکړه، ابوذر رضي الله عنه وایي: بیا رسول الله ﷺ او د ده ملګری راغله حجراسود یې مسحه کړی پر کعبه شریفه یې طواف وکړی او لمونځ یې وکړی (معلومه خبره ده چې ابوذر رضي الله عنه د دغه لمانځه په لیدلو سره پوه سو چې دا هغه د ده د مطلب سړئ دی) ابو ذر رضي الله عنه وایي: زه ورغلم او اول هغه څوک وم چې د اسلام په تحیه سره مې تحیه ورته و ویل، یعني: ورته و مې ویل: السّلامُ علیکم، رسول الله ﷺ را ته و ویل: علیک و رحمة الله او ویل: د کوم ځای یې؟ ما ورته و ویل: د غِفار د قبیلې، رسول الله ﷺ لاس پر تندي کېښباوه، ابوذر رضي الله عنه وایي ما د ځانه سره و ویل: لکه دا چې یې نه سوه خوښه چې ما د ځان نسبت د غِفار قبیلې ته وکړی دا إراده مې وکړه چې لاس یې ونیسم، خو د ده ملګری

(c) ketabton.com: The Digital Library

(چي د رسول الله ﷺ په عادت ترما ډير خبر ؤ او پوهېدی) زه منعه کړم، بیا رسول الله ﷺ را ته و ویل: د څومره مو دې راهیسي دلته اوسېږې؟ ما ویل: تقریباً د دیرشو شپو او ورځو په منځ کي، نو ویل: خواړه چا درکول؟ ما ویل: خواړه مي نه درلودل فقط د زَمزَم اوبه مي چښلې او زه په چاغ سوم حتّٰی خېټه مي وکړه او په سینه کي مي هم هیڅ لوږه نه ده حس کړې، رسول الله ﷺ و فرمایل: هو دا مبارکي اوبه دي او دغه اوبه د وږي انسان غذاء ده، ابوبکر الصدِّیق رضي الله عنه و ویل: یا رسولَ الله! اجازه راکړه چي نن شپه زه ده ته خواړه ورکړم.

رسول الله ﷺ و فرمایل: هو ور یې کړه، بیا نو رسول الله ﷺ او ابوبکر الصدِّیق رضي الله عنه رهي سوه او زه هم ور سره ملګری سوم ترڅو چي ابوبکر رضي الله عنه یوه دروازه خلاصه کړه او موږ ته یې د طائف د اُوڅکو څخه په متانو را کړې، ابو ذر رضي الله عنه وایي: دا نو هغه اول خواړه وه چي ما په مکه کي وخوړل او څومره چي الله جل جلاله را ته مقرره کړي وه هغومره په مکه کي پاته سوم او بیا رسول الله ﷺ را ته و ویل: زه یوې داسي مځکي ته بېول کېږم چي ډیري خرماوي لري او زه ګمان نه کوم چي بل ځای دي وي بېله یثرِبه، آیا ته ستا قوم ته زما له طرفه تبلیغ او دعوت کوې؟ ښایي چي الله جل جلاله په تا سره دوی ته نفعه ورسوي او تا ته د دوی په سبب اجر او ثواب درکړي، ابوذر رضي الله عنه وایي بیا نو د مکې مکرمې څخه رهي سوم تر څو زما ورور اُنیس ته ورغلم، هغه را ته و ویل: څه دي وکړه؟ ما ویل: زه مسلمان سوم او د هغه سړي تصدیق مي وکړی، اُنیس ویل: زه هم نه غواړم چي بېله ستا له دینه بل دین اختیار کړم، زه هم مسلمان یم او د رسول الله ﷺ تصدیق کوم، بیا موږ دواړه زموږ مور ته ورغلو هغې ته مو خپل دین او حال و وایه، هغې ویل: زه هم ستاسي له دینه مخالفت نه کوم زه هم مسلمانه یم او هغه څه منم چي رسول الله ﷺ یې وایي، نو موږ له دغه ځایه څخه رهي سوو، څو خپل قوم او د غِفار قبیلې ته ورسېدلو او هلته مو په دعوت شروع وکړه.

د مخه تر دې چي رسول الله ﷺ مدینې منورې ته راسي زموږ د قوم ځیني خلک مسلمانان سوه او ځینو ویل: کله چي رسول الله ﷺ مدینې منورې ته راسي موږ اسلام راوړو، کله چي بیا رسول الله ﷺ مدینې منورې ته راغلی هغه نورو پاته

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلکو هم ایمان را وړی.

بیا د أسلم قبیله چي د غفار قبیلې ته نژدې وه مدینې منورې ته راغله او ویل: یا رسول الله! موږ هم پر هغه څه ایمان را وړی دی کوم چي زموږ وروڼو د غفار قبیلې پر را وړی دی، د أسلم قبیله هم مسلمانان سوه او رسول الله ﷺ و فرمایل:

«غِفار غَفَرَ اللهُ لَهَا، وَأسلَم سَالَمَهَا الله».

۴- طُفیل بن عَمرو الدوسي چي پوه، هوښیار، شریف، شاعر او معتبره سړئ ؤ، د دوس د قبیلې مشر او رئیس ؤ د ده قبیله ډېره لویه قبیله وه او د یمن پر ځینو منطقو آمره وه، دغه طُفیل بن عَمرو د بعثت په یوولسم کال کي د حج یا عمرې دپاره مکې مکرمې ته راغلی، د مکې مکرمې قریش د ده تر را رسېدلو د مخه د ده استقبال او ښه راغلي ته ور ووتل، د ده یې ډېر احترام او اکرام وکړی ځکه د لویې قبیلې مشر او سردار دی او په اول ملاقات کي یې ورته و ویل: یا طفیل! ته زموږ وطن ته راغلې خو پام کوه په موږ کي یو لوی ساحر پیدا سوی دی چي موږ یې سره پاشلي او جلا کړي یو د ده په خبرو کي سحر پروت دی، زوی او پلار سره جلا کوي، ورور او ورور سره جلا کوي، ښځه او خاوند سره جلا کوي، موږ پر تا او ستا پر قوم د هغه څه څخه بېرېږو چي موږ ته یې را پېښ کړي دي، نو مه د دغه ساحر سره خبري کوه او مه ته د هغه خبري اوره، هر چا چي د ده خبري اورېدلي دي د جادو تر تاثیر یې لاندي سوی دی.

دا د قریشو عادت ؤ هر څوک چي به مکې مکرمې ته راغلی دوی به بېراوه خاصتًا که به هغه څوک د عربو د قبیلو مشر او سردار ؤ، ځکه قریشو نه غوښتل چي څوک د رسول الله ﷺ څخه د اسلام خبري واوري.

نو طفیل ته یې هم و ویل: چي ډېر احتیاط به کوې چي د محمّد ﷺ خبري وانه ورې، طفیل هم ډېر و بېرېدی، طفیل وایي: دومره یې دا خبري را ته وکړې چي د ځان سره مي دا فیصله وکړه چي د ده څخه به هیڅ شئ نه اورم او نه به خبري ور سره کوم، په سهار کي چي مسجد الحرام ته تلم په غوږو کي مي پنبه کېښوول دا د دې دپاره چي د محمّد ﷺ خبري په خطاء کي را څخه وانه ورېدل سي، کله چي مسجد الحرام ته را ووتم ومي لیدل چي رسول الله ﷺ د کعبې شریفي سره ولاړ دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

او لمونځ کوي او په لمانځه کي په لوړ آواز قرائت وايي، زه طواف کوم او ده ته ګورم خو شئ نه اورم ځکه غوږونه مي په پنبه پټ دي، خو د الله جل جلاله خوښه وه چي د محمّد ﷺ ځنځه ځيني شئ واورم او هغه مي ښې خبري واورېدې، نو مي له ځانه سره و ويل: يا طفيل! ته هوښيار سړئ يې، پوه، فصيح او شاعر يې، د ښه او بد فرق درباندي کيږي، صحي او غلط سره پيژنې، تر دغه زيات د انسان دپاره څه شي په کار دي او اوس بېرېږې چي خبري وانه ورم؟ او بيا د قوم مشر هم يې ستا سره بېره نه ده په کار، غوږ ورته ونيسه که يې خبري ښې وې قبولي يې کړه او که يې خبري عبث او چتي وې پرې يې ږده، نو مي تر هغه وخته انتظار وکړی چي رسول الله ﷺ کور ته رهي سو، زه هم په پسې سوم ترڅو چي کور ته ننوتی زه هم پسې ورغلم او هلته مي د خپل راتګ سبب ورته بيان کړی دا مي هم ورته و ويل: چي خلکو ستا د خبرو د اورېدلو څخه دومره بېرولی وم چي غوږونه مي په پنبه بند کړي وه او بيا مي ستا څه خبري واورېدې خو اوس دغه ستا خبري او کار و ما ته په تفصيل سره بيان کړه، دغه ستا د دين خبري را ته وکړه قرآن راته ووايه.

طُفيل وايي: په والله هيڅکله مي تر دغه ښې خبري نه وې اورېدلي او نه مي تر دغه د عدل کار ليدلی ؤ، اسلام مي په زړه کي ځای ونيوی او زه مسلمان سوم، د شهادت کلمې مي و ويلې.

سبحان الله! د دَوس د قبيلې رئيس ايمان را وړی دا څومره لويه کاميابي ده، رسول الله ﷺ هم ډېر زيات په خوشاله سو، دا خبر په مکه مکرمه کي نشر سو چي طفيل مسلمان سو، قريش وارخطا سوه چي د دوس د قبيلې رئيس هغه چي په عربو کي ډېره لويه قبيله ده ايمان راوړی او ژر و طفيل ته ورغله ويل: يا طفيل أصبأت، يعني: له دينه واوښتې؟ طفيل ويل: يا بلکه مسلمان سوم او ويل: أشهد أن لا إله إلا الله، وأشهد أنّ محمّداً رسولُ الله، قريشو غوښته چي وې بېروي ويل مور دي وژنو، طفيل ويل: والله که تاسي ما ته آزار راکړی د دوس قبيله به هيڅکله تاسي پرې نږدي، څوک ما وهلای يا وژلای سي؟ د دوس قبيله ټوله پر ما ولاړه ده.

بيا نو طفيل و رسول الله ﷺ ته ورغلی ويل: يا رسولَ الله! هر قسم چي ستا

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوښه وي امر مي کړه که غواړې چي ستا سره پاته سم حاضر یم، که غواړې چي خپل قوم ته ولاړ سم او هغه و اسلام ته دعوت کړم هم ستا خوښه ده، سبحان الله! *د اولي لحظې شخه چي یې ایمان زړه ته ننوتی مطلق اطاعت یې قبول کړی تر هر څه تېر دی*، رسول الله ﷺ و فرمایل: یا! خپل قوم ته ولاړ سه او قوم دي اسلام ته دعوت کړه، طفیل و ویل: هو زما قوم زما اطاعت کوي زه به ولاړ سم او هغه به اسلام ته دعوت کړم، خو ته الله جل جلاله ته دعاء وکړه چي ما ته یوه علامه راکړي چي قوم مي تصدیق وکړي، رسول الله ﷺ دعاء ورته وکړه او دئ رهي سو.

د شپې پر لار رهي دی چي یو نور او روښنایي یې د دوو سترګو له منځه را وزي او لار ورته روښانه کوي، دا هغه علامه وه چي د رسول الله ﷺ د دعاء په سبب الله عزوجل ورکړه، ده و ویل: الهي نه غواړم چي په مخ کي مي داسي شئ جوړ سي چي د خلکو د خبرو دپاره لار جوړه کړي بیا به خلک وایي چي ده د بتانو عبادت پرېښاوه هغو دغه په وکړه، ځکه دا هم عجبه ده چي یو څوک رهي وي او له مخه یې روښنایي را وزي د خلکو د خبرو دپاره لار پیدا کېږي، د الله عزوجل په إراده دغه روښنایي د ده د مخ شخه د ده و قمچِني یا چلاخي ته نقل سوه، هغه قمچِنه چي ده به د اوښ د تګ دپاره ښورول، د هغې څخه نور او روښنایي را وتل او ده لار په لیدل، کله چي طفیل خپل قوم او قبیلې ته ورسېدی او خپل کور ته ننوتی، هلته خپل اهل او کورنۍ پر را ټول سوه، ښځه، مور، پلار، خوندي او ورونه ټول ورته راغله، مګر طفیل ورته و ویل: زما مخ او زما خبري پر تاسي حرام دي ترڅو تاسي د محمّد ﷺ دین ته داخل سوي نه یاست، هغو و ویل: د محمّد ﷺ دین څنګه او څه شي دی؟ طفیل! اسلام او د توحید عقیده ورته بیان کړه، د طفیل هغه نژدې دوستان او اقرباء ټول اسلام ته داخل سوه مګر قوم یې په ایمان را وړلو کي ځنډ وکړی.

طفیل په خپل قوم او قبیله کي خلک اسلام ته دعوتوي او دې دعوت کلونه په بر کي ونیول څو په آخر کي یې ټول قوم مسلمان سو او طفیل رضی الله عنه د رسول الله ﷺ تر هجرت وروسته ټول قوم د بیعت دپاره مدینې منورې ته را وستی، د طفیل د اسلام را وړلو په سبب د دوس ټوله قبیله مسلمانان سوه چي په هغو کي ابو هریره رضی الله عنه هم ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا کار په اسلام کي لوړه درجه، عالي مقام او ډیر ثوابونه لري چي د یوه سړي د کوښښ او دعوت په نتیجه کي پوره قبیله مسلمانیږي، مګر د ده د دعوت پوره کامیابي د رسول الله ﷺ تر هجرت وروسته وه، د حدیبیي تر صلحي وروسته یې په داسي حال کي مدیني منوري ته هجرت وکړی چي د ده د قوم او قبیلې څخه اویا یا اتیا کوره مسلمانان ور سره ملګري ود او طفیل ﷺ په اسلام کي ډیر ښه امتحان ورکړی هغه دا چي طفیل ﷺ د یمامې په ورځ د مسیلمه په جنګ کي شهید و وژل سو

۵- ضماد الأزدي، دئ د یمن د أزد د قبیلې څخه ؤ او ده پر ځینو عصبي مریضانو او لېونیانو دَم او چو کاوه، یو وخت مکې مکرمې ته د حج یا عمرې د اداء کولو دپاره ولاړی هلته یې د مکې مکرمې د بیباکانو او نا اهلانو څخه واورېدل چي ویل یې محمّد ﷺ لېونئ دی، ده د ځان سره وویل: که زه دغه سړي ته ورسم او دَم پر وکړم ښایي الله جل جلاله یې زما د دم په واسطه جوړ کړي، نو رسول الله ﷺ ته ورغلی او ویل: یا محمّد! ﷺ زه پر دغسي مرضو دم کوم آیا غواړې چي دَم درباندي وکړم؟ رسول الله ﷺ و فرمایل:

« إنَّ الحمدَ لله نَحمدُهُ وَ نَستعینُهُ، مَن یهده اللهُ فلا مُضِلَّ لَهُ، و من یُضلِلهُ فلا هاديَ له، وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لاشریکَ له، وأشهد أن محمّداً عبدُه ورسولُه ». أمَّابعد:

ضماد الأزدي و ویل: دغه جملې یو وار بیا را ته و وایه، رسول الله ﷺ دغه جملې درې واره نور ورته تکرار کړې، ضماد و ویل: د کاهنانو خبري مي اورېدلي دي، د ساحرانو خبري مي اورېدلي دي، د شاعرانو خبري مي اورېدلي دي، خو دغه ستا پر قسم خبري مي نه دي اورېدلي، د بحر تر قاموس لوړي دي، لاس دي راکړه چي پر اسلام بیعت درسره وکړم، بیا یې بیعت وکړی او مسلمان سو.

دغه قسم رسول الله ﷺ په دغه موده کي پر ډیرو افرادو او اشخاصو په انفرادي ډول اسلام عرض کړی دی، لکه څرنګه چي د قبیلو جواب منفي ؤ دغه رنګه د افرادو جوابونه هم منفي وه، خو د ځینو جواب به ډیر شدید او زړه دردوونکی ؤ چي د هغو

(c) ketabton.com: The Digital Library

و بیانولو او ذکر کولو ته ضرورت نه وینم، فقط دغه یوه قصه د مثال او نمونې پر قسم درته بیانوم:

یو نفر چې د عربو د پهلوانانو څخه ؤ او نوم یې رُکانه ؤ لوی او مشهوره غېږ باز ؤ، چا نه ؤ غځار کړی، دغه رُکانه رسول الله ﷺ ته راغلی، ویل: یا محمّد! ﷺ ته وایې چې زه نبي یم، که دي زه غځار کړم ته صادقه یې.

سبحان الله! د نبوت او غېږبازۍ یې سره څه؟

خو دا د دغو خلکو جهالت ؤ، رُکانه لوی پهلوان دی چا نه دی غځار کړی، وایې: که دې زه غځار کړم ته صادقه یې، رسول الله ﷺ ویل: ښه دی او ور ولاړ سو په لږ وخت کې یې رُکانه غځار کړی، رکانه په تعجب کې سو، د اول وار دپاره غځارېږي، تر اوسه چا نه دی غځار کړی، ویل: یوار بیا راسه، بیا ورغلی بیا یې غځار کړی، ویل: یو وار لا بیا راسه، بیا ورغلی، دریم وار یې بیا غځار کړی، ویل: والله دا عجبه خبره ده مګر تر هغو ایمان نه دربانديړ را وړم چې دغه ونه خبري و نه کړي، رسول الله ﷺ د وُني یا درختي څخه پوښتنه وکړه چې زه څوک یم؟

وُني و ویل: أشهد أن لا إله إلاَّ الله، و أشهدُ أنّکَ رسولُ الله،

د رُکانه په حضور هغه وُني هم خبري وکړې، رکانه و ویل: والله ته ساحر او جادوګر یې، دا د دغه یوه نفر حال ؤ، کفارو ته یوازې دانه چې قرآن مجید معجزه وه، بلکه معجزات، داسي معجزې چې په سترګو لیدل کېدلې، خو بیا یې هم ایمان نه را وړی.

(خو رُکانه ﷺ په وروسته کې مسلمان سوی دی)

د شقّ القمر معجزه

د کفارو سره د مسلمانانو ژوند تریخ ؤ او کفارو به د رسول الله ﷺ څخه معجزې غوښتې، همېشه به یې ورته ویل: تا خو موږ ته هیڅ شئ نه دی را ښکاره کړی، لږ تر لږه ته موږ ته یوه معجزه را ښکاره کړه چې د هغې په واسطه موږ ستا پر رسالت اقرار وکړو، رسول الله ﷺ و فرمایل: که ستاسي په حضور د الله ﷻ په إراده او زما په اشاره سپوږمۍ دوه ځایه سوه تاسي د الله ﷻ پر وحدانیت او زما پر رسالت ایمان راوړی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

کفارو ویل: هو، نو یې د میاشتي په پنځلسمه شپه چي سپوږمۍ پوره او کامله وي د دغي معجزې وعده سره وکړه، د پنځلسم په شپه رسول اللهﷺ په منٰی کي تشریف درلود او قریش هم د معجزې د لیدلو دپاره سره راټول سوي دي، رسول اللهﷺ سپوږمۍ ته اشاره وکړه چي دوه ځایه سي او سپوږمۍ هم د رسول اللهﷺ په اشاره سره دوه ځایه سوه چي په عربي کي (شَقُّ القَمر) ورته وايي، سپوږمۍ دوې ټوټې سوه یوه حصه یې د غره یوه طرف ته ولاړه او بله حصه یې د غره بل طرف ته، د سپوږمۍ د دوو حصو په منځ کي غر راغلی.

کفار ورته ګوري دا معجزه یې ولیدل بیا یې هم ایمان را نه وړی او ویل ته ساحر یې، منکره کفار تر دغه زیات څه شي غواړي؟ خو بیا هم حق ته سحر وايي، الله جل جلاله د سورةُ القمر په اولنیو آیاتو کي فرمايي:

﴿ اَقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ ﴿١﴾ ﴾

قیامت را نژدې سو او سپوږمۍ دوه ځایه سوه،

﴿ وَإِن يَرَوْا آيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ ﴿٢﴾ ﴾

که دغه کفار د الٰهي قدرت یو دلیل او علامه وویني مخ ځني واړوي او وايي: دا پخوانۍ قوي سحر دی،

﴿ وَكَذَّبُوا وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ ۚ وَكُلُّ أَمْرٍ مُّسْتَقِرٌّ ﴿٣﴾ ﴾

او دوی حق درواغ بولي او د خپلو خواهشاتو متابعت کوي او هر کار پرخپل وخت کېدونکی دی، یعني: د دوی عذاب هم پرخپل وخت ورته را تلونکی دی.

د دوی هلاک چي الله جل جلاله په خپل علم کي ورته ټاکلی دی مخ او شا ته نه کیږي پرخپل وخت به ورته راسي.

دغه (شق القمر) لویه حادثه او نادره معجزه ده، رسول اللهﷺ خپل رسالت ورته ثابت کړی مګر کفارو بیا هم ایمان را نه وړی، د تاریخ ډیر علماء لکه ابن کثیر او داسي نور وايي: چي عربو به په دغه واقعه سره تاریخ ښوول، موږ د مخه هم درته ویلي وه چي عربو جنتري نه درلودل او کله چي به یوه لویه واقعه پیښه سوه په هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره به يې تاريخ ښووی، چې تر فلانۍ واقعې دومره کاله د مخه يا دومره کاله وروسته فلانۍ کار وسو او د دغو لويو واقعو څخه کومې چې عربو تاريخ په ښووی د فجار جنګونه وه، د فيل کال ؤ او دغه شق القمر ؤ.

حتّی په هندوستان کې هم دغه شق القمر وليدل سو، ډيرو خلکو په ډيرو ځايو کې دغه شق القمر وليدی، که دا سحر وای يوازې به هغو خلکو ليدلای چې دالته د رسول اللهﷺ سره موجود وه، مګر دا ليدل عام او لويه معجزه وه، ډيرو خلکو وليدل.

(دلته يوې مختصرې تبصرې ته ضرورت سته)

هغه دا چې غربيان دغه خبره نه مني او وايي: زموږ په تاريخ کې د دغه شق القمر ذکر نسته نو نه دی پيښ سوی، د دغه انکار دپاره د دوی يواځنۍ دليل دغه دی چې وايي موږ شق القمر نه دی ليدلی، مګر د شق القمر د نه پيښېدلو دپاره يوازې دغه دليل نه دی کافي چې وايي: موږ نه دی ليدلی، بلکه د شق القمر د اثبات دپاره ډير دليلونه سته.

لومړۍ: شق القمر د شپې ؤ او په ډيرو غربي ملکو کې د مطالعو د اختلاف په سبب ورځ وه او په ځينو ملکو کې نيمه شپه او خلک بيده وه او په ځينو ملکو کې اوريځ وه، که چيرې بيا په ځينو ملکو او ځايو کې آسمان شين هم وي او خلک هم دباندې ناست وي دا ضروري نه ده چې هغو ټولو د آسمان طرف ته کتل او سترګې يې د سپوږمۍ څخه بل طرف ته نه اړولې.

دوهم: که آسمان شين هم وي او پر مځکه د سپوږمۍ رڼا هم وي، د سپوږمۍ په دوه ځايه کېدلو د هغې په رڼا کې کوم خاص فرق نه پيښيږي چې خلک دې ورته متوجه سي او دغه دوه ځايه کېدل فقط د څو ثانيو دپاره وه، ساعت او ډير وخت يې په بر کې نه دی نيولی، موږ وينو چې ډير ځله د سپوږمۍ تندره يا خسوف پيښيږي او تر ډيره وخته پوري دوام هم وکړي، خو بيا هم په مليونو انسانان نه په خبريږي، په تېره بيا په هغه زمانه کې چې د نن غوندې رصد خانې او نور آلات هم نه وه موجود، د خبر د نشرولو دپاره اخبار او راديوګانې هم نه وې، چې دا خبر نشر او شائع کړي، په هر حال په غربي تاريخ کې د دغه معجزې نه وجود د هغې د تکذيب او نه منلو دليل نه سي کېدلای، خو په شرقي تواريخو کې د دغې معجزې ذکر سته، په هندوستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي د (ماليبار) د مهاراجي د اسلام را وړلو سبب هم دغه د شق القمر واقعه سوه، لکه څرنګه چي مخ کي مو وويل دا معجزه په قرآن کريم کي هم ذکر سوې ده.

د اهلِ يثرِب څخه شپږ پاک روحه

د بعثت د يوولسم کال د حج په موسم کي چي د (٦٢٠) ميلادي کال د جولای مياشت وه اسلامي دعوت ډير ښه تخم لاس ته را وړی چي دغه تخم ډير ژر په لويو لويو ونو يا درختو بدل سو، چي دغو ونو بيا مسلمانان په خپله سايه کي د هغه ډيرو او اوږدو کلو د ظلم او طغيان د ګرمو لمبو څخه وساتل، کله چي اهل مکې د رسول الله ﷺ تکذيب کاوه او دیٔ ﷺ يې د الله ﷻ د لاري د دعوت څخه منعه کاوه، رسول الله ﷺ داسي حکمت عملي کاوه چي د شپې په تاريکيو کي به د حاجيانو پر ډلو او خېمو ګرځېدی، دا د دې دپاره چي د ده ﷺ او د دغو ډلو په منځ کي د مکې مکرمې د مشرکانو څخه څوک نه وي موجود.

نو رسول الله ﷺ يوه شپه د ابوبکرالصدّيق ﷺ په ملګرتيا را و وتی، د ذُهل او شَيبان بن ثعلبه د قبيلې خېموته ورغلی، د اسلام او توحيد په باره کي يې خبري ورته وکړې، خو دغو خلکو د اسلام راوړلو څخه انکار وکړی.

او بيا رسول الله ﷺ په منٰی کي د عَقَبې سره تېرېدی، هلته يې د څو نفرو آواز واورېدی چي په خپل منځ کي يې خبري سره کولې، رسول الله ﷺ هغو نفرو ته ورغلی، دغه خلک شپږ نفره وه او د يثرِب د ځوانانو څخه وه، ټول د خزرج د قبيلې څخه وه (څوک وايي چي دغه خلک دوولس نفره وه) خو شپږ يې يقيني دي.

دغه شپږ نفره ډير مهم دي، دغه نفر د اسلام هغه صالح تخم دی او د دغو نفرو نومونه داسي دي:

١ – اسعد بن زُراره.	چي د بني نجار څخه ؤ.
٢ – عون بن الحارث بن رفاعه، ابن عفراء.	چي د بني نجار څخه ؤ.
٣ – رافع بن مالک بن العجلان.	چي د بني زُرَيق څخه ؤ.
٤ – قُطبه بن عامر بن حُديده.	چي د بني سلمه څخه ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵ - عُقبه بن عامر بن نابي. چي د بني حرام بن کعب څخه ؤ.
٦ - جابر بن عبدالله بن رئاب. چي د بني عبيد بن غنم څخه ؤ.

د اهل يثرِب يا د مديني منورې د خلکو لويه خوشبختي دا وه چي دوی به د مديني منورې د يهودو څخه اورېدل چي په دغه اوس وختو کي يو نبي مبعوث کيږي، هغه به را ووزي او موږ به يې متابعت وکړو او بيا به د هغه نبي په ملګرتيا موږ تاسي داسي ووژنو لکه د عاديانو او ثموديانو وژنه.

رسول الله ﷺ دغو نفرو ته ورغلی او ويل: تاسي څوک ياست؟ هغو ويل: د خزرج د قبيلې څخه يو، رسول الله ﷺ و فرمايل: نه کښېنی چي څه خبري درته وکړم؟ هغو ويل: هو کښېنو، رسول الله ﷺ ور سره کښېنستی خپل دين او د اسلام حقيقت يې ورته بيان کړی، وحدانيت ته يې را وبلل، قرآن مجيد يې ورته تلاوت کړی، دغو نفرو په خپل منځ کي سره و ويل: والله دا هغه نبي دی چي يهود تاسي په هغه سره بېروي، کوښښ وکړی چي يهود په اسلام کي تر تاسي د مخه نه سي او بيا هغه را سره وکړي چي دوی وايي، نو د ده ﷺ دعوت قبول کړي او مسلمانان سي، تاسي تر يهودو د مخه ايمان را وړی د رسول الله ﷺ متابعت وکړی او اسلام قبول کړی.

(دا څنګه قصه وه چي يهودو به اهلِ يثرِب بېرول؟) ډيره مهمه خبره ده.

هغه داسي: د مديني منورې ټول اوسېدونکي پر درو حصو وېشل سوي وه، يوه حصه د أوس قبيله وه، بله حصه د خزرج قبيله وه چي دغه دوې قبيلې مشرکان او بت پرستان وه درييمه حصه يهود وه، يهود بيا په خپله پر درو قبيلو وېشل سوي وه: بني قُريظه، بني قينقاع او بني نُضَير، که څه هم هلته نور انفرادي يهود موجود وه چي د دغو قبيلو څخه نه وه خو هغه لږ وه، عمده او اساسي يهود دغه درې قبيلې وه او ټول يهود د وګړو په شمېر د مديني منورې د وګړو يا انسانانو دريمه حصه کېدل، د أوس قبيله هم د مديني منورې د وګړو او نفوسو دريمه حصه کېدل، همدارنګه د خزرج قبيله د مديني منورې د وګړو دريمه حصه وه، نو مدينه منوره په برابر او مساوي شکل درو حصو ته وېشل سوې وه، چي يهود، د أوس قبيله او د خزرج قبيله وه.

د دغو درو قومو څخه يو هم پر مدينه منوره نه سوای آمر کېدلای ځکه ټول

(c) ketabton.com: The Digital Library

اقلیات او سره برابر وه، نو مدینې منورې عمومي مشر او د ټولو دپاره یو آمر هم نه درلودی او دغو درو قبیلو به همېشه د حاکمیت دپاره جنګونه سره کول، خو په دغه وختو کې به یهودو دغه نورو قومو ته چې أوس او خزرج وه ویل: د آخري نبي د بعثت وخت را نژدې دی که هغه مبعوث کړل سو موږ به د هغه متابعت وکړو او تاسي به داسي حلال کړو لکه د عادیانو او ثمودیانو حلالېدل چې ټول هلاک سوه، نو یهودو به دغه نوري قبیلې د آخري نبي په را تګ سره بېرولې او ورته ویل به یې: کله چې هغه نبي راسي موږ به د هغه د متابعت په سبب پر یثرِب حاکمان سو او تاسي ته به بیا هغه وخت په وژلو او حلالولو سره جزا درکړو.

بنه متوجه سی: د یهودو په تورات او په نورو آسماني کتابو کې د رسول الله ﷺ راتګ او د هغه ﷺ ټولي علامې لیکلي وې، د مدینې منورې یهود هم تر داسي اندازې د دغه نبي د راتلو په انتظار وه چې د مدینې منورې مشرکان به یې د هغه په را تګ سره بېرول، نو دغه د دوی د معلوماتو او پېشګویي په سبب د مدینې منورې مشرکانو د مکې مکرمې تر مشرکانو د مخه او په ډېره آساني سره ایمان راوړی.

کله چې د رسول الله ﷺ د نبوت او رسالت اظهار وسو ټولو یهودو او نصاراوو ته دا معلومه سوه: چې هو دئ ﷺ هغه وعده سوی نبي دی مګر څرنګه چې یهودو او نصاراوو ولیدل چې دغه نبي د بني اسرائلو څخه نه دی او پخواني ټول انبیاء د بني اسرائلو څخه وه، نو یې د قومي تعصب په لحاظ د رسول الله ﷺ د منلو څخه انکار وکړی او له دغه وخته څخه یې ټول هغه معلومات چې د راتلونکي نبي په باره کې د دوی په کتابو کې موجود وه واړول او تغیر یې پکښې راوستی.

خو بیا هم دوی غبي او ناپوه وه ځکه اوس هم د دوی په کتابو کې د رسول الله ﷺ د نبوت ډېر معلومات او علامې پاته دي، څرنګه چې اوس د نوي آلاتو او وسائلو د پیدا کېدلو په سبب هغه بیانات او معلومات عام نشر سوي دي نو دوی یې نه اړولای سي او نه یې پټولای سي، نو یې د هغو بیاناتو په ترجمه کې تغیر راوستی، د حق او حقیقت څخه مخالف او د خپل مزاج او غوښتني سره موافق یې ترجمه کوي.

(بیرته قصې ته راسه)

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس چې د خزرج د قبیلې حاجیانو د رسول الله ﷺ خبري واورېدې، ویل: والله هغه نبي چې یهود موږ په بېروي هغه دغه نبي او دغه دین دی، پام کوی چې یهود تر تاسي د مخه دغه دین ته داخل نه سي، دغه خلک عاقلان او هوښیاران وه، کورني اختلافاتو او جنګو د پښوا چولي او ضعیفه کړي وه خاصتًا هغه د (بُعاث) جنګ چې په دغه نژدو وختو کي تېر سوی ؤ او تر اوسه د هغه تیرو سوو جنګو لمبې پورته کېدې، نو دا یې امید ؤ چې د رسول الله ﷺ د دین او دعوت خبري به د دوی دپاره د صلحي او آرام ژوند سبب وګرځي، نو دغه د خزرج د قبیلې خلکو رسول الله ﷺ ته و ویل: موږ ترشا داسي قوم پرې اېښی دی چې د هیڅ قوم په منځ کي به دومره شر او عداوت نه وي موجود لکه زموږ د قوم په منځ کي چې دی او دا مو امید دی چې الله جل جلاله به یې په تا سره را ټول او یو ځای کړي، موږ چې ولاړسو خپل قوم به هم ستا دین ته را و بولو او ستا د دین دغه احکام چې موږ قبول کړه پر دوی به یې هم عرض کړو، که الله جل جلاله دوی پر تا را ټول کړه نو به په موږ کي هیڅوک تر تا عزتمن نه وي، بیا نو رسول الله ﷺ د اسلام احکام او قرآن مجید وروښوول.

کله چې دغه خلک مدینې منورې ته تله د ځانه سره یې د اسلام رسالت ور سره یو وړی او هلته یې د اسلام په نشرولو شروع وکړه، په مدینه منوره کي د انصارو د کورو څخه داسي کور نه سو پاته چې هلته دي د رسول الله ﷺ خبري نه کیږي، اوس نو مدینه منوره پر دغه خپل حال پرېږده چې د اسلام معطر شمال او خوشبویه نسیم پکښي چلیږي، ته بیرته دلته مکې مکرمې ته راسه.

د إسراء او معراج واقعه

د مخه تردې چې د واقعې په تفصیل شروع وسي اول به د إسراء او معراج ترجمه درته بیان سي:

د علماوو په اصطلاح له مکې مکرمې څخه تر بیت المقدسه پوري دغه سفر او تللو ته إسراء ویل کیږي او بیا له هغه ځایه تر سِدرةُ المُنتهٰی پوري تګ او سیاحت ته معراج ویل کیږي او ځیني وختونه که یو هم یاد سي، مثلاً یوازي إسراء یا یوازي معراج

(c) ketabton.com: The Digital Library

وویل سي دغه دواړه سفرونه ځني مراد او مقصد دي. *اوس قصې ته متوجه سی:*

رسول الله ﷺ په داسي مرحله کي ژوند تیروي چي دعوت یې د کامیابۍ او تکالیفو په منځ کي رهي دی او په ډیرو لیرو آفاقو کي د امید ضعیفه ستوري ورته ځلېدل چي د إسراء او معراج واقعه پېښه سوه، الله جل جلاله په دغه واقعه سره خپل رسول معزز او مکرم کړی او زړه یې نور هم ورآرام کړی.

د معراج د وخت او تاریخ په تعینولو او معلوملو کي څو مختلف قولونه سته:

۱ – څوک وایي: چي إسراء او معراج د نبوت په اول کال کي وه چي دغه قول امام طبري اختیار کړی دی.

۲ – څوک وایي: چي دغه واقعه تر بعثت پنځه کاله وروسته وه چي امام نووي او امام قُرطبي دغه قول ته ترجیح ورکوي.

۳ – څوک وایي: چي إسراء او معراج د بعثت د لسم کال د رجب د میاشتي د اوه ویشتم په شپه وه چي دا قول علامه منصورپوري اختیار کړی دی.

۴ – څوک وایي: چي د معراج واقعه شپاړس میاشتي تر هجرت د مخه وه، یعني: د بعثت د دوولسم کال د روژې په میاشت کي وه.

۵ – څوک وایي: چي یو کال او دوې میاشتي تر هجرت د مخه وه، یعني د بعثت د دیارلسم کال د محرم په میاشت کي وه.

٦ – څوک وایي: چي تر هجرت یو کال د مخه وه، یعني: د بعثت د دیارلسم کال د ربیع الأول په میاشت کي وه.

اول درې قوله خو په دې سبب نه دي صحي چي خدیجه رضي الله عنها د بعثت د لسم کال د روژې په میاشت کي وفات سوه او د دې رضي الله عنها وفات د مخه تر هغه وُ چي پنځه لمنځونه فرض سي او په دې کي د علماوو هیڅ اختلاف نسته چي پنځه لمنځونه د معراج په شپه فرض سوه، نو معلومه خبره ده چي معراج د دې تر وفات او د بعثت تر لسم کال وروسته دی، پاته سوه درې آخرني قولونه د هغو په باره کي داسي دلیل نسته چي یو قول دي تر هغه نورو راجح او افضله کړي، خو فقط د آیات شریف سیاق پر دې دلالت کوي چي إسراء او معراج ډیر وروسته پېښ سوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

معراج د رسول الله ﷺ په ژوند کي ډېره لویه او مهمه واقعه ده.

معراج زموږ په دین او اسلام کي لویه او عجیبه واقعه ده او دغه معراج د دې سبب دی چي موږ بیت المقدس مُقدس بولو او د بیت المقدس په باره کي د الله عزوجل دا قول نازل سوی دی چي د سورة بني اسرائیل یا الإسراء په شروع کي فرمایي:

﴿ سُبۡحَٰنَ ٱلَّذِيٓ أَسۡرَىٰ بِعَبۡدِهِۦ لَيۡلٗا مِّنَ ٱلۡمَسۡجِدِ ٱلۡحَرَامِ إِلَى ٱلۡمَسۡجِدِ ٱلۡأَقۡصَا ٱلَّذِي بَٰرَكۡنَا حَوۡلَهُۥ لِنُرِيَهُۥ مِنۡ ءَايَٰتِنَآۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلۡبَصِيرُ ۝١ ﴾.

یعني: پاکي ده هغه ذات لره چي خپل بنده محمّد ﷺ یې د شپې په یوه حصه کي له مسجد الحرامه تر مسجد الاقصا پوري بېولی ؤ، هغه مسجد الاقصا چي موږ د هغه شا وخوا برکتناکه کړې ده (د څه شي دپاره یې بېولی ؤ؟) چي موږ دغه محمّد ﷺ ته د خپل قدرت ځیني دلائل او علامې وښیو، یا ور ښکاره کړو، بېشکه چي دغه الله ښه اورېدونکی او ښه لیدونکی دی، هر څه اوري او پټ اسرار هم ورته ښکاره دي.

ورونو! بیت المقدس مبارکه ځکه ده، ځکه څنګه مبارکه او مشرفه کېږي؟ شرف او برکت د الله عزوجل له طرفه وي، الله جل جلاله یې مبارک کوي او په دغه آیات شریف کي الله جل جلاله بیت المقدس مبارک بللی دی څکه فرمایي:

﴿ ٱلَّذِي بٰرَكنا حَولَهُ ﴾ یعني: هغه چي موږ د هغه شا وخوا مبارکه کړې ده.

همدارنګه الله جل جلاله مکه مکرمه او مدینه منوره مبارک کړي دي.

نو دغه د معراج په شپه جبریل علیه السلام و رسول الله ﷺ ته راغلی، رسول الله ﷺ د کعبې شریفي د حطیم سره بیده ؤ، که څه هم ځیني علماء وایي: إسراء او معراج د أم هاني رضي الله عنها له کور څخه وه مګر دا حدیث په بخاري شریف کي صحي حدیث دی چي رسول الله ﷺ د کعبې شریفي د حطیم سره بیده ؤ او جبریل علیه السلام ورته راغلی را ویښ یې کړی چي هغه لوی سفر، د إسراء او معراج سفر شروع کړي او د جبریل علیه السلام سره یو حیوان ور سره ؤ، رسول الله ﷺ فرمایي: دغه حیوان تر خره لوی او تر غاطري یا قچري کوچنئ ؤ، دا خو د دغه حیوان د جسم یا بدن اندازه وه، مګر تعجب یې په تېزوالي کي ؤ، یو غورځېدل یې د سترګو د لیدني پر اندازه وه، سرعت او چابکي یې تر تصور زیات وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې رسول الله ﷺ له خوبه را ویښ سو جبریل علیه السلام ورته و ویل: پر دغه بُراق سپور سه، رسول الله ﷺ سپور سو او بُراق د بیت المقدس پر طرف ته حرکت وکړی، په لږ وخت کې بیت المقدس ته ورسېدی، رسول الله ﷺ مسجد اقصا ته ور داخل سو هلته یې یوه عجیبه اجتماع ولیدل، الله جل جلاله د رسول الله ﷺ دپاره ټول انبیاء او رسُولان علیهم السلام را جمعه کړي او یو ځای کړي وه.

علماء کرام د انبیاء او رسُولانو په عدد او شمېر کې مختلف قولونه لري ځوک د تولو انبیاء او رسُولانو علیهم السلام شمېر یو لک څلیر ویشت زره زیات او کم ښکښې بولي، ځوک وایي: د رسُولانو عدد درې سوه دی او د انبیاوو عدد څلیرویشت زره دی، نور قولونه هم سته، مقصد دا چه په دغه مبارکه شپه الله جل جلاله ټول انبیاء او رسولان علیهم السلام په دغه لویه او مبارکه ټولنه او اجتماع کې را جمعه کړي وه، ابراهیم، نوح، موسیٰ، عیسیٰ علیهم السلام، ټول انبیاء او رسولان په مسجد الاقصا کې سره یو ځای سوي وه.

د مځکې پر مخ کوم ځای دی چې د ټولو انبیاء علیهم السلام په اجتماع سره دي مشرفه سوی وي؟ بېله بیت المَقدس او بېله مکې مکرمې څخه بل ځای نسته، کعبې شریفې ته ټول انبیاء علیهم السلام د حج دپاره راغلي دي، لکه د امام بیهقي په روایت کې چې عروه بن زبیر رضی الله عنه وایي: ټولو انبیاء علیهم السلام د بیتُ الله الحرام حج کړی دی، او بیتِ المَقدِس هم هغه ځای دی چې ټول انبیاء علیهم السلام په دغه شپه دلته سره جمعه سوي دي چې دغه اجتماع بیا هیڅ وخت او په ټول تاریخ کې نه ده تکرار سوې او د بل وار دپاره په هیڅ ځای کې ټول انبیاء علیهم السلام نه دي سره جمعه سوي، بېله مسجد اقصا څخه او دغه ټول انبیاء او رسُولان علیهم السلام د سید البشر، سرور کائنات، فخر موجودات، جنابِ رسولُ الله، محمّد مصطفیٰ ﷺ استقبال او ښه راغلي ته راغلي وه.

انسان د دغه مبارک منظر او مشهد خیال او تصور هم نه سي کولای، ټول انبیاء علیهم السلام او رسُولان سرور کائنات، سردارِ کونین ﷺ ته راغلي دي، صف صف، قطار قطار، ولاړ دي او ښه راغلئ ورته وایي، دا څومره مبارکه او له نوره ډکه اجتماع ده.

بَلَغَ العُلٰی بِکَمَالِهٖ کَشَفَ الدُّجٰی بِجَمَالِهٖ
حَسُنَتْ جَمِیعُ خِصَالِهٖ صَلُّوا عَلَیهِ وَآلِهٖ

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې غم دیوار امت را که دارد چون تو پشتیبان
چه باک از موج بحر آن را که باشد نوح کشتیبان

بیا نو رسول الله ﷺ د دغه ټولو انبیاوو امامت کوي، دغو ټولو انبیاء علیهم السلام ته سیّد د اولین او آخرین، سید البشر محمّد مصطفٰی ﷺ لمونځ ورکوي، دا هغه لوی، عظیم او لوړ شرف دی، تر دې به بل شرف چیري وي چې د اُمتو د امامانو امام دي سي.

امام رُسل پیشوائی سبیل أمین خدا مهبط جبریل

همدارنګه د قیامت په ورځ چې د هر امت څخه شاهد را وستل سي یعني: د هر امت نبي به پرخپل امت شاهد وي او محمّد ﷺ به بیا پر هغه انبیاء علیهم السلام شاهد وي، دا هم د خیرالبشر محمّد مصطفٰی ﷺ عزت او کرامت دی، دا اجتماع او ټولنه هغه لویه او معظمه اجتماع او ټولنه وه.

په دې اجتماع کي و انبیاء علیهم السلام ته د رسول الله ﷺ لمونځ او امامت ؤ چي دا کار بیا د اسلام په تاریخ کي نه دی مکرر سوی، کله چي رسول الله ﷺ د لمانځه څخه فارغه سو جبریل علیه السلام دوه لوښي یا دوه ګیلاسه ورته را وړل چي په یوه لوښي کي شیدې او په بل کي شراب وه، رسول الله ﷺ هغه د شیدو لوښی واخیستی، جبریل علیه السلام ورته وویل: سمي لاري ته لارښوونه او هدایت درته سوی دی.

یعني: دا چه شراب دې نه واخیستل، الله جل جلاله سمه لار درښوولې ده او امت دې هم سمي لاري ته را بللی دی، په دغه خبره کي د جبریل علیه السلام له طرفه دې ته اوله اشاره ده چي شراب بد او خبیث شئ دي، که څه هم تر دغه وخته په اسلام کي شراب نه وه منعه سوي خو رسول الله ﷺ هیڅکله نه تر دغه دمخه شراب چښلي وه او نه یې تر دغه وروسته چښلي دي، نه د مخه تر بعثت او نه وروسته تر بعثت.

تر لمانځه او د انبیاء علیهم السلام تر ملاقات وروسته معراج را ورل سو، د معراج وصف او تعریف موږ ته نه دی بیان سوی، هلته په کتابو کي هم صحي تعریف او صحي دلیل نسته چي معراج څه شي دی؟ بېله دې څخه چي عرب د معراج لفظ د ځینې دپاره استعمالوي یعني: عرب و ځینې ته معراج وایي، نو معراج یو قسم ځِنه ده، خو که دلته معراج د ځِنې په معنٰی سره سي نو داسي ځِنه ده چي بشر یې نه پیژني، یوه خاصه

(c) ketabton.com: The Digital Library

څنه ده چې د هغه په حقيقت بشر نه پوهيږي او نه پوهېدلای سي، نو دغه معراج چې د هغه حقيقت موږ ته نه را معلوميږي و رسول الله ﷺ ته کښېښوول سو.

رسول الله ﷺ په دغه عجيبه او غريبه څنه کي وَختَی چې په څو لحظو کي رسول الله ﷺ اول آسمان ته ورسېدی، دغه مسافې چې تر قياس لوړي او تر حساب تيري دي په څو لحظو کي طئ سوې يا پای ته ورسېدې.

ورونو! موږ د دغه کون نه په لوی والي خبر يو او نه د دغو ليرو مسافو اندازه را ته معلوميږي، موږ ته د کون او د هغه د پراخوالي په باره کي هيڅ معلومات نسته، موږ انسانان که غربيان دي که شرقيان چې هرڅه پرله اوري او را اوري دا ټول د کون يو کوچنۍ جز دی، د نن ورځي د کون علماء موږ ته د کون مسافه په ضوئي کال سره را ښيي.

موږ د مځکي مسافه په ميل يا کيلو مترو سره بيانوو، خو بالمقابل کون دومره پراخه دی چې په کيلو متر يا نورو اندازو سره نه سي ښوول کېدلای نو د کون علماوو د کون د مسافې د اندازه کولو دپاره ضوئي کال اينبی دی، ضوئي کال څه شي دی؟

(ضوء) يعني: رڼا او روښنايي لکه: د لمر رڼا يا شعاع، نو ضوئي کال و هغي مسافې ته ويل کيږي: چې ضوء يا روښنايي په يوه کال کي هغه مسافه طئ کولای سي.

که زه وغواړم چې د ضوء يا روښنايي سرعت يا چابکي در وښيم نو به داسي درته و وايم: چې د لمر روښنايي د لمر څخه بيا تر مځکي پوري په اتو دقيقو کي رارسيږي موږ داسي نه سو ويلای چې لمر د مځکي څخه دومره کيلو متره ليري دی، بلکه موږ وايو چې لمر د ضوئي کال په حساب د مځکي څخه اته دقيقې ليري دی، نو د هغي مسافې د ليري والي دپاره څه فکر کولای سې چې هغه په يوه ضوئي کال کي طئ کيږي؟

د نن ورځي د علم فلک معلومات دې اندازې ته رسېدلي دي او وايي چې په کون کي داسي نجوم او ستوري سته چې زموږ څخه په زرو زرو مليونه ضوئي کلو ليري دي او دا ټوله بيا هم د کون يو جُزء دی، ټول کون نه دی، بلکه کون نور هم تر دې ډير لوی او پراخه دی، دغه سفينه يا أپولو چې فضاء ته لېږل کيږي د دې تګ او سرعت په يوه ساعت کي تر درې زره کيلو متره زيات دی، که دغه أپولو يا فضائي سفينه په دغه خپل سرعت رهي وي درې کاله وروسته و هغه نژدې ترين کوکب ته هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې موږ ته تر ټولو کواکبو او نجوموړا نږدې دی وررسیږي، هغه تر ټولو تېزه او تر ټولو چابکه سفینه یا أپولو چې بشر جوړه کړې ده هغه پسله دروکلو څخه و هغه نږدې ترین ستوري ته رسیږي.

اوس نو ته هغه بېحسابه مسافې ته فکر وکړه چې رسول الله ﷺ تر آسمانه یا لوړ تر هغه په دغه څو لحظو کې قطعه کړه، دا کومه معجزه ده؟ دا د الله جل جلاله کوم قدرت دی چې موږ ته یې په دغه معراج کې را ښکاره کړی؟ دا لوی اعجاز او لویه معجزه ده چې دغه لیرې مسافه په دغه لږ وخت کې قطعه کیږي او رسول الله ﷺ د دنیا و آسمان ته ورسېدی، چې موږ اول آسمان ورته وایو، د آسمان دروازه بنده او تړلې وه، جبریل علیه السلام دروازه وټکول، د دروازې محافظ یا ساتونکي و ویل: څوک یې؟ ویل: جبریل، محافظ ویل: بل څوک در سره سته؟ ویل: هو محمّد را سره دی، د دروازې محافظ و ویل: امر نه دی را ته سوی چې بېله ده ﷺ څخه بل چا ته دروازه ورخلاصه کړم، د آسمان دروازه بنده وه بل چا ته نه خلاصېدل بېله هغه چا څخه چې الله جل جلاله یې اجازه فرمایلې وه او اجازه هم بېله محمّد ﷺ څخه د بل چا دپاره نه وه سوې، دروازه خلاصه سوه، زموږ امام او پیشوا جناب رسول الله ﷺ اول آسمان یعني: د دنیا آسمان ته داخل سو هلته یې عجیب او نادره شیان ولیدل، ملائکې یې ولیدلې، انبیاء علیهم السلام او نور شیان یې ولیدل.

تاسي پوهیږئ چې آسمان په خپله د دود پر قسم دی او دا چه پر دغه آسمان څنګه ملائکې ګرځي او هلته دروازې سته موږ نه په پوهیږو دا د خالقِ قدیر کارونه دي.

﴿إِنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾

او رسول الله ﷺ هلته یو سړئ ولیدی ډېر جګ سړئ چې شپېته ذراعه یې جګوالی ؤ (ذراع) د پخوانیو وختو د اندازه کولو آله وه لکه د نن ورځې متر او ذراع تر متر کمه یا لږ ده چې د نیم متر په شا وخوا کې ده، نو د متر په حساب د دغه سړي جګوالی دېرش متره ؤ او د دغه جګ سړي پر شا وخوا نور ډېر زیات خلک وه، دغه جګ سړئ چې د راسته طرف خلکو ته وګوري وخاندي او کله چې بیا د چپه طرف خلکو ته وګوري و ژاړي، رسول الله ﷺ په تعجب کي سو ویل: یا جبریل! دا څوک

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی؟ جبریل علیه‌السلام و ویل: دا ستا پلار آدم علیه‌السلام دی.

د آدم علیه‌السلام قد او جګوالی ډیرش متره دی او د هغه وخت ټول انسانان په دغه اندازه جګ وه، رسول الله ﷺ فرمايي: چي د هغه وخت څخه تر اوسه پوري انسانان د قد او قامت په کمېدلو کي دي او نور به هم پسي کمیږي، مګر هغه وخت يې جګوالی په دغه اندازه سره ؤ او بیا رسول الله ﷺ پوښتنه وکړه چي دغه د ده پر شا وخوا دغه نور کسان څوک دي؟ او د ده د ژړا او خندا سبب څه دی؟ جبریل علیه‌السلام و ویل: دا يې اولاده ده، د راسته طرف خلک يې اهل جنت یا (جنتیان) دي او د چپه طرف خلک يې دوږخیان دي، آدم علیه‌السلام چي هغي اولادې ته وګوري چي جنت ته ځي خوشاله سي او وخاندي او بیا چي هغي اولادې ته وګوري چي دوږخ ته ځي خواشیني او غمجن سي وژاړي.

رسول الله ﷺ د آدم علیه‌السلام قیافه بیانوي او فرمايي: آدم علیه‌السلام ډیر جګ سړئ ؤ، توربخن او غنم رنګه سړئ ؤ، سپین پوستی نه ؤ، ډنګر ؤ او جګه پزه يې وه، نو د آدم علیه‌السلام د شکل او قیافې تعریف داسي سو: جګ، ډنګر، سیهن یا غنم رنګه سړئ دی.

دلته په دغه اول آسمان کي رسول الله ﷺ نور هم ډیر عجیب شیان ولیدل چي د هغي جملې څخه يې داسي خلک ولیدل چي په یوه لویه واله کي اوبازي کوي، ځیني علماء وايي: دغه واله د وینو وه، د اوبو پر ځای ویني پکښي بهېدلې، دغو نفرو به په دغه وینو کي اوبازي کول څو په ډیره ستړیا سره به د ولې غاړي ته ورسېدل او د ستړیا په سبب به يې خولې وازي نیولي وې، خو دلته د ولې پر غاړه به ملائکو پرمخ په ډبرو ویشتل، حتّی مخان به يې زخمي سوه او ویني به ځني بهېدې او بیرته به په اوبازي هغه بل طرف ته رهي سوه خو هلته بیا دغه د ډبرو وارونه پر کېدل، رسول الله ﷺ په تعجب کي سو ویل: یا جبریل! دا څوک دي؟ جبریل علیه‌السلام و ویل: دا هغه خلک دي چي د یتیمانو مال يې خوړلی دی.

نو هر هغه څوک چي د یتیمانو مال خوري پسله مرګه به په عالم برزخ کي د قیامت تر ورځي دغه عذاب ورکول کیږي او بیا يې په قیامت کي جزاء د دوږخ اور دی، دغه يې هغه اولنئ او کوچنئ عذاب دی چي د مخه تر قیامت ورکول کیږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او په قیامت کې بیا اشد عذابونه ورته ګوري.

رسول الله ﷺ هلته نور خلک هم ولیدل چې ډیر لوی نسونه او خیټې یې وې، ستوني ستخ پر مخکه پراته وه او د فرعون قوم به د هغو پر خیټو او نسو تېرېدی، تاسي ته معلومه ده چې الله ﷻ د مخه تر قیامت په عالم برزخ کې د فرعون قوم ته جزاء ورکوي او جزاء یې په دې ډول سره ده: چې په یوه شپه او ورځ کې دوه واره و اور ته بېول کیږي، یعني: اوس یې عذاب پرله پسې نه دی فقط یو وار په ورځ او یو وار په شپه کې پر اور عرضیږي او بیا بیرته را وستل کیږي، دغه جزاء یې تر قیامت د مخه ده، او بیا په قیامت کې اشد عذاب ورکول کیږي.

نو دغه د فرعون د قوم خلک چې به اور ته بېول کېده او بیرته به را وستل کېده، د دغو لوی نسو خلکو پر خیټو به تېرېدل، رسول الله ﷺ پوښتنه وکړه ویل: یاجبریل! دغه څوک دي؟ جبریل علیه السلام و ویل: یا رسولَ الله! دغه لوی نسي خلک سود خوړونکي دي هغه چې په دنیا کې یې سود کاوه او رِبا یې خوړل او هغه کسان چې د دوی پر نسو تیریږي هغه د فرعون قوم دی چې دوه واره و عذاب ته بېول کیږي، خود تګ او را تګ لاري یې دغه د سود خوړونکو نسونه دي، هغه چې په دنیا کې به یې معاملې په سود او ربا سره کولې.

ورونو! هغه کسان چې سود او رِبا کوي هغه بد او حرام کار کوي او الله ﷻ دغو خلکو ته د جزاء او تهدید په ډول سره په سورةُ البقره کې فرمایي:

﴿فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ﴾. [البقره: ۲۷۹]

یعني: تاسي د الله ﷻ اورسول الله ﷺ د جنګ دپاره ځانونه تیار کړی.

هغه څوک چې سود او رِبا کوي هغه ته به د قیامت په ورځ و ویل سي: اسلحه دي در واخله، سود خوړونکی به وایي: د څه شي دپاره؟ وایي: د الله ﷻ سره د جنګ کولو دپاره، او هر هغه څوک چې د رِبا مال خوري هغه به د قیامت په ورځ د پېریاني او مېرګیاني سړي په شکل را پورته کیږي او دا هم تاسي ته معلومه ده چې پېریاني او مېرګیاني پر لاري نه سي تلای، چپه کیږي او را پورته کیږي.

مسلمان وروره! سود خوړونکی انسان دغه ټول تکالیف او د قیامت عذابونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې دپاره قبلوي چي په دغه نابوده او بې بقاء دنيا کي يو پنځه پيسې وکتي، د جُزئي او فاني گټي دپاره لويه او ابدي گټه د لاسه ورکوي.

او بيا رسول الله ﷺ داسي خلک وليدل چي د هغو سره وراسته او بد بويه خواړه ور سره وه، ډير بد بوی يې تلی، خو په عين وخت کي نور پاک، تازه او خوندور خواړه هم ور سره وه مګر دغو خلکو به هغه پاک او تازه خواړه پرېښوول او هغه بد بويه وراسته خواړه به يې خوړل، رسول الله ﷺ په ډير تعجب کي سو، څوک دی چي ښه او تازه خواړه پرېږدي؟ او بد بويه وراسته نجس خواړه خوري؟

نو ويل: يا جبريل! دا څوک دي؟ جبريل عليه السلام و ويل: دا زنا کاره دي، هغه زنا کاره چي حلاله او پاکه زوجه به يې پرېښوول خو خبيث او نجس ناروا ته به يې رجوع کول.

رسول الله ﷺ دلته په اول آسمان کي ډير شيان وليدل او بيا يې د اول آسمان څخه دوهم آسمان ته د جبريل عليه السلام په ملګرتيا تشريف يو وړی، هلته يې هم نور ډير عجيب شيان وليدل چي پر هغو سر بېره يې دوه مشرف او معزز انبياء عليهم السلام هم وليدل چي يو عيسىٰ عليه السلام او بل يحيىٰ عليه السلام ؤ، دواړه ځوانان او الله عزوجل ته مقربه انبياء وه، رسول الله ﷺ د عيسىٰ عليه السلام د شکل او قيافې وصف داسي بيانوي: عيسىٰ عليه السلام په رنګ سور ؤ، يعني: د مخ رنګ يې د سپين والي څخه و سور والي ته مائل ؤ نه جګ او نه ګردئ ؤ، يعني: ميانه قده ؤ، پرمخ يې ډير خالونه درلودل، کله چي به يې سر ښوراوه ستا به داسي خيال سو چي اوبه څني څڅېږي، يعني: وريښتان يې لکه لانده داسي معلومېدل که څه هم هغه به لانده نه وه، دا د عيسىٰ عليه السلام وصف او ښايست دی چي رسول الله ﷺ يې مور ته بيانوي.

او بيا رسول الله ﷺ درېيم آسمان ته تشريف يووړی هلته يې يوسُف عليه السلام وليدی، رسول الله ﷺ فرمايي:

« وَاللهِ ما رَأيتُ أجمَلَ مِنهُ »

يعني: قسم په الله تر هغه ښايسته مي نه دی ليدلی.

او فرمايي: هغه ته نيم ښايست ورکول سوی ؤ.

څنګه نيم ښايست؟ خلک د دغي جملې و مقصد ته نه متوجه کيږي، مقصد دا:

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله جل جلاله چې څومره ښایست خلق کړی یا پیدا کړی دی هغه پر دوو حصو وېشل شوی دی، یوه حصه یې یوازې یوسف علیه السلام ته ورکول شوې ده او هغه بله حصه یې ټول بشر ته ورکول شوې ده، نو ته دغه جمال او ښایست ته فکر وکړه!

د مصر ښځو پر زُلیخا ملامتي ویل چې زلیخا د خپل مریي څخه نفساني غوښتنه کړې ده، نو زلیخا و هغو ښځو ته میلمستیا جوړه کړه، ښځو ته یې مېوې او چړې کېښوولې او بیا یې یوسُف علیه السلام ته و ویل: ورسه، کله چې دئ علیه السلام ورغلی هغه ښځې دغه د ده و بې مثاله ښایست ته په حیرت کې ډوبې سوې په خپلو ځانو نه پوهېدې، مبهوته او بېحاله سوې تر داسي اندازې چې د مېوې په عوض او بدل کې یې خپل لاسونه په چړو پرې کول او په ځانو نه پوهېدې، الله جل جلاله دغه د دوی حال په قرآن مجید کې بیانوي او فرمایي:

﴿فَلَمَّا رَأَيْنَهُۥٓ أَكْبَرْنَهُۥ﴾

کله چې دغو ښځو یوسُف علیه السلام ولیدی ډېر زیات ښایسته یې وبلی.

﴿وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ﴾

او پرله پسې یې خپل لاسونه پرېکول، الله جل جلاله داسي و نه فرمایل: (وَ قَطَعنَ اَيدِيَهُنَ) یعني: د (طاء) په زور سره یې و نه ویل، ځکه په دغه صورت کې یې مقصد یو وار پرې کېدل دي، بلکه الله عزوجل د (طاء) په شد سره و فرمایل چې ترجمه یې څو واره پرې کېدل دي، نو هغو ښځو یو وار نه بلکه په تکرار سره خپل لاسونه په چړو پرې کول او په ځان نه پوهېدې.

﴿وَقُلْنَ حَـٰشَ لِلَّهِ مَا هَـٰذَا بَشَرًا﴾

او دغو ښځو وویل: الله د عجز او نقصانه څخه پاک دی، دغه ځوان انسان نه دی.

﴿إِنْ هَـٰذَآ إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ ﴿٣١﴾﴾

نه دی دغه ځوان مګر مکرمه ملائکه دی، دا شکل د بشر شکل نه دی، بلکه لکه ښایسته مَلَکه، د یوسُف علیه السلام ښایست په دغه اندازه سره ؤ، مګر د ده علیه السلام درجه د ده د ښایست په سبب نه ده بلکه درجه یې په نبوت، په هغه علم او حکمت کې ده چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله ﷻ ده ته ورکړي وه.

او بیا رسول الله ﷺ څلورم آسمان ته تشریف یو وړی، هلته یې ادریس علیه السلام ولیدی، هغه یې ښه راغلی و وایه او بیا له هغه ځایه پنځم آسمان ته ولاړی، رسول الله ﷺ فرمایي: چي هلته مي هارون علیه السلام ولیدی یو عزتمن شیخ او معتبره سړئ ؤ.

او بیا رسول الله ﷺ شپږم آسمان ته تشریف یو وړی او هلته یې مکرم رسول کلیم الرّحمٰن موسیٰ کلیم الله علیه السلام ولیدی.

بیا نو رسول الله ﷺ اوم آسمان ته تشریف یو وړی او هلته یې بیت المعمور ولیدی (بیتُ المعمور) د اهل سماء دپاره کعبه ده، لکه څرنګه چي دلته په مځکه کي د انسانانو او پیرانانو دپاره کعبه سته لمونځ ورته کوي، طواف پر کوي، همدارنګه د اهل سماء دپاره کعبه سته چي بیت المعمور ورته ویل کیږي او الله ﷻ دغه بیت المعمور د سورةُ الطور په څلورم آیات کي ذکر کړی دی، رسول الله ﷺ د دغه بیت المعمور په باره کي فرمایي: د ورځي اویا زره ملکي طواف پر کوي او هغو ملائکو ته بیا د قیامت تر ورځي بل نوبت نه ور رسیږي، هره ورځ نوري نوي اویا زره ملکي د طواف دپاره ورته راځي.

﴿وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ﴾ [المدثر:۳۱]

د الله ﷻ مخلوق او لښکري په خپله الله ﷻ ته معلوم دي.

دغه اوم آسمان په ملائکو ډک ؤ او ټوله ملائکي د الله ﷻ په عبادت مشغوله وې، څوک پر سجده، څوک پر رکوع او چا تسبیحات ویل، رسول الله ﷺ فرمایي: چي په دغه اوم آسمان کي یوه لوېشت ځای نه ؤ مګر هلته ملکه وه او الله ﷻ ته یې سجده یا عبادت کاوه او رسول الله ﷺ فرمایي: دلته مي یو سړئ ولیدی چي بیت المعمور ته یې تکیه کړې وه او هغه سړئ تر هر چا دغه ستاسي د ملګري سره مشابه ؤ.

(ستاسي ملګري) له لفظه د رسول الله ﷺ خپل ځان مقصد دی، یعني: هغه سړئ په رنګ او شکل، قیافه او کړه وړه کي زما مشابه ؤ، رسول الله ﷺ فرمایي: پوښتنه مي وکړه چي یا جبریل! دا څوک دی؟ هغه راته وویل: دا ستا پلار ابراهیم علیه السلام دی.

کله چي رسول الله ﷺ له یوه آسمانه بل آسمان ته تشریف وړی، او دغه انبیاء او

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسُولان یې هلته لیدل دا یوازې لیدل نه وه. بلکه هغه انبیاء علیهم السلام ورته را تله سلام یې ورسره کاوه، د ده ﷺ استقبال او ښه راغلې یې کاوه. خبرې یې ورسره کولې او د ده ﷺ د نبوت او رسالت تصدیق یې کاوه.

رسول الله ﷺ په دغه اوم آسمان کې د آسمان و هغه آخري حدودو ته تشریف یووړی او دلته یې جبریل علیه السلام د دوهم وار دپاره په هغه خپل واقعي شکل او صورت ولیدی، چې بیا یې تردغه وروسته په هغه خپله چهره او شکل نه دی لیدلی، ځکه جبریل علیه السلام د دغه ټولو کلو په جریان کې چې به یې وحې را وړلې په هغه خپل حقیقي او د مَلَکي په شکل نه را تلی، د رسالت په ټوله موده کې یې فقط دوه واره په خپل شکل او صورت و رسول الله ﷺ ته ځان ښکاره کړی دی، اول وار د بعثت په شروع کې چې د هغه بیان مومخ کې درته کړی دی او دوهم وار دغه د معراج په شپه، دلته د اوم آسمان په اطرافو کې د سدرة المُنتهٰی و وُني ته نژدې، په دغه باره کې الله جل جلاله د سورةُ النجم په (۱۳ ، ۱۴) نمبر آیاتو کې فرمایي:

﴿وَلَقَدۡ رَءَاهُ نَزۡلَةً أُخۡرَىٰ ۝١٣ عِندَ سِدۡرَةِ ٱلۡمُنتَهَىٰ ۝١٤﴾

او خامخا محمد ﷺ جبریل علیه السلام په هغه خپل شکل دوهم وار په اوم آسمان کې د سدرة المُنتهٰی د درختې یا وُنې سره ولیدی.

د سدرة المُنتهٰی درخته یا ونه د لوړو او کښتو مخلوقاتو په منځ کې وېش او سرحد دی، پورتنې مخلوقات لاندې او کښتنې مخلوقات لوړ نه سې تلای، د کښته طرفه اعمال او احوال تر سدرة المُنتهٰی پورې ورځې او له لوړه طرفه الٰهي اوامر او احکام تر سدرة المُنتهٰی پورې را کښته کیږي او جنت هم هلته د سدرة المُنتهٰی د وُنې سره دی، ځکه الله جل جلاله فرمایي:

﴿عِندَهَا جَنَّةُ ٱلۡمَأۡوَىٰٓ ۝١٥﴾

نو رسول الله ﷺ د جبریل علیه السلام په ملګرتیا هغه ځای ته ولاړی چې هلته هیڅ بشر نه دی تللی، هیڅ انسان دغه مقام ته نه دی رسېدلی، بلکه داسې ځای ته ولاړی چې هلته نه بشر او نه ملکه تللې دي، بېله جبریل علیه السلام شخه، فقط جبریل علیه السلام دغه ځای او مقام ته ورغلی دی، رسول الله ﷺ فرمایي: دلته مې جبریل علیه السلام ته وکتل

(c) kitabton.com: The Digital Library

هغه په داسې شکل سو لکه هغه څیري، زره، شوړېدلې بوریا، دا تول د الله ﷻ د بیرې څخه، دا د جبریل علیه السلام حال ؤ، هغه جبریل چې ذِي قُوَّةٍ، ذي جَبَرُوت او شَدِيدُ القُوٰى دى الله ﷻ هم شديدُ القوٰى بللی دی، خو دغه شديدُ القوٰى جبريل چې دغه مقام او قُرب ته ورسېدی د الله ﷻ له بيرې يې دغه حال ؤ، دلته نو جبريل علیه السلام و درېدی ويل: يا محمّد! مخ ته ولاړ سه! ور دمخه سه! مګر زه: قسم په الله که يو قدم نور ور د مخه سم د الله ﷻ په الهي نور به وسوځل سم. سعدي رحمه الله په دغه باره کې وايي:

شبی برنشست از فلک درگذشت	بتمکين وجاه ازمَلَک درگذشت
چنان گرم درتِيه قُربت براند	که در سِدرَه جبريل ازو باز ماند
بدو گفت سالار بيت الحرام	که ای حاملِ وحی برتر خِرام
چو در دوستي مخلصم يافتي	عنانم زصحبت چرا تافتی؟
بگفتا فراتر مجالم نماند	بماندم که نيروي بالم نماند
اگر يک سرِموی برتر پرم	فروغ تجلّی بسوزد پرم

جبريل علیه السلام و ويل: قسم په الله که يو قدم ور د مخه سم د الله ﷻ په نور به وسوځل سم، نو رسول الله، حبيب الله، محمّد مصطفٰی ﷺ يوازي مخ ته ولاړی، داسې ځای ته ولاړی چې هلته نه بشر تللی دی نه ملکه، دا د الله ﷻ له طرفه د دې امت و رسول: محمّد ﷺ ته عزت او إکرام دی، رسول الله ﷺ فرمايي: ور د مخه سوم او مخ ته ولاړم څو د سدرةُ المُنتهٰی درختي يا وُني ته ورسېدم، رسول الله ﷺ د سدرة المُنتهٰی د وُني تعريف او بيان را ته کوي او فرمايي: دغه ونه يوه عادي ونه وه، د دغې وُني پاڼې لکه د فيل غوږونه لوی لوی پاڼې وې، په ښکاره او ظاهره د ښايست کوم خاص شئ نه پر معلومېدی، رسول الله ﷺ فرمايي: زه پر دغه حال وم چې د الله ﷻ د نور تجلي دغه د سدرة المُنتهٰی پر ونه ښکاره سوې او ونه په دغه الٰهي نور کې پټه سوه، الله ﷻ فرمايي:

﴿إِذْ يَغْشَى ٱلسِّدْرَةَ مَا يَغْشَىٰ ﴿١٦﴾﴾

يعني: کله چې دغه د سدره ونه هغه شي پټه کړه چې پټه کړې يې وه.

يعني: د رب ﷻ تجلّی او انوار پر دغه ونه پلوشې او وړانګې واچولې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿مَا زَاغَ ٱلۡبَصَرُ وَمَا طَغَىٰ ﴿١٧﴾﴾

د محمّد ﷺ سترګې نه وې ګرځېدلې بلې خوا ته، يعني: د ډېر ادب په سبب يې بل طرف ته هيڅ نه کتل.

﴿لَقَدۡ رَأَىٰ مِنۡ ءَايَٰتِ رَبِّهِ ٱلۡكُبۡرَىٰٓ ﴿١٨﴾﴾

د الله عزوجل د الوهيت او قدرت لويې علامې يې وليدلې.

رسول الله ﷺ د سدرة المنتهٰی ونه يا درخته وليدل، هغه هم په داسې حال کې چې بېله کوم حائله او پردې او د الله جل جلاله په انوارو پټه وې، دا کومه لويې او کوم مقام دی، رسول الله ﷺ فرمايي: کله چې دغه ونه په الهي نور کې پټه سوه، د هغه خپل عادي حاله واوښتل شکل او رنګ يې تغير وکړی، په دغه وخت کې د دې ونې د بهار او سينګار داسې حالت ؤ چې د هغې د حسن او جمال حال هيڅ بشر نه سي بيانولای، ښاخونه يې ياقوت او زبرجُد وه، د وُنې پر شا وخوا داسې ښايسته شيان ګرځېدل لکه د سرو زرو پتنان، يا طلايي پتنګان ، رسول الله ﷺ فرمايي د سدرة المُنتهٰی د وُنې شکل دومره فرق وکړی او د ښايست هغې درجې ته ورسېدل چې د هيڅ انسان په وس او طاقت نه ده پوره چې د هغې د حسن او جمال تعريف او توصيف وکړي، ژبه او الفاظ له دې څخه عاجزه دي چې د سدرة المُنتهٰی د وُنې د وصف او ښايست بيان دي وکړي، دا په هغه حالت کې چې د الله جل جلاله په نور او تجلو پټيږي.

د چا ژبه له دغه توصيفه او تعريفه عاجزه سوه؟ د هغه چا ژبه چې تر ټولو انسانانو فصيح او بليغ دی د رسول الله محمّد مصطفٰی ﷺ ژبه د سدرة المُنتهٰی د وُنې د ښايست د تعريف او توصيف څخه عاجزه سوه، د هغه په قدرت نه وه پوره چې دغه حالت بيان کړي، حال دا چې رسول الله ﷺ تر ټولو انسانانو ډېر فصيح دی.

دغه د سدرة المُنتهٰی ونه د الله جل جلاله له مخلوقاتو څخه يو مخلوق دی، خو کله چې د الله جل جلاله په نور پټه سوه سيدُ البشرَ، اَکملُ البشر ﷺ يې د توصيف او بيانه څخه عاجزه سو، نو په خپله د حق تعالیٰ د ذات په باره کې څه خيال او فکر کوې؟ دا خبرې تر خيال او فکر لوړې دي، کمالُ الجمال، الله جل جلاله لره دی او جمالُ الکمال، رب العالمين تعالیٰ لره دی، په دغه مبارک او عجيب ځای کې رسول الله ﷺ د خپل رب عزوجل سره بېله

(c) ketabton.com: The Digital Library

حائله او بېله واسطې خبري وکړې، د دوی په منځ کي هیڅوک نه وه وحیِ نه وې او هلته کوم ترجمان نه ؤ، حق ﷻ بېله واسطې خبري ور سره وکړې، موسیٰ علیه السلام کلیم الله دی، ابراهیم علیه السلام خلیل الله دی او زموږ معزز پیغمبر محمّد مصطفیٰ ﷺ رسول الله، کلیم الله، خلیل الله او حبیب الله دی، ټول شرف او عزت د الله عزوجل له طرفه په ده ﷺ کي جمعه سوی دی، په دغه نادره او نه پېښېدونکي ملاقات کي الله جل جلاله خپل رسول ﷺ امر کړی چي پرخپل امت لمونځ فرض وګرځوي.

الله جل جلاله چي کوم عبادتونه پر موږ فرض کړي دي هغه ټول د جبریل علیه السلام په واسطه سره را ته راغلي دي، ټول حلال او حرام، ټول فرائض لکه روژه، زکوة، حج او نور ټول احکام موږ ته د وحیو په واسطه را رسول سوي او راباندي فرض سوي دي، بېله لمانځه، لمونځ د الله جل جلاله په مستقیم امر سره او د الله عزوجل په مستقیمو خبرو سره بېله واسطې را باندي فرض سوی دی، د الله جل جلاله په قدرت کي وه او کولای یې سوای چي لمونځ هم د وحیو په واسطه را باندي فرض کړي، مګر یا! د دې دپاره چي په اسلام کي د لمانځه درجه او مقام معلوم سي نو په لمانځه سره یې بېله واسطې امر کړو.

دا هم د الله جل جلاله په قدرت کي وه چي رسول الله ﷺ پر مځکه وي او بېله واسطې یې په لمانځه سره امر کړي چي پر مځکه یې بېله واسطې خبري ور سره کړي وای، مګر یا! رسول الله ﷺ یې لوړ بوتلی او هلته یې په دغه مشرف مقام کي لمونځ پر فرض کړی، دا دپاره د دې چي موږ مسلمانان د لمانځه سره بې پروایي و نه کړو، د لمانځه درجه او مقام وپېژنو.

الله جل جلاله په دغه مشرف او معزز ځای کي په لمانځه مکلف کړو، نو خود رسول الله ﷺ فرمایي: زموږ او د کفارو په منځ کي فرق لمونځ دی، که چا پرېښاوه هغه کافر سو او لمونځ د اسلام عمود دی، رسول الله ﷺ فرمایي:

«الْعَهْدُ الَّذِي بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمُ الصَّلَاةُ فَمَنْ تَرَكَهَا فَقَدْ كَفَرَ» [رواه الترمذي]

چي دا د لمانځه په باره کي لوی امر دی، د لمانځه دپاره دغومره شرف او عظمت کافي دی چي د الله جل جلاله په مستقیم امر سره فرض سو او په داسي مبارک ځای کي فرض سو چي هلته نه بشر رسېدلی دی نه ملکه، بېله سردار کونین محمّد

(c) ketabton.com: The Digital Library

مصطفٰی ﷺ څخه.

دلته باید د لمانځه لوړه درجه او لوی مقام د یوه مثال په راوړلو سره هم باید و پیژنو، او مثال د ممنوعاتو څخه نه دی، هغه دا چې په دنیا کې دا معمول او قانون دی چې یو څوک د یوه پاچا حضور ته د میلمه پر قسم ورسي د هغه پاچا له طرفه یوه هدیه او سوغات ورکول کیږي، نو رب العالمین چې د پاچهانو پاچا دی خپل رسول ﷺ او د هغه و امت ته یې په دغه شانداره ملاقات کې څه شي په هدیه کې ورکړی؟ لمـــــــونـــــــځ.

تاسې د لمانځه دغه لوړ مقام او لوی قدر ته وګوری! د اختر په ورځ لمونځ، د جمعې په ورځ لمونځ، د لمر یا سپوږمۍ د تندرې نیولو په وخت کې لمونځ، د بیرې په وخت کې لمونځ، د خوشالۍ په وخت کې لمونځ، د باران د غوښتنې په وخت کې لمونځ، لمونځ هغه شئ دی چې مخلوق و خالق عزّوجلّ ته نژدې کوي، لمونځ د رب عزّوجلّ او د هغه د بندګانو په منځ کې رابطه ده.

پسله دغه عظیم او مشرف ملاقاته رسول الله ﷺ بیرته رجعت وکړی او را وګرځېدی، په لار کې یې د موسٰی علیه السلام سره ولیدل، موسٰی علیه السلام پوښتنه څنې وکړه چې الله جلّ جلاله په څه شي امر کړې؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: زما رب امر کړم چې په یوه شپه او ورځ کې پنځوس لمنځونه زما پر امت فرض کړم، موسٰی علیه السلام و ویل: ما د بنې اسرائیلو څخه تر دغه کم یا لږ غوښتل خو د هغو په وسه نه سوه پوره او نه یې کول، بیرته دې خپل رب ته رجوع وکړه او ستا د اُمت دپاره تخفیف څنې و غواړه، رسول الله ﷺ و جبریل علیه السلام ته وکتل لکه په دغه باره کې چې مشوره څنې غواړې، جبریل علیه السلام اشاره ورته وکړه که دې خوښه وي هـو، رسول الله ﷺ هم خپل رب العالمین جلّ جلاله ته رجوع وکړه.

اوس نو د دغه رجوع څخه مقصد دا دی چې بیرته یې و سدرة المُنتهٰی ته رجوع وکړه او که څنګه؟ (والله اعلم) مګر په ظاهره داسې ښکاري چې دغه رجوع په دعاء سره وه، یعنې: دعاء یې وکړه.

په هرصورت رب عزّوجلّ ته یې رجوع وکړه او وې غوښتل چې دغه لمنځونه زما

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرامت څه لږ سي، الله جل جلاله لس لمنځونه پرکم کړه، بيا هم موسی علیه السلام ورته وايي: چي ډير دي او رسول الله ﷺ هم رجوع کوي، څو دېرش سوه او بيا شل سوه او بيا لس سوه او بيا پنځه سوه، بيا هم موسی علیه السلام و ويل: ما د بني اسرائيلو څخه تر دغه لږ غوښته او نه يې سوای آداء کولای، نور هم د الله عزوجل څخه تخفيف وغواړه مګر رسول الله ﷺ و فرمايل: د دغه ډيري مراجعې په سبب حياء را ته ودرېدل نوره رجوع نه سم کولای زه په دغه راضي يم او قبلوم يې او بيا د الله جل جلاله له طرفه و فرمايل سوه: دغه لمنځونه په آداء کولو کي پنځه دي مګر ثواب يې د هغه پنځوسو سره برابر دی.

ورونو او خوندو! موږ او تاسي په يوه شپه او ورځ کي د الله جل جلاله دپاره پنځه لمنځونه آداء کوو خو هغه هم ځيني ناوخته ځيني قضاء سوي خو الله جل جلاله دغه پنځه لمنځونه موږ ته په پنځوسو لمنځو را حسابوي، دا هم د رحيم او کريم رب عزوجل فضل او کرم دی، که چيري موږ په هغه پنځوسو لمنځو مکلف وای څه حال به مو وای؟

نو دا د الله جل جلاله کرم او احسان دی چي لمنځونه يې پنځه را باندي فرض کړه او ثواب د هغه پنځوسو لمنځو را کوي، بيا نو رسول الله ﷺ د هغه معراج په واسطه بيرته بيت المقدس ته را وګرځېدی او د بيت المَقدس څخه يې بيرته مکې مکرمې ته تشريف را وړی.

دا نو د إسراء څخه عَوده او بېرته را ګرځېدل دي، رسول الله ﷺ پر لاري څه شيان وليدل، يا څه شيان ورته پېښ سوه، هغه دا چي رسول الله ﷺ پر براق سپور ؤ او د يوې قافلې پر محاذاة يا برابري تېرېدی چي دغه قافله هم د قريشو وه چي له شامه مکې مکرمې ته رهي وه، د دغي قافلې څخه يوه اوښ دغه د براق تګ او تېزوالی وليدی او و تورېدی، د قافلې څخه يې وځغستل دومره ليري ولاړی چي د قافلې د خلکو څخه ورک سو، دوی پسي ګرځي او نه يېويني ځکه شپه او تاريکه ده، رسول الله ﷺ ورږغ کړه چي اوښ مو په فلاني ځای کي دی، خلک په تعجب کي سوه لوړ د هوا څخه ږغ اوري او څوک نه ويني، خو هغه ځای ته ورغله او اوښ يې پيدا کړی، خير رسول الله ﷺ په دغه شپه بيرته مکې مکرمې ته راغلی، دغه ټول سفر او دغه ټولي واقعې په دغه يوه شپه کي بلکه تر يوې شپې لا هم په لږ وخت کي

(c) ketabton.com: The Digital Library

پېښي سوې، څکه په دغه شپه کي ولاړی او په هغه شپه کي بیرته تر سهار د مخه راغلی.

کله چي سهار سو رسول الله ﷺ د کعبې شریفي سره ناست دی او په فکر کي ډوب دی، د دې عجیب سفر تر تاثیر لاندي دی، د الله جل جلاله سره ملاقات، د انبیاء علیهم السلام سره ملاقات او بل په دې فکر کي دی چي قریش به د دغه خبر په اورېدلو سره څه عکس العمل ښکاره کړي؟ په خپل فکر کي غرق دی او دغه حالات چي ور ته پېښ سوي دي هغه په خیال او فکر کي ورګرځوي، ابوجهل ولیدی چي محمّد ﷺ په فکر کي ډوب دی او چرت وهي، ابوجهل ملعون راغلی ورته کښېنستی او د پسخند پر قسم یې ورته و ویل: یا محمّد! آیا یو شئ پېښ سوی دی؟ رسول الله ﷺ ویل: هو! برایي شپه بیت المقدس ته ولاړم او بیرته راغلم، ابوجهل خبیث ته خندا ورغله خو ځان یې ټینګ کړی او ویل: هلته دي څه وکړه؟ رسول الله ﷺ ویل ولاړم هلته مي لمونځ وکړی او بیرته راغلم، ابوجهل خندل او ناري یې کړه: یا معشر بني کعب بن لؤی! راسی محمّد څه وایي، قریش سره را ټول سوه ویل: څه قصه ده؟ ابوجهل لعنة الله علیه و ویل: اوس د محمّد درواغ ښکاره سوه غوږ ونیسی غوږ ونیسی څه وایي؟

ابوجهل ویل: موږ پر اوښانو او په ډېرو مشکلاتو یوه میاشت وروسته بیت المقدس ته رسیږو او په ډېره ستړیا یوه میاشت پر لاري بیا بیرته دلته را رسیږو خو دئ تېر ماښام ولاړی او بیرته راغلی او دلې بیده هم سو، خلکو د ابوجهل خبره نه منل چي رسول الله ﷺ دي داسي ویلي وي نو یې د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وکړه ویل: یا محمّد! آیا رشتیا ولاړې او راغلې؟ ویل: هو، خلک متحیّر او په حیرت کي سوه چي دا څه وایي؟ حتّی مسلمانان په فکر کي سوه څکه دا خبره ترخیال لوړه او د منلو نه ده، د مسلمانانو څخه یو نفر ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه ته په ځغستا ورغلی، دا سړئ د بیري ورغلی چي خبره اوس چپه اوړي د مسلمانانو کار بل ډول کیږي، ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه ویل: خیر څه پېښه ده؟ سړي ویل: رسول الله ﷺ وایي: برایي د شپې بیت المقدس ته ولاړم او تر سهار د مخه راغلم، ټول خلک پر را ګرځېدلي دي او ورته وایي خلاف وایې، په دې خبره سره د اسلام او مسلمانانو کار پای ته رسیږي، ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه و ویل: که ده ﷺ داسي ویلي وي رشتیا وایي (إِن قَالَ ذَالِکَ فَقَدْ صَدَقَ) دا بل خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمان دی مګر بیا هم متردد او په شک کې دی، ځکه دا کار او دغه سفر عجیب او غیر طبیعي دی، نو دوی دواړه و رسول الله ﷺ ته ورغله، دلته پر رسول الله ﷺ خلک راګرځېدلي دي، هغه قريش چي همېشه به يې خلک د رسول الله ﷺ د خبرو له اورېدلو منعه کول اوس ناری وهي، هرڅوک چي و وینی ورته وايي: راسه واوره محمّد ﷺ څه وايي، ابوبکر الصدّيق رضی الله عنه راغلی و رسول الله ﷺ ته کښېنستی او پوښتنه يې ځني وکړه، ويل: يا رسولَ الله! آيا ته برايي شپه بيت المَقدس ته ولاړې او بيرته راغلې؟ رسول الله ﷺ ويل: هو، ابوبکر رضی الله عنه و ويل: صَدَقتَ، يعني: ته په دغه خپله خبره کي صادقه يې او زه يې منم، رسول الله ﷺ و فرمايل: أنتَ الصِّدّيق، دلته د اول وار دپاره رسول الله ﷺ دغه د صديق لقب و ده رضی الله عنه ته ورکړی او د صديق د لقب سبب هم دغه د إسراء او معراج واقعه وه، دغه لقب د ابوبکر الصِّدّيق رضی الله عنه دپاره په ايمان کي لوړه درجه او لوی مقام دی.

کله چي رسول الله ﷺ و ويل هو، ده هيڅ شک او تردد و نه کړی، فوراً يې و ويل: صادقه يې، بېله نقاشه بېله پوښتني چي و وايي څنګه ولاړې او پرڅه شي ولاړې؟ بېله هرڅه! صادقه مسلمان ؤ، د خبري د اورېدلو سره يې سمدستي و ويل: صَدَقتَ او رسول الله ﷺ ورته و ويل: اَنتَ يَا اَبَا بَکر! الصِّدّيق.

قريشو و ابوبکر الصِّدّيق رضی الله عنه ته و ويل: ته څنګه دا خبره منې او څنګه ورته وايې صَدَقتَ؟ موږ يوه مياشت پرلار تېروو، تکليفونه او خواری را باندي تېرېږي بيا نو هلته رسېږو او دئ په يوه شپه ولاړی او بيرته راغلی؟ ابوبکر الصِّدّيق رضی الله عنه و ويل: زه د ده ﷺ خبري چي تر دغه لا هم عجب کار وي منم، زه د ده هغه خبري منم چي له آسمانه په يوه لحظه کي ورته راځي، زه يې په هغه وحيو کي صادق بولم چي د آسمان د خالق له طرفه ورته راځي او اوس يې بيت المَقدس ته تګ عجب وبولم او نه يې ومنم؟ بيا نو ابوبکر الصدّيق رضی الله عنه إراده وکړه چي خَلکو ته د رسول الله ﷺ صداقت او رشتيا ويل ور ښکاره کړي او دا ثابته کړي چي رسول الله ﷺ صادقه دی، نو و ويل: يا رسولَ الله! موږ خبر يو چي تا په پخوا کي بيت المقدس نه دی ليدلی او ته هلته نه يې تللی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورونو! تاسي ته هم معلومه ده چې رسول الله ﷺ په هغه خپلو سفرو کې شام ته تللی ؤ، خو بیت المقدس ته نه تللی ؤ او نه یې لیدلی ؤ.

نو ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه و ویل: تا بیت المقدس په خپل ژوند نه دی لیدلی خو موږ تللي یو او لیدلی مو دی او په حاضرو خلکو کې هم داسي ډېر خلک سته چې بیت المقدس یې لیدلی دی، دا چې ته تېره شپه ولاړې او و دې لیدی نو موږ ته د هغه بیان وکړه، رسول الله ﷺ هم د بیت المقدس د علامو په بیانولو شروع وکړه، ویل داسي مسجد دی او داسي جوړ سوی دی، داسي یې عمودونه دي، د مسجد لویي لویي علامې بیانوي، دلته ځیني قریش حاضر وه چې بیت المقدس ته به ډېر تله او راتله، هغو پوښتني شروع کړې د هر شي پوښتنه کوي او د هغه مفصل جواب او بیان غواړي.

ورونو! تاسي ته معلومه ده که یو څوک مسجد ته د لمانځه د آداء کولو دپاره ولاړ سي هغه نفر لمونځ کوي او بیرته را وزي، د مسجد پر دروازو او کِلکِنانو فکر نه کوي چې څو دروازې څو کِلکنان څو ستني یا عمودونه لري او داسي نور ډېر شیان د دغه لمونځ کوونکي په فکر کې نه وي، رسول الله ﷺ هم هلته د لمانځه او د انبیاء علیهم السلام د ملاقات دپاره تللی ؤ، د مسجد و تعمیر یا نقشې او داسي نورو شیانو ته یې نه فکر ؤ او نه یې په یاد وه او نه ورته معلوم وه، خو قریش قصداً دغسي پوښتني کوي چې دیٔ ﷺ غلط سي یا معلومات ورته نه وي او د دوی خبره پر جوړه سي، مګر د قادر مطلق الله جل جلاله په إراده بیت المقدس د ده ﷺ مخ ته راوړل سو او دیٔ ﷺ ورته ګوري، هر یو چې د هر شي پوښتنه وکړي رسول الله ﷺ د هغه جواب ورته وایي، رسول الله ﷺ یېویني او دوی یې نه ویني، رسول الله ﷺ د بیت المقدس ټولي علامې په مکمل ډول ورته بیان کړې، چې څوک پوښتنه وکړي رسول الله ﷺ هغه ته ګوري او جواب ورته وایي، ټول قریش په تعجب کې دي خو بیا هم د قریشو کفار دا خبر نه مني.

رسول الله ﷺ و فرمایل: زما سره نوري علامې هم سته، قریشو ویل: هغه څه شي دي؟ ویل قافله: ستاسي قافله پر لاري ده، د قافلې په مخ کې یو سور اوښ دی او دوې غرارې پر بار دي حتّی هغه شیان یې ورته و ویل چې په دغه اوښ د ښایست او زینت دپاره ځړول سوي وه او د دغي قافلې څخه په فلانی منطقه کې یو اوښ ورک

(c) ketabton.com: The Digital Library

سو، ما ورېغ کړه او اوښ مې ورو ښاوه.

همدارنګه د دغې قافلې سره په یوه لوښي کې اوبه وې چې سر يې بند او تړلی ؤ ما هغه اوبه وڅښلې، څرنګه چې د قافلې خلک د اوښ د را وستلو دپاره تللي وه زه يې نه ولیدم، قریشو ویل: ښه دغه قافله چې تا پرلاري ولیدل له دغه ځایه څومره او په کومه اندازه لیري ده؟ او ستا په حساب څو ورځې وروسته به دلته را ورسیږي؟ رسول الله ﷺ وویل: پسله درو ورځو دلته را رسیږي.

اوس نو په دغه خبرو کې هیڅ درواغ نه ځاییږي ځکه چې رسول الله ﷺ پرون هم د دوی سره په مکه مکرمه کې ؤ او نن هم د دوی سره دی او قافله پرلاري ده او دلته درې ورځې وروسته رارسیږي او رسول الله ﷺ هغه قافله لیدلې ده او خبرې يې ور سره کړي دي، اوبه يې ځني څښلي دي، دلته د درواغ ویلو هیڅ امکان نسته، خلکو وعده سره وکړه چې د دغې قافلې د را رسېدلو انتظار به کوي، څو هغه ورځ را ورسېدل چې په دغه ورځ بايد قافله را ورسیږي، سهار وختي د مکې مکرمې ډیر خلک دباندي ور و وتل او د قافلې انتظار کوي، واقعاً هم په دغه ورځ قافله را ورسېدل او د قافلې په مخ کې هغه سور اوښ دی او هغه علامې هم ټوله پر سته کومې چې رسول الله ﷺ بیان کړي وې، کله چې قافله را ورسېدل قریشو پوښتنه ځني وکړه چې ستاسي اوښ ورک سوی ؤ؟ ویل: هو اوښ مو ورک ؤ او د یو چا ږغ مو واورېدی چې اوښ يې را وښوی او اوښ هم هلته ؤ، اوس د قافلې خلک پوښتنه کوي چې تاسي چا خبر کړاست چې موږ ته دغه واقعې پیښي سوي دي؟ قریشو ویل: دا محمّد ﷺ ؤ او هغه دغه خبر راوړی، خو سره د دغو لويو معجزاتو بیا هم قریشو نه ایمان را وړی او نه مسلمانان سوه.

دغه د إسراء او معراج واقعه د هغو معجزو څخه نه ده چې الله جل جلاله خپل حجت او دلیل پر کفارو قائم او ثابت کړي بلکه دغه حادثه او واقعه د دې دپاره وه چې الله جل جلاله پرخپل محبوب ﷺ هغه غم او تشویش کم کړي، کوم چې دئ ﷺ يې زهیراوه او د رسول الله ﷺ زړه ثابت او قائم کړي، د دغې واقعې څخه په خپله رسول الله ﷺ مقصد ؤ نه د خلکو دپاره د معجزو اثبات، د دغه مقصد د اثبات دپاره د الله عزوجل هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

قول دليل دى چي فرمايي:

﴿لِنُرِيَهُۥ مِنْ ءَايَـٰتِنَآ ۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْبَصِيرُ﴾

يعني: دغه إسراء او معراج ته د رسول الله ﷺ بېول د دې دپاره وه چي موږ و ده ﷺ ته د خپل قدرت ځيني دلائل او علامې ورښکاره کړو.

ورونو! دلته د يو څو تنبيهاتو يا يوې تبصرې ضرورت وينم. هغه دا چي: کفار خو کفار دي نه قرآن مني نه د رسول الله ﷺ نبوت، نو هغه به په دغسي معجزو کله اقرار او اعتراف وکړي، خو ډېر افسوس ځای دا دی چي په مسلمانانو کي هم داسي څوک پيدا سي چي د دغسي خارق العاده پېښو څخه په عقلي دلائلو سره انکار کوي، د دغسي خلکو د جواب او قناعت دپاره که څه هم ډېر عقلي دلائل سته خو بيانول يې ډېر وخت غواړي او د هغو په بيانولو سره موږ د خپلي موضوع څخه دباندي وزو، نو د هغو د جواب او قناعت دپاره په دغه راتلونکو مختصرو جملو او څو جوابو سره کفايت کوم.

لومړۍ: هر هغه څوک چي پر خالقُ المعجزات الله جل جلاله ايمان ولري هغه ته ډېر آسانه دي چي پر هر څه ايمان را وړي، ځکه که په زړه کي پر الله عزوجل او د هغه پر کامل قدرت ايمان ثابت او قائم سي بيا نو په دنيا کي داسي شئ نه پاته کيږي چي هغه ته دي موږ غير ممکن و وايو.

دوهم: زموږ مسلمانانو عقيده دا ده چي د رسول الله ﷺ په ژوند کي د ده ﷺ عمده او ښکاره صفت دا دی چي دیٔ ﷺ رسولُ الله او نبيُ الله دی، نو په دې کي هيڅ شک نسته چي نبوت او رسالت د هغه غيبي معانيو څخه دی چي زموږ د عقل او احساس تر معانيو او مقياسو نه لاندي کيږي، نو داسي معجزې او د بشري عادته څخه مخالف کارونه د ده ﷺ د رسالت په کيان او ذات کي موجود دي، دغه معجزې او خارق العاده کارونه د ده ﷺ د ذات څخه تر هغو نه سو ليري کولای او نه سو جلا کولای تر څو د ده ﷺ د ژوند څخه د نبوت صفت ايسته نه کړو، يعني: نبي يې و نه بولو او دا کار هغه وخت کولای سو چي په ښکاره سره د دين څخه انکار وکړو (العياذ بالله) او تاسي پوهيږی کله چي دين د شک او انکار ځای وګرځي بيا نو د معجزو د انکار يا اثبات دپاره بحث کول بېځايه او بېمعنٰی دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

درېیم: موږ ولې فکر نه کوو چې زموږ او ستاسې پر شا وخوا ټول شیان د خالقِ قدیرﷻ معجزې دي، کواکب او نجوم معجزه ده، د آسمانو حرکت معجزه ده، د جاذبې قانون معجزه ده، په انسان کې عصبي مجموعه معجزه ده، ستا په بدن کې د وینې جوړېدل او بهېدل معجزه ده، ستا په بدن کې ستا روح معجزه ده، دغه انسان په خپله معجزه دی. تاسې نه ګورئ چې یوه فرانسوي عالم (شاتو بریان) پر انسان کوم او څه نوم اېښی دی؟ دئ وايي: انسان یو غیبي او مجهول حیوان دی (لمیتا فیزیقي حیوان) یې بولي.

خو انسان د اوږده اُلفت او همېشني عادت په واسطه په دغو ټولو شیانو کې د هغو معجزه توب هېر کړی دی او د خپل جهل او غرور په سبب وايي: دغه شئ چې دا ته یې را ته وایې دا زما عقل نه قبلوي او نه یې مني.

او هغه شیان چې د انسان ناقص عقل په قانع کېږي د خپل کفر او ایمان دپاره مقیاس او ترازو ګرځوي، چې دا د انسان هغه عجیب جهل او ناپوهي ده، سبحان الله! انسان چې هر څومره په علم او مدنیت کې لوړ سي، په ساینس او تکنالوجي پوه سي بیا هم د هغه خپل جهله څخه کار اخلي، خو که انسان لږ څه فکر وکړي ده ته به په ښکاره ډول سره واضحه او روښانه سي چې هغه الله چې دا ټول کون یې په مُعجِز ډول سره پیدا کړی دی، و هغه ته دا هیڅ نه ده ګرانه چې یوه بله معجزه هم پر زیاته کړي یا په ځینو هغو قوانینو کې چې عالَم یې پر هغه قوانینو جوړ کړی دی تغیر او تبدیل را ولي، حتّٰی یوه بریطانوي عالِم (ویلیم جونز) هم دغه فکر کړی دی کله چې یې و ویل: هغه قدرت چې دغه عالَم یې خَلق کړی او پیدا کړی دی! هغه د دې څخه نه دی عاجزه چې یو شئ پر دغه عالَم زیات کړي یا یې ځني کم کړي.

فرضًا که دغه کون یا عالَم موجود نه وای او دغسې چا ته چې د دغسې معجزو او خوارق العاده کارو څخه منکره وي ویل سوي وای: چې دغسې کون او عالَم به جوړ سي، هغه به سمدستي ویلي وای چې دا غیر ممکنه ده، د دغه کون پیدا کېدل به د ده په فکر تر دغه معجزې ډېر ناممکنه وای.

نو د دغو څو لږو دلائلو په وړاندي کولو سره پر هر مسلمان دا لازمه ده چې باید خامخا پوه سي چې رسول الله ﷺ رسول الله دی او الله جل جلاله په دغو معجزو سره مکرم کړی دی،

(c) ketabton.com: The Digital Library

له څرنګه چې د کون او د ژوند نوري ټولي معجزې له سره کيږي او زموږ عقلونه يې په آساني سره قبلوي، دغه رنګه بايد دغه معجزه هم په سهولت او آساني سره قبوله کړو.

د عقبې سره اول بيعت

موږ مخ کي درته وويل چې د بعثت د يوولسم کال د حج په موسم کي د اهل يثرِب څخه شپږ نفره اسلام ته داخل سوه او د رسول اللهﷺ سره يې وعده وکړه چې موږ به ستا رسالت او اسلام خپل قوم ته رسوو، نو د دوی د کار نتيجه دا سوه چې په را تلونکي موسم کي يعني: د بعثت د دوولسم کال د حج په موسم کي چې د ميلادي سنې د (٦٢١) کال د جولای مياشت وه د يثرِب څخه دوولس نفره مسلمانان د حج دپاره راغله چې په دوی کي پنځه نفره هغه کسان وه چې په تېر کال کي يې د رسول اللهﷺ سره ليدلي وه او هغه شپږم نفر چې د دوی سره په سږ کال کي نه ؤ راغلی هغه جابر بن عبدالله بن رِئاب ؤ او د دغو نوو راغلو اوو نفرو نومونه په داسي ډول سره وه:

١ – ذکوان بن عبد القيس (الخزرجي) چې د بني زُريق څخه ؤ.
٢ – معاذ بن الحارث (الخزرجي) چې د بني نجار څخه ؤ.
٣ – عُباده بن الصامت (الخزرجي) چې د بني غنم څخه ؤ.
۴ – يزيد بن ثعلبه (الخزرجي) چې د بني غنم د حُلفاوو څخه ؤ.
۵ – العبّاس بن عُباده (الخزرجي) چې د بني سالم څخه ؤ.
٦ – ابوالهيثم بن التيهان (الأوسي) چې د بني عبدالأشهل څخه ؤ.
٧ – عُويم بن ساعده (الأوسي) چې د بني عَمرو بن عوف څخه ؤ.

دغه دوه آخرني نفر د أوس د قبيلې څخه وه او نور ټول د خزرج د قبيلې څخه وه، دغو دوولسو نفرو د رسول اللهﷺ سره په منٰی کي د عقبې سره وليدل او دالته يې بيعت هم ور سره وکړی، دا هغه بيعت دی چې بيعت النساء ورته ويل کيږي، يعني: د ښځو بيعت، که څه هم په دغه بيعت کي ښځې نه وې موجودي خو نوم د بيعت النساء په دې سبب پر کېښېښوول سو چې په دې بيعت کي پر ايمان، اطاعت او ښو اخلاقو وعده وه، په دې بيعت کي جهاد نه ؤ او د ښځو بيعت هم داسي ؤ چې د الله جلّ جلاله پر وحدانيت او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله صلی الله علیه وسلم پر رسالت به ایمان لري.

الله جل جلاله لره به شریک نه نیسي.

لمونځ او د الله جل جلاله اطاعت به کوي.

غلا او زنا به نه کوي.

څرنګه چې په دغه اوسني بیعت کې که څه هم د نارینه وو سره ؤ خود جنګ او جهاد ذکر پکښې نه ؤ نو له همدې جهته بیعت النساء ورته وویل سوه.

امام بخاري د عُباده بن الصامت رضی الله عنه څخه روایت کوي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم را ته وویل: راسی پر دې بیعت را سره وکړی چې الله ته به هیڅ شریک نه نیسی، غلا به نه کوی، زنا به نه کوی، خپل اولادونه به نه وژنی، یو له بله به تهمت او بُهتان نه سره وایاست، په ښو کارو کي به زما نا فرماني نه کوی.

که چا پر دغو کارو وفاء وکړه د هغه اجر پر الله دی او که د چا څخه د دغو کارو مخالف کار پېښ سو او په دنیا کي جزاء ورکول سوه هغه یې کَفاره ده او که د چا څخه مخالف کار پیښ سو او الله جل جلاله یې حال پټ کړی، یعني: څوک نه سوه په خبر د هغه حساب پر الله دی که یې خوښه وه جزاء به ورکړي او که یې خوښه وه وبه یې بخښي.

عباده رضی الله عنه وایي موږ پر دغو کارو بیعت ور سره وکړی، دغو نفرو د خپل اسلام اظهار وکړی او په اسلام سره یې اقرار وکړی او د ډېرو نفرو د ایمان را وړلو خبر یې هم و رسول الله صلی الله علیه وسلم ته و وایه چې هلته په مدینه منوره کي نورو ډېرو نفرو هم ایمان را وړی دی، کله چې د حج موسم پای ته ورسېدی نو دغو نفرو د رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه وغوښتل چې د دوی سره یو نفر مدینې منورې ته ولیږي چې هلته مسلمانانو ته د اسلام احکام او قرآن وروښیي او هغه کسان چې تر اوسه پر شرک پاته دي په هغو کي اسلام نشر کړي، ځکه هلته په مدینه منوره کي اسلام نشرېږي، رسول الله صلی الله علیه وسلم هم د دغه سفارت دپاره د هغو ځوانانو څخه یو ځوان انتخاب کړی چې د سابقینُ الأولین یعني: اولو مسلمانانو څخه ؤ چې هغه مُصعَب بن عُمَیر رضی الله عنه ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په مدینه منوره کي د اسلام اول سفیر

مُصعَب بن عُمَیر رضي الله عنه د مدینې منورې د مسلمانانو په ملګرتیا مدینې منورې ته ولاړی او هلته د اسعد بن زُراره رضي الله عنه په کور کي اوسېدی او دوی دواړو په شوق او حماس، په جِد او جهد سره په اهل یثرِب کي اسلام نشراوه او مُصعب رضي الله عنه په مدینه منوره کي د مُقرِئ په نامه سره مشهوره سو (مُقرِئ) یعني: د قرآن مجید ویونکی. د مُصعب بن عمیر رضي الله عنه د دعوت د کامیابۍ د مشهورو قصو څخه یوه قصه دا ده:

چي اسعد بن زُراره رضي الله عنه یوه ورځ مُصعب بن عُمیر رضي الله عنه له کوره را وایستی او غوښتل یې چي د بني عبدالأشهل او د بني ظفر کورو ته د دعوت دپاره ولاړسي، هلته ورغله د هغې قبیلې په باغو کي یوه باغ ته ورننوتل او د یوه څاه پرغاړه کښېنستل چي هغه څاه ته (بئرمَرق) ویل کېده، د مسلمانانو څو نفره ورته را ټول سوه د اسلام خبري سره کوي، سعد بن معاذ او اُسید بن حُضَیر چي د بني عبدالأشهل د قبیلې مشران او سرداران وه او په دغه وخت کي پر هغه خپل شرک وه هغو ته چي د مُصعب بن عمیر او اسعد بن زُراره رضي الله عنهما د را تګ خبر ور ورسېدی نو سعد بن معاذ و اُسید بن حُضیر ته و ویل: ورسه دغو دوو راغلو کسانو ته جزاء ورکړه، دوی راغلي دي او غواړي چي زموږ ناپوه خلک له دینه واړوي؟ او د دې څخه یې منعه کړه چي زموږ کورو ته راسي، دا چي اسعد بن زُراره زما د خاله زوی دی نو ته ورسه، که هغه زما د خاله زوی نه وای ما به په خپله دغه کار کړی وای.

اُسید هم خپله نېزه ور سره واخیستل او د دوی پر طرف ور رهي سو، اسعد رضي الله عنه چي د لیري اُسید ولیدی و مصعب رضي الله عنه ته یې و ویل: دغه چه را رهي دی د قوم مشر دی، د الله او دین خبري ورته وکړه، مصعب رضي الله عنه و ویل: که کښېنستی خبري به ور سره وکړم، اُسید چي را ورسېدی په قهر ورته و درېدی او و ویل: د څه شي دپاره دلته راغلي یاست؟ غواړی چي زموږ ناپوهان له دینه واړوی؟ که تاسي و ژوند ته ضرورت لری له دې ځایه څخه ولاړ سی (یعني: که غواړی چي ژوندي پاته سی دلته مه راځی)

مُصعب رضي الله عنه ورته و ویل: ته کښېنه او زما خبري واوره که دي خوښي سوې قبولي

(c) Ketabton.com: The Digital Library

يې کړه او که دي ناخوښه وې هغه شئ مه قبلوه چې ته په ناراضه کېږې او موږ به هم درڅخه ولاړ سو، اُسید و ویل: د عدل او انصاف خبره دي وکړه، نو يې خپله نېزه پر مځکه جګه کړه او کښېنستی، مُصعب ﷺ د اسلام خبري ورته وکړې قرآن مجید يې ورته تلاوت کړی، راوي د قصې وايي: په والله د مخه تر دې چې اُسید خبري وکړي موږ د ده په مخ کي د اسلام نور ولیدی، بیا نو اُسید و ویل: مَا أَحسَنَ هٰذا وَ أَجمَلَهُ، دا څومره ښه او ښایسته خبري دي، نو ویل: که څوک و غواړي چې دغه ستاسي دین ته داخل سي څنګه او څه کار کوي؟ دوی ورته و ویل: اول غسل وکړه، کالي دي پاک کړه، د حق شاهدي آداء کړه او بیا دوه رکعاته لمونځ والله جَلّ جَلالُهُ ته وکړه.

اُسید ولاړ سو غسل يې وکړی کالي يې پاک کړه، شهادتین يې و ویل او دوه رکعاته لمونځ يې وکړی او بیا يې و ویل: زما تر شا یو سړئ دی که هغه ستاسي متابعت وکړي د ده له قومه هیڅوک د ده مخالفت نه کوي چې هغه سعد بن معاذ دی او زه به يې اوس تاسي ته را ولېږم، بیا يې خپله نېزه ور سره واخیستل او د سعد پر طرف ور رهي سو، سعد بن معاذ چې د خپله قومه سره د مجلس په ځای کي ناست وُ او د لیري يې اُسید ولیدی قوم ته يې و ویل: په الله سره مي دي قسم وي چې په هغه مخ نه دی راغلی کوم چې ستاسي او له دې ځایه څخه تللی.

کله چې اُسید خپل قوم ته ودرېدی سعد ورته و ویل: څه دي وکړه؟ اُسید و ویل: د خلکو سره مي خبري وکړې خو ما داسي شئ نه پکښي ولیدی چې هغه دي د تشویش وړ وي او بیا ما منعه کړل چې دلته به نه راځي، دوی ویل: ښه دی څرنګه چې ستا خوښه وي هغسي کوو، خو یوه بله بده پېښه ده (*اُسید ﷺ غواړي چې سعد بن معاذ په یوه بله طریقه دوی ته ورولېږي*) نو ویل: یوه بله بده پېښه ده، هغه دا چې بنو حارثه را وتلي دي غواړي چې اسعد بن زُراره و وژني، سره له دې چې دوی خبر دي چې هغه ستا د خاله زوی دی، سعد د دې خبري په اورېدلو په قهر سره ولاړ سو خپله نېزه يې ور سره واخیستل د مُصعب او اسعد رضي الله عنهما پر طرف ور رهي سو، کله چې يې ولیدل چې هغه آرام ناست دي او هیڅ نه ده پېښه نو پوه سو چې د اُسید مقصد دا وُ چې زه دوی ته راسم او د دوی خبري واورم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دغه وخت کې اسعد بن زُراره ﷺ و مُصعب ﷺ ته و ویل: یو سردار او رئیس درته را رهي دی او د ده تر شا لوی قوم ولاړ دی، که دئ ستا د دین متابعت وکړي د ده له قومه هیڅوک ستا مخالفت نه کوي او ټول اسلام ته داخلیږي.

سعد بن معاذ را ورسېدی او په قهر ورته و درېدی، و اسعد ﷺ ته یې و ویل: یا ابا اُمامه! که زما او ستا په منځ کې قُرابت نه وای دغه سړئ به زما څخه ژوندئ نه وای تللی، دننه زموږ کورو ته هغه شیان را وړي چې زموږ نه دي خوښ؟ مُصعب ﷺ و سعد بن معاذ ته و ویل: آیا نه کښېنې چې زما خبرې واورې؟ که دې خوښې سوې قبولې یې کړه او که دې ناخوښه وې موږ به درڅخه ولاړ سو، سعد بن معاذ و ویل: دا حق او د انصاف خبره ده، نېزه یې پر مځکه جګه کړه او دئ کښېنستی، مُصعب ﷺ د اسلام خبرې ورته وکړې، قرآن مجید یې تلاوت کړی، بیا هم راوي د قصې وایي: په والله د مخه تردې چې سعد خبرې وکړي موږ د ده په مخ کې د اسلام په نور پوه سوو، بیانو سعد بن معاذ و ویل: څوک چې مسلمانیږي او غواړي چې ستاسې دین ته داخل سي هغه څنګه کوي؟ مصعب ﷺ و ویل غُسل وکړه، کالي دې پاک کړه، د شهادت کلمې و وایه او دوه رکعاته لمونځ آداء کړه، سعد هم دا کارونه وکړه، بیا یې خپله نېزه ورسره واخیستل او د قوم پر طرف رهي سو، قوم چې د لیرې ولیدی نو یې و ویل: په الله مو دې قسم وي په کوم مخ چې تللی وُ په هغه مخ نه راغلی، اوس چې سعد بن معاذ خپل قوم ته ودرېدی ویل: یا بني عبد الأشهل زه په تاسې کې څه مقام لرم؟

هغو ویل: ته زموږ سرداریې، په موږ کې پوه او هوښیار یې.

ده و ویل: ستاسې د نارینه او ښځو سره تر هغو پر ما خبرې کول حرام دي چې پر الله او د هغه پر رسول مو ایمان نه وي را وړی، د ده د قوم پر نارینه او ښځو د دغې ورځې د ماښیګر لمر و نه لوېدی چې ټول قوم یې اسلام ته داخل سو، بېله یوه سړي څخه چې د هغه اسلام د اُحُد د جنګ تر ورځې پورې وځنډېدی او د اُحُد په ورځ مسلمان سو، په هغه ورځ یې جنګ هم وکړی او په هغه جنګ کې په داسې حال کې شهید سو چې الله جل جلاله ته یې یوه سجده هم نه وه کړې، رسول الله ﷺ د ده په باره کې وفرمایل: (عَمَلَ قَلِیلاً و أجَرَ کَثِیراً) یعني: عمل یې لږ وکړی او اجر یې ډیر واخیستی.

(c) kitabton.com: The Digital Library

مُصعب بن عُمیر رضي الله عنه د رسول الله ﷺ سفیر حتّی په اسلام کې اول سفیر په مدینه منوره کې د اسعد بن زُراره رضي الله عنه په کور کې اوسېدی او خلک یې اسلام ته دعوتول د ورځې او د شپې دعوت کوي، د دعوت په لار کې یې ډېر زحمت ایستی ترڅو چې د انصارو په کورو کې داسې کور نه ؤ چې هلته دې نارینه او ښځې مسلمانان نه وي موجود، په مدینه منوره کې اسلام نشر سو او ډېر زیات خلک اسلام ته داخل سوه،

دغه واقعې د غم تر کال وروسته او تر هجرت د مخه پیښېږي، د بعثت لسم کال د غم کال ؤ او هجرت د بعثت تر دیارلسم کال وروسته وسو، په درو کلو کې دغه تحولات پیښ سوه.

د مدینې منورې د خلکو څخه چې یو نفر مسلمان سي، هغه نفر بیا ډېر کوښښ کوي چې نوره کورنۍ یې هم اسلام ته داخله سي د مثال پر قسم به دغه یوه قصه درته بیان سي:

د عَمرو بن جموح زامنو ایمان را وړی مسلمانان سوه مګر په خپله عَمرو اسلام ته نه سو داخل، زامنو یې دئ اسلام ته دعوتاوه خو ده نه قبلاوه، عَمرو یو بت درلودی د هغه عبادت یې کاوه، زامنو یې غوښته چې ده ته دغه د ده د دین او بت پرستۍ غلطیا او د ده د معبود عُجز او ضُعف ور ښکاره کړي، نو یوه شپه چې عَمرو بیده ؤ زامنو یې ګنګې او مرداري را وړل دغه د ده بت یې ټول په ولړی، پلار چه یې سهار را ویښ سو او غواړي چې د بت عبادت وکړي وې لیدل چې بت یې په مرداري لړلی دی، ویل: دا کار چا در سره کړی دی؟ د لرګي بت ته خبري کوي وایي: چا بې عزته کړی یې؟ ولې داسې سوی یې؟ په اخته دی پاکوي یې او خبري ور سره کوي، ښه یې پاک کړی خوشبویي یې پوري ومښل او بیا یې د هغه عبادت شروع کړی، دا د بت پرستانو او مشرکانو بیعقلي او ناپوهي ده.

دوهمه شپه یې بیا پلار بیده دی زامن یې راغله خوني ته ورننوتل بیا یې بت په مرداري ولړی او ځنې را و وتل، دوهمه ورځ یې بیا پلار ګوري چې معبود او إله یې په مرداري لړلی دی او ورته وایي: چې ته څنګه رب او معبود یې چې د ځان دفاع نه سې کولای؟ بیا یې پاک او خوشبویه کړی، دا واري یې په غاړه توره هم ور وځړول او ورته وایي: که بیا څوک درته راغلی او ستا بې احترامي یې کول یا یې په مرداري

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړلې په دغه توره يې وهه او وې وژنه، ولړګي ته خبري کوي.

خير دريمه شپه سوه دئ چي بيده سو بيا يې زامن راغله يو سپئ يې وژلى ؤ او د بت په غاړه يې ور وځړاوه، بت يې تول د سپي په وينو ولړى وروسته يې سپئ او بت دواړه دباندي پر کچره يا انبار وغورځول، سهار چي يې پلار را ويښ سو په بت پسي ګرځي هغه نسته، د همسايګانو په يوه او بل کور کي پوښتني پسي کوي څو آخر يې بت پر انبار او کچره پيدا کړى او مړ سپئ يې هم په غاړه ځړيږي، بت چي يې پر دغه حال وليدى نو ويل: والله ته د دې لائق نه يې چي څوک دي عبادت وکړي، عَمرو بن جموح ﷛ ولاړى ايمان يې را وړى مسلمان سو او د اُحد په ورځ شهيد و وژل سو.

د مدينې منورې خلکو د خپل قوم سره دغسي معامله کول چي اسلام ته يې داخل کړي نو ځکه اسلام په مدينه منوره کي نشر او ډير سو.

د بعثت د ديارلسم کال د حج تر موسم د مخه مُصعب بن عُمير ﷛ مکې مکرمې ته راغلى او رسول اللهﷺ ته يې له ځانه سره د کاميابۍ زيري را وړي وه، د يثرِب د قبيلو هغه قصې يې ورته بيانولې چي په هغو کي د دوى د خير، د اسلحو او قوت حالات په واضحه ډول سره ښکاره وه.

د عقبې سره د اهل يثرِب دوهم بيعت

د بعثت د ديارلسم کال د حج په موسم کي چي د (٦٢٢) ميلادي کال د جون مياشت وه د مدينې منورې د مسلمانانو څخه (٧٣) نفره نارينه مسلمانان او دوې مسلماني ښځي د خپل قوم د مشرک حاجيانو سره يو ځاى د حج د آداء کولو دپاره را و وتل (تاسي ته معلومه ده چي مشرکانو هم حج کاوه) او دغه مسلمانانو هلته په مدينه منوره کي يا پر لاري سره و ويل: څو ترڅو به رسول اللهﷺ د مکې مکرمې په غرو کي تريخ ژوند او په تکليفي حالت کي شپې او ورځي تېروي؟

کله چي دغه مسلمانان مکې مکرمې ته راغله د رسول اللهﷺ سره يې د پټ او سِري ملاقات غوښتنه وکړه، هغه داسي:

دغه مسلمانانو دوه نفره و رسول اللهﷺ ته ور وليږل چي يو يې براء بن معروف ؤ

(c) ketabton.com: The Digital Library

او بل يې سعد بن مالک ؤ چي دغه سعد بن مالک د عربو د مشهوره شاعرانو څخه ؤ او براء بن معروف د انصارو د مشرانو څخه ؤ، دوی رسول الله ﷺ په رنګ نه پېژندی خو بیا هم قوم ور ولېږل ویل ورسی په پوښتنه به یې پیدا کړی (ځکه رسول الله ﷺ مشهوره ؤ هر چا پیژندی) او د ملاقات وعده ځني واخلی چي کله او چیرې به دغه د حج په موسم کي سره ووینو؟ چي بیعت در سره وکړو.

دغه دوه نفره رهي سوه او پرلاري يې پوښتنه وکړه چي محمّد ﷺ چیري دی؟ خلکو ورته وویل: هلته د کعبې شریفي سره ناست دی او که د ده اکا عبّاس پیژنی هغه ور سره ناست دی، براء بن معروف د رسول الله ﷺ اکا حضرت عبّاس ﷺ پیژندی، کعبې شریفي ته چي ورغله وې لیدل چي رسول الله ﷺ د خپل اکا عبّاس ﷺ سره ناست دی، دوی هلته ورغله سلام يې ورته و وایه او ورته کښېنستل، رسول الله ﷺ هم وعلیک ورته و وایه او پوښتنه یې ځني وکړه چي څوک یاست؟ براء و ویل: زه براء بن معروف یم او سعد و ویل: زه سعد بن مالک یم.

سعد وایي: کله چي ما و رسول الله ﷺ ته خپل نوم وریاد کړی رسول الله ﷺ یوه جمله وویل چي هیڅکله مي نه هیرېږي او نه به یې هېره کړم، هغه دا چي کله ما د ځان د معرفي کولو دپاره خپل نوم وریاد کړی او ومي ویل: سعد بن مالک، رسول الله ﷺ په ډیر تعجب او اوږده آواز سره و ویل: هغه شـــآعر! دغسي په اوږده آواز، ما ویل: هو شاعر، ځرنګه چي سعد بن مالک ﷺ د مدینې منورې د لوړو او مشهورو شاعرانو څخه ؤ نو رسول الله ﷺ په دې ډیر زیات خوشاله سو چي یو شاعر مسلمانیږي دا ولي؟ ځکه په هغه وختو کي د یوه خبر د نشرولو دپاره دغسي وسائل نه وه موجود لکه د نن ورځي رادیو، تلویزیون، اخبار، مجله او نور، د دغو شیانو څخه هیڅ شئ نه ؤ، په هغه وختو کي د خبر د نشرولو دپاره فقط دوه شیه موجود وه، یو خطیب او بل شاعر.

نو کله چي یو شاعر مسلمان سي دا داسي مثال لري لکه مسلمانانو چي د رادیو یا تلویزیون یو استېشن پیدا کړی، یا یې د اخبار او مجلې د چاپولو مطبعه پیدا کړه، په هغه زمانه کي د هري موضوع او هري واقعې د نشرولو دپاره د شعر اعتبار ډیر زیات ؤ، رسول الله ﷺ به په خلکو پسي ګرځېدی په اسلام به یې خبرول او اسلام ته به یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعوتول مګر په شعر پسي په خپله عرب ګرځېدل. شعر په خپله عربو يو له بله سره نقلاوه، حتّی که شعر ښکنځل هم وای خلکو په یاداوه او نقلاوه یې، ځکه د عربو په طبیعت کې شعر خوښ ؤ او د عربو په هر فرد کې که نارینه ؤ که ښځه د شعر ویلو او شاعرۍ طبیعت پروت ؤ، حتّی د هغه ډېرې علاقې په سبب چې عربو د شعر سره درلودل خبرې چې به دې هرڅه ورته وکړې هېرېدې يې، مګر شعر چې به دې يو يا دوه واره ورته وو وايه په ياد به يې سو.

دغه يوه قصه د مثال پر ډول درته بيانوم:

يو وخت! دا بيا وروسته په مدينه منوره کې يو صحرايي عرب و رسول الله ﷺ ته راغلی او مسلمان سو، مسلمانانو لمونځ ور وښاوه، لمونځ يې هم زده سو مګر دا يې هيڅ نه زده کېدل چې د هر وخت لمونځ څو رکعاته دی، خلک ورته وايي: سهار دوه رکعاته، ماپښين څلور رکعاته، خو چه هرڅه يې ور وښيي نه يې په ياديږي بيا غلط سي، نو رسول الله ﷺ ته کښېنستی ويل: يا رسولَ الله! هيڅ مي نه زده کيږي چې د هر وخت لمونځ څو رکعاته دی، اوس يې رسول الله ﷺ ور ښيي: سهار دوه رکعاته، ماپښين څلور رکعاته، ماځيګر، ماښام، ماخستن، خو صحرايي چې يې وايي غلطيږي، بيا يې ور وښوول بيا غلطيږي، هرڅه چې په وکړي بيا هم غلطيږي نه يې سي زده کولای، خو دلته يَو صحابي موجود ؤ چې شاعر ؤ، هغه و ويل: يا رسولَ الله! که ستا اجازه وي زه به يې ور وښيم، ويل: وروې ښيه، شاعر وويل: إسمَع ياَ رَجُل! سرېه! واوره:

إنّ الصّلوةَ أربَعٌ فَأربَعٌ ★ ثُمّ ثَلاثٌ بَعدَهُنّ أربَعٌ ★ ثُمّ صَلوةَ الفَجرِ لاَ تُضَيّع

دغه رکعتونه يې په شعر ور وښوول، بس په ياد اوزده يې سوه، مقصد دا چه په عربو کې شعر خاص مقام درلودی، شعر يې په دماغ کې کښېنستی، شعر يې پر ژبو آسانه ؤ، شعر يې په ياداوه او يو له بله يې سره نقلاوه.

نوکله چې سعد بن مالک شاعر مسلمان سو، دا د اسلام دپاره ډېره لويه کاميابي وه، ځکه د ده د شعر په واسطه و اسلام ته دعوت نشرېدی، بل چا داسي نه سوای نشرولای لکه يوه شاعر چې د شعر په واسطه سره نشراوه، نو خود رسول الله ﷺ د سعد بن مالک په اسلام ډېر خوشاله سو او بيا رسول الله ﷺ د دغو دوو نفرو سره وعده وکړه چې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

فلانۍ شپه به د (عقبې) سره په پټه سره یو ځای کیږو او هلته به ملاقات سره کوو.

(عقبه په منٰی کې د جمرة الأولى سره د یوه غرګي نوم دی)

اوس به قصه د انصارو یوه مشر ته پرېږدو چي د دغه تاریخي ټولني او اجتماع هغه چي د شرک او اسلام د مقابلې ورځو ته یې تغیر ورکړی حالات را ته بیان کړي:

کعب بن مالک الأنصاري رضی الله عنه وایي: موږ د مدینې منورې څخه د حج دپاره مکې مکرمې ته راغلو او د رسول الله ﷺ سره مو د ایام تشریق د منځ په شپوکي د عَقَبې سره د ملاقات وعده وکړه، څو هغه شپه را ورسېدل چي موږ د رسول الله ﷺ سره په هغه شپه د ملاقات وعده درلودل، په دې سفرکي پر نورو مشرکانو علاوه زموږ د قوم د مشرانو څخه یو مشر او زموږ د اشرافو څخه یو شریف: عبدالله بن عَمرو بن حَرام چي دئ هم مشرک ؤ را سره ؤ، که څه هم موږ خپل حال زموږ د قوم له مشرکانو څخه پټ ساتی خو د عبدالله بن عَمرو سره مو په دې باره کي خبري وکړې او موږ ورته وویل: یا ابا جابر ته زموږ د اشرافو او مشرانو څخه یو شریف او یو مشر یې او موږ دغه ستا په حال نه یو خوښ، نه غواړو چي سبا د دوږخ اور په تا بلیږي، بیا مو اسلام ته دعوت کړی او د رسول الله ﷺ د ملاقات په وعده مو هم خبر کړی، عبدالله بن عَمرو اسلام قبول کړی او عَقَبې ته هم را سره حاضر سو او د دوولسو نقیبانو د جملې څخه هغه چي په وروسته کي وبا کل سوه دئ هم یو نقیب ؤ.

کعب بن مالک رضی الله عنه وایي: موږ هغه د وعدې په شپه د خپله قومه سره چي مشرکان وه په خپل ځای کي بیده سوو، کله چي د شپې درییمه حصه تېره سوه موږ مسلمانان د رسول الله ﷺ سره د وعدې و ځای ته یو یو او په پټه ور رهي سوو، څو چه د عقبې سره په هغه شېله کي ټول سره یو ځای سوو، موږ ټوله (۷۳) نفره نارینه وو او دوې ښځې را سره وې، چي یوه یې نُسَیبَه بنت کعب وه، چي په اُمَ عمّاره شره مشهوره ده او بله یې اسماء بنت عَمرو وه چي اُمِ منیع ورته ویل کېده.

موږ په دغه شېله کي سره یو ځای سوو او د رسول الله ﷺ د راتګ انتظار مو کاوه، څو چي رسول الله ﷺ راغلی او د ده سره د ده اکا عبّاس بن عبدالمطلب هم ور سره ملګری ؤ او عبّاس په دغه وخت کي د خپل قوم پر دین ؤ خو بیا یې هم دا خوښه وبلل

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د خپل وراره په معامله کې حاضر وي او ځان ته پوره اطمینان حاصل کړي.

ورونو! موږ مخ کې و ویل: کله چې براء بن معروف او سعد بن مالک د رسول الله ﷺ سره د ملاقات وخت او ځای ټاکی عبّاس رضي الله عنه هم هلته حاضر ؤ، دغو دوو نفرو نه غوښتل چې د عبّاس رضي الله عنه په حضور کې دغه د ملاقات خبري وسي ځکه عبّاس رضي الله عنه هغه وخت اسلام ته نه ؤ داخل سوی، خو رسول الله ﷺ ورته و ویل: خبري په ښکاره سره کوی دا زما اکا دی مطمئنه اوسی، نو د ملاقات وعده د عبّاس رضي الله عنه په حضور کې وسوه، کله چې بیا د وعدې شپه را ورسېدل عبّاس رضي الله عنه و رسول الله ﷺ ته ټینګ سو چې زه هم در سره ځم او رسول الله ﷺ هم د ځان ملګری کړی.

کعب بن مالک رضي الله عنه وایي: اول هغه څوک چې په دغه اجتماع کې یې خبري وکړې هغه عبّاس بن عبدالمطلب د رسول الله ﷺ اکا ؤ او په پوره صراحت سره یې د دغه مسئولیت چې موږ انصارو پرغاړه اخیستی ؤ خطرونه راته بیان کړه او ویې ویل:

یا معشرَ الخزرج! محمّد ﷺ په موږ کې هغه مقام لري چې تاسي ته درمعلوم دی، موږ د هغو کسانو څخه ساتلی دی چې د ده ﷺ مخالف دي، دئ ﷺ په خپل قوم کې په عزت دی او د دښمنانو څخه ساتلی دی خو دئ ﷺ ستاسي په غوښتنه اوس غواړي چې تا سي ته درسي، که تاسي په هغه څه سره وفاء کولای سی چې د ده سره مو وعده کړې ده او د ده د مخالفینو څخه یې ساتلای سی نو تاسي پوه سی او دغه مسئولیت او که تاسي د ده ﷺ تر در تګ یا تر هجرت کولو وروسته دئ ﷺ یوازي پرېږدی او د ده و دښمنانو ته یې ورتسلیموی نو د اوسه څخه یې لا پرېږدی ځکه دئ ﷺ اوس په خپل قوم او په خپل ښار کې په عزت او ساتنه کې دی.

کعب رضي الله عنه وایي موږ و عبّاس رضي الله عنه ته و ویل: موږ ستا خبري واورېدې او اوس ته خبري وکه یا رسولَ الله! ستا د خپل ځان او ستا د رب دپاره هغه شیان پر موږ کېښږده چې ستا خوښ وي.

تاسي پوهېږی چې د انصارو په دغه جواب کې ډېره لویه معنٰی پرته ده، یعني: موږ په ټینګ عزم او ثابته تصمیم، په پوره شجاعت او کامل ایمان، په صدق او اخلاص سره دغه لوی مسئولیتونه قبلوو او هغه خطرناکه عواقب یې تحملوو خو یا رسولَ الله!

(c) Ketabton.com: The Digital Library

ته دي خپل شرطونه ووایه.

بیا نو رسول الله ﷺ خپلي خبري وکړې او بیعت پای ته ورسېدی، اوس نو په بیعت کي څه شي وه؟ او تر بیعت د مخه کومي خبري وسوې، د دواړو طرفو له خوا څه وویل سوه؟ ښه متوجه سی! د مسلمانانو دپاره واقعي اسلام دغسي وي.

امام احمد رحمه الله په خپل مسند کي د دغه بیعت مادې، یا بندونه په تفصیل سره بیانوي او وایي: چي جابر رضی الله عنه وایي: موږ و رسول الله ﷺ ته وویل: یا رسولَ الله! پر څه شي بیعت در سره وکړو؟ رسول الله ﷺ و فرمایل:

۱ - د ضعف او قوت په وخت کي به زما اوامر اوری او قبلوی.

۲- د پراخۍ او مفلسۍ په وخت کي به ما او زما ملګرو ته نفقه را کوی.

۳ - امر بالمعروف او نهي عن المنکر به کوی، یعني: خلک به په ښو کارو امر کوی او له بدو کارو څخه به یې منعه کوی.

سبحان الله! نن ورځ خلک د دغه امر بالمعروف او نهي عن المنکر څخه څومره لیري دي او که بیا یو څوک دغه کار کوي او ریدوتکي په قسم قسم خبرو او لغازو د هغه د خبرو مخ نیوی کوي، د خپل غرور او کبریا په سبب نه غواړي چي داسي څوک پیدا سي چي دوی ته دي د دوی عیب ووایي او سمي لاري ته دي یې را وبولي.

۴ - د الله جل جلاله په لار کي به ثابت دریږی، په الٰهي اوامرو کي به د ملامتۍ ویونکو خبري تاثیر نه دربندي کوي.

یعني د خلکو د ناخوښۍ یا نه رضائیت په سبب به الٰهي اوامر نه پرېږدی.

۵ - که زه تا سي ته درغلم زما نصرت به کوی او ما به د هغو شیانو څخه ساتی چي د هغو څخه خپل ځانونه خپلي ښځي او خپل اولادونه ساتی او د دغه کارو او شرطو د عملي کولو په بدله او مقابل کي تاسي لره جنت دی.

کعب بن مالک رضی الله عنه وایي: براء بن معرور رضی الله عنه رسول الله ﷺ تر لاس ونیوی او ویل: هو په هغه ذات سره دي زموږ قسم وي چي ته یې په حقه سره رسول را لیږلی یې موږ به ستا داسي ساتنه کوو لکه د خپلو اولادو او کورنیو ساتنه چي کوو، بیعت را سره وکړه یا رسولَ الله! په والله موږ په جنګ پوه، په جنګ کي پاخه او د همت

(c) ketabton.com: The Digital Library

خاوندان یو، موږ ته همت او مړانه له نیکه ګانو په میراث را پاته دي.

کعب رضي الله عنه وایي: براء خبري کولې چي ابو الهیثم بن التیهان یې په خبرو کي ور ولوېدی او ویل: یا رسولَ الله! زموږ او د خلکو په منځ کي علائق سته او موږ هغه علاقات پرېکوو (د خلکو څخه یې د مدینې منورې یهود مقصد وه) نو ویل: داسي خو به بیا نه پیښېږي چي موږ هغه علاقات پرې کړو او الله جل جلاله تا او ستا دین لوړ او ښکاره کړي او بیا ته موږ پرېږدې او خپل قوم ته راسې؟ رسول اللهﷺ تبسم وکړی او وې فرمایل: «بَلِ الدّم الدّم، والهدم الهدم» زه ستاسي څخه یم او تاسي زما څخه یاست د هغه چا سره جنګېږم چي تاسي ور سره جنګېږی او د هغه چا سره صلحه کوم چي تاسي صلحه ور سره کوی.

پسله هغه څخه چي د بیعت پر شرطو خبري وسوې او اوس مسلمانان غواړي چي په بیعت کولو شروع وکړي بیا هم دوه نفره د هغه اولو مسلمانانو څخه چي د بعثت په یوولسم او دوولسم کال کي مسلمانان سوي وه یو په بل پسي د خبرو کولو دپاره ولاړ سوه غواړي چي خپل قوم ته د دغه بیعت پوره مسئولیت او خطرونه ور ښکاره کړي، دا دپاره د دې چي دغه بیعت په پوره وضاحت او ښکاره ډول سره وي او دوی پوه سي چي د دوی قوم د تضحیې او قربانۍ دپاره څومره آماده ګي لري.

ابن اسحاق وایي: کله چي قوم د بیعت دپاره آماده سو عبّاس بن عُباده رضي الله عنه وویل: تاسي پوهېږی چي تاسي د دغه سړي سره پر څه شي بیعت کوی؟

قوم وویل: هو.

ده وویل: تاسي د خلکو د تور او سره سره پر جنګ کولو بیعت کوی، که تاسي په دې فکر یاست، که مو مالونه په یوه مصیبت سره تباه سوه، یا ستاسي اشراف او مشران ووژل سوه بیا نو تاسي دئ و دښمنانو ته ور تسلیموی نو له اوسه څخه یې لا پرېږدی، ځکه که بیا داسي وکړی دا کار په والله د دنیا او آخرت ښوېدل دي او که تاسي په ځانو کي دا قدرت وینی چي د مال پر تاوان او د مشرانو پر وژل کېدلو سر بېره پر دغه شرطو وفاء کوی نو یې در سره بوزی او په والله دا ستاسي د دنیا او آخرت خیر دی.

قوم وویل: موږ یې د مال په تاوان، د اشرافو او مشرانو په وژنه، قبلوو او را سره بیایو.

بیا قوم و ویل: یا رسولَ الله! که موږ دغه کار وکړی د هغه په بدله کي موږ ته څه شي سته؟ یعني: که موږ دغه شرطونه پر ځای کړه ته موږ ته څه شي را کوې؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: ستاسي دپاره جنت دی.

د دنیا د شیانو څخه یې هیڅ شئ نه ورته و وایه چي یا به خلافت ستاسي وي یا نور دنیوي شیان، فقط ویل: تاسي لره جنت درکول کیږي.

قوم و ویل: لاَنُقِیل وَلاَ نَستَقِیل، یعني: بس پر دغه موفیصله ده، نه به موږ عذر کوو او نه ته.

قوم ویل: لاس دي د بیعت دپاره راکړه، جابر رضي الله عنه وایي: موږ د بیعت دپاره ور ولاړ سوو، په دغه وخت کي اسعد بن زُراره رضي الله عنه د رسول الله ﷺ لاس ونیوی او دیٔ په دغه درو اویا نفرو کي په عمر تر ټولو کشر ؤ او ویل: یا اهلَ یثرِب! په کراره سره، موږ ده ته اوښان نه حلالوو چي فقط یوه مهماني ده، بلکه موږ پوهیږو چي دا رسولُ الله دی د ده بېول د ټولو عربو سره د روابطو او علاقاتو شکول دي (*ځکه په هغه وخت کي ټول عرب مشرکان وه*) او ستاسي د اشرافو وژل دي او تاسي به د عربو توري ژوبي، یا به تاسي پر دغو ټولو خطرو او مشکلاتو صبر کوی نو یې بوزی او ستاسي اجر پر الله دی، یا به تاسي پر خپلو ځانو بیرېږی نو یې پرېږدی او د الله په حضور مو دغه عذر دی.

پسله دغه ټولو تاکیداتو، صریحه او ښکاره خبرو د عَقَبې دوهم بیعت د لاس په ورکولو سره شروع سو.

راوي د قصې جابر رضي الله عنه پسله هغه څخه چي د اسعد بن زُراره رضي الله عنه دغه قول یې بیان کړی وایي: قوم ورته و ویل: یا اسعد! لاس دي ایسته کړه په والله موږ دغه بیعت نه پرېږدو او نه پر پښېمانه کیږو، دلته نو اسعد رضي الله عنه ته په دغه لار کي د قوم د قربانۍ او استقامت اندازه ورمعلومه سوه او پر هغه یې یقین سو.

اسعد رضي الله عنه چي د مصعب بن عمیر رضي الله عنه په ملګرتیا په مدینه منوره کي اسلام ته هغه لوی داعي او بلونکی ؤ او اوس هم د دغه بیعت کوونکو دیني رئیس دی نو خود دیٔ هغه اول نفر ؤ چي د رسول الله ﷺ سره یې بیعت وکړی او بیا نو عام بیعت شروع سو.

جابر رضي الله عنه وایي: موږ یو یو ور ولاړېدلو او د رسول الله ﷺ سره مو بیعت کاوه او موږ ته یې د دغه بیعت په مقابل کي په جنت سره وعده را کول، مګر د هغو دوو ښځو

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیعت چي زموږ سره دغه اجتماع ته حاضري سوي وې د خولې په خبرو سره ؤ.

رسول الله ﷺ هیڅکله نامحرمې ښځې ته نه د بیعت دپاره نه د سترې مسې دپاره لاس ورکړی دی ، زه نه پوهیږم چي نن ورځ زموږ په اسلامي ټولنه کي دغه رواج له کومه او ولي پیدا سوی دی چي نا محرمه ښځې د نامحرمه نارینه سره فقط د یوې خپلوۍ په نامه په لاس روغبړ یا سترې مسې کوي دغه کار حرام او ناروا دی.

دغه بیعت په اسلام کي پر جنګ او جهاد اول بیعت ؤ او دغه بیعت ته په سیرت او اسلامي تاریخ کي (بَیعَةُ العَقَبَةِ الثّانیه) ویل کیږي.

دوولس نفره نقیبان

پسله هغه څخه چي بیعت پای ته ورسېدی رسول الله ﷺ د دوی څخه وغوښتل چي د خپل منځ څخه دوولس نفره مشران وټاکي چي هغه به پر خپل قوم نقیبان وي، یعني: د خپل قوم له طرفه د دغه بیعت د بندو، یا مادو د عملي کولو مسئوله او ضامنان دوی دي، ډیر ژر او په دغه وخت کي دغه دوولس نفره وټاکل سوه چي (۹) نفره یې د خزرج د قبیلې څخه وه او (۳) نفره یې د أوس د قبیلې څخه وه او د دغو نقیبانو نومونه په دې ډول سره دي: هغه کسان چي د خزرج د قبیلې څخه وه:

۱ – اسعد بن زُراره بن عدس.
۲ – سعد بن ربیع بن عَمرو.
۳ – عبدالله بن رواحه بن ثعلبه.
۴ – رافع بن مالک بن العجلان.
۵ – البراء بن معرور بن صخر.
٦ – عبدالله بن عَمرو بن حرام.
۷ – عُباده بن الصامت بن قیس.
۸ – سعد بن عباده بن دُلَیم.
۹ – المُنذر بن عَمرو بن خُنیس.

او هغه کسان چي د أوس د قبیلې څخه وه:

۱ – أسید بن حُضیر بن سماک.
۲ – سعد بن خَیثَمه بن الحارث.
۳ – رفاعه بن عبدالمنذر بن زبیر.

کله چي دغه مشران یا نقیبان وټاکل سوه رسول الله ﷺ د هغو څخه د مشرانو او رئیسانو په صفت بل عهد واخیستی او ورته وې فرمایل: تاسي د خپل قوم داسي کفیلان او ضامنان یاست لکه حوارّیین چي د عیسٰی بن مریم دپاره وه؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوى وويل: هو.

او بيا رسول الله ﷺ وفرمايل: زه د خپل قوم كفيل او ضامن يم.

شيطان په دغه بيعت او معاهده خبريږي

اوس چي عهد او بيعت پای ته ورسېدل او قوم غواړي چي سره جلا سي په دغه آخرنيو وختو كي د شيطانانو څخه يوه نفر دغه مجلس او د هغه نتيجه كشف كړل او شيطان د وخت د لږ والي په سبب نه سوای كولای چي د قريشو مشرانو ته دغه خبر ورسوي او هغه ناڅاپه دلته دغي شېلې ته د دوی د اجتماع په حالت كي ورته راولي، نو دغه شيطان پر يوه لوړه ودرېدی او په لوړ آواز سره يې ناري كړه:

(يَا أَهلَ الجَبَاجِب! يَا أَهلَ الجَبَاجِب!
هَل لَكُم فِي مُذَمَّمٍ وَالصُّبَاتِ مَعَهُ؟ قَد إجتَمَعُوا عَلَى حَربِكُم)

يعني: اې د خېمو خلكو! اې بيدو خلكو! آيا تاسي خبر ياست چي مُذمّم او هغو خلكو چي له دينه اوښتي دي ستاسي سره پر جنګ كولو اتفاق وكړی؟

شيطان عليه لعنه دلته د محمّد پر ځای مُذَمّم و وايه، ځكه كفارو د خپل عناد او عداوت په سبب د محمّد ﷺ نوم و مذمّم ته اړولی ؤ، محمّد چي د حمد څخه دی او ترجمه يې يعني: ښه پر ويل سوي، دوی و مُذمّم ته چي د ذم او بد ويلو څخه دی (يعني: بد پر ويل سوي) اړولی ؤ.

خو رسول الله ﷺ فرمايي: الله جل جلاله زه د كفارو د بد ويلو څخه خلاص كړی وم، ځكه دوی به مذمّم ته بد ويل او زه محمّد وم.

شيطان په لوړ آواز دغه ناره وكړه، رسول الله ﷺ و فرمايل: دا د عقبې شيطان دی او ويل: والله يا عَدوَالله! تا ته به در فارغه سو، رسول الله ﷺ مسلمانان امر كړل چي خپلو ځايو ته ولاړ سی، دغه د شيطان ناره د مِنٰی ټولو خلكو كه مسلمانان وه كه كفار واورېدل، سعد بن عباده رضي الله عنه چي دغه ناره واورېدل ولاړ سو او توره يې پورته كړه ويل: يا رسولَ الله! قسم په هغه ذات چي ته يې په حق سره را لېږلی يې كه ستا خوښه او اجازه وي د ټولي مِنٰی پر خلكو به سبا په تورو حمله وكړو، سبحان الله! د لومړی

(c) ketabton.com: The Digital Library

لحظې څخه د رشتیا میدان راغلی او دغه درو اویا نفره آماده دي چي یوازي دوی د ټولو حاجیانو سره نه بلکه د ټولو مشرکانو سره وجنګیږي، د دوی اخلاص او صداقت، همت او مړانه د اولي لحظې څخه ثابت سوه.

خو رسول الله ﷺ وفرمایل: په دغه نه یو امر کړل سوي، مګر خپلو ځایو ته ولاړ سی، خلک ولاړل او تر سهاره بیده سوه.

قریشو چي دا خبر واوریدی په دوی کي بیره او تشویش پیدا سو ځکه دوی د دغسي بیعت په خطرناکو عواقبو پوره پوهېدل چي د دوی مالو او ځانو ته څومره ضرر ورسېږي، نو یې تحقیقات شروع کړه چي زموږ پر جنګ چا؟ او څنګه اتفاق؟ وکړی.

د تحقیقاتو نتیجه په یقیني ډول سره نه بلکه په خیالي او اشتباهي ډول سره دا را وتل چي ښایي اهلِ یثرِب د رسول الله ﷺ سره اتفاق کړی وي، په سهار کي د قریشو مشران سره را ټول سوه د اهلِ یثرِب خېمو ته ورغله چي پر دغه معاهده خپل شدید احتجاج وړاندي کړي، نو یې ورته و ویل: یا معشرالخزرج! موږ ته خبر راغلی دی چي تاسي دغه زموږ نفر ته راغلي یاست زموږ څخه یې بیایاست او د ده سره مو زموږ پر جنګ بیعت کړی دی او په والله په ټولو عربو کي داسي قوم او کلی نسته چي موږ ته دي د هغو سره جنګ ناخوښه وي ښله تاسي، یعني: د هر چا سره مو په جنګ او دښمني کولو پروا نه کیږي ښله تاسي څخه او هغه هم ستاسي د عزت په سبب، نو تاسي هم باید داسي کار و نه کړی چي هغه زموږ او ستاسي د جنګ سبب وګرځي.

د خزرج د قبیلې مشرک او کافر حاجیان چي په دغه واقعه او بیعت هیڅ نه وه خبر، ځکه دا کار په ډیر سرِي ډول سره د شپې په تاریکیو کي پای ته رسیدلی ؤ، هغو په قسمو شروع وکړه او وایي: په والله هیڅ نه ده پېښه سوې او موږ په هیڅ نه یو خبر، خو قریش و عبدالله بن سلول ته ورغله، هغه ویل: دا ناحقه خبره ده داسي هیڅ نه ده پېښه سوې او زما قوم زما څخه داسي کار نه پټوي، که دوی داسي مهم کار کولای خامخا یې زه د دغه کار آمر ګرځولم، مګر هغه مسلمان حاجیان چي دغه اجتماع ته حاضر سوي وه او دغه اتفاق یې کړی ؤ یو بل ته سره ګوري او پټه خوله دي هیڅ نه وایي، نه د هو خبره کوي نه د یا.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قریشو د یثرِب د کفارو خبره و منل او نا امیده و مکې مکرمې ته ولاړل او دوی دا ومنل چې دغه را رسېدلی خبر دروا‌غ دی، خو بیا هم په دغه باره کې معلومات کوي، بحث او څېړني کوي ترڅو دې نتیجې ته ورسېدل چې هو دا خبر صحي دی او بیعت هم سوی دی، خو دا معلومات هغه وخت ورته یقیني سوه چې حاجیان د خپلو وطنو طرف ته رهي سوي وه، نو قریشو ډېر ژر خپل فارِس پهلوانان ولېږل چې د یثرِب حاجیان را وګرځوی مګر دا کار پسله وخته شخه ؤ حاجیان ټول ځني تللي وه، فقط دوه نفره یې ورو‌سته پاته وه چې یو یې سعد بن عباده ﷺ ؤ او بل یې منذر بن عَمروﷺ ؤ، قریشو د هغو د نیولو کوښښ وکړی مګر منذر بیا هم ځني ولاړی او سعدﷺ یې ونیوی لاسونه یې په غاړه کې ورو‌تړل په وهلو او کشولو یې مکې مکرمې ته راوستی، دلته یې وهي او دغه پوښتني ځني کوي چې تاسي د محمّد سره اتفاق وکړی؟ سعدﷺ انکار کوي، سعدﷺ وایي: د دغه وهلو په وخت کې یو جګ سپین پوستی سړئ راغلی چې ښه روښانه مخ یې ؤ، دا سړئ د قریشو یو مشر معلومېدی.

سعدﷺ وایي: زما امید ورته پیدا سو ما ویل: بنایي دغه سړئ مي له وهلو څخه خلاص کړي نومي ورته و ویل: چې د دغو خلکو څخه مي خلاص کړه. خو هغه سړي په خپله یو ټینګ سوک را سره کړی او بیا ورو‌سته پوه سوم چې دغه سړئ ابوجهل ؤ، سعد وایي: سبحان الله! شکل یې یو شئ ؤ او عمل یې بل شئ ؤ.

نن ورځ هم داسي پېښه ده چې یو انسان به په شکل او قیافه، لباس او خبرو ډېر ښه سړئ معلومېږي خو دننه به شرمښ وي، نو ترکومه وخته چې د یو چا اخلاق او ژوند پوره نه وي درمعلوم په دباندني شکل او خبرو یې مه خطاوزی، ځکه ډېر شرمښان د میرې په پوست کې ژوند کوي او خلک په خندا او پستو خبرو خطا باسي.

یا دا چې ماردی ترظاهري نقش او نګار لاندي یې وژونکي زهر پراته دي.

د قریشو دغه وهل دوام لري، قریش غواړي چې سعد بن عُبادهﷺ اقرار وکړي او وهي یې، خو دئ بالکل منکر دی، په حاضرو خلکو کې یو نفر ناست دی او دغه وهل ویني زړه یې پر و سوځل سو، ویل یا سعد! د قریشو د مشرانو څخه یو څوک نه پېژنې چې خلاص دي کړي؟ سعد ویل: هو پېژنم یې، ویل څوک پېژنې؟ ویل مطعم بن

(c) ketabton.com: The Digital Library

عدی او حارث بن حرب پېژنم، اصلاً د دغو دوو نفرو تجارتي قافلې د سعد بن عبادهرضي الله عنه په جِوار د مدينې منورې په منطقه کې تېرېدلې. دغه سړئ دباندې و وتی ناري يې کړه ويل: يا مطعم بن عدی! يا حارث بن حرب! يو سړئ چې د دباندې څخه د مکې دی وهل کيږي او تر وهلو لاندې ستاسې په نامه سره نارې وهې.

دغه دوه نفره راغله وې ليدل چې دغه نفر د مدينې منورې د مشرانو څخه يو مشر، سعد بن عباده دی او وهل کيږي، نو يې جِوار ورکړی، سعدرضي الله عنه د وهلو څخه خلاص سو او بيرته مدينې منورې ته رهي سو، هلته په لارکې انصار متوجه سوه چې سعد نسته، نو يې دا إراده وکړه چې بيرته مکې مکرمې ته را وګرځي، په دغه وخت کې سعدرضي الله عنه پسې ورورسېدی، نو ټول قوم صحې او سالم مدينې منورې ته ورسېدی.

دا د عقبې سره دوهم بيعت ؤ چې په (بيعةُ العَقَبةِ الکُبرٰی) سره هم يادېږي او په داسې فضاء کې پای ته ورسېدی چې هلته د پاشلو مسلمانانو په منځ کې حُب او عواطف، دوستي او نصرت موجود وه، هلته د اسلام په لار کې اعتماد او شُجاعت موجود ؤ، مړانه او همت موجود ؤ، د اهلِ يثرِب مسلمان په مکه مکرمه کې پر خپل ضعيفه او مظلوم مسلمان ورور رحم او شفقت لري او د هغه دپاره جنګيږي، او پر هغه ظالم په قهر کيږي چې د ده پر مسلمان ورور ظلم کوي او د ده په زړه کې د هغه مسلمان ورور دپاره چې تر اوسه يې ليدلی هم نه دی د دوستۍ او محبت احساسات پرجوش راځي، دا ټوله حُب في الله دی او د دغې دوستۍ احساس او عواطف داسې هم نه وه چې د څو ورځو په تېرېدلو سره بيرته د ده له زړه څخه وتل، بلکه د دې دوستۍ منبع او مصدر ايمان پر الله، ايمان پر رسول الله، او ايمان پر کتاب الله ؤ، دا داسې ايماني تعلقات او جذبات وه چې د هيڅ ظالمانه او خصمانه قوت په مقابل کې نه زائلېدل، ايماني شمال او نسيم چې والوزي په عقيده او عمل کې عجائبات را وړي، په دغه ايماني جذباتو سره مسلمانانو وکولای سوای چې د زمانې پر پاڼو خپل طلايي عملونه وليکي او د تاريخ پر پاڼو داسې آثار پرېږدي چې مثل يې نه په تيرو سوو وختو کې ؤ او نه په اوس کې سته او نه به په مستقبل کې پيښ سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هجرت شروع

پسله هغه چي د عقبې سره دوهم بیعت پای ته ورسېدی او اسلام په دې سره کامیابه سو چي د ځان دپاره د یوې داسي منطقې او صحرا په منځ کي وطن جوړکړي چي په هغه ټوله منطقه کي د کفر او جهالت موجو څپې وهلې او دا هغه تر ټولو لویه ګټه ده چي اسلام د دعوت له شروع څخه بیا تر اوسه لاس ته راوړل، نو رسول الله ﷺ ټول مسلمانان دغه وطن ته په هجرت کولو سره امر کړل، دا د هجرت اجازه نه وه بلکه په هجرت کولو سره امر ؤ، پر هر مسلمان دا واجب او لازمه وه چي مدینې منورې ته هجرت وکړي.

تاسي پوهېږئ چي دا څنګه هجرت ؤ؟ تاسي به فکر کوئ چي مسلمانان د زحمتو څخه نعمتو ته تله، یا! والله، دا هجرت د دنیوي کاروبار نړول او عبثول وه، د مسلمانانو د مالو قرباني کول وه، یوازي او په خالي لاس یې خپل ځانونه مدینې منورې ته رسول،او په دغه سفر کي په دغه هم پوهېدل چي د کفارو له طرفه د دوی سر او مال مباح ګرځول سوي دي، ممکن د لاري په اول کي هلاک سي یا په آخر کي او دوی د یوه نا معلوم او مبهم مستقبل و طرف ته حرکت کاوه، نه پوهېدل چي نور به څه غمونه او تکلیفونه ورته پېښ سي، مسلمانان خپل کورونه او مالونه پرېږدي په پټه او خالي لاس زموږ په اصطلاح (په یوه پټوکي) د خپل ښار او وطن څخه ځي، مسلمانان سره له دې چي په دغو ټولو مشکلاتو پوهېدل خو په هجرت یې شروع وکړه، مسلمانانو د دغه هجرت په لارکي رنګارنګ تکالیف زغملي او تحمل کړي دي.

خو د مکې مکرمې مشرکانو بیا دوی له دغه هجرته منعه کول ځکه مشرکانو له دغه هجرته څخه د خپلو ځانو دپاره خطرونه حسول، اوس راسئ چي د دغه هجرت په لارکي د ځینو مسلمانانو ځیني تکلیفونه او زحمتونه د نمونې پر قسم تر نظر وباسو:

د هجرت کوونکو اول سړئ ابو سلمه رضي الله عنه ؤ، ابو سلمه رضي الله عنه چي نوم یې عبدالله بن عبدالأسد بن هلال دی، قریش او د بني مخزوم څخه دی، ابو سلمه رضي الله عنه هغه څوک دی چي حبشې ته یې هم هجرت کړی ؤ، کله چي د حبشې څخه مکې مکرمې ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغلی قريشو ډير آزار ورکاوه، اوس چي مديني منورې ته په هجرت سره امر وسو نو يې خپله ښځه أم سلمه رضي الله عنها او خپل کوچنئ زوی پر يوه بوده سپاره کړل د هجرت په نيت مخ پر مدينه منوره رهي سو، مګر د بني مخزوم د قبيلې نور خلک چي د ده د ښځي ورونه او اقرباء وه پسي را و وتل، ويل: ته خو يې ته، ستا اختيار که نه لرو مګر دغه ښځه او کوچنئ موږ نه پرېږدو چي ته يې پر وطنو ګرځوې، نو يې د هغه بوده کيزه يا مهار چي د ده ښځه او کوچنئ زوی پرسپاره وه د ده څخه واخيستل او هغه بوده يې را وګرځاوه، دئ يې يوازي پرېښاوه او دئ په زخمي زړه د مديني منورې پرطرف يوازي رهي سو.

تاسي فکر وکړی چي د يو چا څخه ښځه او کوچنئ زوی وګرځول سي او دئ بيا هم د دين او عقيدې د ساتلو دپاره تر هرڅه تېر وي او په خپله خوښه هغه هجرت ته چي د رسول الله ﷺ له طرفه په امر کړه سوی دی دوام ورکوي.

اوس نو دغه د بني مخزوم خلک پر دوه قسمه يا دوې ډلي وه، يا د ابو سلمه ورونه يا ډېر نژدې اقرباء دي يا د أم سلمه ورونه او ډېر نژدې اقرباء دي، د دوی بيا پر هلک چي (سَلَمَه) نومېدی دعوه سوه، د هلک اکاګان وايي چي موږ خپل وراره د ماماګانو سره نه پرېږدو تاسي چي د هغه ښځه را وګرځول موږ بيا هلک د دې سره نه پرېږدو.

هلک د دوو ډلو په منځ کي سو چي يو يې يوه طرف ته کشوي او بل يې بل طرف ته کشوي په دغه کشمکش کي يې د هلک لاس د اوږې څخه ور وکښی، په نتيجه کي هلک اکاګانو بوتلی او ښځه خپلو اقرباوو بوتله او ابو سلمه رضي الله عنه يوازي مديني منورې ته ولاړی.

اوس به ام سلمه رضي الله عنها ته غوږ ونيسو چي دا د خپل هجرت قصه راته بيان کړي، ام سلمه رضي الله عنها وايي: اول خو يې زه او زما خاوند سره جلا کړو هغه يوازي مديني منورې ته ولاړی او بيا يې زه او زما کوچنئ زوی سره جلا کړو ځکه هلک د ابو سلمه اقرباوو بوتلی او زه خپلو اقرباوو بوتلم، نو هره ورځ به سهار و أبطَح ته را وتلم او تر ماښامه به مي ژړل (أبطح! په مکه مکرمه کي د يو ځای نوم دی) او تقريبًا يو کال مي دغه حال ؤ، څو يوه ورځ زما د اکا د زامنو څخه يو نفر دلته تېرېدی او زه يې پر دغه غمجن حال وليدم زړه يې را باندي وسو، نو يې هغه نور قوم ته و ويل: دغه مسکينه پرېږدی چي ولاړه سي دا او خاوند مو سره جلا کړل، دا او د دې زوی مو سره جلا کړل څه په

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوی؟ اجازه ورکړی چې ولاړه سي، نو قوم را ته و ویل: که غواړې چې خپل خاوند ته ولاړه سې ولاړه سه، د تګ اجازه یې را کړه.

پسله دغې اجازې د ابو سلمه قوم هم هغه زما کوچنۍ زوی را کړی، ما هم د سفر دپاره بوده تیار کړی زوی مې را سره واخیستی او رهې سوم غواړم چې مدینې منورې ته ولاړه سم، *تاسې فکر وکړی یوازې یوه ښځه چې یو کوچنۍ ور سره دی په وچ دښت او صحراء کې یې د پنځه سوه کیلو متره لاراراده ده*، نو دا وایې د لارې هیڅ ملګری هم نه لرم، خو دا مې د ځان سره و ویل: که مې پر لار یو څوک ولیدی هغه ته به و وایم چې ما ترخپله خاونده ورسوه، څو تنعیم ته (چې *اوس مسجد عمره یا مسجد عائشه هم ورته وایې*) ورسېدم او هلته مې عثمان بن طلحه چې د بني عبدالدار څخه دی ولیدی، دا هغه عثمان دی چې د کعبې شریفې کلی ور څخه وې او په دغه وخت کې پر شرک ؤ (د مسلمانېدلو قصه به یې وروسته راسي) عثمان را ته و ویل: د خیره یا بنت أبي امیه؟ ما ویل: نیت مې دی چې مدینې او خپل خاوند ته ولاړه سم، ویل: بل څوک در سره سته؟ ما ویل: یا والله بېله الله او دغه کوچني زویه بل ملګری نه لرم، ویل: والله دغسې یوازې دې باید پرې نږدم، نو یې د اوښ مهار یا تناو ونیوی او د مدینې منورې پر لار رهې سو.

ام سلمه ﵂ وایې، په والله د عربو د هیڅ داسې سړي سره نه یم ملګرې سوې چې ما دې هغه سړئ تر عثمان کریم او شریف لیدلی وي یعنې: د هرڅو مره خلکو سره چې ما په سفرو کې ملګرتیا کړې ده تر هغو ټولو دئ کریم او شریف ؤ او اوس هغه د ده د شرافت بیان کوي او وایې: هر وخت چې به منزل یا د اړولو ځای ته ورسېدلو اوښ به یې چوک کړی او دئ به ګوښه ولاړی، زه چې به له اوښه کښته سوم اوښ به یې را څخه لیرې کړی سامان به یې څنې کښته کړی اوښ به یې په یوه ونه پورې وتړی او دئ به ولاړی تر بلې وُنې لاندې به یې څنګ واچاوه او بیا چې به د بارېدلو وخت راغلی اوښ ته به ور ولاړ سو سامان به یې پر بار کړی او بیا به دئ ګوښه سو ما ته به یې و ویل: سپره سه، کله چې به زه سپره سوم او ځان به مې سم کړی نو به دئ راغلی د اوښ مهار یا تناو به یې ونیوی او رهې به سو تر څو چې بیا به مو اړول، تر هغه وخته

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي مديني منورې ته رسېدلو د ده دغه کار ؤ، کله چي د بني عَمرو بن عوف کلی يې وليدی هغه چي په قُباء کي ؤ نو ويل: ستا خاوند په دغه کلي کي دی ور داخله سه علیٰ برکة الله، او عثمان بن طلحه بيرته مکې مکرمې ته رهي سو، عثمان بن طلحه رضي الله عنه دغه وخت پر شرک ؤ او د حديبيې تر صلحي وروسته مسلمان سو.

ام سلمه رضي الله عنها وايي: والله په مسلمانانو کي داسي کورنۍ نه ده را معلومه چي دومره تکليف دي ور رسېدلی وي لکه د ابو سلمه رضي الله عنه کورنۍ ته او هيڅکله مي تر عثمان بن طلحه کريم او شريف ملګری نه دی ليدلی.

بيا عامر بن ربيعه د خپلي ښځي سره يو ځای هجرت وکړی، بيا عبدالله بن جحش هجرت وکړی خو د ټولو مسلمانانو هجرت په پټه ؤ، د مکې مکرمې څخه په پټه وتل، د مهاجرينو په جمله کي يو هم صُهيب 'لرومي رضي الله عنه ؤ، کله چي ده د هجرت إراده وکړه د قريشو کفارو ورته وويل: ته دلته فقير او دربدره راغلې بيا دي دلته پيسي وګټلې او د غنیٰ و دغي درجې ته ورسېدې چي دا رسېدلی يې اوس غواړې چي ته ولاړ سې او مال هم درسره يوسې؟ هجرت ته يې نه پرېښاوه، صُهيب رضي الله عنه ورته وويل: که مال تاسي ته درکړم ما پرېږدی؟ قريشو ويل هو، صهيب رضي الله عنه وويل: زما کور او مال يې ټوله ستاسي او مال مي په فلاني ځای کي پروت دی او بيا يې هجرت وکړی، کله چي رسول الله ﷺ وليدی اوله خبره يې دغه ورته وکړه: رَبِحَ صُهَيب، رَبِحَ صُهَيب، صهيب ګټه وکړه، صهيب ګټه وکړه، يعني: دا چه مال يې د دې دپاره ورکړی چي دئ هجرت ته پرېږدي په دغه سودا او معامله کي يې ګټه وکړه، د صهيب رضي الله عنه د دغه معاملې او سودا په باره کي قرآن مجيد هم نازل سو چي د قيامت تر ورځي به ويل کيږي، الله جل جلاله فرمايي:

﴿ وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يَشۡرِي نَفۡسَهُ ٱبۡتِغَآءَ مَرۡضَاتِ ٱللَّهِۚ وَٱللَّهُ رَءُوفُۢ بِٱلۡعِبَادِ ﴿٢٠٧﴾ [البقرة: ٢٠٧]

يعني: د خلکو څخه ځيني هغه څوک دي چي خپل نفس د الله جل جلاله د رضاء غوښتلو دپاره خرڅوي، يعني: د الله دپاره ترځان او مال تيرېږي او الله جل جلاله پر خپلو بندګانو ډير مهربان دی.

بيا نو عمر فاروق بن الخطاب رضي الله عنه هجرت وکړی او د ده هجرت په ښکاره سره ؤ

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ښکاره سره بل هيڅا هجرت نه دی کړی ښله عمر بن الخطاب ﷺ څخه، هر چا چې به هجرت کاوه قريشو به منعه کاوه او را ګرځاوه مګر حضرت عمر فاروق ﷺ چې د هجرت إراده وکړه خپل ځان يې د هجرت او سفر دپاره تيار کړی، هغه بوده چې د ده د هجرت دپاره ؤ پر هغه يې اوبه او خواړه بار کړل خپله اسلحه يې ور سره واخيستل نو کعبې شريفي ته ورغلی غواړي چې طواف وکړي، قريش هم شا وخوا د خپلو مجلسو په ځايو کي ناست دي حضرت عمر ﷺ چې د طواف په وخت کي د قريشو پر مجلس ورسي نو ورته وايي: مخان مو پرته سه زه په هجرت رهي يم، هر څوک چې غواړي چې ښځه يې کُنډه او اولاد يې يتيم سي د دغي شيلې شا ته دي پسي راسي، هغه چې په تاسي کي قوت او طاقت لري هغه دي پسي را سي، هيڅوک نه سو پسي رهي، دا هغه عمر ؤ چې الله ﷻ د رسول الله ﷺ د دعاء په سبب په ده سره اسلام قوي او معززه کړی، حضرت عمر ﷺ هغه يواځنئ شخص دی چې په ښکاره سره يې هجرت کړی دی.

وروسته اصحاب کرامو يو په بل پسي هجرت کاوه، رسول الله ﷺ هم د هجرت دپاره ځان آماده کړی ؤ خو د الهي امر انتظار يې کاوه چې کله به په هجرت سره امر ورته وسي، ابوبکر الصدّيق ﷺ و رسول الله ﷺ ته ورغلی او د هجرت اجازه يې غوښتل خو رسول الله ﷺ ورته و ويل: انتظار وکړه ښايي الله ﷻ تا لره ملګری پيدا کړي، ابوبکر ﷺ هم انتظار کوي مګر نه پوهيږي چې ملګری به يې څوک وي خو د زړه غوښتنه يې دا ده چې رسول الله ﷺ يې ملګری وي مګر متأکّد او يقيني نه دی، د رسول الله ﷺ تر دغه خبري د مخه ابوبکر ﷺ يوازي د خپل ځان دپاره بوده، خواړه او د سفر لوازم برابر کړي وه مګر اوس ولاړی يو بل بوده او د دوهم نفر د سفر سامان يې هم برابر او تيار کړل، د خپل ځان او د ملګري د سفر آمادګي يې ونيول او د زړه غوښتنه يې دا ده چې په دغه سفر کي يې رسول الله ﷺ ملګری وي، پسله څه مو دې چې رسول الله ﷺ پر اصحاب کرامو تلوار کاوه چې ژر هجرت وکړی ابوبکر الصدّيق ﷺ بيا و رسول الله ﷺ ته ورغلی او د هجرت اجازه يې وغوښتل، بيا هم رسول الله ﷺ ورته و ويل: انتظار وکړه ښايي الله ﷻ تا لره ملګری پيدا کړي، پسله څه وخته د دريم وار

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپاره بیا و رسول الله ﷺ ته ورغلی او د هجرت اجازه غواړي مګر رسول الله ﷺ بیا هم ورته وویل: انتظار وکړه ښايي الله جل جلاله تا لره ملګری پیدا کړي.

اوس نو د هر چا چې په وسه پوره وه چې هجرت وکړي هغو ټولو هجرت وکړی بېله هغو کسانو چې د خپل قوم او اقرباوو له طرفه منعه کړه سوي وه، تر بَیعَۃُ العَقَبَۃِ الکُبرٰی دوې میاشتې او څو ورځې وروسته په مکه مکرمه کې د مسلمانانو څخه هیڅوک نه سوه پاته چې هجرت دې یې نه وي کړی بېله رسول الله ﷺ او ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه څخه چې دئ هم د رسول الله ﷺ په امر سره پاته وه او ځیني نور هم هغه کسان پاته وه چې مشرکانو په زور را ګرځولي وه، همدارنګه د رسول الله ﷺ کورنۍ او د ابوبکر الصدیق رضی الله عنه کورنۍ پاته وه او حضرت علي رضی الله عنه چې د رسول الله ﷺ له کورنیه او اهل بیت څخه ؤ هغه هم پاته ؤ.

په دارالندوه کې د قریشو پارلماني شورئ

کله چې د مکې مکرمې مشرکانو ولیدل چې د رسول الله ﷺ ټول اصحاب د مکې مکرمې څخه و وتل خپلې ښځې او ماشومان یې د أوس او خزرج قبیلو ته ورسول، په دوی کې غم او تشویش زیات سو داسې تشویشونه ورته پیدا سوه چې په پخوا کې یې هیڅ په زړوکي نه ورګرځېدل، دوی په خپل مخ کې لوی او حقیقي خطر حس کړی، داسې خطر چې د دوی د بت پرستۍ او تجارت تعمیر یې نړاوه، دوی په دې پوهېدل چې د رسول الله ﷺ په شخصیت کې د تاثیر کولو عظیم قوت پروت دی، د ده په شخصیت کې پوره قیادت او ارشاد پروت دی، دا هم ور معلومه وه چې د ده ﷺ په اصحابو کې خومره ثبات او استقامت موجود دی او د ده ﷺ دپاره څنګه خپل ځانونه قربانوي او بیا یې د أوس او خزرج قبیلې تر نظر وایستلې، چې هغه هم د قوت او اسلحې خاوندان دي او د هغو مشران ډېر پوه او هوښیاران دي، په هغو کې د صلحې عواطف پراته دي او هغه غواړي چې د خپلو منځو څخه هغه حِقد او عداوت وغورځوي کوم چې دغه ډېر او پرله پسې کلونه یې دوی په جنګو مشغوله کړي وه، پردې سربېره قریشو ته د مدینې منورې استراتیجي موقعیت هم ور

معلوم ؤ چي شام ته د قریشو د قافلو د تېرېدلو لار مدینه منوره ده او اهل مکې د شام سره په یوه کال کي د دوه نیم لکو د سرو زرو دینارو تجارت درلودی، دا یوازي د مکې مکرمې تجارت ؤ بېله هغه تجارته چي د طائف او نورو منطقو خلکو پر دغه لار کاوه او دا معلومه خبره ده چي د قریشو تجارت د دغي لاري پر أمن او امان موقوف ؤ.

اوس نو که مسلمانان او اسلامي دعوت یثرِب د ځان مرکز وګرځوي او د هغه ځای خلک د قریشو پرضد و درېږي قریش د دغه ټولو خطرو سره مخامخ دي، قریش په ښه او خطر کي سوه نو په یوه داسي کامیابه لارپسي ګرځي چي دغه لوی خطر له ځانه ښخه دفعه کړي، هغه خطر چي منبع او مصدر یې د دعوت بیرغ پورته کوونکی محمّد ﷺ دی، دلته نو د کفر مشر او د دې امت فرعون ابوجهل حرکت وکړی چي د ده د هلو ځلو په نتیجه کي د بعثت د (۱۴) کال د صفري پر (۲٦) تاریخ د پنجشنبې په ورځ چي د (٦۲۲) میلادي کال د سپتمبر د میاشتي (۱۲) تاریخ ؤ او د عقبهٔ الکبرٰی د بیعت ښخه تقریبًا دوه نیمي میاشتي تیري سوي وې، د دغي ورځي په سهار کي او په دار الندوه کي د قریشو هغه تاریخي او خطرناکه ټولنه یا اجتماع جوړه سوه، دې ټولني ته د قریشو د قبائلو ټول رئیسان حاضرسوه! چي یوه داسي نقشه جوړه کړي چي ډیر ژر د دعوت بیرغ اخیستونکی محمّد ﷺ له منځه یو سي او د دغه ربّاني نور مرکز د همېش دپاره له دنیا ښخه فلج او نیستي کړي، د دغه خطرناکه پارلماني مجلس او ټولني هغه بارِز او برجُسته شخصیات د قریشو دغه مشران وه:

۱ ـ ابوجهل بن هشام، چي د بني مخزوم د قبیلې رئیس ؤ.

۲ ـ جُبَیر بن مطعم، طُعَیمه بن عدي، حارث بن عامر،
چي د بني نوفل د قبیلې رئیسان وه.

۳ ـ شیبه او عُتبه د ربیعه زامن، ابوسفیان بن حرب،
چي د بني عبد الشمس د قبیلې رئیسان وه.

۴ ـ نضر بن الحارث، چي د بني عبدالدار د قبیلې رئیس ؤ.

۵ ـ ابوالبختري بن هشام، زُمعه بن الاسود، حکیم بن حزام،
چي د بني أسد د قبلې رئیسان وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٦ ـ نبیه او منبه د حجاج زامن، چي د بني سهم د قبیلې رئیسان وه.

۷ ـ اُمیه بن خلف، چي د بني جُمح د قبیلې رئیس ؤ.

قریشو سره و ویل چي په دې اجتماع او مشوره کي به د بني هاشم، بني مطلب او بني عبد مناف شخه هیڅوک نه وي موجود، حتّی هغه کسان چي د دوی سره دوستي او قرابت لري هغه به هم نه وي موجود او هغه کسان چي د اهل یثرب سره قرابت او دوستي لري هغه به هم دغي ټولني ته نه راځي، داسي تدبیر او نقشه یې جوړه کړه چي هغه کسان یې هم دغه مجلس ته د را تګ شخه منعه کړل کوم چي د مسلمانانو سره یې لږ اړیکي او قرابتونه درلودل یا یې پر هغو زړه سوی درلودی، ابوجهل غوښته چي دا سِر او راز تر هغو پټ وساتي تر څو چي د اسلام او مسلمانانو په باره کي هغه آخرنی فیصله راوزي او عملي کېږي، دا اجتماع په دارالندوه کي جوړه سوه، هغه دارُالندوه چي قُصی بن کلاب د قریشو لوی نیکه جوړه کړې وه او د قریشو پارلمان بلل کېدی چي موږ یې د مخه بیان درته کړی دی.

نو د مشرک قریشو ټول هغه مشران چي د اسلام او رسول الله ﷺ سرسخته دښمنان وه په دغه اجتماع کي سره یو ځای سوه.

په دغه وخت کي چي دوی سره یو ځای دي یوه نفر دروازه وټکول، قریشو چي وکتل ښه معتبره شیخ دی چي د اهل نجد یا نجدیانو لباس یې اغوستی دی، رسول الله ﷺ د هغه په باره کي فرمایي: هغه شیطان ؤ او د کفارو دغه مجلس او مشورې ته د بشر په شکل او لباس حاضر سو غواړي چي د دوی سره په دغه خطرناکه موضوع کي مرسته وکړي، قریشو ورته ویل: څوک یې؟ ده ویل: د اهلِ نجد شخه یو شیخ یم ستاسي د دغي مشورې په مقصد خبر سوم راغلم چي ستاسي خبري واورم او ممکن په دغه باره کي نظر درکړم او نصیحت درته وکړم، دوی ویل: ډیر ښه راسه، شیطان هم ورغلی د قریشو په مجلس کي ور سره کښېنستی، اوس نو مشورې شروع سوې چي څه باید وکړو؟ هر یو ژور او عمیق فکر وهي چي داسي نقشه جوړه کړي چي په هغه کي باید د اسلام او مسلمانانو کار پای ته ورسیږي، ډیري خبري وسوې او هر یو خپله رأیه وراندي کوي چي په دې جمله کي ابو الأسود و ویل: محمّد ﷺ به له وطنه فراره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړو، داسي نه چي په جزیرة العرب کي په یوه ځای کي و اوسیږي یا! بلکل د جزیرة العرب څخه به یې وباسو ډیر لیري ځای ته به یې فراره کړو بیا نو هرځای ته چي ولاړی او هرڅه چي ورته پیښه سوه، موږ به دلته خپل کارونه د پخوا پر قسم جوړ او برابر کړو، په خپل منځ کي به د پخوا پر شکل بیرته سره یو مُتی سو، نجدي شیخ و ویل یا والله! دا صحي فکر نه دی آیا تاسي د هغه ښې او خوږې خبري نه اوری کومي چي د خلکو پر عقلو غالبه کیږي؟ هر ځای د ځان دپاره ملګري او تابع خلک پیدا کولای سي، بیا به هغه خپل ملګري سره را ټول کړي او پر تاسي به راسي هرڅه چي یې زړه غوښته هغه به درسره وکړي دا فکر نه دی صحي بله معقوله رأیه و وایاست.

ابوالبختري بن هشام و ویل: زما په فکر محمّد ﷺ د اوسپني په قفس کي بندي کړی د قفس دروازه پسي بنده کړی او بیا نو د هغه څه انتظار باسی چي د ده و امثالو ته په پخوا کي ورپېښ سوي دي، یعني: آخر په دغه قفس کي مري، نجدي شیخ او ابوجهل و ویل: دا فکر نه دی صحي که یې بندي هم کړی د ده خبري به له هغي بندي دروازې څخه د ده ملګرو ته و رسیږي او ملګري به یې په یوه وار درباندي راتوی سي دئ به هم درڅخه خلاص کړي او تاسي به هم مغلوبه کړي، دا صحي نظر نه دی په بله رأیه پسي وګوری، پسله هغه څخه چي پارلمان دغه دوې مشورې رَد کړې یوه بله توره او منحوسه رأیه ور وړاندي سوه چي پر هغه رأیه د پارلمان ټولو اعضاوو موافِقه رأیه ورکړه، چي دغه رأیه د مکې مکرمې د لوی مجرم او د اسلام دښمن ابوجهل بن هشام له طرفه وړاندي سوه، ابوجهل ملعون و ویل:

ښه طریقه او نقشه زما سره ده، داسي نقشه چي تاسي یو هم هغه ته نه سی رسېدلای، خلکو ویل: هغه څه شي او څنګه نقشه ده؟ یا ابا الحکم! ابوجهل و ویل: د قریشو د هر ښاخ څخه به یو یو قوي او غښتلی ځوان را وباسو او بل هر قوم چي په مکه کي اوسیږي د هغو څخه به هم یو یو قوي ځوان را وباسو، دغو ځوانانو ته به تېرې توري په لاس ورکړو ټوله دي په یوه وار د تورو واري پر وکړي او و دی یې وژني، دئ به و وژل سي او موږ به ځني فارغه سو او دا به هم نه سي معلومه چي د چا په واري و وژل سو، بیا نو که بني هاشم یا بني عبد مناف د ده بدله اخیستل د ټولو قریشو او ټولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

قومو سره نه سي جنګېدلای ځکه د ده وینه پر ټولو قومو و وېشل سوه نو دوی به په دیت راضي سي او موږ به دیت ورکړو. نجدي شیخ و ویل: دا صحي فکر دی. ابوجهل ملعون داسي طریقه او نقشه جوړه کړه چي د شیطان سره هم دا فکر نه ؤ ورسره، نو ابوجهل د اسلام او مسلمانانو په دښمني کي تر شیطان هم خبیث ؤ. د قریشو ټولو مشرانو پر دغه ظالمانه فکر او نقشه اتفاق وکړی او د دغه اتفاق د عملي کولو دپاره یې فوري تصمیم ونیوی چي دا کار به ډېر ژر سر ته رسوو. بیانو د قریشو مشران خپلو کورو ته ولاړل.

د رسول الله ﷺ هجرت

کله چي د رسول الله ﷺ د وژلو نقشه د رأیو په اتفاق تصویب سوه د الله جل جلاله له طرفه و رسول الله ﷺ ته جبریل علیه السلام راغلی او رسول الله ﷺ یې د قریشو دغه د غدر په عمل خبر کړی او ورته ویې ویل چي: الله جل جلاله د هجرت اجازه درته وکړه او د هجرت وخت یې هم در معلوم کړی او ویل: الله جل جلاله فرمایي: نن شپه پر هغه خپل بستر مه بیدېږه کوم چي ته پر بیدېدې، اوس نو رسول الله ﷺ د هجرت دپاره تیاري او آمادګي نیسي نو د دغې ورځي په غرمه کي رسول الله ﷺ د ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه کور ته د هجرت د نقشي جوړولو دپاره ورغلی، حضرتِ عائشه رضی الله عنها وایي: موږ په غرمه کي د ابوبکر رضی الله عنه په کور کي ناست ؤ چي یو چا و ابوبکر رضی الله عنه ته و ویل: هغه دی رسول الله ﷺ چي مول یې وهلی یا مخ یې پټ کړی دی راغلی، دا داسي وخت ؤ چي رسول الله ﷺ هیڅکله په دغه وخت کي زموږ کور ته نه راتلی (هو رسول الله ﷺ کله ناکله د ابوبکرالصدّیق رضی الله عنه کور ته ورتلی مګر په داسي وخت کي چي غرمه او شدیده ګرمي دي وي نه ورتلی) حضرتِ عائشه رضی الله عنها وایي: عادتًا رسول الله ﷺ په دغسي وخت کي زموږ کور ته نه راتلی نو ابوبکر رضی الله عنه و ویل: زما مور او پلار دي تر ده قربان وي په دې وخت کي نه دی راغلی مګر د یوه مهم کار دپاره.

حضرتِ عائشه رضی الله عنها وایي: رسول الله ﷺ راغلی او کور ته یې د داخلېدلو اجازه وغوښتل اجازه ورکول سوه او کور ته را داخل سو، د ابوبکر رضی الله عنه سره په کور کي اسماء

(c) ketabton.com: The Digital Library

او عائشه رضي الله عنها چي د ابوبکر رضي الله عنه لوڼي دي ورسره وې، رسول الله ﷺ ورته و ويل: دغه خوک چي ستا سره دي دباندي يې وباسه (د هجرت کار دومره په پټه سره کېدی چي ابوبکر رضي الله عنه ته وايي لوڼي دي دباندي وباسه، سره له دې چي اسماء او عائشه دواړي مسلماناني دي بيا هم رسول الله ﷺ وايي: دباندي دي ووزي) ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه و ويل: يا رسولَ الله! زما مور او پلار دي تر تا قربان وي دا ستا کورنۍ ده څه نه پټېږي، رسول الله ﷺ و فرمايل: يا ابا بکر! ما ته د هجرت اجازه راکړل سوه، ابوبکر رضي الله عنه و ويل: يا رسولَ الله ملګرتيا؟ يعني: زه دي په دې سفرکي ملګری يم؟ رسول الله ﷺ ويل: هو يا ابا بکر! ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه په ژړا سو او ډير شديد يې وژړل، دا د خوشالۍ ژړا وه، حضرت عائشه رضي الله عنها وايي: ما تر دغه ورځي د مخه څوک نه ؤ ليدلی چي له خوشاليه دي ژاړي عادتاً انسان له غمه ژاړي، مګر ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه په دغه ورځ له خوشاليه ژړل او د خوشالۍ سبب يې دا ؤ چي په هجرت کيَ د رسول الله ﷺ ملګری دی، دلته د ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه په کورکي د هجرت دپاره پوره نقشه جوړه او وخت وټاکل سو، رسول الله ﷺ خپل کور ته ولاړی او د شپې د را تګ په انتظار دی، خو هلته يو کار ؤ چي رسول الله ﷺ بايد تر هجرت د مخه عملي کړی وای چي هغه د امانتو کار ؤ، څنګه د امانتو کار؟ هغه داسي:

څرنګه چي په هغه وخت کي بانکونه نه وه نو که به چا قيمتي شيان درلودل او دئ به په سفر تلی يا به يې د هغه شي د ساتلو دپاره ځای نه درلودی نو به يې دغه قيمتي شيان د يوه داسي چا سره د امانت پر ډول اېښوول چي په هغه چا به يې اعتبار او باور درلودی او دغه امانتونه تر هر چا د رسول الله ﷺ سره ډير پراته وه ځکه چي دئ ﷺ صادق الأمين ؤ.

او دغه امانتونه کفارو ورته ايښوول حال دا چي دغو کفارو آزارونه هم ورکول، د ده ﷺ سره يې عقيدوي مخالفتونه هم درلودل خو د امانتو په باره کي يې تر هر چا پر ده ﷺ ډير باور او اعتماد درلودی، نو ځکه د رسول الله سره ډير قيمتي شيان د امانت پر قسم پراته وه، اوس چي رسول الله ﷺ ته د هجرت اجازه وسوه او دئ ﷺ نه غواړي چي دغه امانتونه ضائع سي هر شئ بايد خپل مالک ته ورسيږي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو یې دغه امانتونه حضرت عليؓ ته وروښوول، چې دغه شئ د فلاني او دا شئ د فلاني دی، د ټولو امانتو مالکان یې ور وښوول او ویل: زما تر تګ وروسته به دغه امانتونه خپلو خاوندانو ته ورسوې او بیا یې عليؓ ته و ویل: چې ته به نن شپه زما په بسترکې بیده سې.

مګر د مجرم قریشو مشرانو ټوله ورځ په دې کې تېره کړه چې هغه خپله مجرمانه او خاینانه فیصله کومه چې د دارُالندوه په پارلماني غونډه کې سهار تصویب سوې وه په عمل کې اجراء کړي، کله چې شپه سوه رسول اللهﷺ په خپل کورکې دی او هغه ځوانان چې قریشو د رسول اللهﷺ د وژلو دپاره را ټول کړي وه هغه هم د شپې راغله او د رسول اللهﷺ پر کور را وګرځېدل کورېې محاصره کړی خاصتاً د کور دروازې ته ډېر متوجه دي، دا یې قصد او اراده ده چې رسول اللهﷺ له کوره را ووزي دوی ټول په یوه وار حمله پر وکړي، د دغو ځوانانو د ډلي د إداره کولو دپاره د قریشو د مشرانو څخه یوولس نفره رئیسان وټاکل سوه، چې د دغه مجرم حرکت څارنه وکړي او د دغو رئیسانو نومونه په داسې ډول سره دي:

١ – ابوجهل بن هشام. ٢ – حکم بن أبي العاص. ٣ – عُقبه بن أبي معیط،
۴ – نضر بن الحارث. ۵ – أمیه بن خلف. ٦ – زَمعه بن الأسود،
٧ – طُعیمه بن عدي. ٨ – ابولهب. ٩ – أبئ بن خلف.
١٠ – نبیه بن الحجاج. ١١ – د ده ورور منبه بن الحجاج.

د مشرک قریشو دا ټینګ یقین وُ چې دغه مجرمانه عمل مو خامخا کامیابه کېږي تر داسې اندازې چې ابوجهل خبیث په فخر او غرور سره و درېدی او خپلو محاصره کوونکو ملګرو ته یې د پسخند پر قسم و ویل: محمّد داسې فکر او خیال کوي: که تاسې د ده متابعت وکړی د عربو او عجمو پاچهان به سی او پسله مرګه به بیا را ژوندي سی او هلته به تاسې لره داسې باغونه وي لکه د شام او اُردن او که تاسې د ده متابعت و نه کړی په دې دنیا کې به مو حلال کړي او بیا به پسله مرګه را ژوندي سی او هلته به بیا تاسې لره اور وي چې په هغه کې به سوځل کېږی.

ابن اسحاقؒ وایي: د دغه جُرم د عملي کولو وخت یې تر نیمي شپې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته تاکلی ؤ نو تول ویښ وه او هغه د صفر د لحظې په انتظار وه، مګر الله جل جلاله پرخپله إراده غالب او قادر دی د مځکي او آسمانو امر د ده عزوجل په قدرت کي دی هرڅه چي د رب العزت تعالی إراده وي هغه کیږي، دئ جل جلاله خلک ساتلای سي خو د ده عزوجل له عذابه هیڅوک نه خپل ځان او نه بل څوک ساتلای سي، الله جل جلاله په دغه شپه هغه کار وکړی چي بیا په وروسته کي خپل رسول ﷺ ته فرمایي:

﴿وَإِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِيُثْبِتُوكَ أَوْ يَقْتُلُوكَ أَوْ يُخْرِجُوكَ ۚ وَيَمْكُرُونَ وَيَمْكُرُ اللَّهُ ۖ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ ﴿٣٠﴾﴾. [الأنفال: ٣٠]

یعني: اې محمّده! ﷺ هغه وخت یاد کړه چي ستا سره هغو کسانو چي کافران سوي دي چم او فرېب کاوه، یعني: تا ته یې د دې دپاره چم جوړاوه چي تا بندي کړي، یا دي ووژني، یا تا له مکې څخه فراره کړي او دوی دغه مکر او فریب ستا سره په پټه کاوه، خو دغه د دوی د فرېب جزاء الله جل جلاله ورکوي او الله جل جلاله د فرېب ښه جزاء ورکوونکی دی.

په دغه آیات شریف کي الله جل جلاله خپل رسول ﷺ ته دغه د دارُ الندوه د مشورې بیان کړی دی او بیا یې د رسول الله ﷺ د خلاصون اطمینان ورکړی دی.

خیر کفار د نیمي شپې په انتظار دي خو د مخه تر وخت یوه له دغو ځوانانو غوښتل چي تر دېواله ورواوړي او دننه کور ته ورسي، په دغه وخت کي د کور له طرفه یوې ښځي رِغ پر وکړی، نفر بیرته را وګرځېدی او بیا دغو ځوانانو په خپل منځ کي سره وویل: که عرب په دې خبر سي چي موږ پرخپلو ښځو دننه په کورو کي حمله کوو دا به زموږ دپاره ابدي شرم او پیغور وي، دا عیب دی چي په یوه کور کي ښځه وي او موږ ورننوزو، نو موږ به دلې انتظار کوو تر څو چي محمّد ﷺ را وزي خو کور ته به نه ورځو، پر دغه خبره یې اتفاق سو نو ځکه دننه کور ته نه ورغله.

سبحان الله! دا هغه جاهل عرب وه چي ژوندي انسانان یې ښخول او دغه یې د کورو د حرم مراعت او احترام ؤ، غواړي چي د الله رسول ﷺ و وژني مګر کور ته دننه نه ورځي، خو بالمقابل د نن ورځي د هغو کسانو په عمل بشریت شرمیږي! چي دوی خپل ځانونه په نړۍ او جهان کي د علم او پوهي استادان بولي او ځانونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بشر د حقوقو بیرغ پورته کوونکي بولي، د ښځو د حقوقو په نارو خو یې د غاړي رګونه وشکېدل او په عین حال کي د دوی په دې هیڅ پروا نه کیږي چي په یوه داسي کور ورننوزي چي هلته ښځه ښځو بل هیڅوک هم نه وي او چي زړه یې غواړي هغسي وکړي، کورونه محاصره کړي د کورو خاوندان وتړي او بیا د خپلو شیطاني خواهشاتو د پوره کولو دپاره ښځي بې عفته کړي، دا د نن ورځي د علم او پوهي د پروفیسرانو عمل دی او هغه د بُت پرستو جاهلانو عمل ؤ اوس یې تاسي سره مقایسه کړی.

خیر دغه ځوانان د کور د دروازې سره د رسول الله ﷺ د راوتلو انتظار کوي، په دغه خطرناکه وخت کي رسول الله ﷺ و علي بن أبي طالب رضي الله عنه ته و ویل: ته زما په بستر کي پرېوزه او دغه زما زرغون حضرمي پټو درباندي واچوه او ښځمه بیده سه (دا هغه پټو ؤ چي رسول الله ﷺ به همېشه په دغه پټو کي بیدېدی) او ویل: تا ته له دویه داسي شئ نه پیښیږي چي ستا دي نا خوښه وي، بیا نو رسول الله ﷺ دروازه خلاصه کړه او له کوره و وتی، کفار دکور د دروازې سره ولاړ دي رسول الله ﷺ د دوی مخ ته او د دوی په منځ کي تېرسو دوی نه لیدی، دا د الله جل جلاله ساتنه او الهي معجزه وه چي دوی نه سوای لیدلای او رسول الله ﷺ د راوتلو په وخت کي د سورة یٰسٓ دغه آیاتونه ویل:

﴿یسٓ ۝١ وَٱلْقُرْءَانِ ٱلْحَكِيمِ ۝٢ إِنَّكَ لَمِنَ ٱلْمُرْسَلِينَ ۝٣ عَلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ۝٤﴾

ترڅو د الله جل جلاله دې قول ته ورسېدی چي فرمایي:

﴿وَجَعَلْنَا مِنۢ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَغْشَيْنَٰهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ۝٩﴾

رسول الله ﷺ د دوی په منځ کي تیرېږي او دوی یې نهویني، رسول الله ﷺ په دغه هم کفایت و نه کړی بلکه د مځکي خخه به یې خاوري را اخیستې او د هر یوه پر سر یې جلا جلا وراچولې او یوه هم و نه لیدی.

الله جل جلاله خپل رسول ﷺ په دغه طریقه سره د کفارو د لیدلو څخه پټ کړی.

رسول الله ﷺ له خپله کوره را و وتی او د ابوبکرالصدّیق رضي الله عنه کور ته ورغلی او ځوانان هلته د رسول الله ﷺ د کور مخ ته د صفر د لحظې په انتظار ولاړ دي.

بیا نو رسول الله ﷺ او ابوبکرالصدّیق رضي الله عنه د کور د شا له دروازې یا دربچې څخه.

(c) Ketabton.com: The Digital Library

و وتل او د يمن پرطرف رهي سوه، که څه هم مدينه منوره د مکې مکرمې د شمال و طرف ته واقع ده خو دوی د جنوب پر طرف حرکت وکړی، دا په دې سبب چې د هجرت کارونه په ډېر پټ او سرِّي ډول سره وسي او پر قريشو لار ورکه سي نو خود د جنوب او يمن پر طرف رهي سوه.

هلته هغه محاصره کوونکي ځوانان د ناکامۍ د وخت انتظار کوي، شپه ډېره تېره سوه د ځوانانو پر چهرو کرار کرار د نا اميدۍ او ناکامۍ علامې ښکاره کيږي، په دغه وخت کي يو سړئ راغلی چي د دوی د ملګرو څخه نه ؤ او وې ليدل چي ځوانان د رسول الله ﷺ د کور د دروازې سره ولاړ دي.

سړي پوښتنه وکړه چي د څه شي انتظار کوی؟

ځوانانو ويل: د محمّد ﷺ د راوتلو.

سړي ويل: خراب او برباد سواست په والله هغه ستاسي مخ ته تېر سو او ستاسي پر سرو يې خاوري هم درواچولې او په خپل کارپسي ولاړی.

دوی ويل: په والله موږ نه دی ليدلی او د خپلو سرو څخه د خاورو په ايسته کولو مشغوله سوه، خو بيا هم ځوانانو د دروازې تر چاکو ورته وکتل وې ليدل چي هغه دی په بستر کي يو څوک پروت دی ويل: والله دا محمّد دی چي بيده دی او نور هم انتظار ورته کوو، د دې امکان ؤ چي دغه ځوانان د دغه بستر پر نفر حمله وکړي ځکه د دوی دا يقين ؤ چي دا محمّد ﷺ دی.

حال دا چه په دغه بستر کي حضرت علي رضي الله عنه پروت ؤ او هغه خپل ځان د رسول الله ﷺ دپاره فدايي کړی ؤ، ځکه په دغه بستر کي بيدېدل لوی خطر دی او دا کار لويه قرباني او فدا کاري ده، نو خود و علي رضي الله عنه ته په اسلام کي اول فِدايي ويل کيږي ځکه چي د رسول الله ﷺ په عوض او بدل کي يې خپل ځان مرګ ته سپارلی ؤ، دئ د هغه چا په بستر کي پروت دی چي د هغه د وژلو حکم د قريشو ظالمو مشرانو او مشرِک پارلمان صادر کړی دی، په دغسي بستر کي پرېوتل لويه فدا کاري او قرباني ده.

څه وخت چي تېر سو ځوانانو نور صبر نه سوای کولای دروازه يې و ټکول او آخر يې په زور خلاصه کړه، دننه چي ورغله علي رضي الله عنه مخ لڅ کړی ځوانان په حيرت کي پاته

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوه چي دا خو رسول الله ﷺ نه دی نويې د علیؓ څخه د رسول الله ﷺ پوښتنه وکړه، هغه ويل: زه نه يم په خبر دلته نسته، ځوانانو کور ويلټی او رسولُ الله ﷺ يې نه کړی پيدا، په مکه مکرمه کي ډير ژر خبر نشر سو چي محمّد ﷺ هجرت کړی دی.

له کوره تر غارِ ثوره پوري

د بعثت په څوارلسم کال د صفري د مياشتي په (۲۷) تاريخ چي د (٦۲۲) عيسوي کال د سپتمبر د مياشتي د (۱۲- ۱۳) تاريخ سره برابريږي رسول الله ﷺ د شپې له خپله کوره ووتی او د خپل وفاء داره ملګري ابوبکر الصدِّيقؓ کور ته ورغلی او د مخه تر دې چي سهار سي دوی دواړه د ابوبکر الصديقؓ د کور د شا له دروازې څخه په تلوار و وتل، څرنګه چي رسول الله ﷺ پوهېدی چي قريش به د دوی په طلب او پيدا کولو کي ډېر کوښښونه وکړي او هغه لار چي تر هر څه د مخه به و هغې ته ډېر متوجه وي هغه د مدينې منورې عمومي لار ده چي د مکې مکرمې د شمال و طرف ته وه، نو رسول الله ﷺ هغه لار پرېښوول او د هغې پر عکس د مکې مکرمې د جنوب پر طرف پر هغه لار رهي سو چي د يمن و طرف ته تله، ابوبکر الصدِّيقؓ يو مولٰی درلودی (مولٰی هغه مريي ته ويل کيږي چي د خپل مالک له طرَفه آزاد سوی وي يعني: پخوايې مريئ ؤ او اوس يې آزاد کړی دی) نو ابوبکرؓ دغه خپل مولی ته چي عامر بن فُهَيره نومېدی، وويل: په مور پسي پسونه را رهي کړه، رسولُ الله ﷺ او ابوبکرؓ رهي دي او تر شا پسونه په پسې دي، دا ولي؟ دا د دې دپاره چي د دوی د قدمو آثار او علامې ورکې سي، داسي پَل او نښانه نه سي پاته چي څوک و وايي: دلته نفر تللي دي، د هجرت کار ډېر پټ او په سِرِّي ډول سر ته رسيږي، رسولُ الله ﷺ او ابوبکرؓ پردې لار تقريبًا پنځه ميله مخ ته ولاړل ترڅو چي يوه غره ته و رسېدل چي دغه غره ته جَبَلِ ثَور ويل کيږي دغه غر ډېر لوی او لوړ غر دی ډيري ډېري او لاښونه لري، دغه غره ته ختل ډېر سخت او مشکل دي خو دوی په شپه کي په ډېر تکليف او زحمت سره دغه غره ته وختل ترڅو هغه غار ته ورسېدل چي تقريبًا د غره په سر کي ؤ او غارِ ثَور ورته ويل کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غارِ ثور واقعې

کله چې دوی غار ته ورسېدل ابو بکرالصدّیقؓ خپل مولی عامر بن فُهیره ته و ویل: ته ولاړ سه او زما کورنۍ ته خبر ورکړه چې مورږ چیرې او په کوم ځای کې یو او بیا یې رسولُ الله ﷺ ته و ویل: یا رسولَ الله! والله ته به غار ته نه ننوزې ترڅو چې زه تر تا د مخه نه یم ننوتلی، ځکه که په دغه غار کې یو ځیرونکی حیوان یا مار او لړم وه تر تا د مخه به ما ته تکلیف راکړي، نو اول ابوبکر الصدّیقؓ غار ته ننوتی، غارِ ثور د غره غار دی په غار کې یې وکتل هلته د غار په یوه طرف کې ځو نور کوچني غارونه هم وه ابوبکرالصدیقؓ خپل لُنګ ځیري کړی ځو غاره یې د هغه لُنګ په ټوکرانو پټ کړه، خو دوه سوري یا غاره خلاص پاته سوه د هغو پر خوله یې خپله پښه کښېښوول او بیا یې رسول الله ﷺ ته و ویل: اوس نو غار ته را داخل سه، رسولُ الله ﷺ غار ته ور ننوتی پسله څه وخته یې سر د ابوبکر الصدّیقؓ پر ځنګانه کښېښاوه او بیده سو، پسله څه وخته له یوه غاره څخه یوه شي ابوبکر الصدّیقؓ پر پښه و واهه، خو ابوبکر الصدّیقؓ له دې بیرې چې رسولُ الله ﷺ به را ویښ سي هیڅ حرکت و نه کړی خو له درده یې تر سترګو اوښکي را توی سوې چې هغه اوښکي یې د رسول الله ﷺ پر مبارک مخ ولوېدې، دا د صدیق اکبر صِدق او اخلاص ؤ او دا یې د رسولُ الله ﷺ پر ساتنه حرص ؤ، رسولُ الله ﷺ په دغه اوښکو را ویښ سو او ویل: څه درته پېښه ده؟ یا ابابکر! ده ؓ و ویل: زما مور او پلار دي تر تا قربان وي یو شي و وهلم، رسولُ الله ﷺ هغه د درد پر ځای خپلې مبارکي ناړې ومښلې، د ابوبکرؓ له بدنه هغه درد ایسته سو او دوی دواړه په دغه غار کې درې شپې پټ پاته سوه، د جمعې شپه، د شنبې شپه او د یکشنبې شپه. (بیرته مکې مکرمې ته راسه)

کله چې د قریشو دا یقین سو چې رسول الله ﷺ د دوی د خبیثې نقشې په شپه د دوی له لاسه و وتی تر ټولو د مخه یې د حضرتِ علیؓ په وهلو شروع وکړه او کعبې شریفې ته یې راوستی د څه وخت دپاره یې په دې سبب بندي کړی چې ګوندي د رسولُ الله ﷺ معلومات ځني حاصل کړي خو کله چې کفار د علیؓ څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نا امیده سوه نو د ابوبکر الصدّیقؓ کور ته ورغله دروازه یې ور وټکول د ابوبکر الصدّیقؓ لور اسماءؓ ورته را و وتل، ابوجهل ورته ویل: پلار دي چیري دی؟ هغې ویل: نه یم خبره چي چیري دی، ابوجهل خبیث پوه سو چي هغه هم د محمّدﷺ سره تللی دی، نو یې یوه سخته چپلاخه ور سره کړه چي اسماءؓ د دغې چپلاخي له زوره پر مځکه و لوېدل او د غوږ والئ یې و لوېدی، اسماءؓ ورته و ویل: و شرمېږه د خلکو د وهلو نه یې ښځې وهې، ابوجهل هم په خپل ځان کي وشرمېدی چي ښځه وهي نو خود له دې ځایه بیرته نا امیده ولاړی.

ابوجهل د ښځي په وهلو شرمیږي خود نن ورځي بشردوستان او د ښځو د حقوقو بیرغ پورته کوونکي د ښځو وهل او بې عزته کول د ځان همت او مړانه بولي!

څه وخت وروسته ابو قحافه د ابوبکر الصدّیقؓ پلار چي په سترګو هم ړوند ؤ د ابوبکر الصدیقؓ کور ته ورغلی او د اسماءؓ څخه یې پوښتنه وکړه چي پلار دي چیري دی؟ اسماءؓ و ویل: نه یم خبره، څرنګه چي ټول قریش پوهېدل چي دوی په هجرت تللي دي نو ابو قحافه و ویل: تاسي ته یې د خرڅ او مصرف دپاره یو شئ در پرې ایښی دی؟ اسماءؓ د دې دپاره چي خپل نیکه ته اطمینان ورکړي ولاړه سوه او په هغه کڅوړه کي یې ډېري را وړې کومه چي ابوبکرؓ په هغه کي پیسې ایښوولې، هغه کڅوړه یې ابو قحافه ته ونیول او ویل: دغه یې را پرې ایښي دي، ابو قحافه چي په سترګو ړوند ؤ او شئ یې نه لیدی پر کڅوړه یې لاس تېر کړی د ده په خیال زر ورغله ځکه د هغه وخت پیسې زر وې، ویل: که یې دا در پرې ایښي وي دا خو ډېر شئ دی حال دا چي ابوبکرؓ په کور کي څه نه وه پرې ایښي، خپل مال او دارایي چي پنځه شپږ زره درهمه کېدل هغه یې ټول د دې دپاره ور سره اخیستي وه چي د هجرت په لار کي یې د رسولُ اللهﷺ د ضرورت په وخت کي مصرف کړي.

ابوبکرؓ ته رسول اللهﷺ تر خپل اولاد د مخه او نژدې ؤ ابوبکر الصدّیقؓ هغه خوک دی چي بیا په وروسته کي په مدینه منوره کي رسولُ اللهﷺ د مجاهدینو د مرستي دپاره د صحابهٔ کرامو څخه د مرستي یا کومک پر قسم مال وغوښتی هر چا یو څه را وړل خو ابوبکر الصدّیقؓ خپله ټوله دارایي خپل ټول مال هر څه چي یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

درلودل ټول يې را وړه و رسول الله ﷺ ته يې کېښښوول، ځرنګه چې رسول الله ﷺ ته د ده ژوند او دارايي ور معلوم وه پوه سو چې ده خپل ټول مال را وړی دی نو يې پوښتنه ځني وکړه چې د خپل اهل او کورنۍ دپاره دې څه پرېښوول؟

ابوبکر الصدّيق ﷺ وويل: هغو ته مې الله او رسول الله پرېښوول.

خير د قريشو دا يقين سو چې محمّد ﷺ او ابوبکر ﷺ په هجرت تللي دي جنون او ليونتوب ورته پېښ سو سمدستي يې يوه اضطراري غونډه يا جلسه جوړه کړه او په هغه کي يې دا فيصله وکړه چې ټول هغه کارونه به عملي کوو چې د دغو دوو نفرو د نيولو دپاره زموږ مرسته او کومک کوي، اول خويې ټولي هغه لاري چې د مکې مکرمې څخه دباندي وتلې تر مسلح مراقبت يا څارني لاندي ونيولې، نوري ډلي يې هم جوړي کړې چې تر مکې مکرمې دباندي ووزي او شا وخوا په دوی پسي وګرځي، د قريشو مشرانو دا اعلان هم وکړی: که چا محمّد ﷺ مړ يا ژوندئ راوستی هغه ته (۱۰۰) اوښان په انعام او جائزه کي ورکوو، سل اوښه انعام په هغه وخت کي لويه سرمايه وه نو ټولو خلکو د رسول الله ﷺ په پلټنه او پيدا کولو شروع وکړه، پياده او سپاره خلک پسي ګرځي او هر يو ډېر زيات کوښښ کوي چې محمّد ﷺ پيدا کړي، په غرو او شېلو کي ګرځي خو د رسول الله ﷺ او د هغه د ملګري هيڅ اثر نسته، د مکې مکرمې ځينو خلکو د جبلِ ثور پر طرف پلټنه شروع کړه او هلته پسي ګرځي هر ځای چې يې وکتل دوی يې نه کړه پيدا خو د مشرکانو څخه يوه نفر وويل: دلته په دغه غره کي يو غار هم سته.

کفار د غار و طرف ته رهي سوه مګر د غار پر شا وخوا هيڅ داسي علامه نسته چې دلته دي څوک راغلي وي خو بيا هم کفار تر غاره پوري ورغله او د غار په خوله کي و درېدل، اوس نو دلته روايتونه مختلف دي څوک وايي: الله جلّ جلاله د غنو په واسطه د غنو ځالګۍ د غار پر خوله واچولې او ځيني روايتونه وايي چې د غار په خوله کي کوتره وه چې هګۍ يې اچولي وې او پرخپلو هګيو پرته وه، چې دغه دواړه پردې دلالت کوي چې نه دلته څوک سته او نه څوک راغلي دي خو دغه روايتونه ضعيفه دي صحي روايت هغه دی چې په صحيح البخاري کي يې امام بخاري رحمه الله روايتوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سبحان الله! دغه کفار د غار تر خولې پورې راغله او د غار په خوله کې ولاړ دي غار هم لوی او اوږد غار نه دی که یوه له دغو کفارو دننه غار ته صحي کتلي وای دوی به یې لیدلي وای، که څه هم د غنو ځالي موجودي وای بیا یې هم دوی لیدلای سوای، خو هغه واقعي شئ چې پېښ دی هغه دا چه کفار د غار تر خولې پورې راغلي دي په محمّد ﷺ پسې ګرځي، سل اوښه جائزه او انعام غواړي، اوس د غار په خوله کې ولاړ دي او خبرې کوي مګر یو هم ځان ته دا تکلیف نه ورکوي چې یو وار دننه غار ته ورننوزي، په بخاري شریف کې حدیث دی چې ابوبکر الصدّیق ﷜ وایي: زه د رسول الله ﷺ سره په غار کې وم چې سر مې را پورته کړی د کفارو پښې مې ولیدې، ما ویل: یا رسولَ الله! که یوه له دغه قومه څخه کښته وکتل موږ وینې یعنې: موږ ته دومره ډېر نژدې ولاړ وه که یوه و دغه غار ته سر را کښته کړی وای موږ یې لیدلای سوای مګر رسول الله ﷺ په هغه اعتماد او باور چې پر خپل رب ﷻ یې درلودی را ته و ویل: یا ابا بکر! څه ګمان دي دی پر هغو دوو چې دریم یې الله دی؟ دا پر الله ﷻ د اعتماد او توکل هغه لوړ مقام دی چې رسول الله ﷺ درلودی.

او دا هم د ابوبکر الصدّیق ﷜ فضیلت دی چې الله ﷻ په قرآن مجید کې د صاحب په نامه سره ذکر کړی دی، د هیچا په وسه نه ده پوره چې د ابوبکر ﷜ د فضیلت څخه انکار وکړي ځکه په قرآن مجید کې د ده ﷜ فضیلت ذکر سوی دی الله ﷻ فرمایي:

﴿ إِذْ هُمَا فِي ٱلْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَـٰحِبِهِۦ لَا تَحْزَنْ إِنَّ ٱللَّهَ مَعَنَا ﴾ [التوبه: ۴۰]

یعنې: کله چې دوی دواړه په غار کې وه کله چې محمّد ﷺ خپل ملګري او صاحب ته وایي: ته مه غمجن کېږه بېشکه چې الله زموږ سره دی.

او دا هم د امت په اجماع سره ثابته ده چې په دغه سفر کې د رسول الله ﷺ ملګری ابوبکر الصدّیق ﷜ ؤ، دا د ابوبکر ﷜ د فضیلت ثبوت او اثبات دی چې الله ﷻ دئ د رسول الله ﷺ صاحب او ملګری و بللی او الله ﷻ وفرمایل: زه د دوی دواړو سره یم.

اوس نو کفار د غار تر خولې پورې ورغله او هلته ولاړ دي خبرې کوي خو دوی یې و نه لیدل او بیرته را وګرځېدل دا الٰهي معجزه ده چې په دغه ځای کې ښکاره کېږي ځکه کفار د غار ترخولې ورغله او په هغو خلکو پسې ګرځي چې په دغه غار کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

موجود دي خو په غار کي يې و نه کتل، الله ﷻ له دغه کاره څخه منعه کړل، د دوی زړونه يې له دغه را وګرځول چي په هغه غار کي چي دوی يې په خوله کي ولاړ دي خپل د مقصد په خلکو پسي وګوري، دا د قادر الله ﷻ قدرت دی.

کفار درې ورځي پرله پسې په رسول الله ﷺ پسي وګرځېدل هر ځای يې طلب او پلټنه وکړه خو هيڅ شئ يې لاس ته نه ورغله،نه معلومات، نه علامه، نه دوی، قريش نو پربړده چي په خپل طلب او پلټنه کي سرګردانه دي.

په دغو ورځو کي چي رسول الله ﷺ او ملګری يې هلته په غار کي دي د ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه زوی عبدالله د ورځي په مکه مکرمه کي ګرځي د قريشو معلومات ټولوي او د شپې پټ غارِ ثور ته ورځي او هغه د قريشو حالات و رسول الله ﷺ ته بيانوي چي نن داسي او داسي پېښه وه، د ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه لور اسماء رضي الله عنها به هم په شپه کي د سبا ورځي دپاره خواړه ورته راوړل، سبحان الله! دغه لوړ غر، دغه ليري او ډېرينه لار سره له دې چي نن ورځ تر يوې اندازې اصلاح سوې هم ده خو بيا هم يو قوي ځوان د ورځي په روښنايي کي ببله تکليفه او ستړيا نه سي ور ختلای خو اسماء رضي الله عنها ښځه ده او په عين وخت کي حامله هم ده (په نس کي کوچنئ لري) د شپې په تاريکه کي د کفارو په پټه دغه لوړ غره ته خېژي او دوی ته خواړه ور رسوي او بيا بيرته خپل کورته راځي، دا کوم همت، جُرئت او فدا کاري ده.

خوندو! مسلماني ښځي دغسي وي چي د الله ﷻ او رسول الله ﷺ په لار کي حتّی د دين او مسلمانی په لار کي هيڅ تکليف، تکليف نه بولي، دا اسماء رضي الله عنها وه او دغه يې مرسته ده چي د هجرت په وخت کي يې د رسول الله ﷺ سره کول.

همدارنګه عامر بن فُهَيره رضي الله عنه هغه د ابوبکرالصدّيق رضي الله عنه مولی به بيا پر دغه لار پسونه بېول او را وستل چي د عبدالله او اسماء پلونه او د پښو علامې ورکي سي، څوک په دې نه سي پوه چي پر دغه لار څوک تللي او راغلي دي او د دغو پسو يا ميږو څخه به يې رسول الله ﷺ او ابو بکرالصدّيق رضي الله عنه ته شيدې هم ورکولې، حضرت ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه پوره ترتيبات نيولي وه، د خوړو راوړلو مؤظف، د اخبار رسولو مؤظف، د آثارو او علامو ورکولو او خرابولو مؤظف، ټولي وظيفې وېشل سوي وې، که څه هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دغه هجرت دپاره سامان او وسائل ساده او بسیط وه، خو بیا هم د هغه وخت او زمانې له حاله سره برابر او مطابق وه، ټول کارونه په یوه صحي نقشه سره جوړ سوي وه، اوس نو په غار کي درې ورځي پوره او تیري سوې د قریشو دا امید قطعه سو چي رسول اللهﷺ دي د مکې مکرمې په داخل یا اطرافو کي پیدا کړي نو یې خپل طلب او پلټنه پرېښوول ځکه درې ورځي پرله پسې بېله نتیجې پوره سرګردانه سول.

د هجرت د لاري واقعات

هلته په مکه مکرمه کي یو سړئ ؤ چي عبدالله بن أُرَيقَط نومېدی دغه سړئ په لارو کي ډېر ماهر ؤ یعني: لیري او نژدې، پټي او ښکاره لاري ټولي ور معلومي وې که څه هم دغه سړئ د مشرک قریشو پردین ؤ خو امانت کاره هم ؤ، نو رسول اللهﷺ او ابوبکر الصِّدِّيقؓ تر هجرت د مخه دغه عبدالله بن اُریقط د مال او پیسو په مقابل نوکر کړی چي ته به د هجرت په وخت کي زموږ سره ځې او پر داسي لارو به مو مدینې منورې ته بیایې چي چا ته نه وي معلومي، هغه هم دا قبوله کړه.

نو ابوبکر الصِّدِّيقؓ هغه د هجرت دپاره دوه ساتل سوي اوښان دغه عبدالله ته ور تسلیم کړي وه او بیا یې خبر ورکړی چي دغه اوښان په فلاني وخت کي غارِ ثور ته راوله، کله چي رسول اللهﷺ په غار کي درې شپې تیري کړې او د دوشنبې شپه سوه چي دا نو د هجرت د اول کال د ربیع الأول د میاشتي اوله شپه ده او د عیسوي یا میلادي (۶۲۲)کال د سپتمبر د میاشتي (۱۶) تاریخ دی عبدالله بن اُرَیقط د شپې هغه دوه اوښان ور وستل، دلته نو ابوبکر الصِّدِّيقؓ و رسول اللهﷺ ته و ویل: یا رسولَ الله! د دغو دوو اوښانو څخه یو واخله او هغه ښه اوښ یې و دهﷺ ته ور نژدې کړی، رسول اللهﷺ و فرمایل: یا ابا بکر! اخلم یې مګر په قېمت سره.

په دغه وخت کي د ابوبکرؓ لور اسماءؓ هم راغله چي د دوی د سفر دپاره یې خواړه ور سره را اخیستي وه او دا یې هېر سوي وه چي د دوی د خوړو د تړلو دپاره یو تو کر یا یو تناو (رسۍ) ور سره را واخلي اوس چي دا غواړي چي د دغه خوړو د کچوړي خوله وتړي یا یې د دوی په اوښ پوري وتړي توکر یا رسۍ نسته نو یې خپل

(c) ketabton.com: The Digital Library

نطاق دوه ځایه کړی په یوه حصه یې هغه د دوی خواړه وتړل او د نطاق هغه بله حصه یې پر خپله ملا وتړل او له دغې ورځې څخه دې ﷺ ته (ذاتُ النِّطاقَین) ویل کیږي.

اوس نو نِطاق څه شي دی؟ نطاق داسې یو ټوکر دی چې په هغه وختو کې ښځو تر ملا، یا تر سر تړی (لکه یو بَرداره کمر بند) چې دغه نِطاق د هغه وخت د لباس یو جُز وُ، اسماء ﷺ د دغه خوړو د تړلو دپاره و یوه ټوکر ته ضرورت درلودی مگر ټوکر نسته نو یې خپل نِطاق څیري او دوه ځایه کړی یوه حصه یې پرخپله ملا یا سر وتړل او په هغه بله حصه یې دغه خواړه وتړل او د دغې ورځې څخه و دې ﷺ ته (ذاتُ النِطاقَین) ویل کیږي، یعني: (د دوو نطاقو خاونده) او په دغه نامه سره مشهوره سوه.

بیا نو رسول الله ﷺ او ابوبکرالصِدِّیق ﷺ د مدینې منورې پر طرف رهي سوه، د دوی سره په دغه سفر کې عامر بن فُهَیره هم ملګری وُ او هغه لار ښوونکی عبدالله بن اُرَیقَط هم ور سره دی، اوس نو لار ښوونه د عبدالله بن اُریقط کار دی او په هغه اړه لري، لومړئ چې له غاره رهي سوه د جنوب او یمن پر طرف ولاړل، پسله څه وخته د غرب او د سمندر د غاړې و طرف ته رهي سوه چې ساحِل ورته ویل کیږي ترڅو داسې لارې ته ورسېدل چې پر هغه لار نه څوک تله او نه چا ته ور معلومه وه بیا نو د سمندر یعني: بحر الأحمر د غاړې سره نژدې د شمال پر طرف رهي سوه چې دغه لار مدینې منورې ته تله خو دا داسې لار ده چې نادرًا به څوک پر دغه لار تلی.

دغه د هجرت د لارې تفصیل په کتابو کې راغلی دی خو څرنګه چې له دغو ځایو څخه د ډېرو ځایو نومونه اوس اوښتي دي او د عمومي لارو څخه هم ډېر لیرې او چپ دي نو د هغو ځایو د نوموتر یادولو تېرېږم او د لارې لوی واقعات به سره بیان کړو.

لومړئ: امام بخاري د ابوبکرالصِدِّیق ﷺ څخه روایت کوي چې وایي: په دغه شپه چې موږ رهي سوو دغه ټوله شپه او سبا تر غرمې پورې مو تګ او مزل وکړی کله چې غرمه سوه او لار فارغه سوه هیڅوک پر دغه لار نه تېرېدل په لار کې مو یوه ډېره لویه او اوږده ډبره ولیدل چې سایه یې درلودل او پر دغه ځای لمر نه راتلی نو مو د دغې ډبرې سره واړول، ما په خپلو لاسو د رسول الله ﷺ د بیدېدلو دپاره ځای جوړ کړی او پر هغه مې یو فرش آوار کړی او ورته و مې ویل: یا رسولَ الله! ته بیده سه او زه

(c) ketabton.com: The Digital Library

به شا وخوا څار کوم، رسول الله ﷺ پرېوتی او زه څه ګوښه سوم شا وخوا څار کوم که ګورم یو شپانه دی چې پسونه یې د دغې ډبرې طرف ته را رهي کړي دي غواړي چې دئ هم دغه سایې ته استراحت وکړي، زه ورغلم او ورته و مي ویل: ته څوک یې؟ ده د مکې یا مدینې د خلکو څخه یو څوک را یاد کړی ویل: د هغه مریئ یم، ما ویل: آیا په پسو کي دي شیدې سته؟ ده ویل هو، ما ویل: ما ته یې را لوشې؟ ویل هو، نو یې د لوشلو دپاره یوه مېږ ونیول، ما ویل: اول یې غُلانځه د خاورو، وربښتانو او خیرو څخه پاکه کړه بیا یې وَلوَشه، ده هم د غُلانځې تر پاکولو وروسته یو کټورئ شیدې را ولوشلې، نو رسول الله ﷺ ته ورغلم څرنګه چې هغه بیده ؤ دا مي بنه و نه بلل چې له خوبه یې را ویښ کړم تر هغو مي انتظار ورته وکړی چې دئ ﷺ را ویښ سو، زما سره د رسول الله ﷺ د اوداسه او چښلو دپاره د اوبو یوه مشکوله را سره وه نو مي د دغه مشکولې څخه دغه د شیدو پر لوښي اوبه توی کړې چې څه یخې سوې بیا مي رسول الله ﷺ ته و ویل: یا رسولَ الله! وې چښه، ده ﷺ هم تر هغو وچښلې چې زه راضي او اوبه سوم، بیا رسول الله ﷺ را ته و ویل: آیا د تلو وخت نه دی؟ ما ویل: هو یا رسولَ الله!. بیا نو له هغه ځایه رهي سوو.

دوهم: څرنګه چې ابوبکر الصدیق ﷛ تاجر، ګښته او مشهوره سړئ ؤ هر چا پېژندی او رسول الله ﷺ کورنئ سړئ ؤ هر چا په رنګ نه پېژندی اوس چې دوی سره ملګري دي نو که به په مخه څوک ورغلی د ابوبکر الصدیق ﷛ څخه به یې پوښتنه وکړه چې دا څوک دی؟ ده ﷛ به ورته ویل: دا سړئ لار را ښیي، د هغه به دا خیال سو چې دغه د تګ لار ور ښیي او د ده مقصد به د دین او خیر لار وه چې ما ته زما د دین او عقیدې لار راښیي.

دریم: سُراقه بن مالک په عربو کي مشهوره جنګي فارِس یا پهلوان ؤ کله چې رسول الله ﷺ او ابوبکر ﷛ له غارِ ثوره را و وتل او د مدینې منورې پر طرف رهي سوه هر چا دا کوښښ کاوه چې دوی پیدا کړي او د قریشو هغه سل اوښه جائزه واخلي.

د دغو خلکو د جملې څخه یو هم سراقه بن مالک ؤ، خو دا قصه به په خپله سُراقه ته پرېږدو چې دئ په خپله قصه کوي او په دغه وخت کي مشرک ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سراقه بن مالک وایي: زه د خپل قوم سره په مجلس کې ناست وم چې يو سړی د دباندې څخه د مکې راغلی مور ناست ؤ دئ را ته و دریدی او ویل: یا سراقه! دغه اوس مي د دریاب د غاړي سره يوه سیاهي ولیدل چې فلاني طرف ته رهي وه ګمان کوم چې محمّد او د هغه ملګري دي وي، سراقه وایي: زه پوه سوم چې دغه نفر دوی دي خو د دې دپاره چې هغه د قریشو جائزه يوازي زه واخلم نو مي خبره واړول او سړي ته مي و ویل: دا دوی نه دي بلکه تا فلانئ او فلانئ لیدلي دي چې زموږ په مخ کې رهي سوه.

سراقه وایي: زه په دغه مجلس کې کښېنستم داسي کار او حرکت نه کوم چې څوک را پوه سي، د قوم د مجلس تر آخره ور سره ناست وم نه ولاړېږم، ځکه که ولاړ سم هغه نور پوښتنه کوي چې چیري ځې؟ نو خود خبري او مجلس ور سره کوم، کله چې دوی ولاړ سوه زه هم ډېر ژر کور ته ولاړم خپلي مینځي ته مي و ویل: زما آس وباسه د فلانی غوندی تر شا و درېږه او زما انتظار کوه، ما خپله نېزه، غشي او لېندی را واخیستل دکور د شا تر دروازې و وتم پټ پټ ورغلم څو آس ته ور ورسېدم، پر آس سپور سوم او پر هغه لار رهي سوم چې هغه سړي ویلي وه، دئ نو پر دغه لار پرېږده.

هلته رسول الله ﷺ او ابوبکر ﷛ د ملګرو سره رهي دي خو ابوبکر ﷛ څه وخت د رسول الله ﷺ تر شا رهي وي څه موده وروسته بیا تر مخ رهي سي څه وخت وروسته يې بیا راسته طرف ته ځي، څه وخت وروسته يې بیا چپه طرف ته ځي يعني: دې طرف او هغه طرف ته کیږي مګر رسول الله ﷺ رهي دی حتّی شا وخوا هم نه ګوري فقط قرآن مجید وایي او رهي دی، څه وخت وروسته د رسول الله ﷺ ورته پام سو چې ابوبکر ﷛ هره لحظه یا هرګړئ دې خوا ها خوا ته کیږي، نو یې پوښتنه ځني وکړه چې یا ابا بکر! څه درته پېښه ده چې مخ او وروسته کېږې؟ ابوبکر ﷛ و ویل: یا رسولَ الله! يو وار مي په فکر کي را وګرځي چې کمین به يې درته نیولی وي يعني: يو څوک به په مخ کي پټ درته ولاړ وي نو د مخه سم، بیا مي په زړه کي را وګرځي چې د شا له طرفه څوک حمله و نه کړي بیا تر شا سم، بیا وایم څوک د بغل له طرفه حمله و نه کړي نو دي يوه او بل اړخ ته ځم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نبه متوجه سی دا د رسول اللهﷺ پر ساتنه د صدیق اکبرؓ حرص ؤ. د دهﷺ د ساتني په سبب یې پر یوه ځای قرار نه درلودی، لکه پټن شا وخوا پر را ګرځېدی. په فارسي کي شاعر وایي:

یک جان چه متاعیست که سازم به فدایت   اما چه توان کرد که موجود همین است

یعني: یو روح دومره متاع دومره قیمتي شئ نه دی چي تر تا یې قربان کړم، مګر څه وکړم؟ زه دغه یو روح لرم نور شئ را سره نسته.

خو رسول اللهﷺ اطمینان او د زړه ډاډ ور کړی ویل: اِنَّ اللّٰهَ مَعَنَا، الله جل جلاله زموږ سره دی مه بېرېږه، د ابوبکر الصدّیقؓ زړه هم پر آرامه سو خو پسله څه وخته ابوبکرالصدیقؓ ولیدل چي ډېر لیري یو سړئ پر آس سپور دی په ډېره چټکي او تیزي سره په دوی پسي را رهي دی، ویل: یا رسولَ الله! هغه سپور سړئ په موږ پسي را رهي دی، رسول اللهﷺ نه ور ته کتل پر خپله لار رهي دی او قرآن مجید وایي مګر د ابوبکر الصدّیقؓ فکر په دغه سړي ډېر بند دی، هغه سپور ډېر تېز را رهي دی او وار په وار دوی ته ور نژدې کیږي، ابوبکرؓ په تشویش او پرېشاني کي دی ځکه هغه سپور سړئ ډېر ور نژدې سو، دومره ور نژدې سو چي له هغه ځایه دوی په نېزه ویشتلای سي نو یې رسول اللهﷺ ته و ویل: یا رسولَ الله! سړئ ډېر را نژدې سو د هغه ځای څخه مو ویشتلای سي، دلته نو رسول اللهﷺ دعاء وکړه او ویل:

«اَللّٰهُمَّ اکفِنَاهُ بِمَا شِئتَ»

الٰهي په هر شي او هره طریقه سره چي ستا خوښه وي موږ له ده څخه وساتې.

رسول اللهﷺ د دعاء څخه نه ؤ فارغه سوی چي د سُراقه د آس پښې په مځکه ننوتې، مځکه هم سخته او ډبرینه مځکه ده خو د آس پښې په مځکه ننوتلې او سُراقه له آسه ولوېدی، سُراقه وایي: قسم په الله تر دغه ورځي د مخه هیڅ وخت له آسه نه وم لوېدلی دا اول وار ؤ چي له آسه لوېږم او بیا مځکه سخته او ډبرینه هم ده د آس پښې څنګه په مځکه ننوزي؟ کله چي له آسه ولوېدم د هغه غشو جعبه مي را وایستل چي موږ به فال په اچاوه (*دغه فال اچول د مشرکانو دین او عقیده وه*) وایي د هغو غشو څخه مي یو غشی د فال پر قسم را وایستی چي آیا په دوی پسي ورسم که یا؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ضرر ور و رسوم که یا؟ داسي غشی را و وتی چي زما له مقصده مخالفه لیکنه پرسوې وه، یعني: د دوی د تعقیبولو څخه یې منعه کولم، د فال یا غشي په خوله مي و نه کړه بیا پر آس سپور سوم دومره ور نژدې سوم چي د رسول الله ﷺ قرائت مي اورېدی، رسول الله ﷺ هیڅ نه را ته کتل خو ابوبکر ﷺ زما خوا ته ډېر کوري، دا وار مي بیا د آس د مخ پښې تر ځنګنو په مځکه ننوتې او زه له آسه ولوېدم، بیا مي په زوره آس را پورته کړی او د آس پښې په ډېر تکلیف له مځکي را و وتې، کله چي د آس پښې له مځکي راو وتې د آس د پښو له ځایه یو ځلېدونکي ګرز لکه دود را و وتی او د آسمان خوا ته پورته سو، بیا مي هغه خپل د فال غشي را واېستل د غشو څخه بیا داسي غشی را و وتی چي زما نه ؤ خوښ، اوس نو سُراقه پوه سو چي دوی ساتل سوي دي څوک نه سي ور نژدې کېدلای، سُراقه وایي: نو مي ورناري کړه: أَلْأَمَانَ أَلْأمان.

اوس سُراقه امان غواړي حال دا چي دئ د هغه سلو اوښانو انعام اخیستلو دپاره د دوی په وژلو پسي را رهي سوی ؤ، بیا نو رسول الله ﷺ او ملګري یې و درېدل.

سُراقه وایي: دغه حالات چي ما ولیدل ما ته دا را معلومه سوه چي د رسول الله ﷺ دین به ښکاره او غالبه سي، نو پرآس سپور سوم او ورغلم، رسول الله ﷺ ته مي و ویل: ستا قوم پر تا سل اوښه جائزه ایښې ده او په هغو حالاتو مي خبر کړی چي خلکو د ده په باره کي څه فکرونه درلودل او بیا مي ورته و ویل: که خوړو او کالیو ته ضرورت لری درته را به یې وړم، دوی شئ نه وغوښتی فقط ویل: زموږ حال در سره وساته یعني: چا ته مه وایه چي موږ چیري یو، ما ویل: دا چه زه ستاسي حال و نه وایم د دغه په مقابل کي څه شي را کوې؟

نبه متوجه سی: رسول الله ﷺ نه ورته و ویل چي د مدینې څخه به او څکي یا خرما درته را ولېږم او نه یې د کومو پیسو وعده ورسره وکړه بلکه رسول الله ﷺ ورته و ویل: څنګه به یې یا سُراقه! چي د کسرٰی ونبي ستا په لاس وي؟

تاسي ته معلومه ده چي د فارس پاچا ته کسرٰی ویل کېده چي په هغه وخت کي د فارس پاچهي د مځکي پر مخ تر ټولو لویه پاچهي وه او د دغه کسرٰی به د سرو زرو وښي په لاس وه، اوس رسول الله ﷺ د سُراقه څخه پوښتنه کوي چي د کسرٰی وښي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستا په لاس وي ستا د زړه احساس به څه وي؟ څه حال او څه کیفیت به دي وي؟

سُراقه ته دا خبره عجبه او بې مفهومه معلومه سوه چي دا څه وايي او څنګه خبره ده؟ نو ویل: کسرٰی نو شېروان؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: هو نو شېروان چي د فارس پاچا دی او د هغه وبنې ستا په لاس وي ستا به څه احساس وي؟

اوس نو دغه خبري او موضوع ته څه توجه په کار ده: یو نفر چي له خپله قومه په پټه او په هجرت را وزي او د ده پر سر د ده د قوم له طرفه سل اوښه جائزه ایښوول سوې وي او د ده سر يې په کار وي او دغه اوس د ده سره هیڅوک او هیڅ قوت هم نسته، دغه نفر وايي: چي دئ او د ده دین به د مځکي د پاچهانو پر هغه لوی پاچا کامیابه سي او وبنې به يې سُراقه ته ورکوي، دا نه سره لګېږي، عقل يې نه قبلوي، دا عجبه ده! دغه اوس په خپله د ده سر د خلکو په کار دی او د ده سره هیڅ قوت او طاقت هم نسته او دئ بیا وعده ورکوي چي مسلمانان به د فارس پاچهي اشغال کړي او د کسرٰی، هغه کسرٰی چي په مځکه کي تر ټولو لوی پاچا دی د هغه وبنې به په غنیمت واخلي او دا هم پسله سلو او دوو سوو کلو څخه نه پېښېږي بلکه ستا په وخت کي به پېښ سي یا سُراقه! اوس نو سُراقه ورته وايي:

یا محمّد! ﷺ ما ته د امان یوه ورقه را ولیکه زه به اوس په تا څوک نه خبروم او ته به د امان ورقه را ولیکې که کوم وخت زما و تا ته ضرورت پیدا سو ته به امان را کوې، رسول الله ﷺ و ابوبکرالصدّیق رضی الله عنه ته و ویل: سُراقه ته د امان عهد ور ولیکه، ابوبکر رضی الله عنه هم داسي لیک ورکړی چي لیکلي يې وه:

دغه سُراقه د مسلمانانو څخه په امان دی، یعني: هیڅ وخت ضرر نه ور رسوي په دې شرط چي دئ به د رسول الله ﷺ د هجرت خبر چا ته نه وايي.

څوک وايي دغه نوشته عامر بن فُهیره رضی الله عنه وکړه څوک وايي ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه ولیکل، سُراقه هم هغه نوشته ور سره واخیستل او رهي سو، واقعاً يې دغه حال هیچا ته و نه وایه، حتّی نور داسي خلک هم په مخه ورغله چي په رسول الله ﷺ پسي ګرځیدل خو سُراقه به ورته ویل: د دې منطقې معلومات ما وکړه دلته څوک نسته، سبحان الله! د ورځي په شروع کي دئ پسي ګرځېدی او د ورځي په آخر کي يې دئ

چوکیدار او ساتونکی سو، نور خلک هم د هغې لاري د تعقیبولو څخه منعه کوي.

تقریباً اته کاله وروسته د حنین په غزاء کي سُراقه بن مالک د مسلمانانو له طرفه بندي ونیول سو، ده دغه لیک او نوشته په هغه ورځ ښکاره کړه، کله چي مسلمانانو په جنګ کي بندي ونیوی ده و ویل: زما سره ستاسي د نبي له طرفه د امان لیک را سره دی، هغو ویل: عجبه ده کومه ده هغه نوشته کومه ده؟ ده هم هغه نوشته ورته را وایستل، صحابهٔ کرامو و رسول الله ﷺ ته راوستی، رسول الله ﷺ و فرمایل: «یومُ بِرٍّ وَ وَفَاء» یعني: هو د وفا او نېکۍ ورځ ده ایله یې کړی هغو هم پرېښاوه. رشتیا هم دا پر هغه وعده وفاء وه چي ډېره موده مخ کي یې ور سره کړې وه، ځکه د حنین غزاء تر هجرت اته کاله وروسته او د مکې مکرمې تر فتحه کولو څو ورځي وروسته پېښه سوه او سُراقه په هغه ورځ د دغه لیک په واسطه خلاص سو.

کله چي بیا د حضرتِ عمرِ فاروق رضی الله عنه د خلافت په وختو کي د فارس ښارونه یو په بل پسي نیول کېدل فارسیانو شکست وخوړی او کسریٰ وتښتېدی، مسلمانانو د کسریٰ خزانې، زر او جواهرات په غنیمت واخیستل، ټول جواهرات و امیر المؤمنین عمر فاروق رضی الله عنه ته را وړل سوه، د دغو جواهراتو په جمله کي د کسریٰ وښي هم راوړل سوي وه، دلته نو عمر رضی الله عنه امر وکړی چي خلک دي را ټول سي، خلک را ټول سوه بیا یې سُراقه بن مالک ته چي مسلمان سوی ؤ ور بږغ کړه او دغه د کسریٰ وښي یې د سُراقه په لاسو ور واغوستل او ویل: لاسونه دي لوړ ونیسه چي خلک یې و ویني او د خلکو په منځ کي تېر سه، د کسریٰ وښي د سُراقه په لاس دي او لاسونه یې لوړ نیولي دي د خلکو په منځ کي تېرېږي، حضرت عمر فاروق رضی الله عنه ورته و ویل: خلکو ته و وایه چي د هجرت په ورځ رسول الله ﷺ څه درته و ویل؟ اوس نو سُراقه لاسونه لوړ نیولي دي د کسریٰ وښي شرنګوي او وایي: زمونږ نبي ﷺ د هجرت په ورځ په داسي حال کي چي د قوم له طرفه په ده پسي خلک ګرځیدل او دئ د بیري او خوف په حالت کي ؤما ته دغه زېری راکړی:

(کَیفَ أنتَ یَا سُرَاقَه وَفِي یَدَیْکَ سِوَارَیْ کِسرٰی)

یعني: څه حال به دي وي یا سُراقه! چي د کسریٰ وښي دي په لاس وي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو هغه د رسول الله ﷺ وینا او پېش ګویي پسله لږو کلو ښخه ښکاره او پېښه سوه، صَادِقُ المَصدُوق ﷺ مُخبرِ صادق دی.

څلورم: رسول الله ﷺ او ملګري يې په آرام زړه د مدينې منورې پر طرف رهي دي د قريشو له شره خلاص او فارغه دي مګر پر هغه معروفه او مشهوره لار نه بلکه بله نوې او نا معلومه لار ده او مدينې منورې ته نژدې سوه خو په لار کي پر يوه خېمه ورغله چي دا خېمه د اُمِ مَعبَد خېمه وه، ام معبد چي يوه سخي، زړه وره او فصيحه ښځه وه د خپلې خېمې سره به ناسته وه هر مسافر چي به پر دغه لار تېرېدی دې به اوبه او خواړه ورکول، اوس رسول الله ﷺ او ابوبکر رضي الله عنه پر دغه خېمه ورغله.

کله چي رسول الله ﷺ او ملګري يې دغي خېمې ته ور ورسېدل د ښځي مېړه هم نه ؤ موجود يوازي يوه ښځه په دښت کي د خيمې سره ناسته ده، ځکه دغه امِ معبد د کوچي عربو ښځه وه، نو ابوبکر رضي الله عنه د ښځي ښخه پوښتنه وکړه چي د خوړلو دپاره يو شئ در سره سته؟ ځکه د دوی خواړه هم خلاص سوي وه او دوی پر داسي لار تله چي هلته نه کلي وه او نه کورونه او نه بل څوک پر دغه لار تله.

نو ځکه يې دغي ښځي ته و ويل: ستا سره د خوړلو يو شئ سته چي په قيمت يې درڅخه واخلو؟

ښځي و ويل: که زما سره د خوړلو دپاره شئ وای تاسي به د هغه غوښتني ته نه وای اړ سوي، يعني: بېله غوښتني او طلبه ما درکاوه موږ سخيان يو دې ته ضرورت نسته چي مېلمه يې په خوله وغواړي مګر والله د خورک هيڅ شئ را سره نسته.

خو هلته د خېمې سره يوه وچه او ډنګره، ضعيفه او زړه مېږ ولاړه وه رسول الله ﷺ ورته و ويل: يا ام معبد! دغه مېږ څه شي ده؟

ښځي ويل: دا يوه مېږ ده چي ضعف او ډنګرتيا د رمې ښخه پاته کړې ده.

رسول الله ﷺ و فرمايل: شيدې نه لري؟

ښځي ويل: دا تر دې ډېره ضعيفه ده چي شيدې دي وکړي.

رسول الله ﷺ و فرمايل: اجازه را کوې چي دغه مېږ وَلوَشَم؟

ښځه په حيرت کي سوه چي دا څه وايي؟ وچه او ډنګره مېږ ده دئ وايي:

(c) Kitabton.com: The Digital Library

زه يې ولوشم؟ ښځې ويل: که شيدې پکښې سته وې لوشه.
رسول الله ﷺ په خپل مبارک لاس د ميږې غلانځه مسحه کړه او بسم الله يې و ويل د ميږې له غلانځې څخه شيدې را توی سوې، ښځې ته يې و ويل: يو لوښی راکړه، هغې هم دومره لوښی ورته را وړی چې د يوې لويې ډلې بسېدی، رسول الله ﷺ هم دغه ميږ تر هغو پورې لوشل چې دغه لوښی په شيدو ډک سو، اول يې اُم معبد ته شيدې ورکړې هغې تر مړېدلو او اوبه کېدلو پورې وڅښلې بيا د رسول الله ﷺ ملګرو وڅښلې او بيا رسول الله ﷺ وڅښلې، دوهم وار يې بيا ميږ ولوشل او د اُم معبد ټول هغه لوښي يې د شيدو ور ډک کړه چې دې درلودل، دا ورته ګوري او په تعجب کې ده ځکه هغه ميږ چې د دې سره وه دا په خبره ده چې هغه وچه، ضعيفه او ډنګره ده او اوس يې دومره شيدې وکړې چې دا په خپله په حيرت کې پاته ده.
خير رسول الله ﷺ او ملګری يې ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه ځني رهي سوه، لږ وخت وروسته ابو معبد يعني: د ښځې ميړه په داسي حال کې چې وچې او ډنګرې ميږې يې را رهي کړي وې خېمې ته راغلی، وې ليده چې د کور ټول لوښي په شيدو ډک دي په تعجب کې سو، ويل: دا شيدې چيرې وې؟ ميږې وچې دي او په کور کې هم د لوشلو حيوان نسته، ښځې و ويل: دلته يو مبارک سړی تېرېدی دغه ټولې شيدې يې د دغې وچې او ډنګرې ميږې څخه ولوشلې دا د هغه مبارک سړي برکت دی، ابومعبد و ويل: دغه سړی والله هغه د قريشو صاحب او ملګری بولم چې مقصد يې رسول الله ﷺ وُ او ويل: ته يې د څېرې او قيافې بيان را ته وکړه يا اُمِ معبد!
دغه د اُم معبد قصه ټولو مؤرخينو، د تاريخ علماوو او پوهانو بيان کړې ده او د دې سبب چې ټول مؤرخين دغه قصه بيانوي دا دی: چې ام معبد يوه هوښياره، پوهه، ذکي او ډېره فصيحه ښځه وه، په ژبه کې يې ډېر فصاحت او بلاغت وُ، د سيرت په ټولو کتابو کې او په ټولو هغو احاديثو کې چې د رسول الله ﷺ د قيافې وصف پکښې بيانيږي هيڅا د رسول الله ﷺ د قيافې داسي دقيق او فصيح وصف نه دی بيان کړی لکه څرنګه چې دغه ام معبد بيان کړی دی، سره د دې چې ام معبد بېله دغه يوه واره بيا رسول الله ﷺ نه دی ليدلی، هغه صحابهٔ کرام چې د رسول

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله ﷺ سره یې کلونه تېر کړي دي هغو د رسول الله ﷺ د قیافې دغسې صفت نه کړی دی او نه یې کولای سوای لکه ام معبد چې کړی دی، نو له دې جهته علماء کرام د رسول الله ﷺ د قیافې په وصف کې هغه اساسي مرجع د ام معبد حدیث بولي، که څوک د رسول الله ﷺ د قیافې وصف او بیان غواړي د ام معبد تر حدیث بل دقیق او واضح حدیث نه سي پیدا کولای، دایې په داسي فصیحه او بلیغه طریقه سره صفت کوي لکه اوریدونکی چې رسول الله ﷺ ته ګوري او هغه ﷺ یې مخ ته وي نو له دې جهته ټولو مؤرخینو د رسول الله ﷺ د قیافې په باره کې د ام معبد دغه قول ساتلی دی ځکه چې ډېر فصیح دی او ډېر اهمیت لري.

اوس به د اُم معبد هغه بیان چې د رسول الله ﷺ په باره کې یې کړی دی درته را نقل کړم او بیا به یې پښتو ترجمه درته بیان سي، کله چې د ام معبد خاوند د دې ښځه پوښتنه وکړه چې د دغه مبارک سړي شکل او قیافه څنګه وه؟ دې ورته و ویل:

« رَأیتُ رَجُلاً ظَاهِرَ الوَضَاءَة، اَبْلَجَ الوَجْه، حَسَنُ الخلقِ لَمْ تَعبْهُ ثُجْلَةٌ، وَلَم تُزْرِ به صُعْلَةٌ، وَسِیمٌ قَسِیمٌ، فی عَینیه دَعَجٌ، وَفی اَشفَارِه وَطَفٌ، و فی صَوته صَهَلٌ، وَ فی عُنُقه سَطَعٌ، و فی لحیَته کَثَاثَةٌ، اَزَجٌّ أقرَنٌ، إنْ صَمَتَ فَعَلَیه الوقَارُ، وَان تَکَلَّمَ سَمَا وَعَلاَهُ البَهَاءُ، اَجمَلُ النَّاسِ وَاَبْهَاهُ من بَعید، وَاَحلاَهُ وَ اَحسَنُهُ من قَریب، حُلوُ الْمُنطق، فَصْلٌ لاَنزرٌ وَلاَهَذَرٌ، کَاَنَّ مُنطقَهُ خَرَزَاتُ نَظمٍ یَتَحَدَرنَ، رَبعَةٌ لاَ یَأسَ من طُولٍ، وَلاَ تَقتَحمُهُ عَینٌ من قَصرٍ، غُصنٌ بَینَ غُصنَین، فَهُوَ أنظَرُ الثَلاَثَة مَنظَراً، وَ أحسَنُهُم قَدراً، لَهُ رُفَقَاءُ یَحفُونَ به، ان قَالَ أنصتُوا لقَوله، وَ ان اَمَرَ تَبَادَرُوا لاَمره، مَحشُودٌ مَحفُودٌ، لاَ عَابسٌ وَ لاَ مُفَنَّدٌ».

هغه د عربي خوند او فصاحت زه د پښتو په الفاظو کې نه سم پیدا کولای چې په هغه خوږ والي سره یې درته ترجمه کړم، خو بیا به هم دغه د اُم معبد فصیح او بلیغ بیان په خپله ناقصه ژبه د پښتنو ورونو د پوهېدلو دپاره په پښتو سره ترجمه او بیان کړم.

اُم معبد وایي: داسي یو سړئ مي ولیدی چې نُور پر ښکاره ؤ، روښانه مخ یې ؤ، ښه اخلاق، یا ښه خلقت یې ؤ، د چاغښت عیب نه پر ویل کېدی (یعني خېټور نه ؤ) او سر یې کوچنئ نه ؤ، ښایسته او نوراني ؤ، سترګي یې توري وې او باڼوګان یې اوږده وه، په آواز کې یې ښایست ؤ او په غاړه کې یې اوږد والی ؤ، ږیره یې ګڼه وه، اوږدې،

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړې او سره مښتي ورځې يې وې، چې چپ به ؤ هيبت او دبدبه يې درلودل. که به يې خبرې کولې هوښياري او له محبته ډکې وې، د ليرې تر ټولو خلکو ښه ايښدی او له نژدې تر ټولو ښايسته او عزتمن ؤ، خبرې يې خوږې وې، سره جلا جلا وې، نه ډيرې وې نه لږ (يعني نه يې ډيرې خبرې کولې چې پرچا وغميږي او نه دومره لږ وې چې څوک په پوه نه سي، هره خبره يې جلا او د فهم وړ وه) خبرې يې لکه پېول سوي ملغلرې يوه په بله پسې را تويېدې، چارشانه ؤ په جګوالي کې يې کمې نه وه او نه په سترګو کې ګردئ معلومېدی (يعني: نه جګ ؤ نه ګردئ) د دوو ښاخو يا ګلدستو په منځ کې يو ښاخ يا ګل دسته وه او په درو سرو کې ده ته ډېر کتل کېده (د دې خبرې څخه يې مقصد دئ ﷺ او د ده ملګري ابوبکر او عامر بن فُهيره دي، يعني: دوی درې لکه د وُني درې ښاخه يا د ګلانو درې ګېډی داسې وه، خو سترګې له ده څخه نه اړول کېدې) په قدر او عزت تر نورو بهتر ؤ، ملګري يې درلودل چې پر ده مهربانه وه، چې ده به خبرې کولې د ده خبرو ته به چپ وه (يعني: غوږ به يې ورته نيولی ؤ) او که به يې يو کار ور و فرمايه د هغه په عملي کولو کې يې چابکي کول، ملګرو يې اطاعت او فرمانبر داري کول، ورين تندئ يې ؤ او په خبرو کې يې عبث او بېهوده خبرې نه وې.

دا د رسول الله ﷺ د قيافې هغه بيان ؤ چې ام معبد خپل مېړه يا خاوند ته د رسول الله ﷺ علامې ويلې، نو ابو معبد د ښځې مېړه و ويل: والله دا د قريشو هغه صاحب او ملګری دی چې موږ يې په مکه کې خبرې اورېدلې دي او ما دا قصد کړی دی که مې په وسه پوره سوه چې د ده ملګری سم، يعني: که موقع برابره سوه ملګرتيا به يې وکړم. دا د رسول الله ﷺ د هجرت دلارې هغه واقعه وه چې د ام معبد سره يې وليدل.

په دغه وخت کې چې رسول الله ﷺ د اُم معبد خېمې ته ورغلی ؤ هلته په مکه مکرمه کې په لوړ آواز سره ځيني بيتونه ويل کېده چې خلکو اورېدل او د بيتو ويونکی نه ليدل کېدی چې هغه بيتونه داسې وه:

جزی اللهُ ربُ النّاسِ خيرَ جزائه — رفيقينِ حلا خيمتی ام معبد
هما نزلا بالهدیٰ واهتدت به — وأفلح من أمسیٰ رفيق محمّد

(c) ketabton.com: The Digital Library

فیا لقُصی ما زوی الله عنکم به من فعال لا تجازي وسؤدد
لیهن بني کعب مکان فتاتهم ؟ و مقعدها للمؤمنین بمرصد
سلوا اختکم عن شاتها وإنائها فإنکم لو تسألوا الشاة تشهد
دعاها بشاةٍ حائلٍ فتحلبت علیه صریحاً ضرة الشاة مزید
فغادرها رهناً لدیها لحالب یرددها في مصدر ثم مورد

اسماء رضي الله عنها وایي: کله چي رسول الله ﷺ د غارِ ثور څخه ولاړی موږ ته دا نه وه معلومه چي دئ ﷺ چیري او کومي خوا ته ولاړی تر څو چي د پېرانانو څخه یو نفر د مکې مکرمې د کښتي خوا څخه راغلی او دغه ذکر سوي بیتونه یې ویل خلکو دغه آواز اورېدی او په پسې وه خو څوک یې نه لیدل، ترڅو چي دغه د آواز خاوند د مکې مکرمې تر لوړي خوا ووتی، نو اسماء رضي الله عنها وایي: کله چي موږ دغه بیتونه واورېدل موږ پوه سوو چي رسول الله ﷺ د مدینې منورې پر طرف رهي دی.

پنځم: کله چي رسول الله ﷺ د مدینې منورې طرف ته رهي ؤ اُبوبُریده چي د خپل قوم مشر او رئیس ؤ په مخه ورغلی چي هغه هم د دې دپاره را وتلی ؤ چي رسول الله ﷺ او ابوبکر رضي الله عنه ونیسي او د قریشو هغه اعلان سوې لویه جائزه واخلي، خو کله چي د رسول الله ﷺ سره مخامخ سو او خبري یې ور سره وکړې پر هغه ځای د خپل قوم د اویا نفرو سره مسلمان سو او بیا یې خپله لنګوټه د نېزې پر سر د بیرغ پر قِسم وتړل او دا اعلان یې کاوه چي د أمن او سلامتیا هغه پاچا راغلی چي دنیا به په عدل او انصاف ډکه کړي.

شپږم: د مدینې منورې په لار کي رسول الله ﷺ ته زبیر رضي الله عنه په مخه ورغلی چي د مسلمان تجارو په قافله کي له شامه څخه را تلی او زبیر رضي الله عنه و رسول الله ﷺ او ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه ته یوه یوه جوړه سپین کالي ورکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مدينې منورې ته
د رسول الله ﷺ رسېدل

کله چې رسول الله ﷺ په مکه مکرمه کې د خلکو د سترګو څخه پټ او غائب سو مدينې منورې ته خبر ورغلی چې رسول الله ﷺ هجرت را کړی دی مګر څرنګه چې دئ ﷺ درې ورځې په غارِ ثور کې کښېنستی نو و ځنډېدی، بل دا چې رسول الله ﷺ پر هغه معلومه لار نه دی راوتلی بلکه پر بله نوې نا معلومه او اوږده لار رهي سوی دی، دلته نو د مدينې منورې مسلمانانو ته هيڅ حال نه معلومېدی چې دئ ﷺ به کله او څه وخت را ورسېږي، نو د مدينې منورې مسلمانانو څه کول؟

مصعَب بن عمير رضي الله عنه چې په مدينه منوره کې ؤ نو به هره ورځ د ټولو مسلمانانو سره د رسول الله ﷺ مخې ته د استقبال او ښه راغلي دپاره راوتی، دا د دې دپاره چې د رسول الله ﷺ مقام او درجه، عزت او احترام د مدينې منورې نورو خلکو ته هم ور ښکاره کړي چې رسول الله ﷺ د مسلمانانو په زړو کې څومره ځای لري، همدارنګه په دغه را وتلو کې سياسي لويه معنٰی هم پرته وه، هغه دا چې رسول الله ﷺ دلته راځي يوازې دا نه چې نبي او رسول الله دی بلکه علاوه پر دغه د مدينې منورې حاکم او آمر هم دی او دغه ټول مسلمانان د ده ﷺ ملګري، تابع او انصار دي، نو دا چې مسلمانان هره ورځ را وتل، دغو را وتلو د مدينې منورې پر کفارو هم روحي تاثير وکړی، هغه به هم راوتل حتّٰی يهود به ور سره را وتل ځکه د رسول الله ﷺ را تګ د ټولې مدينې منورې دپاره يوه لويه واقعه وه، نو هره ورځ به د سهار تر لمانځه وروسته د مدينې منورې خلک راوتل او په هغه لار کې به د رسول الله ﷺ د را تګ او استقبال په انتظار ناست وه چې له مکې مکرمې څخه مدينې منورې ته ور تله، ټولو خلکو به تر ماپښينه د مکې مکرمې لارې ته کتل، کله چې به ماپښين سو لمر او ګرمي به ډېر شديد سوه خلک به بېرته خپلو کورو ته ولاړل، خو د دوشنبې په ورځ چې د بعثت د (۱۴) کال د ربيعُ الأول د مياشتې اتمه ورځ وه او دغه کال د هجرت اول کال بلل کيږي او د (۶۲۲) عيسوي يا ميلادي کال د سپتمبر د مياشتې (۲۳) تاريخ ؤ، رسول الله ﷺ مدينې منورې ته ورسېدی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا دي درته معلومه وي چي د رسول الله ﷺ هجرت د محرم د میاشتي په اوله نه ؤ، خو دا چه د محرم اوله ورځ د هجري کال شروع بلل کیږي دا د کال د شروع په سبب او د میاشتو د منزلو په حساب د کال اوله ورځ ده، مګر هجرت او قباء ته رسېدل د ربیع الأول یا لومړی خور پر اتمه وه او بیا له هغه ځایه مدیني منورې ته او د مسجد نبوي منطقې ته رسېدل د ربیع الأول پر (۱۲) تاریخ وه.

اوس نو رسول الله ﷺ او ابوبکر الصدّیق ﷺ په داسي وخت کي مدیني منورې ته ورسېدل چي د مدیني منورې خلک د سهار څخه را وتلي وه او د رسول الله ﷺ انتظار یې کړی ؤ خرنګه چي پر دوی ماپښین سو او ګرمي شدیده سوه او رسول الله ﷺ هم نه راغلی نو دوی بیرته د خپلو کورو طرف ته رهي سوه، کله چي دوی کورو ته ورسېدل د انتظار په ځای کي بل څوک نه وه پاته بېله یوه یهودي چي د یوې وُني په سر کي لوړ ناست ؤ، دا ځکه چي د رسول الله ﷺ د را تګ په انتظار کي ځیني خلک لوړ په وُنو کي کښېنستل ځکه د لوړي څخه به یې ډېره لیري مسافه لیدلای سوای، نو دغه یهودي چي یوازي پاته ؤ او لوړ ناست ؤ د لیري یې رسول الله ﷺ او د هغه اصحاب ولیدل چي را رهي دي، د یهودي تر اختیار و وتل او په لوړ آوازیې ناري کړه: یَا بَنی قِیله! یعني: اې د قِیله اولادې!

قِیل د أوس او خزرج د قبیلو یو پخوانئ نیکه ؤ او یهودو دغو قبیلو ته أوس او خزرج نه ویل، بلکه بني قیله یې ورته ویل، نو یهودي نارې کړه: یَا بَنی قِیله! هذَا جدُّکم قَد جَاءَ، جِد بخت او نصیب ته ویل کیږي، یعني: اې بني قیله! دغه دی ستاسي بخت او نصیب راغلی.

د رسول الله ﷺ د را رسېدلو خبر ډېر ژر په مدینه منوره کي نشر او وپاشل سو، هغه مسلمانان چي کورو ته رسېدلي وه په تلوارېې اسلحې را واخیستې او په لوړ آواز د الله اکبر نارې شروع سوې، د تکبیر نارې په بني عَمرو بني عوف کي واورېدل سوې هلته هم مسلمانانو د رسول الله ﷺ په را تګ د خوشالۍ تکبیرونه شروع کړل او په تلوار د رسول الله ﷺ د لیدلو او استقبال دپاره را و وتل، انصار او مسلمانان پر رسول الله ﷺ را ګرځېدلي دي په شوق او محبت سره ورته ګوري، سترې مسې او ښه

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغلئ ورته وايي. په دغه وخت کي رسول اللهﷺ د وحيو په نورکي پټ سو او د الله جل جلاله دا قول نازل سو چي فرمايي:

﴿فَإِنَّ ٱللَّهَ هُوَ مَوْلَىٰهُ وَجِبْرِيلُ وَصَـٰلِحُ ٱلْمُؤْمِنِينَ ۖ وَٱلْمَلَـٰٓئِكَةُ بَعْدَ ذَٰلِكَ ظَهِيرٌ﴾

[التحريم: ۴]

يعني: بېشکه هم هغه الله د دغه نبي مرسته کوونکی دی او همدارنګه يې جبريل او صالحه مومنان مرسته کوونکي دي او تر دغه وروسته يې ملائکې مرسته کوونکي دي.

عُروه بن زبيرﷺ وايي: کله چي مسلمانان د رسول اللهﷺ سره يو ځای سوه نو رسول اللهﷺ دوی رهي کړه ترڅو چي په بني عَمرو بن عوف کي يې واړول او دا د ربيع الأول په مياشت کي د دوشنبې ورځ وه، د مدينې منورې ډېرو مسلمانانو رسول اللهﷺ تر دغه د مخه نه ؤ ليدلی او په رنګ يې نه پېژندی او اوس دوی دوه نفره دي نه ور معلومېږي چي کوم يو رسول اللهﷺ دی او کوم يو ابوبکرﷺ دی او دوی دوه په عمر هم سره نژدې وه ځکه ابوبکر الصدّيقﷺ تر رسول اللهﷺ په عمر دوه کاله کشر ؤ نو فرق يې نه کېدی او هر يوه به پوښتنه کول چي کوم يو رسول الله دی؟

ترڅو چي د لمر د ګرمۍ شدت زيات سو ابوبکرﷺ ولاړ سو او پر رسول اللهﷺ يې سايه جوړه کړه، دلته نو ټول خلک پوه سوه چي دا رسول اللهﷺ دی او هغه بل ملګری يې ابوبکر الصدّيقﷺ دی.

د مدينې منورې ټول خلک د رسول اللهﷺ د استقبال او ښه راغلي دپاره راغلي دي، دا داسي د خوشالۍ ورځ وه چي د مدينې منورې په ټول تاريخ کي داسي خوشاله ورځ پر مدينه منوره نه وه راغلې.

اوس نو مسلمانان پر رسول اللهﷺ را ټول دي او هر يو وايي: زما سره دي ولاړ سي مګر رسول اللهﷺ په قباء کي د کُلثوم بن الهَدم په کور کي استوګنه اختيار کړه او رسول اللهﷺ په قباء کي څلور ورځي تيري کړې، دوشنبې، سه شنبې، چارشنبې او پنجشنبې او په دغو ورځو کي يې د قباء مسجد جوړ کړی، د قباء مسجد هغه لومړنۍ مسجد دی چي په اسلام کي جوړ سوی دی.

رسول اللهﷺ چي اول کار په مدينه منوره کي کړی دی هغه د مسجد جوړول

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي او په دغه کار سره موږ ته په اسلام کې د مسجد اهمیت را معلومیږي، مسجد یوازې د لمانځه ځای نه دی بلکه مسجد په اسلام کې د هر شي او هرکار مرکز دی، مسجد د تعلیم او تبلیغ ځای دی، مسجد د جرګو او مشورو مرکز دی، مسجد د جنګ او جهاد دپاره د لښکر د مسلح کولو او جوړولو مرکز دی، مسجد د مهمو او لویو غونډو مرکز دی، مسجد د غریبانو او بې کوره مسلمانانو د استوګنې ځای دی، مسجد د مسلمانانو د ټولونو او جرګو دپاره عام او رئیسي مرکز دی، نو ځکه د هغه د جوړولو څخه چاره نه وه او د دغه مقصد او هدف دپاره رسول الله ﷺ تر هرڅه د مخه مسجد جوړ کړی (مسجدِ قُباء) او په هغه کې یې لمونځ آداء کړی، الله جل جلاله د دغه مسجد په باره کې فرمایي:

﴿ لَّمَسْجِدٌ أُسِّسَ عَلَى ٱلتَّقْوَىٰ مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَن تَقُومَ فِيهِ ۚ فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَن يَتَطَهَّرُوا۟ ۚ وَٱللَّهُ يُحِبُّ ٱلْمُطَّهِّرِينَ ﴿١٠٨﴾ ﴾. [التوبه: ۱۰۸]

ژباړه: خامخا هغه د قباء مسجد چې تاداو او اساس یې د اولې ورځې څخه پر تقوىٰ او پرهېزګارۍ اېښوول سوی دی، د دې ډېر وړ او لائق دی چې په هغه کې د لمانځه دپاره ودرېږې، په دغه مسجد کې داسې خلک دي چې دوی دا خوښ لري چې خپل ځانونه د ګنهو او نجاستو څخه پاک وساتي او الله جل جلاله بنه ځان پاکوونکي خوښ لري.

دغه مسجد ساده او د خټو مسجد ؤ د دغه مسجد د جوړولو په کار کې رسول الله ﷺ او ټولو اصحابِ کرامو ګډون او اشتراک وکړی، دغه مسجد په لږ وخت کې جوړ سو، رسول الله ﷺ په قباء کې څه لږ ورځې پاته سو، دوشنبه، سه شنبه، چارشنبه او پنجشنبه دالته ؤ خلک به ورته راتله او د رسول الله ﷺ سره به یې پیژندل، رسول الله ﷺ د خلکو د ژوند او استوګنې کارونه ترتیبول او برابرول، خاصتًا د هغو مهاجرو مسلمانانو ژوند یې سمبالاوه چې نه یې کور درلودی نه ځای، کله چې په قباء کې د رسول الله ﷺ پنځمه ورځ سوه چې دا د جمعې ورځ وه نو یې د بني نجار قبیلې ته چې د رسول الله ﷺ ماما ګان وه (ځکه د *عبدالمطلب مور د بني نجار د قبیلې څخه* وه) حال ولېږی، هغه هم د اسلحې او تورو سره راغله، رسول الله ﷺ د الله جل جلاله په امر پرخپله اوښه په داسې حال کې سپور سو چې ابوبکر الصدیق رضي الله عنه یې تر شا ور سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کنجوغه ؤ او د مدينې منورې پر طرف رهي سو، په لار کي د جمعې د لمانځه وخت سو.

د مدينې منورې خلکو تر دغه د مخه د جمعې لمونځ آداء کاوه او اول هغه څوک چي د جمعې لمونځ يې کړی دی هغه اسعد بن زُراره الأنصاري رضي الله عنه دی او دغه د جمعې لمونځ اسعد بن زراره رضي الله عنه په خپل کور کي آداء کړی او دغه د جمعې اول لمانځه ته څلويښت نفره حاضر سوي وه، نو له دي جهته ځيني علماء وايي چي د جمعې د لمانځه د شرطو څخه يو دا دی چي نفر به تر څلويښتو کم يا لږ نه وي مګر دا صحي دليل نه دی ځکه که فرضًا په دغه اوله جمعه کي د خلکو تعداد يو څلويښت نفره وای نو بيا به يو څلويښت نفره شرط وای، خو دا داسي دليل نه دی چي خلک دي دغه عدد ته مجبوره کړي او هلته يو بل صحي حديث هم نسته چي هغه دي د دغه عدد تاکيد وکړي، مقصد د جمعې په هغه اول لمانځه کي چي په مدينه منوره کي د رسول الله ﷺ تر هجرت د مخه د اسعد بن زُراره رضي الله عنه په کورکي سوی ؤ څلويښت نفره سره يو ځای سوي وه او اوس چي رسول الله ﷺ د قباء څخه د مدينې منورې پر طرف رهي دی او د سالم بن عوف د کورو منطقې ته ورسېدی د جمعې د لمانځه وخت سو، رسول الله ﷺ د جمعې د لمانځه د آداء کولو امر وکړی او د جمعې لمونځ يې د سالم بن عوف په کلي يا کورو کي آداء کړی، د جمعې په دغه لمانځه کي سلو نفرو ګډون وکړی او د لمانځه خطبه په خپله رسول الله ﷺ و ويل نو دغه خطبه هغه لومړنۍ خطبه ده چي رسول الله ﷺ يې د اسلام د شروع څخه وايي يعني: په اسلام کي د رسول الله ﷺ اوله خطبه دغه خطبه ده چي د بني سالم بن عوف په کلي کي يې و ويل چي دغه ځای د قباء او مدينې منورې په منځ کي دی او دغه مسجد ته مسجد جمعه ويل کيږي، د جمعې تر لمانځه وروسته رسول الله ﷺ مدينې منورې ته داخل سو او له دغې ورځي څخه د يثرِب د ښار نوم په مدينةُ الرسول ﷺ سره بدل سو خو نن ورځ د اختصار پر ډول مدينه منوره ورته ويل کيږي او دغه ورځ د مدينې منورې په تاريخ کي يوه روښانه او ځلانده ورځ وه، په دغه ورځ چي رسول الله ﷺ مدينې منورې ته داخلېدی د مدينې منورې کورونه او کوڅې د خوشالۍ په خندا او ړوړ ډکي وې، د انصارو نجونو او هلکانو د رسول

(c) ketabton.com: The Digital Library

اللهﷺ په استقبال کې دغه ترانه په ګډه او لوړ آواز سره ویل:

طَلَعَ البَدرُ عَلَينَا مِن ثَنِيَاتِ الوَدَاع وَجَبَ الشُّكرُ عَلَينَا مَا دَعَا لِلّه دَاع

اَيُهَا المَبعُوثُ فِينَا جِئتَ بِالاَمرِ المُطَاع جِئتَ شَرَّفتَ المَدِينَه مَرحبًا يَا خَيرَ دَاع

دا هغه مشهوره بیتونه دي چي د مدینې منورې مسلمانانو د رسول اللهﷺ په استقبال کي ویل او ټول مسلمانان ډیر خوشاله وه، اوس چي رسول اللهﷺ مدینې منورې ته داخل سو پر هر کلي چي راسي د کلي مشرانو به د رسول اللهﷺ اوښه ونیول او غوښتل به یې چي رسول اللهﷺ د دوی سره پاته سي او ویل به یې: یا رسولَ الله! زموږ سره پاته سه زموږ سره عَدد، عُده، او مناعه سته او موږ دي ساتو، عدد سته یعني: نفر لرو، عُده سته یعني: اسلحه لرو او مناعه سته یعني: ستا د ساتني دپاره قوت او طاقت لرو.

انصار که څه هم د ډیر مال او شتمنۍ خاوندان نه وه خو هر یوه دا تمنّا او آرزو درلو دل چي رسول اللهﷺ د هغه په کورکي و اوسیږي، نو رسول اللهﷺ چي به د انصارو پر هر کلي او کور ورغلی هغو به د اوښي قیضه یا مهار ونیوی او ویل به یې: یا رسولَ الله! عدد، عُدې او مناعې ته راځه، مګر رسول اللهﷺ به ورته ویل: اوښه ایله کړی دا په خپله د مقصد ځای ته ځي، دا د اللهﷻ له طرفه امر کړل سوې ده چي هغه ځای ته ولاړه سي کوم چي زما د استوګني دپاره هلته د اللهﷻ إراده سوې ده، خلکو به هم اوښه پرېښوول، بیا چي به پر بل کلي راغلی بیا به خلکو اوښه ونیول او رسول اللهﷺ به ورته ویل: پرې یې ږدی دا امر کړه سوې ده، خلکو به هم پرېښوول، واقعًا یې هم اوښه خپل اختیار ته پرې ایښي وه نه یې ټک ته مجبوره کول او نه یې را ګرځول هري خوا ته چي اوښه تله د دې خوښه وه، پر هر کلي چي به راغله خلکو به غوښته چي اوښه ونیسي مګر رسول اللهﷺ به ورته ویل: پرې یې ږدی.

اوښه رهي وه تر څو چي د دغه اوسني مسجد نبوي ځای ته ورسېدل چي هغه وخت یوه خرابه مځکه وه او دغه مځکه د دوو یتیمانو وه، اوښه دلته پر دغه مځکه په خپله إراده چوکه سوه، رسول اللهﷺ پر سپور دی نه ځني کښته کیږي، اوښه بیا ولاړه سوه څه مخ ته ولاړه بیرته یې شا ته وکتل او را وګرځېدل بیرته راغله پر هغه

اولني ځای بیا چوکه سوه، پر دغه مبارک او مشرف ځای چي الله جل جلاله دغه ځای مبارک کړی او مشرف کړی ؤ اوښه چوکه سوه، دلته نو رسول الله ﷺ د اوښي څخه کښته سو دغه منطقه د رسول الله ﷺ د ماما ګانو د بني نجار د کورو سره وه او دا د الله جل جلاله توفیق ؤ چي اوښي ته یې ورکړی، ځکه د رسول الله ﷺ هم دا خوښه وه چي د خپلو ماما ګانو سره واړوي او د ده ﷺ په نزول او همسایتوب دوی مکرم کړي.

خلک پر رسول الله ﷺ را ټول دي او خبري ور سره کوي هر یو وایي چي زموږ کور ته را سره راځه، خو ابو ایوب انصاري رضي الله عنه په تلوار راغلی او د رسول الله ﷺ سامان یې له اوښي څخه واخیستی او خپل کور ته یې ننه ایستی، رسول الله ﷺ پوښتنه وکړه چي زما سامان چیري دی؟ ابو ایوب رضي الله عنه و ویل: هغه ما خپل کور ته یو وړی، رسول الله ﷺ و فرمایل «المرءُ معَ رَحلِه» یعني: سړئ د خپل سامان سره وي.

نو د رسول الله ﷺ د استوګني شرف د ابو ایوب انصاري رضي الله عنه په نصیب سو او اسعد بن زُراره رضي الله عنه راغلی د رسول الله ﷺ او ښه یې خپل کور ته بوتله چي بیا نو د اوښي روزنه او پالنه د هغه سره وه.

رسول الله ﷺ پوښتنه وکړه چي دغه مځکه کومه چي اوښه پر چوکه سوه د چا ده؟ ورته و ویل سوه: د دوو یتیمانو ده، ویل: د یتیمانو وصی او متصرف څوک دی؟ د یتیمانو وصي راغلی، رسول الله ﷺ و فرمایل: دغه مځکه درڅخه را نیسم، هغه و ویل: یا رسولَ الله! دا مځکه یې بې قېمته ستا، رسول الله ﷺ و فرمایل: یا په قېمت یې غواړم مقصد مځکه یې څني رانیول او د مځکي قېمت حضرت ابوبکر الصدِّیق رضي الله عنه ورکړی، بیا نو رسول الله ﷺ امر وکړی چي پر دغه مځکه مسجد جوړ کړی.

وروڼو او خوندو! دغه اوسنئ مسجد چي تاسي یې په مدینه منوره کي وینی او لمنځونه پکښي آداء کوی، د رسول الله ﷺ هغه اولنئ مسجد پر دغه مځکه جوړ سو، دغه مسجد پسله بیتُ اللهِ الحرام څخه د مځکي پر مخ هغه تر ټولو مبارک او هغه تر ټولو مشرف مسجد دی چي پر دغه مځکه جوړ سوی دی او دغه مځکه د دغه مسجد دپاره د الله جل جلاله خوښه او اختیار ؤ، ځکه اوښه یې خپل اختیار ته پرېښوول او اوښه په خپل اختیار او د الله جل جلاله په إراده پر دغه ځای چوکه سوه، یا (پرېوتل)

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو پر دغه ځای د مسجد نبوي د جوړېدلو سِر او سبب هم دغه دی چي دغه ځای الله جل جلاله د دغه مسجد دپاره اختيار کړی دی نه بل چا، اوس نو په دغه پاک او مبارک ځای کي د مسجد نبوي د جوړولو کار شروع سو، لکه څرنګه چي مخ کي مو درته وويل: رسول الله ﷺ د ابو ايوبِ انصاري په کور کي سکونت او استوګنه اختيار کړه، د ابو ايوب رضی الله عنه کور دوه منزله ؤ او رسول الله ﷺ ته يې هغه لوړه کوټه ورکړه، ځکه ابوايوب رضی الله عنه ويل: يا رسولَ الله! دا نه ده مناسبه چي زه تر تا لوړ واوسېږم، مګر رسول الله ﷺ ورته وويل: يا ابا ايوب! ما ته خلک راځي نو ما او خلکو ته په ختلو او کښته کېدلو کي تکليف دی، زه به کښته واوسېږم او ته لوړ، ابو ايوب هم قبوله کړه.

هلته د مسجد په جوړولو شروع وسوه، ټول اصحابِ کرام کار کوي ېبله څنده او د اولي ورځي څخه د مسجد په کار شروع وسوه، ځکه الله جل جلاله موږ د دې دپاره پيدا کړي او را استولي يو چي مځکه آباده او ودانه کړو، الله جل جلاله فرمايي:

﴿ هُوَ أَنشَأَكُم مِّنَ ٱلۡأَرۡضِ وَٱسۡتَعۡمَرَكُمۡ فِيهَا ﴾ [هود:٦١]

يعني: همدغه الله تاسي د مځکي څخه پيدا کړي ياست او په دغه مځکه کي د إعمار او آبادېدلو طلب درڅخه کوي.

الله جل جلاله زموږ څخه د خير او برکت په کارو د مځکي تعمير او آبادول غواړي، نو ځکه د مسجد په جوړولو ژر او فوري شروع وسوه او د مسجد د جوړولو په وخت کي به صحابهٔ کرامو د ستړيا د لېري کولو او فکر مشغولولو دپاره دغه بيتونه ويل:

اَللّٰهم لا عيشَ الا عيشَ الآخره ۞ فاغفرِ للأنصارِ والمهاجره

رسول الله ﷺ هم د اصحاب کرامو سره کارکاوه، نو ده ﷺ به هم دغه بيت د دوی سره وايه مګر خوله به يې خطا وتل، داسي به يې وايه:

اَللّٰهم لا عيشَ الا عيشَ الآخره ۞ فاغفر للمهاجرين والأنصار

دا ولي؟ ځکه رسول الله ﷺ شعر نه وايه او الله جل جلاله فرمايي:

﴿ وَمَا عَلَّمۡنَٰهُ ٱلشِّعۡرَ وَمَا يَنۢبَغِي لَهُۥٓۚ إِنۡ هُوَ إِلَّا ذِكۡرٞ وَقُرۡءَانٞ مُّبِينٞ ۝٦٩ ﴾. [يس، ٦٩]

يعني: محمّد ﷺ ته موږ نه شعر ور ښوولی دی او نه ده لره شعر ويل ښايي.

نو کله چي به رسول الله ﷺ غوښته چي شعر و وایي خطاوتی به، خپل شعر نه بلکه د بل چا په شعرکي به هم خطاوتی، سره د دې چي رسول الله ﷺ تر هر چا فصیح ؤ مګر شعر یې پر خوله نه ورتلی حتّی هغه شعرونه چي د ده ﷺ په وخت کي په خلکو کي مشهوره وه او خلکو به ویل ده ﷺ نه ویل او که به یې وغوښتل چي شعر و وایي پکښي خطا به سو، د شعر له وزنه به واوښت نثر یا خبره به ځني جوړه سوه، نو دغه د مسجد په کار کي چي به مسلمانانو شعر وایه ده ﷺ به هم ور سره وایه، مګر ژبه به یې د شعر له طرفه د دعاء طرف ته ولاړه.

رسول الله ﷺ د مسجد په جوړولو کي په خپله هم کار کاوه، خښتي او ختې یې ور سره پورته کولې، نو خود صحابهٔ کرامو په کار کولو کي ډېر کوښښ کاوه، ځکه دا عیب ؤ چي رسول الله ﷺ کار کوي او دوی ناست وي، نو خود په کار کولو کي به یې ډېر شدت هم کاوه، خلکو به یوه یوه خښته وړل او پورته کول مګر عمّار بن یاسر ؓ به دوې دوې خښتي وړلې، څومره کار چي خلکو کاوه عمّار ؓ هغومره دوه واره کاوه او رسول الله ﷺ په دغه ورځ ده ته د خیر دعاء وکړه او په عین حال کي یې یوه عجبه پېش ګویي هم ورته وکړه، رسول الله ﷺ و فرمایل: افسوس پر عمّار چي یاغي ډله به یې وژني، په دغه ورځ چي د هجرت اول کال ؤ رسول الله ﷺ هغه خبر او واقعه بیان کړه چي پسله پنځه دیرش کاله څخه پېښه سوه، د صِفین په جنګ کي عمّار ؓ د معاویه ؓ د لښکرو له طرفه شهید و وژل سو.

اوس نو د ورځي کار وسو او د شپې رسول الله ﷺ د استراحت دپاره د ابو ایوب الأنصاري ؓ کور ته ورغلی ځکه د ده ﷺ د استوګني ځای هغه ؤ، ابو ایوب او د ده ښځه چي لوړ اوسېدل وایي: زموږ سره دا بېره را سره وه: که زموږ څخه یو کړپ او درب وسي رسول الله ﷺ په تکلیف کېږي، نو د دغه لوړي خوني په دېواله پوري مښتي په ډېر احتیاط بیدېدلو، ځکه نه غواړو چي موږ دي پر رسول الله ﷺ لوړ یو او نه غواړو چي رسول الله ﷺ ته د ده ﷺ د احترام، عزت او محبت په سبب په کړپې او دربې سره تکلیف ورکړو او نه غواړو چي د وحیو او د ده ﷺ په منځ کي فاصل یا جلا کوونکي سو. خو په یوه شپه کي موږ ته یو تکلیف پېښ سو هغه دا چي: موږ د اوبو چښلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپاره یو منګۍ درلودی او هغه منګۍ مات سو، د منګي اوبه تولو پر مځکه توی سوې.

تاسي ته معلومه ده چي پخواني کورونه داسي نه وه لکه د نن ورځي پاخه کورونه، بلکه د لرګو او خاشو کورونه وه، د دې امکان ؤ چي دغه اوبه کښته وڅڅیږي او رسول الله ﷺ ته تکلیف ورکړي، نو ابوایوب رضی الله عنه وایي: موږ بله یوه تلتکه یا بړستنه بل شئ نه درلودی ژر مو دغه اوبه په دغه تلتک وچي کړې او ټوله شپه ویښ پاته سوو، کله چي سهار سو رسول الله ﷺ ته مو وویل: یا رسولَ الله! دا چه ته کښته یې او موږ لوړ یو دا نه ده صحي او د تیري شپې قصه مو هم ورته بیان کړه او ورته ومو ویل: چي زموږ غوښتنه دا ده چي ته لوړ ولاړ سې او موږ کښته و اوسیږو، رسول الله ﷺ هم دغه د دوی غوښتنه قبوله کړه او هغه لوړ منزل ته وختی.

ابو ایوب رضی الله عنه وایي: موږ به د شپې خواړه تیار کړه او رسول الله ﷺ ته به مو ور وړل بیا چي به مو هغه پاته خواړه څني راوړل نو ما او اُمِ ایوب به د برکت دپاره هغه د ده ﷺ د لاس وهلو له ځایه څخه خواړه خوړل، یوه شپه موږ و رسول الله ﷺ ته داسي خواړه ورولېږل چي په هغه کي مو پیاز او اوږه ګډ کړي وه، بیا چي مو د خوړو لوښئ څني راوړی د ده ﷺ د لاس وهلو اثر مو نه پکښي ولیدی نو ورغلم او ورته ومي ویل: یا رسولَ الله! زما مور او پلار دي تر تا قربان وي خواړه دي بیرته را ولېږل او موږ په هغه کي ستا د لاس وهلو یعني: خوړلو اثر و نه لیدی او زموږ دا عادت ؤ چي ستا څخه به پاته خواړه راغله ما او اُم ایوب به د برکت دپاره ستا د لاس وهلو له ځایه خواړه خوړل، رسول الله ﷺ و فرمایل: ما په دغو خوړو کي د اوږي او پیاز بوی حِس کړی او زه داسي یو سړئ یم چي د خپل رب سره مناجات کوم مګر تاسي یې وخوری، ابوایوب رضی الله عنه وایي: موږ هغه خواړه وخوړل او تر دغه ورځي وروسته مو بیا هیڅکله د رسول الله ﷺ په خوړو کي د پیاز او اوږي څخه کوم شئ نه ګډاوه، یا نه وراچاوه.

دا مي هیر سوه چي درته و وایم: کله چي علي بن أبي طالب رضی الله عنه د رسول الله ﷺ د امانتو د رسولو دپاره په مکه مکرمه کي پاته سو بیا نو څه وخت مدینې منورې ته راغلی؟ علي بن أبي طالب رضی الله عنه د رسول الله ﷺ تر هجرت وروسته نوري درې ورځي په مکه مکرمه کي پاته سو تر څو چي هغه د رسول الله ﷺ سره پراته

(c) ketabton.com: The Digital Library

امانتونه يې تول د هغوو مالکانو ته ورسول، د مکې مکرمې په ښار کې به ګرځېدی او ويل به يې: د هر چا امانت چې د رسول الله ﷺ سره پروت دی را دې سي وادې يې خلې، پسله هغه چې د ټولو خلکو امانتونه يې ور تسليم کړه بيا به يې ويل: د چا امانت خو به نه وي پاته؟ قريشو ورته ويل: يا والله وَفّيتَ و کَفّيتَ.

علي بن أبي طالب ﷺ پسله درو ورځو پرپښو او پياده د مدينې منورې طرف ته رهي سو او په قُباء کې د رسول الله ﷺ سره يو ځای او ملګری سو.

څه موده وروسته رسول الله ﷺ هغه زيد بن الحارثه ﷺ چې په پخوا کې زيد بن محمّد ورته ويل کېده او د رسول الله ﷺ د اهل بيت څخه بلل کېدی (ځکه د ده ﷺ په کور کې لوی سوی ؤ) مکې مکرمې ته ولېږی چې د رسول الله ﷺ اهل او کورنۍ را ولې، زيد بن الحارثه ﷺ هم مکې مکرمې ته ولاړی او د رسول الله ﷺ اهل بيت کرام يې را وستل چې په هغو کې د رسول الله ﷺ زوجه سوده ﷺ او دوې لونې: فاطمه او ام کُلثوم ﷺ، اسامه بن زيد او ام ايمن وه، د رسول الله ﷺ يوه لور زينب ﷺ چې د أبي العاص ښځه وه په مکه مکرمه کې پاته سوه، هغې ته د راوتلو موقع نه سوه برابره ترڅو چې بيا يې د بدر تر غزاء وروسته هجرت وکړی، همدارنګه د دوی سره عبدالله بن أبي بکر د حضرت ابوبکر ﷺ کورنۍ هم را رهي کړل چې په هغو کې اسماء او عائشه ﷺ د ابوبکرالصديق ﷺ لونې هم وې او وروسته به د اسماء ﷺ قصه درته بيان سي چې د هغې د را تګ سره څه پېښه سوه.

په هغه وختو کې مدينې مُنورې يوه تبه درلودل چې هر څوک به د اول وار دپاره هلته ورغلی هغه تبې به پر را تلې او حتّی ډېر کسان يې وژل، نو حضرت عائشه ﷺ وايي: کله چې ابو بکر او بلال ﷺ مدينې منورې ته ولاړل دغه تبې ورته پېښې سوې او زه چې به د دوی پوښتنې ته ورغلم دوی به د سختې تبې په وخت کې د پردېسۍ او نا اميدۍ شعرونه ويل، نو وايي: زه رسول الله ﷺ ته ورغلم او په دغه حال مې خبر کړی، بيا نو رسول الله ﷺ دعاء وکړه او ويل: الٰهي مدينه موږ ته داسې محبوبه وګرځوې لکه د مکې سره چې زموږ محبت ؤ، يا يې تر هغه هم زيات د محبت او صحت ځای وګرځوې، په کاسه او پيمانه کې يې برکت واچوې او دغه تبه ځنې نقل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړې په جُحفه کي يې وکړځوې (جحفه) جدې ته نژدې د يوه ځاى نوم دى.

تردغه ځايه پوري د رسول الله ﷺ د ژوند د يوې مرحلې بيان پاى ته ورسېدى، چي دغه ژوند او دغي مرحلې ته مکي دور ويل کيږي او دغه د مکې مکرمې د دعوت مودې (۱۳) کاله دوام وکړى.

دلته د رسول الله ﷺ د هجرت د واقعاتو د ښه پوهېدلو دپاره څه تبصرې ته ضرورت وينم، خوتر تبصرې د مخه به د هجرت په مقصد او مفهوم ځان پوه او خبر کړو.

د هجرت په باره کي موږ هغه وخت هم څه خبري وکړې چي مسلمانانو د اول وار دپاره حبشې ته هجرت وکړى او اوس به نور هم د هجرت په باره کي په مختصر ډول سره دومره و وايم: چي الله جل جلاله دين او عقيده تر هر شي مقدس کړي دي، کله چي د دين احکام او عقيده د زوال او خرابۍ سره مخامخ وي، يا دين او عقيده د يوه چا له طرفه تهديديږي بيا نو مځکه او وطن، مال او جاه کوم ارزښت او قيمت نه لري، نو ځکه الله جل جلاله پر مسلمانانو دا فرض کړې ده چي د دين او عقيدې د ساتلو په لار کي دغه ټول شيان قرباني کړي، لکه صحابۀ کرامو چي مال او دارايي، صُنعت او تجارت، کسب او کار، ملک او کورونه پرېښوول په تش او خالي لاس په يوه پټو کي مدينې منورې ته ولاړل.

په کون کي د الله جل جلاله د قانون تقاضاء دا ده چي معنوي قوت، هغه قوت چي په سالمه عقيده او په حق دين کي پروت دى، دغه قوت، د وطن ګټي او نور مادي قوتونه ټول ساتلاى سي، په هره اندازه سره چي يو امت په اسلامي اخلاقو پوري لاس ونيسي او د صحي الٰهي دين متابعت وکړي په هغه اندازه سره يې مادي قوت چي عبارت د وطن، مال او عزت څخه دى زياتيږي، بقاء او دوام پيدا کوي او په کومه اندازه سره چي يو ملت د اخلاقو له طرفه فاسد وي، په عقيده کي مضطرب او بې پروا وي، هغه مادي قوت چي دئ نن ورځ د هغه په غرور وطنونه تسخيروي، دغه قوت يې مخ پر زوال او ړنګېدلو نژدې کيږي چي د دغي خبري د تصديق دپاره لوى شاهد د تېر تاريخ واقعات دي.

هو ته به نن ورځ په نړۍ کي داسي يو ملت وينې چي د اخلاقو له اړخه بد اخلاقه وي، د عقيدې له طرفه به هم له حقه څخه ليري وي، خو بيا به هم دغه بد اخلاقه او

(c) kotobton.com: The Digital Library

بې دينه ملت د قوت او ماديا تو له طرفه پر خپلو پښو ولاړ وي، نور ملتونه او وطنونه به د ځان تابع ګرځوي، خو په حقیقت او واقعیت کي دغه ملت په ډېره تیزي سره د خرابۍ او بربادۍ پرطرف رهي دی خو دا چي زه او ته د هغه ملت خرابي او بربادي نه وینو یا یې نه سو لیدلای د هغه سبب د تاریخ د اوږد والي په مقابل کي د انسان د عمر لږ والی او کوتاهي ده، د دغه ملت د خرابۍ پر طرف تګ او رفتار د تاریخ ویښي ستر ګي لیدلای سي، نه د غافل او کم عُمره انسان بیدې ستر ګي، که تاسي غواړی چي د منحرفو او مغروره دولتو نړېدل و وینی! په تاریخ ځان خبر کړی.

نو ځکه الله جل جلاله د دین او عقیدې د ساتلو په لار کي که ضرورت پېښ سي د مال او وطن، آرام ژوند او جایداد قرباني کول، شریعت او قانون ګرځولی دی، دغه قرباني د مسلمانانو دپاره بیرته د مال او وطن، آرام ژوند او عزت د را ګرځولو ضامنه ده، که څه هم په ښکاره او اوله مرحله کي دوی دغه ټول شیان له لاسه ورکړي.

د دغه حقیقت د اثبات دپاره د مکې مکرمې څخه و مدینې منورې ته د رسول الله ﷺ هجرت لوی او کافي دلیل دی چي دغه هجرت په ظاهره او ښکاره سره د وطن پرېښوول او ضایع کول وه، مالونه او کورونه یې پرېښوول، زموږ په اصطلاح په یوه پټو کي له مکې مکرمې څخه و وتل خو په حقیقت کي دغه هجرت د وطن ساتل وه ځکه تر هجرت لږ کلونه وروسته! مسلمانان د هغه دین او عقیدې په برکت چي دوی د هغه د ساتلو دپاره وطن پرې ایښی ؤ، بیرته هغه وطن ته فاتح او کامیابه ورغله.

هغه کسان چي مسلمانانو ته یې آزارونه ورکول او د رسول الله ﷺ د وژلو إراده یې کړې وه اوس په هیڅ بد نیت هم نه سي ورته کتلای او نه سي ور نژدې کېدلای.

د رسول الله ﷺ
د هجرت مهمي او ښکاره نقطې

لومړۍ نقطه: هغه ښکاره شئ چي موږ ته د رسول الله ﷺ له هجرته را معلومېږي هغه دا چي رسول الله ﷺ د ټولو اصحابِ کرامو د جملې څخه حضرت ابوبکر الصدِّیق رضي الله عنه اختیار کړی چي په دغه سفر کي د رسول الله ﷺ ملګری وي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو علماء کرام د دې شخه د حضرت ابوبکر الصدّیقؓ سره د رسول اللهﷺ د محبت اندازه را باسي چې دئؓ تر ټولو اصحابو و رسول اللهﷺ ته ور نژدې ؤ او پسله رسول اللهﷺ شخه هم دئؓ د خلافت وړ او لائق ؤ، چې د دغه مفهوم تائید او تاکید بیا په وروسته کې نور ډیر شیان کوي.

مثلاً رسول اللهﷺ په خپله ناروغي کې د لمنځو د امامت دپاره ابوبکر الصدّیقؓ خلیفه وګرځاوه او پر دې یې ډیر تاکید کاوه چې د خلکو د لمانځه امامت به بېله دهؓ شخه بل څوک نه کوي.

همدارنګه په صحي حدیث شریف کې رسول اللهﷺ فرمایي: که ما د ځان دپاره خلیل پیدا کولای نو ابوبکر به مي د ځان خلیل ګرځولی وای [رواه: مسلم]

نو واقعاً هم اللهﷻ په خپل احسان سره ابوبکر الصدّیقؓ د دغهٔ امتیاز وړ او لائق ګرځولی ؤ، ابوبکرؓ د رسول اللهﷺ په ملګرتیا کې د صدق او اخلاص یوه نمونه او مثال ؤ، بلکه خپل روح او مال یې د رسول اللهﷺ په ملګرتیا او د هغه دپاره قربانول، موږ ولیدل چې رسول اللهﷺ ته یې و ویل: تر هغو به ته غار ته نه ننوزې ترڅو چې زه ورنه سم، دا د دې دپاره: که په دغه غار کې کوم ځیرونکی حیوان، یا مار او لړم، یا یو بل داسي د خطر شئ چې انسان ته ضرر رسوي موجود وي، دئؓ به خپل ځان د رسول اللهﷺ قرباني کړي او موږ ولیدل چې څنګه یې خپل مال، خپل زوی، خپله لور، خپل مولٰی او شپانه د رسول اللهﷺ د خدمت دپاره دغه د هجرت په تکلیفي او خطرناکه سفر کې منظم کړي او ګمارلي وه.

قسم په الله دغه محبت او قرباني پر هر هغه مسلمان چې پر الله او رسول الله ایمان لري واجب او لازم دي، رسول اللهﷺ په هغه حدیث شریف کې چې امام بخاري او امام مسلم یې روایتوي فرمایي:

« لایؤمنُ أحدُکم حتّٰی أکونَ أحَبَّ إلیه من وَلَدِه وَ والده وَالنّاسِ أجْمَعِین »

یعني: ستاسي څخه یوه هم تر هغو کامل ایمان نه دی را وړی، یا کامل مومن نه دی ترڅو چې زه و هغه ته ترخپل اولاد، خپل مور او پلار او ټولو خلکو خوښ او محبوب نه سم. مسلمانانو! ښه متوجه سی او خپل ایمانونه مو د عدل په ترازو وتلی،

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رسول الله ﷺ سره څومره محبت لري؟

دوهمه نقطه: یو مسلمان به د رسول الله ﷺ د هجرت او د حضرت عمرِ فاروق رضي الله عنه د هجرت په منځ کي مقارنه او موازنه سره کوي او په زړه کي به يې دا پوښتنه ور ګرځي چي حضرت عمر رضي الله عنه ولي په ښکاره سره بیله بیري او وارخطايي هجرت وکړی؟ او کفارو ته يې لا دا تحدّي یا ګواښ هم ور کاوه چي زه په هجرت رهي یم د هر چا په زړه کي که یو شئ سته هغه دي را پسي راسي او رسول الله ﷺ په پټه او په ډېر احتیاط سره هجرت وکړی آیا د عمر رضي الله عنه جُرئت تر رسول الله ﷺ زیات او ډیر ؤ؟

د هغو په جواب کي وایم: حضرت عمر رضي الله عنه او بل هر مسلمان د رسول الله ﷺ سره فرق لري ځکه د هر چا تصرف د هغه یو شخصي تصرف بلل کیږي، د هغه تصرف د امت مسلمه دپاره نه قانون ګرځول کیږي او نه شریعت، د هغه خوښه ده کومه طریقه او وسائل چي د هغه د قوت، جُرئت، ایمان او حاله سره وړ او مناسب وي کولای سي چي هغه طریقه د خپل ځان دپاره اختیار او عملي کړي.

مګر رسول الله ﷺ مشرِّع یا د اسلامي قانون جوړوونکی دی یعني: د ده ﷺ ټول تصرفات زموږ دپاره دین او شریعت بلل کیږي نو ځکه د ده ﷺ ټول اقوال، افعال، صفات او تقریر د شریعت دوهم مصدر بلل کیږي، زموږ د دین او شریعت اول مصدر: قرآن دی، دوهم مصدر: د رسول الله ﷺ افعال او اقوال دي، نو که رسول الله ﷺ داسي هجرت کړی وای لکه حضرت عمر رضي الله عنه چي وکړی خلکو به داسي ګمان کولای چي د هجرت دپاره دغه هغه واجبه طریقه ده احتیاط او حذر نه دي روا، د بیري په وخت کي باید څوک پټ نه سي، حال دا چه الله جل جلاله په دې دنیا کي خپل شریعت پر اسبابو قائم کړی دی، که څه هم په حقیقت کي هغه چي زموږ عقیده ده او ایمان پر لرو هغه دا ده: چي اسباب هم د الله جل جلاله په إراده سره برابریږي او کار کوي، مسبب الاسباب رب عزوجل دی، نو ځکه رسول الله ﷺ ټول هغه احتیاطي طریقې او مادي وسائل استعمال کړل چي بشري عقل په دغسي حالاتو کي د هغه تقاضاء کوي، هیڅ یوه داسي وسیله یې نه پرېښوول چي هغه یې نه کړه استعمال.

علي رضي الله عنه یې امر کړی چي د ده ﷺ په بستر کي پرېوزي او هغه د رسول الله ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

خاص پټو پر ځان واچوي او بیا یې یو مشرک پسله هغه چې امین یې و بلی د دې دپاره نوکر کړی چې پر یوه داسي نا معلومه لاریې بوزي چې د دښمنانو په زړه کي نه ورګرځي او بیا یې درې ورځي په غار ثور کي په پټه سره تیري کړې او داسي نور احتیاطات یې عملي کړل چې عقل د هغو تقاضاء کول، دا ټوله د دې دپاره چې دا واضحه او ښکاره سي چې پر الله جل جلاله ایمان درلودل د اسبابو د استعمالولو سره ضِد او منافي نه دی او د رسول الله ﷺ دغه ټول احتیاطات یا د اسبابو استعمالول د بیري په سبب نه وه او نه دا په خیال او تصور کي ورګرځېدل چې د مدینې منورې تر رسېدلو د مخه دي د مشرکانو له طرفه ونیول سي او د دغه إدعاء د اثبات دپاره زموږ دلیل دا دی: پسله هغه څخه چې ټول مادي اسباب پای ته ورسېدل او مشرکان د هغه غار پر شا وخوا را وګرځېدل چې هلته رسول الله ﷺ او د ده ملګری پټ وه، که یوه له مشرکانو سر ورکښته کړی وای دوی به یې لیدلي وای، دلته نو د ابوبکر رضی الله عنه پر زړه بېره غالبه سوه، البته دا بېره هم د رسول الله ﷺ په سبب وه نه د خپل ځان، په دغه وخت کي رسول الله ﷺ څه ورته وویل؟ وې فرمایل:

«یا ابا بکر! ما ظنک باثنین الله ثالثهما؟»

یا ابا بکر د هغو دوو په باره کي څه فکر کوې چې دریم یې الله وي؟

که د یو چا اعتماد پر هغو اسبابو او احتیاطاتو وي چې ده برابر کړي دي په دغسي حال کي څه نا څه بېره ورته پیښیږي، نو دا معلومه خبره ده چې دغه ټول احتیاط او د اسبابو استعمالول رسول الله ﷺ د دې دپاره وکړه چې د شریعت او قانون جوړولو وظیفه آداء کړي او پسله دغه احتیاطاتو او اسبابو یې زړه په الله جل جلاله پوري تړلی ؤ او د هغه رب پر ساتنه یې پوره توکل او اعتماد ؤ، خو دغه کارونه یې د دې دپاره وکړل چې مسلمانان په دې پوه سي چې په هر کار کي باید اعتماد پر الله جل جلاله وي مګر هو دغه اعتماد د دې سره ضد او منافي نه دی چې د هغو اسبابو څخه هم کار واخیستل سي کوم چې الله عزوجل په دې کون کي اسباب ګرځولي دي.

یو بل ښکاره او روښانه دلیل چې موږ یې پردغه موضوع وایو د رسول الله ﷺ هغه حالت دی: کله چې سُراقه پسي ور ورسېدی او د ده ﷺ د وژلو إراده یې درلودل،

که واقعاً هم د رسول الله ﷺ سره ببره ور سره وای او دغه احتیاطات یې د بیرې په سبب سره وای نو اوس به په دغه حال کې چې دښمن پسې ور ورسېدی یو څه ببره ورته پېښه سوې وای، مګر رسول الله ﷺ د بیرې هیڅ احساس نه کاوه بلکه د قرآن مجید په تلاوت او د خپل رب سره په مناجات مشغوله ؤ ځکه د ده ﷺ دا یقین ؤ چې هغه الله چې دئ ﷺ یې په هجرت سره امر کړی دی هغه یې د دښمنانو او د هغوله شره ساتي.

درېیمه نقطه: دا چې رسول الله ﷺ حضرتِ علي ﷜ د دې دپاره په مکه مکرمه کې پرېښاوه چې هغه امانتونه و خپلو خاوندانو ته ورسوي کوم چې د رسول الله ﷺ سره پراته وه دا پر هغه عجیب ضِد او تناقضي حالت دلالت کوي چې مشرکانو د رسول الله ﷺ په باره کې درلودی، په داسي حال کې چې دوی د رسول الله ﷺ تصدیق نه کاوه د درواغو، سحر او لېونتوب تهمتونه یې پر ویل، له بله طرفه دوی پر خپل شا وخوا تر ده ﷺ بل صادق او امین نه سوای پیدا کولای چې خپل امانتونه ورسره کښېږدي، نو یې خپل مالونه او قېمتي شیان بېله رسول الله ﷺ د بل چا سره نه ایښوول چې دا کار پر دې دلالت کوي چې د دوی کفر د شک په سبب نه ؤ چې دوی د رسول الله ﷺ په صداقت او امانت کې شک درلودی، بلکه د دوی انکار او کفر د دوی د تکبّر او حق تر پښو لاندي کولو په سبب ؤ، څرنګه چې دوی پر خپل ریاست بېرېدل نو یې د رسول الله ﷺ له متابعته څخه سرکښي کول.

څلورمه نقطه: عبدالله بن أبي بکر ﷜ چې د مکې مکرمې او غار په منځ کې تګ او را تګ کاوه په مکه مکرمه کې یې اخبار ټولول او بیا یې رسول الله ﷺ او خپل پلار ته ورول او خوریې اسماء ﵂ چې د دوی د خوړو یا خوراکي موادو اهتمام یې کاوه او د دغه سفر دپاره یې دوی ته د دوی د ضرورت شیان برابرول، موږ ته دا لار ښوونه کوي چې پر هر ځوان مسلمان که نارینه وي که ښځه د الله جل جلاله په لارکې د اسلام د اوامرو د تحقّق دپاره او د اسلامي ټولني د جوړولو دپاره دا لازمه او واجب ده چې خپل انتهایي کوښښ وکړي، یوازي دا نه ده کافي چې یو انسان پر خپل ځان سره را ګرځي فقط شخصي او ځاني عبادتونه آداء کوي، بلکه پر هر مسلمان دا لازمه ده چې خپل ټول قوت او طاقت او د خپلي پوهي تخصص د اسلام په لارکې قرباني کړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي دغه قرباني په هر عصر او زمانه کي د اسلام او مسلمانانو د ژوند دپاره د ځوانانو مزیت او سر لوړی وي، نن ورځ هم باید دغه فخر د ځوانانو په نصیب وي، ځوانان کولای سي چي اسلام او اسلامي ټولنه مخ ته بوزي.

که ته هغو کسانو ته وګوري چي د دعوت او جهاد په وخت کي د رسول الله ﷺ پر شا وخوا ولاړ وه وبه ويني چي اکثريت د هغو خلکو داسي ځوانان وه چي د ځوانۍ اولي مرحلي يې نه وې تيري سوي، خو دوی خپل ټول قوت او طاقت د اسلام د نصرت دپاره او د اسلامي ټولني د جوړولو دپاره هيڅ نه دی دريغولی، نن ورځ هم زموږ اميدونه په ځوانانو پوري تړلي دي.

پنځمه نقطه: هغه واقعه چي سُراقه او د ده آس ته هغه وخت پېښه سوه چي دئ په رسول الله ﷺ پسي ورورسېدی، موږ بايد پوه سو چي دغه واقعه د رسول الله ﷺ د خارق العاده هغو معجزو څخه يوه معجزه ده چي د حديثو امامانو د هغې پر صحت او را نقلولو اتفاق کړی دی، چي د هغو په مقدمه کي امام بخاري او امام مسلم دي، نو دا معجزه هم د رسول الله ﷺ نورو معجزو ته ور زياته کړه.

شپږمه نقطه: د رسول الله ﷺ د هجرت په قصه کي د نورو معجزو تر څنګ ښکاره او بارزه معجزه هغه معجزه ده چي رسول الله ﷺ له کوره څخه هغه وخت را ووتی چي د مشرکانو ځوانان شا وخوا د ده پر کور را ګرځېدلي وه او د ده ﷺ د وژلو په انتظار وه خو الله جل جلاله د دوی ټولو سترګي په خوب داسي ور وتړلې چي يوه هم و نه ليدی، يوازي دا نه چي نه يې وليدی بلکه د دوی د دغه مؤامرې او توطئې د مسخره کولو دپاره رسول الله ﷺ د دوی ټولو سرونه په خاورو ور ډک کړل، رسول الله ﷺ د دوی تر منځ په داسي حال کي تېر سو چي د الله جل جلاله دا قول يې تلاوتا وه چي فرمايي:

﴿وَجَعَلْنَا مِنۢ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَغْشَيْنَٰهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ﴿٩﴾﴾.

دغه معجزه د هغه وخت او هري زمانې وکفارو ته د يوه اعلان په مثال سره ده، چي هو تاسي رسول الله ﷺ او د هغه و پيروانو يا متابعينو ته د دين او دعوت په لار کي د څه مو دې دپاره تکليف او آزار ورکولای سی خو دا دا معنٰی نه لري چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله جل جلاله دوی پرېښوول او هېڅکله بیا دوی نصر او کامیابي نه سي لیدلای، مشرکانو او د دین ټولو دښمنانو ته دا نه ښایي چي دغه د ځه مو دېږ دپاره په خپله کامیابي او د مسلمانانو په وژلو او آزارولو خوشاله سي، ځکه د مسلمانانو ملګری رب عزوجل فرمایي:

﴿أَلَآ إِنَّ نَصۡرَ ٱللَّهِ قَرِيبٞ ۝﴾ [بقره: ۲۱۴]

بېشکه چي د الله جل جلاله نصرت و مسلمانانو ته ډېر نژدې دی او ممکن د دغه نصرت وسائل په هره لحظه کي د الله عزوجل په إراده موجود او آماده سي.

اوومه نقطه: دغه د هجرت په قصه کي موږ ولیدل چي د مدینې منورې مسلمانانو که نارینه وه که ښځي، که لویان وه که کوچنیان په څومره شدید محبت او د زړه په اخلاص سره د رسول الله ﷺ استقبال او ښه راغلی وکړی، دوی هره ورځ د خپلو کورو څخه تر مدینې منورې دباندي را وتل او د لمر تر سوځوونکو شعاعو لاندي به د رسول الله ﷺ د را تګ په انتظار تر ماپښینه پوري ولاړ وه، کله چي به ګرمي ډېره زیاته سوه او د ورځي ډېره حصه به تېره سوه نو به خپلو کورو ته ولاړل چي د سبا ورځي د انتظار دپاره آمادګي ونیسي، کله چي بیا رسول الله ﷺ مدینې منورې ته ورسېدی د مسلمانانو په زړو کي احساسات او عواطف پر جوش راغله او په ژبه سره یې د ده ﷺ د استقبال او ښه راغلي قصیدې او ترانې ویلې او رسول الله ﷺ هم د دوی د محبت په بدله کي محبت ورکاوه، تر داسي اندازې چي د بني نجار هلکان شا وخوا پر را ګرځېدلي وه او د استقبال یا ښه راغلي ترانې یې ویلې رسول الله ﷺ و فرمایل: آیا تاسي زما سره محبت لری؟ ما خوښ لری؟ په والله زما زړه ستاسي سره محبت لري.

دغه صحنه او کیفیت موږ ته دا راښیي چي د رسول الله ﷺ محبت یوازي د ده ﷺ په متابعت کي نه دی، بلکه محبت د متابعت اساس او باعث دی، که چیري عاطفه او محبت په زړه کي نه وي د متابعت دپاره شوق نه پیدا کیږي، هغه قوم خطا وتلی دی چي وایي: د رسول الله ﷺ محبت بله معنٰی نه لري بېله متابعت او اقتداء څخه او دوی دا هېره کړې ده چي متابعت بېله قلبي محبت څخه په وجود نه سي را تلای او هغه شئ چي تا و متابعت ته ورکشوي هغه قلبي محبت دی چي احساسات او

(c) ketabton.com: The Digital Library

عواطف دي پر ښور را ولي، نو ځکه رسول الله ﷺ د ایمان اندازه د ده ﷺ په محبت سره ښوولې ده هغه چي فرمايي:

« لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ وَالِدِهِ وَوَلَدِهِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ »

[رواه: البخاري]

ژباړه: یوه ستاسي تر هغو کامل ایمان نه دی راوړی، یا کامل مومن نه دی ترڅو چي زه وهغه ته تر خپل مور او پلار، خپل اولاد او ټولو خلکو خوښ او محبوب نه سم.

اتمه نقطه: کله چي رسول الله ﷺ د ابو ایوب انصاري رضي الله عنه په کور کي ؤ مونږ ته د هغه محبت څخه چي صُحابهٔ کرامو د رسول الله ﷺ سره درلودی یو بل شکل را ښکاره سو او هغه شئ چي د هغه محبت څخه دلته زمونږ مقصد دی هغه د ابو ایوب او د هغه د ښځي هغه تبرک دی: کله چي به د رسول الله ﷺ د خوړلو لوښی د رسول الله ﷺ څخه راوړل سو دوی به د هغه ﷺ د ګوتو په ځایو پسي د تبرّک دپاره ګرځېدل، نو د دې څخه دا معلومه سوه چي د رسول الله ﷺ په آثارو تبرّک کول یو مشروع، جائز او مباح کار دی او رسول الله ﷺ هم هغه تبرُک مقرره کړی دی.

یعني: په هغه خبر سو او رَد یې نه کړی. د هجرت پر قصه به په دغه اندازه تبصره کولو سره کفایت وکړو خو دا دي تاسي ته معلومه وي چي د سیرت النّبي ﷺ پر هره موضوع تاسي دغسي تبصرې کولای سی او احکام ځني را ایستلای سی، سیرت النّبي ﷺ فقط قصې او تاریخ نه دی چي فقط ویل یا اورېدل دي بلکه دا زمونږ د پیغمبر او لار ښوونکي ﷺ ژوند او زمونږ د شریعت د جوړولو مصدر او مرکز دی، هر څومره چي فکر پکښي کوی او هر څومره چي یې څېړی په هغه اندازه سره مو دیني معلومات پراخه کېږي او پر هغه اندازه احکام ځني را ایستلای سی ځکه د رسول الله ﷺ هر قول او هر فعل زمونږ دپاره دیني او تشریعي حکم لري زمونږ مسلمانانو د دین او شریعت دپاره، د قناعت او تسلیمېدلو دپاره فقط دغه کافي دي چي و ویل سي: رسول الله ﷺ داسي فرمایلي دي یا رسول الله ﷺ داسي کړي دي دغه زمونږ دین او شریعت دی، نو سیرت النبي ﷺ چي هر څومره څېړې پر هغه اندازه احکام ځني را ایستلای سې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الحمد لله د الله ﷻ په توفيق سره د سرور كائنات ﷺ ژوند د كتاب په ليكلو كي تر دغه ځايه د رسول الله ﷺ د رسالت د اولنيو ديارلسو كلو ژوند چي د مكې مكرمې ژوند يا دوره ورته ويل كيږي بيان كړل سو او اوس د مدينې منورې د ژوند يا دورې په حوادثو او واقعاتو شروع كيږي، په راتلونكي بحث كي به إن شاء الله تعالٰى د رسول الله ﷺ د مدينې منورې د ژوند حالات په تفصيل سره مطالعه كړی.

و ما توفيقي إلاّ بالله عليه توكلت و إليه أنيب.

وصلى الله تعالى على خير خلقه محمّد وآله وأصحابه و أهل بيته وسلّم تسليماً كثيراً.

ممكن د مدينې منورې ژوند او زمانه و درو مرحلو ته تقسيم كړو،

اوله مرحله: دا هغه مرحله ده چي په هغه كي فتنې او مشكلات وه، په دغه مرحله كي د مدينې منورې له داخله مشكلات وه، له خارجه څخه د اسلام د دښمنانو حملې وې، چي دغي اولي مرحلې د حُديبيې تر صُلحي پوري دوام درلودی او دغه صُلحه د هجرت د شپږم كال د ذوالقعدې په مياشت كي وه.

دوهمه مرحله: دا هغه مرحله ده چي د مشركانو د مشرانو سره د حُديبيې په صلحه كي د نه تعارض يا جنګ نه كولو فيصله وسوه، چي و دغي مرحلې ته (مرحلةُ الهُدنه) ويل كيږي او دغه مرحله د هجرت د اتم كال د روژې په مياشت كي د مكې مكرمې په فتحه سره پای ته ورسېدل او په دغه مرحله كي د شا وخوا پاچهان و اسلام ته دعوت كړل سوه.

درېيمه مرحله: هغه مرحله ده چي په ډلو ډلو خلك د الله جل جلاله دين او اسلام ته داخلېدل، قبائل او اقوام په دسته جمعي او د ډلو پر شكل مدينې منورې ته د اسلام را وړلو دپاره ورتله او په اسلام مشرفه كېدل، چي دغي مرحلې د رسول الله ﷺ تر رحلته پوري دوام وكړی چي دغه رحلت د هجرت په يوولسم كال او د ربيع الأول په مياشت كي پيښ سو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مدينې منورې د ژوند اوله مرحله

دا هغه مرحله ده چې د هجرت په شروع کې د رسول الله ﷺ او مسلمانانو دپاره نوی ژوند شروع کيږي، د هجرت څخه يوازي دا مقصد نه ؤ چې مسلمانان د تکاليفو او آزارو، مشکلاتو او پسخندو څخه ځان خلاص کړي، بلکه هجرت د رسول الله ﷺ او مسلمانانو دپاره دا موقع هم برابره کړه چې د يوه أمن او امان په ښار کې يوه نوې اسلامي ټولنه جوړه کړي، نو ځکه پر هر قدرت لرونکي مسلمان دا فرض وه چې د دغې نوې ټولنې او نوي وطن په آبادولو او جوړولو کې حصه واخلي او خپل ټول وَس او توان د دغه مقصد د حاصلولو دپاره وښندي او په دې کې هيڅ شک نسته چې رسول الله ﷺ د دغې ټولنې د جوړولو دپاره امام او قائد، لارښوونکی او هادي دی او بېله منازعې او اختلافه د دغه کارو مشري د رسول الله ﷺ وه.

هغه قومونه چې په مدينه منوره کې اوسېدل او د رسول الله ﷺ ورسره معامله وه پر درې قسمه وه چې د هر قوم حال نسبت د هغه بل قوم حال ته ډېر واضح فرق او مختلف شکل درلودی او رسول الله ﷺ د هر قوم يا هرې ډلې دپاره خاص مسائل درلودل چې د هغه بل قوم او ډلې د مسائلو څخه مختلف او بل شان وه، چې دغه درې قسمه ډلې يا قومونه په داسې ډول سره وه:

لومړئ: د رسول الله ﷺ هغه غوره او مکرم، پاک او صالح اصحاب کرام رضي الله عنهم.

دوهم: هغه مشرکان چې تراوسه يې ايمان نه ؤ راوړی او دوی د مدينې منورې د اصلي قبيلو غړي او افراد وه، بلکه ځيني يې مشران هم وه.

درېيم: يهود، چې يهود بيا په خپله درې قبيلې وه.

اولاً: هغه مسائل چې رسول الله ﷺ د خپلو اصحابو په سبب د هغو سره مواجه او مخامخ ؤ: هغه دا چې د مدينې منورې د ژوند کيفيت په تمامه معنٰی د هغه حال او کيفيت څخه مخالف ؤ چې مهاجرو مسلمانانو په مکه مکرمه کې درلودی، هغه وخت چې دغه اوسني مهاجر مسلمانان په خپل ښار او مکه مکرمه کې وه که څه هم دوی يوې کلمې سره را جمعه کول او د ټولو هدف يو ؤ مګر دوی په مختلفو کورو کې سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاشلي وه، مظلومه وه، ذليله وه، شړل سوي وه، دوی د هيڅ شي قدرت نه درلودی، امر او حکم د دوی د دين د دښمنانو په لاس کي ؤ، نو دغو مسلمانانو هلته نه سوای کولای چي يوه نوې اسلامي ټولنه په هغو مادو او شرائطو سره جوړه کړي چي هره انساني ټولنه ضرورت ورته لري، نو ځکه موږ وينو کوم قرآني آياتونه يا سورتونه چي په مکه مکرمه کي نازل سوي دي فقط د اسلام مبادي يا هغه اولني شيان بيانوي او داسي اسلامي اوامر يا قوانين ښکېږي دي چي هر فرد يې په انفرادي ډول سره عملي کولای سي، په هغو قرآني اوامرو کي خلک ښو او د خير وکارو ته هڅول کيږي، مسلمانان په ښو اخلاقو امر کيږي، د رذائلو او کښتو کارو څخه منعه کيږي.

مګر په مدينه منوره کي د اولي ورځي څخه د مسلمانانو حکم د دوی په خپل لاس کي ؤ او هيڅا پردوی حکم او تسلط نه درلودی نو اوس دوی ته دا موقع برابره سوه چي د تمدن او آبادۍ په کارو مشغوله سي، د معيشت او اقتصاد، د حکومت او سياست په کارو مشغوله سي، جنګ او صلحي ته متوجه سي، د حلال او حرام، عبادت او اخلاق او داسي نور ديني او دنيوي مسائل په پراخه اندازه زده او عملي کړي، دوی ته اوس موقع مساعده سوه چي يوه نوې اسلامي ټولنه جوړه کړي، داسي ټولنه چي د ژوند په ټولو امورو او مرحلو کي د جاهليت د ټولني سره فرق ولري بلکه په ټول عالَمِ انساني کي تر هري ټولني ښه او بهتره وي او دغه د دوی ټولنه، د دوی اخلاق او معاملات د اسلامي دعوت دپاره يو ښه مثال او نمونه وګرځي، هغه ټولنه جوړه کړي چي دوی د هغې ټولني د جوړولو دپاره لس کاله په مکه مکرمه کي رنګارنګ عذابونه او تکليفونه ګاللي او زغملي وه.

مګر دا دي هم درته معلومه وي چي د دغسي سالمي ټولني جوړول نه په يوه ورځ کي امکان لري نه په مياشت او کال کي، بلکه د دغسي ټولني د جوړولو دپاره ډېر اوږد وخت په کار دی چي په هغه اوږده موده کي شريعت او قانون جوړ سي او په تدريج سره د هغه شريعت په عملي کولو خلک تربيه کړل سي، چي د دغه شريعت جوړوونکی الله جلّ جلاله ؤ، چلوونکی، جاري کوونکی او ښوونکی يې رسول الله ﷺ ؤ.

او صَحابۀ کرامو رضي الله عنهم اجمعين هم دغه شريعت او قانون په پراخه زړو سره قبلاوه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هغه احکام يې پرخپلو ځانو عملي کول، د دغو مومنانو په باره کې الله جل جلاله فرمايي:

﴿إِنَّمَا ٱلْمُؤْمِنُونَ ٱلَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ ٱللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ ءَايَٰتُهُۥ زَادَتْهُمْ إِيمَٰنًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ۝٢﴾. [الأنفال:۲]

يعني: حقيقي مومنان هغه کسان دي: کله چې پر دوی الٰهي آياتونه وويل سي نو د دوی ايمان په زيات سي او پر خپل رب توکل کوي.

که څه هم د دغسي مسائلو تفصيل زموږ د بحث موضوع نه ده خو موږ د ضرورت پر اندازه دغه مسايل بيان کړه.

دا هغه لوی کارؤ چې د مسلمانانو په متعلق رسول اللهﷺ د هغه سره مخامخ ؤ چې دا د اسلامي شريعت، اسلامي دعوت او محمّدي رسالت هغه اساسي مقصد او هدف ؤ، د رسول اللهﷺ دپاره دغه کار هغه اساسي کارؤ خو تلواري کار نه ؤ بلکه دغه کار د وخت په تېرېدلو سره کېدی، خو هلته نور داسي مسائل وه چې اهميت يې تر دغه لوی او مهم کار لږ ؤ مګر تلواريې غوښتی، هغه داسي:

د هجرت په شروع او په مدينه منوره کي مسلمانان پر دوه قسمه وه، يو قسم مسلمانان هغه وه چې په خپله مځکه، خپلو کورو او د خپلو مالو سره وه، بله هيڅ پرېشاني يې نه درلودل بېله هغه څخه چي يو سړئ يې په خپل کورکي د ژوندانه د ضرورياتو د پوره کولو دپاره غواړي، چي دا د انصارو ډله وه، خو په خپله د انصارو په منځ کي بيا قبيلوي شديد نفرت، د زړو عناد او عداوت د ډېري مودې څخه پروت ؤ، په نژدې تيرو سوو وختو کي يې ډېر شديد جنګونه سره کړي وه.

او د مسلمانانو هغه بله ډله هغه مهاجرين وه چي هر شئ په مکه مکرمه کي ځني پاته ؤ فقط خپل ځانونه يې مدينې منورې ته رسولي وه، خپل مقدس وطن او اقارب، خپلوان او عزيزان، اهل او عيال، کور او کهول، مال او منال، دولت او ثروت، صنعت او تجارت يې ټول په مکه مکرمه کي پرې ايښي وه، دلته په مدينه منوره کي نه د شپې د تېرولو ځای لري نه د خوړلو شئ، نه کارسته چي وېې کړي، نه مال لري چي شپه په تېره کړي او د دغو مهاجرينو شمير لږ هم نه ؤ او ورځ په ورځ نور هم پسي زياتېدل،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه هر هغه چا ته چي پر الله او رسول الله ایمان لري په هجرت سره امر سوی ؤ او دا هم معلومه خبره ده چي مدینه منوره یو غني او ثروتمن ښار هم نه ؤ، نو د مدینې منورې اقتصادي موازنه خرابه او متزلزله سوه، په دغه شکېدلي حالت کي اسلام دښمنو قواوو تقریبًا اقتصادي بندیز هم پر ولګاوه، خوراکي او ارتزاقي مواد یې د مدینې منورې څخه بند غوندي کړه، نو خود اقتصادي حالت نور هم خراب سو.

دا د مسلمانانو د دوو مختلفو ډلو په متعلق ستونځي او مشکلات وه.

ثانیًا: هغه دوهم قوم چي هغه مشرکان وه خو د مدینې منورې د قبائلو اصلي او اساسي غړي وه، دوی پر مسلمانانو کوم تسلط نه درلودی خو په زړو کي یې شک ؤ او د خپلو پلرو د دین په پرېښوولو کي متردِد وه، مګر د دغه حالته سره سره یې د اسلام او مسلمانانو سره په زړو کي چم او عداوت نه درلودی او ډېر وخت نه سو پر تېر چي اسلام ته داخل سوه او صادقه مسلمانان ځني جوړ سوه، مګر په دغو خلکو کي بیا داسي خلک هم وه چي په زړو کي یې د رسول الله ﷺ او مسلمانانو سره شدید عداوت او عناد درلودی، خو دا یې په وسه نه وه پوره چي خپل عداوت او دښمني ښکاره کړي بلکه د وخت او حالاتو د مراعت په سبب مجبوره وه چي د دوستۍ او مودّت اظهار وکړي، چي د دغو خلکو مشر او رئیس عبدالله بن اُبئ بن سلول ؤ.

عبدالله بن اُبئ بن سلول څوک ؤ؟

څه موده مخ کي او د بُعاث تر جنګ وروسته د أوس او خزرج قبیلو پردې اتفاق کړی ؤ چي دغه عبدالله به د دغو قبیلو دپاره د پاچا او رئیس په صفت سره مني او تر دغه د مخه هیڅ وخت داسي نه وه پېښه سوې چي دغه دواړي قبیلې دي د یو چا مشرتوب قبول کړي، نو د ده د تاج دپاره یې ملغلري او جواهرات هم سره یو ځای کړي وه چي ده ته د پاچهۍ تاج ور جوړ کړي او د مدینې منورې پاچا یې وګرځوي، په دغه وختو کي رسول الله ﷺ مدینې منورې ته ورغلی، د دغه عبدالله بن سلول له قومه چي کوم څوک مسلمانان سوي وه هغه خلک د رسول الله ﷺ تا بع سوه.

د دغه عبدالله په ګمان: رسول الله ﷺ د ده پاچهي د ده څخه واخیستل، نو خود په زړه کي یې د رسول الله ﷺ سره ډېر شدید عداوت درلودی او کله چي یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا ولیدل چې حالات داسې سوه چې ده ته پر شرک پاته کېدل نفعه نه رسوي او د دنیوي ګټو څخه محرومه پاته کیږي نو د بدر تر غزاء وروسته په ظاهره مسلمان سو مګر په زړه کې هغه کافر ؤ، هر وخت چې به د رسول الله ﷺ او مسلمانانو د آزارولو او تاوان رسولو موقع په لاس ورغله خامخا به یې هغه کار کاوه او د ده هغه نور ملګري چې د ده په پاچهي کې به وزیران او رئیسان وای او اوس د رسول الله ﷺ په را تګ سره هغه هم د دغو منصبو څخه محرومه سوه، هغو هم د دغه عبدالله سره د ده د شیطاني نقشو او دسیسو په عملي کولو کې کومک کاوه او ډیر ځله به یې د مسلمانانو نوي ځوانان او ضعیف العقله کسان د خپلو دسیسو د عملي کولو دپاره د لاس آله ګرځول.

ثالثاً: یا دریېمه ډله چې هلته موجوده وه هغه یهود وه، دا هغه یهود وه چې په پخوا کې د رومان له ظلمه حجاز ته راغلي وه، که څه هم دوی په اصل کې عِبرانیین وه خو پسله هغه چې حِجاز ته راغله په ژبه، په لباس، په عاداتو او اصطلاحاتو د عربو سوه، حتّٰی د قبیلو او افرادو نومونه یې هم عربي کړل، د عربو سره یې د بنځو له طرفه دوستی هم وکړې، خو پر دغه ټولو سربېره یې هغه خپل ذاتي جنسیت یا قومیت هم ساتلی ؤ، په عربو هیڅ نه سوه ګډ، بلکه په خپل اسرائیلي او یهودي جنسیت به یې فخر هم کاوه او عرب یې ډېر سپک او خوار بلل، تر داسې اندازې چې عرب یې (اُمیّین) بلل، یعني: وحشیان او بیعقلان، پست او اراذل.

د عربو مالونه یې په هره طریقه سره چې وي د ځان دپاره حلال او مباح بلل، لکه څرنګه چې الله جل جلاله د دوی دغه قول او عقیده بیانوي او فرمایي:

﴿قَالُواْ لَيۡسَ عَلَيۡنَا فِي ٱلۡأُمِّيِّـۧنَ سَبِيلٞ﴾. [آل عمران:۷۵]

یعني: بېشکه دغه یهودي کتابیانو به ویل: نسته پر موږ باندې د دغو اُمیّانو په حق کې هیڅ ګناه، چې موږ یې مالونه وخورو یا چم او خیانت ور سره وکړو.

د یهودو په مسلک اُمیّان و هر هغه چا ته ویل کیږي چې یهود نه وي او دغو یهودو د خپل دین د نشرولو دپاره هیڅ حماس او احساس نه درلودی بلکه د دوی سره چې هغه دیني سرمایه پاته وه هغه فال، سحر، کوډي او جادو وه او په دغو شیانو یې خپل ځانونه اهلُ العلم او روحاني قائدان بلل، په کِسب او پیسه ټولولو کې ماهران او

(c) ketabton.com: The Digital Library

استادان وه، د حبوباتو او خرما، د شرابو او لباسو تجارت د دوی په لاس کي ؤ، واردات يې غله او شراب وه، صادرات يې خرما وه، بېله دې څخه يې نور هم تجارتي او صنعتي کارونه کول، د عربو څخه يې ځو چنده ګټي اخيستلې، يوازي تجارت يې نه ګاوه بلکه سود او ربا يې هم خوړل، د عربو شيخانو او رئيسانو ته به يې ډير ډير پورونه ورکول، هغو به بيا دغه مالونه په بې پروايي سره د دې دپاره مصرفول چي شاعران يې په خپلو اشعارو کې صفت وکړي او په خلکو کي يې نوم لوړ سي، خو چي بيا به يې د يهودو پورونه له سواي آداء کولای نو به يې خپلي زراعتي مځکي او باغونه پر هغو ګرو کړه، ځو کاله به نه وه تېر سوي چي دغه مځکي او باغونه به د يهودو سوه.

يهود د چمو او دسيسو، د فساد او شيطانتو خاوندان وه، د عربي او همسايه قبيلو په منځ کي به يې فساد او شيطانت جوړ کړی، عربي قبيلې به يې په پټو چمو او دسيسو په پرله پسې جنګو داسي سره اخته کولې چي هغه به په ځان نه سوه پوه او دې جنګو به کلو کلو دوام درلودی، هر وخت چي به يهودو وليدل چي د جنګ اور مړي به يې ... يا مړ کيږي بيا به يې د هغه د ... کله دپاره شيطانتونه او فسادونه جوړ کړه او دوی به آرام ورته ناست وه، په دغه اورو کي به يې د عربو سوځل په پټه خوله سره ليدل او بيا به يې د عربي قبيلو مشرانو ته د سود او ربا درانه پورونه د دې دپاره ورکول چي د مسکنت او غربيي په سبب د جنګو څخه لاس وانخلي، يهودو په دغه کار سره دوې ګټي کولې، يو خو يې خپل يهودي کيان د عربو څخه په دا سي دول ساتلی ؤ چي عرب يې په خپل منځ کي په جنګو اخته کړي وه او بل يې د ربا بازار تود ؤ چي ځو چنده ګټي يې اخيستلې او بې اندازې ثروت يې لاس ته راوړی.

په مدينه منوره کي د يهودو درې مشهوره قبيلې اوسېدلې:

۱ ـ بنو قينُقاع، چي د خزرج د قبيلې متعاهدين وه او کورونه يې دننه يا داخل په مدينه منوره کي وه.

۲ ـ بنو النضير.

۳ ـ بنو قُريظه، چي دغه دوې قبيلې د أوس د قبيلې متعاهدين وه او تر مدينې منورې دباندي اوسېدل او دا هغه قبيلې وې چي همېشه به يې د أوس او خزرج

(c) ketabton.com: The Digital Library

د قبیلو په منځ کي جنګونه پېښول او په خپله دغه یهودي قبیلو د بُعاث په جنګ کي ګډون او اشتراک هم وکړئ.

دا معلومه خبره ده چي د یهودو څخه دا امید نه کېدی چي اسلام ته دي بېله بُغضه او عناده په بله سترګه وګوري، ځکه رسول الله ﷺ د دوی د قوم او جنسه څخه نه ؤ چي دوی دي د قومي عصبیت په سبب د هغه تر څنګ و درېږي او بل دا چي د اسلام دعوت، صالحه دعوت ؤ چي د پاشلو زړو په منځ کي یې الفت پیدا کاوه، د دښمنیو او عداوتو اور یې واژه او په ټولو کارو کي یې خلک و امانت او دیانت ته را بلل، خلک یې په دې سره امر کول چي پاک او حلال مالونه وخوري چي د دې ټولو معنٰی دا وه چي د یثرِب عربي قبائل باید په خپلو منځو ګي الفت او محبت سره ولري نو په دغه حالت کي خامخا دغه عربي قبیلې د یهودو د هغه شیطاني اِعمالو څخه خلاصېدلې، د یهودو تجارتي رونق پای ته رسېدی او هغه د رِبا مالونه کوم چي د دوی د سرمایه داری اساس او مرکز بلل کېدی حرامېدل، بلکه د دې ډېر احتمال ؤ چي دغه عربي قبائل وېښ او متوجه سي، کوم باغونه او ځمکي چي یهودو د رِبا په معاملو څني اخیستي وه بیرته خپل لاس ته را وړي.

کله چي یهود د اسلامي دعوت په مفهوم پوه سوه او وې لیده چي اسلامي دعوت غواړي چي په یثرِب کي استقرار او آرامي را ولي، د خپلو ځانو دپاره یې دغه ټول تاوانونه تر نظر وایستل نو ځکه یهودو د هغې ورځي څخه چي رسول الله ﷺ مدینې منورې ته راغلی دننه په زړو کي د اسلام او د رسول الله ﷺ سره شدید عداوت درلودی، که څه هم دوی په شروع کي د دغه عداوت د ښکاره کولو جرئت نه درلودی خوپسله څه مودې څخه یې دغه عداوت واضحه او روښانه سو.

د یهودو دغه عداوت په واضحه ډول په هغه واقعه کي ښکاره کېږي چي ابن اسحاق یې دأم المؤمنین صفیه رضي الله عنها څخه روایتوي، صفیه رضي الله عنها چي د رسول الله ﷺ زوجه او د حُیَی بن أخطب یهودي لور ده او دغه حُیَی بن أخطب د مدینې منورې د یهودو د مشرانو څخه ؤ، چي دا قصه به په وروسته کي راسي چي رسول الله ﷺ د صفیې رضي الله عنها سره څنګه واده او نکاح وکړه، دغه صفیه رضي الله عنها وایي:

زه کوچنۍ وم او پرخپل پلار تر ټولو اولادو ګرانه وم، هر وخت چي به پلار ولیدم غېږ به یې را ته خلاصه کړه او په بغل کي به یې ونیولم، دغه رنګه پرخپل اکا چي ابویاسر ورته ویل کېده هم ګرانه وم، کله چي رسول الله ﷺ مدینې منورې ته راغلی او په قباء کي یې واړول سهار وختي زما پلار حُيَی بن أخطب او زما اکا ابو یاسر بن أخطب د هغه ﷺ د لیدلو دپاره ورغله او ماښام د لمر لوېدلو سره ستړي هلاک، غمجن او پریشانه بیرته کور ته راغله، صفیه ؓ وايي: څرنګه چي زه کوچنۍ وم د هغه پخواني عادت سره سم په ډیر شوق او چابکي سره دوی ته ورغلم (یا دوی ته مي ور وځغستل) مګر په دغه ورځ د هغه غم په سبب چي د دوی سره ؤ یوه هم ما ته و نه کتل، یوازي دا نه چي په غېږ کي یې و نه نیولم بلکه را ته و یې هم نه کتل، ډیر غمجن او پرېشانه وه، صفیه ؓ د دغې ورځي خبري بیا په وروسته کي بیانوي او وايي:

وامي ورېدل چي زما اکا ابو یاسر زما پلار ته و ویل: آیا هغه هغه دی؟ یعني: دغه سړی هغه نبي دی چي موږ ته په تورات کي ذکر سوی دی؟

پلار مي و ویل: هو والله.

اکا مي ویل: آیا تا وپېژندی او یقین دي سو؟

پلار مي ویل: هو.

اکا مي ویل: نو د ده په باره کي څه نیت او إراده لرې؟

پلار مي و ویل: تر څو چي ژوندئ یم په والله دښمني او عداوت به ورسره کوم.

سبحان الله! د یهودو دغه حال دی په حق پوهېږي او حق ور معلوم سو مګر پر دغه واقعیت سر بېره د حق سره عناد او عداوت کوي دا د یهودو خوی او عادت دی، د نن ورځي یهود هم هغه یهود دي او هغه یې عداوت دی، نه پوهېږم چي جاهل او بې خبره مسلمانان څنګه پر یهودو اعتماد کوي؟ او ولي دوستي ورسره کوي؟

د یهودو د عداوت او خیانت بل شاهد د عبدالله بن سلام ؓ هغه قصه ده چي امام بخاري یې روایتوي، عبدالله بن سلام ؓ چي د مدینې منورې د یهودو د لویو علماوو او احبارو څخه ؤ دئ وايي: زه د خپلي خاله سره ناست وم خبر راغلی چي محمّد ﷺ مدینې منورې ته را ورسېدی، عبدالله بن سلام په لوړ آواز سره تکبیر و وایه

(c) ketabton.com: The Digital Library

(الله اکبر) خاله یې په تعجب کې سوه چې عبدالله څنګه د دغه سړي په را تګ سره چې وایي نبي دی تکبیر وایې؟ نو خاله یې ورته وویل: قسم دی که موسیٰ بن عمران راغلی وای تا به داسي تکبیر نه وای ویلی، عبدالله بن سلام ﷜ ورته و ویل: خاله! دغه سړئ او موسیٰ ورونه دي هغه نبي ؤ او دئ هم نبي دی، خاله یې ورته و ویل: ستا پر حال دي افسوس وي ته څنګه وایې: چې دا سړئ نبي دی؟ عبدالله﷜ ورته وویل: هغه علامې چې د نبي آخر زمان په باره کي په تورات کي ذکر سوي دي هغه ټوله په ده کي موجودي دي.

خاله یې ورته وویل: ولاړ سه او ځان ته صحي حال معلوم کړه.

عبدالله بن سلام ﷜ هم په تلوار د بني نجار منطقې ته ورغلی او د رسول الله ﷺ څخه یې داسي خبري واورېدې چې هغه ټولي د راتلونکي نبي علامې وې، عبدالله بن سلام پر هغه ځای او په هغه ساعت ایمان را وړی، عبدالله بن سلام﷜ د مدینې منورې د یهودو څخه هغه اول یهودي دی چې په اسلام مشرفه کیږي او بیا یې رسول الله ﷺ ته و ویل: یا رسولَ الله! یهود تهمتي او بُهتان ویونکیٌ قوم ده‌ی، د مخه تردې چې ته زما په باره کي پوښتنه ځني وکړې که دوی زما په اسلام خبر سي نو بیا ستا په حضور کي پر ما بُهتان او تهمتونه وایې، نو د مخه تردې چې زما د اسلام خبر نشر سي یهود او د هغو مشران را وغواړه او د دوی څخه زما په باره کي پوښتنه وکړه.

رسول الله ﷺ یهود را وغوښتل او عبدالله بن سلام ﷜ دالته په یوه خونه کي پټ سو، یهود راغله او کښېنستل، رسول الله ﷺ دوی و اسلام ته دعوت کړل خو دوی د اسلام د قبلولو څخه انکارکوي او اسلام نه قبلوي، بیا نو رسول الله ﷺ د عبدالله بن سلام په باره کي پوښتنه ځني وکړه، چې عبدالله بن سلام په تاسي کي کوم مقام او درجه لري؟ یهودو و ویل: هغه په موږ کي لوی عالم او د لوی عالم زوی دی، زموږ سردار او د سردار زوی دی، په موږ کي د ښه او لوړ مقام خاوند دی.

رسول الله ﷺ وفرمایل: که هغه ایمان را وړی بیا تاسي څه وایاست؟

یهودو وویل: الله ذي یې له دې کاره وساتي او دغه جمله یې دوه درې واره وویل.

عبدالله بن سلام ﷜ د هغه پټه ځایه را ووتی او وویل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

أشهد أن لا إله إلاّ الله وأشهد أن محمّداً رسولُ الله،

دا پر يهودو لوی دليل ؤ چي دا دين حق دی مګر يهودو و ويل: دئ په موږ کي بيعقل، درواغجن او جاهل دی او د ده نور بد يې هم بيانول.

دغه د يهودو غدر او خيانت دی، لږ وخت د مخه يې اقرار کاوه چي عبدالله په موږ کي عالم، مشر او شريف دی، مګر کله چي يې وليدل چي خبره د دوی په نفعه او فايده نه ده نور څه وايي.

يهود وفاء او وعده نه لري، په عربي کي متل دی چي وايي:

(اليَهود ليس لَهُمُ العُهود)

يعني: يهود پر خپلو وعدو او عهدو وفاء نه لري.

دا هغه اوله تجربه وه چي رسول اللهﷺ او مسلمانانو ته د مدينې منورې د داخلېدلو په اوله ورځ د يهودو په باره کي حاصله سوه.

موږ مخ کي د اسلامي نوي ټولني د جوړولو دپاره د مشکلاتو خبري کولې او د دغو ذکر سوو درو ډلو: مسلمانانو، مشرکانو او يهودو مشکلات، هغه مشکلات وه چي مسلمانانو خاصتاً رسول اللهﷺ ته له داخله څخه متوجه وه، يعني د رسول اللهﷺ او مسلمانانو دپاره د دغو درو ډلو داخلي مشکلات دغه بېل بېل مشکلات وه، مګر له خارجه څخه هغه شريره قُوه چي د مسلمانانو ضِد او د اسلام دښمنه قوه وه هغه قريش وه.

د لسو کلو را هيسي هغه وخت چي مسلمانان په مکه مکرمه کي د دوی تر لاس لاندي وه دوی د عذاب ټولي طريقې که وهل او ټکول وه، که عذابونه او آزارونه وه، که لوږي او مقاطعې وې پر استعمال کړې، بيا چي مسلمانانو مدينې منورې ته هجرت وکړی د دوی ټول مالونه که مځکي وې که کورونه، که مالونه وه که حيوانات ټول يې غصب او مصادره کړل، د مسلمانانو او د دوی د ښځو او او لادو په منځ کي يې جلا والی را وستی او پر کومو کسانو چي يې قدرت پيدا کړی هغه يې بنديان کړه او عذابونه يې ورکول، يوازي دا نه وه بلکه د رسول اللهﷺ چي د اسلامي دعوت خاوند ؤ د وژلو اراده يې هم وکړه، چي دئ او د ده دعوت ټول له منځه يوسي او د دغه دسيسې د عملي کولو دپاره يې خپل ټول طاقت استعمال کړی، پسله دغو ټولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

عذابو او آزارو څخه کله چي مسلمانانو داسي ځځکي ته هجرت وکړی چي د دوی څخه پنځه سوه کیلومتره لیري وه قریشو بیا په سیاسي عمل لاس پوري کړی.

قریشو په عربو کي دیني او دنیوي صدارت او ریاست درلودی ځکه دوی د حرم اوسېدونکي وه او د بیت الله شریفي تصرف د دوی په لاس کي ؤ، نو یې د جزیرة العرب نور مشرکان د اهلِ مدینه پر ضد و پارول تر داسي اندازې چي مدینه منوره د شدیدي مقاطعې په حالت کي سوه، واردات یې لږ سوه او د مهاجرو مسلمانانو شمېر ورځ په ورځ زیاتېدی او دا معلومه خبره وه چي د مکې مکرمې د طاغي مشرکانو او د مسلمانانو په منځ کي په نوي یا د هجرت په وطن کي جنګي حالت هم برقراره ؤ نو دا د مسلمانانو حق ؤ چي د مکې مکرمې د طاغیانو مالونه مصادره کړي او واخلي، لکه څرنګه چي هغو د دوی مالونه مصادره کړي او اخیستي وه او مسلمانان پر مشرکانو هغسي عذابونه تېر کړي لکه پر دوی چي یې تېر کړي وه او د هغو د ژوند په لار کي هغسي مشاکل پیدا کړي لکه دوی ته چي یې پیدا کړي وه، کاسه په کاسه ورکړي، دا هم د دې دپاره چي دغه کفار د مسلمانانو د نېستي کولو قدرت و نه لري او د دوی د اسلامي دعوت د مخنیوي وسائل یې د لاسه ووزي.

دا هغه قضیې او مشکلات وه چي رسول الله ﷺ د یوه رسول او لار ښوونکي، د یوه امام او قائد په صفت ور سره مخامخ ؤ.

او رسول الله ﷺ د رسول او رهبر په صفت په مدینه منوره کي دغه وظائف په پوره ډول سره انجام کړل.

هر قوم ته یې د رحمت او شفقت، یا شدّت او عذاب څخه هغه څه ورکړه چي د هغه شي مستحق او لائق وه او په دې کي هیڅ شک نسته چي د رسول الله ﷺ رحمت پر شدت غالبه ؤ، تر څو چي په لږو کلو کي آمریت او اداره اسلام او مسلمانانو ته را وګرځېدل.

ویونکي او اورېدونکي به د رسول الله ﷺ دغه عادلانه او کامیابه تصرفات او حالات په راتلونکي بیان کي په ښکاره ډول سره وویني.

څرنګه چي موږ اوس د هجرت د شروع واقعات بیانوو نو د هغې جملې څخه یوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

واقعه دا وه: چې د هجرت په شروع او ابتداء کې د انصارو د مشرانو څخه يو مشر چې اسعد بن زُراره ﷺ ؤ وفات سو، دا هغه څوک دی چې تر هجرت د مخه د جمعې اول لمونځ د ده ﷺ په کور کې آداء سو او د دغه لمانځه خطبه هم ده ﷺ وويل، دئ هغه څوک دی چې د مصعب بن عمير ﷺ په ملګرتيا به د مدينې منورې پر کلو او کورو ګرځېدی او خلک به يې اسلام ته دعوتول، نو د اسعد بن زُراره ﷺ وفات د هغو لويو واقعو څخه دی چې د هجرت په شروع کې پيښي سوي دي.

او يوه بله لويه واقعه دا وه: کله چې رسول الله ﷺ مکې مکرمې ته نفر ولېږی چې د مکې مکرمې څخه د رسول الله ﷺ او ابوبکر الصدّيق ﷺ کورنۍ راولي تر دغه وخته د هجرت څلور مياشتي تيري سوي وې او په دغو څلورو مياشتو کې په ټولو مسلمانانو کې هيڅ داسي نارينه کوچنئ نه ؤ پيدا سوی چې ژوندئ دي پاته سي، په مسلمانانو کې چې به هر نارينه کوچنئ وزېږېدی هغه به مړ سو.

ټول نوي ماشومان چې پيدا کېدل يا به نجوني وې يا به مړه کېدل، دلته يهودو آوازه واچول چې موږ په مسلمانانو سحر کړی دی چې د دوی به هيڅ نارينه کوچنئ نه پاته کيږي او په دې طريقه سره د مسلمانانو ريښه خېژي، ځکه مشران به يې کرار کرار مري او نوی کوچنئ به نه پکښې پاته کيږي چې دا د مسلمانانو د نيستي کېدلو سبب ګرځي او رشتيا هم په مسلمانانو کې څلور مياشتي پرله پسې داسي نارينه کوچنئ نه سو پيدا چې ژوندئ دي پاته سي، د مدينې منورې پوره او کامل ښار او په سوو کورونه او په څلورو مياشتو کې د نارينه کوچني نه پيدا کېدل ډېره عجبه وه، تر داسي اندازې چې خلکو د يهودو دغه آوازه و منل چې رشتيا هم دوی سحر کړی دی، ځکه په دنيا کې به داسي ښار نه وي چې په څلورو مياشتو کې دي نارينه کوچنئ نه سي پکښې پيدا مګر په مدينه منوره کې دا واقعه پېښه سوه، نو ځکه خلکو دغه د يهودو آوازه رشتيا وبلل.

تر څو چې اسماء د ابوبکر الصدّيق ﷺ لور په داسي حال کې مدينې منورې ته راغله چې د حمل آخري مياشت يې وه، اسماء د زبير بن العوام ﷺ ښځه وه او زبير ﷺ د رسول الله ﷺ د عمه صفيه بنت عبدالمطلب زوی دی، اوس چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسماء رضي الله عنها مدينې منورې ته راغله حامله ده او د حمل يې آخري مياشت ده او لږ موده وروسته يې زوی پيدا سو چې عبدالله بن زبير رضي الله عنه دی او مړ هم نه سو، اسماء رضي الله عنها وويل: چې عبدالله و رسول الله ﷺ ته ور ولی، په مسلمانانو کي نارينه کوچنۍ پيدا کيږي او نه مري! رسول الله ﷺ ډېر په خوشاله سو، رسول الله ﷺ په خپله مبارکه خوله کي خرما و ژوول او بيا يې د عبدالله بن زبير رضي الله عنه په خوله کي ور کښېښوول، نو هغه اول شئ چې د عبدالله نس ته ورغلی هغه د رسول الله ﷺ مبارکي نارې وې، د عبدالله په ولادت او ژوندي پاته کېدلو سره مسلمانان ډېر خوشاله سوه، د ډيري خوشالۍ څخه يې عبدالله پر سرو گرځاوه، مسلمانانو د مدينې منورې په لارو او کوڅو کي د خوشالۍ مظاهره وکړه او په لوړ آواز يې د الله اکبر تکبيرونه ويل.

دا تړوله د نارينه کوچني د پيدا کېدلو په سبب چي مړ هم نه سو او د خوشالۍ ځای دا وُچي د يهودو هغه د سحر آوازه هم په ماته سوه، نو د عبدالله بن زبير رضي الله عنه پيدا کېدل د مسلمانانو په تاريخ کي لويه فتحه بلل کيږي، عبدالله بن عمر رضي الله عنه چې د عبدالله بن زبير رضي الله عنه د ولادت ورځ يې ليدلې ده چي په دغه ورځ صحابهٔ کرامو د ده د زېږېدلو په سبب تکبيرونه ويل او بيا يې د ده رضي الله عنه د شهادت ورځ هم وليدل، چي د حجاج بن يوسُف الثقفي لښکرو شهيد کړی او هغو هم تکبيرونه ويل، نو عبدالله بن عمر رضي الله عنه وايي: د عبدالله بن زبير د پيدا کېدلو ورځ مي وليدل او بيا مي د ده د شهادت ورځ وليدل، قسم په الله هغه کسان چي د ده د ولادت په ورځ يې تکبيرونه ويل، تر هغو کسانو ښه او بهتر وه چي د ده د شهادت په ورځ يې تکبير وايه.

د ده د ولادت په ورځ صحابهٔ کرامو تکبير وايه او د ده د شهادت په ورځ د حجاج بن يوسُف الثقفي ياغي او باغي لښکرو تکبير وايه.

او د هجرت په اتمه مياشت کي رسول الله ﷺ د ام المؤمنين حضرت عائشه رضي الله عنها د حضرت ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه د لور سره واده وکړی.

دغه د هجرت د اولو وختو څه واقعات ستاسي د معلوماتو د زياتوالي د پاره درته بيان کړل سوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نوي تولني جوړول

مورږ مخ کې و ويل: چې رسول الله ﷺ د هجرت په اول کال د ربيع الأول د مياشتي په دوولسم تاريخ د جمعې په ورځ چې د ميلادي (٦٢٢) کال د سپتمبر د مياشتي د (٢٧) تاريخ سره برابرۀ په مدينه منوره کي د بني النجار په منطقه کي د ابو ايوب انصاري رضي الله عنه د کور مخ ته د خپلي اوښي څخه کښته سو او وې فرمايل: إن شاء الله منزل يا د استوګني ځاى دلته دى او بيا د ابو ايوب انصاري رضي الله عنه کور ته ولاړى او اول هغه کار چه رسول الله ﷺ د هغه په عملي کولو شروع وکړه هغه پر هغه مځکه چې اوښه هلته چوکه سوې وه د مسجد جوړول وه او دغه مځکه يې د هغې د مالکانو څخه چې دوه يتيم هلکان وه را نيول او قيمت د مځکي ابوبکر الصديق رضي الله عنه ورکړى.

او د مسجد د جوړولو په کار کي په خپله رسول الله ﷺ حصه اخيستل چې خښتي او ډبري به يې نقلولې او دغه د رسول الله ﷺ کار کول يا په کار کولو کي حصه اخيستل د صحابۀ کرامو نشاط او احساسات نور هم ور زياتول تر داسي اندازې چې د اصحاب کرامو څخه يوه نفر دغه شعر هم وايه:

لَـئِن قَـعَـدنا والـنَّبِيُّ يَعـمَل لَـذاکَ مِـنّا الـعَـمَـلُ الُمـضل

يعني: که مورږ کښېنو او رسول الله ﷺ کار کوي دغه ناسته زمورږ دپاره ګمراه کوونکى عمل او بد کار دى.

دغه د مسجد مځکه چې خَرابَه مځکه وه په هغه کي د مشرکانو پخواني قبرونه وه، ژوري ګَندي وې، د خرما وُني وې او د غرقد ونه پکښې وه، د رسول الله ﷺ په امر سره د مشرکانو قبرونه وکندل سوه او خاوري يې وغورځول سوې، هغه ګَندي آواري او برابري سوې، د خرما او غرقد وُني پرې کړل سوې، په دغه وخت کي قبله دِ بيت المقدس طرف ته وه، د مسجد د پايو دېوالونه په ډبرو پورته سوه او نور دېوالونه يې په اومو خښتو او ختو پورته سوه، چت يې د خرما په ښاخلو پټ کړل سو او د منځ عمودونه يې د خرما د وُني د تنو څخه ورکړل سوه، پر مځکه يې شګي او رېګ آوار سوه، مسجد ته دري دروازې ورکول سوې، د مسجد اوږد والى سل ذراعه ؤ او بَر يا

(c) ketabton.com: The Digital Library

عرض یې هم دغومره یا تر دغه لږ کم ؤ، د مسجد څنګ یا بغل ته په اومو خښتو کوټې یا حُجرې جوړې سوې چې سرونه یې په ښاخلو او د خرما په پانو پټ سوه چې دا د رسول الله ﷺ د اِزواجو مطهراتو خوني او حُجرې وې، کله چې د دغو حُجرو بناء پوره او کامله سوه نو رسول الله ﷺ د ابو ایوب انصاري ؓ له کوره و دغو حُجرو ته ور نقل سو او دا مو هم درته وویل: چې مسجد یوازي د لمنځو د آداء کولو ځای نه ؤ بلکه یوه مدرسه یا پوهنتون هم ؤ چې مسلمانانو هلته اسلامي تعلیمات او توجیهات زده کول او مسجد د هغو مجلسو ځای ؤ چې هلته هغه مختلفې او یو له بله مروري قبیلې یو ځای کېدې کومې چې د جاهلیت د وختو څخه یې نفرت او نزاع، جنګ او جدل په منځ کي پاته وه او مسجد د اسلامي شئونو د ادارې ځای ؤ او مسجد لکه د نن ورځي پارلمان هلته مشورتي او تنفیذي مجلسونه کېدل، پردې تولو سربېره مسجد د هغو فقیرو مهاجرینو د پاره کور او د استوګني ځای هم ؤ چې نه یې کور درلودی نه اهل، نه یې اولاد درلودی نه قوم.

همدارنګه د هجرت په اول کال کي د لمانځه د رکعتو د زیاتوالي وحي نازلي سوې.

د لمانځه په متعلق درې مرحلې تېري سوي دي، په اوله مرحله کي لمونځ اختیاري ؤ فرض نه ؤ هرچا چې به هر وخت هر څومره لمونځ کاوه د ده خوښه وه، هو رسول الله ﷺ خلک لمانځه ته را بلل او تشویقول خو لمونځ فرض نه ؤ بلکه اختیاري ؤ بېله د شپې د لمانځه څخه چې دغه د شپې لمونځ د سورة المزمل د دغو آیاتو:

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلْمُزَّمِّلُ ۝١ قُمِ ٱلَّيْلَ إِلَّا قَلِيلًا ۝٢﴾

په نزول سره اول یوازي پر رسول الله ﷺ فرض سو او بیا وروسته پر مسلمانانو هم فرض سو، مګر نور لمنځونه تر إسراء او معراجه پوري نه وه فرض سوي خو په معراج کي پنځه لمنځونه فرض سوه، د مخه مسلمانانو لمنځونه کول خو فرض نه وه او بیا په معراج کي پنځه لمنځونه پر ټولو مسلمانانو فرض سوه خو ټول لمنځونه دوه دوه رکعاته وه، سهار، ماپښین، ماځیګر، ماښام، ماخستن، ټول دوه دوه رکعاته وه او مسلمانانو هم تر هجرته پوري دوه دوه رکعاته لمونځ کاوه څو د هجرت په اول کال کي په ماپښین، ماځیګر، ماښام او ماخستن کي زیاتوب وسو او د سهار لمونځ پر هغه

خپل حال دوه ركعاته پاته سو.

تر دغه وخته آذان هم نه ؤ خلک د لمانځه دپاره بېله كومي علامې او بېله رغه را ټولېدل، خلكو به په خپل فكر وخت سنجاوه او د لمانځه د آداء كولو دپاره به په مسجد كي سره يو ځای كېدل نو د هجرت په اولو وختو كي رسول اللهﷺ د داسي شي په باره كي فكر كاوه چي په هغه سره خلک خبر سي چي د لمانځه وخت دی او په دغه باره كي يې د صحابهٔ كرامو سره هم مشوره وكړه، ځينو وويل: (بُوق) يعني: ښكر يا ټولۍ به پيدا كړو، دا يې نه سوه خوښه ځكه ټولۍ يهودو استعمالول.

چا بيا وويل: (ناقوس) به پيدا كړو، ناقوس دوه لرګي دي چي يو يې اوږد او بل يې كوچنئ دی چي يو له بله سره ټكول كيږي، يا خو يې يوه اوسپنه وي او بل يې لرګئ وي چي سره ټكول كيږي، خو ډېر ځله ځنګولې ته هم ناقوس ويل كيږي.

دا يې هم نه سوه خوښه ځكه دغه ناقوس بيا نصاراوو استعمالاوه، خو په دغه ورځ پركوم خاص شي اتفاق و نه سو او سره ولاړل، په وروسته كي يوه صحابي چي نوم يې عبدالله بن زيد ؤ په خوب كي يو سړئ وليدی چي زرغونه كالي يې اغوستي دي او ناقوس ورسره دی، عبدالله ورته وويل: سړيه! دغه ناقوس نه خرخوې؟

هغه ويل: څه په كوې؟ عبدالله ويل: موږ د لمانځه دپاره خلک په خبروو، سړي و ويل: تر دغه ښه شئ دروښيم؟ عبدالله ويل: هو، سړي و ويل: هر كله چي د لمانځه وخت سو په لوړ آواز سره وايه:

« الله اكبر، الله اكبر الله اكبر،

أشهد أن لا إله إلا الله، أشهد أن لا إله إلا الله،

أشهد أن محمّداً رَسولُ الله، أشهد أن محمّداً رَسولُ الله،

حيَّ على الصلوة، حيَّ على الصلوة،

حيَّ على الفلاح، حيَّ على الفلاح،

الله اكبر الله اكبر،

لا إله إلا الله »

ټول آذان يې وروښووی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالله بن زید چي له خوبه را ویښ سو رسول اللهﷺ ته ورغلی او خپل خوب یې ورته و وایه، رسول اللهﷺ و فرمایل: دا ښه خوب دی او دغه جملې بلال رضی الله عنه ته ور وښیه ځکه د هغه آواز لوړ او ښه دی.

(په دغه کي موږ ته د رسول اللهﷺ له طرفه تعلیم دی چي آذان باید هغه څوک وکړي چي آوازئې ښه او لوړ وي، نو مؤذن باید د ښه آوز خاوند وي ځکه خوب عبدالله بن زید رضی الله عنه لیدلی ؤ او رسول اللهﷺ ورته و ویل: آذان دي بلال وکړي).

اوس چي بلال رضی الله عنه لوړ مسجد ته وختی او آذان کوي په دغه وخت کي حضرت عمر رضی الله عنه بیده ؤ او په دغه آذان له خوبه را ویښ سو خو په دغه وخت کي ده رضی الله عنه هم دغسي خوب لیدئ چي آذان پکښې ؤ، نو ژر و رسول اللهﷺ ته ورغلی او ویل: یا رسولَ الله! والله ما دغه شئ په خوب لیدی، رسول اللهﷺ و فرمایل: هو د لمنځو د خبرتیا دپاره دغه آذان ښه او بهتر شئ دی او بیا پر دغه آذان وحيِ هم نازلي سوې چي آذان یې ثابت او قایم کړی، دا د دغه آذان د مشروعیت او شروع کېدلو قصه وه کوم چي هره ورځ پنځه واره د دنیا په آفاقو کي پورته کیږي او د عالمُ الوجود ټول اطراف په رېږدول کیږي، د الله جل جلاله پر وحدانیت او د رسول اللهﷺ پر رسالت شاهدي په آداء کیږي، د دغه آذان په واسطه مسلمانان د یوه الله جل جلاله د عبادت دپاره د الله جل جلاله په کورو کي سره را ټولیږي او یو ځای کیږي.

د مسلمانانو په منځ کي ورور ګلوي

لکه څرنګه چي رسول اللهﷺ د مسلمانانو د یو ځای کېدلو، اُلفت او محبت دپاره مسجد جوړ کړی، دغه رنګه یې یو بل کار هم وکړی چي د تاریخ په اوږدو کي ځلانده او روښانه کار دی چي هغه د مهاجرینو او انصارو په منځ کي ورور ګلوي وه.

دا خو درته معلومه ده چي مهاجرین هغو مسلمانانو ته ویل کیږي چي د مکې مکرمې څخه یې مدینې منورې ته هجرت کړی دی او انصار د مدینې منورې هغه مسلمانان دي چي د رسول اللهﷺ، او مهاجرینو مرسته او نصرت کوي.

بیا نو رسول اللهﷺ د انس بن مالک رضی الله عنه په کور کي د مهاجرینو او انصارو په منځ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي ورور ګلوي، جوړه کړه هغه داسي: چي په دغه وخت او په دغه کور کي ټول (۹۰) نفره مسلمانان موجود وه چي نیم یې مهاجرین وه او نیم یې انصار وه او د رسول الله صلی الله علیه وسلم په امر یو د انصارو او یو د مهاجرینو شخه سره ورونه سوه، نبوي امر داسي ؤ: د انصارو شخه دي هر نفر د مهاجرینو شخه یو نفر د ځان دپاره اختیار کړي او د ځان ورور دي یې و بولي او هر ورور پسله مرګه شخه د هغه بل ورور میراث وړي، نه ذوی الأرحام او اقربا، یعني: هغه د مړه سوي انسان میراث د ده اقرباوو ته نه رسیږي بلکه دغه اوسنی ورور ګلوي دوی په میراث کي سره شریکوي او دغه د میراث وړلو حکم د بدر تر غزاء پوري دوام درلودی خو چي بیا د الله جل جلاله دا قول نازل سو چي فرمایي:

﴿ وَأُوْلُواْ ٱلْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَٰبِ ٱللَّهِ ﴾ [الأنفال:۷۵]

نو د میراث حکم بیرته هغو خپلو اقرباوو ته وګرځېدی، په اول کي دا کار په دې سبب ؤ چي هغه د جاهلیت قومي عصبیت له منځه ولاړ سي، د مسلمانانو له منځه د رنګ او نسب، وطن او قومیت، فرق او اختلاف ورک سي او یوازي اسلام د خلکو د تعلق او دوستی سبب وګرځي او هیڅوک و هیچا ته بېله خپلي عقیدې، اخلاقو او تقوی نه سي ور نژدې کېدلای (یعني د خلکو د نژدې کېدلو وسیله یوازي عقیده ده)

رسول الله صلی الله علیه وسلم دغه اسلامي ورور ګلوي یو نافذ او عملي تړون وګرځاوه نه فقط د خولې خبري، داسي نه چي خلک یوازي په خوله سره یو له بله ورور، ورور، وایي او د عمل یې هیڅ اثر نه وي بلکه په دغه اسلامي ورور ګلوي کي اُلفت او محبت ؤ، قرباني او صداقت ؤ، بل دا چي مهاجرینو خپل وطن، خپل کورونه او خپل مالونه پرې ایښي دي حتّی د مدینې منورې د ژوند او خلکو سره هم نوي او نابلده دي نو خامخا د دوی مسئولیت باید یو څوک پرغاړه وا خلي، د رسول الله صلی الله علیه وسلم په امر د مهاجرینو او انصارو په منځ کي سمدستي واقعي ورور ګلوي شروع سوه، امام بخاري روایت کوي او وایي: کله چي مهاجرین مدینې منورې ته راغله او رسول الله صلی الله علیه وسلم د مهاجرینو او انصارو په منځ کي ورور ګلوي برقراره کړه، سعد بن رُبَیِع رضي الله عنه چي د انصارو شخه دی، عبدالرّحمٰن بن عوف رضي الله عنه چي د مهاجرینو شخه دی په ورور ګلوي اختیار کړی نو سعد رضي الله عنه و عبدالرّحمٰن رضي الله عنه ته و ویل: په انصارو کي زه د ډیر مال خاوند یم، نو زما مال پر

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوو حصو و وېشه یوه حصه یې ستا او بله یې زما او زه دوې ښځې لرم پکښې وګوره هره یوه چې دي خوښه وي زه به یې طلاقه کړم چې عده یې تېره سوه ته یې په نکاح کړه.

ورونړو! دغو موضوعاتو ته په دقت سره توجه وکړئ چې یو مسلمان باید د بل مسلمان سره څومره صدق او اخلاص ولري او ورور ګلوي یې باید په کومه اندازه سره وي؟ نه لکه د نن ورځې ځینې مسلمانان چې د ځاني ګټې دپاره خپل ورور حلالوي.

مګر مهاجرینو د دې مسئلې څخه د ځان په ګټه کار نه اخیستی بلکه عبدالرّحمٰن بن عوف رضی الله عنه ورته و ویل: وروره ستا په اهل او مال کې دي الله جل جلاله برکت در واچوي ما ته صِرف ستاسي بازار راوښیه ستاسي بازار چیري دی؟ عبدالرّحمٰن بن عوف رضی الله عنه پیسې نه درلو دې مګر په اقتصاد او کاروبار پوه سړئ ؤ الله جل جلاله برکت پراېښی ؤ، رسول الله ﷺ فرمایي: عبدالرّحمٰن بن عوف که خاوري خرڅي کړي هم به ګټه وکړي، کله چې عبدالرّحمٰن بن عوف رضی الله عنه وفات سو پاته مال یې د سرو زرو اته ملیونه دیناره ؤ، لکه اوس چې یو سړئ د سرو زرو اته ملیونه پهلوی یا جینی، یا طلاوي ولري.

نو عبدالرّحمٰن بن عوف رضی الله عنه و ویل: بازار را وښیه، سعد رضی الله عنه د بني قینقاع بازار ور وښووی، کله چې له بازاره راغلی څه اندازه پنیر او غوړي یې ور سره را اخیستي وه، دا یې د اولي ورځې ګټه وه، بیا نو هره ورځ بازار ته تلی څو یوه ورځ د رسول الله ﷺ مجلس ته په داسي حال کې ورغلی چې ښه او نوي کالي یې اغوستي وه، رسول الله ﷺ ورته و ویل: وه وه څه پېښه ده؟ ده و ویل: واده مي کړی دی ، ویل څو مَهَر دي ورکړی؟ ویل د خرما د مندکي پر اندازه سره زر.

امام بخاري د ابو هریره رضی الله عنه څخه روایت کوي چې انصارو و رسول الله ﷺ ته و ویل: یا رسولَ الله! زموږ او زموږ د مهاجرو ورونړو په منځ کې دغه زموږ باغونه یا د خرما درختې را و وېشه.

سبحان الله! انصار دغه دي، د ورور ګلوی د اولي ورځې څخه خپل مالونه ور سره تقسیموي، خو رسول الله ﷺ و ویل: یا! بیا نو انصارو مهاجرینو ته و ویل: چې تاسي زموږ سره د باغو په کار کې مرسته کوی او موږ به مو د باغو په حاصلاتو کې را سره شریکان کړو، مهاجرینو و ویل: خوښه او قبوله مو ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه حالات د انصارو پرهغه ډېره مهرباني دلالت کوي چې د خپلو مهاجرو ورونو سره يې درلودل خو بالمقابل مهاجر مسلمانانو د انصارو دغه کرم او محبت ته د پوره تقدير او احترام په سترګو کتل او دغه د دوی اخلاص يې د ځان په ګټه نه استعمالاوه بلکه د انصارو په زراعت او باغو کې يې پوره کار ور سره کاوه مګر د دوی د مالو څخه يې فقط دومره اخيستل چې شپه يې په تېرېدل.

او په حقه د رسول الله ﷺ له طرفه دغه ورور ګلوي يو په زړه پوري حکمت او حکيمانه سياست ؤ او د ډېرو هغو مشکلاتو دپاره چې مهاجر مسلمانان ور سره مخامخ وه ډېر ښه حل او مناسبه لاروه.

لکه څرنګه چې رسول الله ﷺ د مسلمانانو په منځ کې دغه ورور ګلوي بر قراره کړه دغه رنګه يې د مدينې منورې د اوسېدونکو دپاره يوه عهد نامه هم وليکل چې دغه عهد نامې ته موږ په اوسنی اصطلاح د نوي اسلامي دولت دپاره (قانون اساسي) هم ويلای سو، دا داسي عهد نامه يا قانون ؤ چې په هغه سره يې د جاهليت رواجونه او قبيلوي اختلافونه ليري او ورک کړل، دې قانون د نوي دولت دپاره داخلي او خارجي نظام کښېښاوه، په دې قانون کي داسي مادې موجودي وې چې د اسلامي دولت د افرادو په خپل منځي علاقاتو او اړيکو پوري يې تعلق درلودی او همدا رنګه يې د نورو خارجي خلکو يا قبيلو سره په علاقاتو پوري تعلق درلودی، يعني: داسي جامع قانون ؤ چې داخلي او خارجي سياست دواړه پکښي ځای سوي وه، چې اوس به د هغه قانون ځني لويي او مهمي مادې درته بيان سي:

اولنۍ اسلامي قانون

اوله ماده: ټول مسلمانان که د قريشو څخه وي که د مدينې منورې د اوسېدونکو څخه وي او بل هر هغه څوک چې د دوی سره يو ځای کيږي او د دوی په ملګرتيا جهاد کوي، دغه ټول د نورو خلکو څخه جلا ځان ته يو امت دی.

دوهمه ماده: دغه ټول مسلمانان د قبيلوي يا قومي اختلافه سره سره په خپل منځ کي مرسته سره کوي او د خپل بندي يا بنديانو د خلاصولو دپاره په عدل او احسان

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره فدیه ورکوي.

درېيمه ماده: مسلمانان په خپل منځ کي يو پوروړی يا غريب عيالداره نه پرېږدي چي د ده سره مرسته و نه کړي، يا يې د بندي فديه نه کي ور برابره.

څلورمه ماده: ټول مسلمانان هغه چا ته يو لاس دي چي پر دوی ظلم او تجاوز کوي يا په دوی کي فساد او ګناه نشروي، که څه هم دغه څوک په دوی کي د يو چا اولاد وي.

پنځمه ماده: يو مسلمان به بل مسلمان د کافر په بدله کي نه وژني (يعني که يو مسلمان د بل مسلمان کافر ورور و وژني دغه مسلمان حق نه لري چي د هغه کافر ورور په بدله کي دغه قاتل مسلمان و وژني) او نه به د کافر سره د مسلمان په مقابل کي مرسته کيږي.

شپږمه ماده: د کفارو سره به په في سبيلِ الله جنګ او جهاد کي د مسلمانانو صلحه په پوره اتفاق او اتحاد سره وي، داسي نه سي کېدلای چي ځيني مسلمانان په انفرادي ډول د کفارو سره صلحه وکړي.

اوومه ماده: هر هغه مومن چي پر الله او د آخرت پر ورځ ايمان لري او په دغه عهدنامه اقرار کوي او ويې مني، دا نه ده ورته روا چي د يوه کافر نصرت او کومک وکړي يا ځای ورکړي، که يې د کافر مرسته وکړه يا يې ځای ورکړی د قيامت په ورځ پر هغه د الله جل جلاله غضب او لعنت دی او د ده څخه هيڅ شئ نه قبلول کيږي.

(يوازي دغه ماده نه بلکه ټول اسلامي قانون يووار بيا په غور سره ووايه)

څرنګه چي د مدينې منورې ځيني يهود د مسلمانانو سره په دغه معاهده کي شامل او داخل سوه، نو په دغه قانون کي څه مادې د يهودو په باره کي هم سته په ښه غور او دقت سره ورته متوجه سه.

اتمه ماده: د بني عوف يهود په دغه عهد نامه کي د مسلمانانو سره يو ځای دي، د يهودو خپل دين دی او د مسلمانانو خپل دين دی، بېله هغو کسانو چي ظلم يا يوه ګناه وکړي (*يعني هغه ته بيا د اسلامي شريعته سره سمه جزاء ورکول کيږي*) هغه څوک بېله خپله ځانه او خپلي کورنيه بل څوک نه هلا کوي.

نهمه ماده: يهود د خپل خرڅ او نفقې مسئوله دي او مسلمانان د خپل خرڅ او نفقې مسئوله دي او دوی يو د بل مرسته د هغه چا په مقابل کي سره کوي چي د دغه

عهد نامې پر افرادو تجاوز او تېرى کوي.

لسمه ماده: د دغي عهد نامې د منونکو په منځ کي که کوم داسي اختلاف يا قضيه پېښه سوه چي د هغه په نتيجه کي د فساد او فتنې بېره وه، هغه موضوع و الله جل جلاله او رسول الله ﷺ ته راجع کيږي، هر څه چي د هغو حکم ؤ په هغه سره فيصله کيږي.

يوولسمه ماده: د دغي عهد نامې د افرادو څخه هرڅوک که په مدينه منوره کي وي هم په امان دی او که تر مدينې منورې دباندي ولاړ سي هم په امان دی.

دغه قانون نوري مادې هم درلودلې خو دغه ذکر سوي مادې يې زموږ د بحث دپاره مهمي مادې وې، چي بېله رسول الله ﷺ څخه بل هيڅوک حق نه لري چي تر مدينې منورې دباندي د يو چا سره عهد، اتفاق او قرار داد وکړي، نه يهودو او نه د مدينې منورې نورو مشرانو ته دا اجازه سته چي د خارجي خلکو سره تعهد يا اتفاق وکړي، دا کار فقط په رسول الله ﷺ پوري تعلق لري او يوه ماده هم داسي وه: که د يوه چا د بل چا سره دعوه وه يا يې حق ورسره ؤ، د اسلام او مسلمانانو قانون ته به رجوع کيږي، په مدينه منوره کي بېله اسلامه بل قانون نه عملي کيږي او د قريشو په باره کي معامله ډېره شديده وه، هغه داسي:

که چيري د قريشو د کفارو څخه کوم څوک دلته راسي نه به ځای ورکول کيږي او نه به ساتل کيږي، په مدينه منوره کي هيڅکله کافر قريش نه پرېښوول کيږي، د دغه امره څخه داسي معلومېدل چي دا د قريشو پر ضد د جنګ اعلان ؤ چي د هغو سره نه صلحه سته نه ګډ ژوند کول، دا هغه قانون ؤ چي رسول الله ﷺ په الٰهي وحيو سره کښېناوه او اصحاب کرامو وليکی او بيا د مسلمانانو او همسايه يهودو په منځ کي متفق عليه يا په اتفاق سره د ژوند عملي قانون وګرځېدی.

نن ورځ هم دا ممکنه نه ده چي په يوه وطن يا يوه ځکه کي دي اسلامي حکم او شريعت جاري سي (*يعني په يوه ملک کي تر هغو اسلامي قانون نسته*) تر څو چي په دغه قانون چي رسول الله ﷺ اېښی دی عمل و نه سي، ځکه په عين وخت کي د اسلامي شريعت احکام هم داسي دي لکه د دغه قانون مادې.

دغه قانون د اسلام پر عدالت دلالت کوي، تاسي وليدل چي رسول الله ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یهودو سره د ژوند کولو څومره عادلانه مادې کښېښوولې، که په دغو مادو د یهودو له طرفه عمل سوی وای دا ممکنه وه چې د مسلمانانو او یهودو ژوند ته یې ښې خوږې مېوې راوړې وای، خو بد بختانه پر یهودو هغه خپل د مَکَر، چم او خیانت طبیعت غالبه سو او لږ موده وروسته یې هغه مادې چې په دغه عهد نامه کې لیکل سوي وې او دوی پرځان لازمي کړي وې ماتي کړې، د رسول الله ﷺ او مسلمانانو سره یې قِسم قسم خیانتونه وکړه، چې إن شاء الله تعالیٰ په مناسبو وختو کې به په تفصیل سره درته بیان سي.

په ټولنه کې د دغه اسلامي قانون اثر او تاثیر

رسول الله ﷺ په دغه حکمت او دغه پوهې سره د نوي ټولني دپاره دغه د مصلحت او حکمته ډک قوانین کښېښوول، خو دغه ظاهري قوانین اصلاً د هغو معانیو اثر ؤ چې مکرم او جلیل القدره اصحابِ کرامو د رسول الله ﷺ په صحبت او ملګرتیا کې حاصلي کړي وې، رسول الله ﷺ خپل اصحاب کرام د مخه تر دغه قانون پر تعلیم او تربیه، د نفسو پر پاکوالي، د ښو اخلاقو په عملي کولو، د وروګلوی او محبت، د مجد او شرف، د طاعت او عبادت؛ په ادب مؤدبه کړي وه.

تاسي راسی چې دلته د رسول الله ﷺ ځیني هغه اقوال یا لار ښووني را نقل کړو چې خپلو متابعینو یا پیروانو ته یې د ښه ژوند د حاصلولو دپاره فرمایلي دي، دا ځکه چې اول به مو د خپل رهبر او پېشوا جنابِ رسول الله ﷺ په دغه ارشاداتو خبر سو او دوهم به یې د خپل ژوند سر مشق او عملي لار وګرځوو، او درېیم به مو د هغو جاهلانو او ګمراهانو، بلکه د اسلام د هغو دښمنانو لږ رَد ویلی وي، کوم چې د پخوا څخه تر اوسه پوري پر هغه عظیم الشانه جناب او د الله جل جلاله پر را لېږل سوي رسول ﷺ بېځایه او ناوړه نومونه یا القاب ایږدي، خو دا متل موږ ته د پخوا څخه را معلوم دی چې وایي: (د سپي په خوله دریاب نه مرداریږي) یا وایي (د سپو غپا آسمان ته نه رسیږي) یا وایي: (قافله تېرېږي او سپي غاپي) دغه ټول متلونه د اسلام د هغو دښمنانو د حال سره برابر او موافق دي، چې دوی پر اسلام او د هغه پر پېشوا ناوړه خبري کوي.

تاسي به هغه تهمتي القاب اورېدلي وي چې د ډنمارک ګوروانانو او ګاودارانو،

(c) ketabton.com: The Digital Library

يا د ثقافت او تمدن هغو پروفيسرانو چي خپلي لوښي، خوندي، او ښځي د سپو او بزوګانو سره ودوي، يا د بشر د حقوقو هغه غداران چي په يوه وار پوره او كامل وطنونه د ښځو او ماشومانو، سپين ږيرو او ځوانانو سره خرابوي او انسانان يې په بې رحمانه قتل سره وژني، يا يې په هغو بنديخانو كي اچوي چي بشريت او انسانيت د هغو په اعمالو سره شرميږي، تاسي به د دغو نا اهلانو هغه تهمتي القاب اورېدلي وي چي جناب رسول الله ﷺ ته يې نسبت كوي، خو اوس د رسول الله ﷺ د دغو لار ښوونو تر اورېدلو وروسته قضاوت تاسي وكړی چي آيا د دغو خلكو خبري او عمل حق دي كه نا حق؟

د رسول الله ﷺ څخه يو چا پوښتنه وكړه چي كوم اسلام خير او بهتر دی؟ ده ﷺ و فرمايل: چي خلكو ته ډوډی وركوې او هر چا ته كه يې پيژنې كه يې نه پيژنې سلام وراچوې.

عبدالله بن سلام رضي الله عنه چي په اصل كي يهودي ؤ او بيا مسلمان سو وايي: كله چي رسول الله ﷺ مدينې منورې ته راغلی زه ورغلم، كله چي مي د ده ﷺ مخ وليدی زه پوه سوم چي دا مخ د درواغجن مخ نه دی او اوله خبره چي رسول الله ﷺ و فرمايل هغه دا وه: اې خلكو! په خپل منځ كي سلام نشر كړی.

يعني: كه څوك پېژنی كه يې نه پېژنی سلام وراچوی.

تاسي پوهېږی چي د سلام ويلو څه مقصد او څه معنٰی ده؟

دا چي ته د اول وار دپاره د يو چا سره مخامخ سې او د ده دپاره د الله جل جلاله څخه د سلامتيا غوښتنه كوې او ورته و وايې: پرتا دي سلامتيا او د الله جل جلاله رحمت وي، آيا دا ممكنه ده چي ته دي هغه انسان ته تكليف يا ضرر ورسوې؟ هيڅكله نه.

د اسلامي سلام مفهوم او مقصد دغه دی.

او بيا چي هغه مقابل طرف هم په عين لطف او اطمينان سره تا ته دغسي سلامتيا او الهي رحمت و غواړي، دلته به د ټولني د افرادو په منځ كي څومره حُب او همدردي، څومره سكون او اطمينان پيدا سي او سلام ويل يوازي په خوله سره نه دي، بلكه په عمل كي به دي هم د دغه سلام آثار ښكاره وي.

نو رسول الله ﷺ فرمايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

« أيها الناس! افشوا السلام »
اې خلکو! په خپلو منځو کې سلام نشر کړی.
« واطعموا الطعام »
او خلکو ته ډوډۍ ورکوی.
« وصِلوا الأرحام »
او د اقرباوو سره دوستي او همدردي کوی.
« و صَلّوا باللّيل والنّاس نيام »
او د شپې چې خلک بيده وي تاسې لمونځ کوی.
« تدخلوا الجنة بسلام »
په سلامتيا سره به جنت ته داخل سی.
تاسي په دغو څلورو جملو کي په غور او دقت سره فکر وکړی!
همدارنګه رسول الله ﷺ فرمايي: هر هغه څوک چې د ده همسايه د ده له آزارو څخه په امان نه وي هغه جنت ته نه داخليږي.
اوس نو ته فکر وکړه: چې زه ستا همسايه يم او ته زما همسايه يې او د همسايه په باره کي د اسلام امر دغه وي، نو که زه او ته په دغه امر سره عمل وکړو هلته به مو څومره آرام او هوسا بلکه له محبته ډک ژوند وي.
رسول الله ﷺ فرمايي: مسلمان هغه څوک دی چې نور مسلمانان د ده د لاس او ژبي له آزاره څخه سالم پاته سي. يعني: د ده له هره شره څخه که د لاس شر وي او که د خولې شر وي خلک په امان وي.
رسول الله ﷺ فرمايي: ټول مومنان لکه يو سړئ، يا ټول مومنان د يوه سړي يا يوه جسد په مثال سره دي، که د يو چا سترګه خوږېدل ټول بدن يې په تکليف وي، که يې سر خوږېدی ټول جسم يې په تکليف وي، يعني: که په مسلمانانو کي يوه سړي ته مشکل پېښ ؤ، ټول مسلمانان بايد ور سره په تکليف سي او ټول د ده د تکليف د ليري کولو دپاره کوښښ وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ فرمايي: مومن د مومن دپاره داسي مثال لري لکه د دېواله خښتي چي يوه په بله ټينګيږي.

په پښتو کي متل دی وايي: که تا ويل: چي زه يم او ما ويل: چي زه يم، نه به ته يې نِه به زه يم، که تا ويل: چي ته يې او ما ويل: چي ته يې، هم به زه يم هم به ته يې.

رسول الله ﷺ فرمايي: يو د بل سره بُغض مه کوی، حسد مه سره کوی، دسيسې مه سره جوړوی بلکه د الله جل جلاله بندګان او يو د بل سره ورونه اوسی او مسلمان ته دا نه ده روا چي د بل مسلمان ورور سره تر درې ورځي زيات خبري بندي کړي.

رسول الله ﷺ فرمايي: مسلمان د مسلمان ورور دی نه ظلم ور سره کوي او نه يې دښمن ته تسليموي او هر هغه څوک چي د خپل ورور د حاجت په اجراء کولو کي کوښښ کوي الله جل جلاله به د ده حاجت ور پوره کړي، که چا د يوه مسلمانه يو تکليف ليري کړی الله جل جلاله به د قيامت د ورځي د تکاليفو څخه يو تکليف د ده څخه ليري کړي، که چا د يوه مسلمان پَرده وکړه الله جل جلاله به د قيامت په ورځ دده پَرده وکړي.

رسول الله ﷺ فرمايي: پر هغه چا رَحم وکړی چي په مځکه کي دي، هغه څوک به دربانديِ ورحميږي چي په آسمان کي دی.

رسول الله ﷺ فرمايي: هغه څوک مومن نه دی چي دئ ځان مړوي او څنګ ته يې همسايه وږی وي.

رسول الله ﷺ فرمايي: مسلمان ته بد ويل فسق دی او جنګ ور سره کول کفر دی.

رسول الله ﷺ د لاري څخه د آزار د شي ليري کول، لکه سيښه، ډبره، مېخ، د کېلې پوستکی او داسي نور صدقه بللې ده او د ايمان د حصو څخه يې يوه حصه بللې ده.

رسول الله ﷺ خلک د خيرات و ورکولو ته تشويقول او د خيرات داسي فضائل يې ورته بيانول چي د خلکو په زړو کي خيرات خوښ ګرځېدی.

رسول الله ﷺ فرمايي: صدقه او خيرات ګنهونه داسي پټوي لکه اوبه چي اور وژني. (تاسي پوهيږی چي صدقه رَحم پر غريبانو دی)

رسول الله ﷺ فرمايي: هر مسلمان که بل مسلمان ته د لڅوالي په وخت کي کالي ورکړه الله جل جلاله به د جنت کالي په واغوندي. هر مسلمان که بل مسلمان ته په

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوږه کي خواړه ورکړه الله جل جلاله به د جنت د مېوو څخه خواړه ورکړي او هر مسلمان که تږی مسلمان اوبه کړی الله جل جلاله به رحیق مختوم په وڅښي.

(رحیق مختوم) د جنت خوندور شربت دي.

رسول اللهﷺ فرمايي: خپل ځانونه د دوږخ له اوره وساتی که څه هم د نیمي خرما (کجور) په خیراتولو سره وي، که خرما و نه لری نو په ښه خوږه خبره سره.

یعني: یو له بله سره پستې او خوږي خبري کوی.

او پر دغو تېولو ارشاداتو سر بېره رسول اللهﷺ خلک و عفت او نه سوال کولو ته دعوتوي، د صبر او قناعت فضائل ورته بیانوي او فرمايي: که چا فقر او سوال کاوه د قیامت په ورځ به يې پرمخ غوښي نه وي، البته د دې حکمه څخه هغه سوال ګر وتلی دی چي د ډېر ضرورت په وخت کي له چا څخه یو شئ وغواړي.

رسول اللهﷺ د دغو لارښوونو تر څنګ خپل اصحاب کرام عباداتو او هغه اجر او ثوابو ته تشویقول چي د الله جل جلاله سره وه، په دغو لارښوونو او ارشاداتو سره رسول اللهﷺ د خپلو اصحاب کرامو معنویات او مواهب دومره ورپورته کړل چي د بشر په تاریخ کي پس له انبياء علیهم السلام څخه د کمال وهغه لوړي درجې ته ورسېدل.

عبدالله بن مسعود رضی الله عنه وايي: که څوک غواړي چي د یو چا متابعت وکړي او د هغه پرلارورسره ولاړ سي نو دي د هغه چا پر طریقه رهي سي چي هغه پر اسلام او پر سمه لار وفات سوی وي ځکه ژوندي خلک د فتنې او اوښتلو څخه نه دي په امان، نو د رسول اللهﷺ اصحاب د دې امت افضله انسانان وه، زړونه يې پاک وه، په علم کي عمیق وه، دنیوي کاروبار يې لږ ؤ، الله جل جلاله د خپل نبي د صحبت او د دین د اقامت دپاره اختیار کړي وه، د هغو فضیلت وپېژنی، د هغو د لاري متابعت وکړی، څومره چي مو په وسه پوره وي د هغو اخلاق او عادات اختیار کړی هغه پر مستقیمه لار وه.

او بیا په خپله رسول اللهﷺ د ټول امت قائد اعظم داسي ظاهري او معنوي کمالات درلودل، داسي مجد او فضیلت يې درلودی، داسي ښه اخلاق او ښه خویونه يې درلودل، چي زړونه ورکشېدل او ځانونه تر قربانېدل، چي یوه خبره به يې نه وه کړي صحابهٔ کرامو به د هغې پر عملي کولو تلوار کاوه، د خیر په کارو کي يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

رقابت او منافسه سره کول.

نو رسول الله ﷺ په دغه عالي اوصافو سره وکولای سوای چي په مدینه منوره کي یوه نوې د مجد او شرف داسي ټولنه جوړه کړي چي په تاریخ کي یې مثل نه لیدل کیږي او د دغي نوي ټولني د مشکلاتو د لیري کولو دپاره داسي حل پیدا کړي چي یو انسان په راحت سره ژوند پکښي وکړي، دا هم په داسي وخت کي چي د هغه وخت انسانانو د جهالت په تاریکیو کي ژوند کاوه، خو په دغو لارښوونو او په دغو لوړو معنویاتو د دغي نوي ټولني عُنصرونه پوره سوه او د وخت د ټولو مشکلاتو په مخ کي ودریدل، د ورځو او تاریخ مخ یې سمي لاري ته واړاوه.

د مدیني منورې د یهودو سره معاهده

پسله هغه څخه چي رسول الله ﷺ په مدینه منوره کي د نوي اسلامي ټولني اساس ټینګ او مظبوط کړی د مسلمانانو په منځ کي یې عقیدوي، سیاسي او نظامي وحدت را وستی، نو یې دا ښه او غوره و بلل چي د غیر مسلمینو سره هم منظم علاقات ولري او له دې کاره یې مقصد دا ؤ چي ټول بشریت په أمن او سلام، خیر او سعادت کي ژوند وکړي او دغه منطقه په یوه اتحاد کي منظمه سي، او هلته په هغه منطقه کي چي په تعصّب او نفاق سره ډکه وه د عفوي او بخښني طریقه کښېښوول سي، لکه د مخه چي مو درته و ویل: هغه غیر مسلمین چي مدینې منورې ته نژدې پراته وه هغه یهود وه، دغو یهودو که څه هم پټ په زړو کي د مسلمانانو سره عداوت درلودی مګر تر اوسه پوري یې هیڅ مقاومت او دښمني نه وه ښکاره کړي، نو رسول الله ﷺ د یهودو سره هم یوه خاصه معاهده ولیکل یا په بل عبارت د یهودو دپاره یې هم د دوی په خوښه او اتفاق یو قانون ولیکی چي په هغه قانون کي یې یهودو ته دیني او مالي مطلقه آزادي ورکړې وه او رسول الله ﷺ د دوی دپاره د فِراره کولو، یا د مالو د مصادره کولو، یا د دښمنۍ هیڅ سیاست نه ؤ اختیار کړی او دغه قانون د هغه قانون تر څنګ ؤ چي په خپله د مسلمانانو تر منځ لیکل سوی ؤ، چي د هغه قانون مهمي مادې مو درته بیان کړې او اوس به د یهودو سره د لیکل سوي قانون یا معاهدې مهم ټکي درته بیان سي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ – د بني عوف یهود د مسلمانانو سره یو امت دی، د یهودو خپل دین دی او د مسلمانانو خپل دین دی، د دوی مریان او د دوی ځانونه د دوی دي او په دوی پوري اړه او تعلق لري.

۲ – یهود خپل خرځ او مصرف کوي او مسلمانان خپل خرځ او خپل مصرف کوي.

۳ – یهود او مسلمانان به یو د بل مرسته د هغه چا په مقابل کي کوي چي د دوی سره جنګ کوي یا پر دوی تجاوز او تېری کوي.

۴ – یو سړئ د بل حلیف په ګناه نه نیول کیږي او د مظلوم به مرسته کیږي.

۵ – تر کومه وخته چي مسلمانان په جنګ کي وي یهود د مسلمانانو ملګري دي.

٦ – که د دغه عهد نامې د خلکو په منځ کي یوه داسي شخړه یا اختلاف پېښ سو چي د هغه څخه د شر او فساد د پېښېدلو بېره موجوده وه هغه موضوع به الله جل جلاله او رسول الله ﷺ ته محول کیږي. (یعني د هغې موضوع فیصله به په الٰهي قانون سره کیږي)

۷ – قریشو او هغو کسانو ته چي د قریشو نصرت کوي جِوار نه ورکول کیږي.

۸ – مسلمانان او یهود به یو د بل سره د هغه چا په مقابل کي مرسته کوي چي پر مدینه منوره حمله کوي او پر هر چا د هغي حصې ساتنه لازمه ده چي د دوی و طرف ته وي.

۹- دغه عهد نامه بېله ظالمه او ګناهکاره بل څوک نه ماتوي.

یعني: هر چا که دغه عهد نامه ماته کړه هغه ظالم او آثم دی او جزاء ورکول کیږي.

د دغي عهد نامې په لیکلو سره مدینه منوره او د هغې شا وخوا داسي وګرځېدل لکه یو وفاقي دولت یا فدرالي حکومت چي مرکز او پایتخت یې مدینه منوره سو او د دغه حکومت رئیس: که چیري دغه تعبیر صحي وي رسول الله ﷺ دی، حکم او امر په دغه حکومت کي د مسلمانانو دی، نو په دغه عهد نامه سره مدینه منوره د اسلام دپاره یو حقیقي او واقعي مرکز او پایتخت وګرځېده او د دې دپاره چي د أمن او سلام منطقه نوره هم پراخه سي رسول الله ﷺ په را تلونکو وختو کي د نورو قبائلو سره هم د وخت له مراعته سره سم دغسي معاهدې کړي او لیکلي دي، چي په راتلونکو بحثو کي به پر خپل ځای درته بیان سي.

تر هجرت وروسته د قریشو دسیسې

موږ مخ کې هغه تکالیف او آزارونه درته بیان کړل چې د مکې مکرمې کفارو پر مسلمانانو تېرول او د دوی هغه عملونه هم در معلوم سوه چې د هجرت په وخت کې يې د مسلمانانو سره وکړه چې د هغو اعمالو په سبب د مکې مکرمې کفار د دې وړ وګرځېدل چې جنګ ور سره وسي او مالونه يې مصادره کړل سي خو دوی پرهغه اعمالو سر بېره بیا هم هغه خپل عداوت نه پرېښاوه او د غفلت له خوبه نه را ویښېدل، بلکه په دې ډېر خواشیني وه چې مسلمانان ولې د دوی له عذابو څخه خلاص سوه او ولې يې په مدینه منوره کې د امان ځای پیدا کړی، نو يې عبدالله بن أبئ بن سلول ته هغه چې مشرک ؤ او د انصارو رئیس بلل کېدی-

(که رسول الله ﷺ مدینې منورې ته هجرت نه وای کړی او انصارو ایمان نه وای راوړی قریبه وه چې اهل مدینه دغه عبدالله پرخپلو ځانو پاچا ګرځولی وای).

نو قریشو دغه عبدالله بن أبئ او د ده مشرک ملګرو ته خط ولیکی چې ورته لیکلي يې وه: تاسي زموږ سړي ته (یعني رسول الله ﷺ ته) ځای ورکړی، موږ په الله سره قسم یادوو چې یا به جنګ ور سره کوی او له خپله ښاره به يې باسی یا به موږ ټول پر تاسي حمله کوو، تاسي به وژنو او ښځې به مو بندیاني نیسو.

د دغه لیک په رسېدلو سره عبدالله بن أبئ إراده وکړه چې د مکې مکرمې د مشرکانو امر پرځای کړي، دا ځکه چې یو خو ده په خپله د رسول الله ﷺ سره ذاتي حسد او عداوت درلودی ځکه ده دا فکر کاوه چې رسول الله ﷺ د ده پاچهي د ده څخه اخیستې ده او بل د قریشو له طرفه دغه امر هم ورته راغلی.

عبدالرّحمٰن بن کعب رضي الله عنه وايي: کله چې عبدالله بن أبئ او د ده بت پرستو ملګرو ته دا امر ورسېدی، خپل نفري يې د رسول الله ﷺ د جنګ دپاره سره را ټول کړه.

رسول الله ﷺ چې په دغه واقعه خبر سو نو ورغلی او وې فرمایل: د قریشو د جنګ وعدې دغه حال ته ورسولاست؟ قریش دومره ضرر نه سي در رسولای لکه دغه اوس چې يې تاسي په خپله خپلو ځانو ته رسوی، تاسي غواړی چې د خپلو ورونو او اولادو سره وجنګېږی؟ هغو چې د رسول الله ﷺ دغه خبري واورېدې بیرته سره وپاشل سوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او عبدالله بن أبيّ په دغه وخت کي د جنګ إراده پرېښوول. خو دا معلومه خبره وه چي عبدالله همېشه د قريشو ملګری او طرفداره ؤ، هر وخت چي به دا موقع په لاس ورغله چي مسلمانان او مشرکان په جنګ سره اخته کړي ده به خپل ټول کوښښونه کول او په دغه کار کي يهودو هم د ده مرسته کول، مګر هلته د حکيم نبي ﷺ حِکمتونه وه چي د دوی د شر او شيطانت اورونه يې هر وخت په پوره حکمت سره وروژل.

په دغه وختو کي سعد بن معاذ رضي الله عنه د عمرې د آداء کولو دپاره مکې مکرمې ته ولاړی او هلته د پخواني شناخت او تعلق په سبب د أميه بن خلف کور ته ورغلی او بيا يې أميه ته و ويل: زما دپاره داسي فارغه وخت وګوره چي زه پر کعبه شريفه طواف وکړم، أميه هم د غاښت په وخت کي د طواف دپاره را وايستی خو په لار کي ابوجهل په مخه ورغلی، ابوجهل ويل: يا ابا صفوان! دغه څوک در سره دی؟

هغه ويل: دا د اهل يثرب سعد بن معاذ دی.

ابوجهل و سعد رضي الله عنه ته و ويل: ګمان نه کوم چي په أمن سره دي پر کعبه طواف وکړې ځکه تاسي هغه د دينه وتلو خلکو ته ځای ورکړی دی او تاسي دا عزم کړی دی چي د هغو نصرت او کومک وکړی، په والله که دغه ابو صفوان نه وای در سره خپل کور ته به سالم نه وای تللی.

سعد بن معاذ رضي الله عنه په لوړ آواز ورته و ويل: په والله که ته ما له طوافه منعه کړې زه به تا له داسي شي څخه منعه کړم چي هغه و تا ته تر دغه سخت تماميږي، ستا تجارتي لارپر اهل مدينه ده.

کافر قريش، مهاجر مسلمانان تهديدوي

د مکې مکرمې کافر قريشو يوازي په دې سره کفايت و نه کړی چي د مدينې منورې و مشرکانو او منافقانو ته ليکونه وليږي بلکه مهاجر مسلمانانو ته يې هم حال ولېږی چي تاسي په دې مه خطاوزی چي يثرِب ته ولاړاست او زموږ څخه خلاص سواست موږ به هلته پسي درسو او د خپلو کورو په منځ کي به مو نېست او نابود کړو؛

دغه خبري يوازي تهديدونه او وعدې نه وې بلکه رسول الله ﷺ ته د قريشو

(c)Sketabtoon.com: The Digital Library

د خیانت او د شر د ارادې حالات ورمعلوم وه نو ځکه رسول الله ﷺ او مسلمانانو به شپې په بیدارۍ، پیروا او ګزمو تېرولې.

امام مسلم د حضرت عائشې رضي الله عنها څخه روایت کوي چې وایي: د مدینې منورې په اولو شپو کې به رسول الله ﷺ د شپې ویښ ؤ، یوه شپه یې و فرمایل: کشکي زما د اصحابو څخه یو صالح سړئ نن شپه پر ما پیره وکړي، وایي: موږ دالته سره ناست ؤ چې د اسلحې شرنګئ مو واورېدی، رسول الله ﷺ ویل: څوک یې؟ هغه ویل سعد بن أبي وقاص، رسول الله ﷺ ورته و ویل: د څه شي دپاره راغلې؟ ویل زما په زړه کې پر رسول الله ﷺ بېره را ولوېده راغلم چې پیره پر وکړم، رسول الله ﷺ دعاء ورته وکړه او بیا بیده سو.

داسې نه وه چې دغه پیرې ځیني شپې وې او ځیني شپې نه وې بلکه دا د رسول الله ﷺ او مسلمانانو دپاره همېشنئ او پرله پسې کار ؤ، د حضرت عائشې رضي الله عنها څخه روایت دی چې پر رسول الله ﷺ د شپې پیرې کېدلې، تر څو چې د الله جل جلاله دا قول نازل سو چې فرمایي:

﴿وَٱللَّهُ يَعۡصِمُكَ مِنَ ٱلنَّاسِ﴾ [المائده:٦٧]

ژباړه: الله جل جلاله دي له خلکو څخه ساتي.

نو رسول الله ﷺ د هغه خېلي کوټې څخه سر را وایستی او وې فرمایل: اې خلکو زما څخه ولاړ سی الله جل جلاله زه وساتلم.

د مکې مکرمې د مشرکانو له طرفه یوازې رسول الله ﷺ ته خطر نه ؤ متوجه بلکه ټول مسلمانان په خطر کې وه، د أبئ بن کعب رضي الله عنه څخه روایت دی وایي: کله چې رسول الله ﷺ او د ده اصحاب مدینې منورې ته راغله او انصارو ځای ورکړی، ټولو عربو د یوه قوس څخه ویشتل.

یعني: ټول عرب یې یو قسم دښمنان وه او ټولو په یوه سترګه ورته کتل، نو ځکه مسلمانانو شپه بېله اسلحې نه تېرول او د ورځې بېله اسلحې نه ګرځېدل یعني: د شپې او ورځې به اسلحه ور سره وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په جنګ او قتال سره الهي اجازه

د دغه خطرناکو حالاتو په جریان کې کوم چې په مدینه منوره کې یې د مسلمانانو وجود په خطر کي اچولی ؤ او د قریشو پردغه حال یې دلالت کاوه چې دوی هیڅکله د غفلت له خوبه نه را ویښیږي او د خپلو سرکښیو څخه لاس نه اخلي. الله جل جلاله مسلمانانو ته په جنګ کولو سره اجازه وکړه، دا فقط اجازه وه د جهاد فرضیت نه ؤ، الله جل جلاله فرمايي:

﴿أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَـٰتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا۟ ۚ وَإِنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ ۝٣٩﴾ [الحج: ۳۹]

ژباړه: هغو کسانو ته د جنګ اجازه ورکول سوې ده چې د دوی سره د کفارو له طرفه جنګ کیږي، دا هم په دې سبب چې پر دوی ظلم کیږي او بېشکه چې الله جل جلاله د دوی پر نصرت او کومک قادر دی.

کله چې دغه د جنګ کولو اجازه نازله سوه په دغو وختو کې هغه یواځنۍ لوی او سرکښه قوت چې مسلمانانو ته متوجه ؤ هغه د قریشو قوت ؤ، نو حکمت دا ؤ چې مسلمانان خپله سیطره او تسلط پر هغو لارو قائم کړي چې هغه د مکې مکرمې څخه و شام ته د قریشو د تجارت لاري وې او رسول الله ﷺ د دغو لارو د سیطرې دپاره دوه عمده کاره یا دوې نقشې عملي کړې.

اول دا چې: رسول الله ﷺ د هغو قبیلو سره چې د دغو لارو پر شا وخوا پرتې وې یا د مدینې منورې څخه تر دغو لارو پورې پرتې وې، د حِلف یا یو پر بل د نه تجاوز کولو معاهدې ولیکلې، لکه څرنګه چې د مخه د یهودو سره دغسې معاهده لیکل سوې وه دغه رنګه د مخه تر دې چې عسکري نشاط یا عسکري تحرکات او ګزمې شروع سي د (جُهَینه) د قبیلې سره داسې معاهده ولیکل سوه چې یو پر بل به تېرۍ او تجاوز نه کوو، د جُهَینه د قبیلې کورونه د مدینې منورې څخه درې میله لیري پراته وه.

همدارنګه رسول الله ﷺ د نورو قبیلو سره هم نوري د نه تجاوز کولو معاهدې د خپلو عسکري ګزمو او ګښتو په ترڅ کې ولیکلې چې پرخپل وخت به درته بیان سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم دا چي: رسول الله ﷺ دغه د قریشو تجارتي لارو ته پرله پسې معلوماتي ډلي لیږلې، نو د دغو دوو نقشو د عملي کولو دپاره په مسلمانانو کي عسکري نشاط او تحرکات شروع سوه، لیري لیري پیرې او ګزمې شروع سوې،البته دغه کارونه پسله هغه الٰهي اجازې څخه وه چي د جنګ دپاره ورکول سوه.

هغه غزاوي او سریې
چي تر بدر د مخه پیښي سوي دي

دغه یوه شي ته همېشه متوجه اوسی:

د سیرت یا اسلامي تاریخ په کتابو کي هر هغه جنګ ته چي په خپله رسول الله ﷺ وتلی وي (که جنګ سوی وي که نه وي سوی) هغه ته (غزاء) ویل کیږي.

او هر هغه جنګ ته چي رسول الله ﷺ نه وي وتلی بلکه د خپلو قومندانانو څخه یې یو څوک د یوې ټولۍ سره لیږلی وي هغه ته (سَرِیَه) ویل کیږي.

اوس چي مسلمانانو په عسکري حرکت شروع وکړه دغه حرکتونه یې فقط د هغه استطلاعاتي یا استخباراتي ګښتو یا ګزمو په شکل سره وه یعني: د معلوماتو دپاره دورې او ګزمې وتلې، د دغه تلو او راتلو څخه د مسلمانانو مقصد دا ؤ چي پر مدینه منوره را ګرځېدلي لارې ور معلومي سي او هغه لارې ور معلومي سي چي مکې مکرمې ته ځي او د هغو قبیلو سره د صلحې معاهدې ولیکي چي د دغو لارو پر شا وخوا پرتې دي.

او په عین وخت کي د مدینې منورې مشرکان او یهود او د شا و خوا هغه صحرایي عرب چي مشرکان وه او پر دوی را ګرځېدلي وه په دې پوه کړي چي مسلمانان قوي دي او د هغه پخواني ضعفه څخه خلاص سوه.

او په عین وخت کي قریشو ته هم اخطار ورکړي چي د غفلت له خوبه را ویښ سی او ممکن قریش پرخپل تجارت او اقتصاد دغه خطر حس کړي او د صلحې لار اختیار کړي دغه قصد او إراده پرېږدي چي د مدینې منورې مسلمانان د خپلو کورو په منځ کي و وژني او د هغه ضعیفه مسلمانانو چي په مکه مکرمه کي پاته دي آزارول پرېږدي او مسلمانان د خپل رسالت د رسولو دپاره په جزیرةُ العرب کي حُر او آزاد پرېږدي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس به د دغه لېړل سوو سَرِیو حالات په اختصار سره درته بیان سي:

اوله سریه: چي سریۀ سیفُ البحر ورته ویل کیږي (سیفُ البحر) د هغه ځای نوم دی چي دغه ټولۍ هلته ولاړل. (نو ځکه په دغه نامه سره و بلل سوه)

د هجرت په اول کال د روژې په میاشت کي چي د (۶۲۳) میلادي کال د مارچ میاشت وه رسول الله ﷺ یوه ټولۍ یا سریه جوړه کړه چي شمېر یې (۳۰) نفره ؤ او ټول مهاجرین وه او د دغي ټولۍ مشر یا قومندان سیدنا حمزه بن عبدالمطلب ﷺ د رسول الله ﷺ اکا ؤ، د دغي ټولۍ بیرغ سپین او د بیرغ اخیستونکی (ابا مرثد بن کناز بن حصین الغنوي) ؤ، د دې ټولۍ وظیفه دا وه: چي د قریشو پر هغه قافله حمله وکړي چي له شامه را رهي سوې وه او درې سوه نفره ور سره ملګري دي، د دغي قافلې مشر ابوجهل ؤ دا هغه اوله ټولۍ ده چي په اسلام کي جوړېږي، حمزه ﷺ د دیرشو نفرو مهاجرینو سره د قافلې و طرف ته رهي سو او هلته د سیف البحر په منطقه کي د قافلې سره مخامخ سو دواړه طرفه د جنګ دپاره مخ په مخ سره و درېدل، دا ممکنه وه چي د قافلې د خلکو او مسلمانانو په منځ کي جنګ پېښ سي مګر مَجدي بن عَمرو الجُهَني چي د دواړو طرفو سره یې د صلحې او نه تجاوز تعهد درلودی خپل قوم یې د قافلې او د مسلمانانو د ټولۍ په منځ کي و دراوه ویل: زه نه غواړم چي زموږ په مځکه او منطقه کي جنګ پېښ سي او قافلې ته یې د تېرېدلو اجازه ورکړه.

نو د حمزه ﷺ ټولۍ څه و نه کړه، ځکه حمزه ﷺ یوازي په دې سره امر کړل سوی ؤ چي قافله را وګرځوي، دا اجازه نه وه ورکول سوې چي د بل چا سره جنګ وکړي او بل دغه مجدي د مسلمانانو حلیف هم ؤ، یعني د ده او د مسلمانانو په منځ کي د نه تعارض معاهده موجوده وه نو د دغه مجدي بن عَمرو په واسطه د قریشو قافله صحي سالمه ولاړل.

دغه واقعه د هجرت په اول کال د رمضان المبارک په میاشت کي وه چي په دغه وخت کي لا روژه نه وه فرض سوې، نو د جهاد اجازه د هجرت په اول کال کي سوې ده او اوله واقعه هم د روژې په میاشت کي وه، د دغه ځخه موږ ته دا رامعلومه سوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د روژې میاشت د راحت او تنبلۍ، خوب او خورک میاشت نه ده، بلکه د روژې میاشت د زحمت او طاعت، جهاد او عبادت میاشت ده او په را تلونکو بحثو کې به تاسې و وینئ چې د اسلام لويي لويي واقعې او فتوحات په روژه کې پېښ سوي دي حتّی د اسلام اوله ټولۍ او اول جهادي بیرغ د روژې په میاشت کې وه.

دوهمه سریه: چې سریهٔ رابغ ورته ویل کیږي (رابغ و جدې ته نژدې د یوه ځای نوم دی) د دغي ټولۍ لېږل د هجرت د اول کال د شوال په میاشت کې وه، روژه تېره سوه د شوال په میاشت کې رسول الله ﷺ یوه بله ټولۍ د عبیده بن الحارث بن عبدالمطلب رضی الله عنه په مشرۍ جوړه کړه، چې دغه عُبیده د رسول الله ﷺ د اکا زوی دی.

رسول الله ﷺ د دغو ټولیو مسئولیت او مشرتوب د دې دپاره د خپلو اقرباوو پر غاړه ور اچاوه چې د رسول الله ﷺ جنګ د قریشو سره ؤ، نو یې غوښتل چې د مسلمانانو د ټولیو افراد خاصتاً قومندانان هم قریش وي، بل چا ته یې دغه مشرتوب په دې سبب نه ورکاوه چې خلک پوه سي چې دغه جنګونه او اختلافونه د یوې او بلې قبیلې په منځ کې نه دي بلکه دواړه طرفه یوه قبیله ده، دلته د دین او عقیدې اختلاف دی په دیني او عقیدوي مسائلو کې دوست، قوم او قبیله اعتبار نه لري.

قصه داسې وه: چې رسول الله ﷺ ته خبر راغلی چې د قریشو یوه بله قافله د ابوسفیان په مشرۍ را رهي سوې ده او د دې قافلې سره دوه سوه نفره ملګري دي، رسول الله ﷺ عُبیده بن الحارث بن عبدالمطلب امر کړی چې ټولۍ جوړه کړه، دا وار شپېته نفریزه ټولۍ جوړه سوه او د ټولۍ ټول افراد مهاجر مسلمانان وه، ټولۍ جوړه سوه او د قافلې پر طرف رهي سوه، د دغي ټولۍ بیرغ سپین او د بیرغ اخیستونکی مُسطح بن اثاثه بن مطلب بن عبد مناف رضی الله عنه ؤ، څرنګه چې ابوسفیان د مخه لا د دغسې حملې دپاره ځان آماده کړی ؤ، نو یې وکولای سوای چې د مسلمانانو څخه قافله خلاصه کړي او هغه یې هم په دې ډول سره خلاصه کړل:

ابوسفیان د قافلې د تېرېدلو د لارې په مخ کې غشي ویشتونکي کېښنولي وه او د غشو ویشتونکو تر شا د قافلې د تېرېدلو لار وه، نو غشو ویشتونکو به د مسلمانانو پر ټولۍ د غشو وارونه کول او مسلمانان د غشو په سبب نه سوای ور د مخه کېدلای او هلته تر شا

(c) ketabton.com: The Digital Library

قافله تېره سوه، په دغه طریقه سره د مشرکانو قافله د مسلمانانو د حملې څخه خلاصه سوه چې په نتیجه کې د مسلمانانو او کفارو په منځ کې په غشو ویشتل وسوه مګر نور جنګ نه سو پېښ، خو په دغه سریه کې د مکې مکرمې د کفارو د ډلې څخه دوه نفره د مسلمانانو سره ملګري سوه چې د دغو دوو نفرو څخه یو مِقداد بن عَمرو البهراني ؤ، چې مقداد بن الاسود هم ورته ویل کیږي او بل یې عتبه بن غزوان المازني ؤ چې دوی اصلاً مسلمانان وه او د کفارو په قافله کې د همدغه مقصد دپاره ور سره را وتلي وه چې مسلمانانو ته ځان ورسوي او د هغو سره یو ځای سي.

درېیمه سریه: چې سریهٔ الخَرار ورته ویل کیږي (خَرار) جُحفې ته نژدې د یوه ځای نوم دی، د هجرت په اول کال د ذوالقعدې په میاشت کې رسول الله ﷺ یوه شل نفریزه ټولۍ جوړه کړه چې دا ټولۍ هم ټول مهاجرین وه، د ټولۍ مشر او قوماندان سعد بن أبي وقاص رضي الله عنه ؤ، د دغې ټولۍ بیرغ سپین او اخیستونکی یې مِقداد بن عَمرو رضي الله عنه ؤ، دا ټولۍ هم د قریشو یوې قافلې ته ولېږل سوه او ټولۍ ته و ویل سوه چې تر خرار به نه تېرېږی، دغه ټولۍ پر پښو او پیاده ور رهي سوه، د ورځې به پټېدل او د شپې به یې تګ کاوه، دغه ټولۍ د پنجشنبې په ورځ خرار ته ورسېدل او هلته خبر سوه چې قافله پرون لا تېره سوې ده نو په دې وار کې هم جنګ نه سو پېښ.

په دغه وختو کې د مکې مکرمې څخه خبر راغلی چې د قریشو لوی سردار او د مکې مکرمې ډېر لوی مشر او د رسول الله ﷺ لوی دښمن ولید بن المغیره مړ سو، چې دغه ولید د خالد بن ولید پلار ؤ، نو ولید نه د بدر په جنګ کې ګډون کړی دی نه په نورو جنګو کې ځکه دئ تر دغو جنګو د مخه مړ سو.

د اَبواء یا ودان غزا: د دغو درو ټولیو تر لېږلو وروسته د هجرت په دوهم کال د صفري په میاشت کې رسول الله ﷺ په خپله په یوه غزاء و وتی او دغه غزاء ته غَزوهٔ الأبواء یا غزوهٔ الوَدان ویل کیږي (ودان) د مکې مکرمې او مدینې منورې په منځ کې د یو ځای نوم دی او (أبواء) و ودان ته نژدې د بل ځای نوم دی.

نو دا د رسول الله ﷺ اوله غزاء ده چې د هجرت د دوهم کال د صفري په .

(c) ketabton.com: The Digital Library

میاشت کي وه، تاسي ته معلومه ده چي تر دغه غزاء د مخه د سعد بن أبي وقاص رضي الله عنه ټولۍ وه چي هغه د هجرت د اول کال د شوال په میاشت کي وه، څرنګه چي تر شوال وروسته ذوالقعده داخله سوه او هغه د حرامو میاشتو څخه وه نو جنګ پاته سو، ذوالقعده، ذوالحجه او محرّم درې سره هغه میاشتي وې چي جنګ پکښې منعه او حرام ؤ نو ځکه په دغو درو میاشتو کي کومه غزاء یا سریه یا جنګ نه دي پېښ سوي، کله چي دغه درې حرامي میاشتي تیري سوې او جنګ جائز سو نو سمدستي په خپله رسول الله ﷺ د مهاجرینو څخه (۷۰) نفریزه لښکر جوړکړی غواړي چي د قریشو پر یوه قافله حمله وکړي تر څو چي ودان ته ورسېدی، څرنګه چي قافله د بني ضُمره د قبیلې په منطقه کي وه، دلته عَمرو بن مخشي الضُمري چي د بني ضُمره د مشرانو څخه ؤ خپل قوم د قافلې اوِ مسلمانانو په منځ کي و دراوه او قافله تېره سوه، دغه عَمرو د رسول الله ﷺ څخه د دوستۍ او نه تجاوز د معاهدې غوښتنه وکړه، رسول الله ﷺ هم دغه د ده غوښتنه قبوله کړه او داسي معاهده یې ور سره ولیکل:

دا د محمّد رسول الله ﷺ له طرفه د بني ضُمره د قبیلې سره عهد دی چي دوی پر خپلو مالو او ځانو په امان دي او مورِ د هغه چا په مقابل کي د دوی مرسته کوو چي پر دوی حمله وکړي، بېله هغه وخته چي دوی د الله د دین سره و جنګیږي او که رسول الله ﷺ له دوی څخه مرسته وغوښتل دوی به یې مرسته کوي.

په دغه غزاء کي رسول الله ﷺ پنځلس ورځي تر مدینې منورې دباندي تیري کړې، د دغي غزاء بیرغ سپین او اخیستونکي یې حمزه رضي الله عنه ؤ.

د بُواط غزاء: د هجرت د دوهم کال د ربیع الأول په میاشت کي دوهم وار بیا په خپله رسول الله ﷺ په غزاء و وتی چي دا د رسول الله ﷺ دوهمه غزاء ده او (غزوةُ البُواط) ورته ویل کیږي. بُواط د جُهَینه د غرو څخه یو غر دی چي د شام ولاري ته نژدې دی، دا وار د رسول الله ﷺ سره دوه سوه نفره سپاره ور سره وه چي په دغه وخت کي د مسلمانانو هغه لوی لښکر دغه ؤ او د دې غزاء څخه بیا هم د قریشو یوه قافله مقصد وه چي دوه زره او پنځه سوه اوښان پکښې وه او د دغي لویې قافلې سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

فقط سل نفره ساتونکي ملګري وه، د دې قافلې مشر اُمیه بن خلف الجُمحي ؤ. مګر دغه قافله هم د مسلمانانو د حملې څخه خلاصه سوه ځکه قافلې ته مخ کي لا خبر رسېدلی ؤ او لارې واړول قافله تېره سوه او جنګ نه سو پېښ.

د دغه اسلامي لښکر بيرغ سپين او د بيرغ اخيستونکی سعد بن أبي وقاصؓ ؤ.

د سفوان غزاء: د هجرت د دوهم کال د ربيع الأول په مياشت کي کُرز بن جابر الفهري د مشرکانو د قواوو په ملګرتيا په پټه د مدينې منورې پر اطرافو کوم چي هلته د اهلِ مدينې باغونه وه او حيوانات يې ګرځېدل حمله وکړه، د باغو څخه يې خرما يا کجور او مېوې ور سره واخيستل او ځيني حيوانات يا مواشي يې ور سره بوتله او د انصارو څخه يې يو نفر چي په خپل کښت کي يې کار کاوه شهيد کړی او دغه د کُرز بن جابر ډله بيرته وتښتېدل خو هلته چغي او نارې جوړې سوې، کله چي رسول اللهﷺ دغه نارې واورېدې سمدستي پر خپل آس سپور سو او هغه طرف ته ور رهي سو، اصحابِ کرامو واورېدل چي رسول اللهﷺ هغې خوا ته ولاړ نو هر يوه کوښښ کاوه چي ژر هغه طرف ته رهي سي، هر يو ځان تياروي او رهي کيږي نو خود پاشلي او يو يو پر هغه طرف ور رهي دي ځکه يو يو په واقعه خبرېږي، په دغه حال کي د مسلمانانو (۷۰) نفريزه لښکر جوړ سو په کُرز او د هغه په قواوو پسي ور و وتی، کُرز چي تر شا په ځان پسي نفر وليدل هغه خرما چي ده ور سره اخيستې وه هغه يې غورځول او غواړي چي ځان خلاص کړي او هغه اول نفر چي په ده پسې دی او تعقيبوي يې هغه په خپله رسول اللهﷺ دی ترڅو چي د بدر سره و يوې شيلې ته ورسېدی چي و دغي شېلې ته (سفوان) ويل کيږي او ځان يې خلاص کړی نو د دغي غزاء نوم هم (غزوة سفوان) سو مګر د مسلمانانو لښکر په کُرز پسي نه ور ورسېدی او بېله جنګه بيرته را وګرځېدل، دغي غزاء ته د بدر اوله غزاء هم ويل کيږي، په دغه غزاء کي د مسلمانانو بيرغ سپين او اخيستونکی يې علي بن أبي طالبؓ ؤ.

د ذو العُشَيره غزاء: (ذُو العُشَيره) د ينبُع و طرف ته د يوه ځای نوم دی، د هجرت د دوهم کال د جمادي الأول د مياشتي په آخر کي رسول اللهﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د (۱۵۰) نفرو مهاجرینو په ملګرتیا پر (۳۰) اوښانو د غزاء دپاره ووتی، د دې غزاء مقصد د قریشو پر یوه قافله حمله وه ځکه مسلمانانو ته خبر ورسېدی چي د مکې مکرمې څخه د قریشو یوه لویه قافله را ووتل چي د ټولو قریشو مالونه پکښې دي او شام ته ځي نو مسلمانانو غوښتل چي پر دغه قافله حمله وکړي، مسلمانان چي و ذُو العُشَیري ته ورسېدل خبر سوه چي قافله څو ورځي مخ کي تېره سوې ده.

دا هغه قافله ده چي د شام څخه د بیرته راتګ په وخت کي مسلمانان د حملې دپاره ور ووتل او په نتیجه کي یې د بدر لویه غزاء پېښه سوه.

دغه د ذو العُشیره په غزاء کي رسول الله ﷺ د بني مُدلِج د قبیلې او د هغو د حُلفاوو سره د نه تجاوز یا نه حملې کولو معاهده هم وکړه او رسول الله ﷺ په دغه منطقه کي د ډېري مودې دپاره چي څوک وایي: یوه میاشت وه پاته سو، دا د دې دپاره چي د مسلمانانو قوت، قدرت او سُلطه خلکو ته ور معلوم سي، ځکه دا هغه منطقې دي چي مسلمانانو ته نژدې دي او د دغو منطقو خلک د مسلمانانو قوت او طاقت ومني او په عین حال کي دغه منطقې د قریشو د قافلو لار هم ده.

په دغه غزاء کي د مسلمانانو بیرغ سپین او اخیستونکی یې حمزه ﷺ و.

تر دغه ځایه مو د مسلمانانو په عسکري او اطلاعاتي حرکتو کي په ترتیب سره اول د درو سریو بیان درته وکړی او بیا مو د رسول الله ﷺ د څلورو غزاوو بیان درته وکړی چي نه په سریو کي جنګ پېښ سوی دی نه په غزاوو کي او اوس پر هغه ترتیب څلورمي سریې ته را ورسېدلو.

څلورمه سَرِیه: چي سریهٔ النخله ورته ویل کېږي، نخله د طائف او مکې مکرمې په منځ کي د یوه ځای نوم دی، دغه سریه د بدر تر غزاء د مخه وه او د بدر تر غزاء پوري دا آخري ټولی یا سریه ده.

د هجرت په دوهم کال د رجب په میاشت کي رسول الله ﷺ عبدالله بن جَحَش الأسدي ﷺ د (۱۲) نفرو مهاجرینو سره او په بل روایت کي د (۸) نفرو سره نخله ته ولېږی، د دغي ټولی افرادو پر دوو دوو نفرو یو اوښ درلودی او په نوبت سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانونه هوسا کول، په دغه ډله کې سعد بن أبي وقاص رضي الله عنه هم ؤ او رسول الله ﷺ دغه عبدالله بن جحش رضي الله عنه ته يو ليک ورکړی او ويل: دغه ليک به تر هغو نه ګوری چې د دوو ورځو مزل دې نه وي کړی، دغې ټولۍ چې دوې ورځې لارو وهل بيا يې نو ليک خلاص کړی او ويې وايه، په ليک کې د رسول الله ﷺ اوامر داسې ليکل سوي وه:

کله چې دې زما ليک و وايه نو د نخله طرف ته چې د طائف او مکې مکرمې په منځ کې ده رهي سه او هلته واړوه د قريشو د قافلې انتظار کوه، که مو قافله پيدا کړه او په وسه مو پوره سوه چې ټوله يا يو څه په غنيمت واخلی دا کار وکړی، عبدالله بن جحش رضي الله عنه و ويل (سمعاً و طاعتاً) يعني: ستا امر مې واورېدی او اطاعت دې کوم، لکه موږ چې وايو پر دواړو سترګو، عبدالله بن جحش خپل ور سره ملګري په دغه امر خبر کړه او ويل: زه مو دغه کار ته نه مجبوره کوم که د چا شهادت خوښ دی را سره ملګری دې سي او که يې مرګ نه وي خوښ بيرته دې وګرځي خو زه په خپله دغه ځای ته تلونکی يم.

تاسې ته معلومه ده چې په صحابهٔ کرامو کې بلکه په ټولو مسلمانانو کې داسې څوک نه وه چې د رسول الله ﷺ اطاعت دې و نه کړي او شهادت دې يې نه وي خوښ او همدغه اطاعت د دوی د کاميابۍ سبب ؤ نو ټوله ور سره رهي سوه، خو په لار کې د سعد بن أبي وقاص او د عُتبه بن غزوان هغه اوښ ورک سو چې دوی دواړه په شريکان وه، دغه دوه نفره د هغه خپل اوښ په پيدا کولو پسې ولاړل او عبدالله بن جحش په نخله کې واړول، په دغه وخت کې د قريشو قافله راغله چې اوڅکي يا مميزي، څرمني او نور تجارتي مالونه پکښې وه او د قافلې سره ملګري خلک دغه څلور نفره وه: عَمرو بن الحضرمي، حَکَم بن کيسان، عثمان او نوفل، د عبدالله بن مغيره زامن.

مسلمانانو مشوره سره وکړه چې نن د رجب آخري ورځ ده او رجب د هغو مياشتو څخه دی چې جنګ او تجاوز پکښې حرام دی، نو که جنګ ور سره وکړو د حرامي مياشتې حُرمت مو مات کړی او که يې نن شپه پرېږدو قافله د حرم منطقې ته داخلېږي چې هلته هم جنګ حرام دی، نو يې پردې اتفاق سو چې جنګ به ور سره کوو (دا يو روايت ؤ) او په بل روايت کې وايي چې د اصحاب کرامو دا خيال ؤ چې رجب وتلی او شعبان داخل سوی دی، نو خود جنګ جائز او روا دی.

په هر صورت مسلمانانو پر قافله حمله وکړه د قافلې د نفرو څخه یو نفر چې عَمرو بن الحضرمي ؤ په غشي و ویشتل سو او و وژل سو چې دغه نو اول مشرک سړئ دی چې د مسلمانانو له طرفه وژل کیږي، څرنګه چې د قافلې خلکو آمادګي نه درلودل وارخطا سوه او په تېښته یې شروع وکړه، مسلمانانو د کفارو څخه دوه نفره بندیان ونیول چې یو یې حکم بن کیسان ؤ او بل یې عثمان ؤ او نوفل په تېښته ځان خلاص کړی، مسلمانانو د قریشو ټوله قافله او هغه دوه نفره بندیان مدینې منورې ته راوستل.

عَمرو بن الحضرمي اول مشرک دی چې د دغي ټولۍ له طرفه ووژل سو او د اول وار دپاره بندیان ونیول سوه او اول غنیمت واخیستل سو، سبحان الله! مخ کي به دیرش نفره، شپېته نفره، حتّٰی دوه سوه نفره تللي او لېږل سوي وه، بېله دې څخه چې څه وکړي بیرته به په خالي لاس راغله مګر دا وار شپږو، یا لسو نفرو ټوله قافله او بندیان را وستل، دا د قادر الله جل جلاله قدرت ؤ، مګر مشکله خبره دا ده چې دغه ټول واقعات په حرامه میاشت کي چې رجب دی پېښ سوه او رسول الله ﷺ دغه د دوی په کار نه ؤ راضي او ویل: ما په حرامه میاشت کي تاسي په جنګ نه واست امر کړي.

په دې کار سره مشرکانو ته هم پر مسلمانانو د تهمت ویلو موقع په لاس ورغله، په عربو کي یې آوازې خپرې کړې چې مسلمانانو هغه میاشتي حلالي وګرځولې چې الله جل جلاله حرامي کړي دي چې دا کار په عربو کي ډېر لوی عیب او بد کار بلل کېدی او هر هغه جنګ چې په حرامو میاشتو کي پېښ سوی دی هغه ته یې (حرب الفُجار) وایه او اوس مسلمانان په حرامو میاشتو کي جنګ او تجاوز کوي دا ډېر بدکار دی، په دې باره کي د مشرکانو له طرفه خبري او تبلیغات ډېر زیات سوه.

اوس چې د ټولۍ نفر د قافلې غنیمتونه رسول الله ﷺ ته ورکوي رسول الله ﷺ د غنیمتو د قبلولو څخه انکار وکړی او ویل: تاسي څنګه په حرامه میاشت کي جنګ او حمله کول؟ هغو ویل: یا رسولَ الله! زموږ دا خیال ؤ چې رجب وتلی او شعبان داخل سوی دی، مګر رسول الله ﷺ نه ؤ راضي چې دغه غنیمتونه واخلي.

قریشو و رسول الله ﷺ ته حال ولېږی او پوښتنه یې وکړه چې آیا تاسي حرامي میاشتي حلالي وګرځولې؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: یا! حرامي میاشتي مو نه دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

حلالي ګرځولي بلکه حرامي مياشتي حرامي دي خو دا کار په سهوه او خطاء کي پېښ سو او د دغه خطاء د پېښېدلو په سبب عذر وايو، قريشو ويل: بنه دغه دوه نفره بنديان مو را ايله کړه، رسول الله ﷺ و فرمايل: يا! دا هم تر هغو نه درکوم څو زموږ دوه نفره را نه سي چي هغه دوه نفره سعد بن أبي وقاص او عتبه بن غزوان وه ځکه دغه دوه نفره چي د اوښ په پيدا کېدلو پسي تللي وه تر اوسه نه وه راغلي نو د رسول الله ﷺ سره دا تشويش ؤ چي قريشو نه وي نيولي، نو خود ويل: کله چي زموږ هغه دوه نفره راسي بيا نو ستاسي بنديان درکوم، هغه دوه نفره مسلمانان هم لږ وخت وروسته راغله، رسول الله ﷺ هم حکم بن کيسان او عثمان بن عبدالله ور ايله او خوشي کړه او د هغه مړه سوي کافر يې ديت ورکړی، خو حکم بن کيسان چي د بند په موده کي د مسلمانانو بنه ژوند، اخلاق او ګذاره وليدل اسلام يې خوښ سو او پسله ايله کېدلو مسلمان سو، مکې مکرمې ته نه ولاړی بلکه په مدينه منوره کي پاته سو او عثمان بن عبدالله تر ايله کېدلو وروسته مکې مکرمې ته ولاړی او هلته مړ سو، دا وار د الله جل جلاله په ابدي بنديخانه کي بندي سو، دا په اسلام کي د هغه اولو بنديانو حال ؤ.

څرنګه چي کفارو د رجب د مياشتي د دغې حملې څخه د ځان په ګټه لويه مسئله جوړه کړې وه او دا واقعه يې په ډېر زور او شور سره هر چيري بيانول نو الله جل جلاله د دغه موضوع په باره کي وحيِ نازلي کړې او دغه مسئله يې په الٰهي فيصله سره پای ته ورسول، الله جل جلاله فرمايي:

﴿يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلشَّهْرِ ٱلْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ ۖ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ ۖ﴾. [البقره: ۲۱۷]

يعني: اې محمّده ﷺ خلک ستا څخه په حرامو مياشتو کي د جنګ کولو پوښتنه کوي، چي دغه پوښتنه کفارو پر يوه قسم کول چي آيا تا دا کار کړی دی چي حرامي مياشتي دي حلالي کړې؟ او مسلمانانو بيا داسي پوښتنه کول چي اوس خو زموږ څخه په سهوه او خطاء کي دا کار وسو خو تردې وروسته په دغه باره کي حکم څه شي دی؟ الله جل جلاله د دغه پوښتني په جواب کي فرمايي: اې محمّده ﷺ دغه پوښتني کوونکو ته ووايه: چي قصداً په دغه حرامو مياشتو کي جنګ کول ډېره لويه ګناه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿وَصَدٌّ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ وَكُفۡرُۢ بِهِۦ وَٱلۡمَسۡجِدِ ٱلۡحَرَامِ وَإِخۡرَاجُ أَهۡلِهِۦ مِنۡهُ أَكۡبَرُ عِندَ ٱللَّهِۚ وَٱلۡفِتۡنَةُ أَكۡبَرُ مِنَ ٱلۡقَتۡلِۗ﴾. [البقره: ۲۱۷]

یعني: هو په حرامو میاشتو کي جنګ کول لویه ګناه ده، مګر د الله عزوجل له دینه د خلکو منعه کول او پر الله جل جلاله کافر کېدل او د مسجدالحرام څخه د خلکو منعه کول او د مسجدالحرام خلک د هغه څخه ایستل، د الله جل جلاله په نېز تر دغه جنګ چي په حرامو میاشتو کي کیږي ډېره لویه او شدیده ګناه ده، او فتنه یعني: په دین کي فتنه او فساد جوړول چي خلک د الهي دینه منعه کوي یا یې له دینه اړوي تر دغه جنګ چي د مسلمانانو څخه په حرامه میاشت کي سهواً پېښ سو په څو درجو بد او شدید دي.

نو الهي وحیو د مشرکانو دغه شور ماشور پای ته ورساوه چي پر مسلمانانو او د هغو پر جنګیالیو یې شک او شبهه پیدا کول چي دغه د مشرکانو خبري پوچي او بې معنی دي، ځکه تاسي یاست چي حرامي میاشتي حلالي ګرځوی، حرام ښار (چي مکه مکرمه ده) حلال ګرځوی، تاسي پر مسلمانانو ظلمونه وکړه، د خپلو کورو څخه مو وایستل، د مسلمانانو د دین او توحید په سبب مو هغو ته تکلیف او آزارونه ورکول، آیا مسلمانان په بلد الحرام کي نه وه مقیم؟ تاسي د هغو د مالو د غصبولو او د هغو د نبي د وژلو فیصلې په دغه بلد الحرام کي نه کړې صادري؟ اوس څه پېښه سوه چي دفعتاً حرامو میاشتو ته حرام والی راغلی؟ او په هغو کي جنګ کول ډېر بد کار بولی؟ نو معلومه خبره ده چي دغه آوازې چي تاسي یې نشروی د شرم او وقاحت څخه خالي نه دي.

ورونو! تاسي وګوری چي نن ورځ د دغسي مسائلو مثال په خپل شا وخوا کي نه وینی؟ دوی چي هرڅه کوي جائز او روا دي، خو که بل چا لږ څه وکړه هغه حرام او ناروا بولي، زه نه غواړم چي نوره تبصره پر وکړم بلکه غواړم چي په تاسي کي هم د دغسي تبصرو او مسائلو حلولو استعداد پیدا سي او د سیرة النبي ﷺ څخه د احکامو او مثالو په را ایستلو کي پوره تجربه حاصله کړی او اعظمي ګټه واخلی.

دا هغه سرېې او غزاوي وې چي د بدر تر لویې غزاء د مخه پېښي سوي دي او په یوه کي نه قتل سوی دی او نه مالونه اخیستل سوي دي، بېله دغه آخرنۍ سرېې

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه چې دغه سريه هم پسله هغه څخه وه چې د کرز بن جابر په مشرۍ مشرکانو پر مدينه منوره حمله وکړه، نفر يې هم و وژی او مالونه يې هم يو وړل، يعني؛ د قتل او وژلو شروع هم د مشرکانو له طرفه وسوه، هغه د مخني کارونه خو يې پرېږده چې دوی کړي وه حتّی اوس هم تجاوز د دوی له طرفه څخه ؤ.

پسله هغه چې د عبدالله بن جحشؓ د ټولۍ په واسطه دغه واقعات پېښ سوه په مشرکانو کي ډېره پيدا سوه، اوس يې حقيقي خطر حس کړی او د هغه شي څخه چې دوی ډېرېدل هغه ورته پېښ سو، پوه سوه چې د مدينې منورې مسلمانان پوره ويښ او په حالاتو خبر دي او د دوی ټول تجارتي حرکتونه يې تر نظر لاندي نيولي دي، مسلمانان کولای سي چې درې سوه ميله ليري يو ځای ته ولاړسي او هلته د کفارو نفر و وژني، بنديان ځني ونيسي، مالونه يې واخلي او دوی بيرته سالم او غانم خپل مرکز ته ولاړ سي.

مشرکان په دې پوه سوه چې د دوی د شام تجارت په همېشني خطر کي ولوېدی، خو د دې پر ځای چې د مکې مکرمې مشرکان د هغه خپل طغيان او سرکښۍ له خوبه را ويښ سي د صلحي او د نه تجاوز معاهدې وليکي، لکه د جُهَينه او بنو ضُمره قبيلو چې وليکلې د قريشو حقد او حسد نور هم زيات سو، د دوی مشرانو او سردارانو هغه د مسلمانانو د تهديد او ډېرولو لار تينګه ونيول چې ويل تاسي ټوله به د خپلو کورو په منځ کي و وژنو، د کفارو دغه تکبر او سرکښي وه چې د بدرو جنګ ته يې را وستل.

مګر د عبدالله بن جحشؓ تر سريې وروسته د شعبان په مياشت کي پر مسلمانانو جهاد فرض سو او د جهاد د فرضيت په باره کي واضحه او روښانه آياتونه نازل سوه.

الله جل جلاله په سورةُ البقره کي فرمايي:

﴿ وَقَٰتِلُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ ٱلَّذِينَ يُقَٰتِلُونَكُمۡ وَلَا تَعۡتَدُوٓاْۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ ٱلۡمُعۡتَدِينَ ١٩٠ ﴾ [البقره: ١٩٠]

يعني: اې مومنانو د الله جل جلاله په لارکي د هغه چا سره جنګ کوی چي ستاسي سره جنګ کوي او پر چا تېرئ او تجاوز مه کوی (د تيري او تجاوز معنٰی دا ده چي ښځي، سپين ږيري او ماشومان قصداً مه وژنی) بېشکه چي الله جل جلاله تجاوز کوونکي نه خوښوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿ وَٱقۡتُلُوهُمۡ حَيۡثُ ثَقِفۡتُمُوهُمۡ وَأَخۡرِجُوهُم مِّنۡ حَيۡثُ أَخۡرَجُوكُمۡۚ وَٱلۡفِتۡنَةُ أَشَدُّ مِنَ ٱلۡقَتۡلِۚ ﴾

او هر چیري چې مو دغه کفار پیدا کړه یا مو لاس پر بر سو وېې وژنی او د هغه ځایه څخه یې وباسی چې دوی تاسي ایستلي یاست او فتنه یعني: شرک، یا دا چې خلک د الله جل جلاله له دینه څخه منعه کوي او اړوي، تر قتل او وژلو ډېره بده ده.

﴿ وَلَا تُقَٰتِلُوهُمۡ عِندَ ٱلۡمَسۡجِدِ ٱلۡحَرَامِ حَتَّىٰ يُقَٰتِلُوكُمۡ فِيهِۖ ﴾

او د کفارو سره په مسجد الحرام کي جنګ مه کوی ترڅو چې دوی ستاسي سره په دغه مسجد کي جنګ نه وي کړی.

دا د مسجد الحرام فضیلت دی چې په مسجد او په ټوله حرم کي یې جنګ کول حرام دي، نو الله جل جلاله مسلمانانو ته فرمایي: د کفارو سره په مسجد الحرام کي جنګ مه کوی ترڅو چې دوی جنګ نه وي درسره کړی.

﴿فَإِن قَٰتَلُوكُمۡ فَٱقۡتُلُوهُمۡۗ كَذَٰلِكَ جَزَآءُ ٱلۡكَٰفِرِينَ ﴿١٩١﴾﴾ [البقره: ١٩١]

او که چیري بیا دوی ستاسي سره په دغه حرم کي جنګ کاوه نو تاسي هم جنګ ور سره وکړی او ویې وژنی، د کافرانو جزاء همداسي ده.

﴿ فَإِنِ ٱنتَهَوۡاْ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٞ رَّحِيمٞ ﴿١٩٢﴾ ﴾ [البقره: ١٩٢]

سبحان الله! د الله جل جلاله مهرباني ته وګوره، رب عزوجل فرمایي:

که بیا هم دغه مشرکان خپل شرک پرېږدي پر دغه خپلو ټولو بدو عملو سربېره ایمان را وړي، الله جل جلاله غفور او رحیم دی د دوی توبه قبلوي او ټول ګناهونه ور معافوي.

دا خو و مسلمانانو ته په جهاد سره امر ؤ، بیا نو څه موده نه سوه تېره چې الله جل جلاله بل قسم آیاتونه نازل کړه چې په هغو کي یې مسلمانانو ته د جنګ کولو طریقه ور ښوول، جنګ ته یې نور هم تشویقول او د جنګ احکام یې ور ښوول.

الله جل جلاله په سورة محمّد کي فرمایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿ فَإِذَا لَقِيتُمُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ فَضَرْبَ ٱلرِّقَابِ حَتَّىٰٓ إِذَآ أَثْخَنتُمُوهُمْ فَشُدُّواْ ٱلْوَثَاقَ فَإِمَّا مَنًّۢا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَآءً ﴾

ژباړه: کله چي په جنګ کي د هغو کسانو سره مخامخ سی چي کافران سوي دي، نو د دوی غاړي وهی، تر هغو پوري يې وژنی چي د دوی څخه مو ښه ډېر کسان و وژل او پر غالبه سواست، بیا نو دوی ښه ټینګ وتړی، یعني: بندیان څني نیسی او ټینګ يې تړی چي درڅخه خلاص نه سي، بیا نو پسله بندي کولو یا احسان ور سره وکړی چي مفت يې ایله کړی یا فدیه څني واخلی ایله يې کړی یا يې د مسلمانانو په بندیانو مبادله کړی.

﴿حَتَّىٰ تَضَعَ ٱلْحَرْبُ أَوْزَارَهَا﴾

او دغه د جنګ، وژلو، بندي کولو؛ سلسله به تر هغو جاري وي ترڅو چي کفار خپله اسلحه کښېږدي او جنګ بند سي.

﴿ ذَٰلِكَ وَلَوْ يَشَآءُ ٱللَّهُ لَٱنتَصَرَ مِنْهُمْ وَلَٰكِن لِّيَبْلُوَاْ بَعْضَكُم بِبَعْضٍ ﴾

ژباړه: دا د الله جل جلاله حکم دی او که چیري الله جل جلاله د دوی څخه د بدل اخیستلو إراده فرمایلې وای، نو خامخا به يې ببله جنګه له دوی څخه بدله اخیستې وای، مګر د جهاد امر يې په دې سبب درته وکړی: چي الله عزوجل د جنګ په واسطه ځیني ستاسي په ځینو نورو سره امتحان کړي.

یعني: الله جل جلاله دا قدرت لري چي پر دغو کافرانو کوم آسماني عذاب نازل کړي، د عادیانو، ثمودیانو او فرعونیانو په مثل دوی هم هلاک کړي مګر یا! اصلاً د جنګ او جهاد څخه د بندګانو امتحان مقصد دی چي څوک د الله جل جلاله پر دین او د الله جل جلاله پر نامه خپل نوم او ننګ، ځان او مال، اولاد او نور شیان قربانوي؟ او څوک د دې دنیا د ژوند وسائل، مکتبونه او شفاخانې، برق او ډامبر سړکان، تلفون او موټران، ډالر او تجارت غواړي؟ او کفار دوست هیوادونه بولي.

ژباړه: او هغه کسان چې د الله جل جلاله په لار کې وژل سوي دي هیڅکله به الله د دوی عملونه ضائع نه کړي (که په ظاهره سره دوی ناکامه معلومېږي خو په حقیقت کې دوی کامیابه دي دغه تکلیفونه دوی جنت ته بیایي او د آخرت لوړې درجې او مرتبې یې په نصیب کېږي).

﴿سَيَهۡدِيهِمۡ وَيُصۡلِحُ بَالَهُمۡ ۝﴾ [محمد: ۵]

ژباړه: ژر به دوی ته سمه لار روښیي او د دوی حال به په دارینو کې ښه کړي.

﴿وَيُدۡخِلُهُمُ ٱلۡجَنَّةَ عَرَّفَهَا لَهُمۡ ۝﴾.[محمد:٦]

او الله جل جلاله به دوی هغه جنت ته داخل کړي چې د هغه جنت صفتونه یې د انبیاء علیهم السلام په واسطه ورته بیان کړي دي.

نور هم الله جل جلاله فرمایي:

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِن تَنصُرُواْ ٱللَّهَ يَنصُرۡكُمۡ وَيُثَبِّتۡ أَقۡدَامَكُمۡ ۝﴾.[محمد: ۷]

ژباړه: اې مومنانو! که تاسي د الله جل جلاله او رسول الله ﷺ د دین مرسته او نصرت وکړی نو الله عزوجل به ستاسي سره مرسته وکړي او پر دښمن به مو کامیابه کړي او په میدان جنګ کې به ستاسي قدمونه ټینګ او ثابت کړي.

او بیا الله جل جلاله د سورة محمّد په (۲۰) نمبر آیات کې د هغو کسانو بدي بیانوي کوم چې د جنګ او جهاد امر یې د جهاد د آیاتو په نازلېدلو سره واورېدی او زړونه یې په دربي او غور ځېدلو سوه الله جل جلاله فرمایي:

﴿ فَإِذَآ أُنزِلَتۡ سُورَةٞ مُّحۡكَمَةٞ وَذُكِرَ فِيهَا ٱلۡقِتَالُ رَأَيۡتَ ٱلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٞ يَنظُرُونَ إِلَيۡكَ نَظَرَ ٱلۡمَغۡشِيِّ عَلَيۡهِ مِنَ ٱلۡمَوۡتِۖ فَأَوۡلَىٰ لَهُمۡ ۝﴾. [محمد: ۲۰]

یعني: کله چې یو محکمه سورت نازل کړل سي او په هغه کې جنګ ذکر سوی وي، یعني: په جنګ سره امر یکښې وي نو ته به هغه کسان چې د دوی په زړو کې د نفاق مرض وي و وینې، چې تا ته به په داسي ډول سره ګوري لکه هغه څوک چې د مرګ د بیري بېهوښي پر راغلې وي، پس دوی لره دي هلاک وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورونو! دا چه په دغه وخت کي جهاد فرض سو او پر هغه باندي ټینګار کیږي او الٰهي امرونه نازلیږي چي ځانونه جهاد ته آماده کړی. دا داسي مسئله ده چي د دغه وخت حالاتو د دغه کار تقاضاء کول، تاسي نه وینی: که نن ورځ یو پوه او هوښیار جنګي قوماندان وي په دغسي حالاتو کي لکه د هغه وخت د مسلمانانو حالات چي وه خپل لښکر په پوره استعداد د تیار سئ په حال کي دروي، نو د رب العالمین په باره کي څه فکر کوی؟ د دغه وخت حالاتو د دغه تقاضاء کول چي د حق او باطل په منځ کي دي خونړۍ جګړه وسي.

خیر! د عبدالله بن جحش د ټولۍ واقعه پر مشرکانو یوه دردوونکې ضربه وه مشرکان او د دوی ملګري یې خوږ کړه او دومره غمجن وه لکه پر سکروټو چي سره اوري او دغه د جهاد آیاتونه پردې دلالت کوي چي یوه خونړۍ جګړه را نژدې ده او په هغه جنګ او جګړه کي نهایي نصرت او کامیابي د مسلمانانو ده، تاسي تلاوت سوي آیاتو ته ښه متوجه سی: الله جل جلاله مسلمانان د مشرکانو په ایستلو امر کوي او ورته وایي داسي یې وباسی لکه تاسي چي یې ایستلي یاست او بیا د بندیانو په باره کي د کامیابه لښکر احکام ور ښیي او ورته فرمایي: تر هغو یې وژنی چي دوی جنګ پرېږدي، دا ټوله د مسلمانانو وکامیابۍ ته اشارې دي خو الله جل جلاله دغه د کامیابۍ حالات پټ و ساتل، دوی ته یې په واضحه ډول سره نه کړه بیان، دا دپاره د دې چي هر سړئ د الله عزوجل په لار کي خپل همت او مړانه ښکاره کړي، خپل وس او قدرت مصرف کړي.

په دغه وختو کي د یادوني وړ دوې نوري واقعې هم پیښي سوي دي چي اوس به په تفصیل سره درته بیان سي:

لومړئ: د هجرت په دوهم کال د شعبان په میاشت کي الله جل جلاله له بیت المقدسه و بیت الله الحرام ته د قبلې د اړولو امر نازل کړی او له دې کاره یوه فایده دا سوه چي هغه ضعیفُ الإیمانه مسلمانان او منافقان هغه چي د یهودو څخه وه او د مسلمانانو صفو ته داخل سوي وه، د بېځایه آوازو په اچولو ښکاره او معلوم سوه او بیرته هغه خپل پخواني شرک ته وګرځېدل، چي په دغه عمل سره د مسلمانانو صفونه د ډیرو خائنانو او غادرانو څخه پاک سوه او دغه د قبلې په اوښتلو کي د نوي دَوَر او نوي کیفیت

(c) ketabton.com: The Digital Library

شروع کېدلو ته یوه لطیفه اشاره هم وه، چې دا دور به تر هغو جاري وي چې مسلمانان دغه خپله قبله د کفارو څخه فتحه کوي.

او دا عجب کار نه دی چې د مسلمانانو قبله دي د دوی د دښمنانو په لاس کي وي؟ خو دلته دا اشاره وه: چې هو! که قبله څو ورځي د کفارو په لاس کي وي خو خامخا به یوه ورځ له دویه خلاصیږي.

نو په دغه الٰهي اوامرو او په دغو اشاراتو سره د مسلمانانو حماس او نشاط زیات سو او په في سبیل الله جهاد کي یې د دښمن سره مخامخ کېدلو ته شوق ډېر سو.

د قبلې د اوښتلو یا تبدیلېدلو پوره تفصیل داسي دی:

تر دغه وخته پوري مسلمانانو د بیت المقدس و طرف ته لمونځ کاوه، خو د رسول اللهﷺ دا خوښه وه چې د کعبې شریفي طرف ته لمونځ وکړي، کله چې رسول اللهﷺ په مکه مکرمه کي ؤ خوښه خو یې دا وه چې لمونځ یې د کعبې شریفي طرف ته وي مګر څرنګه چې د الله جل جلاله له طرفه امر سوی ؤ چې لمونځ د بیت المقدس و طرف ته کوه نو به رسول اللهﷺ داسي ځای پر لمانځه درېدی چې کعبه شریفه به د دهﷺ او د بیت المقدس په منځ کي وه، چې په دې طریقه سره به د دهﷺ لمونځ د بیت المقدس او کعبې شریفي د دواړو طرف ته ؤ ځکه دواړه به د دهﷺ د مخ و طرف ته وه، مګر کله چې مدینې منورې ته ولاړی هلته دواړه نه سره یو ځای کېدل ولې چې بیت المقدس د مدینې منورې شمال ته دی او مکه مکرمه د مدینې منورې و جنوب ته ده، نو رسول اللهﷺ به د الٰهي امر د اطاعت سره سم د مدینې منورې د شمال و طرف ته لمونځ کاوه، یعني: د بیت المقدس و طرف ته او کعبه شریفه به یې تر شا وه، نو رسول اللهﷺ به همېشه په دې انتظار ؤ چې کله به یې قبله تغیر وکړي او دئﷺ د کعبې شریفي طرف ته لمونځ وکړي.

الله جل جلاله د رسول اللهﷺ دغه د زړه غوښتنه قبوله کړه، دا یوازي خواهش او د زړه غوښتنه وه، رسول اللهﷺ په دې باره کي خواست او دعاء نه دي کړي، دا فقط یوه قلبي آرزو وه خو الله جل جلاله د رسول اللهﷺ دغه آرزو قبوله او منظوره کړه، الله جل جلاله فرمایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿قَدْ نَرَىٰ تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ ۖ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا ۚ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۚ﴾. [البقره: ۱۴۴]

يعني: په تحقيق سره د آسمان و طرف ته ستا د مخ اړول موږ وينو نو خامخا به موږ تا و هغې قبلې ته وګرځوو چې ته يې خوښه لرې او په راضي کېږې. نو په لمانځه کي دي خپل مخ د کعبې شريفي يا مسجد الحرام طرف ته وګرځوه.

دغه مسجد ته ولي مسجد الحرام ويل کيږي؟ ځکه هلته جنګ کول، ښکارکول، د ونو او وښو پرېکول او داسي نور کارونه حرام دي، که څه هم هر مسجد بيتُ الله د شرف او حرمت ځاى دى خو بل هيڅ مسجد دومره عزت او حرمت نه لري لکه مسجد الحرام.

او د رسول الله ﷺ ولي دغه قبله خوښه وه؟ اول دا چه کعبه شريفه د ابراهيم عليه السلام قبله وه نو تر ټولو قبلو د ابراهيم عليه السلام قبله افضله وه او د رسول الله ﷺ د لوړ او کامل مقام سره هم دغه قبله وړ او مناسب وه او له بله طرفه به يهودو داسي ويل: چي دغه نبي زموږ د شريعت څخه مخالف او د ابراهيمي شريعت سره موافق عمل کوي نو دئ ولي زموږ د قبلې و طرف ته لمونځ کوي؟ د دغو خبرو په سبب به د رسول الله ﷺ په زړه کي دا ورګرځېدل چي د الله جل جلاله له طرفه امر را ته وکړل سي چي د کعبې شريفي طرف ته لمونځ وکړم او په دغه شوق به يې کله کله د آسمان و طرف ته هم کتل چي ښايي هغه ملائکه وينم چي د قبلې د اوښتلو زيرى راکړي.

نو هغه ؤ چي رسول الله ﷺ د بني سلمه د قبيلې په مسجد کي د خپلو اصحابِ کرامو سره د ماپښين لمونځ په جماعت آداء کاوه او دوه رکعاته لمونځ يې د بيت المقدس طرف ته آداء کړى ؤ، په دغه لمانځه کي يې په الٰهي امر او وحيو سره مخ د بيتُ الله شريفي طرف ته واړاوه او پاته دوه رکعاته لمونځ يې د کعبې شريفي طرف ته آداء کړى او په دغه سبب دغه مسجد ته (مسجد القبلتين) ويل کيږي.

دلته نو د قبلې په اوښتلو سره يهودو ته د خبرو او تهمت ويلو موضوع پيدا سوه، په هر مجلس او هر ځاى کي وايي: دا څنګه دين دى؟ بلکه دا دين نه دى يو وخت يې قبله بيت المقدس ؤ او اوس يې بيا قبله کعبه شريفه ده! خپله قبله ولي او څنګه بدلوي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

يهودو رنګارنګ خبري کولې، مګر الله جل جلاله د دوی د خبرو رَد او جواب په ډيرو آياتو کې و فرمايه چې هغه ټول آياتونه په سورة البقره او دوهمه سيپاره کې دي، ځکه يهودو غوښتل چې د قبلې د اوښتلو پر موضوع په مسلمانانو کي فتنه جوړه کړي او تريوې اندازې جوړه هم سوه، ضعيف الإيمانه مسلمانان او ډير منافقان له دينه واوښتل. خو الله جل جلاله فرمايي: قبله الهي امر دی دا په مشرق او مغرب پوري تعلق نه لري. الله جل جلاله فرمايي:

﴿لَّيْسَ ٱلْبِرَّ أَن تُوَلُّوا۟ وُجُوهَكُمْ قِبَلَ ٱلْمَشْرِقِ وَٱلْمَغْرِبِ وَلَٰكِنَّ ٱلْبِرَّ مَنْ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةِ وَٱلْكِتَٰبِ وَٱلنَّبِيِّۦنَ﴾ [البقره: ١٧٧]

يعني: نيکي يوازي دا نه ده چې په لمانځه کې خپل مخان د مشرق يا مغرب و طرف ته وګرځوی بلکه د دې کار سره د صحي عقيدې او لازمي اعمالو کول هم په کار دي، الله جل جلاله فرمايي: بلکه نيکي او ښه کار دا دی چې چا پر الله جل جلاله ايمان را وړی وي، د آخرت پر ورځ، پر ملائکو، پر آسماني کتابو او انبياء عليهم السلام يې ايمان را وړی وي او رب عزوجل په بل آيات شريف کې فرمايي: حقيقي نيکي تقوىٰ ده.

او دغه د قبلې موضوع په عين حال کې د الله جل جلاله له طرفه يو امتحان هم ؤ چې څوک پکښې شکمن کيږي؟ خو هغه واقعي مسلمانان پر خپله سالمه عقيده ثابت او قائم پاته سوه په ايمان کې يې ضعف او شک نه سو پيدا.

دوهم: په دغه وخت کې دوهمه موضوع د روژې فرض والی ؤ، هغه دا چې د هجرت په دوهم کال د شَعبان په مياشت کې د الله جل جلاله له طرفه پر مسلمانانو د رمضان المبارک د مياشتي روژه نيول فرض سوه، نو اوله فرضي روژه چې نيول سوې ده هغه د هجرت د دوهم کال د رمضان المبارک د مياشتي روژه وه، کله چې د رمضان المبارک مياشت داخله سوه رسول اللهﷺ او ټولو مسلمانانو روژه ونيول او د دغې روژې په مبارکه مياشت کې هغه لويه او عظيمه غزاء چې د بدر غزاء ورته ويل کيږي پېښه سوه چې د هغې غزاء بيان به إن شاء الله تعالىٰ د دغه کتاب په دوهم ټوک کې په تفصيل سره درته وړاندي سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله جل جلاله لره دي حمد او ثناء وي چي د سرور كائنات ﷺ ژوند د لومړي ټوک د ليکلو او پوره کولو توان او توفيق يې راکړی او هم د ده رب عزوجل له درباره دا خواست او غوښتنه کوم چي د پاته نورو دوو ټوکو د ليکلو او پوره کولو دپاره صحت او توفيق راکړي.

و ماتوفيقي إلاّ بالله عليه توكلتُ و إليه أنيب

﴿سُبْحَـٰنَ رَبِّكَ رَبِّ ٱلْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٨٠﴾ وَسَلَـٰمٌ عَلَى ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿١٨١﴾ وَٱلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلْعَـٰلَمِينَ ﴿١٨٢﴾﴾

« وصلى الله تعالى على خير خلقه سيدنا و حبيبنا و مولانا محمّد وآله و اصحابه و اهل بيته اجمعين ».

و السلام عليكم ورحمة الله و بركاته.

د دعاء په اميد

عنايت الله ' علمي '

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مؤلف له طرفه نشر سوي او چاپ سوي کتابونه

۱ – د سرورکائنات ﷺ ژوند	: په دري ټوکه کښي.
۲ – خُلفاءُ الرّاشدين	: په يوه ټوک کښي.
۳ – ديني او اخلاقي لارښووني	: په يوه ټوک کښي.
۴ – شيطان د انسان دښمن دی	: وړوکې رساله.
۵ – د ساحر له شره خلاصون	: په يوه ټوک کښي.
۶ – آخري سفر	: په يوه ټوک کښي.
۷ – نصيحتونه	: په يوه ټوک کښي.

که ژوند او صحت باقي وه تر لاس لاندي کتاب د قصص الأنبياء عليهم السلام په نامه سره ياديږي إن شاء الله تعالىٰ په راتلونکي وخت کي به ترتيب او چاپ سي.

و مَاتوفيقي إلاّ بِا لله عليه توكّلتُ و إليه أنيب

د کتاب د ټولو لوستونکو څخه دا هيله او غوښتنه لرم چي د رب عزوجل له درباره ما، زما مور او زما هغه پلار ته چي زما مُرَبّي او زما استاد دی د مغفرت او بخښني خاصه دعاء وکړي او رب عزوجل ما ته نور توان او توفيق راکړي چي د عامو مسلمانانو ديني خدمت وکړم، او الله جل جلاله دي هغه چا ته د خير بدله او د خير جزاء ورکړي چي زما سره يې د دغه کتاب په چاپولو او نشرولو کي مرسته او کومک کړی دی.

عنايت الله "علمي"

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لومړي ټوک فهرست

شمېر	سرلیک	مخ
۱	په پښتو کي د (ي) تلفظ...........................	۱
۲	د دوهمي طبعي یا دوهم چاپ مقدمه..................	۳
۳	د اولي طبعي یا اول چاپ مقدمه.....................	۱۱
۴	د سرور کائنات ﷺ ژوند............................	۱۵
۵	یهودیت او نصرانیت جزیرة العرب ته څنګه داخل سوه...	۳۱
٦	د اول وار دپاره د کعبې شریفي پوښول................	۳۴
۷	نصرانیت او د حبشي حکم څنګه ویمن ته داخل سوه؟.......	۴۱
۸	د فیل کال او د اصحاب الفیل قصه..................	۵۰
۹	یمن ته د فارس یا فارسیانو داخلېدل.................	۵٦
۱۰	اسلام ته د یمن د خلقو داخلېدل..................	٦۱
۱۱	د مکې مکرمې څخه د خزاعه ایستل او د قریشو تسلط.....	٦۳
۱۲	د عبدالمطلب په واسطه د زمزم د څا کندل............	٦۸
۱۳	د عبدالله واده او د محمد ﷺ مبارک میلاد...........	۷۷
۱۴	د رسول الله ﷺ نسب او کورنی......................	۸۱
۱۵	د رسول الله ﷺ رضاعت او پرورښت..................	۸۲
۱٦	د رسول الله ﷺ د مور وفات........................	۸۹
۱۷	د رسول الله ﷺ اقتصادي حالت......................	۹۱
۱۸	د ابو طالب سره د رسول الله ﷺ تربیه...............	۹۳
۱۹	د رسول الله ﷺ واده یا زواج........................	۱۰۹
۲۰	د کعبې شریفي بیا جوړېدل..........................	۱۱۴
۲۱	د کعبې شریفي په نوې بناء کي د حجر اسود اېښوول.....	۱۱۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۲	د رسول الله ﷺ خلوت او تنهايي خوښېدل............	۱۲۶
۲۳	د وحيو نازلېدل........................	۱۲۸
۲۴	د رسول الله ﷺ رسالت او په دعوت مکلفېدل..........	۱۴۵
۲۵	د مکي دورې اوله مرحله، يا د سري دعوت درې کلونه...	۱۴۹
۲۶	د مکي دورې دوهمه مرحله، يا په ښکاره سره دعوت.....	۱۵۶
۲۷	د دعوت د اورېدلو څخه د حاجيانو منعه کول...........	۱۶۲
۲۸	د دعوت د چپولو دپاره د قريشو قسم قسم طريقې..........	۱۶۳
۲۹	د مشرکانو له طرفه د آزارو شروع کېدل...............	۱۶۶
۳۰	د رسول الله ﷺ او اصحاب کرامو آزارول...............	۱۶۷
۳۱	د ارقم بن ابي الأرقم کور...........................	۱۹۳
۳۲	حبشې ته د مسلمانانو اول هجرت......................	۱۹۴
۳۳	د حبشې مهاجرو مسلمانانو ته د قريشو چم او حېله.........	۲۰۲
۳۴	ابو طالب ته د قريشو دوهم وار ورتګ..................	۲۱۰
۳۵	ابو طالب ته د قريشو دريم وار ورتګ..................	۲۱۲
۳۶	د رسول الله ﷺ د وژلو دپاره د ياغي قريشو مشوره.......	۲۱۳
۳۷	د حمزه بن عبد المطلب اسلام........................	۲۲۰
۳۸	د عمر بن الخطاب اسلام............................	۲۲۲
۳۹	رسول الله ﷺ ته د دعوت پرېښوولو وړانديزونه..........	۲۳۶
۴۰	دوهم وار بياد رسول الله ﷺ سره د قريشو خبري.........	۲۴۵
۴۱	ابو طالب د بني هاشم ټولنه جوړوي....................	۲۵۲
۴۲	د ظلم او عداوت عهد نامه ، مقاطعه او بنديز يا اقتصادي ..	۲۵۴
۴۳	درې کاله د ابو طالب په شعب کې......................	۲۵۵
۴۴	د تعهد نامې يا مقاطعې ماتول.........................	۲۵۸
۴۵	ابو طالب ته د قريشو آخرنۍ ډله.......................	۲۶۳
۴۶	عامُ الحُزن يا د غم کال.............................	۲۶۵
۴۷	خاصه خبرتيا. يا تنبيه..............................	۲۶۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۸	د حضرت خدیجه رضي الله عنها وفات	۲۶۹
۴۹	د اصحاب کرامو د دونه صبر او ثبات سبب څه وو؟........	۲۷۲
۵۰	د مکې مکرمې دریمه مرحله، یا تر مکې دباندې دعوت..	۲۸۳
۵۱	وطائف ته سفر	۲۸۴
۵۲	پر قبائلو او افرادو د اسلام عرضول........................	۲۹۷
۵۳	هغه قبائل چې اسلام پر عرض سوی دی........................	۲۹۸
۵۴	هغه کسان چې اهل مکه نه وه او مسلمانان سوي دي.....	۳۰۱
۵۵	د شق القمر معجزه........................	۳۱۳
۵۶	د اهلِ یثرِب څخه شپږ پاک روحه........................	۳۱٦
۵۷	د إسراء او معراج قصه........................	۳۱۹
۵۸	د عقبې سره اول بیعت........................	۳۴۳
۵۹	په مدینه منوره کې د اسلام اول سفیر........................	۳۴۵
٦۰	د عقبې سره د اهلِ یثرِب دوهم بیعت........................	۳۴۹
٦۱	دوولس نفره نقیبان........................	۳۵۷
٦۲	شیطان په دغه بیعت او معاهده خبریږي........................	۳۵۸
٦۳	د هجرت شروع........................	۳٦۲
٦۴	په دار الندوه کې د قریشو پارلماني شورٰی........................	۳٦۷
٦۵	د رسول الله صلی الله علیه وسلم هجرت........................	۳۷۱
٦٦	د کور څخه تر غار ثور پورې........................	۳۷۷
٦۷	د غار ثور واقعې........................	۳۷۸
٦۸	د هجرت د لارې واقعات........................	۳۸۳
٦۹	مدینې منورې ته د رسول الله صلی الله علیه وسلم رسېدل........................	۳۹٦
۷۰	د رسول الله صلی الله علیه وسلم د هجرت مهمې او ښکاره نقطې........	۴۰۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷۱ د مدینې منورې د ژوند اوله مرحله........ ۴۱۷

۷۲ د نوي ټولني جوړول........ ۴۳۰

۷۳ د مسلمانانو په مابین کي ورور ګلوي........ ۴۳۳

۷۴ اولنئ اسلامي قانون........ ۴۳۶

۷۵ په ټولنه کي د اسلامي قانون اثر او تاثیر........ ۴۳۹

۷۶ د مدینې منورې د یهودو سره معاهده........ ۴۴۴

۷۷ تر هجرت وروسته د قریشو دسیسې........ ۴۴۶

۷۸ کافر قریش، مهاجر مسلمانان تهدیدوي........ ۴۴۷

۷۹ په جنګ او قتال سره الٰهي اجازه........ ۴۴۹

۸۰ هغه غزاوي او سریې چي تر بدر د مخه پیښي سوي دي... ۴۵۰

پای

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library